

การสร้างสรรค์บทเพลง “ฮ่มรงน้อย” ชู่อดฉัฐ

บุญญา	อ่อนสมสวย
รินรดา	ศรีละมุล
เลิศฤทัย	เสาะแสวง
ศรีณญพงค์	อินจืด

ศิลปนิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาศึกษาศาสตรบัณฑิต

สาขาวิชาดนตรีคีตศิลป์ไทยศึกษา ภาควิชานาฏดุริยางคศิลป์
คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี

ปีการศึกษา 2566

การสร้างสรรค์บทเพลง “ฮ่มธงน้อย” ชุ่มฉฉฉ

ปฤษฎศา	อ่อนสมสวย
รินรดา	ศรีละมุล
เลิศฤทัย	เสาะแสวง
ศรีณญพงศ์	อินจื้อด

ศิลปินพจน์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาศึกษาศาสตรบัณฑิต
สาขาวิชาดนตรีคีตศิลป์ไทยศึกษา ภาควิชานาฏดุริยางคศิลป์
คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี
ปีการศึกษา 2566
สงวนลิขสิทธิ์

Music Creative “Hom Tong Noi”

Punyisa Onsomsuay
Rinrada Srilamoon
Lertruethai Sorsaweang
Saranyaphong Inchot

The Art Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Bachelor of Education
Major in Thai Classical Music and Vocal Education
Department of Drama and music
Faculty of Fine and Applied Arts
Rajamangala University of Technology Thanyaburi
Academic Year 2023
Copyright

หัวข้อศิลปนิพนธ์	การสร้างสรรคบทเพลง “ฮ่อมตงน้อย” ^{ผู้ดูแล} Music Creation “Hom Tong Noi”
ชื่อ-นามสกุล	นางสาวปญญิตา อ่อนสมสวย นางสาวรินรดา ศรีละมุล นางสาวเลิศฤทัย เสาะแสวง นายศรัณณพงค์ อินจิ๊ด
สาขาวิชา	ดนตรีคีตศิลป์ไทยศึกษา
อาจารย์ที่ปรึกษา	ผู้ช่วยศาสตราจารย์บรรทม น่วมศิริ
อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุภาสิริร์ ปิยะพิพัฒน์ อาจารย์สมภาพ ภูญแจทอง
ปีการศึกษา	2566

คณะกรรมการตรวจสอบศิลปนิพนธ์

..... ประธานกรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ยิ่งศักดิ์ ชุ่มเย็น)

..... อาจารย์ที่ปรึกษา
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์บรรทม น่วมศิริ)

..... อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุภาสิริร์ ปิยะพิพัฒน์)

..... อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม
(อาจารย์สมภาพ ภูญแจทอง)

..... กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ
(อาจารย์จิระพล น้อยนิศย์)

..... กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ
(อาจารย์ประคอง ชลานุภาพ)

..... กรรมการ
(อาจารย์เอกสิทธิ์ พานิชเจริญ)

คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี อนุมัติศิลปนิพนธ์ฉบับนี้
เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรศึกษาศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาดนตรีคีตศิลป์ไทยศึกษา

ลงชื่อ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. มาโนช บุญทองเล็ก)

คณบดีคณะศิลปกรรมศาสตร์

วันที่ 3 เดือน พฤศจิกายน พ.ศ. 2566

หัวข้อศิลปนิพนธ์	การสร้างสรรคบทเพลง “ฮ่มงน้อย” ชู่อลฉฐ
ชื่อผู้วิจัย	บุญญิตา อ่อนสมสวย รินรดา ศรีละมุล เลิศฤทัย เสาะแสวง ศรัณญพงศ์ อินจืด
ปริญญา	ศึกษาศาสตรบัณฑิต
สาขาวิชา	ดนตรีคีตศิลป์ไทยศึกษา
ปีการศึกษา	2566

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่อง การสร้างสรรคบทเพลง “ฮ่มงน้อย” ชู่อลฉฐ เป็นงานวิจัยเชิงสร้างสรรค์ คณะผู้วิจัยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบริบททางสังคมของจังหวัดน่าน ประพันธ์บทร้องและทำนองเพลง “ฮ่มงน้อย” ชู่อลฉฐ และวิเคราะห์อารมณ์เพลงของบทเพลง “ฮ่มงน้อย” ชู่อลฉฐ

ผลการวิจัยพบว่า การสร้างสรรคบทเพลง “ฮ่มงน้อย” ชู่อลฉฐ เป็นการประพันธ์บทร้อง และทำนองเพลงชิ้นใหม่ โดยดัดแปลงตามรูปแบบฉันทลักษณ์ทำนองดาต่าน ทำนองล่องน่าน ทำนองลับแล และทำนองขับหุ้มหลวงพระบาง ประกอบไปด้วยบทร้องที่ผสมผสานภาษาไทยกลาง ภาษาพื้นเมืองน่าน และภาษากลุ่มชาติพันธุ์ลัวะ (ถิ่น) ทำนองเพลงบรรเลงในรูปแบบวงดนตรีร่วมสมัย ซึ่งผสมผสานระหว่างเครื่องดนตรีพื้นเมืองน่าน เครื่องดนตรีกลุ่มชาติพันธุ์ในจังหวัดน่าน เครื่องดนตรีไทย และเครื่องดนตรีสากล โดยแบ่งออกเป็น 4 ช่วง ดังนี้

ช่วงที่ 1 แก้าเหง้านันทบุรี เป็นการเริ่มต้นด้วยการเกริ่นด้วยบทร้องคำขวัญประจำจังหวัดน่าน โดยมีดนตรีคลอไปกับคำร้อง สอดแทรกเสียงขลุ่ยนก เสียงระฆังราว เพื่อสื่ออารมณ์ถึงความเป็นธรรมชาติ ความอุดมสมบูรณ์อันโดดเด่นของจังหวัดน่าน จากนั้นได้สร้างสรรค์ทำนองที่เรียกตามศัพท์สังคีตดนตรีไทยว่า “ราว” เพื่อสื่ออารมณ์ถึงการย้อนเรื่องราวเล่าความเป็นมาของเมืองน่านแต่อดีต ที่มีความเชื่อ ความศรัทธา อันเกิดเป็น “วัฒนธรรม ประเพณี” นาฏยะ ดนตรี อันเกิดเป็น “การละเล่นรื่นเริง และประกอบพิธีกรรม” ของกลุ่มชาติพันธุ์ในจังหวัดน่าน อันนำไปสู่ปัญหาความเสื่อมโทรมของทรัพยากรป่าไม้ สัตว์ป่าไร้ที่อยู่อาศัย และก่อให้เกิดมลพิษที่ทำลายชีวิตของมนุษย์

ช่วงที่ 2 ประชาชี้อำไ้ จะเป็นการบรรเลงโดยไม่มีบทร้อง ใช้สะล้อก๊อบเดี่ยว เพื่อสื่อถึงอารมณ์ความโศกเศร้าเสียใจต่อการสูญเสียป่าเขาลำเนาไพรอันเปรียบได้ดั่งบ้านเรือน และแหล่งทำมาหากิน โดยมีคีย์บอร์ดเป็นตัวยืนจังหวะตามลูกตกของท่วงทำนอง และมีระฆังราวคลอไปตามจังหวะของบทเพลง

ช่วงที่ 3 แม่ไก่พัฒนา ในช่วงนี้จะใช้เครื่องดนตรีพื้นเมืองน่าน เครื่องดนตรีไทย และเครื่องดนตรีสากลผสมผสานกันโดยสอดแทรกทำนองล่องน่านในอัตราจังหวะสองชั้น บทร้องจะกล่าวถึง การเสด็จพระราชดำเนินประกอบพระราชกรณียกิจของสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี พระผู้จัดความทุกข์ยากลำบากเข็ญของปวงชนชาวน่าน พระผู้ทรงเป็นแสงเทียนชัย ส่องนำทางผองชาวน่านในยามมืดมนไร้แสงสว่าง ดั่งบทร้องที่สื่อถึงอารมณ์ถึงความปลาบปลื้มปิติ ประดุจตั้งน้ำทิพย์ชโลมใจว่า “พระเสโทราดรชรรณินำขึ้นฤตินันทบุรีพารา” อีกทั้งยังทรงส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม ประเพณี ทัศนกรรม ดนตรีพื้นเมืองน่านสู่การท่องเที่ยวระดับโลก และส่งเสริมทัศนศิลป์ถิ่นน่านออกสู่สากล

ช่วงที่ 4 ซิ่นจิวา “ฮ่มธงน้อย” ได้ดัดแปลงทำนองขับท่อมหลวงพระบางในอัตราจังหวะสองชั้น บทร้องกล่าวถึงการสรรเสริญเทิดพระบารมีสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เพื่อสื่อถึงอารมณ์น้อมสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณอันหาที่สุดมิได้ ทรงฟื้นฟูป่าเขาลำเนาไพร พัฒนาคุณภาพชีวิตความเป็นอยู่ของมวลชนชาวน่านด้วยโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริฯ ความปลื้มปิติและสรรเสริญแด่ซ้องพระบารมี และเร่งช่วงทำเพลงเหลืออัตราจังหวะชั้นเดียว เพื่อสื่ออารมณ์ความผาสุกผองชาวน่าน และทอดลงจบด้วยอัตราจังหวะสองชั้น

คำสำคัญ : การสร้างสรรค์บทเพลง “ฮ่มธงน้อย” ชู่อลฉฐู, ดนตรีจังหวัดน่าน, พระตำหนักธงน้อย

Art thesis title	Music Creation “Hom Tong Noi”
Name	Punyisa Onsomsuay Rinrada Srilamoon Lertruethai Sorsaweang Saranyaphong Inchot
Degree	Bachelor of Education
Major in	Thai Classical Music and Vocal Education
Academic year	2566

Abstract

This thesis of Music Creation “Hom Tong Noi” be creativity research had the objectives to study social context in Nan province by creating the singing poem and melody of song “Hom Tong Noi”, study Hom Tong Noi and analyze the song’s emotion of “Hom Tong Noi”.

The finding found that Music Creation “Hom Tong Noi”, be the new of singing poem creating by adapting from the prosody of Dard Nan song melody, Long Nan song, Lup Lang song and Kub Thum Laungprabang song that consisting of the lyrics mixed by native Thai language, Nan native language and Lua Ethnic language (Thin) by the song rhythm play in the Contemporary Music Band that combine between Native Nan Folk music instruments, Ethnic music instruments in Nan, Thai music instruments and international music instruments by divide into 4 parts as these;-

Part 1. Kao Ngow Nunthaburi be the starting of introduction singing the Nan Province’s motto together with the accompany melody inserting the sound of bird flute, Tabular Bells for leading emotion to touch natural and outstanding abundance of Nan Province after that had creating melody called in music vocabulary as “Rua” for presenting out emotion touching the history and background of Nan Province’s belief and faith until occurring “Tradition and Culture” Musical drama till occurring “Joyful play for perform rituals” of all Ethnics in Nan Province that leading to the problem of decay on forest resources, wildlife homeless and caused the pollutions to human life.

Part 2 Pra Cha Chee Hum Hai be only the music playing no lyrics using Sa-lor kopdiew to present out the Emotion Sadness in their losing the forest as being their homes and workplaces by having keyboard be the main rhythm of following LoukDok melody and have tabular bells accompanying play as the song rhythm.

Part 3 Mae Tai Phat Tha Na, in this part will using the native Nan Folk instruments play together with Thai music instruments and International music band to insert the rhythm of Long Nan song in two rhythm levels, the lyrics mentioned the royal coming to perform the royal activities of Her Royal Highness Princess Maha Chakri Sirindhorn, the angel who removes people's suffering in Nan Province, the one who is the light of the candle to lead the way of poor Nan villagers as the representing out lyrics of ecstasy as like nectar to soothe the people heart as "The sweat pour over the land that Juicy Chuen Ruedee Nunthaburi Bara" it also promotes Arts and Culture, Tradition, Handicrafts and Native Nan Folk music into World class tourism destination including the Promote Nan Craftsmanship to International markets.

Part 4 Chuen Jeeva "Hom Tong Noi" had adapted from Kub Thum Luangprabang rhythm in two Level melody by lyrics mentioned the praising Her Royal Highness Princess Maha Chakri Sirindhorn that to convey the feeling of gratitude in unlimited Remembrance of her Royal activities in Forest restoration and Develop quality of Nan people life under the Royal Initiative Projects which full of joy and to praise her Royal anthem by accelerate at the end of song to be only one level melody for presenting out the happy and well-being emotion of Nan people and ending by the two level melody.

Keywords: Music Creation "Hom Tong Noi", Nan Native Folk music, Tong Noi palace.

กิตติกรรมประกาศ

ศิลปินพันธ์เรื่อง การสร้างสรรค์บทเพลง “ฮ่อมงน้อย” ภูมิใจที่ได้ได้รับความอนุเคราะห์ และความกรุณาจากบุคคลหลายท่านที่ช่วยให้การดำเนินงานในครั้งนี้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี

คณะผู้วิจัยขอขอบพระคุณ นายนิเวศ วงษ์บุญมีเดช ผู้อำนวยการโครงการศูนย์ภูฟ้าพัฒนา อันเนื่องมาจากพระราชดำริฯ จังหวัดน่าน นายสิทธิชัย ธิติกุลเกษมศักดิ์ ตำแหน่ง ผู้จัดการหออัตลักษณ์นครน่าน วิทยาลัยชุมชนน่าน นายคมสันต์ ชันทะสอน ตำแหน่ง ครูชำนาญการ พิเศษ โรงเรียนปัว อำเภอปัว จังหวัดน่าน และนายอนุวัฒน์ แสนคำแพ อดีตผู้ใหญ่บ้านค้ำฮ้อ หมู่ที่ 3 ตำบลปากกลาง อำเภอปัว จังหวัดน่าน ที่ได้เสียสละเวลาให้สัมภาษณ์ข้อมูลเกี่ยวกับบริบททางสังคม ของจังหวัดน่าน ดนตรีจังหวัดน่าน และโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ในพื้นที่จังหวัดน่าน ขอขอบพระคุณผู้ช่วยศาสตราจารย์ยิ่งศักดิ์ ชุ่มเย็น ประธานกรรมการ ผู้ช่วยศาสตราจารย์บรรทม น่วมศิริ รองคณบดีคณะศิลปกรรมศาสตร์ ฝ่ายบริหารและวางแผนและอาจารย์ที่ปรึกษา ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุภาสิริร์ ปิยะพิพัฒน์ อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม อาจารย์สมพร กุญแจทอง ประธานหลักสูตรสาขาวิชาดนตรีคีตศิลป์ไทยศึกษา อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม ที่ได้เสียสละเวลาอันมีค่า ในการให้คำแนะนำปรึกษา ตรวจสอบแก้ไขข้อบกพร่องในการจัดทำศิลปินพันธ์ จนทำให้ศิลปินพันธ์เล่มนี้ มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น ขอขอบพระคุณ อาจารย์ฐิระพล น้อยนิตย์ และอาจารย์ประคอง ชลานุภาพ คณะกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ ที่ให้คำปรึกษาและตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล ขอขอบคุณที่ ศึกษาศาสตร์ สาขาวิชาดนตรีคีตศิลป์ไทยศึกษา เพื่อน ๆ น้อง ๆ สาขาวิชาดนตรีคีตศิลป์ไทยศึกษา และสาขาวิชานาฏศิลป์ไทยศึกษา ที่คอยให้กำลังใจ ให้ความช่วยเหลือ และเสียสละเวลา ในการฝึกซ้อมการแสดงศิลปินพันธ์ในครั้งนี้

ท้ายที่สุดนี้ คณะผู้วิจัยขอน้อมสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณอันหาที่สุดมิได้ สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี บรมครูแห่งศาสตร์ศิลป์ไทย สมเด็จพระสมัญญานาม “วิศิษฐศิลป์” และขอน้อมรำลึกถึงพระคุณบิดา มารดาของคณะผู้วิจัยที่ให้การสนับสนุนทุนทรัพย์ในการทำศิลปินพันธ์เล่มนี้ นอกจากนี้คณะผู้วิจัย ขอขอบพระคุณคณาจารย์ เจ้าหน้าที่ และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องที่ไม่ได้กล่าวถึงในที่นี้ ซึ่งให้ความช่วยเหลือ ในทุก ๆ ด้าน จนกระทั่งศิลปินพันธ์เรื่อง การสร้างสรรค์บทเพลง “ฮ่อมงน้อย” ภูมิใจสำเร็จลุล่วง ตามวัตถุประสงค์

คณะผู้วิจัย

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ค
กิตติกรรมประกาศ	จ
สารบัญ	ฉ
สารบัญภาพ	ซ
สารบัญตาราง	ตม
บทที่	
1 บทนำ	1
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของการวิจัย	1
1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย	3
1.3 ขอบเขตของการวิจัย	3
1.4 ประโยชน์และคุณค่าที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัย	3
1.5 นิยามศัพท์เฉพาะ	4
2 วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง	5
2.1 พระราชกรณียกิจสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ในจังหวัดน่าน	5
2.2 จังหวัดน่าน	22
2.3 กลุ่มชาติพันธุ์ในจังหวัดน่าน	110
2.4 ดนตรีจังหวัดน่าน	153
2.5 ดนตรีร่วมสมัย	187
2.6 แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง	189
2.7 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	197

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
3 วิธีการวิจัย	206
3.1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง	206
3.2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	206
3.3 การเก็บรวบรวมข้อมูล	207
3.4 การวิเคราะห์ข้อมูล	211
4 ผลการวิจัย	213
4.1 บริบททางสังคมของจังหวัดน่าน	213
4.2 การประพันธ์บทร้องและทำนองเพลง “ฮ่อมจ้งน้อย”	219
4.3 การวิเคราะห์โครงสร้างและอารมณ์เพลง การสร้างสรรค์บทเพลง “ฮ่อมจ้งน้อย”	250
5 สรุปผลการวิจัย	313
5.1 สรุปผลการวิจัย	313
5.2 อภิปรายผล	315
5.3 ข้อเสนอแนะ	316
บรรณานุกรม	318
ภาคผนวก	
ก โฉนดสากลการสร้างสรรค์บทเพลง “ฮ่อมจ้งน้อย” ผู้ดูแล	324
ข หนังสือราชการ	341
ค ภาพกิจกรรม	346
ประวัติผู้วิจัย	373

สารบัญภาพ

ภาพที่	หน้า
2.1 สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงฉลองพระองค์ด้วยผ้าชิ้นค่าเคิบ ลายดอกยกมุกเชิงกลา ซึ่งเป็นผ้าพื้นเมืองของจังหวัดน่าน	6
2.2 พระตำหนักถงน้อย	6
2.3 พระพุทธานุคินทรารักษ์	8
2.4 ทรงประกอบพิธีเปิดอนุสาวรีย์ วีรกรรม พลเรือน ตำรวจ ทหาร และทรงเยี่ยมราษฎร ที่มาเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท ณ ตำบลและ อำเภอทุ่งช้าง จังหวัดน่าน	9
2.5 ทรงทอดพระเนตรยุทธโศภรณ์ที่ยึดได้ จากผู้ก่อการร้ายคอมมิวนิสต์ ในพื้นที่จังหวัดน่าน ณ กองพันทหารราบที่ 213 กองพลทหารม้าส่วนหน้า อำเภอปัว จังหวัดน่าน	9
2.6 ประวัตินุญญาอันเนื่องมาจากพระราชดำริฯ	12
2.7 โครงการปรับปรุงระบบส่งน้ำฝางขวาฝายน้ำอวน บ้านทุ่งเฮ้ว ตำบลอวน อำเภอปัว จังหวัดน่าน	13
2.8 โครงการอ่างเก็บน้ำห้วยยางอันเนื่องมาจากพระราชดำริ	15
2.9 โครงการจัดหาแหล่งน้ำช่วยเหลือราษฎรบ้านสบปิ่นในพื้นที่อพยพ	16
2.10 โครงการพัฒนาคุณภาพชีวิตราษฎรและฟื้นฟูป่าต้นน้ำลำธาร บ้านห้วยหยวกตามพระราชดำริ	17
2.11 โครงการอนุรักษ์และส่งเสริมการปลูกหวายและไผ่ อันเนื่องมาจากพระราชดำริ จังหวัดน่าน	18
2.12 โครงการพัฒนาป่าไม้และสิ่งแวดล้อมบ้านสบปิ่นตามพระราชดำริ ตำบลห้วยโก๋น อำเภอเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดน่าน	19
2.13 ดอกชมพูภูคา พันธุ์ไม้ใกล้สูญพันธุ์ของโลก ซึ่งพบเฉพาะที่อุทยานแห่งชาติดอยภูคา จังหวัดน่าน	20
2.14 การสร้างจิตสำนึกให้เด็กและเยาวชนอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี	22
2.15 ลำดับเจ้าผู้ครองนครน่าน	29
2.16 แผนที่จังหวัดน่าน	31
2.17 ตราเมือง หรือสัญลักษณ์ประจำเมืองน่านในอดีต	32

สารบัญภาพ (ต่อ)

ภาพที่	หน้า
2.18 ตราเมือง หรือสัญลักษณ์ประจำเมืองน่านในปัจจุบัน	33
2.19 วัดพระธาตุแช่แห้ง พระอารามหลวง	35
2.20 วัดพระธาตุช้างค้ำวรวิหาร	36
2.21 วัดมิ่งเมือง	37
2.22 วัดพระธาตุเขาน้อย	38
2.23 วัดสวนตาล	39
2.24 วัดพญาวัต	40
2.25 วัดหัวข่วง	42
2.26 วัดศรีพันต้น	43
2.27 วัดหนองบัว	44
2.28 หมู่บ้านไถลื้อหนองบัว	45
2.29 วัดศรีมงคล (ก่ง)	46
2.30 วัดพระธาตุเบ็งสกัด	47
2.31 วัดบุญยืน	48
2.32 วัดป่อแก้ว	49
2.33 วัดภูมินทร์	51
2.34 ถนนคนเดิน กาดข่วงเมืองน่าน	51
2.35 พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติน่าน	53
2.36 หออัตลักษณ์นครน่าน	54
2.37 หอศิลป์ริมน่าน	55
2.38 อนุสรณ์สถานยุทธภูมิบ้านห้วยโก๋นเก่า	56
2.39 วังศิลาแลง	57
2.40 น้ำตกต้นตอง	57
2.41 อุทยานแห่งชาตินันทบุรี	58
2.42 ดอยวาว	59
2.43 ดอยผาจิ	60

สารบัญญภาพ (ต่อ)

ภาพที่	หน้า
2.44 ถ้ำหลวงสะเก็น	61
2.45 น้ำตกห้วยหาด หรือน้ำตกบ้านยอด	61
2.46 น้ำตกน้ำคะ	62
2.47 น้ำตกผาธาร หรือน้ำตกหงส์เวียงจันทร์	63
2.48 น้ำตกศิลาเพชร	63
2.49 อุทยานแห่งชาติดอยภูคา	64
2.50 ท้องธรรมชาติ “บ้านห้วยพ่าน” นั่งแพล่องแควแม่ น้ำ่านเรียนรู้อ วิถีชีวิตคนลัวะ (ถิ่น)	65
2.51 น้ำตกตาดม่าน	66
2.52 น้ำตกตาดหมอก	67
2.53 ถ้ำผาแดง	68
2.54 ถ้ำผาผึ้ง	69
2.55 ดอยผาผึ้ง	70
2.56 ดอยภูแว	71
2.57 น้ำตกวังเปียน	72
2.58 นาข้าวขั้นบันได	73
2.59 บ่อเกลือสินเธาว์	74
2.60 น้ำตกสะปัน	75
2.61 ล่องแก่งน้ำว้า	76
2.62 อุทยานแห่งชาติขุนน่าน	77
2.63 น้ำตกภูฟ้า	78
2.64 อุทยานแห่งชาติศรีน่าน	79
2.65 ดอยเสมอดาว และผาหัวสิงห์	80
2.66 ผาซู้ หรือผาเข็ดชู	81
2.67 ม่อนเคียงดาว	81
2.68 แก่งหลวง	82

สารบัญภาพ (ต่อ)

ภาพที่	หน้า
2.69 เสาดินนาน้อย (ฮ่อมจ้อม) และคอกเสือ	83
2.70 อุทยานแห่งชาติขุนสถาน	84
2.71 หมู่บ้านประมงปากนาย	85
2.72 ถนนลอยฟ้า 1256	85
2.73 โค้งเลข 3 ถนนเส้นทางหมายเลข 1081	86
2.74 ดอยตุง	87
2.75 ชุมลือลาวดี พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติน่าน	87
2.76 ดอยสะเกด	88
2.77 ศิลปวัฒนธรรมจังหวัดน่าน	89
2.78 บายศรีสู่ขวัญ	90
2.79 บายสาลี หรือบายศรี	91
2.80 การสืบชะตา กระทำเพื่อเป็นสิริมงคลแก่ผู้รับสืบชะตา	92
2.81 การสืบชะตาคนรวมทั้งหมู่บ้าน	93
2.82 การก่อเจดีย์ทรายเนื่องในประเพณีวันสงกรานต์ (ปีใหม่เมือง)	94
2.83 ประเพณีการรดน้ำดำหัวขอพรจากผู้ใหญ่	95
2.84 หัวเรือเมืองน่านทำเป็นรูปพญานาคตามจินตนาการของคนน่าน	96
2.85 ขบวนเรือสวยงาม	97
2.86 การแข่งขันเรือเมืองน่านเป็นประเพณีเก่าแก่ที่สืบเนื่องกันมาทุกปีตั้งแต่สมัยโบราณ	98
2.87 งามช้างดำ	99
2.88 ชิ่นม่าน	101
2.89 ชิ่นลายน้ำไหล	101
2.90 ชิ่นตีนต่อ	102
2.91 ภาพจิตรกรรมฝาผนังวัดภูมินทร์ “กระซิบรักบันลือโลก”	104
2.92 เครื่องเงินเมืองน่าน	106
2.93 ส้มสีทอง	107
2.94 ไถ	108

สารบัญภาพ (ต่อ)

ภาพที่	หน้า
2.95 มะแข่น (มะแขว่น)	109
2.96 กาว	111
2.97 ลัวะ (ถีน)	113
2.98 มลาบรี (มละ)	116
2.99 มัง	120
2.100 ขมุ	125
2.101 แผนที่แสดงเส้นทางการอพยพกวาดต้อนชาวพวนเข้ามาในเขตประเทศไทย	128
2.102 เครื่องแต่งกายของชาวไทพวน แขวงเชียงขวาง (เมืองพวน) ประเทศลาว	131
2.103 ไทพวนเมืองน่าน	133
2.104 การแต่งกายไทพวนเมืองน่าน	133
2.105 แม่เจ้าศรีโสภา ซายาของเจ้ามหาพรหมสุรธาตาฯ ในชุดแต่งกายของชนชั้นสูงเมืองน่าน	136
2.106 การแต่งกายของชาวไทลื้อ (ยอง)	145
2.107 การแต่งกายของชาวเมี่ยน (เย้า)	149
2.108 สະลื้อก๊อบ (สະลื้อเมืองน่าน)	154
2.109 หัวสະลื้อและส้สະลื้อเมืองน่าน	155
2.110 คันสະลื้อและก๊อบ	156
2.111 โก้งสະลื้อ ตาดสະลื้อและก๊อบโก้ง	156
2.112 ตีนสະลื้อ	157
2.113 สายก้งและก้งสະลื้อ	158
2.114 ปินเมืองน่าน	158
2.115 หัวปินเมืองน่าน	159
2.116 ลูกบิตปินเมืองน่าน	159
2.117 คอปินเมืองน่าน	160
2.118 ก๊อบปินเมืองน่าน	160
2.119 สายปินขึ้นเสียงละ 2 สาย	161
2.120 โก้งปิน	161

สารบัญภาพ (ต่อ)

ภาพที่	หน้า
2.121 ตาดปิ่น	162
2.122 กลองเต่งถึง	163
2.123 กลองป่องโป่ง	163
2.124 เกราะไม้	164
2.125 เปรี๊ยะห์	165
2.126 วิธีการถือเปรี๊ยะห์	168
2.127 วงป่าตเมือง คณะศรีสาครศิลป์ วัดหัวเวียงใต้ อำเภอเมือง จังหวัดน่าน	178
2.128 วงกลองคุ่ม จังหวัดน่าน	179
2.129 การแข่งขันตีกลองปุงจา ในกิจกรรมวิชาการทำวังผาสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่น โรงเรียนทำวังผาพิทยาคม จังหวัดน่าน	180
2.130 จำลองการฟ้อนล่องน่าน บ้านนาเตา อำเภอท่าวังผา จังหวัดน่าน	182
2.131 ฉันทลักษณ์บทขอมทำนองปิ่นฝ้าย	185
2.132 ฉันทลักษณ์บทขอมทำนองล่องน่าน จากบทละครเรื่อง น้อยใจยา	186
4.1 หัตถกรรม และอุปกรณ์ เครื่องมือในการทอผ้าฝ้าย ซึ่งเป็นผ้าพื้นเมืองน่าน	214
4.2 ประเพณีแข่งเรือเมืองน่าน	215
4.3 ประเพณีหกเป็ง (ไหว้สามมหาธาตุแช่แห้ง)	216
4.4 เทศกาลส้มสีทองเมืองน่าน (งานกาชาดและของดีเมืองน่าน)	217
4.5 สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี พระผู้ทรงสืบสาน ส่งเสริม และอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมพื้นเมืองน่าน	219
4.6 แผนผังโครงสร้างทำนองเพลง “ฮ่มธงน้อย” ๒๓๑๑๑	234
4.7 แผนผังเครื่องดนตรี	235
4.8 วงดนตรีที่ใช้บรรเลงการสร้างสรรค้บทเพลง “ฮ่มธงน้อย” ๒๓๑๑๑	236
4.9 แผนผังวงดนตรีที่ใช้บรรเลงการสร้างสรรค้บทเพลง “ฮ่มธงน้อย” ๒๓๑๑๑	237

สารบัญภาพ (ต่อ)

ภาพที่	หน้า
4.10 เครื่องดนตรีที่ใช้ในการบรรเลงช่วงที่ 1 แก้วเห้านันทบุรี	240
4.11 แผนผังการจัดตั้งวงดนตรีในการบรรเลงช่วงที่ 1 แก้วเห้านันทบุรี	241
4.12 เครื่องดนตรีที่ใช้ในการบรรเลงช่วงที่ 2 ประชาชี้อำเภอ	242
4.13 แผนผังการจัดตั้งวงดนตรีในการบรรเลงช่วงที่ 2 ประชาชี้อำเภอ	243
4.14 เครื่องดนตรีที่ใช้ในการบรรเลงช่วงที่ 3 แม่ทัพพัฒนา	245
4.15 แผนผังการจัดตั้งวงดนตรีในการบรรเลงช่วงที่ 3 แม่ทัพพัฒนา	246
4.16 เครื่องดนตรีที่ใช้ในการบรรเลงช่วงที่ 4 ซิ่นจิวา “ฮ่มธงน้อย” ภู่อดล้วย	248
4.17 แผนผังการจัดตั้งวงดนตรีในการบรรเลงช่วงที่ 4 ซิ่นจิวา “ฮ่มธงน้อย” ภู่อดล้วย	249
4.18 แผนผังโครงสร้างอารมณ์เพลง “ฮ่มธงน้อย” ภู่อดล้วย	250

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
3.1 แผนการดำเนินการจัดทำศิลปนิพนธ์เรื่อง การสร้างสรรค์บทเพลง “ฮ่มธงน้อย” ชู่อคฉั	212

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของการวิจัย

“แข่งเรือลือเลื่อง เมืองงาช้างดำ จิตรกรรมวัดภูมินทร์ แดนดินส้มสีทอง เรืองรอง
พระธาตุแช่แห้ง” จังหวัดน่านดินแดนล้านนาตะวันออกที่มีอารยธรรมเก่าแก่กว่า 700 ปี พงศาวดาร
เมืองน่านได้บันทึกประวัติความเป็นมาของจังหวัดน่านได้เริ่มขึ้นราวพุทธศตวรรษที่ 18 โดยพญาคู
ปทุมกษัตริย์แห่งราชวงศ์สุโขทัย ปัจจุบันจังหวัดน่านแบ่งการปกครองออกเป็น 15 อำเภอ ได้แก่
อำเภอเมืองน่าน อำเภอปัว อำเภอเวียงสา อำเภอบ้านหลวง อำเภอภูเพียง อำเภอแม่จริม
อำเภอท่าวังผา อำเภอบ่อเกลือ อำเภอสันติสุข อำเภอเฉลิมพระเกียรติ อำเภอสองแคว
อำเภอเชียงกลาง อำเภอทุ่งช้าง อำเภอนาน้อย และอำเภอนาหมื่น ประชากรที่อาศัยอยู่ในพื้นที่
จังหวัดน่านมีความหลากหลายตามกลุ่มชาติพันธุ์ อาทิ ลัวะ (ถิ่น) มลาบรี ม้ง ขมุ กาว ไทพวน ไทยวน
(คนเมือง) ไทลื้อ และเมี่ยน (เย้า) (ปัจจุบันกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีวัฒนธรรมปรากฏเป็นเอกลักษณ์
สามารถพบเห็นได้เด่นชัดในจังหวัดน่าน ได้แก่ ลัวะ (ถิ่น) ไทลื้อ ไทยวน (คนเมือง) ขมุ ม้ง และเมี่ยน)
(ชาติพันธุ์, 2563) ความหลากหลายของกลุ่มชาติพันธุ์ผสมผสานกับจำนวนประชากร
ที่เพิ่มมากขึ้น อีกทั้งอาชีพหลักของชาวน่าน คือ การทำไร่ข้าว ไร่ข้าวโพดในเขตพื้นที่สูงชัน
เป็นเหตุให้ป่าไม้ในพื้นที่จังหวัดน่านลดลงอย่างเห็นได้ชัด ส่งผลทำให้สัตว์ป่าไร้ที่อยู่อาศัย
ต้นน้ำซึ่งเป็นแหล่งกำเนิดของแม่น้ำน่านถูกทำลาย ประชากรมีรายได้ที่ไม่มั่นคง
เมื่อครั้งสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี
เสด็จพระราชดำเนินมายังจังหวัดน่าน ทรงทอดพระเนตรถึงปัญหาดังกล่าว พระองค์ท่านทรงมี
พระราชประสงค์ที่จะจัดตั้งศูนย์ภูฟ้าพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริ และโครงการ “รักษาน่าน”
อันเนื่องมาจากพระราชดำริ เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต การศึกษา อีกทั้งยังฟื้นฟูป่าต้นน้ำให้กลับมา
อุดมสมบูรณ์

อารยธรรมพื้นเมืองน่านที่สืบทอดกันมานานกว่า 700 ปี ได้สั่งสมศิลปวัฒนธรรมประเพณี อันเป็นเอกลักษณ์ของจังหวัดน่าน ได้แก่ นาฏกรรม ได้แก่ ฟ้อนล่องน่าน ฟ้อนแง้น และฟ้อนหางนกยูงดนตรี ได้แก่ สะล้อก้อบ (สะล้อเมืองน่าน) ปินเมืองน่าน กลองปูจา วงสะล้อ ซอ ปิน และวงป้าดเมือง อันเป็นมนต์เสน่ห์ที่ สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงตั้งพระตำหนัก โดยพระราชทานทรัพย์ส่วนพระองค์ และพระราชทานนามว่า “พระตำหนักงน้อย”

พระตำหนักงน้อย ตั้งอยู่ริมแม่น้ำน่าน ตำบลคู้ใต้ อำเภอเมือง จังหวัดน่าน เมื่อพระองค์ท่าน ทรงเสด็จพระราชดำเนินประกอบพระราชกรณียกิจ ในพื้นที่จังหวัดน่านและจังหวัดใกล้เคียง พระองค์ท่านทรงเสด็จมาประทับยังพระตำหนักแห่งนี้ พระตำหนักงน้อย ประดุจดั่งศูนย์รวมใจของชาวน่าน “น่านคือบ้านหลังที่สอง รักเมืองน่าน และขอให้คนน่านรักษาวัฒนธรรมอย่างนี้ไว้ยาวนาน ๆ” พระราชดำรัส สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี (พระตำหนักงน้อย, 2563) นำมาซึ่งความปลาบปลื้มปิติ และน้อมสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณ

“ฮ่มงน้อย” อ่านว่า ฮ่ม-ง-น้อย (ภาษาถิ่นภาคเหนือหรืออักษรล้านนา ตรงกับคำว่า ฮุ่มดง) คำว่า “ฮ่ม” ในภาษาถิ่นภาคเหนือ หมายถึง ร่มเงา คำว่า “งน้อย” หมายถึง พระตำหนัก สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ณ จังหวัดน่าน อีกทั้งยังตรงกับพระนามของพระองค์ท่าน ที่ข้าราชการบริพารเรียกกันทั่วไปว่า “ทูลกระหม่อมน้อย” เมื่อนำคำว่า “ฮ่ม” ประสมเข้ากับคำว่า “งน้อย” ได้คำว่า “ฮ่มงน้อย” จะให้ความหมายใหม่ว่า “ใต้ร่มพระบารมีสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี”

ด้วยเหตุนี้ คณะผู้วิจัยจึงได้เล็งเห็นถึงความงดงามที่ควรค่าแก่การอนุรักษ์อารยธรรมพื้นเมืองน่านที่สืบทอดมาแต่โบราณ วิถีชีวิตภูมิปัญญา ความหลากหลายของกลุ่มชาติพันธุ์ การท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติ การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมใต้ร่มพระบารมีของสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี พระผู้ทรงพัฒนา นำพาสู่การอนุรักษ์ส่งเสริม สมดังพระสมัญญานาม “วิศิษฏ์ศิลปิน” คณะผู้วิจัยจึงได้ศึกษาหาข้อมูล เพื่อสร้างองค์ความรู้ในการสร้างสรรค์ บทเพลง “ฮ่มงน้อย” ฮุ่มดง โดยประพันธ์บทร้อง และทำนองเพลงในรูปแบบดนตรีร่วมสมัยที่นำเอาดนตรีไทยมาผสมผสานกับดนตรีสากล ดนตรีพื้นเมืองน่าน และดนตรีชาติพันธุ์ในจังหวัดน่าน สื่อก่อมาถึงอารยธรรมพื้นเมือง กลุ่มชาติพันธุ์ วิถีชีวิตภูมิปัญญา วัฒนธรรมประเพณี นาฏกรรมและดนตรี ใต้ร่มพระบารมี สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี คณะผู้วิจัยหวังเป็นอย่างยิ่งว่างานวิจัยฉบับนี้จะเกิดประโยชน์แก่ผู้ที่มีความสนใจในเรื่องนี้สืบต่อไป

1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- 1.2.1 เพื่อศึกษาบริบททางสังคมของจังหวัดน่าน
- 1.2.2 เพื่อประพันธ์บทร้องและทำนองเพลง “ฮ่มธงน้อย” **ผู้ดลใจ**
- 1.2.3 เพื่อวิเคราะห์อารมณ์เพลงของบทเพลง “ฮ่มธงน้อย” **ผู้ดลใจ**

1.3 ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การสร้างสรรค์บทเพลง “ฮ่มธงน้อย” **ผู้ดลใจ** คณะผู้วิจัยได้ประพันธ์บทร้องและทำนองเพลงขึ้นใหม่โดยนำทำนองพื้นเมืองที่นิยมบรรเลงทั่วไปในจังหวัดน่าน ได้แก่ ทำนองล่องน่าน ทำนองลับแลง ทำนองดาดน่าน ทำนองปิ่นฝ้าย อีกทั้งยังมีการนำเอาทำนองขับทุ้มหลวงพระบาง ซึ่งแสดงถึงความสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมระหว่างเมืองน่าน (จังหวัดน่านในปัจจุบัน) และเมืองหลวงพระบาง (แขวงหลวงพระบาง สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวในปัจจุบัน) นำมาสอดแทรกกับทำนองเพลงและบทร้องที่ได้ประพันธ์ขึ้นใหม่ บรรเลงในรูปแบบดนตรีร่วมสมัย โดยการนำเอาดนตรีไทยมาผสมผสานกับดนตรีสากล ดนตรีพื้นเมืองน่าน และดนตรีชาติพันธุ์ในจังหวัดน่าน เครื่องดนตรีไทย ได้แก่ ฆ้องวงใหญ่ ฆ้องวงเล็ก พิณ ฆ้อง ฆ้องมโหรี เครื่องดนตรีสากล ได้แก่ คีย์บอร์ด ทิมปานี ระฆังราว ฉาบสเปคซ์ เครื่องดนตรีพื้นเมืองน่าน ได้แก่ สะล้อก๊อบ ปิ่นเมืองน่าน กลองเต่งถึง กลองปั้งปั้ง เกราะไม้ และเครื่องดนตรีชาติพันธุ์ในจังหวัดน่าน ได้แก่ เปรี๊ยะ ฆ้องน้ำเต้า บทร้องและทำนองเพลง สื่อถึงอารยธรรมพื้นเมือง กลุ่มชาติพันธุ์วิถีชีวิตภูมิปัญญา วัฒนธรรมประเพณี นาฏกรรมและดนตรี ใต้ร่มพระบารมีสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี

1.4 ประโยชน์และคุณค่าที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัย

- 1.4.1 เป็นการน้อมสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณอันหาที่สุดมิได้ สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี
- 1.4.2 ทราบประวัติความเป็นมา วิถีชีวิตภูมิปัญญา ศิลปวัฒนธรรม กลุ่มชาติพันธุ์ในจังหวัดน่าน
- 1.4.3 สร้างสรรค์บทเพลงเทิดพระเกียรติสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี
- 1.4.4 ได้องค์ความรู้ใหม่ในการประพันธ์บทร้องและทำนองเพลง บทเพลง “ฮ่มธงน้อย” **ผู้ดลใจ**
- 1.4.5 ส่งเสริมการท่องเที่ยวของจังหวัดน่านให้เป็นที่รู้จักอย่างกว้างขวาง

1.5 นิยามศัพท์เฉพาะ

ฮ่อมงน้อย หมายถึง ใต้ร่มพระบารมีสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี

พระตำหนักงน้อย หมายถึง พระตำหนักสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ณ จังหวัดน่าน

ทูลกระหม่อมน้อย หมายถึง พระนามสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ที่ข้าราชการบริพารใช้เรียก

วิศิษฏศิลป์ หมายถึง พระสมัญญานาม, ทรงมีพระอัจฉริยภาพ ทรงพระปรีชาสามารถในศิลปะหลายแขนง ทรงมีคุณูปการต่อศิลปิน ศิลปวัฒนธรรมประจำชาติ และทรงเป็นปราชญ์ที่มีความรอบรู้ในวัฒนธรรมด้านต่าง ๆ

ถั่ว (ถีน) หมายถึง ชนพื้นเมืองดั้งเดิมที่อาศัยอยู่ในจังหวัดน่าน ชนนานามตนเองว่า “ถีน”

ขมุ หมายถึง กลุ่มชาติพันธุ์ตระกูลออสโตรเอเชียติก กลุ่มมอญ-เขมร ที่อาศัยอยู่ในจังหวัดน่าน

ม้ง หมายถึง กลุ่มชนอิสระที่อพยพมาจากประเทศจีน ตั้งถิ่นฐานตามพื้นที่สูงชันในจังหวัดน่าน

เมี่ยน (เย้า) หมายถึง กลุ่มชาติพันธุ์ตระกูลจีน-ทิเบต อพยพมาจากประเทศจีน ตั้งถิ่นฐานตามพื้นที่สูงชันในจังหวัดน่าน

ไทลื้อ หมายถึง กลุ่มชาติพันธุ์ไต หรือไท อพยพมาจากมณฑลทางตอนใต้ของจีน อาศัยอยู่ในจังหวัดน่าน

มลาบรี หมายถึง กลุ่มชาติพันธุ์พวกหนึ่ง นับเป็นชนเร่ร่อนเก็บของป่า และล่าสัตว์ในเขตจังหวัดน่าน

ปืห์ หมายถึง เครื่องดนตรีของกลุ่มชาติพันธุ์ถั่ว (ถีน) บ้างเรียก “เปรี๊ห์” หรือ “พิ”

สะล้อก๊อบ หมายถึง เครื่องดนตรีพื้นเมืองน่าน บ้างเรียก “สะล้อเมืองน่าน” จัดอยู่ในกลุ่มประเภทเครื่องสี มีนมคล้ายกับกระจับปี่ และมีลักษณะคล้ายคลึงกับสะล้อเชียงใหม่

ก๊อบ หมายถึง นม หรือตำแหน่งเสียงของสะล้อเมืองน่าน

ปิ่นเมืองน่าน หมายถึง เครื่องดนตรีพื้นเมืองน่าน จัดอยู่ในกลุ่มประเภทเครื่องดีด มีลักษณะคล้ายคลึงกับซิงของเชียงใหม่

ดนตรีร่วมสมัย หมายถึง การผสมผสานดนตรีที่เกิดในช่วงเวลาต่างสมัยกัน หรือการนำดนตรีไทยมาบรรเลงร่วมกับดนตรีสากล เป็นการผสมผสานระหว่างดนตรีตะวันออก และดนตรีตะวันตก ที่นักดนตรีเรียกว่า “Contemporary Music”

บทที่ 2

วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่อง การสร้างสรรค์บทเพลง “ฮ่อมงน้อย” ขุ่มดล ผู้วิจัยได้ค้นคว้าข้อมูลจากเอกสารตำราทางวิชาการ แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

2.1 พระราชนิพนธ์กิจสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ในจังหวัดน่าน

2.2 จังหวัดน่าน

2.3 กลุ่มชาติพันธุ์ในจังหวัดน่าน

2.4 ดนตรีจังหวัดน่าน

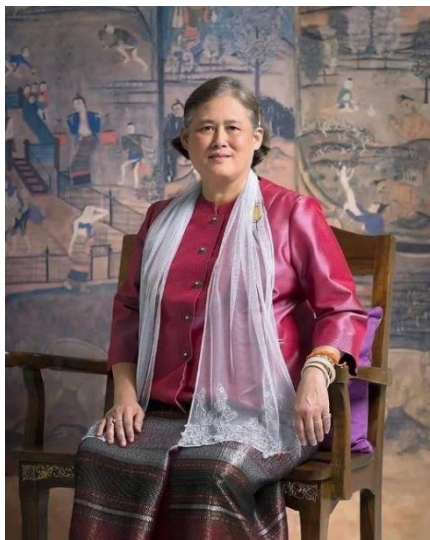
2.5 ดนตรีร่วมสมัย

2.6 แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

2.7 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.1 พระราชนิพนธ์กิจสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ในจังหวัดน่าน

สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี พระผู้ทรงมีพระคุณอนันต์ต่อปวงชนชาวน่าน และผืนแผ่นดินน่าน พระองค์ทรงเป็นผู้พัฒนาทำนุบำรุงรักษา และส่งเสริมอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมพื้นเมืองน่าน อันเป็นเอกลักษณ์อันโดดเด่น เป็นมนต์เสน่ห์ที่ชวนให้ผู้มาเยือนหลงใหล ดังพระราชดำริของพระองค์ท่านที่ทรงตรัสไว้ว่า “น่านคือบ้านหลังที่สอง รักเมืองน่าน และขอให้คนน่านรักษาวัฒนธรรมอย่างนี้ไว้ นาน ๆ” สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ประจักษ์ตั้งแสงเทียนชัยที่คอยส่องนำทางปวงชนชาวน่านในยามที่มีมมมม ประจักษ์ตั้งดวงกมลของชาวน่าน พระบารมีแผ่ปกไปไพศาล มากด้วยคุณูปการอันปรากฏไว้ในพระราชนิพนธ์กิจของพระองค์ท่าน รายละเอียดต่อไป

ภาพที่ 2.1 สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงฉลองพระองค์ด้วยผ้าชิ้นคำเคียบ ลายดอกยกมุกเชิงกลา ซึ่งเป็นผ้าพื้นเมืองของจังหวัดน่าน
ที่มา: ฮักชินน่าน (2562)

2.1.1 พระตำหนักรงน้อย

พระตำหนักรงน้อย ตั้งอยู่ริมแม่น้ำน่าน ตำบลคูใต้ อำเภอเมือง จังหวัดน่าน สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงตั้งพระตำหนักโดยพระราชทานทรัพย์ส่วนพระองค์ และพระราชทานนามว่า “พระตำหนักรงน้อย” เมื่อพระองค์ท่าน ทรงเสด็จพระราชดำเนินประกอบพระราชกรณียกิจ ในพื้นที่จังหวัดน่านและจังหวัดใกล้เคียง พระองค์ท่านทรงเสด็จมาประทับยังพระตำหนักแห่งนี้ (พระตำหนักรงน้อย, 2563)

ภาพที่ 2.2 พระตำหนักรงน้อย

ที่มา: ศรีณนุพงศ์ อินจืด และคณะ 15 พฤศจิกายน 2565

2.1.2 พระพุทธานุคินทรารักษ์

ในโอกาสฉลองพระชนมายุครบ 5 รอบ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี วันที่ 2 เมษายน พ.ศ. 2558 และในโอกาสที่โรงเรียนจิตรลดาจะมีอายุครบ 60 ปี ในปี พ.ศ. 2558 โรงเรียนจิตรลดา สมาคมนักเรียนเก่าโรงเรียนจิตรลดา และกองราชเลขาธิการในพระองค์ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ได้รับพระราชานุญาตให้ร่วมกันจัดสร้าง “พระพุทธานุคินทรารักษ์” เป็นพระพุทธรูปปางนาคปรก ซึ่งเป็นปางประจำวันพระราชสมภพ ขนาดหน้าตักกว้าง 60 นิ้ว องค์พระหล่อด้วยทองเหลืองปิดทอง พญานาค 9 เศียร มีรายละเอียดที่ประณีตงดงาม เป็นปูนปั้นฝีมือช่างสกุลเพชรบุรี ขนาดหาง 5 ขด หมายถึง 5 รอบพระชนมายุ โดยสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี พระราชทานนาม “พระพุทธานุคินทรารักษ์” ซึ่งมีความหมายว่า พระพุทธรูปที่มีพญานาคคุ้มครองรักษาสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี

นอกจากนี้ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานพระบรมสารีริกธาตุ ผงชนวน และมวลสารส่วนพระองค์สำหรับบรรจุที่พระเกศ โดยจะนำไปประดิษฐาน ณ ค่ายลูกเสือจังหวัดน่าน ตรงข้ามพระตำหนักถงน้อย ตำบลคู้ใต้ อำเภอเมือง จังหวัดน่าน พร้อมทั้งจัดสร้างพระพุทธรูปบูชา ขนาดหน้าตัก 5 นิ้ว เนื้อทองเหลืองปิดทอง นาคกรมดำสลักเลขลำดับตามจำนวนจัดสร้าง และเหรียญพระพุทธรูปที่ระลึก ทั้งทองคำ เงิน และทองแดง ด้านหน้าเป็นพระพุทธานุคินทรารักษ์ ด้านหลังประดับอักษรพระนามาภิไธย “ส.ธ.”

ในโอกาสนี้ด้วยสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จพระราชดำเนินไปทรงเททองและทรงประกอบพิธีพุทธาภิเษก พระพุทธานุคินทรารักษ์ ครั้งแรก ณ วัดบวรนิเวศวิหาร ในวันที่ 18 ธันวาคม พ.ศ. 2557 พิธีพุทธาภิเษกครั้งที่ 2 และครั้งที่ 3 จะจัดในเดือนมกราคม พ.ศ. 2558 ณ วัดพระศรีรัตนศาสดาราม และวัดพระเชตุพนวิมลมังคลารามฯ จากนั้น ในวันที่ 17 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2558 สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จพระราชดำเนินไปทรงเป็นประธานในพิธีเบิกเนตร ณ วัดพระธาตุช้างค้ำวรวิหาร อำเภอเมืองน่าน จังหวัดน่าน (MGRONLINE, 2557)

ภาพที่ 2.3 พระพุทธรูปคันทรรักษ์
ที่มา: ศรีณนพวงศ์ อินจืด และคณะ 15 พฤศจิกายน 2565

2.1.3 เสด็จพระราชดำเนินทรงเยี่ยมราษฎร เมื่อวันที่ 30 พฤศจิกายน พ.ศ. 2516

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ เสด็จพร้อมด้วยสมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าสิรินธรเทพรัตนราชสุดา และสมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์ ทรงเยี่ยมทหารและราษฎรในเขตกองทัพภาคที่ 3 ฐานปฏิบัติการฝึกกองร้อยที่ 1 กองพันทหารม้าที่ 10 กรมทหารม้าที่ 2 บ้านกาไส อำเภอมืองและกองพันทหารราบที่ 23 กองพลทหารม้าส่วนหน้า อำเภอบัว จังหวัดน่าน

2.1.4 เสด็จพระราชดำเนินทรงเยี่ยมราษฎร เมื่อวันที่ 11 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2519

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ เสด็จพร้อมด้วยสมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าสิรินธรเทพรัตนราชสุดา และสมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์ เสด็จพระราชดำเนินไปทรงประกอบพิธีเปิดอนุสาวรีย์วีรกรรมพลเรือน ตำรวจ ทหารและทรงเยี่ยมราษฎรและฐานปฏิบัติการบ้านปิ่น อำเภอยางชุมน้อย จังหวัดน่าน

ภาพที่ 2.4 ทรงประกอบพิธีเปิดอนุสาวรีย์ วีรกรรม พลเรือน ตำรวจ ทหาร และทรงเยี่ยมราษฎรที่มาเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท ณ ตำบลและ อำเภอทุ่งช้าง จังหวัดน่าน
ที่มา: พระราชกรณียกิจ ในหลวงรัชกาลที่ 9 (2559)

2.1.5 เสด็จพระราชดำเนินทรงเยี่ยมราษฎร เมื่อวันที่ 16 มีนาคม พ.ศ. 2519

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ พร้อมด้วย สมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าสิรินธรเทพรัตนราชสุดา เสด็จพระราชดำเนินพระราชทานธงประจำรุ่น ลูกเสือชาวบ้านจังหวัดน่าน ทรงเยี่ยมกองพันทหารราบที่ 213 กองพลทหารม้าส่วนหน้า อำเภอปัว จังหวัดน่าน

ภาพที่ 2.5 ทรงทอดพระเนตรยุทโธปกรณ์ที่ยึดได้ จากผู้ก่อการร้ายคอมมิวนิสต์ ในพื้นที่จังหวัดน่าน ณ กองพันทหาร ราบที่ 213 กองพลทหารม้าส่วนหน้า อำเภอปัว จังหวัดน่าน
ที่มา: พระราชกรณียกิจ ในหลวงรัชกาลที่ 9 (2559)

2.1.6 เสด็จพระราชดำเนินทรงเยี่ยมราษฎร เมื่อวันที่ 24 มกราคม พ.ศ. 2521

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ เสด็จพระราชดำเนินพร้อมด้วยสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ และสมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์ ทรงเยี่ยมฐานปฏิบัติการกองร้อยทหารม้าที่ 3011 บ้านน้ำปาง ตำบลหมอเมือง โครงการชลประทาน ฝ่ายทดน้ำหมอเมือง ตลอดทรงเยี่ยมราษฎรในเขตพื้นที่ อำเภอมะจิม จังหวัดน่าน

2.1.7 เสด็จพระราชดำเนินทรงเยี่ยมราษฎร เมื่อวันที่ 13 มกราคม พ.ศ. 2522

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ และสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จพระราชดำเนินทรงเยี่ยมราษฎร ทหาร และตรวจเยี่ยมโครงการชลประทานฝ่ายทดน้ำดอนแก้ว ตำบลป้อ อำเภอยางชุมน้อย และฝายน้ำเนาะ บ้านน้ำปาง ตำบลหมอเมือง ฐานร้อย ม.3621 บ้านน้ำปาง ตำบลหมอเมือง อำเภอมะจิม จังหวัดน่าน

2.1.8 เสด็จพระราชดำเนินทรงเยี่ยมราษฎร เมื่อวันที่ 15 มกราคม พ.ศ. 2522

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ และสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จพระราชดำเนินทรงเยี่ยมราษฎร บ้านหลวง ตำบลป่าคาหลวง กิ่งอำเภอบ้านหลวง โดยทรงพระราชปฏิสันถารกับราษฎร เกี่ยวกับการทำมาหาเลี้ยงชีพของราษฎร พร้อมทั้งแนะนำการทำการเกษตรแก่ราษฎร

2.1.9 เสด็จพระราชดำเนินทรงเยี่ยมราษฎร เมื่อวันที่ 14 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2523

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ พร้อมด้วยสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี และสมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์ เสด็จพระราชดำเนินทอดพระเนตรโครงการอ่างเก็บน้ำตามพระราชดำริ บ้านป่าเต้า ตำบลและ ตลอดจนเยี่ยมทหารและราษฎรในพื้นที่อำเภอยางชุมน้อย จังหวัดน่าน

2.1.10 เสด็จพระราชดำเนินทรงเยี่ยมราษฎร เมื่อวันที่ 7 มกราคม พ.ศ. 2524

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ พร้อมด้วยสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี และสมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์ เสด็จพระราชดำเนินทอดพระเนตรโครงการอ่างเก็บน้ำน้ำต่วน ตามพระราชดำริ บ้านน้ำต่วน ตำบลฝายแก้ว และทอดพระเนตรโครงการเกษตรกรรมทหาร ของฐานแสงเพ็ญ ตลอดจนทรงเยี่ยมทหารและราษฎรในพื้นที่อำเภอมือเมือง จังหวัดน่าน

2.1.11 เสด็จพระราชดำเนินทรงเยี่ยมราษฎร เมื่อวันที่ 4 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2525

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ เสด็จพระราชดำเนิน พร้อมด้วยสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี และสมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์ เสด็จพระราชดำเนินทรงเยี่ยมฐานบ้านปรางค์ชุดควบคุมที่ 215 กองบังคับการ พลเรือน ตำรวจ ทหารที่ 32 ตำบลปัว อำเภอปัว และทอดพระเนตรโครงการ อ่างเก็บน้ำฟงตามพระราชดำริ อำเภอแม่จริม จังหวัดน่าน

2.1.12 ศูนย์ภูฟ้าพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริฯ

เมื่อวันที่ 11 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2538 สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จฯ เยี่ยมราษฎร บ้านบ่อหลวง อำเภอบ่อเกลือ จังหวัดน่าน ทรงพบเห็นสภาพความเป็นอยู่ของราษฎรที่มีความด้อยโอกาสทั้งด้านเศรษฐกิจและสังคม จึงมีพระราชดำริให้สำนักงานโครงการ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ดำเนินการช่วยเหลือการพัฒนาในพื้นที่ อำเภอบ่อเกลือ จังหวัดน่าน

ด้านการพัฒนาอาชีพราษฎร จัดทำโครงการอบรมและพัฒนาอาชีพ อาทิ การจักสานตะกร้า การอนุรักษ์พันธุ์ข้าว การแปรรูปผลผลิตทางการเกษตร ตลอดจนการจัดทำกองทุนข้าว ด้วยกระบวนการประสานความร่วมมือ ทั้งหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชน เน้นการสร้างตลาดรองรับผลผลิตภัณฑ์เพื่อสร้างแรงจูงใจในการพัฒนา

ด้านการจัดการประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ มุ่งหวังผลลัพธ์ของความยั่งยืนที่ไม่ส่งผลกระทบต่อสถานะสมดุลตามธรรมชาติ และราษฎรสามารถพึ่งพาตนเองได้ในอนาคต นำไปสู่ผลการพัฒนาของประเทศในภาพรวม

สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี โปรดฯ ให้จัดตั้งศูนย์ภูฟ้าพัฒนา เมื่อวันที่ 30 พฤศจิกายน พ.ศ. 2542 เพื่อใช้เป็นต้นแบบการพัฒนาและการถ่ายทอดองค์ความรู้การพัฒนาไปสู่พื้นที่ และราษฎรในเป้าหมายท้องที่อำเภอบ่อเกลือ และอำเภอเฉลิมพระเกียรติ

โดยมีวัตถุประสงค์ 5 ประการดังนี้

- 1) เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตราษฎรบนพื้นที่สูงและใช้เป็นต้นแบบในการพัฒนาต่อไป
- 2) เพื่อการส่งเสริมอาชีพที่เหมาะสมกับศักยภาพของราษฎร และพื้นที่บนที่สูง
- 3) เพื่อเป็นศูนย์รวบรวมและพัฒนาผลิตภัณฑ์ให้สอดคล้องด้านการตลาด
- 4) เพื่อการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ศึกษาธรรมชาติ วัฒนธรรมท้องถิ่น
- 5) เพื่อการศึกษาวิจัย ถ่ายทอดองค์ความรู้การพัฒนาและการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ

ที่ยั่งยืน จุดมุ่งหมาย “คนอยู่ร่วมกับป่า”

ภาพที่ 2.6 ประวัติศูนย์ภูฟ้าอันเนื่องมาจากพระราชดำริ
ที่มา: ศรีณญพงศ์ อินจืด และคณะ 17 พฤศจิกายน 2565

2.1.13 โครงการจัดหาน้ำภูฟ้าพัฒนา (ปรับปรุงฝายห้วยแป้น บ้านผาสุก ตำบลภูฟ้า อำเภอป่าเมี่ยง จังหวัดน่าน)

เมื่อวันที่ 20 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2546 สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จพระราชดำเนินทรงเยี่ยมศูนย์ภูฟ้าพัฒนาตามพระราชดำริ อำเภอป่าเมี่ยง จังหวัดน่าน ได้พระราชทานพระราชดำริ แก่ นายประกิจ วงศ์ศรีวัฒนกุล หัวหน้าโครงการพัฒนาเพื่อความมั่นคง พื้นที่ลุ่มน้ำน่าน จังหวัดน่าน พื้นที่ที่ 9 ให้โครงการชลประทานน่านพิจารณาจัดหาน้ำสนับสนุนระบบน้ำชลประทานเพื่อใช้ในพื้นที่บริเวณอาคารอเนกประสงค์ อาคารยุ้งฉาง อาคารฝักอบรมและอาคารที่พัก ซึ่งจะดำเนินการแล้วเสร็จในปี พ.ศ. 2547 (โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ, 2556)

2.1.14 โครงการจัดหาน้ำภูฟ้าพัฒนา (อ่างเก็บน้ำห้วยสวกแห่งที่ 1,2 บ้านห่างทางหลวง ตำบลภูฟ้า อำเภอป่าเมี่ยง จังหวัดน่าน)

เมื่อวันที่ 2 พฤศจิกายน พ.ศ. 2543 สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ได้เสด็จพระราชดำเนินไปทรงติดตามความก้าวหน้าการดำเนินงานศูนย์ภูฟ้าพัฒนาตามพระราชดำริ อำเภอป่าเมี่ยง จังหวัดน่าน ในการนี้ได้พระราชทานพระราชดำริให้กรมชลประทานพิจารณา จัดหาแหล่งน้ำเพิ่มเติมให้กับศูนย์ภูฟ้าพัฒนา เพื่อเป็นแหล่งน้ำสำรองไว้ใช้ในฤดูแล้งสำหรับศูนย์ภูฟ้าพัฒนา และราษฎรที่ทำกินอยู่ในพื้นที่โดยรอบโครงการ (โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ, 2556)

2.1.15 ปรับปรุงระบบส่งน้ำฝายขวาฝายน้ำอวนอันเนื่องมาจากพระราชดำริ

เมื่อวันที่ 30 ธันวาคม พ.ศ. 2546 สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ได้เสด็จพระราชดำเนินทรงปฏิบัติพระราชกรณียกิจในพื้นที่จังหวัดน่าน ในการนี้ นายเจย ไชยหาญ ราษฎรบ้านกอก ตำบลอวน อำเภอปัว จังหวัดน่าน ได้มีหนังสือทูลเกล้าฯ ถวายขอพระราชทานความช่วยเหลือในการก่อสร้างฝายคลองธรรมชาติ ประตุระบายน้ำ โดยได้พระราชทานเรื่องดังกล่าวให้ สำนักงาน กปร. พิจารณาหาแนวทางให้ความช่วยเหลือ ซึ่งสำนักงาน กปร. ได้ประสานกับกรมชลประทาน เพื่อพิจารณาความช่วยเหลือราษฎรแล้ว เห็นสมควรปรับปรุงระบบส่งน้ำฝายขวาของฝายน้ำอวน เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการส่งน้ำสนับสนุนพื้นที่ทางการเกษตรของราษฎร ต่อมาสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงรับโครงการปรับปรุงระบบส่งน้ำฝายขวาฝายน้ำอวน ไว้เป็นโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ เพื่อให้ความช่วยเหลือราษฎรในการพัฒนาแหล่งน้ำเพื่อการอุปโภคบริโภคและการเกษตร ตามหนังสือที่ รล 0008/3711 ลงวันที่ 13 กรกฎาคม พ.ศ. 2547 (โครงการพัฒนาแหล่งน้ำอันเนื่องมาจากพระราชดำริฯ, 2552)

ภาพที่ 2.7 โครงการปรับปรุงระบบส่งน้ำฝายขวาฝายน้ำอวน

บ้านทุ่งเฮี้ยว ตำบลอวน อำเภอปัว จังหวัดน่าน

ที่มา: โครงการพัฒนาแหล่งน้ำอันเนื่องมาจากพระราชดำริฯ (2552)

2.1.16 โครงการอ่างเก็บน้ำห้วยยางอันเนื่องมาจากพระราชดำริ

เนื่องจากนายบัน พรหมคำ กำนันตำบลป่าแลวหลวงและนายจันทร์ วงศ์เทพ นายกองค้การบริหารส่วนตำบลป่าแลวหลวง อำเภอสันติสุข จังหวัดน่าน กับพวกได้ทำหนังสือ ลงวันที่ 29 ธันวาคม พ.ศ. 2546 ขอพระราชทานความช่วยเหลือในการก่อสร้างอ่างเก็บน้ำห้วยยาง ถึงสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงมีพระราชกระแสรับสั่งกับนายสุวัฒน์ เทพอารักษ์ ที่ปรึกษาฯกปร. ในคราวเสด็จพระราชดำเนินทรงปฏิบัติพระราชกรณียกิจในพื้นที่ จังหวัดน่าน เมื่อวันที่ 30 ธันวาคม พ.ศ. 2546 และสำนักงานคณะกรรมการพิเศษ เพื่อประสานงาน โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริได้มีหนังสือที่ กร.00073.3/27 ลงวันที่ 7 มกราคม พ.ศ. 2547 ถึงอธิบดีกรมชลประทานให้ตรวจสอบข้อเท็จจริง กรมชลประทาน โดยสำนักชลประทานที่ 2 ได้ให้เจ้าหน้าที่ตรวจสอบสภาพพื้นที่แล้ว ซึ่งจากการตรวจสอบสภาพภูมิประเทศมีความเหมาะสม สามารถดำเนินการได้

คุณหญิงอารยา พิบูลนครินทร์ ผู้อำนวยการกองงานในพระองค์สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ได้มีหนังสือที่ รล.008/3711 ลงวันที่ 13 กรกฎาคม พ.ศ. 2547 แจ้งว่าได้ทรงรับไว้เป็นโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริแล้ว สถานที่ตั้งโครงการ หมู่ 3 บ้านดอนอภัย ตำบลป่าแลวหลวง อำเภอสันติสุข จังหวัดน่าน

วัตถุประสงค์ของโครงการ

- 1) เพื่อช่วยเหลือพื้นที่เพาะปลูกในฤดูฝนได้ 4,400 ไร่ ฤดูแล้ว 1,200 ไร่
- 2) เพื่อเป็นแหล่งน้ำสำหรับการอุปโภคบริโภคของราษฎร
- 3) เพื่อให้ราษฎรที่อยู่ในเขตพื้นที่โครงการฯ มีอาชีพทางการเกษตรที่ต่อเนื่องและมั่นคง สภาพลำน้ำ

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

- 1) สามารถส่งน้ำช่วยเหลือพื้นที่เพาะปลูกในฤดูฝนได้ 4,000 ไร่
- 2) สามารถส่งน้ำช่วยเหลือพื้นที่เพาะปลูกในฤดูแล้งได้ 1,200 ไร่
- 3) ใช้เป็นแหล่งน้ำสำหรับการอุปโภคบริโภคของราษฎรในเขตโครงการได้ตลอดปี
- 4) ใช้เป็นแหล่งเพาะพันธุ์ปลาน้ำจืด
- 5) ใช้เป็นแหล่งท่องเที่ยวของราษฎร
- 6) สามารถบรรเทาความเสียหายเนื่องจากอุทกภัยบริเวณด้านท้ายน้ำของโครงการฯ

(โครงการพัฒนาแหล่งน้ำอันเนื่องมาจากพระราชดำริฯ, 2552)

ภาพที่ 2.8 โครงการอ่างเก็บน้ำห้วยยางอันเนื่องมาจากพระราชดำริ
ที่มา: โครงการพัฒนาแหล่งน้ำอันเนื่องมาจากพระราชดำริฯ (2552)

2.1.17 โครงการจัดหาแหล่งน้ำช่วยเหลือราษฎรบ้านสบปิ่นในพื้นที่อพยพ

เมื่อวันที่ 28 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2550 สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ได้เสด็จพระราชดำเนินไปยังพื้นที่อพยพราษฎรที่ประสบภัยพิบัติดินถล่มบริเวณบ้านสบปิ่น หมู่ที่ 2 ต.ห้วยโก๋น อ.เฉลิมพระเกียรติ จ.น่าน ทรงเยี่ยมราษฎรที่ได้รับผลกระทบจากเหตุภัยพิบัติดินถล่ม เนื่องจากพื้นที่อพยพราษฎรเป็นพื้นที่จัดตั้งใหม่ ราษฎรยังขาดแหล่งน้ำเพื่อการอุปโภคบริโภค กรมชลประทานจึงได้พิจารณาแนวทาง ในการให้ความช่วยเหลือราษฎรดังกล่าว และนำความกราบบังคมทูล ในการนี้ทรงมีพระราชดำริกับนายสุวัฒน์ เทพอารักษ์ ที่ปรึกษาด้านการประสานงานโครงการฯ สำนักงาน กปร. สรุปว่า ควรพิจารณาดำเนินการช่วยเหลือราษฎรบ้านสบปิ่น และทรงรับโครงการดังกล่าวไว้เป็นโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ สถานที่ตั้ง บ้านสบปิ่น หมู่ 2 ต.ห้วยโก๋น อ.เฉลิมพระเกียรติ จ.น่าน

วัตถุประสงค์ของโครงการ เพื่อเป็นแหล่งกักเก็บน้ำสำหรับการอุปโภค-บริโภค ของราษฎรในพื้นที่ หมู่ที่ 2 ต.ห้วยโก๋น อ.เฉลิมพระเกียรติ จ.น่าน ได้อย่างเพียงพอตลอดปี

ประโยชน์ที่ได้รับ ทำให้ราษฎรบ้านสบปิ่น หมู่ 2 (พื้นที่อพยพ) จำนวน 31 ครัวเรือน 136 คน มีน้ำอย่างเพียงพอสำหรับอุปโภค-บริโภคและทำการเกษตรพืชผักสวนครัว เลี้ยงสัตว์ (โครงการพัฒนาแหล่งน้ำอันเนื่องมาจากพระราชดำริฯ, 2552)

ภาพที่ 2.9 โครงการจัดหาแหล่งน้ำช่วยเหลือราษฎรบ้านสบปิ่นในพื้นที่อพยพ
ที่มา: โครงการพัฒนาแหล่งน้ำอันเนื่องมาจากพระราชดำริฯ (2552)

2.1.18 โครงการพัฒนาคุณภาพชีวิตราษฎรและฟื้นฟูป่าต้นน้ำลำธารบ้านห้วยหยวกตามพระราชดำริ

เมื่อวันที่ 2 มีนาคม พ.ศ. 2550 สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จพระราชดำเนินไปทรงงานในพื้นที่ชุมชนเผ่ามลาบรี บ้านห้วยหยวก ตำบลแม่ชะเนิง อำเภอเวียงสา จังหวัดน่าน ทรงมีความห่วงใยเกี่ยวกับชนเผ่าตองเหลือง ซึ่งเป็นวัฒนธรรมของมนุษย์ยุคหินในยุคสุดท้าย จึงได้พระราชทานพระราชดำริถึงแนวทางการพัฒนาให้ชนเผ่ามลาบรีอยู่ร่วมกับป่ามีชีวิตแบบดั้งเดิม แต่สามารถรู้เท่าทันโลกปัจจุบัน มีการคุ้มครองเสรีภาพของชนเผ่า รวมทั้งสืบทอดประเพณีวัฒนธรรม

ผลการดำเนินงาน ก่อสร้างฝายต้นน้ำลำธารแบบผสมผสาน จำนวน 100 แห่ง เพาะชำกล้าหญ้าแฝก เพาะชำกล้าไม้มีค่า ปลูกป่า 3 อย่าง ประโยชน์ 4 อย่าง จำนวน 200 ไร่ เพื่อเป็นการปรับปรุงระบบนิเวศ คืนความสมบูรณ์ให้กับผืนป่า

ประโยชน์ที่ได้รับ การฟื้นฟูระบบนิเวศและป่าไม้ส่งผลให้ผืนป่ากลับสู่ความสมบูรณ์ อีกทั้งฝายต้นน้ำลำธาร ยังส่งผลให้สภาพป่ามีความอุดมสมบูรณ์ดั้งเดิม (โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ, 2556)

ภาพที่ 2.10 โครงการพัฒนาคุณภาพชีวิตราษฎรและฟื้นฟูป่าต้นน้ำลำธาร
บ้านห้วยหยวกตามพระราชดำริ
ที่มา: โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ (2556)

2.1.19 โครงการอนุรักษ์และส่งเสริมการปลูกหวายและไผ่อันเนื่องมาจากพระราชดำริ จังหวัดน่าน

เมื่อวันที่ 28 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2555 สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จพระราชดำเนินไปทรงปฏิบัติพระราชกรณียกิจบริเวณโรงสีข้าวพระราชทานตำบลศรีภูมิ อำเภอท่าวังผา จังหวัดน่าน ทรงพบว่า ราษฎรในพื้นที่ดังกล่าวมีความรู้ความสามารถในการประกอบอาชีพจักสานโดยเฉพาะการจักสานหวาย แต่เนื่องจากในพื้นที่ขาดแคลนวัตถุดิบต้องนำเข้าหวายจากประเทศเพื่อนบ้าน ทั้งนี้ได้มีพระราชกระแสให้ประสานหน่วยงานที่เกี่ยวข้องดำเนินการอนุรักษ์ฟื้นฟูพันธุ์หวายให้ราษฎรใช้ประโยชน์รวมทั้งฟื้นฟูทรัพยากรหวายในพื้นที่ให้กลับคืนมาใหม่และสามารถนำไปใช้ได้ในอนาคตได้

ผลการดำเนินการ จัดทำระบบประปาเพื่อส่งน้ำไปยังเรือนเพาะชำและอาคารสำนักงานโดยวางท่อส่งน้ำ ระยะทาง 1.5 กิโลเมตร และถึงเก็บน้ำ 6 ถึงก่อสร้างเรือนเพาะชำแบบเปิด ปลูกหวายและปลูกไผ่ เพื่อรวบรวมพันธุ์ 200 ไผ่ และปลูกหวายขยายผลร่วมกับราษฎรในพื้นที่ป่าชุมชนจำนวน 1,500 ไผ่ และเพาะชำกล้าหวาย กล้าไผ่รวมทั้งจัดทำฝายต้นน้ำแบบผสมผสานจำนวน 50 แห่ง และแบบถาวร จำนวน 1 แห่งและจัดทำแนวกันไฟ ระยะทาง 20 กิโลเมตร

ประโยชน์ที่ได้รับ ราษฎรในพื้นที่โครงการได้รับการพัฒนาคุณภาพชีวิตร่วมกับการพัฒนาพื้นที่ป่าต้นน้ำให้กลับคืนความสมบูรณ์และเป็นแหล่งศึกษารวบรวมและขยายพันธุ์หายากพัฒนาองค์ความรู้เกี่ยวกับพันธุ์หายาก ตลอดจนส่งเสริมพัฒนาฝีมือและรูปแบบจักสานหายากรวมทั้งผลิตภัณฑ์หายาก (สำนักงาน กปร., 2556)

ภาพที่ 2.11 โครงการอนุรักษ์และส่งเสริมการปลูกหายากและไม้
อันเนื่องมาจากพระราชดำริ จังหวัดน่าน
ที่มา: สำนักงาน กปร. (2556)

2.1.20 โครงการพัฒนาป่าไม้และสิ่งแวดล้อมบ้านสบปิ่นตามพระราชดำริ ตำบลห้วยโก๋น อำเภอเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดน่าน

เมื่อวันที่ 28 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2550 สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จพระราชดำเนินไปทรงเยี่ยมราษฎรบ้านสบปิ่น หมู่ที่ 2 ตำบลห้วยโก๋น อำเภอเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดน่าน ทอดพระเนตรพื้นที่ประสบภัยพิบัติดินถล่ม พร้อมทั้งทรงเยี่ยมราษฎรที่ได้รับผลกระทบและอพยพมาจัดตั้งหมู่บ้านในพื้นที่แห่งใหม่ ในการนี้ ได้พระราชทานพระราชดำริให้ฟื้นฟูพื้นที่ป่าที่ประสบภัยพิบัติดินถล่ม เพื่อให้ป่ามีความสมบูรณ์และลดความรุนแรงในการเกิดภัยพิบัติดินถล่มที่อาจเกิดขึ้นอีก

ผลการดำเนินงาน เพาะชำกล้าไม้ทั่วไป จำนวน 50,000 กล้า กล้าแฝก จำนวน 100,000 กล้า กล้าหายาก จำนวน 20,000 กล้า ธนาคารอาหารชุมชนและพืชสมุนไพร จำนวน 25 ไร่ พร้อมสำรวจรวบรวมพันธุ์ไม้มีค่าและภูมิปัญญาท้องถิ่น

ประโยชน์ที่ได้รับ การปรับปรุงระบบนิเวศป่าไม้ในพื้นที่ต้นน้ำด้วยการจัดสร้างฝายต้นน้ำแบบผสมผสาน จำนวน 50 แห่ง พร้อมทั้งสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติให้กับราษฎรในพื้นที่ ช่วยเก็บกักชะลอน้ำคืนความชุ่มชื้นให้แก่พื้นที่และเป็นที่อยู่อาศัยของสัตว์น้ำ ทำให้ราษฎรมีแหล่งอาหารโปรตีนเพิ่มขึ้น มีรายได้ และคุณภาพชีวิตดีขึ้น (โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ, 2556)

ภาพที่ 2.12 โครงการพัฒนาป่าไม้และสิ่งแวดล้อมบ้านสบปิ่นตามพระราชดำริ
ตำบลห้วยโก๋น อำเภอเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดน่าน
ที่มา: โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ (2556)

2.1.21 โครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืชอันเนื่องมาจากพระราชดำริ

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี พระราชทานให้ ชมพู่ภูคา เป็นดอกไม้สัญลักษณ์ในโครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืชอันเนื่องมาจากพระราชดำริฯ

ชมพู่ภูคา เป็นพืชหายากใกล้สูญพันธุ์ที่มีดอกสีชมพูอมขาวงดงาม ควรค่าแก่การอนุรักษ์ไว้ให้คงอยู่ตามแนวพระราชดำริ ชื่อวิทยาศาสตร์ : *Bretschneidera sinensis* Hemsl.
ชื่อวงศ์ : BRETSCHNEIDERACEAE

เป็นไม้ต้นสูงได้ถึง 25 เมตร เปลือกเรียบสีเทา ใบ เป็นใบประกอบแบบขนนก ยาว 30-80 เซนติเมตร ใบย่อยไม่มีก้านใบ รูปหอกถึงรูปไข่ กว้าง 2.5-6 เซนติเมตร ยาว 8-25 เซนติเมตร โคนใบมนไม่เท่ากัน ปลายใบแหลม ดอก สีชมพู คล้ายรูปประฆัง ออกเป็นช่อที่ปลายยอด ช่อยาวได้ถึง 40 เซนติเมตร กลีบรองดอกขนาดใหญ่ รูปถ้วยขอบหยักตื้น ๆ กลีบดอก 5 กลีบ รูปไข่ กว้าง โคนกลีบเรียวยาว ปลายกลีบม้วนออกด้านนอก ขนาด 1.8-2 เซนติเมตร กลีบบนมักคว่ำลง เกสรผู้ 8 อัน ผล รูปกระสวย แก่แล้วแตก เมล็ด รูปรี กว้าง 12 มิลลิเมตร ยาว 20 มิลลิเมตร

ภาพที่ 2.13 ดอกชมพูภูคา พันธุ์ไม้ใกล้สูญพันธุ์ของโลก
ซึ่งพบเฉพาะที่อุทยานแห่งชาติดอยภูคา จังหวัดน่าน
ที่มา: ศรีณัฐพงศ์ อินจืด และคณะ 17 พฤศจิกายน 2565

ด้วยความสูงจากระดับน้ำทะเลถึง 1,980 เมตร ดอยภูคานับเป็นยอดดอยที่สูงที่สุดแห่งหนึ่งของเทือกเขาหลวงพระบาง และเป็นยอดดอยที่สูงในลำดับต้น ๆ ของประเทศไทย ซึ่งจากสภาพดังกล่าวนี้ทำให้เทือกดอยภูคา มีลักษณะโดดเด่น ในด้านระบบนิเวศของพืชพรรณภูเขาสูงอันอุดมไปด้วยป่าดงดิบเขา ป่าดงดิบชื้น รวมทั้งป่าเบญจพรรณและป่าเต็งรัง อีกทั้งเป็นป่าต้นน้ำของแม่น้ำน่านอีกด้วย พันธุ์ไม้ที่สำคัญที่สุดและพบเพียงแห่งเดียวในโลกที่นี่คือ ชมพูภูคา ซึ่งเป็นต้นไม้พื้นเมืองของไทย และเป็นพันธุ์ไม้หายาก ใกล้สูญพันธุ์ชนิดหนึ่งของโลกโดยเมื่อประมาณ 30 ปีที่ผ่านมา มีรายงานว่าพบพันธุ์ไม้ชนิดนี้ ที่มณฑลยูนนานประเทศจีน แต่ปัจจุบันคาดว่าสูญพันธุ์ไปแล้ว

สำหรับในประเทศไทยมีรายงานการสำรวจพบพันธุ์ไม้ชนิดนี้เมื่อมี พ.ศ. 2532 บริเวณป่าดงดิบเขาตอยภูคา อุทยานแห่งชาติตอยภูคา อำเภอปัว จังหวัดน่าน โดยลักษณะต้นชมพูภูคานี้จะสูงประมาณ 25 เมตร เส้นผ่าศูนย์กลางลำต้นประมาณ 50 เซนติเมตร เปลือกเรียบเป็นสีเทา ใบประกอบแบบขนนกชั้นเดียวมีใบย่อยรูปไข่แกมรูปใบหอก ปลายใบแหลมยาว แผ่นใบด้านล่างมีนวลสีขาว ช่อดอกตั้งตรงแยกแขนงออกตามปลายกิ่งกลีบเลี้ยงติดกันคล้ายรูประฆัง กลีบดอกสีชมพูมีริ้วสีแดง ออกดอกประมาณเดือนกุมภาพันธ์-มีนาคม ผลคล้ายมะกอกแต่มีขนาดใหญ่กว่า พันธุ์ไม้ชนิดนี้จากการศึกษาพบว่า จะเจริญเติบโตได้ดีบริเวณป่าดงดิบเขาตามไหล่เขาสูงชันที่มีความสูงตั้งแต่ 1,200 เมตรจากระดับน้ำทะเลขึ้นไป และมีความชื้นของอากาศสูงอุณหภูมิเฉลี่ยค่อนข้างต่ำตลอดทั้งปี ปัจจุบันได้มีการทดลองเพาะกล้าไม้ชมพูภูคาจากเมล็ดเป็นผลสำเร็จซึ่งคาดว่าจะช่วยให้ชมพูภูคาไม่สูญพันธุ์จากโลกนี้ต่อไป (โครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืชอันเนื่องมาจากพระราชดำริฯ, 2561: ออนไลน์)

2.1.22 โครงการ “รักษ่าน่าน”

โครงการ “รักษ่าน่าน” เริ่มดำเนินการ ปีพ.ศ. 2557 มีเป้าหมายสูงสุด คือ การรักษาและฟื้นฟูทรัพยากรป่าไม้ของจังหวัดน่าน เพื่อให้ทุกภาคส่วนในพื้นที่เกิดตระหนักและร่วมมือกันในการดูแลรักษาป่าต้นน้ำ โดยเฉพาะอย่างยิ่งแม่น้ำน่านซึ่งมีความสำคัญ เนื่องจากปริมาณน้ำกว่าร้อยละ 40 ของแม่น้ำเจ้าพระยาซึ่งเป็นแม่น้ำสายหลักของคนไทยมาจากแม่น้ำน่าน โดยธนาคารให้การสนับสนุนทั้งในด้านการอบรมให้ความรู้ การเพิ่มพื้นที่ป่าไม้ การป้องกันและปราบปรามไม่ให้มีการบุกรุกเข้าไปทำลายป่าไม้ การสร้างเครือข่ายความร่วมมือของชุมชนจังหวัดน่านและภาคส่วนต่าง ๆ รวมถึงการพัฒนาส่งเสริมอาชีพทางเลือก เพื่อให้คนกับป่าอยู่ร่วมกันได้อย่างยั่งยืน

โดยในปีพ.ศ. 2558 ธนาคารร่วมกับสำนักงานโครงการสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และกองทัพบก ขับเคลื่อนยุทธศาสตร์การรักษาและฟื้นฟูทรัพยากรป่าไม้ของจังหวัดน่าน ไม่ว่าจะเป็นการเพิ่มพื้นที่ป่าไม้โดยการฟื้นฟูสภาพป่า การป้องกันและปราบปรามไม่ให้มีการบุกรุกเข้าไปทำลายป่า การสร้างเครือข่ายความร่วมมือของชุมชนจังหวัดน่านและภาคส่วนต่าง ๆ ของทั้งภาครัฐและภาคเอกชน การพัฒนาคนโดยเฉพาะเด็กและเยาวชนให้มีความรับผิดชอบและจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ รวมถึงการพัฒนาส่งเสริมอาชีพทางเลือก เพื่อให้คนกับป่าอยู่ร่วมกันได้อย่างยั่งยืน (โครงการ “รักษ่าน่าน”, 2557)

จากที่กล่าวมาข้างต้น คณะผู้วิจัยสรุปได้ว่า พระสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี พระองค์ทรงเสด็จพระราชดำเนินเพื่อทอดพระเนตรถึงความสุขทุกข์ของราษฎรชาวน่าน อีกทั้งพระองค์ท่านยังทรงประกอบราชกรณียกิจในพื้นที่จังหวัดน่าน โดยมีโครงการอันเนื่องพระราชดำริฯ หลายโครงการที่ช่วยพัฒนาคุณภาพชีวิตชาวน่าน และยังฟื้นฟูสภาพป่าอนุรักษ์ที่มีความเสื่อมโทรมให้กลับมาอุดมสมบูรณ์อีกครั้ง นอกจากนี้ พระองค์ทรงเป็นผู้ทำนุบำรุง ส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมพื้นเมืองน่าน อันเป็นเอกลักษณ์ที่ชวนให้ผู้มาเยือนหลงใหล สมดังพระสมัญญานามที่กล่าวขานกันไว้ว่า “วิศิษฏ์ศิลปิน”

ภาพที่ 2.14 การสร้างจิตสำนึกให้เด็กและเยาวชนอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ
สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี
ที่มา: โครงการ “รักษ์ป่า่าน” (2557)

2.2 จังหวัดน่าน

2.2.1 พงศาวดารเมืองน่าน

ประวัติศาสตร์น่านได้เริ่มขึ้นในช่วงศตวรรษที่ 18 โดยพงศาวดารเมืองน่าน กล่าวว่า จำเดิมแต่ต้นมาก่อนประมาณ 700 ปี ล่วงมาแล้ว พญาภูคาเจ้าเมืองย่าง ได้มีราชบุตรบุญธรรม อยู่สององค์ องค์หนึ่งมีนามว่า “ขุนนุ่น” องค์น้องมีนามว่า “ขุนฟอง” ความว่า

ยังมีพรานป่าผู้หนึ่ง อยู่ในเมื่องอย่าง มักไปเที่ยวปล่าเนื้อ (กวาง) อยู่เสมอตามคอยตามเขา วันหนึ่งไปเห็นรอยเท้าเนื้อ จึงเดินตามไปจนถึงบนคอยภูคาเห็นต้นไม้ใหญ่ 1 ต้น มีร่มเงากว้างขวางงามดี จึงเข้าไปพักอยู่ใต้ร่มไม้นั้น และได้พบไข 2 ฟองมีขนาดใหญ่เท่าผลมะพร้าว พรานป่าผู้นั้นก็นำมาถวายพญาภูคา เมื่อพญาภูคาได้เห็นก็มีความยินดีเป็นอย่างมากถึงความอัศจรรย์ ครั้งนั้นพระองค์ได้ทรงนำเอา ไขใบที่ 1 ไปใส่ในก้วยจิ้ว (กระบุงบรรจุขุ่น) อีกใบหนึ่งไปใส่ไว้ในก้วยฝ้าย (กระบุงบรรจุฝ้าย) แล้วคอยดูไว้เป็นอย่างดี

จนอยู่มาวันหนึ่งไม่นานนัก ไขในก้วยจิ้ว ก็แตกออกมาก่อนเป็นบุรุษผู้ชาย รูปร่างงามประณีต วรณะงามยิ่งนัก พญาภูคาก็รักเสมอตั้งลูกของตน ครั้นต่อมาไม่นานไขในก้วยฝ้ายก็แตกออกมาเป็นบุรุษผู้ชาย รูปร่างงามประณีต วรณะอันงามเสมอกันทั้ง 2 องค์ พญาภูคาก็เบิกบายใส่ชื่อผู้พี่ว่า “เจ้าขุนนุ่น” แล้วก็เบิกบายใส่ชื่อเจ้าผู้น้องว่า “เจ้าขุนฟอง” เมื่อขุนนุ่นและขุนฟองเจริญวัยจนเป็นหนุ่มแล้ว พญาภูคาได้สร้างเมืองให้ราชบุตรบุญธรรมทั้งสองครอง ขุนนุ่นผู้พี่ได้ครองเมือง “จันทบุรี” ซึ่งตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกของแม่น้ำโขง (แขวงหลวงพระบาง สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวในปัจจุบัน) ส่วนขุนฟองผู้น้องได้ครองเมืองน่าน “วรรณคร” ซึ่งตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือ (อำเภอปัว จังหวัดน่านในปัจจุบัน) การที่ให้ชื่อว่าเมือง “วรรณคร” เนื่องจากพญาภูคา ได้เลือกชัยภูมิที่ตีเหมาะสมในการสร้างเมือง เสร็จแล้วจึงขนานนามว่า “วรรณคร” ซึ่งหมายถึง เมืองดี นับว่าเป็นการเริ่มต้นราชวงศ์ภูคา

เมื่อบ้านเมืองวรรณครเริ่มมั่นคงเป็นปีกแผ่น เจ้าขุนฟองได้เป็นพญาแล้วเสวยราชสมบัติ ในเมืองวรรณคร ทรงมีพระโอรส 1 พระองค์ ใส่ชื่อเบิกบายว่า “เจ้าแก้วเถื่อน” ต่อมาไม่นานนัก พญาขุนฟองถึงแก่พิราลัยไป เสนาอำมาตย์ทั้งหลายจึงราชาภิเษกเจ้าแก้วเถื่อนเป็นพญาแทน ครั้นเมื่อพญาภูคาผู้เป็นปู่รู้ว่าหลานของตนเป็นที่ถูกอกต้องใจแก่เสนาอำมาตย์ และไพร่พลบ้านเมืองทั้งหมด พญาภูคาได้แต่งตั้งให้นางสนม 2 คน มาเชิญเจ้าแก้วเถื่อนไปเสวยเมืองภูคาหรือเมืองอย่างเจ้าแก้วเถื่อนไม่ค่อยเต็มใจนัก แต่ก็ขัดผู้เป็นปู่ไม่ได้ จึงมอบให้นางพญาแม่ท้าวคำปิ่น ซึ่งทรงครรภ์อยู่ ปกครองเมืองวรรณครไว้ ส่วนเจ้าแก้วเถื่อนไปเสวยเมืองอย่างเป็นพญาแทนผู้เป็นปู่ ซึ่งต่อมาไม่นานนัก พญาภูคาก็ถึงแก่พิราลัยไป ทางด้านเมืองวรรณครมีนางพญาแม่ท้าวคำปิ่นปกครองอยู่ ชาวกรุงก็รู้ไปถึง พญาเจ้าเมือง แห่งแคว้นพะเยา ได้เริ่มแผ่ขยายอำนาจเข้ามายึด ยกเอาทรัพย์ศึกรมารบ ส่วนนางพญาแม่ท้าวคำปิ่นไม่ทันรู้ตัว ข้าศึกก็เข้ามาล้อมเมืองไว้หมด นางจะส่งข่าวไปให้พญาแก้วเถื่อน ผู้เป็นสวามีก็ไม่ทัน จะจัดแต่งไพร่พลคนศึกออกสู้รบก็ไม่ทัน นางพญาจึงได้เก็บเอาข้าวของเงินทองพร้อมกับเด็กหญิงผู้หนึ่งหนีออกนอกเมืองไป เดินทางไปหลายวันก็ไปถึงไร่แห่งหนึ่ง นางได้ประสูติลูกชาย ณ ไร่แห่งนั้นซึ่งอยู่ใกล้กับลำห้วย แต่แล้งไม่มีน้ำที่จะอาบจะกิน นางจึงร่ำให้ถึงสามี พรธนาถึงวันที่พญาแก้วเถื่อนจะทิ้งไปว่า เมื่อลูกเกิดมาเป็นผู้ชาย โตขึ้นก็จักมาสร้างบ้านแปงเมืองให้เจริญรุ่งเรือง แต่ว่าบัดนี้ผู้ข้าพลอยหาน้ำที่จะกินจะอาบก็ไม่มี เมื่อร่ำพันเช่นนั้นแล้วในขณะนั้นก็มีท่าฝน ลมใหญ่

ตกลงมาอย่างหนัก น้ำก็นองพัดก้อนหินก้อนผา เป็นที่อัศจรรย์ยิ่งนัก พอฝนหายไป วันนั้นซึ่งเป็นวันอุโบสถศีลเดือนเพ็ญ นางก็อุ้มเอาลูกน้อยไปนั่งบนก้อนหิน อาบน้ำให้ลูกแล้วก็อุ้มไปพักในไร่กับเด็กหญิงที่หนีออกมาจากเมืองวรรณครด้วยกัน พอวันรุ่งขึ้นชาวบ้านมาดูไร่ ได้ยินกุมารร้องไห้ก็เข้าไปดู เห็นนางพญาจึงไหว้สา และถามถึงเหตุการณ์ นางพญาได้เล่าเหตุการณ์ทั้งหมดให้ทราบ ปรากฏว่านายบ้านผู้นั้น เป็นพ่อครัวพญาเก่าเถื่อนมาก่อน จึงรับนางพญาและกุมารไปเลี้ยงดูจนเติบโตใหญ่ อายุได้ 16 ปี ก็นำไปไหว้สาพญาในเมือง เมื่อพญาในเมืองเห็นก็มีใจเอ็นดูรับเลี้ยงดูไว้ และต่อมาก็ให้ไปเป็นเจ้าของปราด มีชื่อว่า “เจ้าไสยศ” แล้วกลับมาเป็นพญาเสวยเมืองวรรณคร (บัว) เรียกชื่อว่า “พญาผานอง” เมืองวรรณครจึงกลายเป็นเมืองบัว ซึ่งหันไปมีความสัมพันธ์กับกรุงสุโขทัยในสมัยพ่อขุนรามคำแหง ดังปรากฏชื่อเมืองบัวอยู่ในศิลาจารึก หลักที่ 1

1) ความสัมพันธ์ด้านอารยธรรมกับกรุงสุโขทัย

พญาผานองเสวยเมืองบัวอยู่ได้ 30 ปี มีลูกชาย 6 คน คนแรกชื่อ “เจ้าการเมือง” คนสุดท้ายชื่อ “เจ้าไส” พอพญาผานองถึงแก่พิราลัยไปแล้ว เสนาอำมาตย์ทั้งหลายก็อภิเษกให้เจ้าไสผู้น้องเสวยเมืองแทน เพราะเป็นผู้มีความรู้เฉลียวฉลาด แต่อยู่ได้ 3 ปีก็ถึงแก่พิราลัยไปอีก เสนาอำมาตย์ทั้งหลายจึงเชิญเจ้าการเมืองขึ้นเสวยเมืองแทน

พญาการเมืองเสวยราชสมบัติอยู่ได้ไม่นานนัก พญาไสปัดตกันทิ อยู่ ณ เมืองสุโขทัย ได้เชิญพญาการเมืองไปช่วยสร้างวัดหลวงอภัยร่วมกับเจ้ากรุงสุโขทัย เมื่อพญาการเมืองไปร่วมสร้างวัดหลวงอภัยจนเสร็จบริบูรณ์แล้ว พญาไสปัดตกันทิก็มีความปีติยินดีเป็นอย่างยิ่งจึงมอบพระธาตุเจ้า 7 องค์ กับพระพิมพ์คำ 20 องค์ พระพิมพ์เงิน 20 องค์ ดังวรรณะพระธาตุเจ้านั้นต่างกัน คือ 2 องค์ เท่าพรรณผัดกาด มีวรรณะดั่งแก้ว 3 องค์ มีวรรณะดั่งมุก 2 องค์ และมีวรรณะดั่งคำเท่าเมล็ดงาดำ พญาการเมืองครั้งนี้ได้ของดีพิเศษมาแล้ว ก็มีความชื่นชมยินดีมาก จึงนำไปปรึกษาพระมหาเถรเจ้าพิจารณาดูที่ ควรบรรจุพระธาตุเจ้าไว้ ณ ที่ใดและได้รับการพิจารณาว่าควรบรรจุไว้ที่ ดอยภูเพียงแช่แห้ง

พญาการเมืองได้ยินดังนั้น จึงป่าวร้องเสนาอำมาตย์และพลเมืองทั้งหลาย แห่นำเอาพระธาตุมาแต่เมืองบัว ด้วยศรัทธา 5 จำพวก แห่นำเอาพระธาตุเจ้าลงไปที่ภูเพียงแช่แห้ง แล้วตั้งทัพอยู่ที่นั่น 1 วัน พญาการเมืองก็ให้ช่างหล่อมมาหล่อตันปูน (ผอบใส่ปูน) สำริดอันใหญ่ 1 อันเสร็จแล้วพญาการเมืองพร้อมด้วยพระมหาเถรเจ้าและเสนาอำมาตย์ทั้งหลาย ก็เอาพระธาตุเจ้าและพระพิมพ์เงินพระพิมพ์คำใส่ลงไปในตันปูน (ผอบ) ปิดฝาสนิทดังก้อนผา เมื่อพิจารณาดูสถานที่เหมาะสมแล้ว พญาการเมืองก็ให้ขุดลงไปลึก 1 วา นิมนต์พระธาตุเจ้าลงสถิต ก่ออิฐถม ก่อเจดีย์ขึ้นสูงเหนือผิวดิน 1 วา นิมนต์พระภิกษุสังฆเจ้ามากระทำมงคล พญาการเมืองก็บูชาทำบุญให้ทาน ครั้นเสร็จบริบูรณ์แล้วก็เอารั้วพลกลับคืนไปเมืองบัว

2) สร้างเมืองญเพียงแช่แห่ง

ครั้นอยู่มาไม่นาน พญาการเมืองก็ใคร่ปฏิบัติไหว้สาทุกวัน จึงปาวร้องเสนาอำมาตย์ ยกพลโยธาทั้งมวล มาสร้างเวียงล้อมพระธาตุเจ้า มีชื่อว่า “เวียงญเพียงแช่แห่ง” เมื่อพุทธศักราช 1902 พญาการเมืองครองเมืองญเพียงแช่แห่งได้นานถึง 5 ปีก็ถึงแก่พิราลัย พญาผากอง ราชโอรสของพญาการเมืองได้ขึ้นครองเมืองญเพียงแช่แห่ง ลำน่านานที่ไหลผ่านบริเวณ เมืองญเพียงแช่แห่งเกิดแห้งแล้ง ไม่มีน้ำกิน น้ำใช้ พญาผากองจึงได้ย้ายเมืองมาสร้างเมืองใหม่ที่ บ้านห้วยไค้ (ซึ่งเป็นที่ตั้งของจังหวัดน่านในปัจจุบัน) ในปีพุทธศักราช 1911 พญาผากองได้ครองเมือง น่านน้อยอยู่ได้ถึง 21 ปี ก็ถึงแก่พิราลัย และได้มีรัชทายาทครองเมืองน่านต่อมาอีก 1 องค์ คือ “เจ้าคำตัน” และครองเมืองน่านได้ 11 ปี ก็ถึงแก่พิราลัย เจ้าศรีจันตะ ได้ครองเมืองน่านแทน พระยาแพร่ 2 องค์ ก็ยกทัพมาตีเมืองน่าน และครองเมืองน่านอยู่ในชั่วเวลาอันสั้น ราชวงศ์ เมืองน่านก็ตีกลับคืนมาได้

3) เข้าร่วมอยู่ในอาณาจักรล้านนา

ต่อมาอีกไม่นาน แม้เมืองน่านซึ่งเป็นเมืองเล็ก ๆ รักษาตัวอยู่รอดมาได้ตลอดสมัยสุโขทัย กระทั่งถึงอยุธยา แต่ทางอาณาจักรล้านนาไทย (เชียงใหม่) ก็มีกษัตริย์ที่ทรงอำนาจเกิดขึ้น นั่นคือ “พระเจ้าติโลกราช” ซึ่งมีพระประสงค์ที่จะได้บ่อเกลือสินเธาว์ของเมืองน่านไปส่งส่วยค้ำจุน เมืองเชียงใหม่ จึงคิดแผ่อาณาเขต กริธาทัพผ่านมาทางเมืองล่อ เมืองปง เมืองควัน ดอยวาว เข้าตีเมืองน่าน เจ้าอินตะแก่นผู้ครองเมืองน่านอยู่ในเวลานั้นไม่สามารถต้านทานกองทัพของ พระเจ้าติโลกราชได้ จึงทิ้งเมืองพาครอบครัวอพยพลงมาอาศัยพระยาเชลียงอยู่ที่เมืองเชลียง ด้วยเหตุนี้ทำให้พระเจ้าติโลกราช ยกกองทัพลงมาตีเมืองซากังราวและจะเลยไปตีสุโขทัย แต่ก็ไม่ได้จึงเลิกทัพกลับไป

แต่นั้นมาเมืองน่านก็มีฐานะเป็นเมืองประเทศราชของอาณาจักรล้านนา แต่ก็ยังมี เจ้าผู้ครองน่านเป็นราชวงศ์ภูคาอยู่จนถึงพญาผาแสงถึงแก่พิราลัย ฐานะของเมืองน่านก็เปลี่ยนเป็น หัวเมืองในราชอาณาจักรล้านนา

4) เมืองน่านขึ้นพม่า

เมื่อฐานะของเมืองน่านกลับกลายเป็นหัวเมืองในอาณาจักรของล้านนา เจ้าผู้ครองนคร เชียงใหม่ได้จัดส่งเจ้าเมืองที่อยู่ในเขตการปกครองของพระองค์ผลัดเปลี่ยนกันมาปกครอง นับแต่หมื่นสร้อยเชียงทอง จนถึงพญาพลเทพฤชัย (ระหว่างปี พ.ศ. 2005-2101) รวม 96 ปี

ท้าวซาก่อน เจ้าเมืองน่าน 18 ครองเมืองน่านระหว่างปี พ.ศ. 2019-2023 ได้บูรณะพระธาตุแช่แห่ง จากสภาพกรำร้างเป็นจอมปลวกอยู่ในป่าไผ่ โดยการก่อสร้างเป็นเจดีย์ครอบองค์พระธาตุเดิม ให้สูงขึ้นอีก 6 วา นอกจากนั้นยังได้ปราบปรามญวนที่ยกมาตีเมืองน่านได้ราบคาบ ชาวเมืองน่าน ดำรงชีวิตอยู่อย่างปกติสุข

พญาพลเทพฤชัย เจ้าเมืองน่านองค์ที่ 34 ครองเมืองน่านระหว่างปี พ.ศ. 2070-2101 รวม 32 ปี ได้บูรณะปฏิสังขรณ์วัดหลวงกลางเวียง (วัดพระธาตุช้างค้ำฯ) ที่ถูกทิ้งร้างไว้ และในปี พ.ศ. 2091 ได้ซ่อมแซมวิหารหลวงอีกครั้งหนึ่ง

พ.ศ. 2101 เจ้าฟ้าหงสามังตรา (บุเรงนอง) ได้ยึดเมืองเชียงใหม่เป็นประเทศราช พญาพลเทพฤชัยหนีไปเมืองล้านช้าง นับแต่นั้นมาเมืองน่านต้องขึ้นตรงต่อการปกครองของพม่า ที่เมืองเชียงใหม่ เป็นระยะเวลา รวม 200 ปีเศษ (ระหว่าง พ.ศ. 2103-2328)

พญาหน่อคำเสถียรชัยสงคราม ครองเมืองน่านระหว่าง พ.ศ. 2103-2134 ได้บูรณะปฏิสังขรณ์วัดพระธาตุแช่แห้ง ร่วมกับเจ้าฟ้าสาระวดี พญาเชียงใหม่ (มังนรธาช่อ - โอรสบุเรงนอง)

เจ้าเจตบุตรพรหมินทร์ โอรสพญาหน่อคำเสถียรชัยสงคราม ครองเมืองน่าน พ.ศ. 2134- 2146 สร้างวัดดอนแทนที่เมืองป้อ (อำเภอเวียงสา) และสร้างวัดพรหมินทร์ ได้พยายามแข็งเมืองกับพม่า (ตรงกับสมัยของสมเด็จพระนเรศวรมหาราช) แต่ไม่สำเร็จ จึงถูกจับไปประหารชีวิตที่เชียงใหม่ ใน พ.ศ. 2146

เจ้าอุ้นเมือง ครองเมืองน่าน พ.ศ. 2158 - 2168 และเมื่อ พ.ศ. 2167 พระเจ้าสุทโธทรมหาราชยกทัพพม่ามาตีเมืองน่าน ชาวเมืองน่านจำนวนมากถูกกวาดต้อนไปไว้ที่เมืองหงสาวดี

5) เมืองน่านคราวเป็นจลาจล

พระยาหลวงเมืองนคร (เจ้าเมืองลำปาง) ยกกำลังจากลำปางมาชิงเมืองน่าน เจ้าพญาแหลมมูม (พ.ศ. 2192-2205) ถูกกองทัพกรุงศรีอยุธยายกทัพมาตีเมืองน่าน และจับตัวไป

พระเมืองราชา (พ.ศ. 2232-2246) สมคบกับลาวแสนแก้วแข็งเมืองกับพม่าพระเจ้ากรุงอังวะ รู้ข่าวจึงยกทัพมาปราบปราม เมืองน่านถูกเผาทำลายเสียหายหนัก ผู้คนหลบหนีหลบซ่อนตามป่าเขา เมืองน่านถูกทิ้งร้างไปนานร่วม 5 ปี

เจ้าเมืองอังวะแต่งตั้งให้พญานาซ่ายรักษาเมือง เพื่อรวบรวมไพร่พลเมืองน่านที่หลบซ่อนอยู่ในป่า ให้ออกมาร่วมสร้างเมืองขึ้นใหม่

เจ้าฟ้าเมืองคอง (เจี้ยว) ครองเมืองน่านร่วมกับพญานาซ่าย (พ.ศ. 2251-2257) รวบรวมผู้คนสร้างเมืองน่านให้เป็นปึกแผ่นและมีให้ก่อการกระด้างกระเดื่อง

เจ้าฟ้าเมียวซา (พม่า) ครองเมืองน่านร่วมกับพญานาซ่าย (พ.ศ. 2258-2259) บูรณะซ่อมแซมองค์พระธาตุแช่แห้ง พร้อมทั้งยกฉัตร 7 ชั้น

เจ้าพญาหลวงตันตันวงศ์เจ้านครเมืองน่าน เมื่อพระนาขวาคูแลเมืองน่านร่วม 11 ปี ได้ไปทูลพระเจ้ากรุงอังวะเพื่อขอเจ้าพระยาตินหลวงเมืองเชียงใหม่ มาเป็นเจ้าผู้ครองนครน่าน เจ้าพญาหลวงตันนมหาวงศ์ครองเมืองน่านระหว่าง พ.ศ. 2269-2294 เป็นลำดับที่ 51 นับเป็นบรรพบุรุษสกุล “ณ น่าน” ในปัจจุบัน

6) รวมอยู่ในราชอาณาจักรสยาม

ในช่วง พ.ศ. 2297-2327 หัวเมืองล้านนาต่าง ๆ พยายามแข็งข้อต่อพม่า มีการสู้รบกันตลอดมา สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชสามารถโจมตีขับไล่พม่าออกจากเชียงใหม่ ผลสำเร็จเมื่อปีพ.ศ. 2317 แต่เมืองน่านยังตกอยู่ในฝ่ายพม่า เจ้าน้อยวิฑูร เจ้าเมืองน่าน ถูกจับและถูกคุมตัวส่งไปยังกรุงธนบุรี (พ.ศ. 2321) เมืองน่านจึงขาดผู้นำ พม่าได้ยกทัพกวาดต้อนผู้คนไปอยู่ที่เชียงแสน ทำให้เมืองน่านถูกทิ้งร้างว่างเปล่า จนกระทั่งพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชทรงแต่งตั้งให้เจ้ามงคลวรายศ หลานเจ้าพญาหลวงตื่น มาปกครองเมืองน่านที่รกร้างว่างเปล่า และในปี พ.ศ. 2328 กองกำลังพื้นเมืองล้านนาโดยการสนับสนุนของกองทัพไทยขับไล่พม่าออกไปได้สำเร็จ น่านจึงรวมเข้าอยู่ในอาณาจักรสยาม และเจ้ามงคลวรายศได้ยกเมืองน่านให้เจ้าฟ้าอัครวรปัญญาปกรวงศ์ไป

7) เมืองน่านขึ้นกับกรุงรัตนโกสินทร์

ในปี พ.ศ. 2331 เจ้าฟ้าอัครวรปัญญาได้ลงไปเข้าเฝ้าฯ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ณ กรุงรัตนโกสินทร์ เพื่อขอเป็นข้าขอบขัณฑสีมา จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เจ้าฟ้าอัครวรปัญญาเป็นเจ้าผู้ครองนครน่าน และแต่งตั้งเจ้าสุมนเทวราชขึ้นเป็นเจ้าพระยาหอหน้า พ.ศ. 2343 เมืองน่านจึงมีฐานะเป็นหัวเมืองประเทศราชของกรุงเทพฯ ตั้งแต่นั้นมา เจ้าฟ้าอัครวรปัญญา มีความสามารถในการปกครองและบริหารบ้านเมืองเป็นอย่างดี พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชจึงโปรดปรานและรักใคร่ดังลูกหลาน

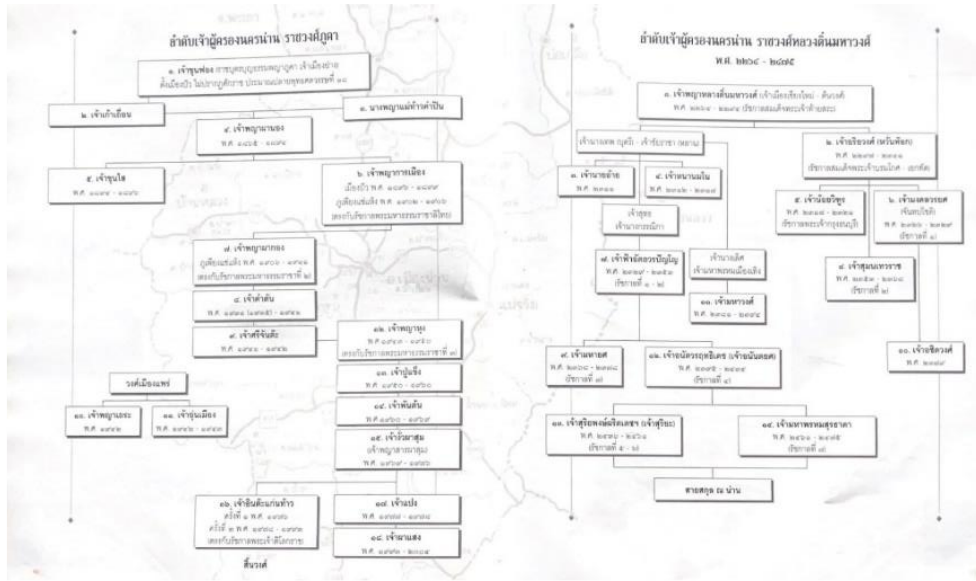
- 7.1) นำกำลังทัพพร้อมกับเมืองเชียงใหม่และลำปาง ตีเมืองเชียงแสนยึดคืนจากพม่าได้
- 7.2) นำเมืองสิบสองปันนา เชียงรุ้ง มาสวามิภักดิ์
- 7.3) ถวายพระเกศาธาตุเจ้า
- 7.4) บูรณะปฏิสังขรณ์และบูรณะพิเชกเฉลิม วัดพระธาตุแช่แห้งครั้งใหญ่
- 7.5) สร้างกำแพงและบูรณะเวียงน่านเก่าขึ้นใหม่
- 7.6) บูรณะสร้างเวียงป้อขึ้นมาใหม่
- 7.7) สร้างฝาย (เขื่อนเล็ก ๆ) กั้นแม่น้ำสา
- 7.8) สร้างวัดบุญยืนที่เวียงสา

นับแต่เจ้าฟ้าอัครวรปัญญาขอเป็นข้าขอบขัณฑสีมากรุงรัตนโกสินทร์ เมืองน่านมีฐานะเป็นหัวเมืองประเทศราช เจ้าผู้ครองนครมีอำนาจสิทธิเด็ดขาดในการปกครองพลเมืองการขึ้นครองนคร แม้จะต้องได้รับความเห็นชอบจากกรุงรัตนโกสินทร์ แต่โดยทางปฏิบัติแล้วพระมหากษัตริย์กรุงรัตนโกสินทร์ทรงให้เจ้านายและขุนนางผู้ใหญ่ในเมืองน่านเลือกตัวเจ้านายผู้มีอาวุโสเป็นเจ้าผู้ครองนครกันเอง มิได้ทรงยุ่งเกี่ยวกับกิจการภายใน

เจ้าผู้ครองเมืองน่านในชั้นหลังทุกพระองค์ต่างปฏิบัติหน้าที่ราชการด้วยความเที่ยงธรรม มีความซื่อสัตย์ จงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์ราชวงศ์จักรี ได้ช่วยราชการบ้านเมืองสำคัญ ๆ หลายครั้งหลายคราวด้วยกัน เช่น ช่วยราชการสงครามเมืองเชียงแสนในรัชกาลที่ 1ปราบกบฏเจ้าอนุวงศ์ในรัชกาลที่ 3 ช่วยราชการสงครามเมืองเชียงตุงในรัชกาลที่ 4 และ 5 เป็นต้น นอกจากนี้ยังได้ทำนุบำรุงกิจการพระพุทธศาสนาในเมืองน่าน ซ่อมแซมวัดวาอารามต่าง ๆ อยู่เป็นนิจ ทำให้เมืองน่านกลับคืนสู่สันติสุข ร่มเย็น ต่างจากระยะแรก ๆ ที่ผ่านมา สมัยเจ้าสุริยพงษ์ผริตเดชฯ เป็นเจ้าผู้ครองนครน่าน พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 ได้ทรงแก้ไขวิธีการปกครองแผ่นดินขึ้นใหม่ ในปี พ.ศ. 2435 โดยแบ่งการปกครองหัวเมืองออกเป็นมณฑลเทศาภิบาล ได้ทรงส่งข้าราชการผู้ใหญ่ที่ไว้วางพระราชหฤทัยจากกรุงเทพฯ เป็นผู้แทนต่างพระเนตรพระกรรณมากำกับดูแลการบริหารบ้านเมืองของเจ้าผู้ครองนคร เรียกชื่อตามตำแหน่งทำเนียบว่า “ข้าหลวงประจำเมือง”

ในปี พ.ศ. 2446 พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระราชดำริว่า เจ้าสุริยพงษ์ผริตเดชฯ เจ้าผู้ครองนครน่านได้ประกอบคุณงามความดีแก่ราชการบ้านเมืองเป็นที่รักใคร่นับถือของเจ้านายท้าวพระยาและพลเมืองโดยทั่วไป จึงมีพระบรมราชโองการให้สถาปนาเลื่อนยศฐานันดรศักดิ์ มีพระนามตามจารึกในพระสุพรรณบัฏว่า “พระเจ้าสุริยพงษ์ผริตเดชกุลเชษฐมหันต์ชัยนันทบุริมหาราชawangศาธิบดี สุจริตจารีราชานุกาวิรักษ์วิบูลยศักดิ์กิติไพศาล ภูบาลบพิตร สถิต ฦ นันราชวงศ์ พระเจ้านครน่าน”

เมื่อพระเจ้าสุริยพงษ์ผริตเดชฯ ถึงแก่พิราลัย เจ้ามหาพรหมสุรธาดา (เจ้าอุปราช) ได้ขึ้นครองเมืองน่าน ในสมัยนี้อำนาจของเจ้าผู้ครองนครลดน้อยลง ทางกรุงเทพฯ ได้จัดส่งข้าราชการ เช่น ผู้ว่าราชการจังหวัด คลังจังหวัด และสรรพากรจังหวัด ฯลฯ มาประจำหน่วยงาน เรียกกันว่า “เค้าสนามหลวง” ส่วนตัวเจ้าผู้ครองนครได้กำหนดรายได้เป็นอัตราเงินเดือน ส่วยสาอากรต่าง ๆ ต้องเก็บเข้าท้องพระคลังทั้งสิ้น เมื่อเจ้ามหาพรหมสุรธาดาถึงแก่พิราลัยในปี พ.ศ. 2474 ตำแหน่งเจ้าผู้ครองนครถูกยุบเลิกแต่นั้นมา (เล่าเรื่องวรรณคร, 2549: 22-29)

ภาพที่ 2.15 ลำดับเจ้าผู้ครองนครน่าน
ที่มา: เล่าเรื่องวรรณคร, 2549: 20-21

จากที่กล่าวมาข้างต้น คณะผู้วิจัยสรุปได้ว่า จังหวัดน่านมีประวัติศาสตร์ที่ยาวนานกว่า 700 ปี มีการสร้างบ้านแปงเมือง และขนานนามว่า “วรรณคร” ซึ่งหมายถึง เมืองดี นับว่าเป็นการเริ่มต้นของราชวงศ์ภูคา ต่อมาเกิดการย้ายเมืองถึงห้าครั้ง อันเนื่องมาจากปัญหาจากภัยธรรมชาติ อันได้แก่ภัยแล้ง และอุทกภัย ต่อมาเมืองน่านตกอยู่ในฐานะหัวเมืองในอาณาจักรล้านนา และขึ้นตรงต่อการปกครองของพม่ามอญ เมื่อครั้งตีเมืองนพบุรีศรีนครพิงค์เชียงใหม่ได้สำเร็จ ทำให้เมืองน่านตกอยู่ใต้การปกครองของกษัตริย์พม่า เป็นระยะเวลาาร่วม 200 ปีเศษ จนกระทั่งในปี พ.ศ. 2328 ตรงกับรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช รัชกาลที่ 1 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ พระองค์ท่านทรงให้การสนับสนุนกองทัพจากสยาม ร่วมกับทัพจากหัวเมืองต่าง ๆ ในอาณาจักรล้านนา ขับไล่ทัพพม่าออกไปได้สำเร็จ เมืองน่านจึงได้อยู่ใต้อำนาจพระบรมโพธิสมภารแห่งพระราชจักรีวงศ์นับตั้งแต่นั้นมา และในปี พ.ศ. 2474 ตรงกับสมัยรัชกาลที่ 7 พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ก่อนจะมีการเปลี่ยนแปลงการปกครองสยามประเทศจากระบอบการปกครองแบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ มาเป็นระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ในปี พ.ศ. 2475 และได้ทำการยกเลิกระบบเจ้าผู้ครองนคร ซึ่งตรงกับสมัยเจ้ามหาพรหมสุรธาตา เจ้าผู้ครองนครน่าน องค์ที่ 64 ซึ่งเป็นเจ้าผู้ครองนครน่านองค์สุดท้าย ทำให้ตำแหน่งเจ้าผู้ครองนครน่านถูกยกเลิกแต่นั้นมา

2.2.2 ที่ตั้ง อาณาเขตและแผนที่

จังหวัดน่าน ตั้งอยู่ติดกับชายแดนทางด้านทิศตะวันออกของภาคเหนือตอนบน ติดกับสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว (สปป.ลาว) ห่างจากกรุงเทพมหานครโดยทางรถยนต์ ประมาณ 668 กิโลเมตร บริเวณเส้นรุ้งที่ 18 องศา 46 ลิปดา 30 พิลิปดาเหนือ เส้นแวงที่ 101 องศา 46 ลิปดา 44 พิลิปดาตะวันออก ระดับความสูงของพื้นที่อยู่สูง 2,112 เมตรจากระดับน้ำทะเลปานกลาง มีพื้นที่ 11,472.076 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 7,170,045 ไร่

1) อาณาเขตโดยรอบของจังหวัดน่าน

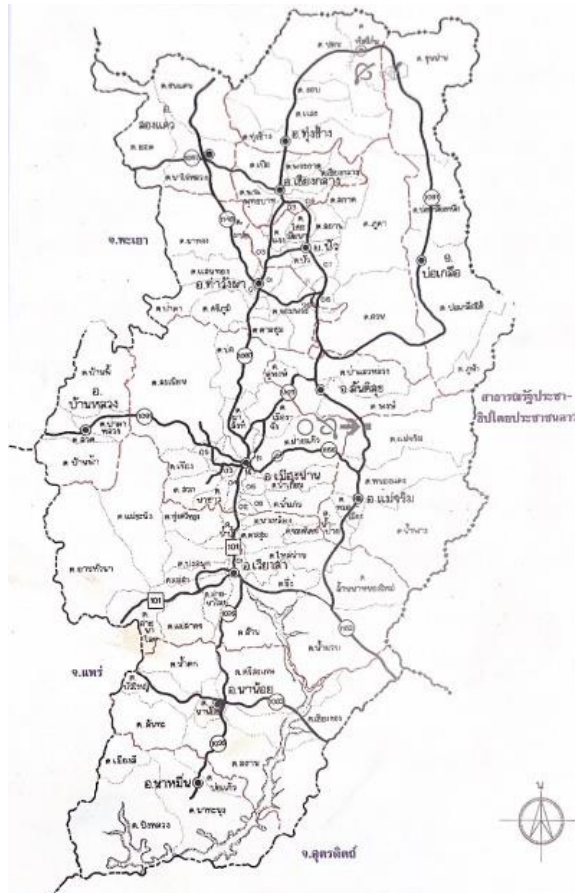
ทิศเหนือ ประกอบด้วย อำเภอเชียงกลาง อำเภอปัว มีอำเภอทุ่งช้าง อำเภอเฉลิมพระเกียรติ อำเภอบ่อเกลือ ที่มีพื้นที่ติดต่อกับเขตเศรษฐกิจพิเศษ เชียงฮ่อน-หงสา (สปป.ลาว)

ทิศตะวันออก ประกอบด้วย อำเภอภูเพียง อำเภอสันติสุข โดยมีอำเภอแม่จริม อำเภอเวียงสา มีพื้นที่ติดต่อกับแขวงไชยบุรี (สปป.ลาว)

ทิศใต้ ประกอบด้วย อำเภอนาน้อย อำเภอนาหมื่น มีพื้นที่ติดต่อกับจังหวัดอุตรดิตถ์ อำเภอนาน้อย มีพื้นที่ติดต่อกับจังหวัดแพร่ อำเภอเวียงสา มีพื้นที่ติดต่อกับจังหวัดแพร่

ทิศตะวันตก ประกอบด้วย อำเภอบ้านหลวง มีพื้นที่ติดต่อกับอำเภอเชียงม่วนจังหวัดพะเยา อำเภอท่าวังผา มีพื้นที่ติดกับอำเภอปง จังหวัดพะเยา อำเภอสองแคว มีพื้นที่ติดต่อกับอำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา

ทิศเหนือ และทิศตะวันออก มีอาณาเขตติดต่อกับสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว (สปป.ลาว) เป็นระยะทางยาวประมาณ 227 กม. (จังหวัดน่าน, 2562)

ภาพที่ 2.16 แผนที่จังหวัดน่าน

ที่มา: เล่าเรื่องวรรณคร, 2549: 8

2.2.3 นามเมือง ตราเมืองและคำขวัญประจำจังหวัดน่าน

1) นามเมือง

เมืองน่าน มีที่มาของชื่อปรากฏในตำนานพระอัมภาคว่า “นันทสุวรรณนคร” ส่วนในหนังสือชินกาลมาลีปกรณ์ เรียกเมืองน่านว่า “กาวราชนคร” นัยว่าเป็นแคว้นของกาว อันหมายถึง ชนชาติที่อาศัยอยู่ในแคว้นน่านแต่ดึกดำบรรพ์ และในตำนานเก่า ๆ เรียกเมืองน่าน อีกคำหนึ่งว่า “กาวน่าน” ต่อมามีการเรียกชื่อเมืองน่านว่า “นันทบุรี” หรือ “นันทบุรีศรีนครน่าน” เข้าใจว่า เป็นยุคสมัยที่พระพุทธศาสนา และภาษาบาลีเฟื่องฟูในล้านนา ที่มาของชื่อเมืองน่าน มาจาก ชื่อน้ำน่าน อันเป็นที่ตั้ง ของเมืองที่อยู่บนสองฟากฝั่งแม่น้ำน่าน ชื่อของเมืองน่าน ได้ปรากฏใน ศิลจารึกของพ่อขุนรามคำแหง เรียกว่า “เมืองน่าน” คือ ตั้งแต่แรกตั้งเมืองใหม่ ณ ฝั่งตะวันออกของ แม่น้ำน่าน

เมืองน่าน แม้จะมีการเรียกชื่อใหม่ว่า “นันทบุรี” หรือ “นันทบุรีศรีนครน่าน” ซึ่งใช้กันในทางราชการในสมัยโบราณและศุภอักษรนามนันทบุรี เป็นนามที่ไพเราะ และมีความหมายมงคลนาม แต่ก็ มีหลายพยางค์และเรียกยาก จึงกลับมานิยมเรียก นามเมืองตามเดิมว่า “เมืองน่าน” ตลอดจนถึง ปัจจุบัน

2) ตราเมือง หรือสัญลักษณ์ประจำจังหวัดน่านในอดีต

ภาพที่ 2.17 ตราเมือง หรือสัญลักษณ์ประจำเมืองน่านในอดีต

ที่มา: เล่าเรื่องวรรณคร, 2549: 50

ในอดีต ตราเมืองทำด้วยงาช้างกลึงทรงกรวยกระบอก หัวเม็ดบริเวณหน้าสัมผัสที่ใช้ กดประทับ และสลักเป็นรูปทรงกลม ภายในมีลวดลายสลัก เป็นรูปโคอุศุภราชล้อมรอบด้วย ลายชอกนกประกอบพื้นช่องไฟ ดวงตรานี้เจ้าผู้ครองนครน่าน ทรงใช้เป็นตราเมืองสำหรับประทับ ในหนังสือ กราบบังคมทูลถวายรายงานข้อราชการแก่พระมหากษัตริย์ในกรุงรัตนโกสินทร์ และประทับในหนังสือราชการงานเมืองต่าง ๆ

จนกระทั่งในปี พ.ศ. 2481 เมื่อจอมพล ป.พิบูลสงคราม ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี ได้มีการริเริ่มออกแบบ ดวงตราประจำจังหวัด โดยให้ยึดหลักองค์ประกอบอันเป็นเอกลักษณ์ของ จังหวัด เช่น ปุชนิยวัตถุหรือปุชนียสถานที่สำคัญ ที่ประชาชนในจังหวัดให้ความเคารพ กราบไหว้บูชา

3) ตราเมือง หรือสัญลักษณ์ประจำจังหวัดน่านในปัจจุบัน

ภาพที่ 2.18 ตราเมือง หรือสัญลักษณ์ประจำเมืองน่านในปัจจุบัน

ที่มา: เล่าเรื่องวารนคร, 2549: 50

ดวงตราแบบใหม่นี้ จังหวัดน่าน ยังคงไว้ซึ่งสัญลักษณ์และความหมายของตราเมืองที่เคยใช้อยู่ แต่ได้มีการปรับปรุงโดยเปลี่ยน รูปโคอุสุภราชเสียใหม่ ให้แลดูสง่างามและเพิ่มพระบรมธาตุเจดีย์ อันเป็นปูชนียสถานเก่าแก่ที่สำคัญ และเป็นศูนย์รวมจิตใจ คู่บ้านคู่เมืองของน่าน คือ เจดีย์พระธาตุแช่แห้ง และปรับปรุงลายชอกนกประกอบพื้นช่องไฟให้แลดูเป็นระเบียบมากยิ่งขึ้น ส่วนการให้สี กำหนดใช้ตามความเหมาะสมสวยงามทางด้านศิลปะ

4) คำขวัญประจำจังหวัดน่าน

แข่งเรือลือเลื่อง เมืองงาช้างดำ จิตรกรรมวัดภูมินทร์ แดนดินส้มสีทอง เรืองรองพระธาตุแช่แห้ง (จังหวัดน่าน, 2562)

2.2.3 ข้อมูลการปกครอง

จังหวัดน่านมีจำนวนประชากรทั้งสิ้น 476,727 คน เพศชาย 238,738 คน เพศหญิง 237,989 คน แบ่งเขตการปกครองเป็น 15 อำเภอ ได้แก่ อำเภอเมืองน่าน, อำเภอแม่จริม, อำเภอบ้านหลวง, อำเภอนาน้อย, อำเภอปัว, อำเภอท่าวังผา, อำเภอเวียงสา, อำเภอทุ่งช้าง, อำเภอเชียงกลาง, อำเภอนาหมื่น, อำเภอสันติสุข, อำเภอบ่อเกลือ, อำเภอสองแคว, อำเภอภูเพียง และอำเภอเฉลิมพระเกียรติ

ประชากรส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ รองลงมานับถือศาสนาคริสต์ ประกอบอาชีพหลัก ได้แก่ ทำไร่ 44 % และอาชีพรอง ได้แก่ ทำนา 37 % ทำสวนอื่นๆ 7 % ทำสวนยาง 6 % รับจ้าง 3 % (ร้อยละโดยประมาณ จากการสำรวจความเดือดร้อนของประชาชนเดือนกันยายน 2563) (จังหวัดน่าน, 2563)

2.2.4 สถานที่ท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

จากสำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดน่าน ได้บันทึกเรื่องราวเกี่ยวกับสถานที่ท่องเที่ยว ในจังหวัดน่าน ซึ่งมีแหล่งท่องเที่ยวดังนี้ (สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดน่าน 2560)

1) วัดพระธาตุแช่แห้ง พระอารามหลวง

พระธาตุแช่แห้ง พระธาตุคู่บ้านคู่เมืองของชาวน่าน สันนิษฐานว่ามี อายุราว 600 ปี พญากาญจนาภิเษกให้สร้างขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 1891 เพื่อบรรจุพระบรมสารีริกธาตุ ที่ได้มาจาก กรุงสุโขทัย องค์พระธาตุมีความสูง 55.5 เมตร ตั้งอยู่บนฐานสี่เหลี่ยมจัตุรัส กว้างด้านละ 22.5 เมตร บูด้วยทองเหลืองหมดทั้งองค์ เป็นโบราณสถานที่ยิ่งใหญ่ที่สุดแห่งหนึ่งของล้านนา ทุกปีจะมี งานนมัสการพระบรมธาตุแช่แห้ง ระหว่างวันขึ้น 11 ค่ำ ถึง 15 ค่ำเดือน 6 ทางเหนือ ซึ่งจะอยู่ ราวปลายเดือนกุมภาพันธ์หรือต้นเดือนมีนาคมของทุกปี พระบรมธาตุแช่แห้งปูชนียสถานที่สำคัญของ เมืองน่าน มีอายุกว่า 600 ปี ตามพงศาวดารเมืองน่านกล่าวว่าพญากาญจนาภิเษกให้ สร้างขึ้น เพื่อบรรจุพระบรมสารีริกธาตุที่ได้มาจากเมืองสุโขทัยระหว่างปี พ.ศ. 1891-1901 สถาปัตยกรรม ด้านโบสถ์ของวัดพระธาตุแช่แห้ง ที่สำคัญและแสดงให้เห็นถึงแบบอย่างสถาปัตยกรรมและศิลปกรรม สกูลชางน่าน

พระธาตุแช่แห้งเป็นศิลปะการก่อสร้างที่มีความวิจิตรงดงามอีกแห่งหนึ่งของภาคเหนือที่เป็น ศิลปะการก่อสร้างที่ได้รับอิทธิพล การก่อสร้างมาจากเจดีย์พระธาตุหริภุญชัย มีลักษณะโดยรอบ ๆ ของ องค์พระธาตุ คือ จะมีการบูรณบองค์ด้วยทองจังโก ในส่วนของทางเดินขึ้นสู่องค์พระธาตุนั้น จะเป็นตัวพญานาคหน้าบันเหนือประตูทางเข้า ลักษณะของการปั้นจะเป็นลายนาคเกี่ยวที่เป็น เอกลักษณ์เฉพาะของช่างฝีมือและของศิลปะของจังหวัดน่านโดยแท้จริง ชาวเมืองล้านนามีความเชื่อ กันว่า การได้เดินทางไปสักการบูชากราบไหว้นมัสการองค์พระธาตุแช่แห้ง หรือชาวล้านนา จะเรียกกันว่า “การชุธาตุ” แล้วนั้นจะทำได้รับอานิสงค์อย่างแรงกล้า ทำให้ชีวิตอยู่ดีมีสุข ปราศจาก โรคภัยต่าง ๆ มาเบียดเบียน หน้าที่การงานเจริญก้าวหน้า

ภาพที่ 2.19 วัดพระธาตุแช่แห้ง พระอารามหลวง
 ที่มา: สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดน่าน (2560)

2) วัดพระธาตุช้างค้ำวรวิหาร

วัดพระธาตุช้างค้ำวรวิหาร อยู่ตรงข้ามพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติน่าน เป็นที่ประดิษฐานพระบรมสารีริกธาตุไว้ภายใน นับเป็นปูชนียสถานสำคัญ เจดีย์ที่ได้รับอิทธิพลทางด้านศิลปะสุโขทัย ภายในวัดประดิษฐานเจดีย์ช้างค้ำ ซึ่งเป็นศิลปะสมัยสุโขทัย อายุประมาณพุทธศตวรรษที่ 20 รอบเจดีย์มีรูปปั้นช้างปูนปั้นเพียงครั้งเดียวประดับอยู่โดยรอบ พระธาตุเจดีย์สร้างด้วยอิฐถือปูน มีฐานเป็นรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัสซ้อนกัน 3 ชั้น กว้างด้านละ 9 วา ฐานจากชั้นแรกสูงถึงชั้นสองมีรูปช้างค้ำอยู่ในลักษณะ เหมือนฐานรองรับไว้ด้านละ 6 เชือก รวมทั้งหมด 24 เชือก ช้างแต่ละตัวโผล่ส่วนหัวลอยออกมาครึ่งตัวขาหน้าทั้งคู่ยื่นพ้นออกมาจากเหลี่ยมฐาน เหนือขึ้นไปเป็นฐานปัทม์ (ฐานบัว) ซ้อนกัน 3 ชั้น และเป็นองค์ระฆังแบบลังกา ต่อจากองค์ระฆังทำเป็นฐานเชิงรองรับมาลัย ลูกแก้วลดหลั่นกันไปเป็นส่วนยอด ปัจจุบันพระธาตุเจดีย์ช้างค้ำได้รับการบูรณะซ่อมแซม และหุ้มด้วยแผ่นทองเหลืองทั้งองค์

นอกจากนี้ยังมีพระพุทธรูปทองคำปางลีลา คือ พระพุทธรูปนันทบุรี ศรีศากยมุณี ซึ่งเป็นทองคำ 65 % สูง 145 เซนติเมตร ยอดพระโมฬีทำเสริมเมื่อ พ.ศ. 2442 หนัก 69 บาท เจ้าแก้วพาราณสี เจ้าผู้ครองนครน่านองค์ที่ 14 แห่งราชวงศ์ภูคา เป็นผู้สร้างเมื่อวันพุธ เดือน 6 เหนือ พ.ศ. 1969 เป็นศิลปะสุโขทัย ประดิษฐานอยู่ที่หอพระไตรปิฎกใหญ่ที่สุดในประเทศ

พระวิหารหลวงวัดพระธาตุช้างค้ำวรวิหาร เป็นวิหารขนาดใหญ่ รูปทรงสร้างตามสถาปัตยกรรมทางภาคเหนือ ลักษณะภายในโล่ง ด้านหน้ามีสิ่งหุ้มยื่นตรงเชิงบันไดด้านละตัว มีทางเข้า 3 ทาง ประตูกลางทำเป็นประตูใหญ่ และประตูเล็กอยู่ด้านซ้าย และด้านขวามีทางขึ้นเป็นประตูเล็ก ๆ ตรงข้ามพระประธาน ด้านทิศตะวันออกและตะวันตกอีก 2 ข้าง ทำหลังคาซ้อนกัน 2 ชั้น มุขลดด้านหน้าและด้านหลัง หน้าบันตีด้วยแผ่นกระดานเรียงต่อกัน แล้วประดับที่ขอบเสาด้านหน้า ทุกต้นตามลักษณะสถาปัตยกรรมล้านนาไทย ภายในพระวิหารกว้างขวาง มีเสาปูนกลมขนาดใหญ่ ขนาด 2 คนโอบรอบจำหลักลวดลายปูนปั้นนูนสูงไว้เหนือจากระดับพื้นพระวิหาร 1.50 เมตร เป็นลวดลายกนกกระย้าย่อยเหมือนลวดลายที่เสาในวิหารวัดภูมินทร์

ภาพที่ 2.20 วัดพระธาตุช้างค้ำวรวิหาร

ที่มา: ศรีณญพงศ์ อินจืด และคณะ 16 พฤศจิกายน 2565

3) วัดมิ่งเมือง

วัดมิ่งเมือง ตั้งอยู่ที่ถนนสุริยพงศ์ เป็นที่ประดิษฐานเสาหลักเมืองของจังหวัดน่าน ประวัติของวัดมิ่งเมือง เดิมเป็นวัดร้าง มีเสาหลักเมืองที่เป็นท่อนซุงขนาดใหญ่สองคนโอบพบซากวิหารในราวปี พ.ศ. 2400 เจ้าอนันตวรฤทธิเดช เจ้าครองนครน่านสถาปนาวัดใหม่ ตั้งชื่อว่า “วัดมิ่งเมือง” ตามชื่อที่เรียกเสาหลักเมืองว่า “เสามิ่งเมือง” ต่อมาปี พ.ศ. 2527 ได้มีการรื้อถอนและสร้างอุโบสถหลังใหม่เป็นแบบล้านนาร่วมสมัยแบบในปัจจุบัน

ลักษณะเด่น คือ ลายปูนปั้นที่ผนังด้านนอกของพระอุโบสถ มีความสวยงาม วิจิตรบรรจง เป็นฝีมือตระกูลช่างเชียงแสน มีความวิจิตรงดงาม ภายในมีภาพจิตรกรรมฝาผนังแสดงให้เห็นวิถีชีวิตของชาวเมืองน่าน ฝีมือช่างท้องถิ่นยุคปัจจุบัน และในบริเวณวัดยังเป็นທີ່ประดิษฐานเสาหลักเมืองซึ่งอยู่ในศาลากลางตรมข ด้านหน้าพระอุโบสถ เสาหลักเมืองสูงประมาณ 3 เมตร ฐานประดับด้วยไม้แกะลวดลาย ลงรักปิดทอง ยอดเสาแกะสลักเป็นรูปพรหมพักตร์มีชื่อ “เมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา”

ภาพที่ 2.21 วัดมิ่งเมือง

ที่มา: สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดน่าน (2560)

4) วัดพระธาตุเขาน้อย

วัดพระธาตุเขาน้อย ตำบลคู้ใต้ อำเภอเมืองน่าน จังหวัดน่าน เป็นวัดราษฎร์ องค์พระธาตุตั้งอยู่บนยอดดอยเขาน้อย ซึ่งอยู่ด้านตะวันตกของตัวเมืองน่าน สร้างในสมัยเจ้าปู่แข็งเมื่อปี พ.ศ. 2030 องค์พระธาตุเป็นเจดีย์ก่ออิฐถือปูนทั้งองค์ เป็นศิลปะพม่าผสมล้านนา ภายในบรรจุพระเกศาธาตุขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ รับการบูรณะปฏิสังขรณ์ครั้งใหญ่ในสมัยพระเจ้าสุริยวงศ์ผริตเดชฯ ระหว่างปี พ.ศ. 2449-2454 โดยช่างชาวพม่า และวิหารสร้างในสมัยนี้เช่นกัน วัดพระธาตุเขาน้อย เป็นปูชนียสถานที่สำคัญและเก่าแก่อีกแห่งหนึ่งของ จ.น่าน สันนิษฐานว่ามีอายุรุ่งเรืองราวเดียวกับพระธาตุแช่แห้ง ตั้งอยู่บนดอยเขาน้อย สูงจากระดับน้ำทะเลประมาณ 240 ม. หน้าวัดมีทางขึ้นเป็นบันไดนาค 303 ขั้น

จากวัดพระธาตุเขาน้อย สามารถมองเห็นทิวทัศน์โดยรอบของตัวเมืองน่าน ปัจจุบันบริเวณลานชมทิวทัศน์ ประดิษฐานพระพุทธรูปมหาอุดมมงคลนันทบุรีศรีน่าน ซึ่งเป็นพระพุทธรูปปางประทานพร บนฐานดอกบัวสูง 9 เมตร บนยอดพระเกศาทำจากทองคำหนัก 27 บาท สร้างขึ้นเนื่องในมหามงคลที่พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ทรงเจริญพระชนมพรรษา 6 รอบ เมื่อวันที่ 5 ธันวาคม พ.ศ. 2542

ภาพที่ 2.22 วัดพระธาตุเขาน้อย

ที่มา: ศรีณญพงศ์ อินจืด และคณะ 16 พฤศจิกายน 2565

5) วัดสวนตาล

“วัดสวนตาล” วัดเก่าแก่ที่อยู่คู่บ้านคูเมืองน่านมาร่วม 600 ปี สร้างขึ้นในสมัยพระนางปทุมมาวดี ชายาของพญาภูแข็ง เจ้าผู้ครองนครน่านเมื่อราวปี พ.ศ.1955 โดยสร้างขึ้นบริเวณด้านนอกของกำแพงเมืองน่านด้านทิศเหนือ ซึ่งในอดีตเคยเป็นสวนตาลหลวงมาก่อน และเมื่อสร้างวัดแห่งนี้ขึ้นมาชื่อวัดจึงถูกเรียกตามชื่อของสวนตาลหลวงนั่นเอง นอกจากนี้วัดสวนตาลยังเป็นที่ประดิษฐานของ “พระเจ้าทองทิพย์” ทิพย์แห่งทองพระพุทธรูปสำริดองค์ใหญ่ด้วย

ซึ่ง “พระเจ้าทองทิพย์” นี้จะประดิษฐานเป็นพระประธานอยู่ในวิหารหลังใหญ่ มีลักษณะเป็นพระพุทธรูปสำริด ปางมารวิชัยองค์ใหญ่ที่มีขนาดหน้าตักกว้าง 10 ฟุต สูง 14 ฟุต 4 นิ้ว และถูกสร้างขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 1993 โดยพระเจ้าติโลกราชแห่งนครเชียงใหม่โปรดเกล้าฯ ทั้งนี้เพื่อแสดงถึงชัยชนะ ที่พระองค์สามารถยึดเมืองน่านไว้ในพระราชอำนาจได้นั่นเอง และในทุก ๆ ปี เมื่อถึงช่วงเทศกาลมหาสงกรานต์ ชาวน่านจะจัดให้มีงานนมัสการและสงฆ์ “พระเจ้าทองทิพย์” พระพุทธรูปองค์สำคัญที่ชาวน่านให้ความเคารพนับถือ และเป็นพระคู่บ้านคู่เมืองมาแต่อดีต และในบริเวณใกล้ ๆ วิหารหลังใหญ่ยังมีวิหารหลังเล็กอีกหนึ่งหลัง ซึ่งภายในเป็นที่ประดิษฐานพระศรีอริยเมตไตรยปางนั่งพับเพียบองค์แรกที่พบในภาคเหนือ ซึ่งหาได้ไม่ง่ายนัก พร้อมกับมีพระเจ้า 5 พระองค์ ที่ประดิษฐานอยู่ที่เดียวกัน ทำให้มีประชาชนเดินทางมาสักการะกันเป็นจำนวนมากเพื่อเป็นสิริมงคลกับตัวเอง

ภาพที่ 2.23 วัดสวนตาล

ที่มา: สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดน่าน (2560)

6) วัดพญาวัด

เป็นวัดโบราณทางพุทธศาสนา ผ่านกาลเวลาหลายยุคหลายสมัยจนถึงปัจจุบัน พื้นที่ของวัดอยู่ในเขต “เวียงวัดพญาวัด” อันเป็นเวียงโบราณริมแม่น้ำน่านที่สร้างขึ้นก่อนการสร้างเมืองน่าน สร้างขึ้นในปี พ.ศ. 1911 (ปีสุดท้ายของรัชกาลพระเจ้าอู่ทองแห่งกรุงศรีอยุธยา) โดยย้ายเมืองมาจากบริเวณภูเวียงแห่งหนึ่ง (บริเวณวัดพระธาตุแห่งหนึ่งในปัจจุบัน) มาสร้างเมืองใหม่ ณ ริมฝั่งแม่น้ำน่านทางทิศตะวันตก วัดพญาวัดคงสร้างพร้อมกันกับเวียงพญาวัดเมื่อกว่า 600 ปีมาแล้ว ชื่อวัดพญาวัดปรากฏในเอกสารประวัติศาสตร์บางฉบับ เช่น

พงศาวดารล้านนาและพงศาวดารเมืองน่าน แสดงถึงสถานภาพในความเป็นวัดและบทบาทของวัด ต่อเนื่องโดยตลอด

พระเจ้าในโขง เป็นพระประธานในอุโบสถวัดพญาวัตมาแต่โบราณ เมื่อองค์พระชำรุดจึงได้มีการพอกปูนทับ จึงมีลักษณะดังเช่นปัจจุบัน คำว่า “โขง” หมายถึง ชุ่ม ดังนั้น “พระเจ้าในโขง” จึงหมายถึง พระพุทธรูปที่ประดิษฐานอยู่ในชุ่มนั่นเอง

พระเจ้าฟ้า (พระเจ้าฝนแสนห่า) เป็นพระพุทธรูปไม้แกะสลักที่อยู่คู่กับวัดพญาวัตมาแต่โบราณ เมื่อปีใดฝนไม่ตกต้องตามฤดูกาล ชาวเมืองน่านจะอันเชิญไปสร่งน้ำที่แม่น้ำน่านเพื่อให้ฝนตกต้องตามฤดูกาล จึงได้พระนามว่า “พระเจ้าฟ้า” ซึ่ง “ฟ้า” ในภาษาเหนือ แปลว่า ท้องฟ้า คือ ผู้ที่สามารถบันดาลฟ้าฝน

ภาพที่ 2.24 วัดพญาวัต

ที่มา: สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดน่าน (2560)

7) วัดหัวข่วง

วัดหัวข่วง ตั้งอยู่บนถนนมหาพรหม ตำบลในเวียง อำเภอเมืองน่าน เป็นวัดที่มีความสำคัญในเขตหัวแขวนเมืองน่านตั้งอยู่ใกล้หอคำ หรือพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติน่าน มีวิหารและเจดีย์ มีลักษณะศิลปกรรมแบบท้องถิ่นล้านนา สกulptช่างเมืองน่านฝีมือประณีตงดงาม วัดนี้ไม่ปรากฏว่าสร้างมาตั้งแต่สมัยใด มีเพียงหลักฐานว่าได้รับการบูรณะในราว พ.ศ. 2425 โดยเจ้านันทวรฤทธิเดช เจ้าผู้ครองเมืองน่าน และต่อมาราวปี พ.ศ.2472 ในสมัยเจ้ามหาพรหมสุรธาดา เจ้าผู้ครองน่านองค์สุดท้าย ซึ่งต่อมาเมื่อเดือนกรกฎาคม พ.ศ. 2533 กรมศิลปากรได้ส่งเจ้าหน้าที่มาบูรณะเจดีย์วัดหัวข่วง และได้ประกาศเป็นโบราณสถานของชาติ

วิหาร ปัจจุบันเป็นอาคารทรงจั่ว มีลักษณะเด่นที่หน้าบันประดับลวดลายไม้จำหลักรูปพรรณพฤกษาอย่างประณีต และสวยงามซุ้มประตูหน้าต่าง ประดับลายปูนปั้นรูปใบผักกาด อันเป็นศิลปะแบบตะวันตก เป็นวิหารฝีมือช่างเมืองน่านที่มีเอกลักษณ์เป็นของตนเอง นอกจากนี้ยังมีหอไตรเก่าลักษณะคล้ายวิหารแต่มีขนาดเล็กและทรงสูง หน้าบันและฝาผนังประดับลายแกะสลักสวยงาม ตั้งอยู่ใกล้กับองค์เจดีย์

เจดีย์วัดหัวข่วง ลักษณะเป็นเจดีย์ทรงประสาธหรือเรือนทอง อิทธิพลศิลปะล้านนาฐานล่างทำเป็นหน้ากระดานสี่เหลี่ยม ฐานบัวลูกแก้ว 2 ชั้น มีชั้นหน้ากระดานคั่นกลางฐานบัวลูกแก้วชั้นบน ย่อเก็จรับกับเรือนธาตุ ไปจรดชั้นบัวกลีบใต้องค์ระฆัง ส่วนเรือนธาตุมีซุ้มจระนัมด้านละซุ้ม ประดิษฐานพระพุทธรูปปางมารวิชัยสำริด ที่มุมผนังทั้งสองข้าง ปั้นเป็นรูปทวารวดี ทรงเครื่องยืนพนมมือ เหนือชั้นอัสดงตอนสุดเรือนธาตุเป็นชั้นบัวกลีบซ้อนกัน 3 ชั้น องค์ระฆังมีขนาดเล็กไม่มีบัลลังก์ ลักษณะของรูปทรง โดยส่วนรวมคล้ายกับเจดีย์วัดโลกโมฬี อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งสร้างขึ้นระหว่าง รัชกาลพระเมืองเกษเกล้ารวม พ.ศ. 2071 แต่ส่วนฐานล่าง และชั้นบัวกลีบของเจดีย์นี้ ยึดสูงขึ้น ทำให้มีลักษณะเรียวสูงกว่า แสดงถึงพัฒนาการ ทรงรูปแบบที่ช่างเมืองน่าน ดัดแปลงนำมาใช้ในระยะหลัง

หอไตรวัดหัวข่วง หอไตรเป็นอาคารทรงสี่เหลี่ยมจตุรมุข ใต้ถุนก่อทึบและธรรมาสัน ผนังสี่เหลี่ยมยอดเป็นรูปน้ำเต้าสลักลาย ลงรักปิดทองประดับกระจกเป็นสถานที่เก็บ พระไตรปิฎก และคัมภีร์โบราณที่มีอายุหลายปีตั้งแต่สมัยเริ่มก่อสร้างวัด

ภาพที่ 2.25 วัดหัวขวง

ที่มา: สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดน่าน (2560)

8) วัดศรีพันต้น

ตั้งอยู่ที่ ถนนเจ้าฟ้า ตำบลในเวียง อำเภอเมืองน่าน จังหวัดน่าน ด้านทิศตะวันตกเฉียงใต้ของเขตเทศบาลเมืองน่าน สร้างโดยพญาพันต้น เจ้าผู้ครองนครน่าน แห่งราชวงศ์ภูคา (ครองนครน่านระหว่าง พ.ศ. 1960-1969) ชื่อวัดตรงกับนามผู้สร้าง คือ “พญาพันต้น” บางสมัยเรียกว่า “วัดสลีพันต้น” (คำว่า สลี หมายถึง ต้นโพธิ์) ซึ่งในอดีตมีต้นโพธิ์ใหญ่อยู่ด้านทิศเหนือและทิศใต้ของวัด ปัจจุบันถูกโค่นเพื่อตัดเป็นถนนแล้ว วัดศรีพันต้นได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา เมื่อ พ.ศ. 2505

ภายในวัดมีวิหารที่สวยงาม ตั้งเด่นเป็นสง่ามีสีทองระยิบระยับ เป็นอีกวัดหนึ่งในจังหวัดน่านที่มีจิตรกรรมปูนปั้นที่สวยงามโดยเฉพาะพญานาคเจ็ดเศียร ฝ้าบันไดหน้าวิหารวัดสีทองเหลืองอร่ามสวยงามตระการตา มีความสวยงามมากดูอ่อนโยนมีชีวิตชีวา ซึ่งปั้นแต่งโดยช่างชาวน่านชื่อนายอนุรักษ์ สมศักดิ์ หรือ “สล่ารง” และภายในวิหารได้มีการเขียนภาพลายเส้นประวัติของพระพุทธเจ้า และประวัติการกำเนิด เมืองน่านโดยช่างชาวน่าน เป็นภาพเขียนลายเส้นลงสีธรรมชาติสวยงามและทรงคุณค่าอย่างยิ่ง

ภาพที่ 2.26 วัดศรีพันต้น

ที่มา: สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดน่าน (2560)

9) วัดหนองบัว

วัดหนองบัว หมู่บ้านหนองบัว ตำบลปาคา ไปตามทางหลวงหมายเลข 108 เลี้ยวซ้ายกิโลเมตรที่ 40 ข้ามสะพานแล้วเข้าไปอีก 3 กิโลเมตร วัดหนองบัวเป็นวัดเก่าแก่ของหมู่บ้าน จากคำบอกเล่าของผู้เฒ่าผู้แก่ในหมู่บ้านทำให้สันนิษฐานได้ว่า วัดไถลื้อแห่งนี้สร้างราว พ.ศ. 2405 (ตรงกับสมัยรัชกาลที่ 4) ภายในโบสถ์มีภาพกิจกรรมฝาผนังเล่าเรื่องในปัญญาสชาดกซึ่งเป็นพระชาติหนึ่งของพระพุทธเจ้า สันนิษฐานว่าเขียนโดย “ทิดบัวผัน” ช่างเขียนลาวพวนที่บิดาของครูบาทหลวงสุ ชื่อ นายเทพ ซึ่งเป็นทหารของเจ้านันทยศ (เจ้าเมืองน่านระหว่าง พ.ศ. 2395-2434) ได้นำมาจากเมืองพวน ในแคว้นหลวงพระบาง นอกจากนั้นยังมีนายเทพและพระแสนพิจิตรเป็นผู้ช่วยเขียนจนเสร็จ และยังมีภาพของเรือกลไฟและดาบปลายปืนซึ่งเริ่มเข้ามาในประเทศไทย ในสมัยรัชกาลที่ 4 ถึงรัชกาลที่ 5 ภาพกิจกรรมที่วัดหนองบัวแห่งนี้ได้สะท้อนให้เห็นสภาพความเป็นอยู่ของผู้คนในสมัยนั้นได้เป็นอย่างดีโดยเฉพาะการแต่งกายของผู้หญิงที่นุ่งผ้าซิ่นลายน้ำไหล หรือผ้าซิ่นตีนจกที่สวยงาม นับว่ามีคุณค่าทางศิลปะและความสมบูรณ์ของภาพใกล้เคียงกับภาพจิตรกรรมฝาผนังของวัดภูมินทร์ในเมืองน่าน นอกจากภาพกิจกรรมแล้วที่ฐานพระประธานยังประดิษฐานพระพุทธรูปล้านนาองค์เล็กอยู่หลายองค์ และยังมีบุษบกสมัยล้านนาอยู่ด้วย นอกจากนี้มีบ้านจำลองไถลื้อ (เฮือนไถลื้อมะเก่า) มีอุปกรณ์การประกอบอาชีพของชาวไถลื้อจัดแสดงไว้

ภาพที่ 2.27 วัดหนองบัว

ที่มา: ศรัณญพงศ์ อินจืด และคณะ 16 พฤศจิกายน 2565

10) หมู่บ้านไทลื้อหนองบัว

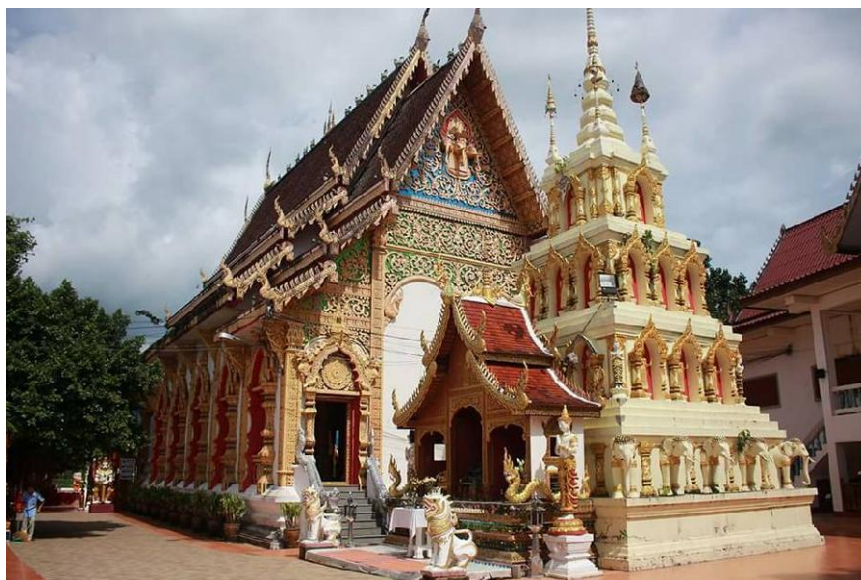
หมู่บ้านไทลื้อหนองบัว อยู่ที่บ้านหนองบัว ตำบลป่าคา จากตัวเมืองน่าน ใช้เส้นทางหลวงหมายเลข 1080 เป็นระยะทาง 40 กิโลเมตร ก่อนถึงอำเภอเวียงผามี ทางแยกซ้ายไป อีก 3 กิโลเมตร หมู่บ้านแห่งนี้เป็นหมู่บ้านที่มีฝีมือในการทอผ้าพื้นเมืองประจำเผ่าที่สวยงาม เรียกว่า “ผ้าลายน้ำไหล” ซึ่งเป็นแหล่งใหญ่ที่สุดในจังหวัดน่านนับเป็นหัตถกรรมที่ตกทอดมาหลายยุค หลายสมัย ตามใต้ถุนบ้านที่ยกพื้นสูงจะมีเครื่องทอผ้าไว้สำหรับใช้เอง ส่วนที่เหลือจะนำออกจำหน่าย เป็นสินค้าพื้นเมือง เช่น ผ้านุ่ง ผ้าพันคอ กระโปรง เสื้อ เป็นต้น

ภาพที่ 2.28 หมู่บ้านไทลื้อหนองบัว
ที่มา: รินรดา ศรีละมุล และคณะ 16 พฤศจิกายน 2565

11) วัดศรีมงคล (ก่ง)

วัดศรีมงคล (ก่ง) ตั้งอยู่ที่ตำบลยม อำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม เป็นวัดเก่าแก่ที่ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2395 พระสงฆ์ที่มีชื่อที่สุดของวัดนี้ คือ หลวงปู่ก่ง ด้านหลังวัดมีลานชมวิว ซึ่งมีทัศนียภาพที่งดงาม มองเห็นทุ่งนาเขียวขจี และทิวเขาของดอยภูคา เรียงรายสลับซับซ้อน โดยบริเวณลานชมวิว ทางวัดได้จัดทำเป็นซุ้มและจุดชมวิวให้ถ่ายภาพหลายจุด รวมถึงร้านกาแฟบรรยากาศไทย ๆ ให้พักผ่อนหย่อนใจ ภายในวัดมีสิ่งที่น่าสนใจ ทั้งวิหารหลวงที่มีภาพจิตรกรรมฝาผนังอันงดงาม โดยเลียนแบบการวาดของหนานบัวผัน จิตรกรชาวน่านเชื้อสายไทลื้อ ซึ่งวาดภาพจิตรกรรมฝาผนังที่วัดภูมินทร์และวัดหนองบัวของจังหวัดน่าน รวมถึงพิพิธภัณฑ์มงคลธรรมรังสี ซึ่งรวบรวมของโบราณต่างให้ได้ชม บรรยากาศโดยรอบของวัด เน้นตกแต่งแบบไทยล้านนา อนุรักษ์ของเก่าแก่ในอดีต ด้านหน้ายังเป็นที่ตั้งของกระท่อมไม้ไผ่ ชื่อว่า “เฮือนมะเก่า” ภายในบ้านมีข้าวของเครื่องใช้โบราณ สามารถเข้าไปชมและถ่ายภาพได้

ภาพที่ 2.29 วัดศรีมงคล (ก่ง)

ที่มา: สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดน่าน (2560)

12) วัดพระธาตุเบ็งสกัด

วัดพระธาตุเบ็งสกัด ไปตามทางหลวงหมายเลข 1256 ทางเข้าตรงข้ามโรงเรียนวรนคร เข้าไปประมาณ 200 เมตร และแยกซ้ายอีก 200 เมตร ณ บ้านแก้มหมู่ที่ 5 ตำบลวรนคร วัดแห่งนี้ตั้งอยู่บริเวณที่สันนิษฐานว่าพระยาภูคา ได้สร้างเมืองบัวโบราณหรือเมืองวรนครเพื่อให้เจ้าขุนฟอง พระราชบุตรบุญธรรมมาปกครองซึ่งปัจจุบันเป็นที่ว่าการอำเภอบัว คำว่า “เบ็งสกัด” หมายถึง สิ่งมหัศจรรย์ ที่เกิดจากบ่อดินที่ใช้ไม้แห่ลงไปแล้วขาดเป็นท่อน ๆ เหมือนมีอะไรมากัดให้ขาด และมีแสงเกิดขึ้นในคราวเฉลิมฉลององค์พระธาตุและพระวิหารสร้างเสร็จเมื่อ พ.ศ. 1826 ภายในองค์พระเจดีย์ประดิษฐานพระบรมสารีริกธาตุซึ่งถือเป็นศูนย์รวมศรัทธาของชุมชน เป็นสถาปัตยกรรมของช่างน่าน วัดตั้งอยู่บนเนินสูงมองเห็นหมู่บ้านอยู่เบื้องล่าง โดยรอบเป็นป่าละเมาะด้านหลังเป็นเนินเขา นับเป็นการเลือกชัยภูมิที่ทำให้วัดดูโดดเด่นเป็นสง่า หากมาช่วงฤดูฝนจะมองเห็นนาข้าวเขียวขจี

ภาพที่ 2.30 วัดพระธาตุเบ็งสกัด

ที่มา: สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดน่าน (2560)

13) วัดบุญยืน

วัดบุญยืน ซึ่งนอกจากไหว้พระแล้ว ยังจะได้ชมศิลปะของสถาปัตยกรรมที่งดงามแบบเมืองเหนือ ชมลายปูนปั้นแต่งลวดลายสีสันทัน ซึ่งดูดี ๆ แล้วค่อนข้างคล้ายภาพกราฟฟิกสมัยใหม่ อย่างน่าประหลาด การเล่นสีที่ดูว่าเยอะแต่พอมารวม ๆ กันแล้วก็กลับลงตัวดูสวยงามคลาสสิก ตั้งอยู่เลขที่ 31 ม.4 บ้านกลางเวียง ต.กลางเวียง อ.เวียงสา จ.น่าน เป็นวัดประจำอำเภอเวียงสา มีความสำคัญต่อความมั่นคงของจังหวัดน่านมาแต่โบราณ เพราะทุกครั้งที่บ้านเมืองเกิดความไม่สงบ หรือเกิดภัยธรรมชาติในเมืองน่านคราใด เจ้าผู้ครองนครน่าน และประชาชนจะประกอบพิธีบวงสรวงสักการะพระธาตุเจดีย์วัดบุญยืน เพื่อให้เกิดขวัญกำลังใจต่อสู้กับภัยพิบัตินั้น ๆ และในสมัยที่ยังมีเจ้าผู้ครองนครน่านนั้น ได้มีการประกอบพิธีถือน้ำพิพัฒน์สัตยาในพระวิหารต่อหน้าพระพุทธปฏิมาปางประทับยืน องค์พระประธานโดยตลอดมา ตามประวัติวัดบุญยืน สร้างขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2329 โดยพระยาเวียงป้อ ได้สร้างสำนักสงฆ์เล็ก ๆ ประทานนามว่า “วัดบุญนะ” (ปัจจุบันเป็นที่ตั้งตลาดสดของวัด และอาคารพาณิชย์) ครั้นต่อมาในรัชสมัยของเจ้าฟ้าอัตถวรปัญโญได้เสด็จประพาสเวียงสา ทรงเห็นว่าวัดบุญนะคับแคบ ไม่อาจขยายให้กว้างขวางได้ จึงให้ย้ายวัดมาสร้างใหม่ทางด้านทิศเหนือบนฝั่งขวาของลำน้ำน่าน เมื่อวันที่ 6 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2329 อันเป็นบริเวณที่มีป่าไม้สักที่สมบูรณ์ จึงใช้ไม้สักสร้างวิหาร กุฏิสงฆ์ รวมถึงศาสนวัตถุอื่น ๆ และได้พระราชทานนามวัดใหม่ว่า “วัดป่าสักงาม” ต่อมาเมื่อ พ.ศ. 2343 ได้โปรดเกล้าให้สร้างพระวิหาร และสร้างพระพุทธรูปประธานในวิหารปางประทับยืน ขนาดสูง 8 ศอก (4 เมตร) จึงเปลี่ยนชื่อเรียกจาก “วัดป่าสักงาม”

เป็น “วัดบุญยืน” ตามลักษณะพระพุทธรูปตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา ทุกปีในช่วงออกพรรษา วัดบุญยืนยังจัดให้มีการแข่งเรือยาวประเพณีตานก๋วยสลาก โดยเน้นให้เป็นเรือที่มีเอกลักษณ์ของเรือแข่งเมืองน่าน ที่มีโขนเรือเป็นไม้แกะสลักรูปหัวพญานาค และส่วนประกอบต่าง ๆ ที่เป็นศิลปะลวดลายเอกลักษณ์เมืองน่านอันจะหาชมไม่ได้ในที่อื่น ๆ การจัดแข่งเรือประเพณีนี้ ยังได้พระมหากษัตริย์คุณจากสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี พระราชทานถ้วยรางวัลให้แก่ผู้ชนะเลิศ

ภาพที่ 2.31 วัดบุญยืน

ที่มา: สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดน่าน (2560)

14) วัดบ่อแก้ว

เป็นวัดที่สร้างด้วยศิลปะแบบล้านนา พระอุโบสถีชาวทั้งหลังงดงามวิจิตรด้วยลวดลายแกะสลักปูนปั้นประดับกระจกสีต่าง ๆ ด้านหลังวัดสามารถมองเห็นวิวของทุ่งนาเขียวชอุ่มบริเวณทางเข้ามีเสาสี่ขาเรียงรายไปตลอดทั้งสองฝั่ง ปลายเสาเป็นรูปปั้นหงส์ติดโคมไฟไว้สำหรับเปิดยามค่ำคืนแต่เดิมบ้านบ่อแก้วเป็นหมู่บ้านเล็ก ๆ ชื่อว่า “บ้านเมืองหิน” เมื่อประมาณปี พ.ศ. 2390 (ตรงกับในสมัยรัชกาลที่ 3 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์) ด้วยความศรัทธาในพระพุทธศาสนาชาวบ้านได้ร่วมกันสร้างวัดขึ้นสำหรับเป็นศูนย์รวมจิตใจและใช้เป็นสถานที่ประกอบพิธีกรรม ให้ชื่อว่า “วัดศรีมาราม” ภายในบริเวณวัดมีบ่อน้ำอยู่ หลังจากสร้างวัดแล้วได้เกิดเหตุอัศจรรย์ขึ้นโดยทุกวันพระจะปรากฏดวงแก้วส่องแสงสว่างสุกใสลอยออกมาจากบ่อน้ำภายในวัด สร้างความเลื่อมใสศรัทธาให้ชาวบ้านเป็นอย่างมาก จึงช่วยกันสร้างพระเจดีย์ครอบบ่อน้ำเอาไว้

แล้วเปลี่ยนชื่อจากวัดศรีมารามเป็น “วัดบ่อแก้ว” รวมทั้งชื่อหมู่บ้านด้วย เพื่อระลึกถึงปรากฏการณ์มหัศจรรย์อันเป็นมหามงคล

ภาพที่ 2.32 วัดบ่อแก้ว

ที่มา: สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดน่าน (2560)

15) วัดภูมินทร์

ตั้งอยู่ที่บ้านภูมินทร์ อำเภอเมืองน่าน จังหวัดน่าน ใกล้กับพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติน่าน เดิมชื่อ “วัดพรหมมินทร์” เป็นวัดที่แปลกกว่าวัดอื่น ๆ คือ โบสถ์และวิหารสร้างเป็นอาคารหลังเดียวกันประตูไม้ทั้งสี่ทิศ แกะสลักลวดลายโดยช่างฝีมือล้านนาสวยงามมาก นอกจากนี้ ฝาผนังยังแสดงถึงชีวิตและวัฒนธรรมของยุคสมัยที่ผ่านไปตามพงศาวดารของเมืองน่าน วัดภูมินทร์สร้างขึ้นเมื่อประมาณ พ.ศ. 2139 โดยเจ้าเจตบุตรพรหมมินทร์ เจ้าผู้ครองเมืองน่าน ได้สร้างขึ้นหลังจากที่ครองนครน่านได้ 6 ปี มีปรากฏในคัมภีร์เมืองเหนือว่าเดิมชื่อ “วัดพรหมมินทร์” ซึ่งเป็นชื่อของเจ้าเจตบุตรพรหมมินทร์ ผู้สร้างวัด แต่ตอนหลังชื่อวัดได้เพี้ยนไปจากเดิมเป็น “วัดภูมินทร์”

พระอุโบสถจัตุรมุข ความสวยแปลกของวัดภูมินทร์ที่ไม่เหมือนใคร หนึ่งเดียวในประเทศไทย คือ เป็นพระอุโบสถทรงจัตุรมุข พระประธานจตุรพักตร์ นาคสะดุ้งขนาดใหญ่แห่แหนพระอุโบสถเทินไว้กลางลำตัวนาค พระอุโบสถจัตุรมุขนี้ กรมศิลปากรได้สันนิษฐานว่า เป็นพระอุโบสถจัตุรมุขหลังแรกของประเทศไทย พระอุโบสถ ตรงใจกลางประดิษฐานพระพุทธรูปขนาดใหญ่ 4 องค์ หันพระพักตร์ออก ด้านประตูทั้งสี่ทิศ หันเบื้องพระปฤษฎางค์ชนกัน ประทับนั่งบนฐานชุกชี เป็นพระพุทธรูปปางมารวิชัย

ภาพจิตรกรรมฝาผนัง วัดภูมินทร์ได้รับการบูรณะครั้งใหญ่สมัยเจ้าอนันตวรฤทธิเดช เมื่อ พ.ศ.2410 (ปลายสมัยรัชกาลที่ 4) ใช้เวลาซ่อมนานถึง 7 ปี จิตรกรรมฝาผนังในวิหารหลวงเขียนขึ้นในช่วงนี้ ภาพจิตรกรรมหรือ “ฮูปแต้ม” ในวัดภูมินทร์เป็นชาดกในพุทธศาสนา แต่ถ้าพิจารณารายละเอียดของวิถีชีวิตของคนเมืองในสมัยนั้น มีภาพที่น่าสนใจอยู่หลายภาพ ภาพเด่น คือ ภาพกระซิบรัก หรือภาพปู้ม่านยาม่าน ซึ่งเป็นคำเรียกผู้ชายผู้หญิงชาวไทลื้อในสมัยโบราณกระซิบสนทนากัน ผู้ชายสักหมึก ผู้หญิงแต่งกายไทลื้ออย่างเต็มยศ ภาพวาดของหนุ่มสาวคู่นี้มีความประณีตงดงามเป็นเอกลักษณ์เมืองน่านที่ประดับอยู่ยังวัดภูมินทร์

ภาพธรรมเนียมการอยู่ข่วงของชาวไทลื้อ พ่อแม่จะอนุญาตให้หนุ่มสาวพบปะกันที่บ้าน ในเวลาค่ำ ขณะหญิงสาวกำลังปั่นฝ้าย หรือ “อยู่ข่วง” หากสาวเจ้า ตกหลงปลงใจด้วยก็จะจัดพิธีแต่งงาน หรือที่เรียกว่า “เอาค่าไป ปองกัน” หรือเป็นทองแผ่นเดียวกัน การค้าขายแลกเปลี่ยนในชุมชน ภาพชาวพื้นเมือง ซึ่งอาจเป็นชาวเขา “เปืออะ” ของป่า บนศีรษะเพื่อนำมาแลกเปลี่ยนกับคน ชีวิตความเป็นอยู่ของคนเมืองน่าน หญิงสาวกำลังทอผ้าด้วยกี่พื้นเมือง นอกชานมีเรือนเล็ก ๆ ตั้งหม้อน้ำดินเผาที่เรียกว่า “ร้านน้ำ” ส่วนชายหนุ่มไว้ผมทรงหลักแจว หรือทรงมหาดไทย แสดงให้เห็นอิทธิพลตะวันตกที่เข้ามา ผสมผสานในวิถีพื้นเมืองน่าน ภาพชาวต่างประเทศ ที่เข้ามาเมืองน่าน ในสมัยรัชกาลที่ 5 ทรงผม และเครื่องแต่งกายของผู้หญิง เป็นรูปแบบเดียวกับที่กำลังเป็นที่นิยมในยุโรปขณะนั้น นอกจากนี้เป็นภาพจิตรกรรม ฝาผนังเรื่องราวพุทธประวัติคันธกุมาร และเนมิราชชาดก มีสิ่งที่น่าสนใจที่สุดคือ ภาพบุคคลขนาดใหญ่เท่าตัวคน ที่อาจมีชีวิตอยู่จริงในเวลานั้น ความใหญ่โตมหึมาของภาพบุคคล 6 ภาพ ภาพวาดมีความงดงามมากเพราะบรรยายถึงอารมณ์ การแต่งกายของผู้หญิงชาย โดยเฉพาะสามารถถ่ายทอดอารมณ์ชีวิตชีวาและแสดงถึงลีลาอันอ่อนช้อยได้เป็นอย่างดี ภาพเหล่านี้ส่วนมากเขียนอยู่บนบานประตู ซึ่งเมื่อเปิดประตูออกบานประตูจะบังภาพบางส่วนสลูบเจดีย์พระมาลัยโปรดโลก ภายในก็จะป็นรูปปั้นจำลองนรก

ภาพที่ 2.33 วัดกุมินทร์

ที่มา: ศรีณญพงษ์ อินจืด และคณะ 16 พฤศจิกายน 2565

16) ถนนคนเดิน กาดช่วงเมืองน่าน

ถนนคนเดิน กาดช่วงเมืองน่าน และศูนย์บริการนักท่องเที่ยวน่าน ทุกวันศุกร์-เสาร์-อาทิตย์ ของทุกเดือน ตลอดทั้งปี จะมีการจำหน่ายสินค้า “ถนนคนเดินกาดช่วงเมืองน่าน” บริเวณถนนผากอง ด้านข้างวัดกุมินทร์ และจะมีลานช่วงเมืองน่านขนาดใหญ่ ด้านหน้าวัดกุมินทร์ไว้สำหรับบริการนักท่องเที่ยวและประชาชนทั่วไป ไว้ต้อนรับนักท่องเที่ยวผู้มาเยือนเมืองน่านในยามเย็นอย่างยิ่งค่าคืน

ภาพที่ 2.34 ถนนคนเดิน กาดช่วงเมืองน่าน

ที่มา: เลิศฤทัย เสาะแสวง และคณะ 14 พฤศจิกายน 2565

17) พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติน่าน

เดิมเป็นที่ประทับของเจ้าผู้ครองนครน่าน เรียกว่า “หอคำ” ภายในจัดแสดงศิลปะโบราณวัตถุต่าง ๆ ทางประวัติศาสตร์ และชีวิตความเป็นอยู่ของชาวพื้นเมืองภาคเหนือ และชาวเขาเผ่าต่าง ๆ สิ่งสำคัญที่สุดคือ “งาช้างดำ” ซึ่งไม่ทราบประวัติความเป็นมา สันนิษฐานว่าเป็นงาช้างข้าย มีสีน้ำตาลเข้มไปทางดำ มีรูปลักษณะเป็นงาปลียาว 94 เซนติเมตร หนัก 48 กิโลกรัม งาช้างดำนี้ ถือเป็นของคู่บ้านคู่เมืองของจังหวัดน่าน ด้านหน้าพิพิธภัณฑ์ มีซุ้มต้นลีลาวดีที่ขึ้นเป็นแถวเรียงรายแผ่ขยายกิ่งก้านโค้งโน้มเอียงเข้าหากันกลายเป็นอุโมงค์ต้นไม้ยิ่งใหญ่อสวยงาม

ลักษณะตัวอาคารโอโถงงดงามก่ออิฐถือปูนแข็งแรง แต่ตกแต่งให้อ่อนช้อยสวยงามด้วยลายลูกไม้ นับเป็นสถาปัตยกรรมก่อสร้างที่ดีเด่นแห่งหนึ่งของเมืองไทย ด้านหน้าพิพิธภัณฑ์เป็นที่ตั้งอนุสาวรีย์เจ้าสุริยพงษ์ผริตเดช ผู้เป็นเจ้าของหอคำแห่งนี้ กรมศิลปากรได้รับมอบอาคารหอคำเพื่อใช้เป็นพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติจังหวัดน่าน เมื่อปี พ.ศ. 2517 แล้วจึงนำโบราณวัตถุ ตลอดจนสิ่งที่น่าสนใจเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ ศิลปะ โบราณคดี และชาติพันธุ์ วิทยาประจำท้องถิ่นมาจัดแสดงให้ชมอย่างมีระบบ และระเบียบสวยงาม ส่วนที่เป็นห้องจัดแสดงชั้นล่าง จัดแสดงชาติพันธุ์วิทยาเกี่ยวกับล้านนา เช่น ลักษณะอาคาร บ้านเรือนและเครื่องใช้ในชีวิตประจำวัน การทอผ้าและผ้าพื้นเมืองน่าน แบบต่าง ๆ ที่สวยงามมาก การสาธิตงานประเพณีและความเชื่อต่าง ๆ เช่น การแข่งเรือ จุดบั้งไฟ สงกรานต์ และพิธีสืบชะตา เป็นต้น

นอกจากนี้ยังมีการจัดแสดงเรื่องราวชีวิตความเป็นอยู่และเครื่องใช้ของชนกลุ่มน้อยในเมืองน่าน รวม 5 เผ่าด้วยกัน คือ ไทลื้อ แม้ว เย้า ถิ่น (ลัวะ) และมลาบรี ส่วนบริเวณห้องจัดแสดงชั้นบน เป็นการจัดแสดงเรื่องราวเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ของเมืองน่าน การสร้างเมืองและโบราณสถานที่สำคัญ รูปถ่ายโบราณ งานประณีตศิลป์ เครื่องใช้ เงินตรา อาวุธ ศิลปจารึก และเครื่องถ้วยชามที่ค้นพบในเมืองน่าน ที่สำคัญที่สุดได้แก่ ห้องเก็บ “งาช้างดำ” ซึ่งเป็นปูชนียวัตถุคู่เมืองน่าน ตามประวัติกล่าวไว้ว่า “ได้มาจากเมืองเชียงตุง ตั้งแต่ครั้งโบราณ เมื่อเจ้ามหาพรหมสุรธาตา เจ้าผู้ครองนครน่านองค์สุดท้ายถึงแก่พิราลัย เจ้านายบุตรหลานจึงมอบให้เป็นสมบัติของแผ่นดินพร้อมหอคอย ลักษณะของงาช้างดำนี้เป็นงาปลีเปลือกสีน้ำตาลเข้ม ขนาดความยาว 97 เซนติเมตร วัตโดยรอบ 47 เซนติเมตร มีน้ำหนัก ประมาณ 18 กิโลกรัม ส่วนปลายมนมีจารึกอักษรธรรมล้านนา ภาษาไทยกำกับไว้ว่า “กิ่งนี้หนักหนึ่ง หมื่นห้าพัน” หรือประมาณ 18 กิโลกรัม

ภาพที่ 2.35 พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติน่าน

ที่มา: ศรีณญพงศ์ อินจืด และคณะ 16 พฤศจิกายน 2565

18) หออัตลักษณ์นครน่าน

หออัตลักษณ์นคร เป็นพิพิธภัณฑสถานศิลปะสมัยใหม่ แหล่งเรียนรู้ประวัติศาสตร์ มรดกทางวัฒนธรรมและธรรมชาติของเมืองน่าน ภายในมีห้องฉายวีดิทัศน์เกี่ยวกับเมืองน่าน ห้องแสดงวิวัฒนาการสายสัมพันธ์เมืองน่านสู่รัตนโกสินทร์ สายสัมพันธ์ล้านนาตะวันออก เชียงราย แพร่ น่าน พะเยา กลุ่มชาติพันธุ์คนน่าน ม้ง เมี่ยน กาว ไทลื้อ ฯลฯ ผังเมืองน่านและประวัติ เจ้าฟ้าอัตถวรปัญโญ วัฒนธรรมประเพณีต่าง ๆ สถาปัตยกรรมเมืองน่าน มรดกทางธรรมชาติ อุทยานธรรมชาติต่าง ๆ และห้องจัดแสดงสินค้าและจำหน่ายของที่ระลึก เปิดให้เข้าชมในวันจันทร์-ศุกร์ ในเวลาราชการ : 9:00-16:00 น.

ภาพที่ 2.36 หออัตลักษณ์นครน่าน

ที่มา: รินรดา ศรีละมุล และคณะ 14 พฤศจิกายน 2565

19) หอศิลป์ริมน่าน

หอศิลป์ริมน่าน เป็นสถานที่ท่องเที่ยวเชิงศิลปะในจังหวัดน่าน ตั้งอยู่ติดกับแม่น้ำน่าน มีทัศนียภาพธรรมชาติอันสวยงาม มีความโดดเด่นทั้งสถาปัตยกรรมภายนอก และนิทรรศการศิลปกรรมร่วมสมัยที่จัดอยู่ภายในอาคาร หอศิลป์ริมน่านตั้งอยู่บนเนื้อที่กว่า 13 ไร่ ดำเนินการโดยคุณวินัย ปราบริปู ศิลปินชาวน่าน โดยตั้งใจให้เป็นสถานที่รวบรวมงานศิลปะของศิลปินไทยร่วมสมัยที่มีผลงานการสร้างสรรค์และรูปแบบที่มีเอกลักษณ์โดดเด่น เป็นที่ยอมรับโดยทั่วกัน

ภายในพื้นที่ของหอศิลป์ริมน่าน แบ่งออกเป็นอาคารจัดแสดงหลัก ๆ 2 หลัง อาคารหลังแรกเป็นอาคารสองชั้นจัดแสดงนิทรรศการในรูปแบบกึ่งนิทรรศการถาวร ชั้นบนจัดแสดงนิทรรศการ “แรงบันดาลใจของมรดกน่าน” ผลงานศิลปะและงานสะสมของคุณวินัย ปราบริปู ส่วนชั้นล่างเป็นนิทรรศการหมุนเวียน นำผลงานของศิลปินแขนงต่าง ๆ มาหมุนเวียนจัดแสดงตามช่วงเวลา ตลอดปี ส่วนใหญ่จัดแสดงภาพวาดศิลปะ ส่วนอาคารอีกหลังชื่อ “เฮือนหนานบัวผัน” จัดแสดงนิทรรศการถาวรเป็นภาพถ่ายจิตรกรรมฝาผนังเมื่อน่าน เพื่อเชิดชูเกียรติ “หนานบัวผัน” ศิลปินผู้รังสรรค์จิตรกรรมฝาผนังวัดภูมินทร์และวัดหนองบัว

นอกจากนั้นยังมีส่วนอาคารสตูดิโอ แกลเลอรี ซึ่งแต่เดิมเป็นห้องสตูดิโอเก่าของคุณวินัย ตอนนี้นำมาปรับเป็นห้องแสดงภาพที่เปิดโอกาสให้คนที่ไม่เคยได้แสดงภาพมาก่อน ได้นำภาพมาจัดแสดง ไม่ว่าจะเป็นนักเรียน นักศึกษา และศิลปิน เพื่อเป็นกำลังใจให้แก่ คนทำศิลปะ แต่ภาพที่นำมาแสดง จะต้องมามีลักษณะโดดเด่น ซึ่งมีทั้งจิตรกรรม ประติมากรรม และสื่อผสมต่าง ๆ ที่เป็นศิลปะร่วมสมัย และที่บริเวณริมแม่น้ำน่านยังมีจุดชมทิวทัศน์ที่งดงามและเป็นธรรมชาติ มีอาคารริมแม่น้ำจัดจำหน่ายสินค้าที่ระลึก เพื่อซื้อไปเป็นของฝาก รวมถึงร้านกาแฟให้นั่งชมบรรยากาศกันด้วย

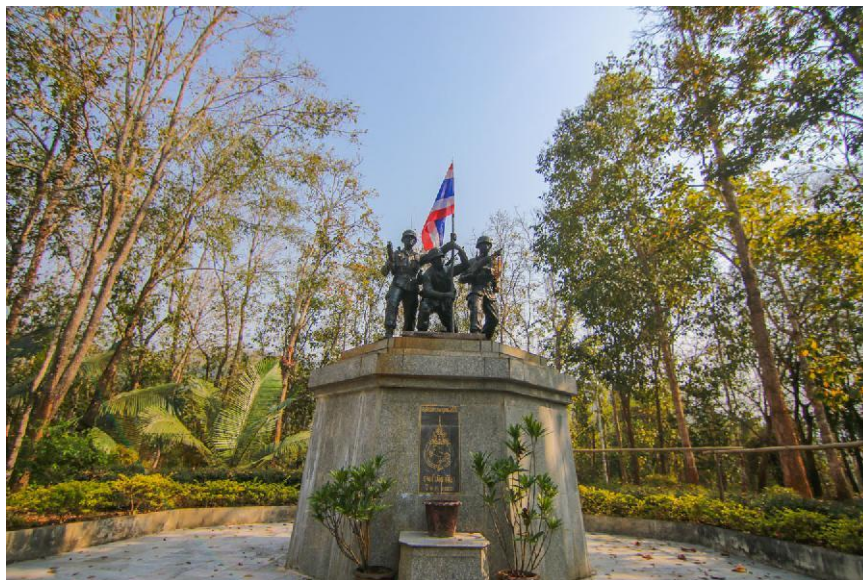
ภาพที่ 2.37 หอศิลป์ริมน่าน

ที่มา: ศรีณัฐพงศ์ อินจืด และคณะ 16 พฤศจิกายน 2565

20) อนุสรณ์สถานยุทธภูมิบ้านห้วยโก๋นเก่า

เดิมเคยเป็นฐานปฏิบัติการของกองพันทหารราบที่ 3 ในบริเวณฐานปฏิบัติการยังคงรักษาสภาพเดิมไว้เพื่อให้อนุชนรุ่นหลังได้ศึกษา มีสนามเพลาะ แนวกำบังระเบิด คลังอาวุธ และจุดที่ทหารไทยเสียชีวิต ในบริเวณเดียวกับยุทธภูมียังมี ฐานสู้รบเหล่าผู้กล้า ฐานทหารเก่าที่บ้านห้วยโก๋น ตำบลห้วยโก๋น เป็นสมรภูมิการสู้รบในอดีต เมื่อวันที่ 9 เมษายน พ.ศ. 2518 ฝ่ายผู้ก่อการร้ายคอมมิวนิสต์ (ผกค.) ได้เข้าโจมตี ทำให้ทหารในสังกัดทหารราบที่ 21 รักษาพระองค์ที่ปฏิบัติหน้าที่ ณ ฐานแห่งนี้ 69 นาย เสียชีวิต 17 นาย ฝ่ายผู้ก่อการร้ายคอมมิวนิสต์ (ผกค.) บาดเจ็บล้มตายเป็นจำนวนมาก ฝ่ายทหารสามารถรักษาฐานปฏิบัติการแห่งนี้ไว้ได้ ปัจจุบันได้ปรับปรุงเป็นสถานที่ท่องเที่ยว มีอนุสรณ์สถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์การต่อสู้ของลัทธิการปกครองที่แตกต่างกัน

ตลาดขายแดนบ้านห้วยโก๋น อยู่บริเวณด่านผ่านแดนบ้านห้วยโก๋น ด้านตรงข้าม คือ เมืองน้ำเงิน แขวงไซยะบุรี สปป.ลาว อยู่ห่างจากเมืองน่าน 138 กิโลเมตร ตลาดจะมีทุกวันเสาร์ เริ่มตั้งแต่เช้าถึงประมาณใกล้เที่ยง สินค้าที่จำหน่าย ได้แก่ ผ้าทอลายน้ำไหล ผีมือชาวไทลื้อ สินค้าอุปโภคบริโภค เช่น ของป่า ลูกตาว (ลูกตาว) เป็นต้น

ภาพที่ 2.38 อนุสรณ์สถานยุทธภูมิตบ้านห้วยโก๋นเก่า
ที่มา: สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดน่าน (2560)

2.2.5 สถานที่ท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติ

จากสำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดน่าน ได้บันทึกเรื่องราวเกี่ยวกับสถานที่ท่องเที่ยว ในจังหวัดน่าน ซึ่งมีแหล่งท่องเที่ยวดังนี้ (สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดน่าน 2560: ออนไลน์)

1) วังศิลาแลง

วังศิลาแลง ได้รับการขนานนามให้เป็น “แกรนด์แคนยอนเมืองปัว” มีลักษณะเป็นธารน้ำไหล ผ่านซอกหินผาที่มีลำน้ำกุนไหลผ่านและกัดเซาะจนเป็นร่องรอยตามการหมุนวนของน้ำ ประกอบด้วย วน้ำและโตรกผาเป็นช่วงๆ โดยมีวังน้ำประมาณ 7 วัง รวมระยะทางมากกว่า 400 เมตร ในช่วงฤดูแล้งสีน้ำจะใสมองเห็นความสวยงามของวังน้ำและโตรกผาได้อย่างชัดเจนและสามารถเล่นน้ำได้

ภาพที่ 2.39 วังศิลาแลง

ที่มา: สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดน่าน (2560)

2) น้ำตกต้นตอง

น้ำตกต้นตอง เป็นน้ำตกหินปูน ที่ห่างจากอุทยานแห่งชาติดอยภูคา ประมาณ 3 กิโลเมตร ถึงแยกบ้านเตี้ย ขับรถเขาอีกประมาณ 800 เมตร เดินต่ออีกประมาณ 200 เมตร ซึ่งเป็นทางเดินลาดชัน น้ำตกต้นตองเป็นน้ำตกหินปูนขนาดกลางมี 3 ชั้นสูงประมาณ 60 เมตร บนโตรกผามีพืชชุ่มน้ำ เช่น ตะไคร่น้ำ เฟิร์นเกาะเขียวขจี ในหน้าน้ำน้ำตกจะสีขุ่นแดง

ภาพที่ 2.40 น้ำตกต้นตอง

ที่มา: สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดน่าน (2560)

3) อุทยานแห่งชาตินันทบุรี

อุทยานแห่งชาตินันทบุรี ครอบคลุมท้องที่อำเภอท่าวังผา อำเภอเมือง อำเภอบ้านหลวง จังหวัดน่าน มีสภาพป่าทรัพยากรธรรมชาติที่สมบูรณ์ มีความหลากหลายทางชีวภาพ รวมพื้นที่ทั้งหมดประมาณ 548,125 ไร่ หรือ 877 ตารางกิโลเมตร พื้นที่แห่งนี้อดีตเคยเป็นจุดยุทธศาสตร์ที่สำคัญแห่งหนึ่ง ซึ่งอยู่ภายใต้อิทธิพลของพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย มีการต่อสู้ระหว่างเจ้าหน้าที่ของรัฐกับผู้ก่อการร้ายคอมมิวนิสต์ (ผกค.) อย่างรุนแรง เกิดความเสียหายทั้งชีวิตและทรัพย์สินอย่างมากมายังปรากฏในสมรภูมิริบที่ลือลั่นในอดีตภายใต้ชื่อว่า “ยุทธภูมิที่ดอยผาจิ” แหล่งท่องเที่ยวสำคัญ อาทิเช่น น้ำตกสันติสุข น้ำตกสองแคว น้ำตกห้วยพริก จุดชมวิวดอยผาจิ ดอยผาช้างและดอยยาว เป็นต้น

ภาพที่ 2.41 อุทยานแห่งชาตินันทบุรี

ที่มา: สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดน่าน (2560)

4) ดอยยาว

ดอยยาว อยู่ในความดูแลของหน่วยจัดการต้นน้ำน้ำค้าง เป็นจุดชมทะเลหมอกและพระอาทิตย์ตกที่สวยงาม อำเภอท่าวังผาเดิมเป็นป่าเสื่อมโทรมมาก ปัจจุบันได้รับการฟื้นฟูโดยทางหน่วยจัดการต้นน้ำฯ ได้ปลูกพันธุ์ไม้เดิม เช่น แอปเปิ้ลป่า เมเปิ้ล สนสามใบ ก่อนถึงดอยยาว จะผ่านดอยตัว ซึ่งเป็นที่ตั้งอุทยานแห่งชาตินันทบุรี จากที่ทำการอุทยานแห่งชาติไปอีกราว 2 กิโลเมตร สามารถเดินทางด้วยรถยนต์ไปถึงหน่วยจัดการต้นน้ำฯ แล้วเดินเท้าขึ้นสู่ยอดดอยยาว ตลอดเส้นทางเป็นป่าดิบเขาที่อุดมสมบูรณ์ และเป็นถิ่นอาศัยของนกบนที่สูงนานาชนิด ได้แก่ นกมุนรอกตาแดง

นกทางรำหางยาว นกตี๊ดแก้มเหลือง นกเสือแมลงปีก และนกระวังไพรปากแดงยาว ฯลฯ และฤดูหนาวจะมีนกอพยพมาพำนัก นอกจากนี้ยังมีสถานที่ท่องเที่ยวทางน้ำตกอยู่หลายแห่งด้วยกัน เช่น น้ำตกสันติสุข น้ำตกสองแคว น้ำตกพริก น้ำตกตาดฟ้าร้อง น้ำตกดอกหมอก

การเดินทาง จากอำเภอท่าวังผาใช้ทางหลวงหมายเลข 1082 สายท่าวังผา-สบชุ่น ไปประมาณ 27 กิโลเมตร มีทางแยกขวามือเข้าไปประมาณ 500 เมตร จะถึงที่ทำการอุทยานฯ หรืออีกเส้นทางหนึ่ง คือจากตัวเมืองน่าน ใช้ทางหลวงหมายเลข 1080 ไปท่าวังผาจากนั้นใช้ทางหลวงหมายเลข 1148 สายท่าวังผา-สองแคว ประมาณ 1.5 กิโลเมตร แยกไปตามถนนสายยายหนูน-สบชุ่น ถึงหลักกิโลเมตรที่ 27 แล้วเลี้ยวขวาเข้าไปประมาณ 500 เมตร

ภาพที่ 2.42 ดอยผาจิ

ที่มา: สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดน่าน (2560)

5) ดอยผาจิ

ดอยผาจิ การเดินทางจากน่านใช้ทางหลวงหมายเลข 1091 ระยะทางประมาณ 40 กิโลเมตร เมื่อถึงอำเภอบ้านหลวงใช้ทางหลวงหมายเลข 1172 เข้าบ้านพีเหนือสู่ดอยผาจิ ระยะทางประมาณ 30 กิโลเมตร การเดินทางสู่ดอยผาจิต้องเดินเท้าจากอุทยานแห่งชาตินันทบุรีเขตติดต่อ น่าน-พะเยา ดอยผาจิเป็นดอยที่มีความสวยงาม มีธรรมชาติที่ยังสมบูรณ์ทั้งน้ำตก ต้นไม้นานาพันธุ์ ดอยผาจินี้เคยเป็นพื้นที่ตั้งฐานกำลังของฝ่ายผู้ก่อการร้ายคอมมิวนิสต์ (ผกค.) ปัจจุบันยังมีอุปกรณ์ต่าง ๆ เช่น เครื่องกำเนิดไฟฟ้า ท่อประปาอยู่ในพื้นที่ และนอกจากนี้บริเวณใกล้เคียงยังมีหมู่บ้านชาวเขาเผ่าม้ง และเมี่ยน (เย้า) ตั้งอยู่

ภาพที่ 2.43 ดอยผาจิ

ที่มา: สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดน่าน (2560)

6) ถ้ำหลวงสะเก็น

ถ้ำหลวงสะเก็น ตั้งอยู่บนหน้าผาสูง ลึกประมาณ 600 เมตร เป็นถ้ำขนาดกลาง ภายในถ้ำมีหินงอกหินย้อยและเป็นที่อยู่อาศัยของค้างคาวจำนวนมาก อยู่ที่บ้านสะเก็น หมู่ที่ 1 ตำบลยอด ห่างจากอำเภอประมาณ 33 กิโลเมตร ถนนลาดยาง 30 กิโลเมตร ลูกรัง 3 กิโลเมตร รถยนต์สามารถเข้าถึงหน้าถ้ำ ใช้เส้นทางสายท่าวังผา-เชียงคำ (ทางหลวงหมายเลข 1148) ระหว่างเดินทาง สามารถมองเห็นทิวทัศน์เป็นภูเขา สลับซับซ้อนได้อย่างสวยงาม มีจุดพักสำหรับชมวิว ถ่ายรูป มีหินงอกย้อยสวยงาม ปากถ้ำอยู่สูงจากพื้นดิน 20 เมตร

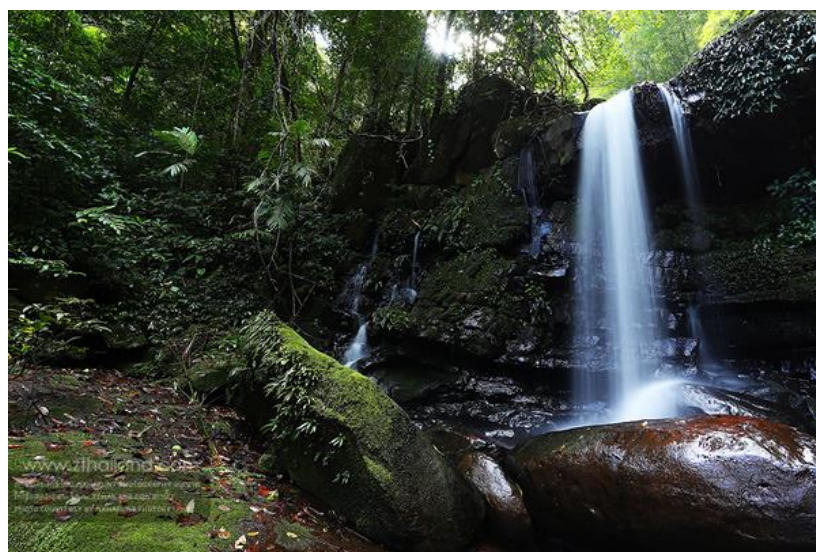

ภาพที่ 2.44 ถ้ำหลวงสะเก็น

ที่มา: สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดน่าน (2560)

7) น้ำตกห้วยหาด หรือน้ำตกบ้านยอด

น้ำตกห้วยหาด หรือน้ำตกบ้านยอด ตั้งอยู่ที่บ้านยอด หมู่ที่ 2 ตำบลยอด ห่างจากอำเภอ สองแควประมาณ 19 กิโลเมตร ถนนลาดยางตลอดสายเดินเท้าเข้าไป 400 เมตร น้ำตกกว้าง 6 เมตร สูง 12 เมตร เป็นน้ำตกสองชั้น มีโขดหินเป็นชั้นเล็กๆ ซ้อนกันอย่างสวยงาม มีแอ่งน้ำสำหรับเล่นได้ มีน้ำตลอดปี

ภาพที่ 2.45 น้ำตกห้วยหาด หรือน้ำตกบ้านยอด

ที่มา: สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดน่าน (2560)

8) น้ำตกน้ำคะ

น้ำตกน้ำคะ อยู่บนพื้นที่ครอบคลุมของอุทยานแห่งชาติถ้ำสะเกิน อยู่ในเขตจังหวัดพะเยา มีทางเดินเท้าเข้าป่าที่บ้านน้ำคะ จากอุทยานฯ ประมาณ 12 กิโลเมตร จากนั้นเดินเท้าประมาณ 30 นาที ก็ถึงน้ำตกบนภูเขา สามารถไป-กลับได้ภายในวันเดียว หรือค้างคืน

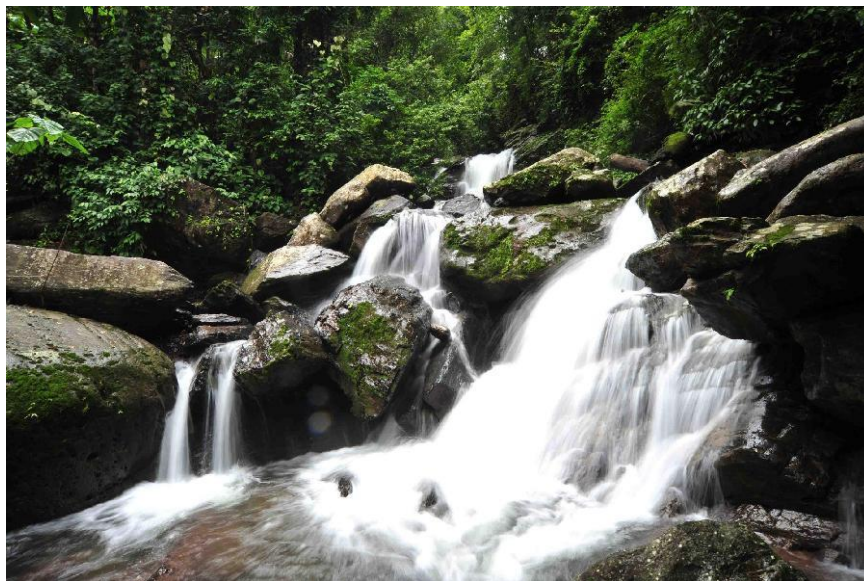

ภาพที่ 2.46 น้ำตกน้ำคะ

ที่มา: สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดน่าน (2560)

9) น้ำตกผาธาร หรือน้ำตกหงส์เวียงจันทร์

น้ำตกผาธารหรือน้ำตกหงส์เวียงจันทร์ เดิมที่มีชื่อตามลักษณะการไหลของน้ำที่ไหลตกจากหน้าผาเกิดเป็นน้ำตก เรียก “ผาธาร” ต่อมาเมื่อการสำรวจจัดตั้งพื้นที่เตรียมการก็ให้เกียรติกับผู้บุกเบิกและสำรวจในคราวแรกคือ นายวิทยา หงส์เวียงจันทร์ มีลักษณะเป็นน้ำตกขนาดกลางมีน้ำใสไหลตลอดทั้งปีจากห้วยน้ำจิมมีต้นกำเนิดจากเทือกเขาตอยจี มีความสูง 6 ชั้น สูงประมาณ 30 เมตร น้ำตกกว้างประมาณ 5 เมตร พิกัด 47 Q 0660812 E 2144682 N สภาพภูมิอากาศ/ช่วงเวลาในการท่องเที่ยวเดือนตุลาคม-พฤษภาคม

ภาพที่ 2.47 น้ำตกผาธาร หรือน้ำตกหงส์เวียงจันทน์
ที่มา: สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดน่าน (2560)

10) น้ำตกศิลาเพชร

น้ำตกศิลาเพชร บ้านป่าตอง ตำบลศิลาเพชร น้ำตกลงมาจากหน้าผาหลายชั้นลดหลั่นกันไป เหมาะกับการเล่นน้ำ และมีผีเสื้อสวยงามให้ชมด้วย ห่างจากตัวจังหวัดประมาณ 71 กิโลเมตร ใช้ทางหลวงหมายเลข 1080 สายน่าน-บัว ก่อนถึงอำเภอบัวตรงหลักกิโลเมตรที่ 41-42 มีทางแยกขวามือเขาทางหลวงหมายเลข 1170 ไปประมาณ 10 กิโลเมตร

ภาพที่ 2.48 น้ำตกศิลาเพชร
ที่มา: สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดน่าน (2560)

11) อุทยานแห่งชาติดอยภูคา

อุทยานแห่งชาติดอยภูคา มีพื้นที่ทั้งหมด 1,065,000 ไร่ หรือ ประมาณ 1,704 ตารางกิโลเมตร ครอบคลุมพื้นที่ 8 อำเภอในจังหวัดน่าน คือ อำเภอเฉลิมพระเกียรติ อำเภอท่าวังผา อำเภอปัว อำเภอเชียงกลาง อำเภอทุ่งช้าง อำเภอป่าเกลือ อำเภอสันติสุข และอำเภอแม่จริม อุทยานแห่งชาติดอยภูคาเป็นป่าที่มีความอุดมสมบูรณ์มีทั้งพืชพรรณและสัตว์ป่าความสำคัญต่อระบบนิเวศ เทือกเขาดอยภูคา ประกอบด้วยแนวภูเขาสูงสลับซับซ้อน ซึ่งถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของปลายเทือกเขาหิมาลัย โดยมียอดภูคาเป็นยอดเขาที่สูงที่สุดของจังหวัดน่าน สูงถึง 1,980 เมตรจากระดับน้ำทะเล สถานที่ที่น่าสนใจในอุทยานฯ ได้แก่

ชมพญาคา ดอยภูคานับเป็นบ้านหลังสุดท้ายของต้นชมพญาคาพันธุ์ไม้หิมาลัย ดร.รัชชัย สันติสุข ผู้เชี่ยวชาญพฤกษศาสตร์ป่าไม้ กรมป่าไม้เป็นผู้สำรวจพบเป็นครั้งแรกในเขตอุทยานแห่งชาติดอยภูคา เมื่อเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. 2532 ในเขตอุทยานแห่งชาติดอยภูคา ในช่วงเดือนกุมภาพันธ์ของทุกปี ชมพญาคาจะผลิดอกตามปลายกิ่งเป็นช่อสีชมพูยาว 30-35 เซนติเมตร เมื่อบานจะทำให้ช่อดอกเป็นพุ่มสวยงาม ชมพญาคาเป็นพันธุ์ไม้ที่เคยมีการสำรวจพบตามหุบเขาแถบมณฑลยูนนาน ทางตอนใต้ของประเทศจีนและทางเหนือของเวียดนาม จากนั้นก็ไม่มีรายงานการค้นพบพืชชนิดนี้อีก พื้นที่ป่าดิบเขาดอยภูคาจึงอาจเป็นแหล่งกำเนิดสุดท้ายของชมพญาคา ซึ่งเป็นไม้หายากใกล้สูญพันธุ์ชนิดหนึ่ง

ภาพที่ 2.49 อุทยานแห่งชาติดอยภูคา

ที่มา: สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดน่าน (2560)

12) ท่องธรรมชาติ “บ้านห้วยพ่าน” นั่งแพล่องแควแม่ น้ำ่านเรียนรู้อวิถีชีวิตคนลัวะ (ถิ่น)

ตำบลเปือตั่งอยู่ห่างจากอำเภอเชียงกลางประมาณ 7 กิโลเมตร มีพื้นที่ทั้งหมดประมาณ 70 ตารางกิโลเมตร สภาพภูมิประเทศเป็นที่ราบระหว่างหุบเขาเป็นที่ราบต่ำสลับกับภูเขาสูง มีแม่น้ำ และลำน้ำธรรมชาติไหลผ่าน ประกอบด้วย 15 หมู่บ้าน ประชากรประมาณ 7,200 คน มีทั้งชาวลัวะ (ถิ่น) และคนพื้นราบ อาศัยอยู่ร่วมกันด้วยความสงบสุข ส่วนใหญ่มีอาชีพทำนา ปลูกมะม่วง มะขามหวาน ลำไยลิ้นจี่ ส้ม ปลูกผัก เช่น ผักกาดเขียวปลี ถั่วฝักยาว ถั่วลันเตา ทำไร่ข้าวโพด ถั่วเหลือง ถั่วลิสง ยาสูบ ฯลฯ

บ้านห้วยพ่านมีความสวยงามตามธรรมชาติเหมือนกับเพชรที่ยังไม่ได้เจียรไน มีแม่น้ำ่านไหลผ่าน มีความสวยงามเหมาะที่จะล่องแพ หรือท่องเที่ยวทางเรือ มีแหล่งอนุรักษ์พันธุ์ปลา มีการทำนาแบบขั้นบันได และมีวัฒนธรรมเป็นของตัวเอง ทั้งวัฒนธรรมของชาวลัวะ (ถิ่น)

ภาพที่ 2.50 ท่องธรรมชาติ “บ้านห้วยพ่าน” นั่งแพล่องแควแม่ น้ำ่านเรียนรู้อวิถีชีวิตคนลัวะ (ถิ่น)

ที่มา: สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดน่าน (2560)

13) น้ำตกตาดม่าน

น้ำตกตาดม่าน ตั้งอยู่บ้านวังทอง หมู่ที่ 3 ตำบลพระพุทธบาท ห่างจากที่ว่าการอำเภอ เชียงกลาง 11 กิโลเมตร มีทางรถยนต์ซึ่งเป็นถนนคอนกรีต สภาพน้ำตกมีลักษณะเป็นชั้นหิน สลับซับซ้อนลดหลั่นเป็นชั้น ๆ เป็นจำนวน 6 ชั้น บริเวณน้ำตกชั้นที่ 1 มีความสูงประมาณ 30 เมตร มีแอ่งน้ำที่เหมาะสมแก่การแหวกว่ายน้ำ ชั้นที่ 2 มีความสูงประมาณ 50 เมตร เป็นน้ำตกที่มีความสวยงามมาก สำหรับน้ำตกทั้ง 6 ชั้น มีชื่อเรียกกันตั้งแต่อดีตดังนี้ ตาดม่าน ผาคันไถ ผาหัวช้าง ผาจ้อม ตาดลิง และตาดหมอก (ห้วยหก)

ภาพที่ 2.51 น้ำตกตาดม่าน

ที่มา: สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดน่าน (2560)

14) น้ำตกตาดหมอก

น้ำตกตาดหมอก อยู่ที่บ้านน้ำทิ อำเภอกู่ซ่าง เป็นน้ำตกขนาดเล็ก มี 2 ชั้น ชั้นที่ 1 สูงประมาณ 30 เมตร สายน้ำตกเกิดจากความอุดมสมบูรณ์ของป่าโดยรอบบริเวณนี้ ละอองน้ำที่แตกกระจายเมื่อน้ำตกลงสู่ด้านล่างมีลักษณะคล้ายหมอก และเป็นที่มาของชื่อน้ำตก

ภาพที่ 2.52 น้ำตกตาดหมอก

ที่มา: สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดน่าน (2560)

15) ถ้ำผาแดง

อยู่ที่บ้านมณีพฤกษ์ หมู่ที่ 11 ตำบล ในอดีตเป็นฐานที่ตั้งและที่หลบภัยของฝ่ายตรงข้าม ซึ่งตั้งอยู่ในทำเลที่ได้เปรียบทางยุทธศาสตร์ ลักษณะเป็นภูเขาสูงและป่าทึบ อากาศขึ้นหนาวเย็นมาก ในช่วงฤดูหนาว ปัจจุบันสภาพป่ายังเหมือนสมัยที่มีการสู้รบ เนื่องจากยังไม่มีการพัฒนา ภายในถ้ำยังปรากฏร่องรอยของที่พัก เติงนอนของทหารป่า เติงนอนคนไข้ บางเติงยังอยู่ในสภาพ ที่ใช้ได้ หลุมที่ฝังซ่อนอาวุธ เศษภาดาอาหาร(ภาดาหลุม)และเครื่องใช้การเดินทางท่องเที่ยวต้องเดินเท้าประมาณ 3 ชั่วโมง ลัดเลาะตามเนินเขาซึ่งจะได้ชมความสวยงามของธรรมชาติ พันธุ์ไม้และสัตว์ป่าต่าง ๆ และที่อยู่อาศัยของชาวเขาเผ่าม้ง

ภาพที่ 2.53 ถ้ำผาแดง

ที่มา: สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดน่าน (2560)

16) ถ้ำผาผึ้ง

ถ้ำผาผึ้ง อยู่ระหว่างเส้นทางไปหมู่บ้านมณีพฤกษ์ ๑ ห่างจากสำนักงานโครงการพัฒนาเพื่อเสริมความมั่นคงเฉพาะพื้นที่ (พมพ.) ประมาณ 1 กิโลเมตร ห่างจากจากถนน 100 เมตร สภาพป่าระหว่างเส้นทางที่เดินเข้าไปยังสมบูรณ์มาก เป็นป่าดิบ มีต้นเต่าร้างขึ้นอยู่ตลอดทาง ปากถ้ำผาผึ้งกว้างประมาณ 40 เมตร สูงประมาณ 20 เมตร ต้องเดินลงไปอีก 25 เมตร จึงถึงพื้นถ้ำ ช่วงต้นของถ้ำจะเป็นโถงขนาดใหญ่สูงประมาณ 20 เมตร จะมีน้ำย่อยไหลลงมาจากเพดานถ้ำตลอดจนเกิดเป็นชั้นหิน มองดูเหมือนน้ำตก ไหลต่อลงไปเรื่อย ๆ และยังมีหินย่อยที่สวยงาม เดินเข้าไปข้างในจนสุดถ้ำเป็นระยะทางประมาณ 400 เมตร ยังมีอากาศหายใจอยู่ บริเวณปลายถ้ำจะมีช่องซึ่งกว้างประมาณ 20-30 เซนติเมตร ภายใต้อช่องจะได้ยินเสียงน้ำไหลผ่านลึกลงไปอีก ซึ่งเป็นปรากฏการณ์ที่แปลกมาก ในสมัยก่อนถ้ำผาผึ้งแห่งนี้ ใช้เป็นที่หลบภัยของชาวบ้านสามารถจุคนได้หลายร้อยคน

ภาพที่ 2.54 ถ้ำผาผึ้ง

ที่มา: สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดน่าน (2560)

17) ดอยผาผึ้ง

ดอยผาผึ้ง อยู่บริเวณหมู่บ้านมณีพฤกษ์ ๓ เป็นภูเขาหินปูนสูงจากระดับน้ำทะเล 1,600 เมตร ซึ่งไม่มีต้นไม้ใหญ่มากนัก ส่วนมากจะเป็นทุ่งหญ้าคา มีลักษณะเหมือนดอยภูแว สามารถชมบรรยากาศพระอาทิตย์ขึ้นและตกได้อย่างสวยงาม ชมทัศนียภาพของอำเภอป่อเกือ อีกทั้งยังสามารถเห็นสันดอยภูแวและดอยซ่อได้ จากปากทางต้องเดินเท้า 20 นาที ลัดเลาะไปตามไหล่เขาเป็นธรรมชาติที่งดงาม นอกจากนี้ยังมีจุดชมวิวกู่หัวล้าน สามารถมองเห็นอำเภอต่าง ๆ ได้แก่ เชียงกลาง ทุ่งช้าง เฉลิมพระเกียรติ ถ้ำภูหัวล้าน เป็นถ้ำที่ใช้อยู่กินของทหารไทยสมัยก่อน อยู่บริเวณใกล้ ๆ ฐานปฏิบัติการ

สำนักงานโครงการพัฒนาเพื่อเสริมความมั่นคงเฉพาะพื้นที่ (พมพ.) ไปตามทางหลวงหมายเลข 1080 จากบ้านนาหนูนุ กิโลเมตรที่ 77-78 แยกขวาเข้าเส้นทางสู่บ้านมณีพฤกษ์ สภาพเส้นทางเป็นทางลาดชันคดเคี้ยวตามไหล่เขา เป็นทางลูกรังสลับลาดยาง ควรใช้รถขับเคลื่อนสี่ล้อสภาพดี ใช้เวลาเดินทางประมาณ 2 ชั่วโมง

ภาพที่ 2.55 ดอยผาผึ้ง

ที่มา: สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดน่าน (2560)

18) ดอยภูแว

ตั้งอยู่ที่ อำเภอเฉลิมพระเกียรติ ในเขตอุทยานแห่งชาติดอยภูคา ตามเส้นทาง ปัว-บ่อเกลือ-เฉลิมพระเกียรติ เป็นยอดเขาทู่ทงสูง ไม่มีต้นไม้ใหญ่ มีความงดงาม รูปทรงแปลกตา เต็มไปด้วยหินผา ทู่ทงที่เกาะกุมยอดเขาสูงนี้ยังเป็นสัญลักษณ์ของจังหวัดน่าน เล่าขานกันมาว่าเขาสูงที่หนาวเย็นแห่งนี้ เป็นเมืองเก่าของบรรพบุรุษชาวน่าน หนทางแม้จะเหน็ดเหนื่อยยาวไกล แต่สิ่งที่น่าสนใจจะได้พบ ย่อมคุ้มค่า ด้วยความสูง 1,837 เมตร จากระดับน้ำทะเล ใช้ระยะเวลาในการเดินเท้า ประมาณ 6 ชั่วโมง ในระยะทางกว่า 8 กิโลเมตร พบกับจุดชมวิว 360 องศา กับทะเลหมอกสุดแสนตระการตา ตัดกับทู่ทงฟ้าสีเขียวบนยอดภู พร้อมกับอากาศสุดหนาวเหน็บ แค่นี้ก็คุ้มค่ากับความเหนื่อย ที่นักผจญภัยทุกท่านจะต้องประทับใจ

การเดินทาง จากตัวเมืองน่านใช้ทางหลวงหมายเลข 1080 (ไปอำเภอปัว) ระยะทาง 35 กิโลเมตร จากนั้นเลี้ยวขวาใช้ทางหลวงหมายเลข 1256 (ปัว-บ่อเกลือ-เฉลิมพระเกียรติ) ถึงกิโลเมตรที่ 24-25 เลี้ยวซ้ายเข้าที่ทำการอุทยานฯ รวมระยะทางจากตัวเมืองน่าน 60 กิโลเมตร

ภาพที่ 2.56 ดอยภูแว

ที่มา: สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดน่าน (2560)

19) น้ำตกวังเปียน

บ้านห้วยทรายขาว หมู่ที่ 7 ตำบลห้วยโก๋น ห่างจากอำเภอประมาณ 11 กิโลเมตร มีทางรถยนต์ซึ่งเป็นถนนคอนกรีต เข้าถึงสภาพน้ำตกมีลักษณะเป็นหินสลับซับซ้อนลดหลั่นเป็นชั้น ๆ จำนวน 6 ชั้น ชั้นที่หนึ่งมีความสูงประมาณ 30 เมตร มีแอ่งน้ำ ที่เหมาะแก่การเล่นน้ำ ชั้นที่สองมีความสูงประมาณ 50 เมตร เป็นน้ำตกที่มีความสวยงามมาก สำหรับน้ำตกทั้งหกชั้น มีชื่อเรียกกัน ตั้งแต่อดีตดังนี้ ตาดม่าน ผาคันไถ ผาจ้อม ตาดลิง และตาดหมอก (ห้วยหก)

ภาพที่ 2.57 น้ำตกวังเปียน

ที่มา: สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดน่าน (2560)

20) นาข้าวขั้นบันได

นาข้าวขั้นบันได ครอบคลุมหลายหมู่บ้าน ตั้งแต่บ้านสะจุก สะเกี้ยง บ้านบวกอุ้ม บ้านเปียงซ้อ ตลอดเส้นทางเราจะได้พบกับความเขียวขจีของนาข้าวขั้นบันได แซมด้วยพืชไร่ อย่างข้าวโพด ท่ามกลางความเขียวขจีของต้นไม้และความอลังการของภูเขาที่เรียงรายกัน สลับซับซ้อนอย่างงดงาม การมาเที่ยวชมนาข้าวขั้นบันไดหากต้องการความเขียวขจี และความชุ่มชื้น สามารถมาได้ในช่วงหน้าฝน ตั้งแต่เดือนกันยายน ส่วนในช่วงปลายตุลาคม-กันยายน ซึ่งเป็นหน้าหนาว ก็จะได้สัมผัสสอากาศหนาวและนาข้าวสีเหลืองทองเริ่มออกรวง

ภาพที่ 2.58 นาข้าวขั้นบันได

ที่มา: สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดน่าน (2560)

21) บ่อเกลือสินเธาว์

“บ่อเกลือ” อำเภอหนึ่งในจังหวัดน่านที่มีเรื่องราว และความน่าสนใจมากมายเสียจนเราต้องตั้งหน้าขับรถผ่านเส้นทางเลี้ยวลดคดเคี้ยวจากอำเภอเมืองมากกว่า 80 กิโลเมตร เพียงเพราะอยากจะเห็นบ่อน้ำเกลือกลางหมู่บ้านที่ใช้ผลิต “เกลือสินเธาว์” เกลือภูเขาที่มีเพียงแห่งเดียวในโลกเท่านั้น

เดิมทีบ่อเกลือมีชื่อว่า “เมืองบ่อ” ซึ่งก็น่าจะหมายถึงบ่อน้ำเกลือสินเธาว์นี้แหละ มีเรื่องเล่าสืบทอดกันมาว่า ในอดีตกาลเมืองบ่อเกลือแห่งนี้เป็นชุมชนขนาดใหญ่ และภายในพื้นที่รอบ ๆ เคยมีบ่อน้ำเกลือสินเธาว์มากถึง 9 บ่อด้วยกัน แต่ในอดีตบริเวณแห่งนี้เคยเป็นป่าทึบมาก่อน จนมีนายพรานผู้หนึ่งผ่านมาเห็นเหล่าสัตว์ทั้งหลายมากินน้ำที่นี่ พอได้ชิมดูจึงรู้ว่าน้ำมีรสเค็ม ความได้ล่งรู้ไปถึงหูของเจ้าหลวงภูคาและเจ้าหลวงบ่อ จึงได้เกิดการแข่งขันฟุ้งสะเน้า (หอก) เพื่อครอบครองบ่อน้ำเกลือ เจ้าหลวงภูคาฟุ้งหอกออกไปทางทิศตะวันตกของลำน้ำมาง ส่วนเจ้าหลวงบ่อฟุ้งหอกไปทางทิศตะวันออกของแม่น้ำมาง ซึ่งทั้งสองจุดที่หอกฟุ้งไปถึงนั้น ชาวบ้านที่มาชมการแข่งขันก็ได้นำหินมากองไว้และตั้งเป็นโรงหอทำพิธีระลึกตอบแทนบุญคุณ เจ้าหลวงทั้งสอง ทุกปีชาวบ้านเชื่อกันว่าบ่อน้ำเกลือแต่ละบ่อนั้นมี “เจ้าซางคำ” คอยปกปักรักษาอยู่ ดังนั้นทุกวันแรม 9 ค่ำ เดือน 5 ชาวบ้านบ่อหลวงจะทำพิธีบวงสรวงเจ้าหลวงบ่อเรียกว่า “พิธีแก้ม” จะมีการเลี้ยงเจ้าหรือเลี้ยงผี เพื่อขอบคุณสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ได้ปกป้องคุ้มครอง และให้เกลือแก่พวกเขาใช้ ทำมาหากินมาตลอดระยะเวลา 1 ปี รวมถึงในช่วงเข้าพรรษาที่ทางหมู่บ้านจะปิดไม่ให้บุคคลภายนอก เข้าออกด้วยยานพาหนะทุกชนิดด้วยเช่นกัน

ภาพที่ 2.59 บ่อเกลือสินเธาว์

ที่มา: ศรัณญพงศ์ อินจืด และคณะ 17 พฤศจิกายน 2565

22) น้ำตกสะปัน

น้ำตกสะปัน เป็นน้ำตกที่อยู่ในการดูแลของอุทยานแห่งชาติขุนน่าน ตั้งอยู่ที่อำเภอบ่อเกลือ จังหวัดน่าน ตัวน้ำตกสะปันเป็นน้ำตกขนาดกลางที่มีน้ำไหลตกตลอดทั้งปี มีอยู่ด้วยกัน 3 ชั้นใหญ่ ๆ แต่ละชั้นมีความสูงไม่มาก ประมาณ 3-6 เมตร ตั้งอยู่ท่ามกลางธรรมชาติของจังหวัดน่าน สภาพป่าไม้บริเวณน้ำตกมีความร่มรื่นอุดมสมบูรณ์ นักท่องเที่ยวสามารถมาชมน้ำตกโดยจอดรถบริเวณทางขึ้น จากนั้นจะต้องเดินขึ้นใช้เวลาประมาณ 20 นาทีถึงจะถึงน้ำตกชั้นสุดท้าย ซึ่งเป็นชั้นที่น้ำตกจะไหลลงมาด้วยกันสองสาย ก้อนหินบริเวณน้ำตกเต็มไปด้วยมอสและตะไคร่น้ำ การเดินปีนป่ายควรระมัดระวัง

การเดินทาง โดยทางรถยนต์ส่วนตัว จากตัวอำเภอบ่อเกลือ วิ่งตามถนนสายบ่อเกลือ-เฉลิมพระเกียรติ ทางหลวงหมายเลข 1081 จากบริเวณแยกบ่อเกลือวิโวไปประมาณ 6.5 กิโลเมตร จะมีทางแยกขวาไปบ้านสะปัน ตรงไปอีก 2 กิโลเมตร ให้เลี้ยวขวาตามป้ายไปอีก 350 เมตร จะถึงทางเดินขึ้นน้ำตก

ภาพที่ 2.60 น้ำตกสะปัน

ที่มา: สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดน่าน (2560)

23) ล่องแก่งน้ำว้า

ลำน้ำว้า มีต้นกำเนิดมาจากเทือกเขาเดียวกันกับลำน้ำน่าน คือ เทือกเขาฝิปันน้ำ บริเวณพื้นที่ หมู่บ้านนาเกิ้น ตำบลบ่อเกลือ อำเภอบ่อเกลือ จังหวัดน่าน ไหลลัดเลาะผ่านพื้นที่ อำเภอสันติสุข อำเภอแม่จริม จนไปบรรจบกับลำน้ำน่านที่ อำเภอเวียงสา จังหวัดน่าน ณ บริเวณพื้นที่รอยต่อสาม ตำบลของ อำเภอเวียงสา อันได้แก่ ตำบลไหล่น่าน ตำบลซึ้ง และตำบลกลางเวียง ซึ่งคนท้องถิ่น เรียกกันว่า “สบว้า” รวมระยะทางกว่า 300 กิโลเมตร

ต่อมาเมื่อได้มีการสำรวจเส้นทางสายลำน้ำว้า พบว่ามีช่วงระยะทางการล่องแก่ง อยู่ 3 ช่วง คือ ตอนบนสุดจากบ้านสะปันมายัง บ้านสบมาง ซึ่งอยู่ในเขตอุทยานแห่งชาติขุนน่าน มีความยากของแก่งถึงระดับ 3-5 และช่วงตอนกลางจาก บ้านสบมาง อำเภอบ่อเกลือ ลงมายังบ้านน้ำว้า อำเภอแม่จริม มีความยากของแก่งในระดับ 3-5 เช่นกัน สำหรับตอนล่างถือว่าเป็นแก่งธรรมดา เหมาะสำหรับการท่องเที่ยวล่องแก่ง แบบพักผ่อนซึ่งอยู่ในส่วนของอุทยานแห่งชาติแม่จริม เริ่มจากบ้านน้ำปู ไปยังบ้านหาดไร่ มีแก่งที่น่าสนใจอย่าง เช่น แก่งหลวง แก่งต้นไทร แก่งสาสี่ ระดับของแก่งอยู่ในเกณฑ์ 2-4 สามารถเที่ยวได้ภายในวันเดียวไม่จำเป็นต้องค้างคืน ปัจจุบัน สำนักงานของอุทยานแห่งชาติแม่จริม ได้ย้ายที่ทำการจากบ้านน้ำพางมาอยู่ที่บริเวณแก่งหลวง

ฤดูล่องแก่งอยู่ในช่วงเดือนมิถุนายน เดือนกรกฎาคม เดือนกันยายน และเดือนมกราคม เดือนสิงหาคมของทุกปีงดทำการล่องแก่ง

ภาพที่ 2.61 ล่องแก่งน้ำว้า

ที่มา: สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดน่าน (2560)

24) อุทยานแห่งชาติขุนน่าน

ได้รับการจัดตั้งเป็นอุทยานแห่งชาติลำดับที่ 111 ซึ่งประกาศลงในราชกิจจานุเบกษา ลงวันที่ 15 กรกฎาคม พ.ศ. 2552 โดยตั้งอยู่ในท้องที่อำเภอบ่อเกลือ จังหวัดน่าน

อุทยานแห่งชาติขุนน่าน หมายถึง “ขุนเขา ลำน้ำ อันเป็นต้นกำเนิดของแม่น้ำน่าน” อยู่ในเขตป่าสงวนแห่งชาติดอยภูคาและป่าผาแดง บริเวณท้องที่ตำบลดงพญา ตำบลบ่อเกลือใต้ และตำบลลู่ฟ้า อำเภอบ่อเกลือ จังหวัดน่าน

ลักษณะภูมิประเทศ สภาพภูมิประเทศทั่วไปของพื้นที่เป็นพื้นที่ต้นน้ำชั้น 1A มีเขาสูงชัน สลับซับซ้อนติดต่อกัน โดยมีระดับความสูงตั้งแต่ 600-1,745 เมตรจากระดับน้ำทะเล มียอดดอย ฝิ่ปันน้ำในเทือกเขาฝิ่ปันน้ำเป็นจุดสูงสุด ที่ความสูงประมาณ 1,745 เมตรจากระดับน้ำทะเล อุทยานแห่งชาติขุนน่านเป็นต้นกำเนิดของลำน้ำว้า อันเป็นลำน้ำสายใหญ่ และสำคัญที่ไหลผ่านกลางพื้นที่ในแนวทิศเหนือ ไหลลงทิศใต้มีระยะทางการไหลผ่านพื้นที่ประมาณ 25.5 กิโลเมตร และมีลำห้วยสำคัญที่ไหลลงลำน้ำว้า ได้แก่ น้ำปาด น้ำสะปัน ห้วยตี ห้วยห้า และน้ำแปด

ลักษณะภูมิอากาศ เนื่องจากเป็นพื้นที่บริเวณเกือบเหนือสุดของประเทศ อยู่ระหว่างเส้นรุ้งที่ 02-32.5 องศาเหนือ ระหว่างเส้นแวง ที่ 27.2-48.4 องศาตะวันออก สภาพภูมิประเทศเป็นเขาสูง สลับซับซ้อนเป็นที่สูง ทำให้มีอุณหภูมิเฉลี่ยประมาณ 1-7 องศาเซลเซียสในช่วงฤดูหนาว และประมาณ 28-33 องศาเซลเซียสในช่วงฤดูร้อน โดยมีปริมาณน้ำฝนเฉลี่ย 1,900 - 2,200 มิลลิเมตรต่อปี ในพื้นที่ของอุทยานแห่งชาติขุนน่านมีป่าไม้และภูเขารอบด้านห่างไกลจากชุมชนเมืองใหญ่อากาศบนพื้นที่นี้

มีป่าไม้และภูเขารอบด้านห่างไกลจากชุมชนเมืองใหญ่อากาศพื้นที่จึงมีความบริสุทธิ์ แจ่มใส สดชื่น หนาวเย็นเกือบตลอดทั้งปี

พันธุ์ไม้และสัตว์ป่า สภาพพื้นที่ของอุทยานแห่งชาติขุนน่าน ปกคลุมด้วยป่าดิบเขาประมาณ ร้อยละ 90 ป่าดิบแล้ง ร้อยละ 7 และทุ่งหญ้าร้อยละ 3 ชนิดพันธุ์ไม้พบเห็นตั้งแต่ไม้ยืนต้น ได้แก่ ยางนา ยางแดง ต้มแต่น ก่อ กายาน กำลังเสือโคร่ง จำปีป่า มะม่วงป่า หว้า ทะโล้ มะไฟ แก้มขาว ติว ตะไคร้ต้น รวมไปถึงไม้ไผ่ เฟิร์นชนิดต่าง ๆ ไม้เลื้อย ซึ่งเป็นพันธุ์ไม้ที่พบบริเวณน้ำตกสะปัน และลำน้ำว่า ก้วยไม้ดิน กระแตไต่ไม้ เอื้องผึ้ง เอื้องชะนี หวายป่า เอื้องหมาเยน ค้างคาวดำ เป็นต้น

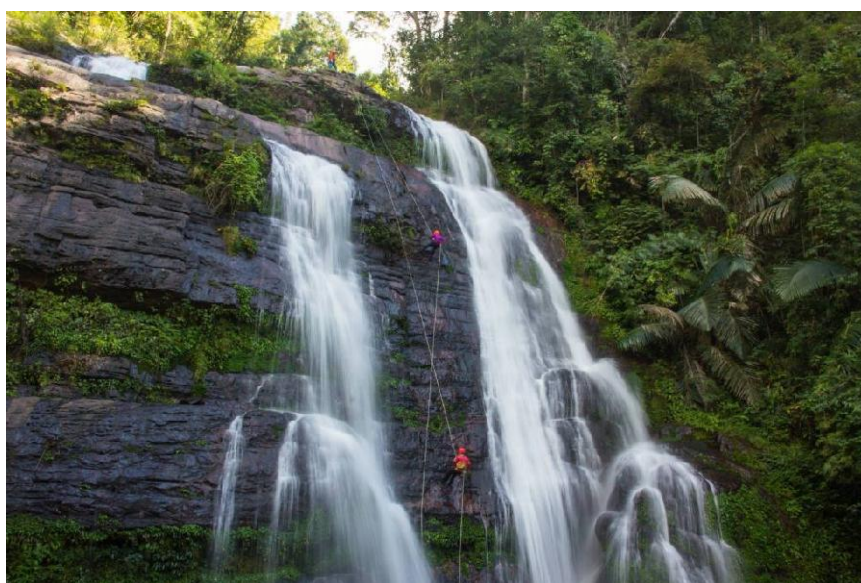
สัตว์ป่าที่สำรวจพบในพื้นที่อุทยานแห่งชาติขุนน่าน ได้แก่ เก้ง เลียงผา หมูป่า ชะมด หมีควาย กวางป่า ลิ่น หมูหริ่ง เม่น กระรอก กระแต ไก่ป่า นกชนิดต่าง ๆ สัตว์เลื้อยคลานที่พบ ได้แก่ กบ คางคก งูชนิดต่าง ๆ ปูห้วย เต่าปูลูเหนือ เป็นต้น

ภาพที่ 2.62 อุทยานแห่งชาติขุนน่าน
ที่มา: สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดน่าน (2560)

25) น้ำตกภูฟ้า

ตั้งอยู่กลางป่าลึก ใกล้ชายแดนลาวในเขตอุทยานแห่งชาติอุยภูคา อำเภอแม่จริม เป็นน้ำตกขนาดใหญ่ และสูงที่สุดในจังหวัดน่าน มีทั้งหมด 12 ชั้น ชั้นล่างสุดเป็นแอ่งน้ำใหญ่ มีผาน้ำตกลาดชันไปเป็นชั้นบันได สามารถมองเห็นชั้น 1 ถึงชั้น 3 ได้ชัดเจน รวมความสูงไม่ต่ำกว่า 100 เมตร ส่วนชั้นอื่น ๆ ต้องปีนป่ายขึ้นไปทีละชั้น จึงจะสามารถเห็นได้โดยเฉพาะชั้น 5 ชั้น 6 สายน้ำ จะทิ้งตัวลงตามผาหินเป็นสองสาย ชั้น 10 จะเป็นม่านน้ำลดหลั่นเป็นชั้น ๆ ตามผาหินกว้าง และชั้น 12 สายน้ำจะทิ้งตัวลงจากผาสูงอย่างยิ่งใหญ่อลังการ

ภาพที่ 2.63 น้ำตกภูฟ้า

ที่มา: สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดน่าน (2560)

26) อุทยานแห่งชาติศรีน่าน

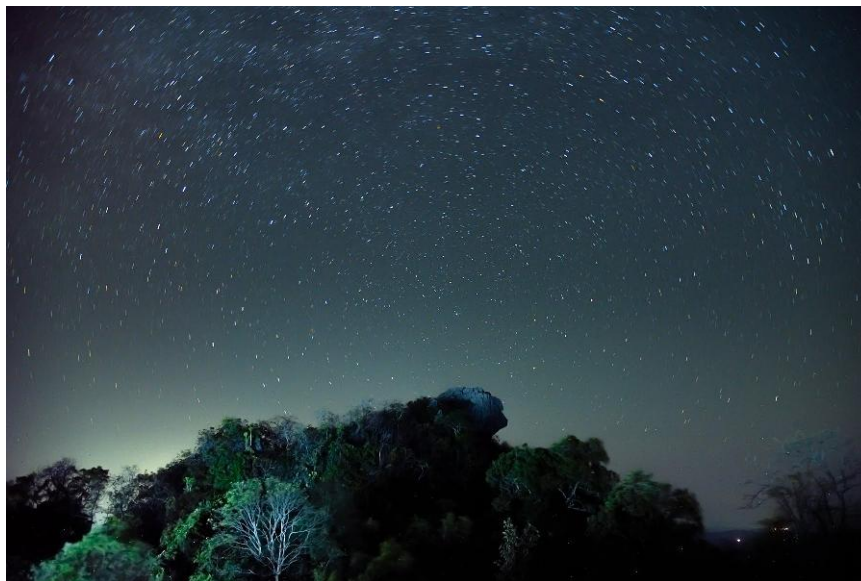
อุทยานแห่งชาติศรีน่าน มีพื้นที่ครอบคลุมอำเภอห้วยฝ้าย อำเภอเมืองน่าน อำเภอเวียงสา จังหวัดน่าน ตามแนวสองฟากฝั่งลำน้ำน่าน จนสิ้นสุดที่อ่างเก็บน้ำเขื่อนสิริกิติ์ สภาพเป็นป่าที่อุดมสมบูรณ์ เทือกเขาสูงสลับซับซ้อน มีจุดเด่นทางธรรมชาติ ที่มีทิวทัศน์ที่สวยงามได้แก่ เสาดิน และคอกเสือ ปากนาย แก่งหลวง จุดชมทิวทัศน์ดอยผาฮู้ ทิวทัศน์ทั้งสองฝั่งแม่น้ำน่าน จุดชมวิวดอยเสมอดาวและผาหัวสิงห์

ภาพที่ 2.64 อุทยานแห่งชาติศรีน่าน
 ที่มา: สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดน่าน (2560)

27) ดอยเสมอดาว และผาหัวสิงห์

จุดชมวิวดอยเสมอดาวและผาหัวสิงห์ อยู่บริเวณหลักกิโลเมตรที่ 16 สายน่านน้อย-ปางไฮ เป็นจุดชมทิวทัศน์บนยอดหน้าผาสูง สามารถมองเห็นทิวทัศน์ได้ 360 องศา มีพื้นที่เป็นลานกว้างตามสันเขา สำหรับพักผ่อนและดูดาว ดูพระอาทิตย์ตก หากจะเดินขึ้นไปบนผาสิงห์ ต้องติดต่อเจ้าหน้าที่นำทางจากอุทยานฯ เส้นทางมีระยะ 2 กิโลเมตร ระหว่างทางจะพบต้นจันทน์ผา ซึ่งเป็นไม้เด่น และเมื่อท้องฟ้าแจ่มใส จากผาสิงห์สามารถมองเห็น อำเภอพาน้อย อำเภอเวียงสา และแม่น้ำน่านได้

ภาพที่ 2.65 ดอยเสมอดาว และผาหัวสิงห์
ที่มา: สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดน่าน (2560)

28) ผาซู้ หรือ ผาเซ็ดชู

ผาซู้ บริเวณเชิงผาซู้เป็นที่ตั้งที่ทำการอุทยานฯ ในฤดูหนาวสามารถมองเห็นทะเลหมอกได้จากยอดผาซู้ และเมื่อหมอกจางลง จะมองเห็นลำน้ำน่านทอดตัวคดเคี้ยวอยู่ที่ปลายผืนป่า เป็นจุดชมพระอาทิตย์ขึ้นระยะทางประมาณ 2 กิโลเมตร ช่วงใกล้ขึ้นถึงยอดจะเป็นหินแหลมคม จึงต้องเตรียมรองเท้าผ้าใบที่ใส่กระชับไปด้วยเพื่อความสะดวกในการปีนป่าย ใช้เวลาในการเดินไป-กลับ ประมาณ 1 ชั่วโมง ผู้ที่ประสงค์จะเดินขึ้นยอดผาซู้ต้องติดต่อเจ้าหน้าที่นำทางที่อุทยานฯ

ตำนานผาซู้ที่เล่าต่อกันมาว่า เจ้าเอื้องผึ้งซึ่งเป็นคู่รักกับเจ้าจันทน์ผา จำใจต้องแต่งงานกับเจ้าจ๋วง เจ้าเอื้องผึ้งเสียใจที่ไม่ได้แต่งงานกับคนที่ตัวเองรัก จึงตัดสินใจฆ่าตัวตายด้วยการกระโดดจากหน้าผา เจ้าจันทน์ผาตามมาพบว่าเจ้าเอื้องผึ้งได้กระโดดหน้าผาไปแล้ว จึงกระโดดหน้าผาฆ่าตัวตายตามคนรักตกไปอยู่ใกล้กัน และเจ้าจ๋วงได้เห็นหญิงที่ตนรักกระโดดหน้าผาไป จึงรู้สึกเสียใจและตัดสินใจกระโดดหน้าผาตามลงไปด้วยแต่กระเด็นห่างออกไป ด้วยความรักแท้ระหว่างเจ้าเอื้องผึ้งและเจ้าจันทน์ผา ในชาติต่อมาเจ้าเอื้องผึ้งจึงเกิดเป็นดอกกล้วยไม้เกาะอยู่ที่ต้นจันทน์ผา และเจ้าจ๋วงก็เกิดเป็นต้นสน ณ จุดที่ตกไปนั่นเอง “จ๋วง” เป็นภาษาเหนือแปลว่า “ต้นสน” “เอื้องผึ้ง” แปลว่า “กล้วยไม้” หน้าผาแห่งนี้จึงได้ชื่อว่า “ผาซู้” นับแต่บัดนั้นเป็นต้นมา

ภาพที่ 2.66 ผาซู้ หรือผาเซ็ดชู

ที่มา: สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดน่าน (2560)

29) ม่อนเคียงดาว

ม่อนเคียงดาว ตั้งอยู่ในอุทยานแห่งชาติศรีน่าน ตำบลศรีชะเกษ อำเภอนาน้อย จังหวัดน่าน ใกล้ ๆ กับ ดอยเสมอดาว ห่างกันประมาณ 1.5 กิโลเมตร พื้นที่ส่วนใหญ่บริเวณนี้ จะเป็นไร่ข้าวโพด ของชาวบ้าน ที่ปลูกไว้เลี้ยงสัตว์ หรือนำมาทำผลิตภัณฑ์อาหาร หลังจากหมดฤดูทำไร่ข้าวโพด ชาวบ้านก็จะปรับพื้นที่ตรงนี้ทำเป็นที่พักชั่วคราว ไว้รองรับนักท่องเที่ยว

ภาพที่ 2.67 ม่อนเคียงดาว

ที่มา: สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดน่าน (2560)

30) แก่งหลวง

แก่งหลวง ห่างจากอำเภอน่านน้อยประมาณ 35 กิโลเมตร เส้นทางเข้าถึงแก่งหลวงลำบากมาก เป็นเกาะแก่งตามธรรมชาติ เกิดจากกระแสแม่น้ำน่าน ไหลผ่านโขดหินที่กระจายอยู่กลางแม่น้ำ ในหน้าน้ำจะได้ยินเสียงน้ำกระทบโขดหินดังกึกก้องและสามารถทำกิจกรรมล่องแก่งได้ ยามหน้าแล้ง จะมองเห็นแนวโขดหิน และหาดทรายสีขาวเป็นแนวยาวตามริมฝั่งแม่น้ำน่าน ลงเล่นน้ำได้ช่วง หน้าแล้งเดือนเมษายนเท่านั้น เพราะหน้าฝนน้ำจะเชี่ยวมากและเป็นอันตรายอาจทำให้จมน้ำได้

ภาพที่ 2.68 แก่งหลวง

ที่มา: สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดน่าน (2560)

31) เสาดินนาน้อย (ฮ่อมจ้อม) และคอกเสือ

เสาดินนาน้อย (ฮ่อมจ้อม) และคอกเสือ ตำบลเชียงของ ห่างจากตัวเมืองน่าน 60 กิโลเมตร จากอำเภอน่านน้อยมีทางแยกไปตามทางหลวงหมายเลข 1083 ประมาณ 6 กิโลเมตร เป็นเสาดิน มีลักษณะแปลกตาคล้าย “แพะเมืองผี” จังหวัดแพร่ จากหลักฐานทางธรณีวิทยา พบว่าเสาดินนาน้อย เกิดจากการเคลื่อนตัวของเปลือกโลกในยุคเทอร์เชียรีตอนปลาย ประกอบกับการกัดเซาะของน้ำ และลมตามธรรมชาติ นักธรณีวิทยาสันนิษฐานว่ามีอายุประมาณ 10,000-30,000 ปี เคยเป็นก้นทะเลมาก่อน และจากหลักฐานการค้นพบกำไลหินและขวานโบราณที่นี่ (ปัจจุบันเก็บรักษาอยู่ที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติน่าน) แสดงให้เห็นว่าบริเวณนี้อาจเคยเป็นแหล่งอาศัยของมนุษย์ยุคหินเก่า

ภาพที่ 2.69 เสาดินนาน้อย (ฮ่อมจ้อม) และคอกเสือ
ที่มา: สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดน่าน (2560)

32) อุทยานแห่งชาติขุนสถาน

อุทยานแห่งชาติขุนสถาน ครอบคลุมพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ ป่าฝั่งขวาของแม่น้ำน่านตอนใต้ ในท้องที่ อ.น่านน้อยและอ.นาหมื่น จ.น่าน ส่วนใหญ่ปกคลุมด้วยป่าไม้ชนิดต่างๆ คือ ป่าเบญจพรรณ ป่าเต็งรัง ป่าสนเขา ป่าดิบเขา ป่าดิบแล้ง ภูมิประเทศของอุทยานแห่งชาติขุนสถาน เป็นภูเขา สลับซับซ้อน มีความสูงชัน ทอดตัวจากทิศเหนือสู่ทิศใต้ มีแนวสันเขาของดอยแปรเมือง เป็นแนวแบ่งเขตระหว่างจังหวัดแพร่และจังหวัดน่าน ยอดดอยสำคัญ ได้แก่ ดอยกู่สถาน มีความสูงถึง 1,630 เมตร จากระดับน้ำทะเล มีจุดชมวิวยิวทิวทัศน์ที่สวยงาม อากาศหนาวเย็นตลอดปี มีดอยแม่จอก มีความสูง 1,434 จากระดับน้ำทะเล

แหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญได้แก่

32.1) ดอยกู่สถาน เป็นภูเขาสูง 1,630 เมตร จากระดับน้ำทะเล มีทิวทัศน์ที่สวยงามและมีอากาศเย็นตลอดทั้งปี

32.2) ดอยแม่จอก ยอดเขาสูง 1,424 เมตร จากระดับน้ำทะเล มีอากาศเย็นตลอดทั้งปี มีเสน่ห์ของเทือกเขาที่สลับซับซ้อน และสามารถชมพระอาทิตย์ขึ้นและทะเลหมอกในยามเช้า

32.3) น้ำตกขุนลี เป็นน้ำตกขนาดใหญ่ สูงประมาณ 100 เมตร อยู่ในดอยกู่สถาน การเดินทางไปน้ำตกยังไม่สะดวก ต้องเดินเท้าและผ่านฝูงதாகก่อนที่จะถึงน้ำตก

32.4) ถ้ำละออง เป็นถ้ำขนาดใหญ่ ที่มีความยาวประมาณ 1.8 กิโลเมตร ภายในถ้ำมีลำธาร และหินงอกหินย้อยสวยงามน่าอัศจรรย์

32.5) เชื้อนสิริกิติ์ ทศนียภาพของเขื่อนสวयงามไปด้วยธรรมชาติ ซึ่งล้อมรอบไปด้วยเทือกเขา บางครั้งสามารถมองเห็นฝูงปลาในน้ำได้อย่างชัดเจน ที่นี่สามารถล่องแพเที่ยวได้

ภาพที่ 2.70 อุทยานแห่งชาติขุนสถาน
ที่มา: สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดน่าน (2560)

33) หมู่บ้านประมงปากนาย

หมู่บ้านประมงปากนาย ปากนายเดิมเป็นหมู่บ้านริมแม่น้ำน่าน หลังการสร้างเขื่อนสิริกิติ์ หมู่บ้านปากนายได้กลายเป็นส่วนหนึ่งของอ่างเก็บน้ำเหนือเขื่อน ซึ่งมีลักษณะเหมือนทะเลสาบขนาดใหญ่ โอบล้อมด้วยทิวเขาเขียวขจี ชาวบ้านปากนายประกอบอาชีพประมง มีแพร้านอาหารให้เลือกชิมปลาจากเขื่อน เช่น ปลาทอด ปลาบู่ ปลาคัง ปลาแรด ปลาทับทิม เป็นต้น และบางแห่งทำเป็นห้องพักไว้บริการนักท่องเที่ยว จากบ้านปากนายสามารถเช่าเรือล่องไปตามลำน้ำน่านสู่อ่างเก็บน้ำสิริกิติ์ มีทิวทัศน์เป็นป่าเขาสวยงาม เกาะแก่ง เรือนแพ ชาวประมง ในช่วงนอกฤดูฝน จะมีแพลากไปวัดปากนาย สามารถนั่งรับประทานอาหารบนเรือได้ ใช้เวลาประมาณ 2 ชั่วโมง และมีแพขนานยนต์ข้ามฟากไปยัง อำเภอน้ำปาด จังหวัดอุตรดิตถ์

ภาพที่ 2.71 หมู่บ้านประมงปากนาย
ที่มา: สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดน่าน (2560)

34) ถนนลอยฟ้า 1256 เส้นทางจากอำเภอปัว สู่อำเภอบ่อเกลือ สัมผัสธรรมชาติอย่างใกล้ชิด ชมวิวทิวทัศน์ของภูเขาและสายหมอกที่สวยงาม จนใครก็ต้องมาเมื่อมาที่จังหวัดน่าน บรรยากาศเส้นทาง ถนนลอยฟ้า 1256 ถือได้ว่าเป็นถนนที่รกรุงรังไม่เยอะมาก แต่เต็มไปด้วยธรรมชาติสองข้างทางแบบจัดเต็ม ทั้งภูเขา ต้นไม้ และสายหมอก (snook, 2566)

ภาพที่ 2.72 ถนนลอยฟ้า 1256
ที่มา: snook (2566)

35) โค้งเลข 3 ถนนเส้นทางหมายเลข 1081 ถนน Unseen ไฮเวย์ ที่สวยสะดุดตา เชื่อว่าหลาย ๆ คนคงได้ยินชื่อถนนสายนี้ แม้จะเป็นถนนสายสั้น ๆ เพียง 300 เมตร ไม่ยาวมาก แต่มีเอกลักษณ์ มองจากด้านที่สูงจะเห็นเป็นเลข 3 อย่างชัดเจน และสองข้างทางเต็มไปด้วยต้นไม้เขียวขจี ลัดเลาะตามธรรมชาติ 2 ข้างทาง หากเดินทางผ่านในช่วงเช้า จะเห็นวิวพระอาทิตย์ขึ้น บริเวณโค้งเลข 3 (หรอยจ้ง, 2566)

ภาพที่ 2.73 โค้งเลข 3 ถนนเส้นทางหมายเลข 1081

ที่มา: เลิศฤทัย เสาะแสวง และคณะ 17 พฤศจิกายน 2565

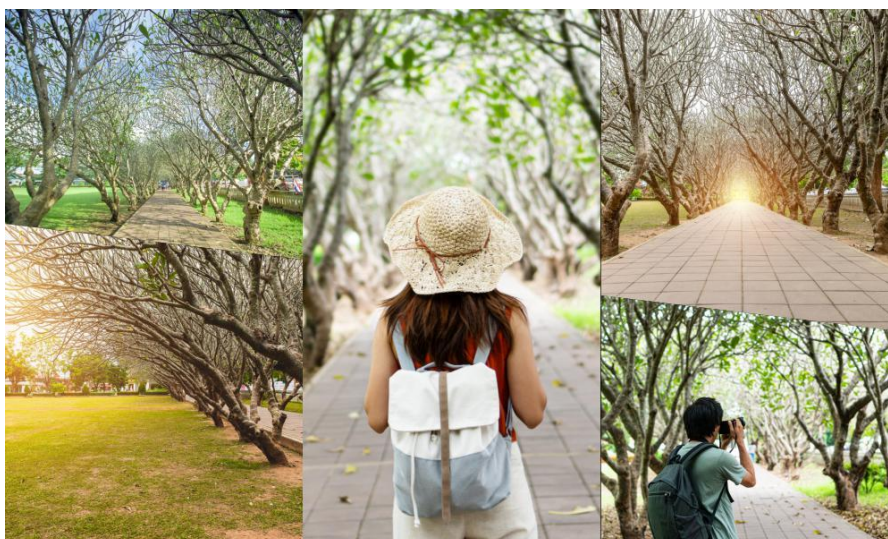
36) ดอยตุง ทีวี เทียวสัมผัสวิถีวิถีทะเลหมอกเพียงเอื้อมมือ ดอยตุง ทีวี เป็นหมู่บ้านของชาวเผ่าม้ง อยู่ที่บ้านสองแคว จังหวัดน่าน คำว่า “ดอยตุง ทีวี” แปลว่า ไกล่ชอบฟ้า ดอยตุง ทีวี อยู่ในเขตยอดดอยสูง 700 เมตร สามารถชมวิวมองเห็นทะเลหมอก และสามารถสัมผัสกับสายหมอกได้อย่างใกล้ชิด (หรอยจ้ง, 2566)

ภาพที่ 2.74 ดอยตุง
ที่มา: หรอยจ้ง (2566)

37) ชุ้มลีลาวดี พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติน่าน

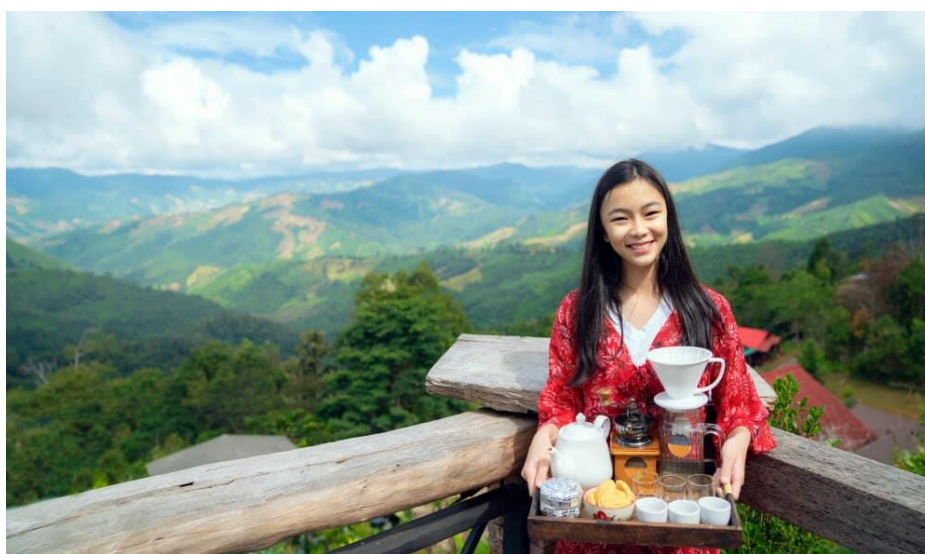
ชุ้มลีลาวดี พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติน่าน อีกหนึ่งสถานที่ท่องเที่ยวในจังหวัดน่าน ยอดนิยมเดิมเป็นที่ประทับของเจ้าเมืองน่าน หรือเรียกอีกอย่างว่า “หอคำ” ปัจจุบันภายในจัดแสดงศิลปะโบราณวัตถุที่หาชมได้ยาก และงานช่างดำของหมู่บ้านคูเมืองของจังหวัดน่าน (หรอยจ้ง, 2566)

ภาพที่ 2.75 ชุ้มลีลาวดี พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติน่าน
ที่มา: www.หรอยจ้ง (2566)

38) ดอยสะเกด

ดอยสะเกด อำเภอป่าเมี่ยง สถานที่ท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติของจังหวัดน่าน ดอยสะเกด เป็นหมู่บ้านของชาวเผ่าลัวะ เอกลักษณ์ของหมู่บ้านนี้ จะมีต้นมะแขว่น เครื่องเทศพื้นเมืองของภาคเหนือ รวมถึงชาสายพันธุ์อัสสัม หมู่บ้านกลางสายหมอกที่เงียบสงบ รายล้อมไปด้วยธรรมชาติป่าไม้ที่อุดมสมบูรณ์ อากาศเย็นสบายตลอดปี (หรอยจ้ง, 2566)

ภาพที่ 2.76 ดอยสะเกด

ที่มา: หรอยจ้ง (2566)

จากหนังสือเล่าเรื่องวรรณคดีฉบับที่กเรื่องราวศิลปวัฒนธรรมจังหวัดน่าน ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้ (เล่าเรื่องวรรณคดี, 2549: 49-141)

2.2.6 ศิลปวัฒนธรรมจังหวัดน่าน

ศิลปวัฒนธรรม เป็นแนวกำหนดวิถีชีวิตและความเป็นอยู่ของชาวน่าน เพราะสังคมน่าน แสดงถึงความเจริญงอกงาม ทั้งด้านวัตถุและทางด้านจิตใจ ไม่ว่าจะเป็นหลักธรรมคำสอนทางพุทธศาสนา ภาษาและวรรณคดี ศิลปกรรมด้านต่าง ๆ รวมทั้งขนบธรรมเนียมประเพณี ตลอดจนจรรยาบรรณแบบน่าน ความเชื่อและความศรัทธาทางพุทธศาสนาทำให้ชาวน่านมีจิตใจโอบอ้อมอารี เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ รักความสงบ รวมทั้งเห็นคุณค่าของเพื่อนมนุษย์

ทางด้านศิลปะแขนงต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นสถาปัตยกรรม จิตรกรรม ประติมากรรม นาฏกรรม เช่น วัดวาอาราม หอคำ พระพุทธรูปปางต่าง ๆ เครื่องเงิน และการแกะสลัก ล้วนแล้วแต่มีความวิจิตรบรรจง สถาปัตยกรรมที่สง่างาม เป็นความภาคภูมิใจของชาวน่านทุกคน ภาพจิตรกรรมฝาผนัง ลายเส้นที่อ่อนช้อย สีเส้นที่สร้างสรรค์ขึ้นมา ย่อมสะท้อนให้เห็นถึงวิถีชีวิตน่าน

ตลอดจนดนตรีน่านก็มีความไพเราะ อ่อนหวาน เยือกเย็น เป็นลักษณะเฉพาะของชาวน่าน แม้แต่ในปัจจุบันนี้ ความผูกพันกับศิลปะ วัฒนธรรม ความผูกพันกับศาสนาก็ได้จัดจางไปจาก สายเลือดของชาวน่านเลย

ศิลปวัฒนธรรมของชาวน่านเป็นวัฒนธรรมที่เจริญเคลื่อนจากเหนือสู่ใต้ตามสายน้ำน่าน จากเหนือสุด คือ เมืองวรรณคร (อำเภอบัว) สู่เมืองป้อ (อำเภอยางสีสุราช) เป็นแนวการดำเนินชีวิตที่ดั่งงาม สะสม สืบทอด สร้างสรรค์ สถาปัตยกรรม โบราณสถาน โบราณวัตถุแพร่ขยายมาเป็นเวลาอันยาวนาน ในแต่ละกลุ่มชนของชาวน่าน

ภาพที่ 2.77 ศิลปวัฒนธรรมจังหวัดน่าน

ที่มา: เล่าเรื่องวรรณคร, 2549: 49

1) บายศรีสู่ขวัญ

บายศรีสู่ขวัญ เป็นของสูงและเป็นสิ่งมีค่าสำหรับชาวน่านตั้งแต่โบราณมาจนถึงปัจจุบัน นับแต่แรกเกิดจนเติบโตใหญ่ เรามักจะจัดพิธีและสู่ขวัญในวาระต่าง ๆ กัน คนโบราณมีความเชื่อว่า ร่างกายของคนเราจะมีขวัญกำกับอยู่รวม 32 ขวัญ เมื่อขวัญได้รับความกระทบกระเทือนก็จะตกไป หรือหนีไป ขวัญอ่อน ขวัญจาก ขวัญบิน เป็นต้น เป็นเหตุทำให้เจ้าตัวไม่สบาย ดังนั้นจะต้องมีการ เรียกขวัญให้มาสู่ตน โดยการจัดทำบายศรีสู่ขวัญซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นบายศรีปากชาม ประดับด้วย ดอกไม้หอมนานาชนิด ให้ขวัญมาสู่ตนดอกไม้และมาบริโภคน้ำหวานที่ใส่ไว้ในพิธีเรียกขวัญ จากนั้นจึงเชิญขวัญเข้าสู่ตัว แล้วก็ จะผูกขวัญไว้โดยใช้ด้ายผูกที่ ข้อมือเป็นสำคัญ (ให้ผูกมือซ้ายก่อนมือขวา) ผูกมือซ้ายขวัญมา ผูกมือขวาขวัญอยู่ การบายศรีสู่ขวัญ นอกจากจะจัดเป็น

การเรียกขวัญดังกล่าวแล้ว ยังมีความหมายถึงการให้ความรักความเคารพ ความอบอุ่น การยินดีต้อนรับแก่ผู้มาเยือน หรือการแสดงความกตัญญูทเวทิต่อผู้มีพระคุณอีกด้วย

ภาพที่ 2.78 บายศรีสู่ขวัญ

ที่มา: เล่าเรื่องวรรณกร, 2549: 133

บายศรี อ่านว่า “บายสี” คำว่า บายศรี หรือ บายศรี มาจากคำว่า “บาย” เป็นภาษาเขมร แปลว่า “ข้าว” ส่วนคำว่า “ศรี” มาจากภาษาสันสกฤต ตรงกับภาษาบาลีว่า “สิริ” ซึ่งแปลว่า มิ่งขวัญ หรือสิริมงคล ดังนั้น คำว่า “บายศรี” หรือ “บายศรี” จึงแปลว่า “ข้าวขวัญ” หรือข้าวที่จัดเพื่อเป็นสิ่งมงคล นอกจากนี้เสฐียร โกเศศได้ให้ความหมาย อีกนัยหนึ่งว่า “บายศรี” คือภาชนะสำหรับใส่อาหาร หรือสำหรับข้าว

อนึ่ง คำว่า “บายศรี” นี้ พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525 ได้ให้ความหมายไว้ว่า “เครื่องเชิญขวัญ หรือรับขวัญ ทำด้วยใบตอง รูปคล้ายกระทงเป็นชั้น ๆ มีขนาดใหญ่เล็กสอปชั้นไปตามลำดับเป็น 3 ชั้น 5 ชั้น 7 ชั้น หรือ 9 ชั้น”

บายศรีต้น เป็นบายศรีขนาดใหญ่ที่ใช้ในงานพิธีสำคัญ เช่น บายศรีทูลพระขวัญ โดยแบ่งออกตามลำดับชั้น ดังนี้ บายศรีต้น 9 ชั้น สำหรับพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ บายศรีต้น 7 ชั้น สำหรับเจ้านายชั้นเจ้าฟ้าและพระราชอาคันตุกะชั้นประธานาธิบดี บายศรีต้น 5 ชั้น สำหรับเจ้านายที่ทรงกรมหรือเสนาบดี บายศรีต้น 3 ชั้น สำหรับใช้ในพิธีสมรสของชั้นหลานเจ้านายฝ่ายเหนือ

บายศรีปากชาม เป็นบายศรีขนาดเล็ก ใช้ชามขนาดพองาม เช่น ชามเบญจรงค์ หรือหากหาชามไม่ได้ ก็สามารถใช้ต้นกล้วยตัดเป็นท่อนแทนได้ และเมื่อใช้ทำพิธีกรรมแล้วต้องนำไปทิ้ง บายศรีปากชาม มีตั้งแต่ 3 ชั้น 5 ชั้น 7 ชั้น และ 9 ชั้น ตามแต่ขนาดของภาชนะ และขนาดของพิธี หรือขนาดของโรงพิธี ซึ่งเป็นงานของหมู่คณะ เช่น พิธีบวงสรวง สักเวย บูชาครู เทพดาอารักษ์ เป็นต้น

ภาพที่ 2.79 บายสลิ หรือบายศรี
ที่มา: เล่าเรื่องวรรณคร, 2549: 134

2) ประเพณีการสืบชะตา

ประเพณีสืบชะตา มีหลายประเภท ประกอบด้วย การสืบชะตาคน (เฉพาะคนเดียว) การสืบชะตาคนรวมทั้งครอบครัว การสืบชะตาคนรวมทั้งหมู่บ้าน การสืบชะตาคนทั้งเมือง การสืบชะตาข้าวไร่ ข้าวนา การสืบชะตาป่าไม้ และการสืบชะตาแม่น้ำ

การสืบชะตา ไม่ว่าจะสืบชะตาคนเฉพาะคน หรือรวมทั้งครอบครัว กรณีบุคคลในครอบครัว อยู่ไม่สบาย หรือมีเหตุการณ์บางสิ่งบางอย่างเกิดขึ้นโดยไม่รู้หรือไม่คาดฝันมาก่อนที่จะเป็นเหตุ หรือกลางต่อไป จำเป็นจะต้องจัดพิธีสืบชะตาเพื่อให้เป็นสิริมงคลแก่ครอบครัว หรือบุคคลผู้นั้น ให้มีความร่มเย็นเป็นสุขตลอดไป

การสืบชะตาคนถ้าจะทำตามแบบโบราณที่ทำกันมา มักนิยมทำ 3 ปี ต่อ 1 ครั้ง ไม่ว่าจะสืบให้คนคนเดียว หรือสืบรวมกันหลายคนหรือทั้งหมู่บ้าน ส่วนการสืบชะตาบ้านนิยมทำกันในโอกาส วันทำบุญขึ้นบ้านใหม่ วันทำบุญบ้าน ส่วนสิ่งของที่นำมาประกอบพิธีในกรณีสืบให้คนคนเดียว เครื่องทุกอย่างต้องเท่าตัวเลขอายุของผู้ที่จะทำพิธีสืบชะตา ถ้าสืบทั้งครอบครัว สิ่งของทุกอย่างที่นำมาประกอบพิธีแต่ละอย่างเท่ากับ 100 ถ้าสืบทั้งหมู่บ้าน หรือทั้งเมือง สิ่งของที่นำมาประกอบ จะต้องลงตัวด้วย 1,000

ภาพที่ 2.80 การสืบชะตา กระทำเพื่อเป็นสิริมงคลแก่ผู้รับสืบชะตา

ที่มา: เล่าเรื่องวรรณคร, 2549: 135

การสืบทอดอาชีพในกรณีป่าไม้ถูกทำลาย หรือจะสูญพันธุ์ไปจากป่า ต้องจัดทำพิธีบวงสรวงที่ถูกทำลายเข้าสู่สภาพเดิมการสืบทอดแม่น้ำ คือ แม่น้ำสายใดที่มนุษย์ สัตว์ใช้ทำการเกษตรหรือใช้ดื่มกิน เมื่อเห็นว่าแม่น้ำนั้นขาดการดูแลรักษาเกิดเป็นน้ำเน่าเสีย ทำให้สัตว์น้ำ เช่น ปลา กุ้ง ตาย อยู่ไม่ได้ จำเป็นต้องร่วมกันจัดทำพิธีสืบทอดแม่น้ำ เพื่อให้แม่น้ำสายนั้นมีความสะอาดและเป็นแหล่งทำมาหากินของคนและสัตว์ต่อไป

การสืบทอดแม่น้ำแต่ละครั้งจะต้องมีพระสงฆ์เข้ามาเกี่ยวข้อง สำหรับการสืบทอดแม่น้ำคนเดียว ถ้าไม่มีพระให้ใช้อาจารย์ผู้ทำพิธีเป็นหมอขวัญทำพิธีสืบทอดแม่น้ำให้ได้ ส่วนการสืบทอดแม่น้ำทั้งครอบครัว ทั้งหมู่บ้าน หรือสืบทอดแม่น้ำ ป่าไม้ มักนิยมนิมนต์พระ 9 รูปจึงจะถือว่าเป็นมงคล

ภาพที่ 2.81 การสืบทอดแม่น้ำคนรวมทั้งหมู่บ้าน

ที่มา: เล่าเรื่องวรรณกรรม, 2549: 136

3) ประเพณีวันปีใหม่ (สงกรานต์)

วันสงกรานต์ ตามประเพณีของชาวไทยเหนือถือเป็นประเพณีปีใหม่ ซึ่งเริ่มในวันที่ 13 เมษายนของทุกปี รวม 5 วัน ชาวเหนือจะหยุดงานทุกชนิด ปล่อยให้ชีวิตให้สนุกสนานกับงานปีใหม่อย่างเต็มที่

วันที่ 13 เมษายน วันสังขานต์ล่อง ยังไม่ได้ถือว่าเป็นวันปีใหม่ แต่เป็นวันทำความสะอาดบ้านเรือน เสื้อผ้า ยิงปืนขึ้นฟ้า จุดพลุ เพื่อขับไล่ตัวสังขานต์ ซึ่งคนโบราณสร้างภาพลักษณ์ตัวสังขานต์ว่ามีรูปลักษณ์เป็นคนแก่ ผมเผ้ารุงรัง เรียกว่า “ปู่สังขานต์ และย่าสังขานต์” (ในความหมายหาไข่มุกปูย่า ซึ่งเป็นญาติทางฝ่ายบิดาของคนไม่ แต่มีความหมาย เป็นชายแก่ หญิงแก่ ที่สกปรกรุงรัง) ปู่สังขานต์และย่าสังขานต์นี้จะชอบเอาเสียดจัญไรทั้งหลาย ทาบล่องไปทางทิศใต้ นำไปทิ้งในทะเล ดังนั้น ชาวบ้านต้องทำความสะอาดบ้านช่อง เสื้อผ้า เครื่องนุ่งห่มเป็นการใหญ่ ถ้าทำเช่นนี้แล้ว ปีใหม่ชีวิตใหม่จะสดใส

วันที่ 14 เมษายน วันเนา เป็นวันหลังจากวันสังขานต์ล่องไปแล้ว พระอาทิตย์สถิตอยู่ 2 ราศี จึงได้ชื่อว่า “วันเนา” แต่คนเหนือเรียกเพี้ยนไปว่า “วันเนา” ถือเป็นวันไม่มงคลจึงมีจารีตสืบทอดกันมาว่า “ห้ามด่า ห้ามพูดคำหยาบ” ใครด่ากันในวันนี้ถือว่าเป็นปากจะเน่าไปตลอดปี ผู้ถูกด่าก็จะช่วยตลอดปีเช่นกัน วันนี้แต่เช้ามีดจะเป็นวันจับจ่ายซื้อของไปประกอบอาหารสำหรับถวายพระในวันรุ่งขึ้น และจะทำกันอย่างประณีต สะอาด สวยงาม ตอนบ่ายก็จะขนทรายเข้าวัด ก่อเจดีย์ทราย ปักตุ้งอย่างสวยงามกันทุกวัด

ภาพที่ 2.82 การก่อเจดีย์ทรายเนื่องในประเพณีวันสงกรานต์ (ปีใหม่เมือง)

ที่มา: เล่าเรื่องวรรณกรรม, 2549: 137

วันที่ 15 เมษายน วันพระยารวัน คนเหนือถือว่าเป็นวันสำคัญยิ่งกว่าวันทั้งหลาย จนตั้งชื่อให้ว่า “วันพระยารวัน” ได้แก่ วันเถลิงศกจุลศักราช เรียกว่า เริ่มวันปีใหม่ มีจารีตกันว่า “ห้ามทำบาปใด ๆ ทั้งสิ้น ไม้มิให้หัก ผักมิให้เด็ด” ผู้สูงอายุจะถือศีลภาวนา ใครจะทำงานมงคลใด ๆ ในวันนี้ได้ทั้งสิ้น

วันนี้ตอนเช้า ชาวบ้านจะนำอาหารคาวหวานที่เตรียมไว้ตั้งวันเนาไปถวายพระที่วัด ถวายเจตีย์ทราย ถวายตุง ตอนบ่ายจะสงฆ์พระ รดน้ำดำหัว การรดน้ำจะรดกันอย่างสุภาพ ขออนุญาตซึ่งกันและกัน ถ้าเต็มใจเขาจะเอียงไหล่ให้รด ถ้าไม่เต็มใจก็ไม่อนุญาต

วันที่ 17 เมษายน วันปากปี คนเหนือถือว่าเป็นวันปากของปี” คือ ปีใหม่ได้เริ่มแล้ว ชาวบ้านจะแต่งตัวสวยงาม นำข้าวตอก ดอกไม้ เทียน และน้ำส้มป่อย ไปรดน้ำดำหัวผู้ที่เคารพนับถือ ตามบ้านเรือนต่าง ๆ ญาติพี่น้อง และเล่นรดน้ำกันอย่างสนุกสนาน

วันที่ 17 เมษายน วันปีใหม่ เป็นวันถัดจากวันปากปี เป็นวันสุดท้ายของประเพณี ชาวบ้านจะจัดขบวนไปดำหัวเจ้าเมือง เช่น นายอำเภอ ผู้ว่าราชการจังหวัด ฯลฯ และจะมีการรดน้ำกันอย่างสนุกสนาน (แต่บางจังหวัดได้นำเอาพิธีนี้ไปรวมไว้ในวันพระยารวันหรือวันปากปี จึงทำให้พิธีงานของวันนี้หายไป)

ภาพที่ 2.83 ประเพณีการรดน้ำดำหัวขอพรจากผู้ใหญ่

ที่มา: เล่าเรื่องวรรณคร, 2549: 138

4) ประเพณีแข่งเรือเมืองน่าน

ประเพณีการแข่งขันเรือยาวของเมืองน่าน เป็นประเพณีที่เก่าแก่สืบเนื่องกันมาแต่โบราณกาล การจัดแข่งขันจะจัดกันเองในหน้าน้ำ ในเทศกาลตานก๋วยสลาก (สลากภัต) แต่ละวัดจะนำเรือของตนเข้าแข่งขันเพื่อเป็นการสมานสามัคคีกัน

ลักษณะของเรือแข่งซึ่งเป็นเรือของคณะศรัทธาวัดต่าง ๆ มีลักษณะที่แตกต่างไปจากเรือแข่งในจังหวัดอื่น ๆ คือ ลำเรือใช้ไม้ซุงขุดเป็นร่องเรือชะล่า แต่รูปร่างเพรียวเหมาะสำหรับใช้เป็นเรือแข่ง ลำหนึ่งจะใช้ฝีพายประมาณ 36-45 คน นั่งกันเป็นคู่ ๆ ส่วนนายท้ายจะยืน รูปร่างของหัวเรือทำเป็นรูปพญานาคราช ชูคอสูงสง่างาม บางลำทำเป็นรูปพญานาคอ้าปากกว้าง เห็นฟันขาว มีเขี้ยวยาว น้าเกรงขาม ดวงตาโปนแดง หางทำเป็นหางพญานาค ติดพู่ห้อยที่หัวเรือ หางเรือ และมีธงทิวประจำ ติดเป็นสีต่าง ๆ

ก่อนจะถึงเวลาแข่งเรือ เรือแข่งแต่ละลำจะแล่นเลาะขึ้นล่องอยู่กลางลำน้ำเพื่ออวดฝีพายและความสวยงามให้ประชาชนที่มาชมได้เห็นเสียก่อน ในเรือแข่งจะมีฆ้อง กลอง ฉิ่ง ฉาบ ตีกันเป็นจังหวะดังก้องไปทั่วท้องน้ำน่าน เป็นที่สนุกสนานและน่าดูยิ่งนัก สถานที่สำหรับทำการแข่งขันเรือก็ใช้ลำน้ำน่านหน้าจวนผู้ว่าราชการจังหวัดน่านเป็นสนามแข่งขัน

ปัจจุบันการแข่งขันเรือเมืองน่านได้กลายมาเป็นวัฒนธรรมบ่งบอกถึงประเพณีของท้องถิ่น ความสามัคคี ศิลปะ สุขภาพอนามัยของชาวบ้าน หากหมู่บ้านใดมีชาวบ้านร่างกายแข็งแรง เรือของหมู่บ้านนั้นก็มักจะชนะ หากหมู่บ้านใดมีผู้มีความคิดสร้างสรรค์ มีศิลปะ เรือของหมู่บ้านนั้นก็มักจะชนะประเภทสวยงามเช่นกัน

ภาพที่ 2.84 หัวเรือเมืองน่านทำเป็นรูปพญานาคตามจินตนาการของคนน่าน

ที่มา: เล่าเรื่องวรรณคร, 2549: 139

เหนือสิ่งอื่นใด ด้วยพระมหากรุณาธิคุณเป็นอเนกอนันต์ต่อพสกนิกรชาวน่าน การแข่งเรือประเพณีจังหวัดน่าน เป็นการแข่งเรือเพื่อชิงถ้วยพระราชทานถึง 4 ใบด้วยกัน คือ ถ้วยพระราชทานประเภทเรือใหญ่ เป็นถ้วยพระราชทานของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ภูมิพลอดุลยเดชมหาราช ถ้วยพระราชทานประเภทเรือกลาง เป็นถ้วยพระราชทานของสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร ถ้วยพระราชทานประเภทเรือเล็ก เป็นถ้วยพระราชทานของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี และถ้วยพระราชทานเรือประเภทยาว เป็นถ้วยของสมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์ อัครราชกุมารี

เมื่อพิธีเปิดการแข่งขันเริ่มขึ้น ท่ามกลางสายตาของผู้ชมอันแน่นขนัดสองฟากลำน้ำน่าน ก็ก้องไปด้วยเสียงกองเชียร์ ช้องกลองตีกันดังสนั่นท้องน้ำ และแล้วก็ถูกสะกดให้เงียบสงัดลง ด้วยภาพอันงดงามของริ้วขบวนเรือประกวดประเภทเรือสวยงาม ที่ค่อย ๆ แล่นอวดโฉมมาจาก คู้แม่ น้ำน่านทางทิศตะวันออก

ขบวนเรือสวยงามนี้มีใช้เรือแข่งขันความเร็ว หากแต่เป็นเรือที่ตกแต่งประดับประดาด้วย ดอกไม้ นานาชนิด เป็นรูปลักษณะต่าง ๆ ของจังหวัดน่าน เช่น งามช้างดำ วัดภูมินทร์ พระธาตุแช่แห้ง เป็นต้น ในเรือนอกจากลูกเรือแล้ว ก็ยังมีช่างพ่อนในเครื่องแต่งกายพื้นเมือง หน้าตาสวยงาม ยืนพ่อนประกอบดนตรีพื้นบ้าน เป็นภาพอันสวยงามชนิดที่หาชมจากที่อื่นไม่ได้ ยิ่งตอนที่ปล่อย ขบวนเรือสวยงามออกมาพร้อม ๆ กันกับเรือแข่งขันลางามจนมีขบวนเรือประเภทต่าง ๆ แล่นเต็มไป ทั้งท้องน้ำน่านนั้น ก็ยิ่งเป็นภาพอันงดงามที่จะประทับใจของทุกคนอย่างไม่มีวันลืมเลือน

ภาพที่ 2.85 ขบวนเรือสวยงาม

ที่มา: เล่าเรื่องวรรณคดี, 2549: 140

ขบวนเรือแข่งความเร็ว หลังจากขบวนเรือสวยงามผ่านพ้นไปแล้ว สัญญาณแห่งการแข่งขันเริ่มขึ้น เรือทุกลำต่างก็พยายามต่อสู้ที่ดีที่สุด ด้วยกลเม็ดต่าง ๆ ทั้งที่เลิศพิสดารและธรรมดาสามัญ กลเม็ดทุกชนิดถูกนำมาใช้ เสียงกู่ร้องนับหมื่นคนรอบสองฝั่งน้ำเสียงนกหวีด เสียงเชียร์ให้กำลังใจ และเสียงพากย์ของโฆษกสนามดังระงมไปหมด แต่การแข่งขันถึงอย่างไรย่อมมีผู้แพ้และผู้ชนะ ในขณะที่ฝ่ายหนึ่งตื่นเต้นยินดีในความเป็นผู้ชนะ แต่อีกฝ่ายหนึ่งก็เหนื่อยหน่ายกับความพ่ายแพ้ รอยยิ้มเสียงหัวเราะเป็นอีกสีสรรหนึ่งของการแข่งเรือเมืองน่านที่เต็มไปด้วยชีวิตชีวาแห่งนี้ จากวันนั้นจนกระทั่งวันนี้ คนเมืองน่านทุกคนนับแต่ลูกเล็กเด็กแดง จนกระทั่งหนุ่มสาว แก่ชรา ต่างก็ทราบกันดีแล้วว่า ในการแข่งเรือใครจะเป็นผู้แพ้หรือผู้ชนะไม่สำคัญ เพราะผู้ชนะที่แท้จริงของงานนี้คือ ชาวเมืองน่านนั่นเองที่สามารถสืบทอดงานประเพณีอันสวยงามและยิ่งใหญ่ของตนไว้ได้เป็นอย่างดีนั่นเอง

ภาพที่ 2.86 การแข่งขันเรือเมืองน่านเป็นประเพณีเก่าแก่ที่สืบทอดกันมาทุกปีตั้งแต่สมัยโบราณ
ที่มา: เล่าเรื่องวรรณคร, 2549: 141

5) งาช้างดำ

วัดอุ้มงคลคูบ้านคูเมืองน่าน ปัจจุบันแสดงอยู่ในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติน่าน จังหวัดน่าน งาช้างดำนี้เป็นสมบัติสืบทอดของเจ้าผู้ครองเมืองน่านมาหลายชั่วอายุคน รูปลักษณะเป็นงาปลียาว 94 เซนติเมตร วัดโดยรอบส่วนใหญ่ที่สุด 47 เซนติเมตร น้ำหนัก 18 กิโลกรัม มีโพรงตอนโคนลึก 14 เซนติเมตร ซึ่งโดยปกติงาช้างธรรมดาจะมีความลึกของโพรงมากกว่านี้ สันนิษฐานว่าเป็นงาช้างช้างซ้าย เพราะมีรอยเสียดสีกับวงช้างซ้ายปรากฏให้เห็นชัดเจน

ความเป็นมาของงาช้างดำชิ้นนี้ไม่มีจดหมายเหตุไว้แน่นอน เจ้ามหาพรหมสุรธาดา เจ้าผู้ครองนครน่านองค์สุดท้าย ถึงแก่พิราลัยเมื่อ พ.ศ. 2474 เคยเล่าไว้ว่า พญาการเมือง เจ้าผู้ครองนครน่าน องค์ที่ 6 ประมาณ พ.ศ. 1896 เป็นผู้ได้นำงาช้างดำนี้มา และประสงค์ให้งาช้างดำนี้เป็นมรดกคูบ้านคูเมืองน่านตลอดไป ไม่ให้ผู้ใดยึดครองเป็นสมบัติส่วนตัวเป็นอันขาด ปรากฏว่าไม่มีเจ้าผู้ครองนครน่านองค์ใดนำเอางาช้างดำไปเป็นสมบัติส่วนตัวเลย ทั้ง ๆ ที่มีเจ้าผู้ครองนครน่านสืบท่อมารถึง 59 องค์ นับแต่พญาการเมืองเป็นต้นมา โดยเก็บรักษาไว้ที่ “หอคำ” หรือคุ้มของเจ้าเมืองน่านตลอดมา จนถึงปัจจุบันนี้ก็ยังคงอยู่ที่หอคำ เพราะ “หอคำ” ได้รับการดัดแปลงให้เป็นพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติน่าน และทายาทของเจ้าผู้ครองนครน่านได้มอบงาช้างดำให้เป็นสมบัติของแผ่นดิน

ภาพที่ 2.87 งาช้างดำ

ที่มา: ศรัณญพงษ์ อินจืด และคณะ 16 พฤศจิกายน 2565

6) ผ้าพื้นเมืองน่าน

ผ้าทอพื้นเมืองน่าน มีรูปแบบและกรรมวิธีการทอที่แตกต่างไปจากท้องถิ่นอื่น รูปแบบของลวดลายแบ่งออกเป็นประเภท คือ ลายล้วง ลายเก็บมุก และลายคาค่ากัน

ลายล้วง เกิดจากการใช้มือจับเส้นด้ายล้วงสอดลงไปใเส้นยืนตามที่กำหนดไว้จนเกิดเป็นลวดลาย ลายน้ำไหลก็เกิดจากการสร้างลายด้วยวิธีนี้ โดยพัฒนามาจากลายใบมีดหรือลายมีดโกน ซึ่งสอดสีสลับหลายสีให้ห่างกันเป็นช่วง ๆ เหมือนใบมีด แต่ลายน้ำไหลล้วงลายให้ลายติดต่อกันเป็นทางยาวและเป็นคลื่นเหมือนขึ้นบันได มองดูเหมือนน้ำไหล

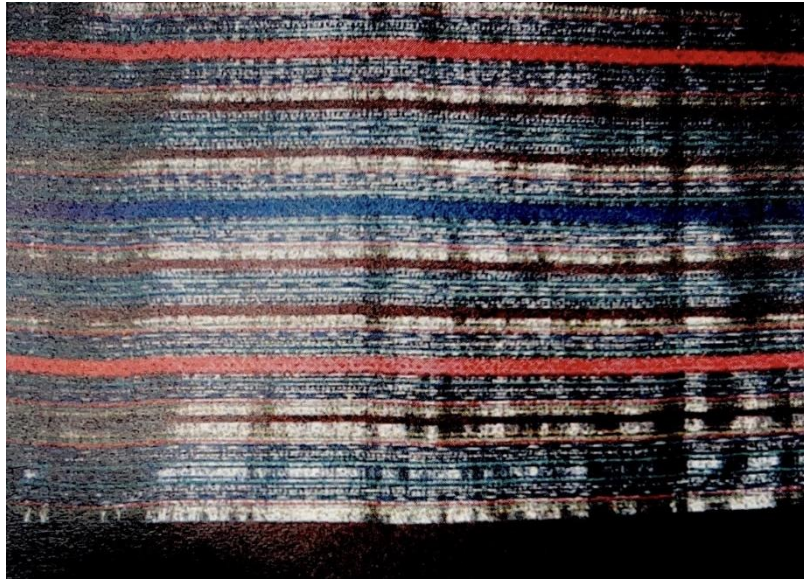
ลายน้ำไหลยังได้พัฒนาต่อมาเป็นลายอื่น ๆ อีกหลายลาย เช่น ลายจรวด ซึ่งมองดูคล้ายจรวด ลายน้ำไหลสายรุ้ง สอดสีหลายสีคล้ายสีรุ้งขึ้นด้วยการเก็บมุก ลายกำบัง หรือลายแมงมุม ที่นำลายน้ำไหลมาต่อกันตรงกลาง แล้วเติมลายโดยรอบคล้ายขาแมงมุม เป็นต้น

ลายเก็บมุก มีวิธีทอที่ซับซ้อนขึ้น คล้ายทำลายขีดของภาคอีสาน คือ เก็บลายที่ต้องการทอไว้ก่อนด้วยไม้ต่างขนาด เมื่อจะทอจึงใช้เส้นด้ายพุ่งไปแทนที่ไม้เก็บมุกที่เก็บลายไว้ เช่น ลายดอกจันแปดกลีบ ลายโคม ลายผาสาท (ปราสาท) ลายช้าง ลายพญานาค ลายขนมเปียกปูน รวมทั้งลายลือชนิดต่าง ๆ

ลายคาค่ากัน เป็นการทอที่ใช้การสร้างลายแบบการมัดหมี่ของภาคอีสาน คือ มัดย้อมลายที่ต้องการอย่างง่าย ๆ ด้วยเชือกกล้วย เช่น ลายก่านแบบดั้งเดิม คาค่ากันน้ำไหล และคาค่ากันชนิดลายประดิษฐ์

ชิ้นพื้นเมืองน่าน ที่ใช้กันอยู่ในอดีตมีหลายชนิดด้วยกัน แต่ปัจจุบันนี้นิยมทอกันเพียง 5 ชนิด จำแนกออกได้ตามกรรมวิธีในการทอ ดังนี้

6.1 ชิ้นม่าน เป็นชิ้นทอริ้วแถบขนาดใหญ่และริ้วคั่นหมู่ลายมุก ใช้สีสลับ 3 สีหลักด้วยกัน เริ่มด้วยตีนชิ้น (ชายล่างสุดของผ้าถุง) เป็นแถบริ้วขนาดเล็กสลับลายหมู่ ใช้พื้นสีดำสลับด้วยแถบน้ำเงิน และลายหมู่เก็บมุกคาคด้วยแถบไหมเงินไหมทอง แล้วสลับด้วยริ้วสีดำใหญ่คาคริ้วขนาดเล็กและแถบใหญ่สีแดงปิดลายหมู่ที่เรียกว่า “ลายเอียนน้อย” หรือ “ลายไส้ปลา” หัวผ้าชิ้นเป็นริ้วแถบดำขนาดกลาง บางครั้งก็ใช้ผ้าสีแดงต่อหัวเพื่อให้ผ้าชิ้นมีความยาวขึ้น

ภาพที่ 2.88 ชิ่นม่าน
ที่มา: เล่าเรื่องวรรณคร, 2549: 125

6.2) ชิ่นล้วงลาย เป็นชิ่นทอสลักการล้วงลายด้วยการใช้มือจับเส้นด้ายหรือไหมพุ่งสอดไปตามเส้นยืนโดยใช้มืออีกข้างหนึ่งดึงเส้นด้ายให้ตึงแล้วใช้พินกระแทกเส้นด้ายต่าง ๆ สีให้เรียบสนิทเป็นเนื้อเดียวกันกับเส้นด้ายยืน ลายล้วงมักมีชื่อต่าง ๆ กัน เช่น ลายน้ำไหล ลายดอกไม้ ลายดอกพิกุล ลายกำปุง (แมงมุม) ลายเล็บมือ และลายธาตุ เป็นต้น

ภาพที่ 2.89 ชิ่นลายน้ำไหล
ที่มา: ThaiTambon (2555)

ชั้นลายไทลื้อ มี 3 ชนิด ได้แก่

6.3) ชั้นตีนต่อ ใช้ผ้าดำมาเย็บต่อเป็นเชิงและผ้าขาวทำหัวผ้านุ่ง เนื่องจากแนวลายที่ทอช่วงกลางนั้นสั้น นิยมใช้ในเชิงคำและเชิงม่วน ลวดลายจะทอลายเรขาคณิตรูปทรงต่าง ๆ ไว้ตอนกลาง ที่ขอบจะเป็นแนวเส้นคาดสีต่าง ๆ

ภาพที่ 2.90 ชั้นตีนต่อ

ที่มา: มติชนออนไลน์ (2561)

6.4) ชั้นตีนลวด ผ้าที่ใช้เป็นเชิงกับหัวผ้าชั้น และตัวลายที่คาดอยู่ตอนกลางจะทอเป็นผ้าสีเดียวกัน

6.5) ชั้นลายเก็บมุก ส่วนใหญ่เป็นชั้นที่ทอลายผสมผสานโดยนำลวดลายจากชั้น 3 ชนิดข้างต้นมาใส่

7) กระชิบรักบันลือโลก

เป็นภาพจิตรกรรมฝาผนังภายในวัดภูมินทร์ จังหวัดน่าน “ปู้ม่านย่าม่าน หรือหนุ่มกระชิบ” อันเป็นผลงานของหนานบัวผัน จิตรกรพื้นถิ่นเชื้อสายไทลื้อ ซึ่งได้รับการยอมรับว่าเป็นผลงานที่ประณีต และเป็นภาพที่โดดเด่นประจำวัดภูมินทร์ โดยเป็นภาพชายหญิงคู่หนึ่งกำลังกระชิบสนทนา และมีชื่อเสียงว่าเป็นภาพ “กระชิบรักบันลือโลก” และกลายเป็นเสมือนสัญลักษณ์ของเมืองน่าน ที่ไปปรากฏอยู่ในสินค้าจำนวนมาก อาทิ เสื้อยืด โปสการ์ด หรือแม้แต่ข้าวของตกแต่งบ้าน

ซึ่งหนานบัวผันได้ตั้งชื่อภาพดังกล่าวตามเจตนารมณ์ด้วยการกำกับชื่อด้านบนของภาพว่า “ปู้ม่านย่าม่าน” และวินัย ปราบริปู ศิลปินและเจ้าของหอศิลป์ริมน่าน ได้ค้นคว้าเกี่ยวกับที่มาของชื่อ “ปู้ม่านย่าม่าน” หมายถึง การเรียกบุรุษเพศเมื่อพ้นจากวัยเด็กว่า “ปู้” การเรียกสตรีเพศเมื่อพ้นจากวัยเด็กว่า “ย่า” (ย่า ไม่ได้หมายถึงแม่ของพ่อ) การเกะไหล่กันเป็นธรรมชาติของผู้ชายผู้หญิงที่เป็นสามีภรรยา ถ้าเป็นหนุ่มสาวถูกเนื้อต้องตัวไม่ได้ และรูปลักษณะการแต่งกายชี้ชัดไปอีกสอดคล้องกับคำว่า “ปู้ม่าน ย่าม่าน” ซึ่งคำว่า “ม่าน” หมายถึง ชาวพม่า

หนานบัวผัน เป็นศิลปินผู้เขียนจิตรกรรมประวัติศาสตร์ทั้งที่วัดหนองบัว และวัดภูมินทร์ ภาพ “ปู้ม่านย่าม่าน” เป็นหนึ่งในงานจิตรกรรมฝาผนังถูกวาดขึ้นช่วงปี พ.ศ. 2410-2417 ระหว่างการบูรณะซ่อมแซมวัดภูมินทร์ในสมัยเจ้าอนันตวรฤทธิเดชครองเมืองน่าน ซึ่งตรงกับปลายรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 4

ภาพจิตรกรรมส่วนใหญ่จะเป็นเรื่องราวในชาดก และแสดงให้เห็นถึงวิถีชีวิตของชาวน่านในอดีต ภาพ “ปู้ม่านย่าม่าน” เป็นหนึ่งในภาพที่มีชื่อเสียงของงานจิตรกรรมฝาผนังดังกล่าว ด้วยได้รับการยกย่องว่าเป็นภาพที่สมบูรณ์แบบที่สุดทั้งด้านองค์ประกอบและอารมณ์ (snook, 2565)

ภาพที่ 2.91 ภาพจิตรกรรมฝาผนังวัดภูมินทร์ “กระซิบรักบันลือโลก”
ที่มา: ปุณณิศา อ่อนสมสวย และคณะ 14 พฤศจิกายน 2565

8) เครื่องเงินเมืองน่าน

จังหวัดน่านมีชื่อเสียงด้านงานศิลปหัตถกรรมโดยเฉพาะการผลิตเครื่องเงินและเครื่องประดับเงิน ซึ่งเป็นภูมิปัญญาล้านนาสืบทอดจากบรรพบุรุษจากรุ่นสู่รุ่น เครื่องเงินเมืองน่านจึงมีความโดดเด่นเป็นเอกลักษณ์ และประณีตสวยงามไม่แพ้แหล่งผลิตเครื่องเงินในจังหวัดอื่น ๆ จนกลายมาเป็นหนึ่งในสินค้าขึ้นชื่อของจังหวัดและของประเทศไทย อีกทั้งยังได้รับการยอมรับในตลาดต่างประเทศด้วย

ลักษณะตลาดสินค้าเครื่องเงินเมืองน่าน สินค้าที่ผลิตในจังหวัดน่านส่วนใหญ่จะถูกจำหน่ายในประเทศ โดยผู้ผลิตส่วนมากจะวางจำหน่ายสินค้าที่หน้าร้านของตนเอง ซึ่งมีลูกค้าที่เป็นนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและต่างชาติ และขายส่งให้แก่พ่อค้าคนกลาง เพื่อนำสินค้าไปกระจายต่อในแหล่งท่องเที่ยว หรือย่านการค้าที่สำคัญทั่วประเทศ นอกจากนี้ ผู้ประกอบการเครื่องเงินน่านหลายรายยังได้หันมาจำหน่ายสินค้าผ่านเฟซบุ๊กมากขึ้นด้วย ขณะที่ผู้ประกอบการบางรายยังสามารถผลิตและส่งออกไปจำหน่ายในตลาดต่างประเทศได้ อาทิ ยุโรป สหรัฐอเมริกา ญี่ปุ่น บราซิล เป็นต้น

รูปแบบสินค้าเครื่องเงินเมืองน่านที่มีจำหน่ายในปัจจุบันนั้น ผู้ประกอบการส่วนใหญ่ ยังคงผลิตลวดลายอัตลักษณ์ดั้งเดิม อาทิ ลายดอกกระถิน ลายดอกพิกุล และลาย 12 นักษัตร อีกทั้งยังมีการผสมผสานดีไซน์สมัยใหม่ให้ร่วมสมัยมากขึ้น เพื่อตอบโจทย์ความต้องการของลูกค้ายุคใหม่ นอกจากนี้ ผู้ประกอบการหลายรายยังมีการพัฒนาเทคนิคและลวดลายในแบบฉบับของตนเองเพิ่มขึ้นอีกด้วย อาทิ ร้านนำชัยเครื่องเงิน ซึ่งได้แนวคิดจากรังนกมาพัฒนาเป็นเทคนิคการสานและถักเส้นเงิน หรือร้านพันศิลป์ซิลเวอร์ ที่ใช้เทคนิคการดอกลายสองด้าน เพื่อให้ชิ้นงานสวยโดดเด่นมากขึ้น

ราคาสินค้าในร้านค้าแต่ละแห่งจะไม่แตกต่างกันมากนัก และไม่ขายตัดราคากัน อีกทั้งกลุ่มผู้ประกอบการเครื่องเงินน่านยังมีการรวมกลุ่มกันอย่างเข้มแข็งและช่วยเหลือกัน อาทิ การทำข้อตกลงร่วมกันที่จะไม่ออกโปรโมชั่นมาแย่งชิงลูกค้ากันในช่วงไฮซีซั่น (ช่วงหน้าหนาว) ส่วนในช่วงกรีนซีซั่น (ช่วงหน้าฝน) แต่ละร้านสามารถออกแคมเปญมาดึงดูดลูกค้าได้ตามความเหมาะสม เป็นต้น

แหล่งค้าเครื่องเงินเมืองน่าน ย่านการค้าเครื่องเงินน่านส่วนใหญ่จะอยู่บริเวณใจกลางเมือง แหล่งท่องเที่ยวสำคัญของจังหวัด รวมถึงในโรงแรม และสนามบิน โดยสามารถสรุปแหล่งค้าเครื่องเงินเมืองน่านที่สำคัญได้ ดังนี้

7.1) บริเวณถนนน่าน-พะเยา หรือเส้นทางที่จะเดินทางจากจังหวัดน่านไปจังหวัดพะเยา บริเวณบ้าน-ห้วยลี ตำบลสะเนียน ห่างจากตัวเมืองน่านราว 2 กิโลเมตร นับเป็นแหล่งผลิตและจำหน่ายเครื่องประดับเงินที่สำคัญแห่งหนึ่งของน่าน และเป็นที่ตั้งของศูนย์เครื่องเงินชมพูภูคาที่มีชื่อเสียงอีกด้วย

7.2) บริเวณถนนสุริยพงษ์ ตั้งแต่สี่แยกวงเมืองไปจนถึงสี่แยกวัดศรีพันต้น ซึ่งเป็นบริเวณที่มีสถานที่ท่องเที่ยวสำคัญของจังหวัดหลายแห่ง อาทิ วัดพระธาตุช้างค้ำวรวิหาร วัดภูมินทร์ พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ เสาหลักเมือง วัดศรีพันต้น เป็นต้น จึงมีร้านค้าเครื่องเงินหลายรายเปิดขายสินค้าให้แก่นักท่องเที่ยวในย่านดังกล่าว โดยร้านที่มีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักกันดี อาทิ ร้านสล่าเงิน และร้านพันศิลป์ซิลเวอร์ เป็นต้น

7.3) บริเวณถนนสุมนเทวราชต่อเนื่องไปตามถนนทิศเหนือจนถึงกาดบ้านเก่าหัวเวียงใต้ ซึ่งเป็นย่านการค้าใจกลางเมืองน่าน ทำให้มีร้านค้าเครื่องประดับเงินและของที่ระลึกตั้งขายอยู่หลายร้าน

7.4) ย่านการค้าในอำเภอปัว ประกอบด้วย 3 พื้นที่ ได้แก่ บริเวณโรงแรมชมพูภูคา บริษัททอยซิลเวอร์ และบ้านป่ากลาง ตำบลป่ากลาง ซึ่งเป็นทั้งแหล่งผลิตและย่านการค้าเครื่องเงินที่สำคัญของน่าน (ศูนย์ข้อมูลอัญมณีและเครื่องประดับสถาบันวิจัยและพัฒนาอัญมณีและเครื่องประดับแห่งชาติ (องค์การมหาชน, 2561)

ภาพที่ 2.92 เครื่องเงินเมืองน่าน

ที่มา: น่านประดับเงิน (2565)

8) ส้มสีทอง

ส้มทุ่งช้าง (ส้มสีทองเมืองน่าน) เป็นส้มเขียวหวานสายพันธุ์หนึ่งที่ปลูกในพื้นที่จังหวัดน่าน ด้วยสภาพภูมิอากาศของจังหวัดน่าน ส่งผลให้ผลส้มมีผิวเปลือกสีเหลืองทอง เป็นส้มเปลือกบาง เนื้อมีเส้นใยน้อย ไม่ฉ่ำน้ำ รสชาติหวานอมเปรี้ยวเล็กน้อย รสชาติอร่อย เป็นผลไม้ขึ้นชื่อของจังหวัดน่าน

ทั้งนี้ การผลิตส้มสีทองของเกษตรกรจังหวัดน่าน จะมุ่งเน้นคุณภาพ เน้นความปลอดภัย ส่งผลให้ผลผลิตมีคุณภาพ ตามมาตรฐานสินค้าเกษตรอินทรีย์แบบมีส่วนร่วม และตามมาตรฐานการปฏิบัติทางการเกษตรที่ดี “ส้มสีทองน่าน” จึงได้รับการขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ (Geographical Indications หรือ GI) ซึ่งเป็นเครื่องหมายที่ใช้กับสินค้าที่มาจากแหล่งผลิตที่เจาะจง หรือเป็นสินค้าของท้องถิ่นที่บ่งบอกถึงคุณภาพ และแหล่งที่มาของสินค้าจากกรมทรัพย์สินทางปัญญา และกระทรวงพาณิชย์ มาตั้งแต่ ปี พ.ศ. 2556 ผลผลิตจึงเป็นที่ต้องการของตลาด และผู้บริโภคมั่นใจในคุณภาพ เกษตรกรสามารถจำหน่ายผลผลิตได้ในราคาสูงขึ้น และมีรายได้เพิ่มขึ้น สร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน (ตลาดเกษตรออนไลน์, 2564)

ภาพที่ 2.93 ส้มสีทอง

ที่มา: ตลาดเกษตรออนไลน์ (2564)

9) ไก

เป็นอาหารพื้นบ้านของชาวไทลื้อมานานนับร้อยปี เพราะเป็นวัตถุดิบที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ พบได้เฉพาะในแม่น้ำน่าน เป็นสาหร่ายขนาดใหญ่ ขึ้นอยู่บนก้อนหินที่พื้นท้องน้ำ มีลักษณะเป็นเส้นยาว สีเขียวสด ความยาวมากถึง 1-2 เมตร มักจะอยู่ในบริเวณที่เป็นหาดหิน ความลึกใต้ท้องน้ำลงไป 30-50 เซนติเมตร และจะพบบริเวณที่คุณภาพน้ำดี ใสสะอาด และมีน้ำไหลเอื่อยๆ โดยจะพบในช่วงฤดูหนาว ประมาณเดือนพฤศจิกายน ถึงพฤษภาคม จะมีมากที่สุดบริเวณ อำเภอท่าวังผา

คนไทลื้อในอดีต นำไกมาปรุงอาหาร คือ การทำห่อหนึ่งไก และคั่วไก เท่านั้น ซึ่งทั้งสองเมนูก็ยังได้รับการสืบทอดทำกันมาจนปัจจุบัน เพราะมีความเชื่อว่า ไกเป็นอาหารที่มีคุณค่าทางโภชนาการ คนในอดีตมีความเชื่อว่า การบริโภคไกจะช่วยให้สุขภาพแข็งแรง และอายุยืน ต่อมาเมื่อมีการเข้าไปพัฒนาสาหร่ายไกออกจำหน่าย ในรูปแบบของผลิตภัณฑ์แปรรูป โดยกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรบ้านหนองบัว เช่น ไกแผ่น ข้าวตังหน้าไก น้ำพริกไก คุกกี้ไก ฯลฯ เป็นรายได้เสริมแก่ครอบครัว และอนุรักษ์อาหารพื้นบ้านให้เป็นที่รู้จักกันอย่างแพร่หลาย

ทั้งนี้ หลังจากที่ไกได้ถูกพัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์ชุมชน เป็นของดีและของฝากของอำเภอท่าวังผา ทางจังหวัดได้ส่งไปตรวจสอบหาคุณสมบัติของสาหร่ายน้ำจืดชนิดนี้ พบว่า เป็นสาหร่ายที่มีสารอาหารที่เป็นประโยชน์ต่อร่างกายมากกว่าสาหร่ายทะเล เนื่องจากสาหร่ายไก จะมีกากใยหรือเส้นใยมากกว่า สาหร่ายทะเลที่ไม่ค่อยมีกากใย

นอกจากนี้ ผลการศึกษายังพบว่า ไก่ ยังมีปริมาณโปรตีนสูงใกล้เคียงกับเนื้อสัตว์ และยังมีปริมาณเบต้าแคโรทีนสูงกว่าแครอทถึง 4 เท่า มีวิตามินบี 1 บี 2 มากกว่าผักบางชนิด และตามความเชื่อของชาวบ้านเชื่อว่าการบริโภคไก่ จะช่วยทำให้ผมดกดำ ไม่หงอก และชะลอความแก่ (MRGOnline, 2555)

ภาพที่ 2.94 ไก่

ที่มา: MRGOnline (2555)

10) มะแขว่น (มะแข่น)

มะแข่น หรือมะแขว่น จัดเป็นไม้ยืนต้นที่ชาวเหนือนิยมนำผลและเมล็ดแห้งมาทำเป็นเครื่องเทศใช้ประกอบอาหาร รวมถึงใช้ทำเป็นยาสมุนไพร เนื่องจากผลแห้งมีกลิ่นหอมแรง และมีรสเผ็ดร้อน ทำให้ช่วยดับกลิ่นคาว และเพิ่มรสชาติของอาหารให้อร่อยมากขึ้น นอกจากนี้ ยังนิยมนำผลแห้งมาสกัดน้ำมันหอมระเหยสำหรับใช้ทาขวด ใช้เป็นส่วนผสมเครื่องสำอาง หรือใช้พ่นป้องกันยุงลายได้ด้วย

สรรพคุณทางยาแผนโบราณ ใช้รากและเนื้อไม้เป็นยาขับลมในลำไส้ ลมขึ้นเบื้องสูง ทำให้หน้ามืดตาลาย วิงเวียน ลดความดัน เป็นยาขับโลหิตระดูของสตรี แต่ไม่ใช้กับหญิงมีครรภ์ ใบแก้รำมะนาด แก้ปวดฟัน เมล็ดสามารถสกัดน้ำมันหอมระเหย แก้ลมวิงเวียน บำรุงโลหิต บำรุงหัวใจ ขับลม การใช้ในตำรายาจีน แก้ปวดท้อง ท้องอืด ท้องเฟ้อ แก้อาเจียน แก้ท้องเสีย

แหล่งผลิตและปลูกมะแข่น (มะแข่วน) ต้นมะแข่นส่วนมากขึ้นขึ้นเองตามธรรมชาติตามป่าเขาสูงชันทางภาคเหนือ พบมากในแถบจังหวัดน่าน ชอบอากาศแล้งและเย็น ลำต้นและกิ่งเป็นหนาม ปัจจุบันชาวบ้านในจังหวัดน่านนิยมปลูกขายเป็นพืชเศรษฐกิจ

ตำบลยอด อำเภอสองแคว จังหวัดน่าน เป็นแหล่งปลูกมะแข่นมายาวนานกว่า 240 ปี ถือว่าเป็นแหล่งปลูกมะแข่นที่มีชื่อเสียงที่สุดของไทย และมะแข่นของที่นี่ขึ้นชื่อว่าเป็นมะแข่นที่หอมกว่ามะแข่นที่ปลูกในพื้นที่อื่น สามารถเก็บได้เป็นปีโดยที่กลิ่นก็ยังหอมอยู่เหมือนเดิม

ตำบลเมืองลี อำเภอนาหมื่น จังหวัดน่าน เป็นอีกพื้นที่ที่มีการปลูกมะแข่นเป็นอาชีพ ปลูกมะแข่นเป็นสวนป่าแบบวรรณเกษตร และมีการจัดงานประจำปี “งานวันมะแข่นและของดีตำบลเมืองลี” (Thospaak, 2562)

ภาพที่ 2.95 มะแข่น (มะแข่วน)

ที่มา: Thospaak (2562)

จากที่กล่าวมาข้างต้น คณะผู้วิจัยสรุปได้ว่า จังหวัดน่านตั้งอยู่ในเขตพื้นที่ภูเขาสูงชัน อารังไว้ซึ่งอารยธรรมเก่าแก่ที่สั่งสมมานานกว่า 700 ปี มีเอกลักษณ์ที่โดดเด่นทางด้านศิลปวัฒนธรรม นาฏกรรมและดนตรี เช่น ฟ้อนล่องน่าน ฟ้อนแง้น สะล้อเมืองน่าน ปินเมืองน่าน วงสะล้อ ซอ ปิน และวงปาดเมือง อีกทั้งยังมีความโดดเด่นด้านงานหัตถกรรมฝีมือ ภูมิปัญญา เช่น ผ้าทอเมืองน่าน เครื่องเงินเมืองน่าน อันถือได้ว่าเป็นมนต์เสน่ห์ที่ดึงดูดความสนใจนักท่องเที่ยวชาวไทยและชาวต่างชาติ และในปี พ.ศ. 2561 จังหวัดน่าน ได้รับรางวัลเกียรติยศ “เมืองท่องเที่ยวสะอาด” อันดับที่ 1 ของภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ และดำรงรักษามาตรฐานไว้มาจนถึงปัจจุบัน

2.3 กลุ่มชาติพันธุ์ในจังหวัดน่าน

ภูเดช แสนสา ได้บันทึกเรื่องราวเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ในจังหวัดน่านไว้ในหออัตลักษณ์นครน่าน มีรายละเอียดดังนี้ (หออัตลักษณ์นครน่าน, 2563)

2.3.1 กาว

ชาวกาวเป็นกลุ่มชาติพันธุ์เก่าแก่ตั้งถิ่นฐานอยู่บริเวณเมืองน่าน เมืองแพร่ และเมืองงาว (อำเภอเมืองงาว จังหวัดลำปางในปัจจุบัน) มีปรากฏเป็นลายลักษณ์อักษรในศิลาจารึกปูหลานสบถกันเมื่อพ.ศ. 1935 เรียกบรรพบุรุษของกษัตริย์น่านและกษัตริย์แพร่ว่า “ด้าพงค์กาว” เมืองน่านและเมืองแพร่ถูกตั้งอยู่ภายใต้อิทธิพลแคว้นสุโขทัยระยะเวลายาวนาน ๆ ในสมัยพระยาสิทธิ และเคยกทัพมาช่วยสุโขทัยรบกับอาณาจักรอยุธยาเมื่อ พ.ศ. 1919 และมีความสัมพันธ์ทางเครือญาติกับกษัตริย์สุโขทัย ดังที่ปรากฏในพงศาวดารน่านว่าเมื่อเกิดปัญหาแย่งชิงอำนาจภายในเมือง ฝ่ายแพ้วจะหนีลงมาพึ่งพระยาเชลียง เจ้าเมืองสุโขทัย

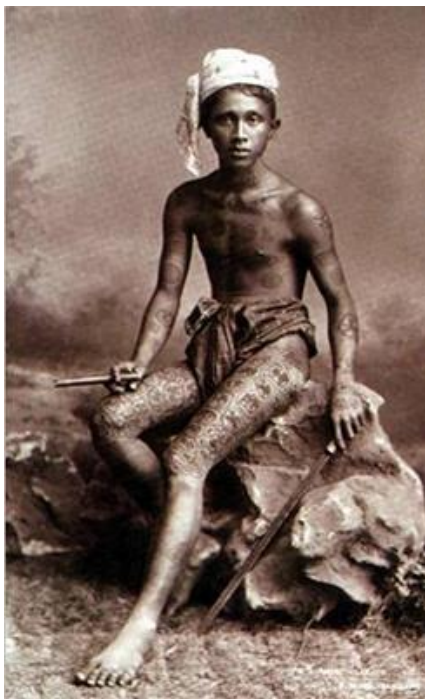
นอกจากจะมีชาวกาวในจังหวัดแพร่และน่านแล้วอาจจะมีในภาคตะวันออกเฉียงเหนือประเทศไทย และประเทศลาว ที่เดิมเคยเป็นพื้นที่ของอาณาจักรล้านช้าง เพราะเมืองน่านมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับหลวงพระบางมาตั้งแต่ครั้งพระเจ้าฟ้าจุ่ม ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือเคยมีหัวเมืองลาวกาว ประกอบด้วยเมืองสำคัญ 7 เมือง คือ อุบลราชธานี นครจำปาศักดิ์ ศรีสะเกษ สุรินทร์ ร้อยเอ็ด มหาสารคาม และกาฬสินธุ์ เมื่อเปลี่ยนการปกครองหัวเมืองเป็นระบอบมณฑลเทศาภิบาล หัวเมืองลาวกาวจึงเป็นมณฑลลาวกาว ซึ่งตั้งกองบัญชาการมณฑล ณ เมืองอุบลราชธานี โดยมีกรมหลวงพิชิตปรีชากร เป็นผู้สำเร็จราชการมณฑลลาวกาวคนแรก และต่อมาเปลี่ยนชื่อเป็นมณฑลตะวันออกเฉียงเหนือเมื่อ พ.ศ. 2442 และเป็นมณฑลอีสานเมื่อ พ.ศ. 2443

ชาวกาวจึงเป็นชาติพันธุ์ดั้งเดิมที่ตั้งถิ่นฐานอยู่บริเวณเมืองน่าน เมืองบริวาร และใกล้เคียง ดังปรากฏหลักฐานเรียกคนดั้งเดิมบริเวณเมืองน่านว่าเป็นชาวกาว และเรียกเมืองน่านว่า “เมืองกาว” เช่น

“...เมื่อตติยศักราช 727 ตัว (พ.ศ. 1908) ปักได้ ส่น่ากัญชร ชาวกาวไท เรียกร้องกันมาแปลงโรงหลวง...”

“...ดูที่ทุกถ้วนที่เมืองกาวก็หันพูเพียงที่ควรจธาตุ...”

ปัจจุบันอัตลักษณ์และหมู่บ้านของชาวกาวไม่สามารถชี้ชัดได้ เนื่องจากได้ผสมกลมกลืนกับชาวไทยวนไปแล้ว

ภาพที่ 2.96 กาว

ที่มา: หออัตลักษณ์นครน่าน (2563)

2.3.2 ลัวะ (ถิ่น)

ชาวลัวะ หรือชาวพ่าย หรือชาวถิ่น ในจังหวัดน่าน ชื่อ “ถิ่น” เป็นชื่อทางราชการตั้งให้ บางครั้งเรียกว่า “ชาถิ่น” แต่จะเรียกตนเองว่า “ลัวะ” หรือ “พ่าย” เป็นกลุ่มชนเผ่าที่มีจำนวนมากที่สุดของจังหวัดน่าน แบ่งออกตามความแตกต่างของภาษาพูดได้ 2 กลุ่มใหญ่ คือ “ปรัย” หรือ “ลัวะปรัย” และ “มัล” หรือ “ลัวะมัล” จัดอยู่ในกลุ่มตระกูลย่อยมอญ-เขมร ของกลุ่มภาษาออสโตรเอเชียติก ชาวลัวะในจังหวัดน่านสันนิษฐานว่าเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ดั้งเดิม ไม่ได้อพยพมาจากที่ใด เนื่องจากเป็นดินแดนที่ชาวลัวะตั้งถิ่นฐานมาแต่โบราณอยู่แล้วที่เชื่อมต่อไปถึงประเทศลาว ในแขวงไซยะบุรี ชาวลัวะในจังหวัดน่านมีหลายหมู่บ้านในเขตอำเภอป่อเกลือ อำเภอเฉลิมพระเกียรติ อำเภอเชียงกลาง อำเภอปัว และอำเภอสันติสุข

อำเภอป่อเกลือ เช่น ตำบลป่อเกลือเหนือ มีหมู่บ้านเวร บ้านบ่อหยวก บ้านสะละ บ้านน้ำจูน บ้านห้วยขาบ บ้านห้วยป้อ บ้านน้ำกิน บ้านน้ำว่า ตำบลป่อเกลือใต้ มีหมู่บ้านน้ำแพะ บ้านหนองน่าน ตำบลภูฟ้า มีหมู่บ้านสบมาง ตำบลดงพญา มีหมู่บ้านน้ำแคะ บ้านห้วยหมี และบ้านป่าก่า อำเภอเฉลิมพระเกียรติ เช่น ตำบลขุนน่าน มี 6 หมู่บ้าน คือ บ้านห้วยกานต์ บ้านห้วยฟอง บ้านกิวจันทร์ บ้านน้ำรีพัฒนา บ้านน้ำช้างพัฒนา และบ้านบวกอุ้ม อำเภอเชียงกลาง เช่น ตำบลเปือ คือ บ้านห้วยฟ่าน อำเภอปัว เช่น ตำบลสกาต คือ บ้านสกาตเหนือ

บ้านสกาดกลาง บ้านสกาดใต้ และบ้านภูกอก ตำบลภูคา คือ บ้านเตี้ย บ้านเตี้ยกลาง และบ้านเตี้ยกิวเห็น อำเภอสันติสุข เช่น ตำบลพงษ์ คือ บ้านแม่สะน่าน

การตั้งถิ่นฐานของชาวลัวะจะอยู่บนเทือกเขาสูงที่ทอดตัวยาวสลับซับซ้อนในระดับความสูง 2,500-3,000 ฟุต บ้านเรือนสร้างด้วยไม้ยกพื้นสูง มุงหญ้าคา มีชายคายื่นคลุมลงมาเกือบถึงพื้นดิน มีบันได้ขึ้นบ้าน ภายในเรือนจะมีครัวไฟและยุ้งข้าว และมีชานบ้านเชื่อมต่อถึงกันได้ ชาวลัวะส่วนใหญ่เป็นครอบครัวเดี่ยว ไม่นิยมแต่งงานกับคนนอกกลุ่ม และมีข้อห้ามในการแต่งงานกันในเครือญาติสนิท หรือนับถือผีในสายตระกูลเดียวกัน เมื่อแต่งงานฝ่ายชายจะเข้าไปเป็นสมาชิกบ้านฝ่ายหญิงและนับถือผีตามฝ่ายหญิง

1) ภาษา

ชาวลัวะ หรือชาวถิ่น จักอยู่ในตระกูลย่อยมอญ-เขมร ของกลุ่มตระกูลภาษาออสโตรเอเชียติก กล่าวว่าชาวลัวะในจังหวัดน่านแบ่งออกเป็น 2 กลุ่มใหญ่ คือ “มัล” และเรียกภาษาพูดว่า “ภาษามัล” และ “ปรีย์” และเรียกภาษาพูดว่า “ภาษาปรีย์” ในแต่ละกลุ่มจะมีภาษาย่อยที่แตกต่างกันออกไปอีก ความแตกต่างนี้อาจจะแตกต่างกันเพียงเล็กน้อยหรือมากจนไม่สามารถจะเข้าใจกันได้

2) เครื่องแต่งกาย

ชาวลัวะไม่มีการทอผ้าใช้เอง เสื้อและเครื่องประดับได้จากการนำสิ่งของไปแลกเปลี่ยนหรือซื้อมาจากคนกลุ่มอื่น ๆ จึงไม่มีรูปแบบการแต่งกายที่เป็นลักษณะเฉพาะ ดังจะพบว่าชาวลัวะนิยมแต่งกายคล้ายแบบไทลื้อ เมื่อมีกิจกรรมการแสดงสำหรับในชีวิตประจำวันชาวลัวะ นิยมแต่งกายแบบชาวพื้นราบทั่วไป ในอดีตชาวลัวะมีเครื่องแต่งกายที่เต็มรูปแบบ ดังนี้

2.1) การประดับศีรษะ ผู้หญิงมักเกล้ามวยผมห้อยไปทางซ้ายหรือขวา มีผ้าสีดำหรือผ้าขาวม้าพันหัว ผ้านี้เป็นารองสายกระบุงตะกร้าไว้บนหลัง และจะมีสายรัดมาพาดไว้บนหน้าผาก ซึ่งภาษาพื้นบ้านเรียกว่า “เป้อะ” ผ้าโพกหัวก็จะมาช่วยรองสายรัดนี้ไม่ให้ตกลงไปบนเนื้อหน้าผาก บางครั้งอาจใช้ดอกไม้เสียบบนมวยผม ส่วนผู้ชายโพกศีรษะเวลาปฏิบัติงานประเพณี

2.2) ผู้หญิงสวมเสื้อผ้าหน้าสีดำหรือน้ำเงินเข้ม (เสื้อหม้อห้อม) มีทั้งแขนสั้นและแขนยาว ส่วนผู้ชายใส่เสื้อหม้อห้อมผ้าหน้า หรือสวมเสื้อคอตั้งแขนกระบอกยาวสีดำ ขอบแขนสีแดง

2.3) ผ้าถุง ผู้หญิงนุ่งผ้าสีน้ำเงินหรือสีดำ หรือสวมซิ่น ส่วนผู้ชายนุ่งโจงกระเบนสีดำ หรือนุ่งเดี่ยวสามตุกสีดำแบบชาวไทยวนทั่วไป

2.4) เครื่องประดับ ทั้งชายและหญิงมีการเจาะหู โดยอาจใช้แผ่นเงินขดเป็นวง เหลาไม้ใส่หรืออาจใช้ดอกไม้เสียบในรูปหู

ภาพที่ 2.97 ลัวะ (ถิ่น)

ที่มา: ชนเผ่าลัวะ (2564)

3) ประเพณีและพิธีกรรม

3.1) การแต่งงาน

เมื่อแต่งงานแล้วฝ่ายหญิงจะต้องมาอยู่บ้านฝ่ายชาย ยกเว้นกรณีหากบ้านนั้นเป็นหญิงล้วน ผู้ที่เป็นแม่ของฝ่ายหญิงจะต้องเป็นคนที่เลือกกว่าจะให้ลูกคนใดอยู่ด้วย และลัวะนั้นชายหญิง ตรีสกุลเดียวกันจะไม่สามารถแต่งงานกันได้ ชายหญิงแต่งงานกันจะต้องดูชีวิตซึ่งกันและกันอย่างน้อย 2-3 ปี ซึ่งหลักพิจารณาจะเน้นที่ความขยันหมั่นเพียร ความเอาใจใส่ต่อบทบาทและหน้าที่ของตนเอง

3.2) งานขึ้นบ้านใหม่

จัดทำกันขึ้นมาตั้งแต่สมัยโบราณ โดยมีอยู่ 2 กรณี คือ หนึ่งรื้อบ้านเก่าสร้างบ้านใหม่ และสองบุตรชายคนที่โตหรือครองที่แต่งงานแล้วย้ายครอบครัวจากพ่อแม่ ในการสร้างชาวบ้าน จะช่วยกันตลอด โดยที่ไม่ต้องอาศัยช่าง ส่วนมากใช้เวลาสร้างไม่เกิน 2 อาทิตย์ การขึ้นบ้านใหม่ของชนเผ่าลัวะนิยมในช่วงเดือนธันวาคมไปจนถึงเดือนมีนาคม

3.3) ความเชื่อ

การนับถือผีของลัวะ เป็นวัฒนธรรมประเพณีของลัวะที่มีพื้นฐานมาจากการนับถือผี ความเชื่อเรื่องผี แม้ส่วนใหญ่ถือพุทธแต่ก็ไม่ทิ้งการนับถือผี พิธีกรรมที่ปฏิบัติตามกลุ่มเครือญาติ “ผีตรีสกุล” สอนในเรื่องความเชื่อ บางกลุ่มไม่กินเนื้อกวาง เพราะเชื่อว่าเป็นสัตว์ที่ให้ต้นตรีสกุลตนเองดูคนม ถ้าฝืนความเชื่อกินเข้าไป ต้องรีบออกไปทำพิธีเช่นไหว้ การเลี้ยงผี เป็นความเชื่อที่สืบทอดกันมามีเหนียวแน่น มีดังนี้

การเลี้ยงผีหลักเมือง (โนก สไปต) เป็นการเลี้ยงผีเจ้า การเลี้ยงผีตะตุ (โนก ตะตุ) ซึ่งเป็นการเลี้ยงผีของแต่ละบ้านให้คุ้มครองหมู่บ้าน การเลี้ยงผีหัวบันได (โนก ไกญโบง) เป็นการเลี้ยงผีของแต่ละหลังคา การเลี้ยงผีเรียกขวัญ (โนก รบูก) เป็นการเลี้ยงผีเพื่อเรียกขวัญเด็กที่ขอบป่วย การเลี้ยงผีไร่ นา การเลี้ยงซึ่งเชื่อว่าจะทำให้ผลิตผลทางการเกษตรมีผลดี

4) อาหาร

นิยมกินข้าวเหนียวหนึ่งใส่ “แอบ” (กระต๊อบ) ไว้กินทั้งสามมื้อ มีเกลือและพริก เป็นเครื่องชูรสที่ขาดไม่ได้ อาหารยอดนิยม คือ น้ำปู เป็นเครื่องจิ้มสำหรับผักและข้าวเหนียว ประเภทเนื้อสัตว์จะกินในโอกาสพิเศษ หรือยามเช่นผี

2.3.3 มลาบรี (มละ)

ชนเผ่าตองเหลืองเรียกตนเองว่า “มลาบรี” มีความหมายว่า “คนป่า” แต่คนไทยวนหรือคนภาคเหนือเรียกว่า “ผีตองเหลือง” หรือ “ข้าตองเหลือง” ชาวเมืองเรียกว่า “ม้ากู่” การเรียกว่า “ผีตองเหลือง” เรียกตามตามพฤติกรรมเร่ร่อนเสาะหาแหล่งอาหารโดยการเข้าป่าล่าสัตว์และเก็บพืชผักผลไม้มารับประทาน และสร้างที่พักเป็นเพิงด้วยใบตอง เมื่อบริเวณนั้นอาหารลดน้อยลงไป จะเร่ร่อนเสาะหาที่อยู่ใหม่ บังเอิญว่าชาวบ้านที่เคยพบชาวมลาบรีตั้งแต่เริ่มสร้างเพิงพักสังเกตว่า เมื่อใบตองเริ่มเหี่ยวแห้งเป็นสีเหลือง ก็ย้ายหนีไปอยู่ที่อื่น อีกทั้งลักษณะนิสัยของชาวมลาบรีเมื่อพบ คนกลุ่มอื่นที่ไม่รู้จักคุ้นเคยก็จะรีบอพยพหนีทันที ชาวบ้านท้องถิ่นจึงเรียกว่า “ผีตองเหลือง”

การตั้งถิ่นฐานของมลาบรี ปกติจะอพยพตามลักษณะภูมิประเทศที่อุดมสมบูรณ์ โดยจะอาศัยอยู่ในแต่ละพื้นที่เป็นเวลา 5-10 วัน แล้วย้ายไปที่ที่มีอาหารเพียงพอ รูปแบบในการอพยพในลักษณะวนกลับมาที่เดิม ในรัศมีประมาณ 30 ตารางกิโลเมตร ในแต่ละปีเมื่อถึงฤดูกาลที่ต้องเร่ร่อนเข้าป่าเพื่อตีผึ้ง ต้องอพยพไปทั้งหมดบ้าน มลาบรีเป็นกลุ่มสังคมล่าสัตว์ พวกเขาจะสร้างที่พักชั่วคราวลักษณะเพิงที่พักของชนเผ่ามลาบรี สร้างจากไม้ไผ่คล้ายกับเพิงหมาแหงน ขนาดของเพิงจะขึ้นอยู่กับจำนวนสมาชิกแต่ละครอบครัว ภายในไม่มีการยกพื้น ใช้พื้นดินเป็นพื้นเพิงและนำหญ้าฟางแห้งหรือใบตองมาปูบนพื้น เวลานอนจะไม่หนุนหมอน แต่ตะแคงหนุนพื้น เพื่อให้สามารถได้ยินผีเท้าคนหรือสัตว์ที่เข้ามาใกล้เพิงพักได้ พวกผู้หญิงและเด็กจะอยู่ในกระท่อมที่สร้างบนภูเขาสูง เมื่อพวกผู้ชายไปล่าสัตว์หาของป่า หรืออาหารได้เพียงพอแล้ว จึงจะกลับไปหาลูกเมียครั้งหนึ่ง

ถิ่นฐานดั้งเดิมของชาวมลาบรี สันนิษฐานว่าอยู่บริเวณแม่น้ำโขง แขวงไชยบุรี ประเทศลาว ในอดีตชาวมลาบรีตั้งถิ่นฐานกระจายอยู่ในหลายจังหวัด เช่น เชียงใหม่ เชียงราย น่าน แพร่ อุตรดิตถ์ และเลย เป็นต้น แต่ปัจจุบันเหลือเพียง 2 จังหวัด คือ จังหวัดน่านและจังหวัดแพร่ หมู่บ้านชาวมลาบรีในจังหวัดน่าน เช่น บ้านห้วยหยวก หมู่ที่ 6 ตำบลแม่ชะนิง อำเภอเวียงสา จังหวัดน่าน มี 30 ครอบครัว จำนวน 159 คน หมู่บ้านห้วยหยวกก่อตั้งเมื่อ พ.ศ. 2540 มีนายศรี หิรัญศิริ เป็นหัวหน้าหมู่บ้าน มีนายแก้ว นายป่า และนายทอง เป็นกรรมการหมู่บ้าน ปัจจุบันชาวมลาบรีได้สัญชาติไทยทุกคนแล้ว

1) ภาษา

ภาษามลาบรี เป็นภาษาของกลุ่มชาติพันธุ์มลาบรี ซึ่งอาศัยอยู่ในประเทศไทยและประเทศลาว ภาษามลาบรีเป็นภาษาหนึ่งจัดอยู่ในตระกูลภาษาออสโตรเอเชียติก ภาษากลุ่มมอญ-เขมร สาขามอญ-เขมรเหนือ สาขาย่อยขมุ โดยสามารถแบ่งได้เป็น 3 สาขาด้วยกัน คือ สาขาที่พูดกันในประเทศลาวสาขาหนึ่ง ส่วนอีกสองสาขาพูดกันในประเทศไทย มีผู้พูดทั้งสิ้นราว 324 คน พบในประเทศไทย 300 คน (พ.ศ. 2525) ตามแนวชายแดนลาวของจังหวัด พะเยา น่าน อุตรดิตถ์ พิษณุโลก เลย หรืออาจจะมีในจังหวัดอื่น ๆ พูดภาษาลาวได้ด้วย นอกจากนั้น ยังเข้าใจภาษาม้งและภาษาไทยถิ่นเหนือ อัตราการรู้หนังสือต่ำ พบในประเทศลาว 24 คน (พ.ศ. 2528) ในแขวงไชยบุรีตามแนวชายแดนไทย ต่างจากภาษาช่าตองเหลือ้งในลาวซึ่งอยู่ในภาษากลุ่มเวียด-เหมืองตะวันตก

2) เครื่องแต่งกาย

การแต่งกายของชนเผ่ามลาบรี ในสมัยก่อนจะใช้เปลือกปอกปิดร่างกายเพื่อความอบอุ่นของร่างกาย โดยมีวิธีการ คือ ไปลอกเปลือกจากต้นปอมาแล้วนำเปลือกของต้นปอ ไปทุบให้ละเอียดตากให้แห้ง แล้วนำมาทำเป็นเครื่องแต่งกายของชนเผ่ามลาบรีทั้งผู้หญิงและผู้ชาย ซึ่งมีการทำแบบนี้มาเรื่อย ๆ ชนเผ่ามลาบรีเล่าว่า ไม่มีการนำใบตองมาทำเป็น เครื่องแต่งกายอย่างที่สังคมเข้าใจในทุกวันนี้ เนื่องจากใบตองขาดง่ายและใส่ได้ไม่นาน สำหรับใบตองชนเผ่ามลาบรีจะใช้สำหรับทำเพิงพักอย่างเดียวเท่านั้น แต่มาปัจจุบันชนเผ่ามลาบรี ก็หันไปใส่เสื้อผ้าเหมือนคนปกติทั่วไป ไม่มีการแต่งกายแบบดั้งเดิมให้เห็น จะมีให้เห็นก็แค่ผู้เฒ่าผู้แก่ในหมู่บ้านบางคนเท่านั้น

ธรรมเนียมอย่างหนึ่งของมลาบรี คือ ชายหญิงทุกคนต้องเจาะหูทั้งสองข้างตั้งแต่เด็ก รูหูที่เจาะมีขนาดประมาณ 0.5-1.0 เซนติเมตร โดยใช้ไม้ไผ่เหลากลมปลายแหลม แทะลงไปบนเนื้ออ่อนบริเวณติ่งหู สมัยก่อนมักจะนำดอกไม้มาเสียบไว้ในรูหูเพื่อเป็นการประดับร่างกาย แต่ในปัจจุบันเมื่อติดต่อกับชนเผ่าอื่น ๆ เช่น ม้ง เย้า ทำให้ธรรมเนียมนี้ลดความนิยมลงไป แต่ก็ยังมีปรากฏให้เห็นบ้างประปราย

ภาพที่ 2.98 มลาบรี (มละ)

ที่มา: MGRONLINE (2554)

3) ประเพณีและพิธีกรรม

3.1) ประเพณีการแต่งงาน

ในสมัยก่อนชนเผ่ามลาบรี ไม่มีการทำพิธีกรรมอะไรเวลาหนุ่มสาวจะแต่งงานกัน หากว่าหนุ่มชอบสาวและสาวก็ชอบด้วย ทางฝ่ายชายก็จะพาพ่อและแม่ มาพูดคุยเจรจาจากกับพ่อแม่ของฝ่ายหญิง เมื่อครอบครัวของทั้งสองฝ่ายรับรู้ และต่างตกลงปรองปรองกัน ผู้ชายก็จะพาผู้หญิงไปปลูกบ้านอยู่ อีกที่หนึ่ง โดยก่อนที่ผู้ชายจะขอสาวไปอยู่กับเขานั้น พ่อและแม่ของทั้งสองฝ่ายก็จะมีการกล่าวอวยพรให้กับบ่าวสาว เมื่อทุกอย่างเสร็จสิ้นทั้งสองก็จะไปใช้ชีวิตอยู่ด้วยกัน ขณะเดียวกันเมื่อผู้หญิงแต่งงานแล้วต้องเปลี่ยนชื่อตามสามี เช่น สามีชื่อ อาลี ฝ่ายหญิงชื่ออะไรก็ตามแต่จะต้องเพิ่มคำว่า ยะ เข้าไปนำหน้าชื่อ และตามด้วยชื่อของสามี อย่างกรณีนี้ ฝ่ายหญิงต้องเปลี่ยนชื่อตามสามีก็จะเป็น ยะอาลี เป็นต้น “คำว่า ยะ ที่เป็นคำนำหน้าชื่อของภรรยา นั้นหมายความว่า ผู้เป็นภรยานั่นเอง” ยะอาลี ก็คือ ภรรยาของอาลี เป็นต้น และหากมีลูกด้วยกันก็จะมีที่ตั้งชื่อตามพ่อ เช่น พ่อชื่ออาลี ลูกก็จะชื่อ อีลี อีตี้ เป็นต้น

ขณะเดียวกันในการแต่งงานของชนเผ่ามลาบรี ก็มีข้อห้ามอยู่เหมือนกัน เช่น ห้ามแต่งงานกับเครือญาติเดียวกันไม่ว่าก็ยุคหรือก็ชั่วโคตร หากรู้ว่าเป็นเครือญาติกัน ก็จะไม่มีการแต่งงานกัน อีกทั้งในสมัยก่อนชนเผ่ามลาบรี ไม่มีการส่งเสริมให้ลูกหลานของเผ่าตนไปแต่งงานกับชนเผ่าหรือเชื้อชาติอื่น

ในปัจจุบันชนเผ่ามลาบรียังใช้การแต่งงานแบบสมัยก่อน ไม่มีการขอสินสอดทองหมั้น ไม่มีการหมั้น หรือจัดงาน ฆ่าหมูเลี้ยงแขก แต่เป็นลักษณะง่าย ๆ คือ เอาญาติของทั้งสองฝ่ายมาคุยกัน หากทั้งสองรักกันและพ่อแม่ไม่ขัดข้อง ทั้งสองก็ถือว่าเป็นสามีภรรยา นับตั้งแต่นั้นเป็นต้นไป

4) ความเชื่อ

ในสมัยก่อนชนเผ่ามลาบรีเองก็เป็นชนเผ่าหนึ่งที่มีความเชื่อเกี่ยวกับสิ่งต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นภูตผี วิญญาณ ป่าเขาหรือธรรมชาติ เมื่อเกิดโรคภัยไข้เจ็บ ก็จะมีการทำพิธีเรียกขวัญหรือไปทำพิธีขอมา ยंत्रที่คิดว่าเขาได้ปล่องเกินหรือลบลูโดยไม่ได้ลวงรู้มาก่อน ผู้เฒ่าผู้แก่จะทำห้วงกลม ๆ โดยใช้ไม้ไผ่ หลายห้วง แล้วไปทำพิธีบริเวณนั้น ๆ โดยมีการกล่าวบทสวดเล็กน้อย หรือเวลามีคนไม่สบาย เป็นหนัก ลูกไปไหนไม่ไหว ก็จะมีผู้เฒ่าผู้แก่ใช้ยาสมุนไพรรักษาให้ หรือบางทีก็ใช้คาถาเป่าสิ่งชั่วร้ายให้ ออกไปจากร่างกาย โดยคาถาที่ใช้ก็จะเป็นภาษาของ “ชนเผ่ามลาบรี” เอง แต่ในปัจจุบันเรื่องการรักษาโดยการใช้ยาสมุนไพร ยังพอมืออยู่บ้าง แต่ก็ยังมีน้อย เนื่องจากเข้ารับรักษายังโรงพยาบาลของรัฐ ส่วนเรื่องการใช้คาถาอาคมในการรักษา เมื่อผู้รู้คนเก่าเสียชีวิตก็ไม่ได้มีการสอนหรือสืบทอด ต่อมาয়ลูกหลาน ทำให้สิ่งเหล่านี้ได้เลือนหายไป

2.3.4 ม้ง

ชาวม้งในจังหวัดน่านมีถิ่นฐานดั้งเดิมอยู่ในตอนใต้ของประเทศจีน ชื่อ “ม้ง” เป็นคำที่ชาวม้งใช้เรียกตนเอง แบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม คือ ม้งขาว (ม้งเต๋อะ) และม้งเขียว (ม้งลาย) ใช้ภาษาตระกูลม้ง-เมียน ในกลุ่มภาษาจีน-ทิเบต ลักษณะที่อยู่อาศัยชาวม้งจะตั้งบ้านเรือนอยู่บริเวณที่มีภูเขาล้อมโดยรอบสลับเป็นแนวเทือกเขา อยู่ใกล้แหล่งน้ำหรืออยู่ต่ำลงมาจากต้นน้ำ บ้านเรือนมีชั้นเดียวค่อมติดพื้นดิน หลังคามุงด้วยไม้ไผ่ หรือมุงด้วยหญ้าคา ฝาบ้านทำด้วยไม้ไผ่เช่นเดียวกับหลังคาบ้าน ครอบครัวของชาวม้งเป็นครอบครัวขนาดใหญ่ ไม่นิยมแต่งงานกับคนนอกกลุ่ม และห้ามแต่งงานกับคนในเครือญาติสนิทหรือคนในตระกูลเดียวกัน เมื่อแต่งงานแล้วผู้หญิงจะเข้าไปเป็นสมาชิกในบ้านครอบครัวฝ่ายชาย ให้ความเคารพนับถือฝ่ายชายมากกว่าครอบครัวเดิมของตนเอง ชาวม้งส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นหลัก เช่น ไร่ข้าว ไร่ข้าวโพด และเลี้ยงสัตว์ เป็นต้น

1) ภาษา

ภาษาม้งอยู่ในตระกูลม้ง-เย้า หรือม้ง-เมียน ใช้กันในชาวม้งในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ และบางส่วนของจีนจัดเป็นภาษาคำโดด โดยหนึ่งคำมีเสียงพยัญชนะต้น สระ และวรรณยุกต์ ไม่มีเสียง ตัวสะกด มีวรรณยุกต์สนธิหรือการผสมกันของเสียงวรรณยุกต์เมื่อนำคำมาเรียงต่อกัน เป็นประโยค ในประเทศไทยแบ่งเป็น 2 กลุ่ม คือ

- 1.1) ภาษาม้งเขียว หรือม้งจ้าว
- 1.2) ภาษาม้งขาว หรือม้งเต๋อะ

การเรียงคำเป็นแบบประธาน-กริยา-กรรม เช่น เต้เตาะหมี่ (หมากัดแมว) ไม่มีการเปลี่ยนรูปคำเพื่อแสดงกาล แต่ใช้การเติมคำบอกกาลเช่นเดียวกับภาษาไทย อดีตเติมคำว่าเหลอะไว้ท้ายประโยค เช่น เต้เตาะหมี่เหลอะ (หมากัดแมวแล้ว) อนาคตใช้คำว่าห้วยวางไว้หน้ากริยา เช่น เต้ห้วยเตาะหมี่ (หมาจะกัดแมว) ประโยคปฏิเสธเติมคำว่า “ไม่” (จี้ หรือทจี้) หน้าคำกริยา เช่น เต้ทจี้เตาะหมี่ (หมาไม่กัดแมว) ประโยคคำถามเติมคำว่า “ปั่ว” หรือ “หลอ” เข้าในประโยค คำว่า หลอนियมวางไว้ท้ายประโยค ส่วนคำว่า ป่วนियมวางไว้หน้ากริยา เช่น เต้เตาะหมี่หลอ หรือเต้ปั่วเตาะหมี่ (หมากัดแมว)

ภาษาม้งมีการใช้คำลักษณนามโดยจะเรียงคำแบบจำนวนนับ-ลักษณนาม-นาม เช่น อ้อตู่แห่ง (สอง-ตัว-ม้า) คำลักษณนามที่สำคัญ คือ “ตู่” ใช้กับสิ่งมีชีวิตทั้งสัตว์และต้นไม้ ส่วนคนนั้นใช้ “เล่ง” เช่น อ้อเล่ง (คนสองคน) “ตริ่า” ใช้กับเครื่องมือ เครื่องใช้ อาวุธ “ไต่” ใช้กับสิ่งที่มีลักษณะเป็นแผ่นแบน ๆ “ส้อ” ใช้กับสิ่งที่เป็นเส้นยาวหรือเวลานาน ๆ “ลู้” ใช้กับคำนามทั่วไป “จ้อ” ใช้กับคำนามที่มีมากกว่าหนึ่ง เช่น จ้อแห่ง (ม้าหลายตัว)

ชาวม้ง มีภาษาพูดแต่ไม่มีอักษรเป็นของตนเอง มีผู้สนใจภาษาม้งพยายามประดิษฐ์อักษรขึ้นใช้เขียน เช่น อักษรม้ง อักษรพอลลาร์ดเมียว ที่เป็นที่นิยมแพร่หลายคืออักษรละติน ในประเทศไทย บางครั้งเขียนด้วยอักษรไทย สำหรับการเขียนด้วยอักษรละตินมี พยัญชนะที่ใช้ทั้งหมด 26 ตัว วรรณยุกต์มี 8 และสระมี 14 ตัว ได้แก่

พยัญชนะในภาษาม้งมีทั้งหมด 57 ตัว แยกเป็นพยัญชนะตัวเดียว พยัญชนะควบกล้ำ 2 ตัว พยัญชนะควบกล้ำ 3 ตัว และพยัญชนะควบกล้ำ 4 ตัว ดังต่อไปนี้ คือ พยัญชนะตัวเดียว มีทั้งหมด 18 ตัว ประกอบด้วย t k p s x l n h m g q v r z y c f d เทียบกับอักษรไทยคือ ต ก ป ช ซ ล น ฮ ม _ ก ว จ ย ย จ ฟ ด พยัญชนะควบกล้ำ 2 ตัว มีทั้งหมด 22 ตัว kh qh ch ts ny hn th nt np ph tx xy hl nk nr dh rh nc pl hm เหมือน hn ml nl เทียบกับ

อักษรไทย ค ค ช จ ญ หน ท ด บ พ จ ช หล ก จ ฐ ช จ ปล หม หน มล นล พยัญชนะควบกล้ำ 3 ตัว มีทั้งหมด 14 ตัว tsh nth txh nts nph nrh hmlหรือhnl nkh nqh nch ntx npl plh hny เทียบกับอักษรไทย ช ด ช จ จ ฌ ฌ มล หนล ฌ ฌ ฌ จ บล พล หลย พยัญชนะควบกล้ำ 4 ตัว มีทั้งหมด 3 ตัว ntsh ntxh nplh เทียบกับอักษรไทย ฌ ฌ ฌ วรรณยุกต์ของม้งมีทั้งหมด 7 รูป 8 เสียงดังต่อไปนี้คือ

สัวบัว (suab npua) เสียงสามัญไม่มีพยัญชนะกำกับ เช่น qhia tsua ya zoo qee ntshua xyoo สัวนือ (suab nws) ใช้ตัว s เช่น ntuas tsoos nplias moos ntses qhuas สัวก้อ (suab koj) ใช้ตัว j เช่น yeej tshaj khauj noj nroj yaj phuaj phwj สัวเป้ (suab peb) ใช้ตัว b เช่น neb coob qaub iab suab wb nyab cob สัวกุ้ (suab kuv) ใช้ตัว v เช่น qhiav ntsoov qhauv ntsev ntuav xav สัวป้อ (suab pom) ใช้ตัว m เช่น niam nyiam yuam twm nyem cuam kam

สัวยอห์ (suab yog) ใช้ตัว g เช่น tog loog taug neeg lwg nag tseg yiaq สัวเตอ (suab ntawd) ใช้ตัว d ใช้ในกรณีของการบอกทิศทางเท่านั้นเช่น ntawd tod saud haud nrad ped tid

สระได้แก่ สระอา (a) สระอี (i) สระ เอ (e) สระอี (w) สระอุ (u) สระออ (o) สระโอง (oo) สระอาน (aa) สระเอง (ee) สระเออ (aw) สระเอีย (ia) สระเอา (au) สระอัว (ua) สระ ไอ (ai)

2) เครื่องแต่งกาย

การแต่งกายของชาวม้ง ผู้หญิงใส่กระโปรงทอด้วยปานไยก็ญซง (ต้นคล้ายก็ญซา แต่ดอกและใบใช้สุบไม่ได้) การทำกระโปรงของหญิงม้ง โดยการใช้เส้นสะกิดไยก็ญซงออกเป็นเส้นแล้วพันต่อกันเป็นม้วนใหญ่ นำไปพอกด้วยกรรมวิธีต่าง ๆ จะได้ด้ายสีขาวอมเหลือง นำไปทอเป็นผ้า มีผิวสัมผัสหยาบหนาแต่นุ่มเป็นมัน มีความกว้างประมาณ 40 เซนติเมตร นำไปเขียนด้วยขี้ผึ้ง เป็นลวดลายเรขาคณิตนำไปย้อมสีด้อมน้ำเงิน แล้วนำไปต้มให้ขี้ผึ้งละลาย เป็นการบำบัดแบบโบราณ นำผ้าที่ย้อมแล้วมาพับเป็นพลีทเล็ก ๆ แล้วใช้ไม้กดทับไว้ให้จีบอยู่ตัว แล้วใช้ด้ายร้อยระหว่างจีบ จากด้านหนึ่งไปยังด้านหนึ่งเป็นเอวของกระโปรงใช้ผ้าขาวต่อเป็นเอว ใช้ผ้าสีต่าง ๆ ตกแต่งกระโปรงและปักด้วยด้ายสีต่าง ๆ ส่วนเสื้อเอวเกือบจะลอย แขนยาว มีปกเสื้อ ด้านหลังผ่าหน้า หรือทับไป ทางซ้ายทำด้วยผ้าสีดำ ใส่ต่างหูเงิน ห่วงคอทำด้วยเงิน 3-4 วงซ้อนกัน ด้านหลังเสื้อ ตกแต่ง ด้วยเหรียญเงินเก่า ชาวม้งผู้ชาย นุ่งกางเกงดำเป้าดำ เสื้อดำแขนยาว เอวลอย (มีเสื้อข้างในสีขาว) ผ้านาคาเอวสีแดง คาคาทับด้วยเข็มขัดเงิน ห่วงเงินคล้องคอ 1 ห่วง หมวกดำมีจุกแดงตรงกลาง

2.1) การแต่งกายของชาวม้งขาว ผู้หญิงสวมกระโปรงผ้าปานดิบยาวลงมาถึงหัวเข่า มีผ้าพันหน้าแข็งตั้งแต่ข้อเท้าถึงหัวเข่า แต่ปัจจุบันนี้หันมาใช้กางเกงสีดำกว้าง ๆ แบบจีน คาคาเอวด้วยผ้าสีแดง ปล่อยชายผ้าสีเหลืองทั้งยาวลงมาด้านหน้า และด้านหลังคอปกเสื้อกว้างแบบทหารเรือ โปกหัวด้วยผ้าสีครามหรือสีดำ ส่วนผู้ชายชาวม้งขาว นุ่งกางเกงสีดำกว้าง ๆ เป้าหย่อนลงมาไม่มากนัก สวมเสื้อป้ายอกมีผ้าคาคาเอว

2.2) การแต่งกายของชาวม้งเขียว ผู้หญิงสวมกระโปรงสีฟ้าแก่ ประดับลายภาพวาดด้วยขี้ผึ้ง และมีการปักลวดลายในส่วนล่างของกระโปรง มีผ้าคาคาเอวสีแดง ผ้าห้อยลงมาสีดำ เสื้อเป็นสีต่าง ๆ คอปกเสื้อเล็กกว่าม้งขาว 4 นิ้ว ขอบปักเป็นรูปโค้ง ไม่มีผ้าโปกหัว แต่มีผ้าถักบาง ๆ แถบเป็นลายดอกไม้สีแดงพันรอบมวยผม ส่วนผู้ชายม้งเขียวใส่กางเกงดำเหมือนม้งขาว แต่เป้ากางเกงหย่อนลงมาจนเกือบถึงพื้นดินแบบอาหรับ ปลายขารัดที่ข้อเท้า สวมหมวกทำด้วยผ้าแพรว่่วนไม่มีขอบ

ภาพที่ 2.99 ม้ง
ที่มา: มีแค่เธอน้องรัก (2565)

3) ประเพณีและพิธีกรรม

3.1) ประเพณีแต่งงาน

เมื่อฝ่ายชายและฝ่ายหญิงรู้จักกันและเกิดรักกัน ทั้ง 2 คนอยากใช้ชีวิตร่วมกัน ฝ่ายชายและฝ่ายหญิงจะกลับบ้านของตนเอง และฝ่ายชายค่อยมาพาดฝ่ายหญิงจากบ้านของฝ่ายหญิง โดยผ่านประตูบ้านของฝ่ายหญิง เพราะคนม้งถือและเป็นวัฒนธรรมของคนม้ง หลังจากที่ฝ่ายชายและฝ่ายหญิงกลับมาถึงบ้านของฝ่ายชาย พ่อแม่ของฝ่ายชาย จะเอาแม่ไก่มาหมุนรอบศีรษะทั้งสองคน 3 รอบ เรียกว่า “หรือข้า” เป็นการต้อนรับคนทั้งสองเข้าบ้าน ซึ่งฝ่ายชายต้องแจ้งให้ญาติทางฝ่ายหญิงทราบภายใน 24 ชั่วโมง โดยจัดหาคน 2 คน เพื่อไปแจ้งข่าวให้พ่อแม่และญาติทางฝ่ายหญิงทราบ ว่าตอนนี้บุตรชายของเราได้พบบุตรสาวของท่านมาเป็นลูกสะใภ้ของเราแล้ว ท่านไม่ต้องเป็นห่วงบุตรสาว โดยคนที่ไปแจ้งข่าวนั้นคนม้งเรียกว่า “แม่โก้ง”

พ่อแม่ฝ่ายหญิงจะแจ้งให้ทางฝ่ายชายว่าทราบว่าเป็นอีก 3 วัน ให้ “แม่โก้ง” มาใหม่นั้นหมายถึง ว่าพ่อแม่ทางฝ่ายหญิงต้องการจัดงานแต่งงาน สมัยก่อนคนม้งมักจะอยู่กินด้วยกันก่อนสองถึง 3 เดือน หรืออาจจะเป็นปีแล้วค่อยมาจัดงานแต่ง แต่ปัจจุบันนี้สังคมเปลี่ยนไปตามยุคเทคโนโลยี ทำให้การจัดงานแต่งงานของคนม้งได้กำหนดจัดงานแต่งงานภายใน 3 วันเป็นที่นิยมกันในปัจจุบัน

ชาวม้ง จะไม่เกี่ยวพาราฮี หรือแต่งงานกับคนแซ่ หรือตระกูลเดียวกันเพราะถือเป็นพี่น้องกัน ชาวม้งนิยมแต่งงาน ในระหว่างอายุ 15-19 ปี เมื่อแต่งงานกันแล้วฝ่ายหญิงจะย้ายเข้ามาอยู่ในบ้านของฝ่ายชาย ซึ่งนับเป็นการเพิ่มสมาชิกในครอบครัว ชายชาวม้งอาจมีภรรยาได้มากกว่าหนึ่งคน อยู่รวมกันในบ้านของฝ่ายสามี

3.2) ประเพณีขึ้นปีใหม่หรือประเพณีฉลองปีใหม่

เป็นงานรื่นเริงของชาวม้งของทุก ๆ ปี จะจัดขึ้นหลังจากได้เก็บเกี่ยวผลผลิตในรอบปีเรียบร้อยแล้ว และเป็นการฉลองถึงความสำเร็จในการเพาะปลูกของแต่ละปี ซึ่งจะต้องทำพิธีบูชาถึงผีฟ้า-ผีป่า-ผีบ้าน ที่ให้ความคุ้มครอง และดูแลความสุขสำราญตลอดทั้งปี รวมถึงผลผลิตที่ได้ในรอบปีด้วย ซึ่งแต่ละหมู่บ้านจะทำการฉลองกันอย่างพร้อมเพรียงกัน หรือตามวันและเวลาที่สะดวกของแต่ละหมู่บ้านซึ่งโดยมากจะอยู่ในช่วงเดือนธันวาคมของทุกปี ประเพณีฉลองปีใหม่ม้งนี้ชาวม้งเรียกกันว่า “น่อ เป็โจวฮ์” แปลตรงตัวได้ว่า “กินสามสิบ” สืบเนื่องจากชาวม้งจะนับช่วงเวลาตามจันทรคติ โดยจะเริ่มนับตั้งแต่ขึ้น 1 ค่ำ ไปจนถึง 30 ค่ำ (ซึ่งตามปฏิทินจันทรคติจะแบ่งออกเป็นข้างขึ้น 15 ค่ำ และข้างแรม 15 ค่ำ) เมื่อครบ 30 ค่ำ จึงนับเป็น 1 เดือน ดังนั้นในวันสุดท้าย (30 ค่ำ) ของเดือนสุดท้าย (เดือนที่ 12) ของปีจึงถือได้ว่าเป็นวันส่งท้ายปีเก่า ช่วงวันฉลองปีใหม่ส่วนใหญ่จะตกอยู่ประมาณช่วงเดือนพฤศจิกายน ถึงเดือนมกราคม ในวันดังกล่าวหัวหน้าครัวเรือนของแต่ละบ้านจะประกอบพิธีกรรมทางศาสนา เพื่อความเป็นสิริมงคลของครัวเรือน ถัดจากวันส่งท้ายปีเก่าไป 3 วัน คือวันขึ้น 1 ค่ำ 2 ค่ำ และ 3 ค่ำของเดือนหนึ่ง จัดเป็นวันฉลองปีใหม่อย่างเป็นทางการ ซึ่งทุกคนจะหยุดหน้าที่การทำงานทุกอย่างในช่วงวันดังกล่าวนี้ และจะมีการจัดการละเล่นต่าง ๆ ในงานขึ้นปีใหม่ เช่น การละเล่นลูก ช่วง การตีลูกช่วง การร้องเพลงม้ง

3.3) ประเพณีกินข้าวใหม่ของม้ง

เป็นประเพณีที่สืบทอดกันมาตั้งแต่สมัยรุ่นทวด-รุ่นปู่ ซึ่งม้งจะมีความเชื่อว่าจะต้องเลี้ยงผีปู่-ผีย่า เพราะช่วงเวลาในหนึ่งรอบปีหรือในหนึ่งปีที่ผ่านมา นั้นผีปู่-ผีย่า ได้ดูแลครอบครัวของแต่ละครอบครัวเป็นอย่างดี ดังนั้นจึงมีการปลูกข้าวใหม่เพื่อจะเซ่นบูชา คุณผีปู่-ผีย่ากับเจ้าที่ทุกตน ซึ่งการกินข้าวใหม่จะทำกันในเดือนตุลาคมของทุกปี ข้าวใหม่คือข้าวที่ปลูกขึ้นมาเพื่อที่จะเซ่นถวายให้กับผี ปู่-ผีย่า แล้วสุกในระหว่างเดือนกันยายนถึงต้นเดือนตุลาคม แล้วจะต้องเก็บเกี่ยวโดยเกี่ยวเกี่ยวข้าว ที่มีขนาดเล็ก เพราะเกี่ยวที่ใช้เกี่ยวนั้นสามารถที่จะเกี่ยวต้นข้าวได้เพียง 3-4 ต้นเท่านั้น จะเริ่มเกี่ยวได้ เมื่อรวงข้าวสุกแต่ยังไม่เหลืองมาก ต้องเกี่ยวตอนที่รวงข้าวมีสีเขียวปนเหลือง เมื่อเกี่ยวเสร็จก็จะนำมา นวดให้ข้าวเปลือกหลุดออกโดยไม่ต้องตากให้แห้ง นำข้าวเปลือกที่นวดเรียบร้อยแล้ว มาคว่ำให้เม็ดข้าวแข็งและเปลือกข้าวแห้ง เพื่อให้สะดวกในการตำข้าว ในอดีตนั้นนิยมตำข้าวด้วยไค้กกระเดื่อง เมื่อตำเสร็จเรียบร้อยแล้วนำข้าวมาหุงเพื่อเช่นไหว้ผีปู่-ผีย่า ซึ่งในการทำพิธีเช่นนี้นั้นสามารถทำได้โดยการนำไก่ ตัวผู้ที่ต้มทั้งตัวมาเช่นไหว้ตรงผีประจำก่อน ซึ่งตำแหน่ง

ที่จะต้องเช่นไหว้มี 5 แห่งได้แก่ สือก่าง ตั้งขอ จีบ ตั้งขอจุด ตั้งขอจ่อง ตั้งจีตั้ง ขณะทำพิธีต้องสวดบทสวดเพื่อที่บอกให้สิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่นับถือได้รับรู้ และเข้ามาทานก่อน เมื่อทำพิธีเสร็จคนในบ้านถึงจะสามารถทานต่อได้ ซึ่งพิธีกินข้าวใหม่นั้นได้สืบทอดมานานหลายชั่วอายุคน

4) ความเชื่อ

ชาวเขาเผ่าม้งมีความยึดมั่นในข้อปฏิบัติเฉพาะประจำกลุ่ม ประจำแซ่สกุลของตนเอง แม้แต่ละสกุลหรือแต่ละแซ่มาอยู่ร่วมกัน เป็นชุมชนหมู่บ้านม้ง ทุกคนต่างก็จะตระหนักถึงข้อปฏิบัติให้อยู่ในกรอบ ซึ่งข้อกำหนดหรือข้อปฏิบัติมีดังนี้

4.1) สมาชิกม้งที่มีนามสกุลเดียวกัน จะแต่งงานด้วยกันไม่ได้ ถ้าจำเป็นต้องแต่งงานกันจริง ๆ จะต้องให้หญิงและชายคู่กรณี ทำพิธีตัดญาติก่อน แล้วจึงจะแต่งงานกันได้

4.2) พฤติกรรมคบขู้ขี้ชาย เป็นข้อห้ามอย่างเคร่งครัด ถ้าสาวม้งที่ยังไม่แต่งงานนั้น มีสิทธิ์ที่จะเลือกคบชายใดก็ได้ สิทธิคบขานนั้นขึ้นอยู่กับฝ่ายสาวม้ง แต่ถ้าสาวม้งแต่งงานกับชายม้งเมื่อไหร่แล้ว สาวม้งไม่มีสิทธิ์ในการพูดคุยหรือไปไหนมาไหนกับชายใด ถือว่าเป็นการทำผิดวัฒนธรรมของม้ง ฉะนั้นสาวม้งที่แต่งงาน จะต้องปฏิบัติหน้าที่แทนแม่สามีทันที และจะต้องตื่นก่อนทุกคนในครอบครัว เตรียมหาอาหารให้กับทุกคนในครอบครัว และสัตว์เลี้ยงด้วย จะเห็นว่าสาวม้งจะทำงานหนักมาก ฉะนั้นชายม้งสามารถที่จะหาภรรยาเพิ่มก็ได้ ขึ้นอยู่กับความยินยอมของฝ่ายภรรยา และชายม้งจะแอบมีเพศสัมพันธ์กับหญิงที่แต่งงานแล้ว เช่นหญิงที่เป็นหม้ายที่มีความยินยอมเท่านั้น

4.3) ชายหญิงม้งจะต้องไม่แสดงพฤติกรรมที่แสดงถึงความรู้สึกชอบพอกันต่อหน้าพ่อแม่ ของฝ่ายหญิงเด็ดขาด หรือในที่สาธารณะ

4.4) ห้ามไม่ให้ชายอื่นที่ไม่ใช่ม้งอยู่กับสาวม้งตามลำพังสองต่อสองในที่ลับตา

4.5) ห้ามให้พี่ชายม้งแต่งงานกับน้องสะใภ้

4.6) ห้ามแขกมีเพศสัมพันธ์ในบ้านม้งที่เข้าไปอาศัยอยู่

4.7) ห้ามตีกลองโดยพลการเด็ดขาด เพราะการตีกลองนั้นถือว่าเป็นเสียงสัญญาณของงานศพที่มีคนตายในหมู่บ้าน ซึ่งกลองเป็นเครื่องดนตรีชนิดหนึ่งที่ใช้ในงานศพของม้ง และจะใช้ประกอบกับแคนม้ง (เกล้ง)

4.8) ห้ามยิงปืนโดยเด็ดขาด เพราะการยิงปืนนั้นม้งถือเป็นสัญลักษณ์ การยิงปืนเพื่อให้คนรอบข้างทราบว่าใน บ้านหลังนั้นมีการตายเกิดขึ้น ดังนั้น ม้งจึงห้ามไม่ให้มีการยิงปืนในหมู่บ้านเด็ดขาด

4.9) ห้ามใช้เงินในวันขึ้นปีใหม่ 1 วันซึ่งจะมีการประกอบพิธีกรรมทางศาสนา ในวันนี้จึงไม่ให้ ใช้เงินเพราะม้ง มีความเชื่อว่าจะทำให้การทำมาหากินในปีถัดไป ไม่ได้ผลเท่าที่ควรหรืออาจจะจนก็ได้

4.10) ห้ามบริโภคอาหารที่เป็นข้อห้าม เช่น มังสี จะไม่รับประทานนมของสัตว์ทุกชนิดมั่งย่าง จะไม่รับประทานหัวใจของสัตว์ทุกชนิด มั่งแซ่ว่าง จะต้องไม่นำผลไม้ที่มีรสเปรี้ยวจากป่าหรือธรรมชาติมาบริโภคในบ้านเด็ดขาด ห้ามไม่ให้เด็กชาย เด็กหญิงมั่งบริโภค ตีนไก่ กระเพาะไก่ ไส้ไก่เด็ดขาด เพราะมั่งมีความเชื่อว่า เมื่อบริโภคตีนไก่แล้วจะทำให้เด็กหญิง-ชาย ชอบก้าวก่ายเรื่องของผู้อื่น และจะทำให้ทำเรื่องอะไรก็ไม่ประสบความสำเร็จ กระเพาะไก่ ไส้ไก่ เมื่อบริโภคแล้วจะทำให้เด็ก ไม่ฉลาด เพราะกระเพาะไก่ กับไส้ไก่จะไปห่อสมองจนคิดไม่ได้

5) อาหาร

ชาวมั่งมักจะรับประทานอาหารวันละ 3 มื้อ และมักจะไม่นิยมรับประทานอาหารว่างระหว่างมื้ออาหาร แต่ละมื้อประกอบด้วยข้าว ผัก และเนื้อสัตว์จำนวนน้อย เนื้อสัตว์และผักมักจะผัดหนึ่งหรือต้ม พริก นิยมใช้ปรุงรสอาหารทุกมื้อ ชนิดของอาหารที่เตรียมไว้ สำหรับแต่ละมื้อไม่แตกต่างกัน นิยมนั่งล้อมวงกินเป็นสำหรับ อาหารหลักของมั่งคือข้าว กินกับผัก พริก และเนื้อสัตว์ ต้มหรือทอดใช้เครื่องเทศ และสมุนไพรหลายชนิดรวมทั้งพริกไทย ตะไคร้ ผักชี กระเทียม หัวหอม สะระแหน่ และขิง

มีการใช้น้ำปลา น้ำมันหอย ซีอิ๊ว และซอสต่าง ๆ อย่างแพร่หลาย น้ำพริกผักชีฝีมือนึ่งของชาวมั่งทำง่าย ๆ มีเพียงผักชี เกลือ และพริกขี้หนู โขลกรวมกัน ทุก อย่างสดไม่มีการย่างเหมือนกับพี่น้องชาวไทยลื้อ แก่ลุ่มกับผักปลูกเองอย่าง บร็อคโคลี่ เห็ดนางฟ้า ดอกกะหล่ำ กะหล่ำปลี แครอท ผักกาด ถั่วฝักยาว ชาวมั่งมีน้ำพริกหลายแบบเช่น น้ำพริกข่า น้ำพริกผักชี ที่มีทั้งแบบใส่มะเขือเทศ และไม่ใส่มะเขือเทศ

ข้าวใหม่มั่ง ซึ่งเป็นข้าวน้ำนม ที่ชาวมั่งไปเก็บเกี่ยวตอนที่ข้าวออกรวงสุกเพียง 70 เปอร์เซ็นต์แล้วเลือกเมล็ดข้าวที่สมบูรณ์ไปคั่วในกระทะเหล็ก แล้วนำไปสีจะได้ข้าวสารเม็ดสีทองพร้อมจมูกข้าวสมบูรณ์ นำไปหุงแบบแช่คั่ว ก็จะได้ข้าวที่อุดมไปด้วยวิตามินมาเป็นน้ำซุบ รสชาติหวานมันหอมอร่อย

2.3.5 ขมุ

ชาวขมุในจังหวัดน่านมีถิ่นฐานดั้งเดิมอยู่ในประเทศลาว ชาวลาวเรียกขมุว่า “ลาวเทิง” หรือลาวที่อาศัยอยู่บนพื้นที่สูง ส่วนชาวขมุเรียกตนเองว่า “ขมุ” หมายถึง “คน” ใช้ภาษาออสโตรเอเชียติก สาขามอญ-เขมร สาขาย่อยขมุอิก ลักษณะการตั้งถิ่นฐานจะอยู่บนที่สูงตามชายเขา ระดับสูงจากน้ำทะเลประมาณ 2,500-3,000 ฟุต บ้านเรือนสร้างด้วยไม้ไผ่ ส่วนเสาและข้อใช้ไม้แผ่นประกอบมุงหลังคาด้วยใบจาก ฝาบ้านใช้แฝก ขนาดครัวเรือนมีขนาดเล็ก ระบบเครือญาติให้ความสำคัญทั้ง 2 ฝ่าย ลูกชายสามารถแต่งงานกับลูกพี่ลูกน้องได้ ส่วนลูกสาวจะต้องแต่งงานกับคนไม่ใช่ญาติ

การประกอบอาชีพทำเกษตรกรรมเป็นหลัก มีเครื่องดนตรีทำจากไม้ไผ่สด เมื่อเล่นแล้วก็ทิ้ง เช่น “โห่รี” หรือ “ดาว” ใช้มือตี “ซู้ล” ใช้เป่าแบบขลุ่ย และ “ตรีเวิล” ที่ขึงทองเหลือง ตีกลองที่มีลักษณะคล้ายฆ้องวงซึ่งด้วยหนังวัวหรือหนังควาย

1) ภาษา

มีพยัญชนะ 17 เสียง เป็นตัวสะกดได้ 15 เสียง สระมี 22 เสียง เป็นสระเดี่ยว 19 เสียง สระประสม 3 เสียง มีความแตกต่างระหว่างสระเสียงสั้นและสระเสียงยาว ไม่มีเสียงวรรณยุกต์ แต่มีลักษณะน้ำเสียง 2 แบบ คือ เสียงทุ้มใหญ่กับเสียงเบาแหลม เป็นภาษาที่มีแนวโน้มเป็นภาษาที่มีพยางค์เดียวมากขึ้นเช่นเดียวกับภาษาเวียดนาม คำกริยาไม่ผันตามกาล โดยทั่วไปไม่มีการเปลี่ยนรูป คำเพื่อแสดงเพศ หรือพหูพจน์ ยกเว้นคำสรรพนาม มีการลงอุปสรรค (หน้าคำ) และอาคม (กลางคำ) บ้างแต่จัดเป็นระบบไม่ได้ชัดเจนนัก การเรียงประโยคเป็นแบบประธาน-กริยา-กรรม มีคำสรรพนามแทนบุคคลมีรูปเป็นเอกพจน์ ทวิพจน์ และพหูพจน์ดังนี้

คำสรรพนาม	เอกพจน์	ทวิพจน์	พหูพจน์
บุรุษที่ 1	โอะ	อะ	อิ
บุรุษที่ 2 ชาย	แยะ	ซัว	ปอ
บุรุษที่ 2 หญิง	ปา	ซัว	ปอ
บุรุษที่ 3 ชาย	เกอ	ซ่น่า	นอ
บุรุษที่ 3 หญิง	นา	ซ่น่า	นอ

คำสรรพนามที่ใช้เชื่อมประโยค ซึ่งตรงกับคำว่า อันที่ “คนที่” ตัวที่ ในภาษาไทย ภาษาขมุ จะใช้ว่า “กัม” หรือ “นัม” มีการใช้คำสันธานน้อย โดยมากใช้ประโยคเรียงต่อกับเฉย ๆ คำบุพบทมีไม่กี่คำที่ใช้มาก คือ “ตา” หมายถึง ด้าน ที่ จาก ข้างใน และคำว่า “ลอง” ที่หมายถึง แถว บริเวณ

2) เครื่องแต่งกาย

การแต่งกายของชาวขมุไม่มีวัฒนธรรมในการทอผ้า มีเฉพาะขมุลื้อ ชาวขมุบางกลุ่มจึงนิยมสวมเสื้อผ้าสีดำหรือสีคล้ำเข้ม ผู้หญิงจะใช้ซิ่นลายขวางแบบไทลื้อ สวมเสื้อผ้าหนาสีน้ำเงินเข้มตัวสั้น ตกแต่งด้วยผ้าด้ายสีและเหรียญเงิน สวมห่วงเงินที่คอและกำไลข้อมือ โปกศรัษะด้วยผ้าสีขาวหรือสีแดง

ภาพที่ 2.100 ขมุ
ที่มา: ไทลื้อ/ไตลื้อ Tai Lue (2559)

3) ประเพณีและพิธีกรรม

ประเพณีการสู่ขวัญหรือมัดแขนของชาวขมุ (ตักตี) ใน 1 ปี ทุกครัวเรือนจะมีการสู่ขวัญ 1 ครั้ง

- 3.1) ตักตีหนีम्म-สู่ขวัญปีใหม่
- 3.2) ตักตีตุรซุร-สู่ขวัญช่วงปลูกข้าว
- 3.3) ตักตีกวาย-สู่ขวัญก่อนเกี่ยวข้าว

การสู่ขวัญส่วนใหญ่จะใช้ไก่คู่ในการทำพิธี และที่ขาดไม่ได้เลยคือ “พุงถ่อง” เหล้าไห ทุกปีก่อนจะถึงช่วงฤดูทำไร่ ชาวเผ่าขมุจะจัดพิธีบนบานเทวดาฟ้าดินสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลาย และบรรพชนต้นตระกูล ช่วยดลบันดาลให้ฝนตกตามฤดูกาลเพราะชาวเผ่าขมุมีความเชื่อต่อธรรมชาติ และเชื่อว่าทุกสิ่งทุกอย่างในโลกล้วนมีจิตวิญญาณทั้งสิ้น ชาวเผ่าขมุจะจัดพิธีบนบานเทวดาฟ้าดินสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลาย และบรรพชนต้นตระกูลช่วยดลบันดาลให้ฝนตกตามฤดูกาล เพราะชาวเผ่าขมุมีความเชื่อต่อธรรมชาติ และเชื่อว่าทุกสิ่งทุกอย่างในโลกล้วนมีจิตวิญญาณทั้งสิ้น พิธีกรรมบนบานขอฝนของชนเผ่าขมุ เป็นพิธีโบราณที่มีมานานก่อนที่ศาสนาจะเข้ามาเผยแพร่ในประเทศเวียดนาม ศาสนาที่เข้ามาในประเทศเวียดนามเป็นศาสนาแรกที่เข้ามาอย่างเต็มตัว คือ ศาสนาพุทธ แต่คนที่เวียดนามบางส่วนนับถือศาสนาพราหมณ์-ฮินดู และผีบรรพบุรุษ หรือเทพเจ้า ชาวเผ่าขมุมีความเป็นอยู่ทางด้านการเกษตรเป็นจำนวนมาก เลยมีความต้องการน้ำเพื่อที่จะใช้ในการใช้สอยในช่วงฤดูทำไร่ ชนชาวเผ่าขมุจะเตรียมการจัดพิธีบนบานขอฝนกันอย่างคึกคัก ซึ่งเป็นหนึ่งในงานใหญ่ประจำปีของชาวขมุ จะมีหัวหน้าชนเผ่าเป็นคนจัดพิธี แม้วิธีการผลิตจะมีการเปลี่ยนแปลง แต่ชาวขมุ

ไม่เคยลืมรากเหง้า ไม่เคยลืมประเพณีดั้งเดิมของตน ดังนั้นการจัดพิธีบนบานขอฝนก็เพื่อแสดงให้เห็นความเชื่อและความเคารพ นับถือบูชาเทวดาฟ้าดิน ก่อนที่จะเริ่มทำไร่ เพื่อให้มีน้ำฝนพอเลี้ยงต้นข้าวให้เจริญงอกงาม ถ้าไม่ทำการทำไร่ก็จะไม่ได้ผล

นอกจากนั้น ยังจะมีการร้องรำทำเพลง การทำอาหารของคนในชนเผ่า และเป็นประเพณีดั้งเดิมที่ปฏิบัติกันมานาน เมื่อบนบานขอฝนจากเทวดาฟ้าดินแล้ว การทำไร่จึงจะได้ผลดี เครื่องเช่นไหไว้ในพิธีบนบานขอฝนก็เป็นสิ่งของง่าย ๆ ที่ชาวบ้านทำเอง โดยแต่ละครอบครัวจะนำสิ่งของเหล่านั้นมาสมทบทำให้ขาดเครื่องเช่นไห้วมีความหลากหลาย เมื่อถึงเวลาทำพิธี ชาวชุมชนในหมู่บ้านจะมาร่วมกันอย่างพร้อมหน้า

4) ความเชื่อ

ชาวชุมชนนับถือผี (โรวัย) มีพิธีเช่นไห้วด้วย หมู ไก่ ข้าว เหล้า จะเลี้ยงผีในพิธีสำคัญต่างๆ มีทั้งผีป่า ผีบ้าน ผีน้ำ ผีหมู่บ้าน ทุกบ้านจะมีผีเรือน (โรวัยกาง) ซึ่งเชื่อว่าประดิษฐานในบริเวณเตาหุงข้าว เวลาทำพิธีเลี้ยงผีจะมีการติด “เฉลว” (ตแล้) ไว้เป็นเครื่องหมายที่ปฏิบัติมาแต่โบราณ พิธีกรรมที่สำคัญของชาวชุมชนจะใช้ในการรักษาความเจ็บป่วย โดยจัดพิธีเลี้ยงผีด้วยไก่และหมู (ซู้ ฮอเอียร์ ซู้ เซ็ง) พิธีการการฆ่าควาย (ซังฟ้าน ตร้าก) เพื่อรักษาผู้ป่วยหนัก พิธีผูกข้อมือ (ตุ๊กตี้)

5) อาหาร

กินข้าวเหนียวเป็นหลัก และกินเนื้อสัตว์และผักทุกชนิด อาหารประจำวันส่วนใหญ่จะเป็นจำพวกพืชผักต่าง ๆ ทั้งที่ปลูกไว้ในไร่ และพืชผักสวนครัว บางส่วนได้มาจากจากการล่าสัตว์หาของป่า อาหารจำพวกหมู ไก่ จะใช้เฉพาะในพิธีกรรม การประกอบอาหารส่วนใหญ่จะใช้พริกเกลือ ผงชูรส และมักใส่ผักชีอ่อน (กลู้อ) เพื่อให้มีกลิ่นหอมและมีรส เป็นแกงผักน้ำใส อาหารที่ชาวชุมชนชอบมากคือ ปลา หมก (กะ กูบ) ชาวชุมชนจะหมักเหล้าไว้ใช้เอง เหล้าของชาวชุมชน เป็นเหล้าเรียกว่า “ปูก” ไร่ต้อนรับ แขกผู้มาเยือน และในการเช่นไห้วผี

2.3.6 ไทพวน หรือลาวพวน

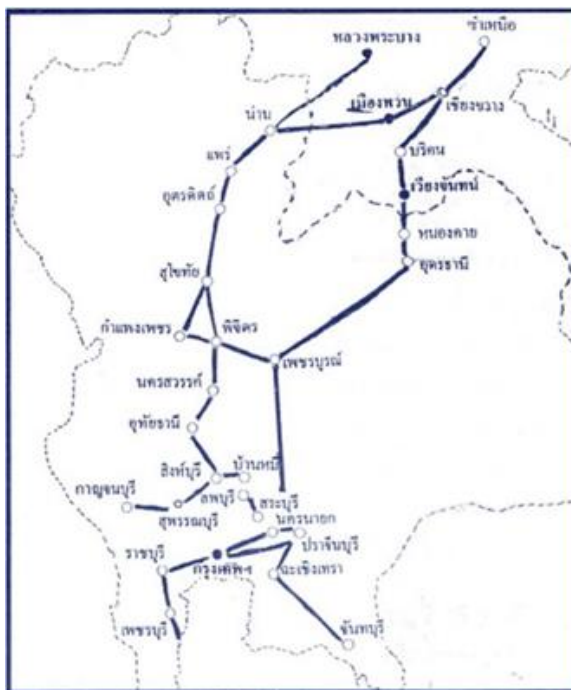
ถิ่นฐานดั้งเดิมของชาวพวนที่เมืองเชียงขวาง “เมืองเชียงขวาง” หรือ “เมืองพวน” ปัจจุบันคือปริมณฑลบริเวณแขวงเชียงขวาง อยู่ทางทิศตะวันออกของสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว เดิมมีศูนย์กลางการปกครองแขวงอยู่ที่เมืองคูน แต่ด้วยเกิดความเสียหายจากสงครามเวียดนามจึงย้ายศูนย์กลางการปกครองแขวงมาตั้งแห่งใหม่ที่เมืองแบก (ภายหลังเปลี่ยนชื่อเป็นเมืองโพนสวัน) จนถึงปัจจุบัน แขวงเชียงขวางทิศตะวันตกแขวงหลวงพระบาง ทิศตะวันตกติดประเทศเวียดนาม ทิศเหนือติดแขวงเวียงจันทน์ และทิศใต้ติดแขวงซำเหนือ (หัวพัน) ลักษณะภูมิประเทศเมืองเชียงขวางมีภูเขาอยู่ตอนกลาง มีที่ราบด้านทิศตะวันออกเฉียงเหนือ และทิศตะวันตกเฉียงใต้ ภายหลังเมื่อจัดตั้งเป็นแขวงเชียงขวางได้แบ่งออกเป็น 4 เมือง 4 กอง 58 ตำบล 950 หมู่บ้าน มีประชากร 86,728 คน

ที่มาของชื่อ “เมืองพวน” เรียกตามชื่อแม่น้ำพวนที่ไหลผ่านเมือง ชาวเมืองพวนเหล่านี้เมื่ออยู่ในประเทศลาวเรียกว่า “ไทพวน” คำว่า “ไท” หมายถึง “คน” หรือ “ชาว” เมื่อย้ายเข้ามาอยู่ภายในอาณาเขตประเทศไทยถูกเรียกว่า “ลาวพวน” เพื่อบ่งบอกว่ามาจากลาว ภายหลังมีการเขียนว่า “ไทยพวน” เพื่อแสดงถึงเป็นกลุ่มคนที่อยู่ในประเทศไทย

ปฐมเหตุชาวพวนย้ายแผ่นดิน เมืองเชียงขวาง (เมืองพวน) เดิมเป็นแคว้นแคว้นที่มีกษัตริย์สืบราชวงศ์ปกครอง แต่เป็นแคว้นแคว้นประเทศราชที่ขึ้นอยู่กับอาณาจักรล้านช้าง (เมืองนครเวียงจันทน์ และเมืองนครหลวงพระบาง) จนกระทั่ง พ.ศ. 2321 เจ้าชมพู กษัตริย์เชียงขวาง (พวน) เห็นว่านครเวียงจันทน์ที่เมืองเชียงขวางขึ้นอยู่กับประเทศราชของสยาม จึงหันไปติดต่อสัมพันธ์กับกษัตริย์เวียดนาม ทางเวียดนามจึงส่งกองกำลังทหารยึดเมืองเชียงขวาง เจ้าชมพูได้ยอมสวามิภักดิ์ต่อกษัตริย์เวียดนาม ต่อมาเจ้านันทเสน กษัตริย์เมืองนครเวียงจันทน์ ได้ยกกองทัพไปตีเมืองเชียงขวางและจับตัวเจ้าชมพูซึ่งไว้ที่เมืองนครเวียงจันทน์เป็นระยะเวลา 3 ปี ฝ่ายกษัตริย์เวียดนามทรงทราบก็ส่งราชสาส์นถึงเจ้านันทเสนให้ปล่อยตัวเจ้าชมพู แล้วให้เจ้าชมพูส่งเครื่องราชบรรณาการ และช่วยให้ทั้งเวียดนามและนครเวียงจันทน์ ในยุคนั้นเมืองเชียงขวางจึงมีลักษณะเป็นเมืองสองฝ่ายฟ้า

ต่อมาในพ.ศ. 2371 เจ้าอนุวงศ์ (เจ้าอนุทรราช) กษัตริย์นครเวียงจันทน์ (พ.ศ. 2347-2371) ราชวงศ์ล้านช้าง ได้ประกาศอิสรภาพจากสยาม แต่ไม่สำเร็จได้หลบหนีไปอยู่เมืองเชียงขวาง ทางสยามทราบจะยกทัพตีเมืองเชียงขวาง เจ้าสุทธกะสุวรรณกุมาร (เจ้าน้อย) กษัตริย์เมืองเชียงขวางองค์ที่ 45 (พ.ศ. 2346-2371) ราชวงศ์พวน (ราชวงศ์เจ้าเจ็ดเจือง) สวามีเจ้าหญิงคำวัน ราชบุตรเขยเจ้าอนุวงศ์เกรงเมืองเชียงขวางจะถูกตีจึงได้จับตัวเจ้าอนุวงศ์ส่งให้กษัตริย์สยาม จนถึงแก่พิราลัยที่กรุงเทพมหานคร สมเด็จพระจักรพรรดิมินมวง กษัตริย์เวียดนาม (พ.ศ. 2363-2384) ราชวงศ์เหงียนจึงจับเจ้าสุทธกะสุวรรณกุมาร (เจ้าน้อย) ประหารชีวิต และโปรดเกล้าฯ ให้องค์กวางผู้นำทหารจำนวน 200 นาย มาประจำการที่เมืองเชียงขวางให้ขึ้นต่อเวียดนาม ตลอดระยะเวลาที่กองทหารเวียดนามมาประจำการชาวเมืองเชียงขวางเดือดร้อน เจ้าसान กษัตริย์เมืองเชียงขวางองค์ที่ 46 ราชวงศ์พวน จึงส่งราชสาส์นถึงกษัตริย์สยามเพื่อขอกองกำลังขับไล่กองทหารเวียดนามเมื่อ พ.ศ. 2376 พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 3 (พ.ศ. 2367-2394) ราชวงศ์จักรีได้โปรดเกล้าฯ ให้เจ้าพระยาธรรมาธิบติ (สมบุญ) เป็นแม่ทัพสยาม นำกองทัพกรุงเทพมหานครและหัวเมืองเหนือ ได้แก่ เมืองพิษณุโลก 1,000 คน เมืองสวรรคโลก 500 คน เมืองสุโขทัย 600 คน เมืองพิจิตร 140 คน เมืองพิชัย 500 คน เมืองปากเหือง 200 คน เมืองเพชรบูรณ์ เมืองหล่มสักดี เมืองแก่นท้าว และเมืองเลย 1,390 คน

ส่วนประเทศราชล้านนามีเมืองนครน่าน 2,500 คน และเมืองนครแพร่ 500 คน รวมกองกำลังประมาณ 12,400 คน ยกขึ้นไปสมทบกับเมืองนครหลวงพระบาง เข้าตีเมืองเชียงขวาง และหัวเมืองสำคัญของเชียงขวาง เช่น เมืองเหียม เมืองหัว เมืองซอน เมืองชำเหนือ เมืองชำใต้ เมืองเชียงค้อ เมืองเชียงคาน เมืองสุย เมืองชัน และเมืองสบแอด เป็นต้น

ภาพที่ 2.101 แผนที่แสดงเส้นทางการอพยพกวาดต้อนชาวพวนเข้ามาในเขตประเทศไทย

ที่มา: ศักดิ์ชาย รัชตวรคุณ อ้างอิงใน หออัตลักษณ์นครน่าน (2563)

ส่วนกองทัพเมืองนครเชียงใหม่ เมืองนครลำพูน และเมืองนครลำปาง เดินทางมาสมทบล่าช้า จึงมีแต่กองทัพจากเมืองนครแพร่และเมืองนครน่านรวมแล้ว 3,000 คน เข้าสมทบกองทัพหลวงของสยามที่เมืองนครหลวงพระบาง กองทัพเมืองนครแพร่มีพระยารัตนะหัวเมืองแก้ว (เจ้าบุรีรัตน์) เป็นแม่ทัพ มีพระวังขวา (เจ้าวังขวา) และพระวังซ้าย (เจ้าวังซ้าย) เป็นรองแม่ทัพ เมื่อยกกองทัพไปถึงเมืองเชียงขวางแล้ว เพื่อไม่ให้เป็นที่มั่นและเป็นแหล่งเสบียงอาหารของกองทัพเวียดนามอีก เจ้าพระยาธรรมาธิบดี (สมบุญ) จึงได้สั่งให้กวาดต้อนชาวเมืองเชียงขวางลงมาไว้ในเขตสยามให้หมด เนื่องจากระยะทางจากเวียดนามถึงเมืองเชียงขวางใช้เวลา 15 วัน แต่จากสยามถึงเมืองเชียงขวางใช้เวลา 40 วัน เกรงว่าหากกองทัพสยามยกกลับ เวียดนามจะยกกองทัพกลับมาตีเมืองเชียงขวางอีกครั้ง ดังมีสารตราตอบเรื่องกวาดต้อนเมืองพวนของเจ้าพระยาธรรมาธิบดี (สมบุญ) เมื่อ พ.ศ. 2377 ว่า

“...ถ้าในปีมะเมียฉอกนี้ เห็นว่าจะเกลี้ยกล่อมเอาพวนไม่สิ้น จะตกค้างอยู่บ้างก็ให้กำชับเจ้าเมืองท้าวเพี้ย เมืองหนองคาย เมืองหนองหาร เมืองไชยบุรี ให้แต่งผู้คนรักษาด่านทางสี่บสวนฝั่งข้อราชการจึงกวาดขัน ให้ระวังระไวอย่าให้พวนซึ่งกวาดมาแล้วหนีกลับไปบ้านเมืองได้เข้าฤดูแล้งก็ให้คิดเกลี้ยกล่อมเอาพวนที่ตกค้างอยู่นั้นต่อไป ถ้าจะเอามาโดยดีก็ให้เกลี้ยกล่อมเอามา ถ้าเห็นว่าจะเอามาโดยดีไม่สิ้นพวนยังตกค้างอยู่ จึงจะโปรดให้กองทัพไปตีกวาดเอามาให้สิ้นอย่าให้เป็นเชื้อสายทางเสบียงอาหารกับข้าศึกต่อไปได้ และครอบครัวพวนซึ่งได้มานั้น จะจัดแจงไว้ที่หัวเมืองตามท้องตราซึ่งโปรดขึ้นมากครั้งนี้ ถ้าเจ้าเมืองท้าวเพี้ยจะวิวาทว่ากล่าวเกี่ยวข้องกับด้วยครอบครัวประการใด ก็ให้พระราชรินบังคับบัญชาตัดสินให้เป็นอันสำเร็จ ให้ว่ากล่าวประณบประνομอย่าให้มีความอริวิวาทร้ายฉานแก่กัน ให้เกิดความเคืองได้ฝ่าละอองฯ จะได้ช่วยกันรักษาเขตต์แดนบ้านเมืองทำราชการฉลองพระเดชพระคุณต่อไป...”

ชาวพวนจึงถูกกวาดต้อนไว้ตามหัวเมืองเหนือและประเทศราชของสยาม เช่น กองทัพเมืองสุโขทัย และเมืองสวรรคโลกกวาดต้อนไว้ที่บ้านหาดเสี้ยว บ้านหาดสูง บ้านใหม่ บ้านแม่ราก (อำเภอศรีสัชชนาลัย จังหวัดสุโขทัย) บ้านคลองมะพลับ (อำเภอสวรรคโลก จังหวัดสุโขทัย) และบ้านวังหาด (อำเภอด่านลานหอย จังหวัดสุโขทัย) กองทัพเมืองพิชัยกวาดต้อนไว้ที่บ้านปากฝาง และบ้านผาจุก (อำเภอเมือง จังหวัดอุดรดิตถ์) กองทัพเมืองนครน่านกวาดต้อนไว้ที่บ้านฝายมูล บ้านหลับมันพรวน และบ้านน้ำปั่ว (อำเภอเวียงสา จังหวัดน่าน) และกองทัพเมืองนครแพร่กวาดต้อนไว้ที่บ้านทุ่งไธ้ง (ตำบลทุ่งไธ้ง อำเภอเมือง จังหวัดแพร่) ซึ่งชาวพวนในจังหวัดน่าน จังหวัดสุโขทัย และจังหวัดอุดรดิตถ์ ที่อยู่ติดกับจังหวัดแพร่ อดีตมีการติดต่อปฏิสัมพันธ์กันอยู่เสมอ โดยเฉพาะการสมรสระหว่างกัน ดังปรากฏมีเชื้อสายพวนจากหมู่บ้านบริเวณพื้นที่รายรอบเหล่านี้ เข้ามาแต่งงานกับชาวพวนทุ่งไธ้ง ขณะเดียวกันชาวพวนทุ่งไธ้งก็ออกไปสมรสกับชาวพวนพื้นที่รายรอบด้วยเช่นกัน รวมถึงมีการสมรสกับเชื้อสายชาวลาวเมืองนครเวียงจันทน์ (ลาวเวียง) บ้านทุ่งกวาว ที่ตั้งหมู่บ้านอยู่ติดกันด้านทิศใต้อีกด้วย

ภายหลังการกวาดต้อนชาวเมืองเชียงขวางครั้งใหญ่ กษัตริย์เวียดนามได้โปรดให้องค์กวางผู้นำกองทัพเข้ายึดเมืองเชียงขวางไว้อีกครั้ง พร้อมกับให้ทหารจำนวน 100 นายประจำการอยู่เมืองเชียงขวาง จัดแบ่งการปกครองใหม่เรียกว่า “เวียน” มีทั้งหมด 8 เวียนหรือ 8 เขตการปกครอง และเปลี่ยนชื่อเมืองเชียงขวางเป็นภาษาเวียดนามว่า “แขวงทรานนินห์” (ตรันนิน) ดังนั้นตั้งแต่ช่วงนี้เป็นต้นมา กษัตริย์เวียงขวางจึงต้องส่งเครื่องราชบรรณาการและส่วยถวายให้กษัตริย์เวียดนาม และกษัตริย์เมืองนครหลวงพระบางเป็นประจำทุกปี โดยต่อจากนี้เมืองเชียงขวางยังมีกษัตริย์สืบต่อมาอีกหลายองค์ ภายใต้อิทธิพลของเวียดนามและเมืองหลวงพระบาง จนกระทั่งถึงเจ้าขันตี กษัตริย์เวียงขวางองค์สุดท้าย (องค์ที่ 49 พ.ศ. 2419-2430) ในราชวงศ์พวน (ราชวงศ์เจ้าเจ็ดเจือง) จึงถือว่าสิ้นสุดการปกครองระบบกษัตริย์ของเมืองเชียงขวาง (เมืองพวน)

กองทัพสยามพร้อมกับกองทัพเมืองนครน่านและเมืองนครแพร่ ที่เป็นหัวเมืองประเทศราช ล้านนา ได้ยกขึ้นไปตีขับไล่เวียดนามออกจากเมืองเชียงขวางช่วง พ.ศ. 2376-2377 ปรากฏในจารึก ท้ายคัมภีร์ใบลานวัดกาซ่อง (ตำบลเหมืองหม้อ อำเภอเมือง จังหวัดแพร่) ระบุว่า “สกราช 1196 (พ.ศ. 2377) ไปเสกเมืองภวน” ชาวพวนจึงเข้ามาเมืองนครน่านพร้อมกับกลุ่มเมือง นครแพร่ที่เจ้านายเมืองนครน่าน และแพร่ได้กวาดต้อนมาในช่วง พ.ศ. 2377-2378

“...จุลศักราชได้ 1196 ตัว (พ.ศ. 2377) ปีกาบสง่า ปางเมืองสถิตสำราญอยู่ วิหารหลวง ช้างค้ำเมืองน่านวันนั้นแล ตวย่าเค้าเพ็นเพนหนังสือเมืองภวน...”

ในครั้งนั้นเมื่อเจ้านายเมืองนครน่านและนครแพร่ ยกทัพช่วยขับไล่เวียดนามออกจาก เมืองเชียงขวางสำเร็จ ได้ทำการกวาดต้อนชาวพวนเมืองเชียงขวางบางส่วนกลับมาไว้ในแต่ละเมือง เพื่อเพิ่มจำนวนไพร่บ้านพลเมือง เนื่องจากอดีตผู้คนเป็นทรัพยากรสำคัญของบ้านเมือง เช่น ชาวพวน 13-15 ครอบครัวมาไว้บริเวณบ้านฝายมูล เมืองนครน่าน (ตำบลป่าคา อำเภอท่าวังผา จังหวัดน่าน) ชาวพวน 7 ครอบครัว และพระภิกษุ 1 รูป มาตั้งอยู่บริเวณบ้านหลักมื่นพรวน เมืองสา (ตำบล จอมจันทร์ อำเภอเวียงสา จังหวัดน่าน) เจ้าคำม่น เจ้านายในเมืองสา เป็นหนึ่งในผู้กวาดต้อนชาวพวน จำนวน 5 ครอบครัวมาตั้งอยู่บ้านน้ำปั่ว เมืองสา (ตำบลน้ำปั่ว อำเภอเวียงสา จังหวัดน่าน) เป็นต้น

1) ภาษา

ชาวไทพวนมีภาษาที่ยังคงเอกลักษณ์แบบไทพวน แม้ว่าปัจจุบันจะมีภาษาไทยวน (คำเมือง) และภาษาไทยเข้าไปมีส่วนต่อการพูดสื่อสารในชีวิตประจำวัน คำที่ภาษาล้านนาออกเสียงสระโอ คำของภาษาพวนจะออกเสียงสระเออ เช่น ไหญ่ ออกเสียงเป็น เหญ่อ หรือภาษาล้านนาออกเสียง สระอัว ภาษาพวนจะออกเสียงสระโอ เป็นต้น

2) เครื่องแต่งกาย

ในอดีตผู้หญิงชาวไทพวนใช้ผ้าคาดอกแทนการสวมเสื้อ นุ่งซิ่นตีนจก หรือสีพื้นแทรก ปลายขวาง บางท้องถิ่นนิยมนุ่งซิ่นมัดหมี่ หรือใช้ผ้าขาวม้ารัดนม เรียกว่า “แห้งตุ้” ทั้งชายหญิง ไม่สวมเสื้อ แต่เวลาไปไร่นาจต้องสวมเสื้อสีดำหรือสีคราม ผู้หญิงสวมเสื้อรัดตัวแขนยาวถึงข้อมือ กระดุมเสื้อใช้เงิน กลมติดเรียงลงมาตั้งแต่คอถึงเอว เด็กผู้ชายก็จะใส่กำไลเท้า เด็กผู้หญิงใส่ทั้งกำไลมือ กำไลเท้า

สตรีชาวพวนใส่เสื้อจีบรอบอกมีแขนควบ (เรียกเสื้อคอกระเช้า) เมื่ออยู่กับบ้านปกติ นิยมห่ม สไบเมื่อไปในชุมชนหรือไปวัด ถ้าไปในงานพิธีจะสวมนอกเป็นเสื้อคอกลมแขนกระบอก ตัดตะเข็บ โดยทั่วไปสตรีที่เป็นโสดกับสตรีที่แต่งงานแล้วจะแต่งตัวต่างกัน สตรีโสดจะนุ่งซิ่น (ทอหรือมัดหมี่) ที่ชายซิ่นจะต่อตีนซิ่นสวยงาม สตรีที่มีสามีแล้วจะต่อตีนซิ่นเช่นเดียวกันเป็นซิ่น มีเชิงแต่ซิ่นที่นุ่งจะเป็นผ้าลาย มีหัวลายไม่เหมือนกัน

ผู้ชายชาวพวนนุ่งกางเกงขาก๊วย สวมเสื้อหม้อห้อม มีผ้าโพกศีรษะและผ้าขาวม้าเคียนเอว ถ้าไปในงานพิธีทำบุญหรือถ้างานมงคลสมรสจะใส่เสื้อขาว

ภาพที่ 2.102 เครื่องแต่งกายของชาวไทพวน แขวงเชียงขวาง (เมืองพวน) ประเทศลาว
ที่มา: ชมรมอีสาน จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อ้างอิงใน หออัตลักษณ์นครน่าน (2563)

2.3.7 ไทยวน

“ไทยวน” หรือ “ไทโยน” คำนี้สันนิษฐานว่ามาจากเรียกชาวเมืองที่อยู่ในแคว้น “โยนนคร” ไทยวนเป็นชาติพันธุ์เก่าแก่ที่มีการตั้งถิ่นฐานบริเวณเมืองน่านและเมืองบริวาร ร่วมกับชาวกาวที่ตั้งถิ่นฐานอยู่ก่อนแล้ว จึงปรากฏตำนานพื้นเมืองน่านกล่าวถึงคนกลุ่มสำคัญ และมีบทบาทสูงของเมืองน่านคือ “ชาวกาว” และ “ชาวไท” (ไทยวน) ปัจจุบันชาวไทยวน เป็นคนกลุ่มหลักของเมืองน่าน ที่มีอัตลักษณ์และบ่งบอกหมู่บ้านได้ชัดเจน ดังปรากฏกล่าวถึง ชาวไทยวนร่วมกับชาวกาว ในตำนานพื้นเมืองน่านว่า

“...เมื่อตติยศักราช 727 ตัว (พ.ศ. 1908) ปีกัดไค้ ส่นำกุญชร ชาวกาวไท เรียกร้องกันมา แปลงโรงหลวง...”

1) ภาษา

ชาวไทยวนมีทั้งภาษาพูดและภาษาเขียน ภาษาเขียนเรียกว่า “อักษรธรรมล้านนา” หรือตัวเมือง พัฒนามาจากอักษรมอญโบราณ เช่นเดียวกับอักษรพม่า พบได้ทั่วไปในวัดทางภาคเหนือของประเทศไทย (ส่วนที่เป็นเขตอาณาจักรล้านนาเดิมและเขตที่ได้รับอิทธิพลวัฒนธรรมล้านนาบางแห่ง) อักษรธรรมล้านนายังได้แพร่หลายเข้าไปยังอาณาจักรล้านช้าง ผ่านความสัมพันธ์ทางการทูตและทางศาสนาระหว่างล้านนากับล้านช้างในช่วงปลายพุทธศตวรรษที่ 21 ร่วมสมัยกับพระเจ้าโพธิสาลราชและพระเจ้าไชยเชษฐาธิราชแห่งล้านช้างเป็นต้นเค้าของการวิวัฒนาการของแบบอักษรที่เรียกว่า “อักษรธรรมลาว” (หรือที่เรียกในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของไทยว่า “อักษรธรรมอีสาน”) ในเวลาต่อมา

อักษรธรรมล้านนาจัดตามกลุ่มพยัญชนะวรรคตามพยัญชนะภาษาบาลี แบ่งออกเป็น 5 วรรค วรรคละ 5 ตัว เรียกว่า “พยัญชนะวรรค” หรือ “พยัญชนะในวรรค” อีก 8 ตัวไม่จัดอยู่ในวรรค เรียกว่า “พยัญชนะอวรรค” หรือ “พยัญชนะนอกวรรค” หรือ “พยัญชนะเศษวรรค” ส่วนการอ่านออกเสียงเรียกพยัญชนะทั้งหมดนั้น จะเรียกว่า “ตัว” เช่น ตัว กะ/ก/ ตัว ขะ/ข/ ตัว จะ/จ/ เป็นต้น

2) เสียงวรรณยุกต์

เนื่องจากล้านนาได้นำเอาระบบอักษรวิธีของมอญมาใช้โดยแทบจะไม่มีปรับเปลี่ยนเลย และภาษามอญเองก็เป็นภาษาที่ไม่มีวรรณยุกต์ ดังนั้นในอดีตจึงไม่ปรากฏว่ามีการใช้เครื่องหมายวรรณยุกต์ในการเขียนอักษรธรรมล้านนาเลย จนกระทั่งในระยะหลังเมื่ออิทธิพลของสยามแผ่เข้าไปในล้านนาจึงปรากฏการใช้รูปวรรณยุกต์ในการเขียนอักษรธรรมล้านนา ภาษาล้านนาสามารถผันได้ 5 เสียง (อาจผันได้มากที่สุด 7 หรือ 8 เสียง แต่ในแต่ละท้องถิ่นจะใช้เพียง 6 เสียง) การผันจะใช้การจับคู่กันระหว่างอักษรสูงกับอักษรต่ำจึงทำให้ต้องใช้วรรณยุกต์เพียง 2 รูปเท่านั้น คือ เอกกับโท (เทียบภาษาไทยกลาง)

ภาพที่ 2.103 ไทยวนเมืองน่าน
ที่มา: ประทวน สอนสิริ อ้างอิงใน หออัตลักษณ์นครน่าน (2563)

3) เครื่องแต่งกาย

ภาพที่ 2.104 การแต่งกายไทยวนเมืองน่าน
ที่มา: หออัตลักษณ์นครน่าน (2563)

เครื่องแต่งกายของชาวไทยวนเมืองน่าน อ้างอิงตามประวัติศาสตร์จากบันทึกของชาวตะวันตก หลักฐานทางโบราณคดี และการสัมภาษณ์ผู้สูงอายุ ผู้ชายยุคเก่านิยมสักขาลาย คือ การสักยันต์ด้วยหมึกดำ ไว้ผมยาว มีลักษณะเกล้าเป็นมวยมุ่นอยู่กลางศีรษะ บางคนจะโพกผ้ารัดรอบศีรษะ บางคนก็ตัดผมสั้นอย่างทรงมหาดไทย ผ้านุ่งของผู้ชายเป็นผ้าพื้นที่ทำด้วยฝ้ายปั่นมือลายโกง คือ ลายที่มีสีดำสลับขาว ก็คือผ้าขาวม้าในปัจจุบันแต่ทอด้วยฝ้ายปั่นมือซึ่งมีวิธีนุ่ง 3 แบบ คือ

3.1) การนุ่งแบบปกติจะรวบตรงเอวแล้วเหน็บตรงกึ่งกลาง มีบางส่วนเหลือปล่อยห้อยลงมาจากเอว คือ การนุ่งแบบลอยชาย

3.2) จับรวบเหน็บตรงเอว ส่วนชายอีกด้านหนึ่งดึงไปเหน็บไว้ด้านหลังคล้ายกับนุ่งโจงกระเบน เรียกว่า “นุ่งผ้าต้อย”

3.3) นุ่งผ้าที่มุงความกระชับรัดกุมจนมองเห็นสะโพกทั้ง 2 ข้าง เผยให้เห็นรอยสักได้ชัดเจน เรียกว่า “เค็ดม้าม” ในเมื่อต้องการความกระฉับกระเฉงสะดวกในการต่อสู้ ทำงาน ขุดดิน ทำไร่ ทำนา และขี่ควาย

ในการนุ่งผ้าทั้ง 3 แบบนี้ ส่วนบนจะเปลือยอก จะไม่สวมเสื้อ แม้ในยามหนาวก็จะใช้ผ้าตุ้ม (ผ้าห่มเนื้อบางกว่าฝ้านวม) ปกคลุมร่างกาย สีของผ้าจะย้อมด้วยสีจากพืช เช่น คราม มะเกลือ หรือแก่นขนุน เป็นต้น เวลาเดินป่าจะนิยมสวมรองเท้าทำด้วยหนังควาย มีสายคิประหว่างหัวแม่เท้ากับนิ้วชี้ไม่หุ้มส้น สะพายย่าม ส่วนเดี่ยวหรือกางเกงที่ใช้นุ่งมีในระยะหลัง รับวัฒนธรรมจากชาวไทลื้อ มีรูปแบบคล้ายกับกางเกงจีน คือ ตัวโต เป้าหลวม เมื่อตัดเย็บจะมีแนวตะเข็บถึง 5 แนว จึงเรียกว่า “เดี่ยวดูก” จะมีทั้งแบบขาสั้น ครึ่งหน้าแข้ง และชนิดยาวถึงข้อเท้า

การสวมเสื้อนิยมกันในตอนหลัง พบหลักฐานชัดเจนในสมัยรัชกาลที่ 5 มีลักษณะเป็นเสื้อคอกลมแขนสั้น และแขนยาวผ่าหน้า ตลอดผูกเชือกหรือติดกระดุมสีของเสื้อเป็นสีขาว ตุ่มของใยฝ้าย บางครั้งย้อมครามที่เรียกว่า “จกหม้อห้อม” ในบรรดาเจ้านายแล้ว เสื้อผ้าที่ใช้ในโอกาสพิเศษ หรือเป็นพิธีการจะนุ่งผ้าไหมโจงกระเบน เสื้อแขนยาวแบบเสื้อพระราชทาน มีผ้าไหมคาดเอว ต่อมาได้มีการนิยมนุ่งผ้าม่วง สวมเสื้อราชปะแตน สวมถุงเท้ายาวสีขาว พร้อมด้วยรองเท้าชิวชิวสีดำ เช่นเดียวกับทางกรุงเทพฯ นิยมไว้ทรงผมมหาดไทยแบบภาคกลาง

การแต่งกายของสตรีชาวไทยวนเมืองน่านที่เป็นเอกลักษณ์มาแต่เดิม นิยมเกล้าผมมวยสูงกลางศีรษะ ขมวดปอยผมส่วนหนึ่ง เสียบมวยผมไว้แล้วปักปิ่น หรือเสียบดอกไม้ประดับ (จิตรกรรมฝาผนังวัดภูมินทร์ และผนังวัดหนองบัว) นุ่งผ้าซิ่นคำเคิบ ตัวซิ่นปักยกดอกและคาดก้านต่อตีนด้วยผ้าจก

คาร์ล บ็อค กล่าวไว้ว่า เวลานุ่งขึ้นจะใช้พันรอบตัวให้ชายทับซ้อนกันและเหน็บขายนอกไว้ข้างเอว ไม่นิยมสวมเสื้อ การเปลือยอกถือเป็นเรื่องธรรมดาของสตรีชิวานานและล้านนาในอดีต มีเพียงผ้าห่มหรือผ้าแถบ เรียกว่า “ผ้าดอง” สีขาว สีเหลือง หรือสีชมพูอ่อน สีนี้เป็นที่นิยมกันมาก การห่มผ้ามีหลายแบบตามความพึงพอใจของแต่ละคน บางคนห่มโดยใช้ผ้าพาดไหล่คลุมถึงหน้าอก ด้านหนึ่งแล้วสอดชายผ้าไปได้แขนด้านตรงข้ามอ้อมมาข้างหลังแล้วพันตลบขึ้น จนชายผ้าจรดชายผ้า อีกด้านหนึ่งที่ห้อยไว้ตั้งแต่ที่แรก ส่วนมากมักปล่อยให้ชายผ้าห้อยอยู่ (ห่มแบบสองไหล่) แต่บางคนเหน็บชายผ้าไว้แน่น (ห่มแบบผ้าแถบ) บางคนใช้ห่มเฉียงแบบสไบเรียกว่า “สะห้วยแห้ง” หรือนุ่งผ้าขึ้นทอมือลายขวางลำตัวเก็บมุก คาดก้าน ต่อตีนจก

จากการสำรวจ และเก็บสะสมของผู้สะสมผ้าทอโบราณของเมืองน่าน พบว่าแต่ละผืนผ้าที่มีอายุโดยเฉลี่ยไม่ต่ำกว่า 50-100 ปี โดยศึกษาจากเส้นใย สีย้อม วัสดุที่ใช้ทอ ลวดลาย โครงสร้างส่วนใหญ่จะมีความยาวถึง 40 นิ้ว แต่หน้าแคบไม่เกิน 30 นิ้ว เนื้อผ้าบางเรียบแน่นบางผืนผิวสัมผัสเรียบแห้งเหมือนกับกระดาษสมุด เพราะทอจากฝ้ายโรงงานที่ผลิตมาจากพม่าสมัยที่เป็นอาณานิคมของอังกฤษ เป็นข้อสังเกตของผ้าทอโบราณที่มีอายุไม่ต่ำกว่า 50 ปี การสวมใส่เสื้อเป็นความนิยมในระยะหลัง (ราวปลายรัชกาลที่ 5) เสื้อจะเป็นเสื้อที่ตัดเย็บจากผ้าทอมือสีขาวตุ่น ซึ่งเป็นสีของฝ้ายพันธุ์พื้นเมือง หรือผ้าไหมเนื้อแน่น รูปแบบของเสื้อมีหลายแบบ คือ เสื้อคอกลม ตัวหลวม แขนกระบอกต่อแขนต่ำ ผ่าอกตลอด ผูกเชือกหรือติดป้าต่อมแต่็บ (กระดุมแป็บ) มีกระเป่าทั้งสองข้าง ไม่นิยมสวมรองเท้า แต่จะมีรองเท้าลำลองที่ทำด้วยไม้ไผ่ใส่เดินตามบ้าน มีลักษณะพอดีกับฝ่าเท้ามีปุ่มระหว่างหัวแม่เท้ากับนิ้วชี้ไว้ค้ำ เวลาเดินมีเสียงดังกระทบพื้นว่า “ก๊อบแก็บ”

สำหรับหญิงที่มีฐานะดี นิยมสวมสร้อยคอหลายดอกหมาก ทำด้วยเงิน ทอง หรือนาก จำนวนมากน้อยขึ้นอยู่กับฐานะ นิยมเจาะดั้งหูแล้วสอดด้วยแผ่นทอง เงิน นาก ทองเหลืองม้วน ที่เรียกว่า “ลานหู” หญิงชาวบ้านโดยทั่วไปจะใช้โบลานม้วนกลมสอดในดั้งหูที่เจาะรูไว้ นิยมสวมกำไล แขนทำด้วยเงิน ทอง ส่วนมากเป็นกำไลทองเกลี้ยง ๆ อีกอย่างคือปิดเป็นเกลียวคล้ายเชือก หรือร้อยต่อกันเป็นลูกประคำ จะสวมใส่แขนมากน้อยแค่ไหนไม่จำกัดขึ้นอยู่กับฐานะ ผ้าซิ่นที่เป็นเอกลักษณ์ของไทยวนเมืองน่าน ได้แก่

ซิ่นม่าน เป็นผ้าซิ่นพื้นบ้านที่ใช้กันทั่วไป เป็นซิ่นที่มีช่วงขนาดของลายไม่เท่ากัน แต่ละช่วงมีชื่อเรียกและมีโครงสร้างที่แน่นอน ซิ่นโบราณมีจัตออน (ชมพู) จัตแล้ (น้ำเงิน) มีหมู่ตาเป็นลวดลายหรือมุกที่โดดเด่น ทอด้วยฝ้ายหรือสอดด้นเงินทองได้ จะมีผืนเป็นสีน้ำเงินเป็นส่วนมาก ส่วนหมู่ของลายจะมีมุกสลับกับสีชมพูและสลับน้ำเงินไป ส่วนล่างจะเป็นมุกตาหมู่ 4-5 หมู่ ส่วนชายล่างสุดจะมี 2 ลักษณะ คือ แบบมีสีเดียวหรือ 2 สี จะมีสีเรียกต่างกัน คือ ดิ้นลวดจะเป็นสีเดียว ส่วนที่มี 2 สี สลับกันเรียกว่า “ดิ้นเล็บ” การใช้งานสวมใส่อยู่บ้านหรือไปวัดงานบุญงาน บวชนาค หรือชุดพ็อนรับแขกบ้านแขกเมือง นิยมสวมใส่กับเสื้อสีขาวแขนยาวพาดผ้าสไบ

ชินบ้อง เป็นผ้าชินที่ใช้กันอยู่ทั่วไป จะเป็นผ้าฝ้ายหรือผ้าไหมก็ได้ ลักษณะการทอ ใช้การทอเป็นหมู่ ๆ ด้วยเทคนิคขิด เก็บมุกตรงกลางลาย ในแต่ละหมู่ลายรี้วขวางเท่ากันเป็นปล้อง ๆ ตลอดผืน สลับด้วยมุกหรือดอกกลดลายสลับแบ่งเป็นระยะเท่า ๆ กัน ทอสลับกับก่านซ้อ หรือมัดก่าน คูคล้ายสายแม่น้ำที่ไหล จะทอด้วยฝ้ายทั้งผืนหรือทอสลับดั้นเงินทอง หรือจะใช้ผ้าตีนจกมาต่อ เป็นส่วนของตีนชิน จึงเรียกว่า “ชินตีนต่อ” ถ้าหากไม่ต่อตีนจกลักษณะตีนชิน จะมีลักษณะเป็นตีน 2 สี คือแดง และน้ำตาลสลับดำรี้วขนาดเล็กชั้นเรียกว่า “ตีนเล็บ”

ชินเชียงแสน เป็นชินที่มีลักษณะเป็นผืนผ้าพื้นสีแดง สีม่วง สีเขียว ฯลฯ มีรี้วสีเข้ม เป็นลายขวางทอด้วยเทคนิคขิดสานธรรมดาตลอดทั้งผืน เป็นระยะโครงสร้างที่แน่นอน ชื่อของชิน ชนิดนี้แสดงถึงแหล่งกำเนิดว่าเป็นเอกลักษณ์เก่าแก่ของชาวเชียงแสนที่มีการอพยพในอดีต ชินชนิดนี้ ราคาถูกเพราะทอด้วยฝ้ายอย่างเดียว จะมีสีอยู่ลักษณะ 2 อย่าง คือ ถ้าเส้นยืนสีแดง จะเรียกว่า “ชินเชียงแสนเครือแดง” ถ้าเส้นยืนสีดำจะเรียกว่า “ชินเชียงแสนเครือดำ” ส่วนหัวของ ชินจะทอเป็นสีขาวส่วนล่างจะมีลักษณะ 2 ลักษณะ คือ ตีนเล็บและตีนป่าน

ชินคำเคิบ เป็นผ้าชินที่ใช้กันมากในคุ้มเจ้านายเมืองน่าน เป็นลายที่วิจิตรพิสดาร กว่าลายอื่น ๆ กล่าวคือ ใช้ดั้นทองหรือดั้นเงินสลับกันทั้งผืนหรือต่อตีนจก บางผืนจะใช้ ลายดอกพิกุลเล็ก ยกดอกสลับกันไปทั้งผืน หรือเก็บมุกเป็นดอกลายต่าง ๆ คล้ายฝ้ายดอกลำพูน แต่เมืองน่านเรียกว่า “ชินยก” จะทอด้วยดั้นเงินดั้นทองเท่านั้น เป็นของใช้สวมใส่ของสตรีสูงศักดิ์ และผู้มีฐานะ บางผืนจะทอด้วยเส้นเงินหรือเส้นทองคำจริง ๆ

ภาพที่ 2.105 แม่เจ้าศรีโสภา ชายาของเจ้ามหาพรหมสุรธาตาฯ ในชุดแต่งกายของชนชั้นสูงเมืองน่าน
ที่มา: หอจดหมายเหตุแห่งชาติ อั้งอิงใน หออัตลักษณ์นครน่าน (2563)

4) ประเพณีและพิธีกรรม

ประเพณีและพิธีกรรมในรอบปีแบบชาวไทยวนเมืองน่าน มีดังนี้

เดือนกุมภาพันธ์	ประเพณีนมัสการพระธาตุคอนแก้ว ประเพณีขึ้นถ้ำผาตูบ
เดือนมีนาคม	ประเพณี 6 เป็งไหว้สาพระธาตุแช่แห้ง พิธีกรรมเลี้ยงผีปู่ย่า
เดือนเมษายน	ประเพณีสงกรานต์ พิธีกรรมส่งเคราะห์ สะเดาะเคราะห์ จุดบอไฟ
เดือนพฤษภาคม	ประเพณีนมัสการพระธาตุเขาน้อย
เดือนมิถุนายน	งานปอยบวชลูกแก้ว
เดือนกรกฎาคม	ประเพณีเข้าพรรษา พิธีแรกนาขวัญ
เดือนตุลาคม	พิธีทานกฐิน ทานสลากภัต ประเพณีแข่งเรือ
เดือนพฤศจิกายน	ประเพณีเป็ง (ลอยกระทง)

สงกรานต์งานประเพณี ถือเป็นช่วงแรกของการเริ่มต้นปีใหม่เมือง หรือสงกรานต์งานประเพณี

โดยแบ่งออกเป็น วันที่ 13 เมษายน หรือวันสังขารล่อง ถือเป็นวันสิ้นสุดของปี โดยจะมีการยิงปืนยิงสลอก และจุดประทัดตั้งแต่ก่อนสว่างเพื่อขับไล่สิ่งไม่ดี วันนี้ต้องเก็บกวาดบ้านเรือน และทำความสะอาดวัด

วันที่ 14 เมษายน หรือวันเนา ตอนเช้าจะมีการจัดเตรียมอาหารและเครื่องไทยทาน สำหรับงานบุญในวันรุ่งขึ้น ตอนบ่ายจะไปขนทรายจากแม่น้ำเพื่อนำไปก่อเจดีย์ทรายในวัด เป็นการทดแทนทรายที่เหยียบติดเท้าออกจากวัดตลอดทั้งปี

วันที่ 15 เมษายน หรือวันพญาวัน เป็นวันเริ่มศักราชใหม่ มีการทำบุญถวายขันข้าว ถวายตุ้มไม้ค้ำโพธิ์ที่วัดสงฆ์พระพุทธรูป พระธาตุและรดน้ำดำหัวขอพรจากผู้ใหญ่ที่เคารพนับถือ

วันที่ 16-17 เมษายน หรือวันปากปีและวันปากเดือน เป็นวันทำพิธีทางไสยศาสตร์ สะเดาะเคราะห์ และบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ต่าง ๆ ทั้งนี้ ชาวล้านนามีความเชื่อว่าการทำพิธีสืบชะตา จะช่วยต่ออายุให้ตนเอง ญาติพี่น้อง และบ้านเมืองให้ยืนยาว ทำให้เกิดความเจริญรุ่งเรือง และความเป็นสิริมงคล โดยแบ่งการสืบชะตาแบ่งออกเป็น 3 ประเภท คือ การสืบชะตาคน การสืบชะตาบ้าน และการสืบชะตาเมือง

4.1) แห่บอไฟ

การแห่บอไฟของจังหวัดน่าน เป็นประเพณีสืบทอดกันมานาน ตำนานพื้นเมืองน่าน กล่าวถึงเมื่อครั้งพญาครานเมืองโปรดให้สมโภชเฉลิมฉลององค์พระธาตุแช่แห้งครั้งแรก ซึ่งได้ทรงก่อสร้างและบรรจุพระบรมสารีริกธาตุไว้ที่ดอยภูเพียงแช่แห้ง และชาวเมืองได้จัดทำบอไฟนำไปจุดถวาย เป็นพุทธบูชาจำนวนมากเป็นระยะเวลา 7 วัน 7 คืนจึงหมด ด้วยเหตุนี้เมื่อมีงานพิธีทางศาสนา เช่น มีงานสมโภชเฉลิมฉลองวัดวาอาราม จึงนิยมจุดบอไฟเป็นพุทธบูชาเสมอมา โดยเฉพาะงานนมัสการไหว้สาพระธาตุแช่แห้ง พระธาตุเขาน้อย และพระเจ้าทองทิพย์ ที่เป็นปูชนียสถานวัตถุสำคัญของ

เมืองน่าน จะแห่บอไฟกันอย่างยิ่งใหญ่ ในเมื่อครั้งยังมีเจ้าผู้ครองนครน่าน พระองค์จะต้องมีบอไฟ ส่วนพระองค์อย่างน้อย 3 กระบอ และต้องทำกระบอที่ใหญ่กว่าชาวเมือง และจะต้องเสด็จประทับ เป็นประธาน ณ ปรำที่จัดไว้เฉพาะพระองค์ บอไฟของเจ้าผู้ครองน่านจะต้องจุดเป็น ประธานก่อน เป็นลำดับแรก ขบวนแห่บอไฟแต่ละคณะศรัทธาหัววัดต่าง ๆ จะมีกลอง ฉิ่ง ฉาบ ฆ้องโหม่ง ใหญ่น้อยหลายลูกตามลำดับตีประสานเสียงกันอย่างครึกครื้น มีพ็อนรำแห่ขบวน และมีการขับ ที่เรียกว่า “อ่าบอไฟ” เป็นคำกล่าวยกย่องบูชาสิ่งที่เคารพในทางพุทธศาสนา ที่จะนำเอาบอไฟไป จุดเป็นพุทธบูชา

4.2) บวชลูกแก้ว

ประเพณีบวชลูกแก้วเป็นประเพณีบวช หรือการบรรพชาของชาวเมืองน่าน นิยมจัดภายใน เดือนกุมภาพันธ์ มีนาคม หรือเมษายน ตอนช่วงเช้า ซึ่งเก็บเกี่ยวพืชผลเสร็จแล้ว ในพิธีบวชจะมีการ จัดงานเฉลิมฉลองอย่างยิ่งใหญ่ มีการแห่ลูกแก้วหรือผู้บวชที่จะแต่งตัวอย่างสวยงามเลียนแบบ เจ้าชายสิทธัตถะ เพราะถือคตินิยมว่าเจ้าชายสิทธัตถะได้เสด็จออกบวชจนตรัสรู้ และนิยมให้ลูกแก้ว ชีม้่า ชี ช้าง หรือชีคอคคน เปรียบเหมือนม้ากัณฐกะม้าทรงของเจ้าชายสิทธัตถะ ปัจจุบัน ประเพณี บวชลูกแก้วที่มีชื่อเสียง คือ ประเพณีบวชลูกแก้ว ที่จังหวัดแม่ฮ่องสอน

4.3) การแข่งเรือ

การแข่งเรือในจังหวัดน่าน เป็นประเพณีเก่าแก่สืบเนื่องกันมาอย่างยาวนาน นิยมแข่งเรือ ในช่วงงานทอดกฐินและงานถวายทานสลากภัต การแข่งเรือสำคัญประจำปีคือการแข่ง ในงานทอดกฐิน “ประชาสามัคคีนครน่าน” ที่คณะข้าราชการและประชาชนร่วมกันจัดเป็นประจำ ทุกปี เรือแข่งจะเป็นของคณะศรัทธาหัววัดต่าง ๆ มีลักษณะแตกต่างกับเรือแข่งทางภาคกลาง เพราะลำตัวเรือ ใช้ไม้ซุงทั้งท่อนชุดแบบเรือชะล่า แต่รูปร่างเพรียวเหมาะสำหรับการพายแข่ง เรือแต่ละลำใช้ฝีพาย 26-38 คน นั่งเป็นคู่ ๆ นายท้ายยืน หัวเรือแกะสลักเป็นรูปพญานาคชูคอสูงส่ง่า อ้าปากเขี้ยวองโง้งนำเกรงขามตาโปนแดง หางเรือแกะสลักเป็นหางพญานาคราชที่อู่งใหญ่หงอนเชิด ติดพู่ห้อยหัวและหางเรือ ติดกระจกสีแกะสลักลวดลายงดงามลงรักปิดทองตลอดลำเรือ ก่อนเรือเข้าแข่ง เรือแต่ละลำจะนำเรือคณะของตนพายเอื่อย ๆ เลาะไปตามริมตลิ่งและลำน้ำ เพื่ออวดฝีมือและความพร้อมเพรียง เรือแต่ละลำจะมีกลอง ฆ้อง ฉิ่ง ฉาบ และพิฆัง (ม้่าล่อ) บางลำมีแฉ (ปีแฉ) ผสมวงด้วย การสร้างหัวเรือเป็นรูปพญานาคนั้น เป็นเพราะชาวเมืองน่านเชื่อว่า พญานาคเป็นสัญลักษณ์ของความอุดมสมบูรณ์ บันดาลให้ฝนตกต้องตามฤดูกาล ก่อนลงมือแข่งเรือ จะทำการการวะสายน้ำน่าน อันเปรียบเสมือนผู้หล่อเลี้ยงชีวิตของตนเองทุกครั้ง

4.4) ประเพณียี่เป็ง

ประเพณียี่เป็ง (วันเพ็ญเดือนยี่) หรืองานลอยกระทง โดยจะมีงาน “ตามผางผะด็บ” (จุดประทีป) ซึ่งชาวภาคเหนือตอนล่างจะเรียกประเพณีนี้ว่า “พิธีจองเปรียง” หรือ “ลอยโหมด” เป็นงานที่ขึ้นชื่อที่จังหวัดสุโขทัย

4.5) ประเพณีตานตุง

ประเพณีตานตุง ในภาษาถิ่นล้านนา ตุง หมายถึง “ธง” จุดประสงค์ของการทำตุงในล้านนา คือ การทำถวายเป็นพุทธบูชา ชาวล้านนาถือว่า เป็นการทำบุญอุทิศให้แก่ผู้ที่ล่วงลับไปแล้ว หรือถวายเพื่อเป็นปัจจัยส่งกุศลให้แก่ตนไปในชาติหน้า ด้วยความเชื่อที่ว่า เมื่อตายไปแล้วก็จะได้เกาะยึดชายตุงขึ้นสวรรค์ พ้นจากขุมนรก วันที่ถวายตุงนั้นนิยมกระทำในวันพญาวันซึ่งเป็นวันสุดท้ายของเทศกาลสงกรานต์

4.6) ประเพณีทานก๋วยสลาก

ประเพณีทานก๋วยสลาก หรือสลากภัต เป็นประเพณีทางพระพุทธศาสนาที่สำคัญที่แสดงออกถึงความสามัคคีกันในการมาพร้อมหน้าในบรรดาหมู่ญาติพี่น้อง เพื่อการทำบุญถึงญาติที่ได้ล่วงลับ ประเพณีนี้ได้ปฏิบัติสืบต่อกันมาช้านานในดินแดนล้านนา เริ่มถือปฏิบัติตั้งแต่ครั้งใดไม่ปรากฏหลักฐานแน่ชัดเจน การทานก๋วยสลาก เริ่มราววันเพ็ญเดือน 12 เหนือ หรือประมาณเดือนกันยายน และสิ้นสุดในเดือนเก็งยัดบ หรือประมาณเดือนตุลาคมของทุกปี ซึ่งถือว่าเป็นช่วงเวลาที่เหมาะสม เพราะชาวบ้านว่างจากการงานและเป็นช่วงที่ยังอยู่ในฤดูฝน พระภิกษุสามเณรยังคงจำพรรษาอยู่ในวัดอย่างพร้อมเพรียง ในภาคกลางก็มีการทำบุญเหมือนกันนี้ เรียกว่า “การทำบุญสลากภัต” จะแตกต่างกันที่ระยะเวลา ภาคกลางมักเริ่มทำในช่วงเดือน 4 เดือน 5 เดือน 6 ซึ่งเป็นระยะที่ผลหมากรากไม้สุกงอม และเป็นช่วงที่ว่างจากการงานไม่มีการเก็บเกี่ยวใด ๆ

5) ความเชื่อ

5.1) ตีกลองบูชา

กลองบูชา เป็นเครื่องสูงสร้างขึ้นตามความเชื่อจากนิทานชาดกเรื่องพุทธเสนากะ หรือนางสิบสอง กล่าวถึงยักษ์ที่ออกกินคนทุก ๆ 7 วัน เตือดร้อนถึงพระอินทร์ พระพรหม และเทวดา จึงส่งพระพุทธเสนากะลงมาเกิดที่เมืองบัว เพื่อมาช่วยปราบยักษ์ (เมืองหลวงพระบาง) พระพุทธเสนากะ จึงจับยักษ์ขังไว้ในถ้ำ และใช้แผ่นศิลาปิดปากถ้ำไม่ให้ยักษ์ออกมา ทั้งนี้ พระพุทธเสนากะบอกว่า トラบใดพระพุทธศาสนายังมีคณนัถือและมันคงอยู่ พญายักษ์ไม่สามารถออกมาจากถ้ำได้ พญายักษ์กล่าวกับพระพุทธเสนากะว่า “จะรู้ได้อย่างไรว่าพระพุทธศาสนายังตั้งมั่นคงอยู่ พระพุทธเสนากะ กล่าวตอบว่า หากพญายักษ์ยังคงได้ยินเสียง ตีกลองเป็นสัญญาณโดย 7 วันให้ตี 1 ครั้ง เพื่อเป็นอาณัติสัญญาณให้พญายักษ์รู้ว่าพระพุทธศาสนาของพระพุทธเจ้ายังคงดำรงอยู่” ดังนั้นพระพุทธเสนากะจึงให้ชาวเมืองตีกลองเมื่อครบ 7 วัน

นับแต่นั้นมาบ้านเมืองก็ร่มเย็นเป็นสุข จึงทำให้เกิดจารีตการตีกลองบูชาเป็นต้นมาถึงบัดนี้ มีจุดประสงค์การตีกลองบูชาดังนี้

ตีเพื่อสื่อสารเกี่ยวกับศาสนกิจและเพื่อแจ้งให้ชุมชนรับทราบถึงวันธรรมสวนะ และวันโกน กล่าวคือ เป็นการตีเพื่อเตือนศรัทธาชาวบ้านให้รู้ว่าพรุ่งนี้จะถึงวันพระ ให้เตรียมตัวมาทำบุญตักบาตร ฟังธรรม ถือน้ำศีลภาวนา โดยจะตีในวันแรม 7 ค่ำ วันแรม 14 ค่ำ หรือวันขึ้น 7 ค่ำ วันขึ้น 14 ค่ำ เพราะในสมัยก่อนไม่มีสื่อใด ๆ ที่จะบอกวัน เดือน ปี นอกจากปฏิทิน แต่บางครั้งวัฏจักรปฏิทิน ไม่มีจะใช้วิธีตีกลองนี้เตือนค้ำก่อนชาวบ้านจะเข้านอน โดยตีเป็นจังหวะช้า ๆ เนิบ นาบ นุ่มนวล และลุ่มลึก นำฟัง ผู้ตีกลองแม่ แล้วไล่ตีตามลูกตุบแล้วมาลงท้ายด้วยการตีฆ้องโหม่ง ซึ่งฆ้องโหม่งนี้ จะมีคนตีอีกคนหนึ่ง

ตีเพื่ออนุโมทนาอุบาสกอุบาสิกาที่ได้มาทำบุญและใส่บาตรในวันพระ โดยจะตีในเวลาหลังการทำบุญตอนเช้าและตอนกลางคืนในวันพระ

ตีกลองเพื่อเป็นสัญญาณบอกว่า ได้เวลาที่พระสงฆ์จะเริ่มเทศนาพระธรรมคำสอน ซึ่งภาษาถิ่นพูดว่า “ธรรมขึ้น”

ตีกลองเพื่อเป็นสัญญาณบอกกล่าวแก่เทวดา เพื่อร่วมอนุโมทนาการทำบุญ ในครั้งนั้น ๆ เรียกว่า “ปาวอินทร์ปาวพรหม”

ตีเพื่อเป็นสัญญาณบอกเหตุ หรือมีเหตุการณ์สำคัญเกิดขึ้นในหมู่บ้าน เช่น ไฟไหม้ ระดมคน ไล่ล่าโจร และน้ำท่วม เป็นต้น

ตีประโคมในเทศกาลต่าง ๆ เช่น งานทำบุญสลากภัต งานบุญเฉลิมฉลองกุฎิ วิหาร และศาลาการเปรียญ เป็นต้น การตีแบบนี้ไม่มีแบบอย่างหรือกติกาใด ๆ ผู้ตีจะตีตามความถนัด ตามท่วงทีลีลาของตนเอง

6) ความเชื่อเรื่องผี

ชาวไทยวนเมืองน่านมีความผูกพันอยู่กับการนับถือผี ซึ่งเชื่อว่ามีสิ่งเร้าลับให้ความคุ้มครองรักษาอยู่ ซึ่งสามารถพบเห็นได้จากการดำเนินชีวิตประจำวัน เช่น เมื่อเวลาที่ต้องเข้าป่า หรือต้องค้างพักแรมอยู่ในป่า จะนิยมบอกกล่าวและขออนุญาตเจ้าที่ เจ้าทางอยู่เสมอ และเมื่อเวลาที่กินข้าวในป่า จะแบ่งอาหารบางส่วนให้เจ้าที่อีกด้วยเช่นกัน ซึ่งสิ่งเหล่านี้แสดงให้เห็นว่าวิถีชีวิตที่ยังคงผูกพันอยู่กับการนับถือผีสาร แบ่งประเภท ดังนี้

6.1) ผีบรรพบุรุษ	มีหน้าที่คุ้มครองเครือญาติและครอบครัว
6.2) ผีอารักษ์ หรือผีเจ้าที่เจ้าทาง	มีหน้าที่คุ้มครองบ้านเมืองและชุมชน
6.3) ผีขุนน้ำ	มีหน้าที่ให้น้ำแก่ไร่นา
6.4) ผีผาย	มีหน้าที่คุ้มครองเมืองผาย
6.5) ผีปากน้ำ	มีหน้าที่คุ้มครองบริเวณที่แม่น้ำสองสายมาบรรจบกัน

6.6) ศิวัญญาณประจำข้าว เรียกว่า “เจ้าแม่โพสพ”

6.7) ศิวัญญาณประจำแผ่นดิน เรียกว่า “เจ้าแม่ธรณี”

ทั้งนี้ชาวไทยวนเมืองน่านจะมีการเลี้ยงผีบรรพบุรุษ ในช่วงระหว่างเดือน 4 เบ็งเหนือ (มกราคม) จนถึง 8 เหนือ (พฤษภาคม)

อย่างไรก็ตามชาวไทยวนมีความเชื่อในการเลี้ยงผีเป็นพิธีกรรมที่สำคัญ แม้ว่าการดำเนินชีวิตจะราบรื่นไม่ประสบปัญหาใด แต่ก็ยังไม่ลืมบรรพบุรุษที่เคยช่วยเหลือให้มีชีวิตที่ปกติสุขมาตั้งแต่รุ่นปู่ย่า ยังคงพบเรือนเล็ก ๆ หลังเก่าตั้งอยู่กลางหมู่บ้านเสมอ หรือเรียกว่า “หอเจ้าที่ประจำหมู่บ้าน” เมื่อเวลาเดินทางไปยังหมู่บ้านต่าง ๆ ในชนบท ความเชื่อดังกล่าวจึงส่งผลให้ขนบธรรมเนียม ประเพณี และพิธีกรรมต่าง ๆ ของชาวเหนือ เช่น ผู้เฒ่าผู้แก่ชาวเหนือ (พ่ออู๋-แม่อู๋) เมื่อไปวัดฟังธรรม ก็จะประกอบพิธีเลี้ยงผี คือ จัดหาอาหารคาว-หวาน เช่นสังเวณีปูย่าด้วย แม้ปัจจุบันในเขตตัวเมืองของ ภาคเหนือจะมีการนับถือผีที่อาจเปลี่ยนแปลงและเหลือน้อยลง แต่อย่างไรก็ตามชาวบ้านในชนบทยังคงมีการปฏิบัติกันอยู่

7) อาหาร

ชาวไทยวนกินข้าวเหนียวและปลาร้า ภาษาไทยวนเรียกว่า “ข้าวนึ่ง” และ “ฮ้า” ส่วนกรรมวิธีการปรุงอาหารของไทยวนจะนิยมการต้ม ปิ้ง แกง หมก ไม่นิยมใช้น้ำมัน ส่วนอาหารที่นิยมได้แก่ น้ำพริกหนุ่ม น้ำพริกอ่อน น้ำพริกน้ำปู ใส่อั่ว แกงโหะ แกงฮังเล แคบหมู ผักกาดจอบ ลาบหมู ลาบเนื้อ จิ้นส้ม (แหนม) ข้าวซอย และขนมจีนน้ำเงี้ยว เป็นต้น

ลาบหมู เป็นอาหารที่นิยมทำกินกันในโอกาสพิเศษหรืองานเลี้ยงหรือในเทศกาลต่าง ๆ ส่วนประกอบหลักของลาบหมู คือ เนื้อหมูสด นำมาสับให้ละเอียดคลุกเคล้ากับเลือดสดและเครื่องใน ต้มหั่นซอย ปรุงด้วยเครื่องปรุงอันประกอบด้วยพริกแห้งเผา และเครื่องเทศต่าง ๆ ลาบกินกับผักสด นานาชนิด โดยเฉพาะประเภทสมุนไพรที่มีกลิ่นหอมแรง และเรียกผักที่นำมากินกับลาบว่า “ผักกับลาบ” ปัจจุบันนิยมรับประทานลาบหมู มากกว่าลาบวัว ลาบควาย ลาบที่ยังไม่สุก เรียกว่า “ลาบดิบ” ถ้าต้องการรับประทานแบบสุก ก็นำไปคั่วกับน้ำมันพืชเล็กน้อย หรือไม่ใส่น้ำมันก็ได้ เรียกว่า “ลาบคั่ว”

แกงผักกาดมีหลายสูตร แต่ละสูตรอาจใช้ชนิดผักกาด เครื่องแกง และวิธีการแกงแตกต่างกัน แกงผักกาดใส่ไก่ นิยมใช้ผักกาดกวาดตั้ง หรือผักกาดจ้อน (ผักกาดกวาดตั้งที่มีดอก) และผักกาดเขียว นิยมใส่มะเข่นหรือผลกำจัดย่างไฟด้วย เพื่อให้แกงมีกลิ่นหอม บ้างนิยมแกงผักกาดเขียวใส่เนื้อวัว (แกงผักกาดใส่จิ้นงัว) และใส่ผักชีลาวก่อนยกหม้อลงจากเตา บ้างนิยมใส่ปลา โดยใช้ผักกาดกวาดตั้งที่ยังไม่ออกดอก จะใส่ปลาดุกหรือปลาช่อน

พริกหนุ่ม คือพริกสดที่ยังไม่แก่จัด น้ำพริกหนุ่ม เป็นน้ำพริกที่มีลักษณะข้น เป็นอาหารพื้นบ้านล้านนาที่รู้จักกันทั่วไป มีจำหน่ายแพร่หลายแก่นักท่องเที่ยว นิยมซื้อเป็นของฝาก รับประทานกับแคบหมู บางสูตรใส่ปลาร้าสับ และกะปิห่อใบตองย่างไฟ บางสูตรใส่น้ำปลากับเกลือ

นอกจากนี้ชาวไทยวนยังนิยมกินหมากและอมเมี่ยง โดยนำใบเมี่ยงที่เป็นส่วนใบอ่อนมาหมักให้มีรสเปรี้ยวอมฝาด เมื่อหมักได้ระยะเวลาที่ต้องการ จะนำใบเมี่ยงมาผสมเกลือเม็ด หรือน้ำตาล แล้วซึ่งนอกจากการอมเมี่ยงแล้ว คนไทยวนโบราณมีความนิยมสูบบุหรี่ที่มวนด้วยใบตองกล้วย มวนหนึ่งขนาดเท่านิ้วมือ และยาวเกือบศืบ ชาวบ้านเรียกจะเรียกบุหรี่ชนิดนี้ว่า “ขี้โย” หรือ “บุหรี่ขี้โย” ที่นิยมสูบกันมากอาจเนื่องมาจากอากาศหนาวเย็น เพื่อทำให้ร่างกายอบอุ่นขึ้น

2.3.8 ไทลื้อ (ยอง)

ไทลื้อ มีถิ่นฐานเดิมอยู่สิบสองพันนา (มณฑลยูนนาน ประเทศจีน ในปัจจุบัน) มีการเคลื่อนย้ายเข้ามาในเมืองน่านหลายครั้ง ทั้งการศึกสงคราม บุกเบิกพื้นที่ทำกิน และการแต่งงาน เช่น พ.ศ. 2333 ไทลื้อเมืองยองนำโดยพญาศรี ราชาปราบโลก นำชาวไทลื้อเมืองยองเข้ามาอยู่เมืองน่านจำนวน 585 ครอบครัว

“...มาถึงสกราชได้ 1152 ตัว (พ.ศ. 2333) ปีกตเส็ด ม่านก็เอาทัพเข้าไปรบก็แตกพ่ายไปทางเมืองหลวง...ตั้งไพร่ไทแห่งพระญายอง ก็เอากันแตกพ่ายเข้ามาเมืองน่านก็พระญาศรีแลราชาปราบโลกทำวหาญทั้งหลายเปนแก่ก็เข้ามาเมืองน่าน มีคน 585 ครัว ก็เข้ามาทางบ่อมางมารอดเมืองน่านในสกราชตัวเดียนนี้ เดือน 11 แรม 3 ค่ำ วันนั้นก็มาในเมืองน่านที่นั่นทั้งมวลแล...”

พ.ศ. 2355 ไทลื้อเมืองล้า เมืองพง เมืองเชียงแข็ง และเมืองหลวงภูคา เข้ามาอยู่เมืองน่าน “...ถึงสกราช 1174 ตัว (พ.ศ. 2355) ปีเต่าสัน...ในสกราชเดียนนี้ เดือน 3 อาชญาหลวงเจ้าก็กวาดเอาคนครัว เมืองล้า เมืองงง เชียงแข็ง เมืองหลวงพูคา ลงมาไว้เมืองน่านมี 6 พันครัว

พ.ศ. 2379 ชาวไทลื้อเมืองล้า อพยพมาตั้งบ้านหนองบัว (อำเภอท่าวังผา จังหวัดน่าน) 14 พ.ศ. 2396 กองทัพเมืองนครน่านร่วมกับกองทัพหลวงสยามไปตีเมืองเชียงรุ่ง เมืองเชียงตุง พ.ศ. 2399 กวาดต้อนชาวไทลื้อเมืองพงประมาณ 1,000 กว่าคนให้ตั้งบ้านที่เมืองเชียงม่วน และเมืองเชียงคำที่ขึ้นเมืองนครน่าน

ปัจจุบันชาวไทลื้อตั้งถิ่นฐานในจังหวัดน่าน อยู่ในอำเภอทางตอนเหนือของจังหวัดน่าน มีจำนวน 7 อำเภอ 63 หมู่บ้าน ได้แก่ อำเภอทุ่งช้าง อำเภอปัว อำเภอท่าวังผา อำเภอเฉลิมพระเกียรติ อำเภอเชียงกลาง อำเภอสันติสุข และอำเภอสองแคว

1) ภาษา

ภาษาไทยที่อยู่ในตระกูลภาษาขร้า-ไท และมีคำศัพท์และการเรียงคำศัพท์คล้ายกับภาษาไทยถิ่นอื่น ๆ ผู้พูดภาษาไทยถิ่นนี้เรียกว่าชาวไทลื้อหรือชาวลื้อ ภาษาไทลื้อมีผู้พูดในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ประมาณ 2,000,000 คน โดยมีจำนวนผู้พูดในประเทศจีน 300,000 คน ในประเทศพม่า 200,000 คน ในประเทศไทย 1,200,000 คน และในประเทศเวียดนาม 5,000 คน

ภาษาไทยถิ่นนี้แบ่งสำเนียงภาษาการพูดออกเป็น 2 กลุ่มใหญ่ โดยอาศัยสภาพทางภูมิศาสตร์ของแม่น้ำล้านช้าง (โขง) เป็นตัวแบ่งสำเนียงแรก คือ สำเนียงเชียงรุ่ง และสำเนียงเมืองล้า

1.1) สำเนียงเชียงรุ่ง หรือพูดอีกอย่างหนึ่งคือ สำเนียงคนยอง ถือว่าเป็นสำเนียงภาษากลางของชาวไทลื้อ คือเป็นภาษาของชาวเชียงรุ่ง เป็นสำเนียงที่พูดซ้ำและฟังดูสุภาพ มักมีคำว่า “เจ้า” ต่อท้ายเหมือนคนไทยวนสำเนียงนี้ เป็นสำเนียงที่ใช้ในบริเวณสิบสองพันนาตอนกลาง และตะวันตกของสิบสองพันนา ครอบคลุมถึงรัฐฉาน ประเทศเมียนมาร์ ประกอบด้วย เมืองยอง เมืองหลวย เมืองยู้ เมืองเชียงลาบ เมืองเลน เมืองพะยาก และเมืองไฮ เลยมาถึงประเทศลาวแถบเมืองสิงห์ (เชียงทอง) เมืองเชียงแข็ง เมืองหลวงภูคา เมืองบ่อแก้ว เมืองไชยบุรีเมืองเชียงฮ่อน (บ้านเชียงลม) และเมืองหงสา โดยมีสำเนียงจะออกกลาง ๆ การผันสำเนียงเสียงจะอยู่ในระดับกลาง ๆ ขึ้น ๆ ลง ๆ ค่อนข้างน้อยแต่มักตัดคำพูดควบกันให้สั้นลง และมักเอื้อนเสียงพูด หรือลากเสียงยาว ภาษาชาวไทลื้อกลุ่มนี้พูดกันมากในจังหวัดลำพูน เชียงใหม่ ลำปาง แพร่ เชียงราย น่าน (นับแต่ตำบลยม อำเภอท่าวังผา อำเภอป่าซาง ขึ้นไปจนถึงเมืองเงิน และหลวงพระบาง เมืองสิงห์ของประเทศลาว)

1.2) สำเนียงภาษาไทลื้อกลุ่มเมืองล้า ได้รับอิทธิพลสำเนียงมาจากภาษาลาวหรือภาษาไทพวนมาก่อนข้างมาก สำเนียงการพูดออกไปทางภาษาลาว การผันสำเนียงขึ้นลงค่อนข้างเร็ว แต่ต่างกันว่าสำเนียงพูดยังคงเป็นภาษาถิ่นที่ไม่มี สระ อัว อัวะ เอีย สำเนียงการพูดนี้จะพูดในกลุ่มของชาวไทลื้อ เมืองล้า เมืองพง เมืองมาง เมืองเชียงบาน โดยในประเทศไทย ภาษากลุ่มนี้จะพูดใน อำเภอเชียงม่วน อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา อำเภอสองแคว อำเภอท่าวังผา (เฉพาะตำบลป่าคา และตำบลยอด อำเภอสองแคว จังหวัดน่าน) นอกจากนี้คำบางคำในภาษาไทยถิ่นนี้ยังแตกต่างกันไปตามสภาพของภูมิศาสตร์ และอิทธิพลของภาษากลุ่มที่ใกล้เคียง

2) เครื่องแต่งกาย

การทอผ้า นับว่าเป็นวิถีชีวิตประการหนึ่งของสตรีชาวไทลื้อ ซึ่งเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่สืบทอดต่อกันมาจากบรรพบุรุษ มีวิธีและเทคนิคการทอเป็นเอกลักษณ์แบบไทลื้อ เครื่องแต่งกายของชาวไทลื้อโดดเด่นไม่เหมือนใคร ผู้หญิงจะสวมเสื้อแขนยาวที่เรียกว่า “เสื้อปัด” และนุ่งซิ่นหญิงไท ลื้อจะโพกผ้าสีขาวเป็นเอกลักษณ์ สวมเสื้อปัด เป็นเสื้อรัดรูปสีดำครามเอวลอยแขนยาวตรงซาบหน้า ตกแต่งด้วยผ้าแถบสีเฉียงมาผูกติดกันตรงมุมซ้ายทางลำตัว ติดกระดุมเงินนุ่งซิ่นลายขวาง ทอด้วยเทคนิคเกาหรือลัวง เรียกว่าลายน้ำไหลส่วนชายไทยลื้อสวมเสื้อแขนยาวสีดำคราม

คล้ายเสื้อหม้อห้อมมี 2 แบบ แบบดั้งเดิมเป็นเสื้อเอวลอย สายหน้าขลิบด้วยผ้าแถบสี ป้ายมาติดกระดุมที่ไต้รักแร้และเอว อีกแบบเป็นแบบเมืองเงิน เป็นเสื้อคอตั้ง มีแถบผ้าจากลายขอนาค ตกแต่งทั้งชายและหญิงจะมีผ้าโพก ศีรษะ โดยผู้เฒ่าผู้แก่ชาวไทลื้อบางคนก็ยังคงแต่งกายเช่นนี้อยู่ การแต่งกายของผู้ชายชาวไทลื้อ คือนุ่งกางเกงผ้าฝ้าย สีนํ้าเงินเข้ม ที่แต่งอย่างคนเมืองก็มี ส่วนผู้หญิง แต่งกายด้วยเสื้อผ้าสีสันต่าง ๆ คอ เสื้อปักลวดลายสารพัดสี ด้านหน้าและด้านหลัง ปักลายสดสวย ฝ้านุ่งทอสลัปสี ฝ้าขึ้นของกลุ่มชาวไทลื้อในเมืองน่าน ได้แก่

ขึ้นน้ำไหล เป็นการทอลายเลียนแบบการไหลของพระแสน้ำที่พลิวไหว ซึ่งเป็นจินตนาการ ของภูมิปัญญาท้องถิ่นใช้ฝ้ายหลายสีพุ่งสลักกัน ลักษณะลายน้ำไหล มีทั้งขนาดเล็ก ขนาดใหญ่ แล้วแต่ความนิยม อาจสอดแทรกดินเงินหรือดินทอง เพื่อความงดงามด้วยลักษณะเทคนิคการทอ คือการเก็บขีดสลัปสี ความงดงามด้วยด้ายไหมให้งามเหมือนสายน้ำที่ไหล จึงมีชื่อเรียกตามลักษณะ ไหล เช่น น้ำไหลใบข้าว น้ำไหลเม็ดแตง น้ำไหลขีด น้ำไหลระเบิด และน้ำไหลภูเขา เป็นต้น

ขึ้นลื้อ เป็นลวดลายผ้าของไทลื้อที่อพยพมาจากสิบสองพันนา ใช้ผ้าไหมที่มีสีสันสวยงาม สะดุดตา มีการตกแต่งด้วยเทคนิคการขีด จก และล้วงมาก ซึ่งลักษณะของขึ้นลื้อจะมีลวดลาย แตกต่างกันตามวัยของผู้นุ่ง ได้แก่ วัยสาวรุ่น แม่เรือน ผู้สูงอายุ และคนชรา ซึ่งขึ้นดังกล่าวจะมี เทคนิคการทอด้วยฝ้ายพื้นส่วนมากจะเป็นสีดำสลับแดงเหลือง เขียวขาว และยังสอดแทรกลวดลาย การเก็บมุกเป็นรูปขอ รูปหงส์ รูปม้า รูปปลา รูปเขาปอกเขายัง อันเป็นชื่อเรียกของเทคนิคในการ ทอในของผู้ทอผ้าแลการทอผ้าด้วยลวดลายที่สวยงามและชำนาญล้วง เก็บมุก โดยความสามารถ และฝีมือของชาวไทลื้อ

ลายเกาะลายล้วง เป็นลวดลายที่นิยมทอกันมากในชาวไทลื้อ เกิดจากการใช้นิ้วมือจับ เส้นด้ายสีต่าง ๆ สอดลงไปในด้ายเส้นยืนจนเกิดเป็นลวดลายตามที่ช่างทอต้องการ การสร้างลายด้วย วิธีนี้มีลักษณะเป็นทางยาวและเป็นหยักคลื่นยาว ๆ ตามแนวนอนจึงเปรียบได้กับธรรมชาติของสายน้ำ ที่ไหลริน จึงตั้งชื่อว่า “ลายน้ำไหล” ไว้บนผืนผ้า

3) ประเพณีและพิธีกรรม

- 3.1) การเลี้ยงฝ้าย เพื่อเป็นสิริมงคล
- 3.2) การเรียกขวัญข้าว ปีไหนที่เห็นว่าข้าวเจริญเติบโตไม่เต็มที่จึงจัดให้มีการเรียกขวัญข้าว
- 3.3) การสู่ขวัญข้าวใหม่ ฤดูเก็บเกี่ยวข้าวได้ผลผลิตเป็นที่น่าพอใจจะทำพิธีสู่ขวัญข้าวใหม่

นอกจากนี้ไทลื้อยังมีประเพณีสำคัญที่น่าสนใจอีกมากมายเช่น การเรียกขวัญ มีลักษณะคล้ายประเพณีเรียกขวัญของชาวเหนือโดยทั่วไป เพื่อเป็นขวัญกำลังใจแก่ผู้หายป่วยใหม่ ๆ การส่งเคราะห์ เพื่อให้อยู่สุขสบายขึ้น การสืบชะตาเพื่อให้เป็นสิริมงคล ชัปล่สิ่งชั่วร้าย มีทั้งสืบชะตาคนและสืบชะตาหมู่บ้าน การขึ้นเฮินใหม่หรือการขึ้นบ้านใหม่ การขึ้นปีใหม่ ระหว่างวันที่ 13-18 เมษายน ของทุกปี การแต่งงานและการตายซึ่งเดิมจะใช้การฝัง ต่อมาใช้การเผาแทน

ส่วนการละเล่นที่เป็นเอกลักษณ์วัฒนธรรมไทลื้อคือ การขับลื้อ การฟ้อนเจิง การเล่นมะกอน การเล่นโง่งกวง และการเล่นก้อปแก้ป เป็นต้น

ภาพที่ 2.106 การแต่งกายของชาวไทลื้อ (ยอง)

ที่มา: หออัตลักษณ์นครน่าน (2563)

4) ความเชื่อ

พิธีเลี้ยงผีอารักษ์ หรือที่ชาวไทลื้อเรียกว่า “เข้ากำ” ซึ่งมีตั้งแต่ กำเฮิน (เรือน) กำบ้าน ไปจนถึง กำเมิง (เมือง) เป็นพิธีที่มีความหมายอย่างยิ่งสำหรับชาวไทลื้อ การเข้าร่วมพิธีกรรมเลี้ยงผีในแต่ละระดับเป็นหน้าที่โดยตรงของชาวไทลื้อ ในช่วงเวลาของการประกอบพิธีกรรมจะไม่มีการออกนอกสถานที่ เพราะถือว่าการละเมิดจารีตประเพณี ทุกครัวเรือนมีส่วนร่วมรับผิดชอบค่าใช้จ่ายในการประกอบพิธี โดยเฉพาะอย่างยิ่งการซื้อสัตว์มาเช่นสังเวย บางพิธีที่ห้ามผู้หญิงเข้าร่วมพิธี แต่ถ้าผู้ชายในครัวเรือนไม่อยู่ผู้หญิงจะต้องฝากเพื่อนบ้านให้นำไก่ และเหล้าไปร่วมพิธีแทน

ระยะเวลาในการเลี้ยงผี มักจะเป็นช่วงหลังการดำนาปลูกข้าว เพื่อเป็นการขอฝน ขอความสำเร็จในการเพาะปลูก หรือช่วงหลังการเก็บเกี่ยวซึ่งเป็นการแสดงความขอบคุณต่อผี พิธีกรรมมักจะจัดตั้งแต่ราวต้นเดือน 9 ไปจนถึงเดือน 12 ของไทลื้อ ในช่วงนี้ชาวบ้านว่างจากการทำนา อีกทั้งในฤดูฝนไม่นิยมเดินทางไกล เพราะหนทางลำบาก มักเกิดโรคภัยต่าง ๆ ได้ในระหว่าง พิธีกรรมจะมีการละเล่นรื่นเริงต่าง ๆ เป็นการ เปิดโอกาสให้ชาวบ้านที่ทำงานหนักมาช่วงระยะเวลาหนึ่ง ได้มีโอกาสพักผ่อน ทำให้หนุ่มสาวได้พบปะสังสรรค์กัน นับว่าเป็นกิจกรรมทางสังคมที่นอกเหนือจาก กิจกรรมของพุทธศาสนา

สัญลักษณ์ในพิธีกรรม คือ “ตาแหลว” จะเป็นของสำคัญในพิธีทุกระดับตั้งแต่ครัวเรือน หมู่บ้านจนถึงพิธีของเมือง ภายในเขตจะมีการติดตามแหลวเพื่อเป็นสัญลักษณ์แสดงให้ได้ว่าห้ามเข้ามา ในบริเวณที่กำลังมีพิธี ซึ่งหมายถึงเขตอิทธิพลของผีอารักษ์ แสดงถึงกรรมสิทธิ์ในขอบเขต พื้นที่ที่คน กลุ่มนั้น ๆ อาศัยอยู่ สามารถใช้เป็นเครื่องกำหนดเขตแดนของหมู่บ้านหรือเมืองได้

2.3.9 เมี่ยน (เย้า)

ชาวเมี่ยนมีถิ่นฐานเดิมอยู่ในประเทศจีน บริเวณพื้นที่ราบรอบทะเลสาบตงตงถึงของ แม่น้ำแยงซี ชื่อ “เมี่ยน” เป็นชื่อที่ทางราชการตั้งให้หรือบางครั้งเรียก “อ้าวเมี่ยน” ภาษาที่ใช้อยู่ใน ตระกูลจีน-ทิเบต สาขาแม้ว-เย้า ส่วนภาษาพูดจะพัฒนามาจากกลุ่มภาษาหนึ่งของชาวหมาน ภาษาเย้า ปัจจุบันแบ่งเป็นภาษากินย่อยได้ 3 ภาษา คือ ภาษาเมี่ยน ภาษาปุน และภาษาลักจา ชาวเมี่ยนไม่มีอักษรจึงได้นำอักษรอันมาใช้ ลักษณะการตั้งถิ่นฐานจะอยู่ในระดับต่ำลงมาจกต้นน้ำ และไม่เป็นหุบเขา ในระดับความสูง 1,000-1,500 เมตรจากระดับน้ำทะเล จะตั้งบ้านเรือนอยู่เป็น กลุ่มแช่ตระกูล ลักษณะของบ้านเรือนจะปลูกคร่อมพื้นดิน ใช้ดินเป็นพื้นของบ้าน ผนังบ้านเป็นรูป สี่เหลี่ยมผืนผ้า ด้านยาวใช้เป็นหน้าบ้านและหลังบ้าน หลังคามุงด้วยใบหวายหรือหญ้าคา ส่วนฝาบ้าน จะใช้ไม้แผ่นหรือไม้ไผ่ทาบปล้อง ชาวเมี่ยนไม่นิยมสร้างสิ่งปลูกสร้างไว้หลังบ้าน สิ่งก่อสร้างอื่น ๆ เช่น ยุ้งข้าว เล้าหมู จะสร้างไว้ด้านหน้าบริเวณประตูใหญ่ของบ้าน

1) ภาษา

ภาษาเมี่ยนเป็นภาษาตระกูลจีน-ทิเบต สาขาแม้ว-เย้า คำศัพท์ใกล้เคียงกับภาษาจีนกวางตุ้ง เขียนด้วยอักษรจีนมีพยัญชนะ 33 เสียง เป็นตัวสะกดได้ 9 เสียง สระมี 10 เสียง เป็นสระเดี่ยว 8 เสียง สระประสม 2 เสียง เป็นภาษาคำโดด ไม่มีการผันคำตามกาล คำขยายอยู่หลังคำถูกขยาย เช่น อ่วม (น้ำ)+จอม (ร้อน) เป็นอ่วมจอม (น้ำร้อน) เรียงประโยคแบบประธาน-กริยา-กรรม

2) เครื่องแต่งกาย

เครื่องแต่งกายของชาวเมียนมาจากตำนานที่บันทึกไว้ในหนังสือเดินทางข้ามเขตภูเขา (เกียน เซิน ป็อง) ที่ชาวเมียนมาได้คัดลอกกันต่อ ๆ มาจนถึงทุกวันนี้ ระบุให้ลูกหลานชาวเมียนมาปกปิดร่างกายของผืนหู ผู้ให้กำเนิดเมียนมา โดยใช้เสื้อลาย 5 สีคลุมร่างกาย เข็มขัดรัดเอว ผ้าเช็ดหน้า ลายดอกไม้ ผูกที่หน้าผาก กางเกงลายปิดกัน ผ้าลายสองผืนปิดที่ขา เชื่อกันว่าจากตำนานนี้เองทำให้ชาวเมียนมาใช้เสื้อผ้าคาดเอว โปกศีรษะและกางเกงที่ปักด้วย 5 สี

ยุคที่การค้าขายยังไม่เข้าไปถึงชุมชนชาวเมียนมา ส่วนใหญ่นิยมใช้สีปักลายเพียง 5 สีเท่านั้น คือ สีแดง สีเหลือง สีน้ำเงิน สีเขียว และสีขาว ในช่วง 2 ทศวรรษที่ผ่านมา ชาวเมียนมานิยมปักลายผ้ามากขึ้นและใช้สีต่าง ๆ เพิ่มมากขึ้น การปักลายและการใช้สีส้นในการปักลายในแต่ละท้องถิ่น จะแตกต่างกันบ้างตามความนิยมของแต่ละท้องถิ่น การปักลายผ้าทุกวันนี้หญิงชาวเมียนมาก็ยังคงแต่งกายตามแบบฉบับที่ระบุไว้ในตำนานได้อย่างเคร่งครัด ผ้าที่เมียนมานำมาปักนั้นเป็นผ้าทอมือ กล่าวกันว่า เมียนมาเคยทอผ้าใช้เอง แต่เมื่ออพยพเข้ามาอยู่ในเมืองน่านและประเทศไทยแล้วค้นพบว่าผ้าทอมือของไทยลือที่มีถิ่นฐานอยู่ในประเทศเมียนมาร์และประเทศไทยเหมาะแก่การปักลาย จึงได้ซื้อผ้าทอมือของไทยลือมาข้อม และปักลายจนกลายเป็นความนิยมของเมียนมา

ชาวเมียนมามีลักษณะการแต่งกายโดยใช้สีส้น จะแตกต่างกันบ้างเพียงเล็กน้อย เมื่อแต่งกายตามจารีตประเพณีก็พอจะทราบได้ว่ามีถิ่นฐานอยู่ในท้องถิ่นใด แต่มีบ้างที่กลุ่มที่อาศัยอยู่ใกล้เคียงกัน จะมีการลอกเลียนแบบซึ่งกันและกันบ้าง การปักลายเมียนมาจะจับผ้า และจับเข็มแตกต่างกันกับเผ่าอื่น ๆ เมียนมาจะปักผ้าจากด้านหลังผ้าขึ้นมายังด้านหน้าของผ้า ชาวเมียนมาจึงต้องจับผ้าให้ด้านหน้าคว่ำลง เมื่อปักเสร็จแต่ละแถวแล้วก็จะมีม้วนและใช้ผ้าที่ห่อไว้ อีกชั้นหนึ่งเพื่อปกป้องกันสิ่งสกปรกต่าง ๆ การปักลายเสื้อผ้าเพื่อใช้ทำเป็นเครื่องแต่งกาย และของใช้ตามจารีตประเพณีเมียนมา มีการปักลาย 4 แบบ คือ การปักลายเส้น (กิว กิว) การปักลายขัด (โฉ่ง เจียม) การปักลายแบบกากบาท (โฉ่ง ดับ ยัด)

การเรียกชื่อลายปัก ในการปักลายสตรีชาวเมียนมาจะต้องจดจำชื่อ และวิธีการปักลายไปพร้อม ๆ กัน สำหรับการปักลายขัด (โฉ่ง เจียม) และลายกากบาท (โฉ่ง ดับ ยัด) ส่วนใหญ่จะเป็นลายเก่าที่เรียกเหมือนกัน นอกจากนี้สตรีชาวเมียนมาบางคนที่มีความเฉลียวฉลาดอาจประดิษฐ์ลายปักใหม่ ๆ ขึ้นมาโดยการนำส่วนประกอบของลายต่าง ๆ มาประกอบเข้าด้วยกัน หรือดัดแปลงเป็นลายปักใหม่แล้วตั้งชื่อเรียกใหม่ แต่โดยทั่วไปแล้วจะเรียกชื่อที่คงลักษณะเด่นของลายเดิม เช่น ลายปักหมวกขององค์ผู้บริสุทธิ์ทั้ง 3 (ฟามกุน) เป็นลายที่ปรับปรุงมาจากลายฟามซิง บางครั้งลายปักแบบกากบาทแต่ลายนี้มีรายละเอียดแตกต่างกันด้วย และบ่อยครั้งพบว่าเมียนมาเรียกชื่ออย่างเดียวกัน แต่เป็นลายปักแตกต่างกันก็มี แต่อย่างไรก็ตามชื่อลายปักที่เมียนมาเรียกกันจะมีความหมายที่สัมพันธ์หรือเกี่ยวข้องกัน

สิ่งต่าง ๆ คือ ความเชื่อ วิธีการปักลายพืชผลทางการเกษตร ถึงแม้ชาวเมียนจะปักลายตามความเชื่อนี้ แต่ก็ไม่ได้ถือว่าลายปักเป็นเครื่องรางของขลังหรือศักดิ์สิทธิ์ การปักลายจึงเน้นความสวยงามมากกว่าที่จะเป็นเครื่องรางของขลัง

การแต่งกายผู้หญิงชาวเมียน นุ่งกางเกงสีน้ำเงินหรือสีดำ เนื้อผ้าหยาบ ด้านหน้าของ กางเกงปักด้วยลวดลายเป็นดอกดวงละเอียดสวยงาม เสื้อเป็นเสื้อคลุมคอแหลมรูปตัววี สีดำหรือสีน้ำเงินเข้มยาวถึงข้อเท้าด้านหน้าตลอด ติดไหมพรมสีแดงที่อกเสื้อรอบคอลงมาถึงหน้าท้องเสื้อ ผ่าด้านข้างทั้ง 2 ข้างตั้งแต่เอวลงไป เวลาสวมชายผ้าด้านหน้าทั้ง 2 แฉกไขว้กัน และพันรอบเอวไปผูกเงื่อนด้านหลัง ส่วนแผ่นหลังปล่อยไว้ อกเสื้อถักติดกันด้วยแผ่นเงินสีเหลี่ยมผืนผ้าขนาดหัวเข็มขัด ผมจะทาด้วยซี่ผึ้งเหนียว และพันด้วยผ้าสีแดงทับด้วยผ้าสีน้ำเงินปนดำชายทั้ง 2 ข้าง ปักด้วยลวดลายดอกดวงที่งดงาม เวลาแต่งงานจะมีเครื่องประดับผมที่สวยงาม แผ่นใหญ่คลุมบนผ้า โปกผมอีกที เครื่องประดับทำด้วยเงิน ต่างหูเป็นวงกลม มีศรผ่ากลาง ห่วงคอมีตั้งแต่ 1-5 ห่วง มีกำไลข้อมือและแหวน ส่วนการโพกศีรษะของผู้หญิงชาวเมียนมี 2 แบบ คือ แบบหัวโต นิยมใช้สีก่อนออกไปทางสีแดง เรียกว่า “เมียนแดง” หรือ “เมียนซี” และแบบหัวกลม นิยมใช้สีก่อนออกไปทางสีเขียว เรียกว่า “เมียนขาว” หรือ “เมียนแปะ”

การแต่งกายผู้ชายชาวเมียน นุ่งกางเกงสีดำ หรือน้ำเงินเข้มคล้ายกางเกงจีน ขอบขากางเกงขลิบด้วยไหมสีแดง สวมเสื้อดำหรือน้ำเงินเข้ม (นิยมใช้ผ้าแพร) ผ่าอกไขว้ไปข้าง ๆ เล็กน้อย มีลวดลายติดอยู่เป็นแถบตามแนวที่ผ้าลงมาติดกระดูกเงินเป็นรูปกลม ๆ ที่คอตามแนวไปรั้งแร้งลงไปเอว เสื้อยาวคลุมเอวไม่สั้นเหมือนของชาวม้ง ส่วนเครื่องประดับใส่ต่างหูเงินเป็นรูปกลมตรงกลางมีลูกศรชี้ลงมา ไม่สวมกำไลมือและห่วงคอ

ภาพที่ 2.107 การแต่งกายของชาวเมี่ยน (เย้า)
 ที่มา: ตำนานผ้าปัก 7 สี (2561)

3) ประเพณีและพิธีกรรม

3.1) พิธีบวช (กว่าตัง)

คำว่า “กว่าตัง” ในภาษาเมี่ยนมีความหมายว่า “แขวนตะเกียง” ซึ่งเป็นการทำบุญเพื่อให้เกิดความสว่างขึ้น และเมี่ยนเองก็จะถือว่าผู้ที่ผ่านพิธีนี้แล้วจะมีตะเกียง 3 ดวง พิธีนี้ได้รับอิทธิพลมาจากลัทธิเต๋า เป็นพิธีที่ทำเฉพาะผู้ชายเท่านั้น ถือเป็นการสร้างบุญบารมีให้กับตนเอง ทำบุญอุทิศให้บรรพบุรุษ และเป็นผู้สืบสกุล ไม่มีหลักฐานปรากฏแน่ชัดว่าพิธีกรรมนี้มีประวัติความเป็นมาอย่างไร มีเพียงแต่คำบอกเล่าจากการสันนิษฐานของผู้อาวุโสว่า พิธีกว่าตัง นี้มีมานานคงจะเป็น “ฟาม ชิงฮู่ง” เป็นผู้บัญญัติให้ชาวเมี่ยนทำพิธีนี้เมื่อประมาณ 2361 ปีมาแล้ว เพราะฟามชิงฮู่งเป็นผู้สร้างโลกวิญญานและโลกของคน ฟามชิงฮู่ง จึงบอกให้ทำพิธีกว่าตังเพื่อช่วยเหลือคนดีที่ตายไปให้ได้ขึ้นสวรรค์ หรือไปอยู่กับบรรพบุรุษของตนเอง จะได้ไม่ตกลงไปในนรกที่ยากลำบาก พิธีนี้ เป็นพิธีบวชพิธีแรกซึ่งจะทำให้กับผู้ชายเมี่ยน โดยไม่จำกัดอายุ ในประเพณีของเมี่ยน โดยเฉพาะผู้ชายถ้าจะเป็นคนที่สมบูรณ์จะต้องผ่านพิธีบวชก่อน

พิธีกว่าตัง หมายถึง พิธีแขวนตะเกียง 3 ดวง เป็นพิธีที่สำคัญมาก เพราะถือว่าเป็นการสืบทอดตระกูล และเป็นการทำบุญให้บรรพบุรุษด้วย ในการประกอบพิธีกว่าตังนี้ จะต้องนำภาพเทพพระเจ้าทั้งหมดมาแขวน เพื่อเป็นสักขีพยานว่าบุคคลเหล่านี้ว่าได้ทำบุญแล้ว และจะได้ขึ้นสวรรค์เมื่อเสียชีวิตไป จุดสำคัญของพิธีนี้ คือการถ่ายทอดอำนาจบุญบารมีของอาจารย์ผู้ประกอบพิธีกรรม ซึ่งในขณะที่ทำพิธีนี้จะมีฐานะเป็นอาจารย์ (ไซเตี้ย) ของผู้เข้าร่วมพิธีอีกฐานะหนึ่ง และผู้ผ่านพิธีนี้

จะต้องเรียกผู้ที่ถ่ายทอดบุญบารมีนี้ว่าอาจารย์ตลอดไป ผู้เป็นอาจารย์ไม่จำเป็นต้องเป็นผู้ประกอบพิธีกรรมเสมอไป แต่ต้องผ่านการทำพิธีกว่าตั้ง หรือพิธีบวชขั้นสูงสุด “โต้ว ไช” เมื่อผ่านพิธีนี้แล้ว จะทำให้เขาเป็นผู้ชายที่สมบูรณ์ เขาจะได้รับชื่อใหม่ ชื่อนี้จะปรากฏรวมอยู่รวมกับทำเนียบวิญญาณของบรรพบุรุษ ซึ่งเป็นการสืบต่อตระกูลมิให้หมดไป เมื่อเขาเสียชีวิตเขาสามารถไปอยู่กับบรรพบุรุษที่ (อย่าง เจียว ต่ง) และอาจจะลงไปอยู่ในที่ต่ำซึ่งเป็นที่ไม่ดีหรือนรกก็ได้

พอเวลาลูกหลานทำบุญส่งไปให้ก็จะไม่ได้รับ เพราะไม่มีชื่อ นอกจากนี้ผู้ผ่านพิธีกว่าตั้งยังได้รับตำแหน่งศักดิ์นาชั้นต่ำสุดของโลกวิญญาณ จะได้รับบริวารทหารองครักษ์ 36 องค์ และทำให้ภรรยาเพิ่มเป็น 24 องค์ ดังนั้น ผู้ชายเมียนทุกคนต้องทำพิธีกว่าตั้ง จะใช้เวลาในการทำพิธี 3 วัน เป็นพิธีถวายตัวแก่เทพเจ้าเต๋า เพื่อวิญญาณจะไปอยู่ร่วมกับบรรพชนและมีเทพ (ฮู่ง อิน) มาดูแลปกป้องรักษาเมื่อสิ้นชีวิตลง และจะทำให้เขาเป็นผู้ใหญ่เต็มตัว มีศักดิ์และสิทธิ์ที่จะเข้าร่วมพิธีต่าง ๆ ของเผ่าได้ทุกพิธี ช่วงที่ทำพิธีนี้ผู้เข้าร่วมจะต้องกินเจและถือพรหมจรรย์ ตามประเพณีแล้ว ผู้ชายเมียนทุกคน จะต้องเข้าพิธีกว่าตั้ง ซึ่งจะไม่จำกัดอายุ จะน้อยหรือมากก็ได้ และจะมีชีวิตหรือไม่ก็มีก็ได้ การผ่านพิธีกว่าตั้ง ยังสามารถทำให้ประกอบพิธีกรรมหลายอย่างได้ด้วยตนเอง รวมทั้งการทำกิจกรรมงานอื่น ๆ ก็จะได้รับความสำเร็จ

สำหรับชายที่แต่งงานแล้วเวลาทำพิธีบวช ภรรยาจะเข้าร่วมพิธีด้วย โดยจะอยู่ด้านหลังของสามี และการทำพิธีสามารถทำได้พร้อม ๆ กัน แต่คนที่ทำนั้นจะต้องเป็นญาติพี่น้องกัน หรือนับถือบรรพบุรุษเดียวกัน เมียนเรียกว่า “จ่วง เมียน” หลังจากผ่านพิธีนี้แล้ว ผู้ทำพิธีจะได้รับชื่อผู้ใหญ่ และชื่อที่ใช้เวลาทำพิธีด้วยเรียกว่า “ผะ บัว” การบวชแบ่งออก 3 ระดับ คือ

กว่าฟามทอยตั้ง เป็นการบวชซึ่งถือว่าอยู่ในระดับต่ำที่สุด ใช้เวลาในการประกอบพิธี 3 วัน 3 คืนเท่านั้น

กว่าเซียดฟิงตั้ง เป็นการบวชที่ถือว่าอยู่ในระดับกลาง มีพิธี 7 วัน 7 คืน

โต้วไช หรือ กว่าต้าล่อตั้ง ถือว่าเป็นการบวชที่ใหญ่ที่สุด ใช้เวลาในการประกอบพิธี 7 วัน 7 คืน การบวชทั้ง 3 ระดับนี้ มีทั้งการบวชแบบเดี่ยวและแบบควบกัน

การบวช กว่าฟามทอยตั้ง เพียงอย่างเดียว

การบวช กว่าเซียดฟิงตั้ง หรือกว่าเซียดโต้ว ที่รวมกับการบวช กว่าฟามทอยตั้ง

การบวช กว่าต้าล่อตั้ง ที่รวมกับการบวชกว่าฟามทอยตั้ง

ในการเข้าพิธีบวชนี้ในหมู่บ้านเครือญาติ จะมีการตรวจสอบหลักฐานของแต่ละคนจาก “นิน่แซงเป็น” คือ บันท์กวันเดือนปีเกิดหรือสุติบัตร (เอ้โต้ว) คือ การปฏิบัติต่อกันมา และ “จาพินตัน” คือ บันท์กรายชื่อของบรรพบุรุษที่แต่ละคนถือครองอยู่

3.2) ประเพณีวันสารทจีน(เจี๋ยเจียบเผย)

เจี๋ยเจียบเผย หรือเซียดหาเจียบเผย (วันสารทจีน) ตรงกับวันที่ 14-15 เดือน 7 ของจีน วันเซียดหาเจียบเผยของเมียนจะมี 2 วัน คือ วันที่ 14 หรือเรียกว่า “เจียบเผย” และวันที่ 15 เรียกว่า “เจียบทือ” ก่อนถึงเซียดหาเจียบเผย 1 วัน คือ วันที่ 13 หรือที่เรียกกันว่า “เจียบฟาม” ชาวบ้านจะเตรียมของใช้สำหรับทำพิธี เช่น กระดาษเงิน กระดาษทอง และหาฟีนมาแกะไว้มาก ๆ เพราะว่าในวันทำพิธีนี้ห้ามไปทำไร่ และเก็บฟีน ส่วนคนที่ไปนอนค้างคืนในไร่อะไรก็จะทยอยกันเดินทางกลับบ้านในวันนั้น นอกจากนี้ยังทำขนมที่เรียกกันว่า “เจียบเผยยั่ว”

วันที่ 14 หรือเจียบเผยนี้ เชื่อกันว่าเป็นวันของคน ชาวบ้านจะไม่ไปไร่เข้าป่าล่าสัตว์ ไม่ทำงานใด ๆ วันนี้จะมีการเซ่นไหว้บรรพบุรุษตามความเชื่อที่มีมาแต่โบราณ เพราะเป็นที่เทพเจ้า เทพธิดา วิญญาณบรรพบุรุษเฉลิมฉลองครั้งยิ่งใหญ่ มีการทำบุญกันทุกบ้านเรือน มีการขออภัยโทษ แก่ดวงวิญญาณต่าง ๆ ให้เป็นอิสระ ลูกหลานจะต้องมีการทำพิธีบวงสรวง เผากระดาษเงิน กระดาษทอง ส่งไปให้วิญญาณบรรพบุรุษได้ใช้จ่าย วันที่ 15 วิญญาณบรรพบุรุษจะได้คุ้มครองดูแลลูกหลาน

วันที่ 15 หรือเซียดหาเจียบทือ หรือเรียกอีกอย่างว่า “เมียน ป้าย เหย” เชื่อกันว่าเป็นวันของผีจะมีการปลดปล่อยผีทุกตัวตน เพื่อให้มารับประทานอาหารที่ผู้คนทำพิธีให้ วันนี้ชาวบ้านจะอยู่กับบ้านไม่ให้ออกไปไหน ห้ามคนเข้าออกหมู่บ้าน ห้ามเด็ดใบไม้ใบตองทิ้งสิ้น เพราะเชื่อว่าวิญญาณจะใช้ใบไม้ใบตองเหล่านี้ห่อของกลับไปเมืองวิญญาณ จะมีการพูดว่าใบไม้ 1 ใบ เป็นที่อยู่อาศัยของวิญญาณ 1 ตัว เมียนจึงไม่เก็บใบไม้ต่าง ๆ ในวันนี้ ในวันนี้ก็เป็นอีกวันที่ชาวเมียนไม่ไปทำไร่ เพราะดวงวิญญาณต่าง ๆ ออกเดินทางกลับบ้านเมืองของตน เมียนเชื่อว่าถ้าออกไปไหนมาไหนอาจจะเหยียบถูกโดยที่เราไม่รู้ และอาจทำให้เราป่วยเมื่อเราไปถูกดวงวิญญาณเหล่านั้น

วันที่ 16 ก็จะเริ่มปฏิบัติงานตามปกติ เพราะเชื่อว่าวิญญาณที่ถูกปล่อยมานั้น ถูกเรียกกลับไปหมดแล้ว ดวงวิญญาณไม่สามารถมารบกวนเราได้แล้ว ดวงวิญญาณจะถูกเรียกกลับแล้ว ก็ต้องไปอยู่ตามที่ต่าง ๆ ที่ตนอยู่ เมียนจะทำพิธีเจี๋ยเจียบเผยอย่างนี้เป็นประจำทุกปี เพื่อให้ดวงวิญญาณได้มารับอาหารไปกินใช้ในแต่ละปี และให้ดวงวิญญาณมาช่วยคุ้มครองครอบครัวตลอดกระทั่งหมู่บ้านของชาวเมียน

4) ความเชื่อ

ความเชื่อแบบดั้งเดิมของเขาคือ ความเชื่อเกี่ยวกับผี โดยเชื่อว่า ทุกหนทุกแห่งมี ผีสิงสถิตอยู่ ทั้งสิ้น มีทั้งผีดีและผีร้าย แต่ผีที่สำคัญและศักดิ์สิทธิ์ที่สุด คือ ผีใหญ่ ซึ่งมีทั้งหมด 18 ตน ในพิธีใหญ่ จะมีการนำภาพผีใหญ่มาประดิษฐานในพิธีนั้น ๆ และหมอมผีผู้ประกอบพิธีจะต้องแต่งตัวใส่ชุดใหญ่ด้วย เมียนเชื่อว่ามนุษย์เมื่อตายไปแล้ว วิญญาณจะเดินทางไปสู่โลกของความตาย ซึ่งมีทั้งแดนที่ดี คือ แดนสวรรค์ และแดนไม่ดี คือ แดนนรก นอกจากนี้เขายังเชื่อว่าตามร่างกายของคนเรานั้น

มีขั้วญูประจำตัวอยู่ตั้งแต่แรกเกิด เรียกว่า “ขั้วญูเปียง” เมื่อเด็กอายุได้ 12 ปี จะมีพิธีรับขั้วญูของคนหนุ่มสาวเรียกว่า “ขั้วญูว่วน” ซึ่งเชื่อว่ามีจำนวน 11 ขั้วญู ขั้วญูเหล่านี้ จะอยู่กับร่างกายตลอดไปจนกระทั่งตาย เมื่อตายไปแล้วก็จะกลายเป็นวิญญาณไปเกิดในภพใหม่ เมียนได้รับอิทธิพลวัฒนธรรมจีนเป็นอันมาก ไม่ว่าจะเป็นภาษาเขียน ภาษาพูด ปรัชญาชีวิต วรรณคดี และพิธีกรรมบางอย่างที่แฝงด้วยลัทธิเต๋า และมีคัมภีร์คำสอนที่จารึกด้วยอักษรจีนด้วย

5) อาหาร

ชาวเมียนนิยมกินข้าวเจ้า (ข้าวสวย) ใส่ถ้วยพร้อมตะเกียบ ส่วนกับข้าวนิยมกินอาหารที่ปรุงสุกแล้ว ส่วนมากมีรสเค็มด้วยเกลือ เมียนจะนิยมประเภทเนื้อสัตว์สำหรับรับประทานในระยะเวลายาว โดยเฉพาะการเก็บเนื้อหมู วิธีต่าง ๆ เหล่านี้สามารถทำได้หลายพิธี เช่น

5.1) การแขวนเนื้อหมูไว้ใต้เพดานห้องในครัว ปล่อยให้หมักจนไฟจนส่วนนอกมีสีดำคล้ายติดเขม่าไฟ จะสามารถเก็บเนื้อไว้ได้นาน เมื่อจะรับประทานก็แลเนื้อด้านนอกทิ้ง เนื้อด้านในสภาพจะยังคงเหมือนเดิมอยู่

5.2) อ้อซุย คือ เนื้อหมูที่นำมาดองจนเปรี้ยว โดยจะเอาเนื้อหมูมาหั่นเป็นชิ้น ๆ เรียงใส่ในไห และโรยเกลือให้ทั่วจนเต็มไห แล้วปิดปากไหให้แน่น หากปวดเอาหนึ่งหมูมาสับและเอาข้าวสุกมาใส่ จะทำให้เนื้อมีรสชาติเปรี้ยวเร็วขึ้น และสามารถเก็บไว้ได้นาน

5.3) อ้อบัวนซุย เนื้อดอง จะหั่นเนื้อเป็นชิ้นเล็ก ๆ เอาข้าวสารแช่น้ำ 2-3 ชั่วโมงแล้วนำมาตำ ให้ละเอียดจนเป็นข้าวผง เอามาคลุกกับเนื้อแล้วใส่น้ำเล็กน้อย จะสามารถเก็บไว้รับประทานได้ยาวนานเป็นปี โดยเอาใส่ไหไว้

5.4) อ้ออ้อซุย คือ เอาเนื้อมาทอดให้น้ำมันออก เมื่อสุกแล้วตัดมาไว้ให้เย็นก่อน แล้วเอามาใส่ไหปิดให้มิดชิด

5.5) หน่อไม้ดอง (แบ่ซุย) ใช้หน่อไม้มาดองกับเกลือ ดองได้ทั้งหน่อหรือที่ซอยแล้วก็ได้ หน่อไม้ 1 ไห ต่อเกลือ 1/2 กิโลกรัมใส่ให้เต็มน้ำแล้วปิดฝา

5.6) ผักกาดดอง (ไร่ซุย) จะเอาผักกาดมาหั่นฝอย แล้วเอาน้ำข้าวร้อน ๆ ใส่ดองไว้ประมาณ 4-5 วัน หรือจนกว่าผักจะเปรี้ยว แต่ถ้าดองมาก ๆ ก็ใส่น้ำข้าวปนข้าวสุกไปด้วย

5.7) แคบหมู (อ้อฟ้าว) เมื่อฆ่าหมูเมียนจะเลาะเอาไขมันที่ติดกับหนังหมูมาทอดในกระทะขนาดใหญ่ เพื่อให้ไขมันออกจนหมด ก็จะได้แคบหมู การเก็บนั้นจะต้องเก็บรวมกับน้ำมันในไหน้ำมันด้วย อาจจะมีเนื้อแดงที่ทอดสุกมาเก็บไว้รวมกันก็ได้ เมื่อถึงเวลารับประทานก็จะตักออกมาอุ่นให้ไขมันออก แล้วนำมาประกอบอาหารต่อ

5.8) น้ำพริกเนื้อ ของชาวเมียน มีส่วนผสมของเนื้อหมัก แล้วนำไปย่างไฟหั่นเป็นชิ้นเล็ก ๆ โขลกรวมกับ พริก กระเทียม เกลือ ชিং รับประทานกับผักสดอีกเมนูอร่อยก็คือ หมูห่อใบชาป่า ชาวเมียนนำหมูสับมาคลุกเคล้ากับเครื่องเทศสมุนไพรปรุงรสแล้วนำไปม้วนกับใบชาป่า

ทอดจนสุก ซาป่าใบใหญ่กว่าซาทั่วไปไม่มีรสขมผัดวันนี่ยังมีเมนูเด็ดอย่างไข่ม้วน โดยนำหมูสับมาปรุงรสหมักกับไข่ เน้นเทคนิคการทอดไข่ให้เป็นแผ่นโดยไม่ใช้น้ำมัน มีส่วนประกอบของพริก กระเทียม ต้นหอม ผักชี และหอมสั้มา (เป็นต้นหอมของชาวตอย) และถั่วเน่า เริ่มจากโขลกพริกกับกระเทียมคั่วให้ละเอียด ใส่ถั่วเน่าแผ่นย่างไฟจนหอม เกลือ ตำพอแหลกใส่ลงไป ต้นหอมสั้มา ผักชี รับประทานกับผักอย่างถั่วแขก หน่อไม้ มะเขือ ผักกาดกวางตุ้ง เรดโอ๊ค พิลเลย์ไอซ์เบิร์ก กับข้าวเหนียวคำตอย อาข่ามีน้ำพริกหลายแบบ เช่น น้ำพริกถั่วลิสง น้ำพริกงา (คั่วขางา คั่วพริก คั่วกระเทียม โขลกรวมกันแล้วใส่ผักชี ต้นหอม) น้ำพริกมะเขือเทศในสำหรับจะมีน้ำพริกทุกมื้อ นอกนั้นก็จะเป็นอาหารพื้นเมืองแบบทางเหนือ ทว่าสูตรต่างกันเล็กน้อยเช่น ลาบอาข่า จะไม่ใส่เครื่องใน นำหมูสับมาคลุกเครื่องลาบและเลือดแล้ว นำไปใส่ใบตองย่างไฟให้สุก ไม่ได้นำไปคั่วกับน้ำมันเหมือนชาวเมียน

จากที่กล่าวมาข้างต้น คณะผู้วิจัยสรุปได้ว่า กลุ่มชาติพันธุ์ในจังหวัดน่านประกอบไปด้วย 2 กลุ่ม คือ 1) กลุ่มชนที่อาศัยอยู่ในเขตพื้นที่ราบ เช่น กาว ไทยวน ไทพวน และไทลื้อ (ในปัจจุบันกลุ่มชาติพันธุ์กาว ไทยวน ไทพวนที่ผสมผสานเข้ากับวัฒนธรรมล้านนา จะเรียกตนเองว่า “คนเมือง” 2) กลุ่มชนที่อาศัยอยู่ในเขตพื้นที่สูง เช่น ลัวะ (ถิ่น) ม้ง เมี่ยน ขมุ และมลาบรี กลุ่มชาติพันธุ์ในจังหวัดน่านมีเอกลักษณ์ที่โดดเด่น สืบทอดวิถีชีวิต ภูมิปัญญาจากรุ่นสู่รุ่น มีเอกลักษณ์ด้านการแต่งกาย ภาษา วัฒนธรรมประเพณี และอาหาร ที่บ่งชี้ถึงความเป็นอัตลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์

2.4 ดนตรีจังหวัดน่าน

ดนตรีเป็นเอกลักษณ์สำคัญประการหนึ่งทางศิลปวัฒนธรรมของนครน่าน เอกลักษณ์เป็นสิ่งที่ให้เกิดความภาคภูมิใจ บ่งบอกถึงการสั่งสมทางวัฒนธรรมที่ก่อร่างสร้างความเป็นตัวตนของแต่ละกลุ่มควรค่าแก่การศึกษา อนุรักษ์ และสืบสานให้คงอยู่เป็นมรดกทางวัฒนธรรมดนตรีของจังหวัดน่าน (ดนตรีจังหวัดน่าน, 2562: 34)

2.4.1 เครื่องดนตรีพื้นเมืองน่าน

จากหนังสือดนตรีจังหวัดน่าน ได้บันทึกเรื่องราวที่เกี่ยวกับเครื่องดนตรีพื้นเมืองน่าน โดยมีรายละเอียดดังนี้ (ดนตรีจังหวัดน่าน, 2562: 59-67)

1) สะล้อก๊อบ (สะล้อเมืองน่าน)

ภาพที่ 2.108 สะล้อก๊อบ (สะล้อเมืองน่าน)

ที่มา: สันติ หาญสงคราม (2558)

สะล้อเป็นเครื่องสี มีคันทวนอยู่ภายนอกสาย คันทวนมี ขนาดยาวประมาณ 50 เซนติเมตร กลองเสียงทำจากกะลามะพร้าว ถึงแม้ว่าจะได้เคยมีการทดลองหล่อกลองเสียงซึ่งใช้วัสดุประเภทโลหะทดแทนวัสดุธรรมชาติ พบว่ากลองเสียงสะล้อที่มีคุณภาพดีที่สุด คือ สะล้อที่ใช้กลองเสียงกะลามะพร้าว ข้อมูลดังกล่าวค้นพบโดยคุณครูญาณ สองเมืองแก่น ผู้ซึ่งได้ทดลองสร้างสะล้อเงินขึ้น ในปี พ.ศ. 2555 แล้วพบว่าเครื่องเงินไม่สามารถให้คุณภาพเสียงได้ดีเท่ากับวัสดุธรรมชาติที่ใช้มาแต่โบราณ (ญาณ สองเมืองแก่น, สัมภาษณ์, 2 ตุลาคม 2555) ลักษณะสำคัญซึ่งถือเป็นเอกลักษณ์ของสะล้อเมืองน่านนั้น สังเกตได้ว่ามีนม 11 นมหรือ 11 ชั้นเสียงซึ่งทำจากเงินโลหะชนิดอื่น หรือไม้ไผ่เล็ก ๆ ติดกำกับไว้บนคันทวน ชาวจังหวัดน่านเรียกส่วนประกอบเครื่องดนตรีชิ้นนี้ว่า “ก๊อบ” ดังนั้น สะล้อของจังหวัดน่านจึงมีชื่อเรียกอีกชื่อหนึ่งว่า “สะล้อก๊อบ”

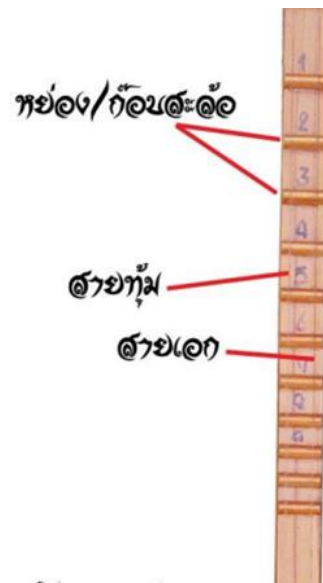
สายสะล้อทำจากวัสดุประเภทโลหะ ช่างสะล้อใช้สายเบรคจักรยานทำเป็นสายสะล้อ คันชักสี
อยู่นอกสายสะล้อ การเทียบเสียงสะล้อมีหลายประเภท ประเภทแรกเทียบเสียงเป็นคู่ 4
สายเปล่าสายที่ 1 เทียบเสียงซอล สายเปล่าสายที่ 2 เทียบเสียงโด ประเภทที่สองเทียบเสียงเป็นคู่ 5
สายเปล่าสายที่ 1 เทียบเสียงเป็นเสียงโด สายเปล่าสายที่ 2 เทียบเสียงเป็นเสียงซอล
สะล้อมีส่วนประกอบดังนี้

ภาพที่ 2.109 หัวสะล้อและแฉ้สะล้อเมื่อง่าน

ที่มา: สันติ หาญสงคราม (2558)

- 1.1) หัวสะล้อคือส่วนบนสุดของสะล้อ สำหรับเจาะช่องไว้ร้อยสายสะล้อและยึดลูกบิด
- 1.2) แฉ้สะล้อ คำว่า “แฉ้” แปลว่า สลัก (สมเจตน์ วิมลเกษม, สัมภาษณ์, 5 กุมภาพันธ์ 2559) ในที่นี้หมายถึงลูกบิด สำหรับยึดสายสะล้อ
- 1.3) คันสะล้อ หมายถึง คันทวน หรือตัวสะล้อที่ยาวต่อ ลงมาจากหัวสะล้อจนถึงปลายแหลมด้านล่าง

ภาพที่ 2.110 คันสะล้อและก๊อบ
ที่มา: สันติ หาญสงคราม (2558)

- 1.4) ก๊อบ หมายถึง ชั้นเสียงที่ติดบนคันทวนด้านบน สำหรับกำหนดระดับเสียง ทำจากไม้ไฟซี่เล็ก ๆ
- 1.5) สายสะล้อ ทำจากสายเหล็กที่เป็นเส้นเล็ก ๆ บางครั้งใช้สายเบรคจักรยาน สำหรับสีกับคันทวนให้เกิดเสียง

ภาพที่ 2.111 โกงสะล้อ ตาดสะล้อและก๊อบโกง
ที่มา: สันติ หาญสงคราม (2558)

- 1.6) โกงสะล้อทำจากกะลามะพร้าว คิว้านด้านในทำความสะอาดออกให้หมด เจาะรูให้เสียงออกด้านหลังเป็นลวดลาย ผ่าด้านหน้าเพื่อปิดด้วยแผ่น ไม้ให้ทำหน้าที่เป็นกล่องเสียง
- 1.7) ตาดสะล้อทำจากแผ่นไม้บาง ๆ ใช้ปิดหน้าถึงสะล้อ
- 1.8) ก้อบโคงคือหย่องซอ หรือชิ้นไม้แผ่นเล็ก ๆ วางบน ตาดสะล้อเพื่อยกสายสะล้อขึ้นทำมุมกับตาดสะล้อให้เกิดเสียง

ภาพที่ 2.112 ตีนสะล้อ

ที่มา: สันติ ชาญสงคราม (2558)

- 1.9) ตีนสะล้อคือส่วนปลายแหลมที่ยื่นออกไปจากกึง สะล้อ ทำหน้าที่ปักหรือยึดไว้ให้สะล้ออยู่กับที่ และเพื่อความสวยงามเป็นรูปแบบเฉพาะของสะล้อ
- 1.10) สายกึงทำจากหางม้า ใช้ประกอบกับคันชักไว้สีกับ สายสะล้อ
- 1.11) กังสะล้อหมายถึงคันชักสะล้อ ทำจากไม้ไผ่ที่ตัดให้ โคงเข้ารูปเหมือนคันธนู แล้วร้อยสายหางม้า

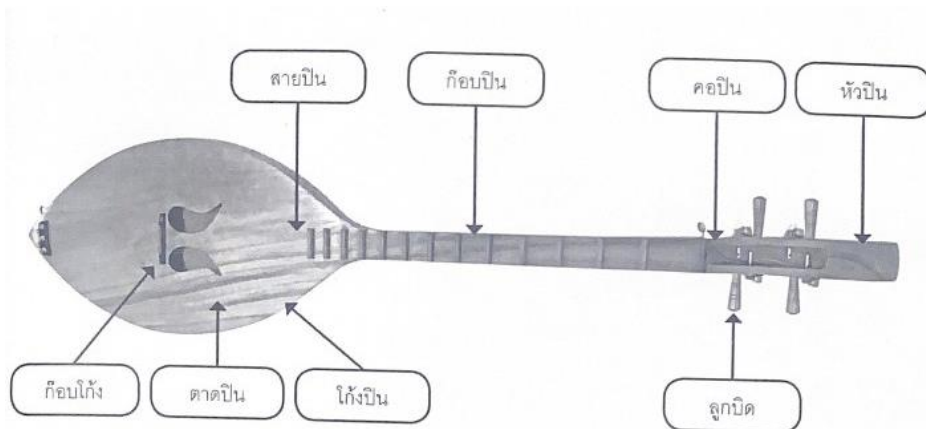

ภาพที่ 2.113 สายกึงและกึงสะล้อ

ที่มา: รินรดา ศรีละมุล และคณะ 23 กุมภาพันธ์ 2566

2) ปิน (ปิ่นเมืองน่าน)

ปิ่นเป็นเครื่องดีดที่ใช้เล่นในวงสะล้อ ซอ ปิ่นที่ทำจากไม้เนื้ออ่อน เช่น ไม้สัก ไม้ขนุนให้เสียงนุ่มนวล ช่างปิ่นบางคนนิยม ปิ่นที่ทำจากไม้เนื้อแข็งซึ่งจะให้เสียงที่ดังกังวาน เช่น ไม้พยุง ไม้ชิงชัน ปิ่นมีสายทั้งหมด 4 สาย เทียบเสียงทีละคู่สาย ไม้ที่ตีดีดทำจากเขาสัตว์ หรือตัดจากขวดน้ำพลาสติก

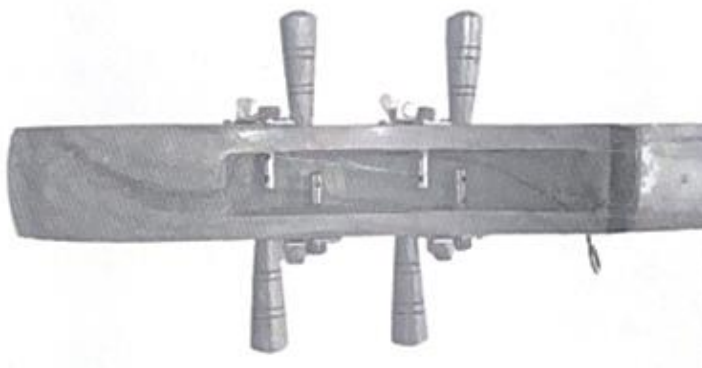

ภาพที่ 2.114 ปิ่นเมืองน่าน

ที่มา: พรประพิตร เผ่าสวัสดิ์ อ้างอิงใน ดนตรีจังหวัดน่าน, 2562: 64

ปิ่นเมืองน่านมีส่วนประกอบดังนี้

2.1) หัวปิ่นเป็นรูปสี่เหลี่ยม เจาะช่องด้านบนสำหรับร้อยสายลงไปยึดไว้กับลูกบิดและเจาะรูด้านข้างเพื่อเสียบลูกบิด

ภาพที่ 2.115 หัวปิ่นเมืองน่าน

ที่มา: พรประพิตร เผ่าสวัสดิ์ อ้างอิงใน ดนตรีจังหวัดน่าน, 2562: 67

2.2) ลูกบิดทำจากไม้สอดเข้าไปที่ด้านข้างทั้งสองของหัว ปิ่นสำหรับร้อยสายปิ่นและขึ้นเสียง ลูกบิดมี 4 อัน ไว้ร้อยสายปิ่น 4 สาย

ภาพที่ 2.116 ลูกบิดปิ่นเมืองน่าน

ที่มา: พรประพิตร เผ่าสวัสดิ์ อ้างอิงใน ดนตรีจังหวัดน่าน, 2562: 64

2.3) คอป็นเป็นส่วนที่ต่อกันระหว่างหัวป็นและค้บป็น

ภาพที่ 2.117 คอป็นเมืองน่าน

ที่มา: เลิศฤทัย เสาะแสวง และคณะ 31 มกราคม 2566

2.4) ก้อบป็นเป็นชั้นเสียงทำจากไม้ไผ่แบ่งช่องต่าง ๆ ระหว่างชั้นเสียง สำหรับกดเสียง

ภาพที่ 2.118 ก้อบป็นเมืองน่าน

ที่มา: เลิศฤทัย เสาะแสวง และคณะ 31 มกราคม 2566

2.5) สายปิ่นมี 2 สาย ให้ 2 เสียง แต่ละเสียงขึ้น 2 สายคู่กัน

ภาพที่ 2.119 สายปิ่นขึ้นเสียงละ 2 สาย

ที่มา: เลิศฤทัย เสาะแสวง และคณะ 31 มกราคม 2566

2.6) โกงังปิ่น คือ กลองเสียง

ภาพที่ 2.120 โกงังปิ่น

ที่มา: เลิศฤทัย เสาะแสวง และคณะ 31 มกราคม 2566

2.7) ตาดปิ่น คือ แผ่นไม้ที่ปิดหน้ากล่องเสียง

ภาพที่ 2.121 ตาดปิ่น

ที่มา: เลิศฤทัย เสาะแสวง และคณะ 31 มกราคม 2566

2.8) ก๊อบโค้ง คือ ไม้ที่วางบนตาดปิ่นให้สายพาดผ่านและใช้ยึดสาย

ปิ่นเมืองน่านร้อยสายสะพายซึ่งคล้องจากปลายของโคง์ไปยังส่วนหัวปิ่น สายสะพายทำจากสายผ้าหรือเชือกก็ได้ สำหรับคล้องคอขณะนั่งตีปิ่นเพื่อยกคอปิ่นขึ้นเหนือจากพื้น

การเทียบสายปิ่นทั้งสองสายนั้นมีหลักการเทียบได้หลายวิธี จากการสัมภาษณ์และสังเกตวิธีการเทียบเสียงของ พ่อครูอรุณศิลป์ ดวงมูลพบว่า สายปิ่นสองสายเทียบคู่กัน เป็นเสียงเดียวกันเหมือนกับสะล้อ คือ สามารถเทียบเป็นคู่สี่ หรือคู่ห้าก็ได้

3) กลองเต่งถึง

สนั่น ธรรมธิ (อ้างถึงในณัฐวัฒน์ มั่นไทรทอง, ปิยาภา คชาศักดิ์ และพิมพ์ชนก สุวรรณศิริ) กล่าวว่า กลองเต่งถึง เป็นเครื่องดนตรีประเภทเครื่องตี มีลักษณะคล้ายตะโพนมอญแต่ขนาดใหญ่กว่า ชื่อกลองมีการเรียกตามลักษณะของเสียงกลองที่มีเสียง “เต่ง ถึง” กลองเต่งถึงซึ่งด้วยหนังวัวทั้งสองหน้า หุ่นของกลองนิยมใช้ไม้ขนุน ไม้มะม่วง ไม้ประดู่ หุ่นกลองยาวประมาณ 26-28 นิ้ว หน้ากลองด้านเล็กมีความกว้างประมาณ 11-13 นิ้ว ด้านใหญ่กว้างประมาณ 16-18 นิ้ว ส่วนการถ่วงเสียงให้ได้ตามที่ต้องการมีการใช้ “ซี่จ่า” เป็นตัวถ่วงเสียงกลองเต่งถึงจะนิยมบรรเลงคู่กับกลองปั้งปั้ง ส่วนโอกาสในการแสดงในวงเต่งถึงประกอบในงานขบวนแห่ศพ แห่งงานบุญของวัด และมีการบรรเลงประกอบการแสดงฟ้อนต่าง ๆ ของชาวล้านนา

ภาพที่ 2.122 กลองเต่งถึง

ที่มา: ศรีณญพงศ์ อินจืด และคณะ 31 มกราคม 2566

4) กลองป่งโป่ง

สนั่น ธรรมธิ (อ้างถึงในณัฐวัฒน์ มั่นไทรทอง, ปิยาภา คชาศักดิ์ และพิมพ์ชนก สุวรรณศิริ) กล่าวว่า กลองป่งโป่ง มีลักษณะคล้ายตะโพนแต่มีขนาดเล็กกว่า ใช้ตีรับกับกลองเต่งถึง และก่อนที่จะบรรเลงมีการตีดั้งกลองเช่นกัน ด้านตีดั้งทำให้ได้เสียง “ป่ง” ซึ่งจะเท่ากับเสียง “เต่ง” ของกลองเต่งถึง อีกด้านหนึ่งให้ได้เสียง “โป่ง” ซึ่งจะต้องเท่ากับเสียง “ถึง” ของกลองเต่งถึง ดังนั้นการบรรเลงจะขาดกลองเต่งถึง หรือกลองป่งโป่งอย่างใดอย่างหนึ่งไม่ได้

ภาพที่ 2.123 กลองป่งโป่ง

ที่มา: ศรีณญพงศ์ อินจืด และคณะ 31 มกราคม 2566

5) เกราะไม้

เกราะ ทำด้วยไม้ไผ่ เดิมเป็นเครื่องสื่อสารชนิดหนึ่ง ใช้ตีสำหรับขานยาม เกิดจากภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สืบทอดต่อกันมา ทำขึ้นเพื่อเป็นเครื่องมือเครื่องใช้ในการติดต่อสื่อสารของผู้ใหญ่บ้านกับลูกบ้านในกรณีที่ต้องการเรียกลูกบ้านมาประชุมหรือแจ้งเหตุในสมัยก่อน ซึ่งทำจากวัสดุที่หาได้ง่ายในท้องถิ่น คือ ไม้ไผ่ เกราะทำด้วยไม้ไผ่ตัดเป็นปล้องไว้ข้อหัวท้าย ด้านล่างผ่าเจาะเป็นแนวยาวไปตามลำ ใช้ไม้ซีกหรือไม้แก่นเหลาขนาดพอเหมาะมือ ทำเป็นไม้ตี โดยผูกเชือกให้ติดไว้กับกระบอกบางทีก็เจาะทะลุที่ข้อทั้งสองข้าง สำหรับร้อยเชือก ผูกแขวนหรือห้อย วิธีตีเกราะมือซ้ายจับเชือกให้เกราะตั้งขึ้น มือขวาจับไม้ตี ตีบริเวณตรงกลางปล้องหรือถัดมาทางล่างของปล้อง โดยจะตีจังหวะเร่งเร็วติดต่อกันไปเป็นเวลานานาน (www.โลกดนตรี, 2560: ออนไลน์)

ภาพที่ 2.124 เกราะไม้

ที่มา: ศรัณยูพงศ์ อินจืด และคณะ 15 พฤศจิกายน 2565

2.4.2 เครื่องดนตรีชาติพันธุ์ในจังหวัดน่าน

จากหนังสือดนตรีจังหวัดน่าน ได้บันทึกเรื่องราวที่เกี่ยวกับดนตรีชาติพันธุ์ในจังหวัดน่าน โดยมีรายละเอียดดังนี้ (ดนตรีจังหวัดน่าน, 2562: 141-156)

1) เปรี๊ยะห์

เปรี๊ยะห์ เป็นเครื่องดนตรีประเภทเครื่องตีของชาวลีซอซึ่งพบที่บ้านน้ำสวด ตำบลและ อำเภอทุ่งช้าง ชาวลัวะ (ลีซอ) อาศัยอยู่ในจังหวัดน่าน มีภาษาพูด พิธีกรรม การแต่งตัวที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะ เปรี๊ยะห์ใช้ตีในหมู่บ้านสำหรับเกี่ยวสาวและใช้ตีในขณะเดินเข้าป่าเพื่อความสนุกสนานและคลายความเจ็บเหงา อีกทั้งยังใช้ประกอบการฟ้อน และใช้ตีประกอบพิธีกรรม เปรี๊ยะห์ทำจากไม้ไผ่ และเหลาไม้ไผ่ไว้ใช้ตีให้เกิดเสียง

ภาพที่ 2.125 เปรี๊ยะห์, ปีห์, พิ, คัลเปรี๊ยะห์

ที่มา: เลิศฤทัย เสาะแสวง และคณะ 21 กุมภาพันธ์ 2566

ชลธิรา สัตยาวัฒนา (2530) กล่าวถึงการละเล่นประเภทหนึ่งของชาวลัวะในเมืองน่านว่า “ชาวลัวะมีการเป่าเขาแพะที่ฟังเศร้าเยือกเย็นและหดหู่มาก” (ชลธิรา สัตยาวัฒนา, 2530: 77) และยังได้กล่าวต่อไปอีกว่าอาจใช้เขาควายเป่าแทนก็ได้ ในการละเล่นทั้งนี้เมื่อเป่าเขาแพะแล้วได้เสียงดีกว่าเขาควาย จึงนิยมเขาแพะมากเป็นพิเศษ เขาแพะและเขาควายนี้ได้มาจากอาชีพการล่าสัตว์ของผู้ชายชาวลัวะ นอกจากการเป่าเขาสัตว์แล้วยังพบว่ามี “คัลเปรี๊ยะห์” หรือการเคาะไม้ไผ่ที่พอจะหลงเหลือสืบทอดมาถึงคนรุ่นปัจจุบัน แต่ก็ใกล้จะสูญแล้วหากไม่มีการสืบทอดอย่างจริงจัง

การศึกษา “คัลเปรี๊ยะห์” ของชลธิรา สัตยาวัฒนา (2530) สอดคล้องกับการศึกษาของฉวีวรรณ ประจวบเหมาะและคณะ (2555) ซึ่งได้ศึกษาเครื่องดนตรีและพิธีกรรมของชาวลัวะ นักวิชาการทั้งสองท่านต่างรายงานว่าเครื่องดนตรีไม้ไผ่ที่ใช้เคาะเป็นการผ่อนคลายทางอารมณ์ เมื่อเคาะประสานเสียงกัน หลาย ๆ คน ก็จะเกิดเป็นทำนองดนตรีที่เรียบ นุ่ม ดังกังวาน นอกจากนี้ชลธิรา สัตยาวัฒนา (2530: 79) ได้บันทึกไว้ด้วยอีกว่า การตีเปรี๊ยะห์ใช้ในการทำอะไรด้วยแต่มีข้อห้ามดังนี้

ระหว่างฝนไร้ตีได้ แต่หลังจากฝนไร้แล้วห้ามตีจนกระทั่งฝนตก ฝนไร้ที่เผาชุ่มชื้นพร้อมที่จะหยดเมล็ดพันธุ์ข้าว เริ่มทำการผลิตได้ก็ตีได้อีก โดยจะตีหลังจากเสร็จงานระหว่างเดินทางกลับบ้านเป็นหมู่ ๆ ทุกวัน จนกระทั่งการเก็บเกี่ยวแล้วเสร็จ (ชลธิรา สัตยาวัฒนา, 2530, 79)

ฉวีวรรณ ประจวบเหมาะและคณะ (2555) ได้ศึกษา ชาวลัวะในภาคเหนือและได้รายงานเช่นกันว่าชาวลัวะมีเครื่องดนตรีที่ทำจากไม้ไผ่ แต่มีวิธีการสะกดชื่อต่างไปจาก ชลธิรา สัตยาวัฒนา (2530) ฉวีวรรณ ประจวบเหมาะและคณะ เรียกเครื่องดนตรีไม้ไผ่ชนิดนี้ว่า “พิห์” เป็นเครื่องดนตรี

ที่ใช้สำหรับตีซึ่งเรียกว่า “ตีพิห์” มีความสำคัญในพิธีโสลดเป็นอย่างยิ่ง พิห์ทำจากไม้ไผ่และไม้ปง ซึ่งจะต้องมีจำนวนเท่ากับผู้เข้าร่วมพิธี (ฉวีวรรณ ประจบเหมาะและคณะ, 2555: 153)

ในงานวิจัยของทวี ประทีปแสง (2542) ซึ่งทำการศึกษา พิธีโสลดที่บ้านเตยกลาง ในอุทยานแห่งชาติดอยภูคา จังหวัดน่าน พบว่าชาวลัวะในบ้านเตยกลางจัดขบวนตีพิห์ในพิธีโสลด ฉวีวรรณ ประจบเหมาะและคณะ (2555: 152) อธิบายว่าพิธีนี้ทำเพื่อที่จะให้รวงข้าว มีความอุดมสมบูรณ์และได้ผลิตผลดี เพราะขวัญข้าวได้รับการดูแลเช่นไหว้เป็นอย่างดีไม่หนีหายไป พิธีโสลดเป็นพิธีที่สำคัญที่สุดในวิถีชีวิตของลัวะในมุมมองของชาวลัวะ และเป็นสัญลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่จำแนกลัวะโสลด ออกจากลัวะดอกแดง พิธีโสลดทำกันในช่วงต้นเดือนสิงหาคม ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่ข้าวออกรวง ส่วนระยะเวลาของการจัดงานจะแตกต่างกันไปตั้งแต่ 2-4 วัน การประกอบพิธีโสลดของบ้านเตยกลางในงานของทวี ประทีปแสง (2542, 23-25) ซึ่งประกอบพิธีในการเริ่มต้นดังนี้

พิธีเริ่มประมาณ 7 โมงเช้า หมอผีของหมู่บ้านเป็นผู้ทำพิธี และเจ้าของเรือนที่ฝีอาศัยอยู่ (จากการเสียดาย) เป็นตัวแทนของชุมชนในการ ดำเนินการพิธี เช่น ต้องเอาพืชพันธุ์จากไร่ ได้แก่ ต้นข้าว ข้าวโพด เผือก เมียง และอื่น ๆ ใส่กระจาดสำหรับทำพิธี และลัวะทุกคนในหมู่บ้าน ไปรวมกันที่ศาลาฝีของหมู่บ้าน มีการเล่นดนตรีพิห์โดยคนในหมู่บ้านทั้งหมด ทั้งนี้มีผู้นำในการเปลี่ยน จังหวะเพลง เล่นกันจนถึง 9 โมงเช้า ก็เริ่มจัดขบวนแห่มีหมอฝีนำขบวน ตามมาด้วยเจ้าของเรือนที่ฝี อาศัยอยู่และต่อด้วยขบวนแห่พิห์ใหญ่ 3 อัน มีผู้หึงพ้อนำเดินตามมาและตามด้วยขบวนพิห์ เมื่อต้นขบวนไปถึงเรือนที่ฝีอาศัยอยู่หมอฝีกว่าคาถา ส่วนเจ้าเรือนนำกระจาดพืชพันธุ์ไปไว้ในห้องนอน แล้วเชือดไก่ ต้มในน้ำเดือด ส่วนเลือดให้ไหลไปในกระจาดพืชพันธุ์ เมื่อไก่สุกก็นำมาเลี้ยงกัน เป็นเสร็จพิธีของหมู่บ้าน หลังจากนั้นในตอนเย็นสมาชิกใน หมู่บ้านก็ฆ่าไก่ใส่กระจาดพืชพันธุ์ แบบเดียวกัน (ทวี ประทีปแสง, 2542: 23-25)

จากการเก็บข้อมูลของชาวถิ่นที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านน้ำสอ ต.าบลและ อำเภอกู่ซำ จังหวัดน่าน ผู้เขียนพบว่าชาวถิ่นเรียก “เปรี๊ยะ” แตกต่างไปจากงานวิจัยของชลธิชา สัตยาวัฒนา (2530) ชลธิชา สัตยาวัฒนาเรียกว่า “คัลเปรี๊ยะ” ซึ่งเป็นกลุ่มชาวลัวะที่ชลธิชา สัตยาวัฒนา ได้เก็บข้อมูลในปี พ.ศ. 2519-2524 ในบ้านกิวจันทร์และบ้านโป่งตม อำเภอกู่ซำ จังหวัดน่าน (ชลธิชา สัตยาวัฒนา, 2530: 27) ผู้เขียนตั้งข้อสังเกตว่าชาวลัวะในบ้านน้ำสอตอบรับคำว่า “ถิ่น” ชาวลัวะหรือถิ่นในบ้านน้ำสอซึ่งตีเปรี๊ยะที่ได้อธิบายว่า

เปรี๊ยะเป็นเครื่องดนตรีโบราณประจำชนเผ่าถิ่น ในสมัยโบราณเปรี๊ยะเป็นเครื่องมือสำหรับ เกี่ยวสาว บางครั้งมีการใช้คาถาอาคมคู่กับการตีเปรี๊ยะเพื่อให้หญิงสาวหมู่บ้านตกหลุมรัก ชายผู้ตีเปรี๊ยะ เปรี๊ยะทำจากไม้ไผ่เย็บ ใช้ตีในขณะที่เข้าป่าเพื่อให้เกิดความเพลิดเพลินขณะเดินป่า

ทำให้ไม่รู้สึกรู้เห็นตื้นเขิน เสียงเปรี๊ยะที่มีเสียงทุ้ม นุ่มนวล สอดประสานกันเนื่องจากเปรี๊ยะแต่ละขนาด มีระดับเสียงแตกต่างกัน (อาน เปาเป้า, สัมภาษณ์, 4 มกราคม 2555)

1.1) ความเชื่อของชาวจีน

ชนเผ่าจีน มีความเชื่อเรื่องผี 2 ประเภท คือ

ผีเกล เป็นผีเรือนที่อยู่ในบ้าน (คล้ายหิ้งพระในบ้าน) ที่ตั้งจะต้องมีกรวยดอกไม้ (สวยดอก) และเทียนโดยใช้หมู ไก่และเหล้าในการเซ่นไหว้ มีหมอมขวัญเป็นผู้ทำพิธีเพื่อให้ผีคุ้มครองเจ้าของเรือน ให้อยู่ดีกินดี ไม่เจ็บไข้ได้ป่วย

ผีไร่ (ปรองแซ) การบูชาผีประเภทนี้จะทำพิธีหลังจากปลูกพืชไร่ได้ 2 เดือน บูชาด้วยสุนัข (นำไปฆ่าในที่บูชา) ไก่ 1 ตัว เหล้า ดอกไม้ เทียนใส่กรวย (เพิ่มจำนวนของเทียนตามเหตุการณ์) กล้ายและมะนาว ใช้วิธีอธิษฐานกับต้นไม้เพื่อเสี่ยงทายว่าผีมากินเครื่องบูชาเสร็จแล้วหรือไม่ โดยจะตัดไม้ไผ่มาให้เท่ากับความยาวของแขนทั้งสองข้างที่เหยียดตึง เมื่อตัดมาได้แล้ว จะนำมาวัดอีกครั้ง ภายหลังหากไม้ไผ่มีขนาดยาวออกหมายความว่ากินเสร็จแล้ว

1.2) ลักษณะทางกายภาพและวิธีการตีเปรี๊ยะ

ขนาดของเปรี๊ยะ เปรี๊ยะ 1 สำหรับมี 4 คู่ แต่ละคู่มีขนาดแตกต่างกันและ ชื่อเรียกดังนี้ คู่ที่ 1 เรียกว่า “เมจอง” คู่ที่ 2 เรียกว่า “ควันลอง” คู่ที่ 3 เรียกว่า “เอาเอี้ยด หรือเมเอี้ยด” เปรี๊ยะ ขนาดคู่ที่เล็กที่สุดมีชื่อเรียกได้หลายอย่างดังนี้ “ควันเอี้ยด หรือควันซู้ด หรือควันเจ๊ะ” ปกติเปรี๊ยะ มักตีเป็นคู่ ผู้ที่เปรี๊ยะ 1 คน ถือเปรี๊ยะคนละ 1 คู่ ตีเปรี๊ยะสลับกันไม่ตีพร้อมกัน ทั้งสองอันในมือของผู้บรรเลง มือข้างหนึ่งถือเปรี๊ยะ 1 คู่ มืออีกข้างหนึ่งถือไม้ตีเปรี๊ยะ

ภาพที่ 2.126 วิธีการถือเปรี๊ยะห์

ที่มา: พรประพิตร เผ่าสวัสดิ์ อ้างอิงใน ดนตรีจังหวัดน่าน, 2562: 153

1.3) ชื่อเฉพาะของเปรี๊ยะห์ หมู่ 12 บ้านน้ำสอ อำเภอู่ซ่าง จังหวัดน่าน

กระบอกยาว เรียกว่า ตัวผู้

กระบอกสั้น เรียกว่า ตัวแม่

เปรี๊ยะห์ตำแหน่งที่ 1 เรียกว่า เมจอง

เปรี๊ยะห์ตำแหน่งที่ 2 เรียกว่า ควันลอง

เปรี๊ยะห์ตำแหน่งที่ 3 เรียกว่า เอาเอียด/เมเอียด

เปรี๊ยะห์ตำแหน่งที่ 4 เรียกว่า ควันเอียด/ควันซู้ด/ควันเจ๊ะ

1.4) ระดับเสียงของเครื่องเปรี๊ยะห์

คนที่ 1 กระบอกสั้น โดยประมาณเท่ากับเสียงเร

กระบอกยาว โดยประมาณเท่ากับเสียงฟา

คนที่ 2 กระบอกสั้น โดยประมาณเท่ากับเสียงลา

กระบอกยาว โดยประมาณเท่ากับเสียงซอล

คนที่ 3 กระบอกสั้น โดยประมาณเท่ากับเสียงโด

กระบอกยาว โดยประมาณเท่ากับเสียงมี

คนที่ 4 กระบอกสั้น โดยประมาณเท่ากับเสียงฟา

กระบอกยาว โดยประมาณเท่ากับเสียงลา

1.5) วิธีการตีเปรี๊ยะห์

ไม้ตีทำมุมกับพื้น 90 องศา ที่บริเวณลำไม้ไผ่ที่ไม่ได้ถูกปาดออก และตำแหน่งที่ตีจะอยู่ถัดจากมือที่จับลงมาแต่ยังไม่ถึงกลางกระบอกไม้ไผ่

1.6) บทเพลงและโอกาสในการบรรเลง

เปรี๊ยะห์เป็นดนตรีวิถีชีวิต เครื่องดนตรีเป็นทรงกระบอก ทำมาจากไม้ไผ่โดยผ่าซีกเป็นสองส่วน ไม้ที่ทำจากต้นมะพร้าว ใช้ด้านข้างตีไม้ไผ่ 2 ท่อนถูกมัดด้วยเชือกจึงจะถือเป็น 1 คู่ ใช้ผู้เล่น 1 คน ตี 1 คู่ เมื่อจะเล่นเปรี๊ยะห์จะต้องตัดไม้ไผ่สดมา ทำเปรี๊ยะห์จึงจะให้เสียงทุ้ม นุ่มนวล ก้องกังวาน เมื่อเปรี๊ยะห์แห้งแล้วจะไม่ได้เสียงดังเช่นไม้ไผ่สดที่ยังมีผิวสีเขียว การทำเปรี๊ยะห์ แตกต่างจากวิธีการเหลา ผืนระนาดไม้ไผ่ที่ต้องแช่น้ำรักษาไม้ให้คงทน และหากไม้ไผ่ทำระนาดทุ้มทิ้งไว้นาน เสียงจะคงที่ ความยาวของเปรี๊ยะห์อาจยาวเท่ากับ 1 ปล้องไม้ไผ่ เปรี๊ยะห์แบ่งออกเป็น 2 ส่วน ส่วนที่ 2 เรียกว่า “หัวเปรี๊ยะห์” มีความยาวประมาณ 2 ใน 3 ส่วนที่ 2 เป็นหางของกระบอกบากออกให้เรียว เป็นปากฉลาม ผู้ตีใช้ไม้ตีลงบนส่วนหัวของเปรี๊ยะห์

เดือนพฤศจิกายนเป็นโอกาสในการตีเปรี๊ยะห์ เนื่องจากเป็นฤดูกาลขนข้าวไปเก็บเข้ายุ้งฉาง หรือใช้บรรเลงเวลาแขกชาวโพดขึ้นเขาจะทำให้ไม่รู้สึกเหนื่อยและยังทำให้ทราบได้ว่าหมู่คณะที่เข้าป่าด้วยกันอยู่ ณ ที่ใด ปัจจุบันโอกาสในการตีเปรี๊ยะห์เปลี่ยนไปจากในอดีต ปัจจุบันใช้แสดงประกอบรำต้อนรับแขกผู้มาเยือนของหมู่บ้าน รวมถึงใช้เดินขบวนงานกีฬาภายในหมู่บ้าน เปรี๊ยะห์บ้านน้ำสอ ประกอบไปด้วยผู้ที่เปรี๊ยะห์ 4 คน บรรเลงตำแหน่งที่ 1 ซึ่งจะมีขนาดของเปรี๊ยะห์ใหญ่ที่สุด คนที่ 2,3 และ 4 จะมีขนาดเล็กลงมาตามลำดับ โดยมี 2 คนเล่น จังหวะแม่ และอีก 2 คนเล่นจังหวะลูก ดังนี้

คนที่ 1 (จังหวะแม่)

กระบอกสั้น	----	--- x	--- x	--- x	--- x	--- x
กระบอกยาว	--- x	- x --	- x --	- x --	- x --	- x --

คนที่ 2 (จังหวะลูก)

กระบอกสั้น	----	----	--- x	- x - x	----	- x - x
กระบอกยาว	----	----	----	----	- x - x	----

คนที่ 3 (จิ้งหะแม่)

กระบอกสั้น	----	----	--- X	--- X	--- X	--- X
กระบอกยาว	----	----	- X --	- X --	- X --	- X --

คนที่ 4 (จิ้งหะลูก)

กระบอกสั้น	----	----	--- X	- X - X	----	- X - X
กระบอกยาว	----	----	----	----	- X - X	----

คนที่ 1 และคนที่ 3 บรรเลงจิ้งหะแม่ คนที่ 2 และคนที่ 4 บรรเลงจิ้งหะลูก ส่วนจิ้งหะใน 2 ห้องแรก เป็นการนำจิ้งหะทำมาขึ้นนำเพลง คนที่ 1 ขึ้นเพลงเสมอและย้อนกลับมาเล่นห้องที่ 3-6 ต่อเนื่องไปเรื่อย ๆ จิ้งหะแม่มีคำร้องดังนี้

คำร้อง	--- กุง	- กุง - กิ่ง	- นะ - ชิ กุง	- กุง - กิ่ง	- นะ - ชิ กุง	- กุง - กิ่ง
กระบอกสั้น	----	--- X	--- X	--- X	--- X	--- X
กระบอกยาว	--- X	- X --	- X --	- X --	- X --	- X --

*ไม่ร้องขณะบรรเลงเปรียบเสมือนหน้าทับ ซึ่งช่วยให้ห้องจิ้งหะของกระบอกสั้นและกระบอกยาว จิ้งหะลูกนั้นมีคำร้องและสามารถตกแต่งทำนองจิ้งหะได้ แต่จะต้องร้องให้สอดคล้องกับจิ้งหะแม่และต้องจับจิ้งหะที่กระบอกสั้นเท่านั้น ดังตัวอย่างต่อไปนี้

คำร้อง	----	----	--- กิ่ง	- กิ่ง - กิ่ง	- นะ - กง	- กิ่ง - กิ่ง
กระบอกสั้น	----	----	--- X	- X - X	----	- X - X
กระบอกยาว	----	----	----	----	- X - X	----

ทำนองตกแต่ง

--- กิ่ง	- กิ่ง - กิ่ง	- นะ - กง	- กิ่ง - กิ่ง
--- X	- X - X	----	- X - X
----	----	- X - X	----

รูปแบบทำนองตกแต่งจะบรรเลงย้อนกลับไปเริ่มที่ห้องที่ 3-6 แล้วจึงออกทำนองตกแต่งเล่นไปมาการบรรเลงจะมีทั้งจิ้งหะช้าและเร็ว มีทำรำที่แตกต่างกันออกไป แต่รูปแบบในการบรรเลงจะมีเพียงแบบเดียวนั้นคือจิ้งหะแม่และจิ้งหะลูก โดยใช้อัตราจิ้งหะที่ช้า-เร็วตามผู้นำขึ้นเพลง

2.4.3 วงดนตรีพื้นเมืองน่าน

จากหนังสือดนตรีจังหวัดน่าน ได้บันทึกเรื่องราวที่เกี่ยวกับวงดนตรีพื้นเมืองน่าน โดยมีรายละเอียดดังนี้ (ดนตรีจังหวัดน่าน, 2562: 34-38, 41-49, 59-67 และ 159-162)

1) วงสะล้อ ซอ ปิน

วงสะล้อ ซอ ปิน ประกอบ “ซอล่องน่าน” และการพ้อนแง้นเป็นเอกลักษณ์ทางดนตรีของจังหวัดน่าน สะล้อ ที่ใช้มีชั้นเสียงเรียกว่า “สะล้อก้อบ” ไม่ใช่ปี่จุมบรรเลงรวมวง มีการพ้อนแง้นเพื่อเป็นการแสดงความสามารถพิเศษและเพื่อเป็นการตอบแทน แทนคำขอบคุณผู้ฟังด้วยความบริสุทธิ์ใจของผู้พ้อน (อรพรรณ เกียรตินิยมดี, สัมภาษณ์, 5 เมษายน 2561)

วงสะล้อ ซอ ปินบรรเลงเพื่อประกอบการขับในลักษณะต่าง ๆ ได้แก่ คำว ฮ่ำ จ้อย ซอโดยเฉพาะ “ซอล่องน่าน” คำว่า “ซอ” หมายถึง การละเล่นขับร้องตอบโต้ระหว่างชายหญิงของศิลปินในภาคเหนือ มิได้หมายถึงเครื่องดนตรีประเภทเครื่องสีดังเช่นที่นิยมใช้ในภาคกลาง ทำนองสำหรับวงสะล้อ ซอ ปิน มีหลายทำนอง ทำนองที่สำคัญได้แก่ ซอล่องน่านเป็นการขอของชาวจังหวัดน่านด้วยท่วงทำนองที่เรียกว่า “ทำนองล่องน่าน” พ่อครูคำผาย นุปีง ศิลปินแห่งชาติ สาขาศิลปะการแสดง ปี พ.ศ. 2538 ได้เล่าว่า ในสมัยพญาการเมืองได้ย้ายผู้คนจากเมืองวรรณครมาสร้างเมืองใหม่ที่เวียงญ่เพียงแห่งหนึ่ง ได้อพยพผู้คนด้วยการล่องแพตามลำน้ำน่าน ระหว่างทางชายหญิงคู่หนึ่งในขบวนแพได้ขับร้องพรรณนาความอาลัยเสียงสูงต่ำเป็นจังหวะ บรรยายถึงความเหงาคิดถึงถิ่นฐานบ้านเดิมของตนเอง ได้ขับร้องพรรณนาเป็นทำนองโต้ตอบคำร้อง ด้วยไหวพริบมีการเคาะจังหวะ สีสะล้อ ตีตปิ่นที่มีอยู่ในขบวน ประกอบกันอย่างไพเราะ จึงเรียกชื่อทำนองการขับร้องแบบนี้ว่า “ซอล่องน่าน” (สิริกร ไชยมา, 2543: 9) ปัจจุบันมีศิลปินของจังหวัดน่านที่ได้รับการยกย่องเชิดชูเกียรติเป็น “ศิลปินแห่งชาติ สาขาศิลปะการแสดง” (การแสดงพื้นบ้าน-ขับซอ) 2 ท่านคือ พ่อครูไชยลังกา เครือเสน ศิลปินแห่งชาติ สาขาศิลปะการแสดง ปี พ.ศ. 2530 และพ่อครูคำผาย นุปีง ศิลปินแห่งชาติ สาขาศิลปะการแสดง ปีพ.ศ. 2538 เป็นที่น่าเสียดายอย่างยิ่งว่าในปัจจุบันศิลปินทั้งสองท่านนี้ถึงแก่กรรมไปแล้ว แต่ยังคงมีศิลปินช่างซอรุ่นหลังที่ได้รับการฝึกฝนทักษะการแสดงเพลงซอล่องน่านและเครื่องดนตรีสะล้อ ซอ ปิน สืบทอดศิลปะการขับซอไว้อย่างเข้มแข็งในจังหวัดน่าน

วงสะล้อ ซอ ปิน ซอ เป็นศิลปะการขับร้องของชาวล้านนาที่มีเอกลักษณ์เฉพาะ ปัจจุบันยังได้รับความนิยมอย่างแพร่หลายในพื้นที่ภาคเหนือตอนบน สงวน โชติสุขรัตน์ (2507) อธิบายเกี่ยวกับซอไว้ในบทความเรื่อง “ซอเมือง” ไว้ดังนี้ว่า ซอกก็เหมือนลำตัดของภาคกลางและแอ่วของอีสาน มีการขอเป็นลำนำเพลงโต้ตอบระหว่างชายหญิง ช่างซอหรือนักเพลงขอต้องมีปฏิภาณฉับไวในการร้อยกรองคำขอออกมาอย่างไพเราะ คล้องจอง สัมผัสกับคำกล่าวในวรรคก่อนเช่นเดียวกับลำตัดภาคกลาง และหมอลำภาคอีสาน (สงวน โชติสุขรัตน์, 2507: 53)

ช่างขอต้องอาศัยปฏิภาณไหวพริบในการประพันธ์บท ซึ่งเป็น 1 ใน 5 ประเภทของวรรณกรรม ร้อยกรองของล้านนาดังนี้

- 1.1) คำว แบ่งเป็น “ธรรมอ่าว” หรือ “คำวธรรม” กับ “คำวขอ”
- 1.2) กาพย์
- 1.3) ขอ หรือเพลงขอ
- 1.4) โคลง
- 1.5) ร่าย (มณี พยอมยงค์, 2529: 139)

บทขับขอเป็นการเล่าเรื่องได้อย่างไพเราะ และต้องอาศัยช่างขอซึ่งเป็นผู้มีความสามารถในการร้อยกรองบทประพันธ์ เพื่อพรรณนาความงามตามธรรมชาติ ขนบธรรมเนียมประเพณี สิ่งต่าง ๆ รวมทั้งการใช้ความฉับไวในการพลิกแพลงข้อมูล สถานการณ์ และความเป็นมาของเจ้าภาพมาเป็นบทขอ เช่น การขับขอมงานขึ้นบ้านใหม่ ช่างขอพรรณนาบรรยายพิธีการ ปลุกเร้าตามคติความเชื่อของท้องถิ่น บรรยายประวัติของเจ้าบ้าน รวมทั้งสรรเสริญเจ้าภาพ และอวยพรให้ผู้ฟังต่างประสบแต่ความเจริญมงคล การใช้เสียงเป็นพรสวรรค์ของช่างขอร่วมกับศิลปะในการร้อยกรองบทประพันธ์ และประดิษฐ์ตกแต่งทำนองให้สอดคล้องกับบทประพันธ์ ช่างขอที่ดีต้องมีความสามารถเฉพาะทางด้านดนตรี มีความแม่นยำ และมีความจำดีในการจดจำบทขอ จากครูบาอาจารย์ที่ได้รับการถ่ายทอดส่งต่อมาด้วยวิธีมุขปาถะ ประการสำคัญเป็นผู้ที่มีเสียงไพเราะ น่าฟัง นอกเหนือจากองค์ประกอบข้างต้นเกี่ยวกับการขอแล้ว ศิลปินช่างขอยังเป็นผู้ทรงความรู้ ทั้งด้านวรรณกรรม หมวดธรรม พิธีกรรม การถ่ายทอด การบริหารจัดการและการแสดง อันรวมเป็นภูมิปัญญาของศิลปินในสังคมด้วย

กำเนิดของการขับขอนั้นยังไม่มีใครทราบ เนื่องจากไม่มีหลักฐานที่แน่ชัด แต่ปรากฏหลักฐานในวรรณกรรมท้องถิ่นล้านนา กล่าวถึงขอ เช่น ตำนานสุวรรณคำแดง และบทลิลิตพระลอ มณี พยอมยงค์ (2529: 170) ได้อธิบายเกี่ยวกับ แนวคิดแรกของกำเนิดของขอไว้ว่า แนวคิดที่หนึ่งนั้น เริ่มต้นจากพระอรหันต์องค์หนึ่งต้องการสอนหลักธรรมให้ผู้คนจึงได้เขียนคำสอนเป็นถ้อยคำสัมผัสคล้องจอง และใส่ทำนองในการอธิบายทำให้ผู้ฟังสนใจและสามารถจำได้ง่าย ทำนองนั้นจึงเป็นที่มาของทำนองขอที่ประชาชน และผู้ฟังนำมาขับเล่นกันต่อมาดังที่ท่านได้บรรยายไว้ดังนี้

เล่ากันว่ามิพระอรหันต์รูปหนึ่ง ได้ดำริที่จะสั่งสอนข้อธรรมะต่าง ๆ และต้องการชักจูงความสนใจของคนทั่วไป ทุกเพศ ทุกวัย จึงได้พยายามเขียนคำสั่งสอนเหล่านั้นออกมาเป็นถ้อยคำที่อ่านแล้วมีสัมผัสคล้องจองกันเป็นภาษาพื้นเมือง (เมืองเหนือ) อ่านเสียงสูง ๆ ต่ำ ๆ เป็นทำนองเสนาะ อ่านแล้วทำให้เกิดความไพเราะสนุกสนาน เคลิบเคลิ้มไปตามท่วงทำนอง และท้องเรื่องที่ดึงดูดความสนใจ ไม่ก่อให้เกิดความเบื่อหน่าย มีความรู้สึกต้องการจะติดตามเรื่อง

ให้จบ และยังง่ายต่อการท่องจำต่อ ๆ กันไป ทำนองเสนาะนี้คือ “ขอ” “ค่าว” “จ้อย” (มณี พยอมยงค์, 2529: 170)

แนวคิดที่สอง มณี พยอมยงค์ (2529: 170-171) เป็นเรื่องเล่าเกี่ยวกับชายหญิงคู่หนึ่งที่อยู่คนละฟากของลำห้วย กลางป่า ฝ่ายหญิงได้ขับทำนองเล่าเรื่องชีวิตของตนเอง ส่วนฝ่ายชายเมื่อได้ยินทำนองและเรื่องราวที่มีข้อความสัมผัสคล้องจองกัน เกิดความประทับใจจึงได้พยายามร้องตอบกลับ เกี่ยวกับพาราสิกันจนเกิดรักใคร่ชอบพอ ฝ่ายชายตกลงข้ามฟากมาหาฝ่ายหญิงและแต่งงานอยู่กินเป็นสามีภรรยากันอย่างมีความสุข ในป่านั้นต่อมามีโจรป่ามาจับภรรยาไปเป็นตัวประกัน และให้สามีนำทรัพย์สินสมบัติไปไถ่ถอนเอาตัวภรรยากลับมา แต่ชายผู้นั้นก็ไม่สามารถจัดหาทรัพย์สินมาไถ่ถอนได้จึงได้ออกเดินทางร้องเป็นทำนองคร่ำครวญไปตามทางเพื่อขอรับบริจาคด้วยความทุกข์ยากลำบากยิ่งนักเมื่อเวลาผ่านไปความทรมาณใจก็เพิ่มมากขึ้นทุกวันจึงได้ร้องทำนองพร่ำรำพันเป็นบทร้อยกรอง ด้วยทำนองที่เคยใช้ร้องเกี่ยวกับภรรยาของตนจากหมู่บ้านหนึ่งไปหมู่บ้านหนึ่งผู้คนได้ยินทำนองที่ไพเราะจึงได้จดจำทั้งคำร้อยกรอง และทำนองขับร้องกันต่อมาจนเรียกกันว่า “ขอ”

ประเด็นที่น่าสนใจจากทั้งสองแนวคิดที่ได้กล่าวข้างต้น สะท้อนให้เห็นถึงความพยายามในการตีความจากเรื่องราวคำบอกเล่าในจารีตที่ผู้คนรุ่นหลังต้องการแสวงหาคำตอบ อีกด้านหนึ่งสะท้อนให้เห็นว่าเรื่องราวของการขอนั้นมีโครงเรื่องทางธรรมในพุทธศาสนา และโครงเรื่องที่เกี่ยวข้องชีวิตตามปกติธรรมดาของมนุษย์ที่มีกิเลสตัณหาเป็นแรงผลักดัน (เกรียงศักดิ์ เศรษฐพัฒน์นิช, 2546: 72) นอกจากนี้ เกรียงศักดิ์ เศรษฐพัฒน์นิช (2546: 73) ยังแสดงให้เห็นว่าการขอแลกเปลี่ยนกับสิ่งของเครื่องใช้ควบคู่ไปกับการเดินทางรอนแรม สะท้อนให้เห็นวิถีชีวิตของช่างขอที่ดำรงชีพด้วยการขบขอล้วนมาอันน่าอนุমানได้ว่าเป็นจุดเริ่มต้นของการขบขอเพื่อเลี้ยงตนเป็นฐานแล้วจึงเข้าสู่ยุคของการขบขอแลกเปลี่ยนกับเงินตรา เมื่อเงินตราเริ่มมีบทบาทในวิถีชีวิตของชุมชนดังเช่นปัจจุบัน

แนวคิดที่สามเป็นแนวคิดเกี่ยวกับความเป็นมาของการขบขอ รัฐสินธุ์ ชมสูง (2559) ได้บันทึกไว้จากการสัมภาษณ์ พ่อครูอรุณศิลป์ ดวงมูล หัวหน้าคณะสล้อ ขอ ปินของจังหวัดน่าน และได้ถ่ายทอดแนวคิดของพ่อครูไชยลังกา เครือเสน เกี่ยวกับที่มาของการขบขอไว้ดังนี้ว่า

พ่อครูไชยลังกา เครือเสน (ศิลปินแห่งชาติ สาขาศิลปะการแสดงดนตรีพื้นบ้าน ปี พ.ศ. 2530) เล่าให้พ่อฟังว่าการขอนั้น เมื่อก่อนมาจากพิธีกรรม เป็นเรื่องความศักดิ์สิทธิ์ เป็นการร้องวิงวอนหรือสื่อสารกับสิ่งที่มองไม่เห็นเป็นพิธีเลี้ยงผี เช่น ผีบ้าน ผีเรือน ผีครู ผีป่า ผีป่าต่าง ๆ การร้องขอนี้เป็นลักษณะการร้องเรียกลงมา หรือการอัญเชิญ ถ้าจะร้องเรียกโดยพูดปกติก็ดูจะไม่ศักดิ์สิทธิ์ ต้องมีการใช้เสียงที่มีทำนองสูง ๆ ต่ำ ๆ หรือลากเสียงยาว ๆ คล้ายกับ พระเทศน์ทำให้เกิดความศักดิ์สิทธิ์ (รัฐสินธุ์ ชมสูง 2559: 43)

แนวคิดทั้งสามข้างต้นเกี่ยวกับกำเนิดการขับซอ ส่วนในกลุ่มแรกสนับสนุนว่ากำเนิดของการขับซอนั้นมีที่มาจากศรัทธา ความเห็นแตกต่างกันไป แต่สามารถแบ่งออกได้เป็น 2 ฝ่าย ในพระพุทธศาสนา และพิธีกรรม ส่วนกลุ่มที่สองนั้นเป็นแนวคิดที่สนับสนุนว่าการขับซอเป็นเรื่องของทางโลกที่ใช้บรรยายทุกซอกซอของมนุษย์ อันเกิดจากความพรัดพรากจากสิ่งอันเป็นที่รัก อย่างไรก็ตามแนวคิดทั้งสามต่างก็มีจุดร่วมในทิศทางเดียวกัน คือ การขับซอต้องมีความไพเราะที่ต้องอาศัยทำนองในการขับอย่างวิจิตร

ลักษณะของการขอประกอบไปด้วยส่วนคำร้อยกรอง และทำนอง ดังที่พ่อครูอรุณศิลป์ ดวงมูล ได้อธิบายไว้ข้างต้น ทรงศักดิ์ ปรางวัฒนากุล (2525: 23) ได้อธิบายศิลปะการขับซอไว้ในบทความเรื่อง “จากเพลงพื้นบ้านถึงโฟล์คของคำเมือง” ไว้ว่า การขับซอเป็นการร้องเพลงที่มีเนื้อร้อง และทำนองประกอบกันดังนี้

“ซอ” เป็นการละเล่นเพลงพื้นบ้านที่จัดอยู่ในลักษณะ “เพลงปฏิพากย์” คือมีผู้ขับร้อง ชายหญิง ซึ่งเรียกว่า “ช่างซอ” ขับร้องโต้ตอบกัน เรียกว่า “คู่ต้อง” (คำว่า “ต้อง” หมายถึง การโต้ตอบกัน) ช่างซอจะต้องได้รับการฝึกฝนมาอย่างดีมี ความเชี่ยวชาญและปฏิภาณตลอดจน น้ำเสียงที่ไพเราะ (ทรงศักดิ์ ปรางวัฒนากุล, 2525: 23)

ศิลปะการขอของเมืองน่านมีเอกลักษณ์ ด้วยสภาพภูมิประเทศที่ตั้งอยู่ในชุมชนปิด โดยเทือกเขาทั้งด้านตะวันตกและตะวันออก การเดินทางเข้าออกจึงเป็นไปด้วยความลำบาก ทำให้สำเนียงการขอและบทเพลงเป็นเอกลักษณ์เฉพาะ ส่วนการประสมวงของวงสะล้อ ซอ ปิน จังหวัดน่านไม่ใช้ปี่จุม และลักษณะของเครื่องดนตรีโดยเฉพาะอย่างยิ่งสะล้อมีการติด “ก๊อบ” หรือชั้นเสียง ถึงแม้ปัจจุบันการเดินทางจังหวัดน่านจะสะดวกมากขึ้น แต่ศิลปินชาวน่านยังคงรักษาเอกลักษณ์ทางดนตรี เพื่อแสดงถึงอัตลักษณ์ภูมิปัญญาที่ได้สั่งสมมาแต่บรรพบุรุษ

ธีรยุทธ ยวงศรี ได้เสนอทัศนะเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงรูปแบบของวงสะล้อ ซอ ในจังหวัดน่าน ไว้ดังนี้ว่า

วงปี่จุมที่ใช้บรรเลงประกอบการขับในเขตพื้นที่ที่ 2 ระยะเวลาแรกมี “ปี่จุม” แบบเดียวกับเขตพื้นที่ 1 แต่ต่อมา “ช่างปี่” อัดคัดลง จึงนำเอา “สะล้อ” เข้ามาแทน ต่อมากลายเป็นความเคยชิน หากมีการนำเอา “ปี่จุม” เข้าไปผสมด้วย จะเกิดความแปลก และไม่สบอารมณ์แก่ผู้ชม ดังนั้นสำหรับ “วงซอ” ในเขตพื้นที่ที่ 2 จึงมีแต่ “ซึงกับสะล้อ” เพียง 2 ชนิดเท่านั้น (ธีรยุทธ ยวงศรี, 2540: 52)

จากการศึกษาและดำเนินการเก็บข้อมูลวงสะล้อ ซอ ปิน ในจังหวัดน่านในระหว่างปี พ.ศ. 2552-2560 ผู้เขียนพบว่าการเปลี่ยนแปลงรูปแบบของวงสะล้อ ซอ ปิน ในเขตพื้นที่ที่ 2 ซึ่งมีจังหวัดน่านเป็นศูนย์กลาง สอดคล้องกับสาระสำคัญของธีรยุทธ ยวงศรี (2540) ซึ่งได้เสนอข้อคิดเห็นเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการประสมวงสะล้อ ซอ ปินของจังหวัดน่านว่ามีเพียงสะล้อ และปิน เท่านั้น นอกจากนี้วงสะล้อ ซอ ปินของจังหวัดน่านอาจมีกลองปองโป่ง และฉาบ

เป็นเครื่องกำกับจังหวะด้วย ทั้งนี้พ่อครูญาณ สองเมืองแก่น ได้อธิบายรูปแบบของวงสะล้อ ซอ ปิน จังหวัดน่านในอดีตพร้อมทั้งกล่าวถึงเหตุผลในการเปลี่ยนวงปี่จุม ประกอบการขับซอมาเป็นวงสะล้อ ซอ ปิน ตั้งแต่สมัยเจ้ามหาพรหมสุรธาตา ไว้ดังนี้

วงปี่จุมที่ใช้บรรเลงประกอบการขับของจังหวัดน่าน แต่เดิมก็ใช้ปี่จุมเหมือนกับวงดนตรี ในล้านนาแบบเดียวกับเชียงใหม่ แต่ต่อมาเอา “สะล้อ” เข้ามาแทน และตัดปี่จุมออกไป เพราะว่า เมื่อช่างที่มาบรรเลงในคุ้มเจ้าผู้ครองนคร เวลาเป่าปี่ต้องอมไว้แล้วเป่าให้เกิดเสียง ระยะเวลาที่เป่าเป็น ธรรมดาที่มีน้ำลายไหลหยดลงมาจากปลายปี่จุม ตกลงบนพื้นที่นั่งแสดง ไม่เป็นที่น่าชม เจ้าผู้ครองนครน่าน จึงสั่งให้งดเว้นเสีย จึงได้นำสะล้อ ปิน มาบรรเลงประกอบเข้าด้วยกัน สำหรับการซอ ต่อมากลายเป็นลักษณะเฉพาะของน่าน ดังนั้นสำหรับ “วงซอ” ในจังหวัดน่าน จึงมีแต่ปิ่นกับสะล้อเพียง 2 ชนิดเท่านั้น (ญาณ สองเมืองแก่น, สัมภาษณ์, 23 พฤษภาคม 2556)

จากหลักฐานข้างต้นซึ่งประกอบด้วยข้อมูลเอกสาร และข้อมูลสัมภาษณ์แสดงให้เห็นว่า สิ่งที่น่าศึกษาอย่างลึกซึ้งคือ การบรรเลงในอดีตแตกต่างจากปัจจุบัน วงปี่จุมในจังหวัดน่าน เปลี่ยนเป็น วงสะล้อ ซอ ปิน และพัฒนามาเป็นการขับซอในปลายรัชกาลที่ 7 ทำหน้าที่ขับกล่อม เล่าเรื่อง ประกอบกับเครื่องดนตรี 2 ชนิด คือ สะล้อกับปิ่น และมีการพ้องประกอบด้วย เรียกว่า พ้องแง็ง ทั้งนี้การเลิกใช้ปี่จุมนั้นยังสะท้อนสุนทรียะในการฟังดนตรีของเจ้านายประจำคุ้มเมืองน่าน ประกอบกับลักษณะโครงสร้างของหอคำซึ่งเป็นสถานที่ว่าราชการและที่พักของเจ้านายฝ่ายเมืองน่าน เป็นเรือนก่ออิฐถือปูน อาจทำให้วงปี่จุมไม่เหมาะกับการบรรเลงภายในอาคาร ซึ่งไม่ได้บุไม้เนื้ออ่อน สำหรับการดูดซับเสียง ปี่จุมเป็นเครื่องดนตรีประเภทเครื่องเป่าที่ใช้ลิ้นโลหะเป็นกลไกกำเนิดเสียง จึงทำให้เสียงปี่จุมดังเกินความพอดี ขณะรับรองอาคันตุกะของบ้านเมือง อาจารย์กวนการหาหรือ ข้าราชการ อนึ่งปี่จุมเป็นเครื่องดนตรีที่มีความพิเศษทั้งด้านการดูแลรักษา นักดนตรีต้องมี เครื่องดนตรีเป็นของตนเอง เพื่อความสะดวกและสุขลักษณะ การถ่ายทอดต้องอาศัยเวลา ในการฝึกฝน รวมทั้งใจรัก จึงทำให้มีช่างที่น้อยลง ด้วยเหตุผลและข้อสันนิษฐานทุกประการ ดังที่ได้กล่าวมาแล้ว จึงเป็นสาเหตุให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของรูปแบบการซอ และวงสะล้อ ซอ ปิน จึงเป็นดนตรีที่มีลักษณะเฉพาะ พบในเขตพื้นที่ล้านนาที่ 2 โดยมีจังหวัดน่านเป็นศูนย์กลาง

2) วงปาดเมือง

วงปาดเมือง หรือวงปาด เป็นวงดนตรีที่พบในภาคเหนือตอนบนของประเทศไทย ในจังหวัดน่าน พบว่ายังมีวงปาดเหลือเพียง 1 คณะ คือ คณะศรีสาครศิลป์ นำโดยครูศรีนวล หอมสุภา อีกทั้งผู้เป่าปี่แนประจำวงปาดเหลือเพียงท่านเดียว ที่ยังสามารถสืบทอดบทเพลงของวงปาดไว้ได้ คือ ครูเขียว ภูไชยา วงปาดใช้ประกอบในงานพิธีศพของเจ้านายในเมืองน่าน ประกอบด้วยระนาดเอก ระนาดทุ้ม ซ้องวง กลองทัด ระนาด เอกเหล็ก ปี่แน และเครื่องหนัง เครื่องประกอบจังหวะ

คำว่า “ปี่พาทย์” ในภาคกลาง หมายถึง วงดนตรีที่ประกอบด้วยระนาด ฆ้อง กลองและปี่ พร้อมด้วยเครื่องประกอบจังหวะได้แก่ ฉิ่งและตะโพน แต่ในภาคเหนือนักดนตรีเรียกวงดนตรีที่มีลักษณะใกล้เคียงกันกับวงปี่พาทย์ของภาคกลางว่า “วงปี่พาทย์เมือง” และออกเสียงเป็น “ปาดก้อง” หรือวงปาดเมือง ด้วยในหนังสือเล่มนี้ใช้คำว่าวงปาดเมือง อันหมายถึง วงดนตรีที่พบในจังหวัดน่าน

2.1) ความเป็นมาของวงปาดเมือง จังหวัดน่าน

สำราญ จรุงจิตรประชากรมย์ ได้กล่าวถึง การประโคมของวงปาดเมืองในงานบำเพ็ญกุศล ทั้งปลงศพแม่เจ้าศรีโสภาซึ่งเป็นชายาของเจ้ามหาพรหมสุรธาตาไว้ว่า

ในระหว่างตั้งปลงศพแม่เจ้าศรีโสภา บำเพ็ญกุศล 3 วัน 3 คืนนั้น นอกจากตีมวญ (ชกมวญ) และผุยมะนาวแล้ว มีการจุดพลญี่ปุ่นและอุมังเงิน (สมโภช) ด้วยระนาดปาดก้อง (ปี่พาทย์) วงใหญ่ การบรรเลงเป็นเพลงล้านนาไทยโบราณ เท่าที่ผมจำได้มีเพลงม้าย่อง เพลงม้ายี่บดอก (กระที่บ) เพลงปราสาทไหว เพลงกำวนอก เพลงแม่หม้ายก้อม (สั่น) เพลงน้ำตกตาด (เหว) เป็นต้น (สำราญ จรุงจิตรประชากรมย์ 2542: 34)

ดังจะเห็นได้ว่า “วงปาดเมือง” เป็นวงดนตรีในราชสำนักน่าน ใช้บรรเลงประกอบการบำเพ็ญกุศลดังปรากฏหลักฐานบันทึกไว้ในเอกสารบันทึกความทรงจำของเจ้าน้อยสำราญจรุงจิตรประชากรมย์ ผู้มีเชื้อสายเจ้าผู้ครองนครน่านทางมารดา และมีศักดิ์เป็นเหลนพระเจ้าสุริยพงษ์ผริตเดชฯ ท่านได้ถวายตัวเป็นมหาดเล็กรับใช้เจ้ามหาพรหมสุรธาตา (ตรงกับรัชกาลที่ 6 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์) เจ้าผู้ครองนครน่านตั้งแต่อายุ 8 ขวบ และได้บันทึกเรื่องการนำเครื่องดนตรีวงปาดออกบรรเลงว่ามีระเบียบปฏิบัติรักษาดูแลเป็นการเฉพาะ ก่อนแสดงจะต้องบูชา ด้วยการบวงสรวงสังเวยดังที่เจ้าน้อยสำราญ ได้บันทึกไว้ว่า ระนาดปาดก้อง (ฆ้อง) เป็นของสูงก่อนจะนำออกจากที่เก็บไปบรรเลง จะต้องมีการบวงสรวงสังเวย คือ คนเป่าแ่น (ปี่ใหญ่) หัวหน้าวงระนาดปาดก้องเหล่านี้ จะนำไปบรรเลงได้เฉพาะงานปลงศพเจ้านายชั้นสูงขึ้นไป และงานปลงศพพระสงฆ์ทรงสมณศักดิ์ กับงานฉลองเหรียญตราของเจ้าผู้ครองนครเท่านั้น ระนาดปาดก้อง (ฆ้อง) ที่ผมเห็นและจำได้สมัยนั้นมีแต่ของคุ้มหลวงเท่านั้นที่อื่นไม่มี (สำราญ จรุงจิตรประชากรมย์ 2559: 35)

พ่อครูญาณ สองเมืองแก่น อธิบายเพิ่มเติมไว้อีกว่า การตั้งเครื่องบวงสรวงเครื่องดนตรีปาดเมืองก่อนนำวงปาดเมืองออกบรรเลงนั้นมีเครื่องบวงสรวง ซึ่งประกอบไปด้วยลาบ ข้าวเหนียว อ่อม และไข่ต้ม 1 ฟอง (ญาณ สองเมืองแก่น สัมภาษณ์, 6 พฤษภาคม 2555) เดิมวงปาดเมืองนั้นเก็บไว้บรรเลงในคุ้มแก้วหอคำ แต่เมื่อเจ้าผู้ครองนครออกมาพำนักในคุ้มของท่าน เครื่องดนตรีชุดนี้จึงย้ายไปเก็บรักษาไว้ที่วัดหัวข่วง ซึ่งอยู่ทางทิศเหนือของคุ้มแก้วหอคำ (คุ้มหลวง) จึงถือเป็นจุดเริ่มต้นของวงปาดเมือง จังหวัดน่านที่บรรเลงนอกคุ้มหลวง จากนั้นจึงได้เริ่มแพร่ขยายไปสู่อำเภออื่น ๆ ได้แก่

อำเภอเวียงสา อำเภอพาน้อย ในระยะหลังเหลือวงป่าดเมือง ในจังหวัดน่านที่ยังยืนหยัดอยู่เพียง 2 วง คือ วงป่าดเมือง วัดหัวเวียงใต้ มีชื่อว่า “วงป่าดเมืองสาครศิลป์” และวงป่าดเมืองวัดพญาภู (ญาณ สองเมืองแก่น, สัมภาษณ์, 6 พฤษภาคม 2555) ทั้งนี้จากการเก็บข้อมูลภาคสนามพบว่า นักดนตรีที่สามารถบรรเลงวงป่าดเมืองได้นั้นเหลือสืบทอดอยู่เพียงไม่กี่ท่าน ปัจจุบันเหลือผู้เป่าปี่แน อย่างโบราณในจังหวัดน่านเพียงสองท่านได้แก่ พ่อครูเขียว ภูโซชา และพ่อครูศรีนวล หอมสุภา

วงป่าดเมืองของคณะวัดพญาภู เป็นวงป่าดเมืองของจังหวัดน่านอีกวงหนึ่งที่มีระเบียบแบบแผนปฏิบัติสืบมาจนถึงปีแล้วจึงได้หยุดการบรรเลงไป พ่อครูเขียว ภูโซชา ได้ให้สัมภาษณ์ไว้ว่า เครื่องดนตรีในวงของคณะวัดพญาภู ได้ซื้อมาจากจังหวัดลำพูน ซึ่งจังหวัดลำพูนได้ซื้อมาจากเมืองย่างกุ้งอีกทอดหนึ่ง (เขียว ภูโซชา, สัมภาษณ์, 4 สิงหาคม 2555) ปัจจุบันเครื่องดนตรีดังกล่าว ได้เก็บรักษาไว้ที่วัดพญาภู ผู้เขียนได้เดินทางไปสำรวจสภาพเครื่องดนตรีของวงป่าดเมือง วัดพญาภู พบว่ายังมีระนาดเอก 1 รางพร้อมผืนระนาดทุ้ม 1 รางพร้อมผืน ซ้องวง 2 วงกลองทัด 1 ใบ ระนาดเอกเหล็ก 1 รางไม่มีลูกเหล็กแต่อยู่ในสภาพที่ทรุดโทรมมาก ไม่สามารถใช้บรรเลงได้ แต่หากได้รับการบูรณะซ่อมแซม สามารถนำกลับมาบรรเลงได้อีกครั้งหนึ่ง

2.2) การประสมวงของวงป่าดเมือง จังหวัดน่าน

พ่อครูญาณ สองเมืองแก่น ได้อธิบายว่า ในอดีตมีการใช้ปี่นเล่นรวมอยู่กับวงป่าดเมืองด้วย แต่ในปัจจุบันยกเลิกการตีปี่นร่วมกับวงป่าดเมือง (ญาณ สองเมืองแก่น, สัมภาษณ์ 18 สิงหาคม 2555) ทั้งนี้จากการเก็บข้อมูลพบว่าเครื่องดนตรีที่ใช้ในการประสมวงป่าดเมือง จังหวัดน่านมี 7 ชนิด ดังนี้

ระนาดเอก	1	ราง
ระนาดเอกเหล็ก	1	ราง
ซ้องวง	1	วง
ปี่แน	1	เลา

กลองชุด ประกอบด้วยกลองสามประเภท คือ กลองมอญ กลองตะโพน กลองรับ

ฉาบ	1	คู่
ฉิ่ง	1	คู่

ภาพที่ 2.127 วงปาดเมือง คณะศรีสาครศิลป์ วัดหัวเวียงใต้ อำเภอเมือง จังหวัดน่าน
ที่มา: พรประพิตร เผ่าสวัสดิ์ อ้างอิงใน ดนตรีจังหวัดน่าน, 2562: 162

3) วงกลองคุ่ม

วงกลองคุ่มเป็นวงกลองที่ใช้ประกอบขบวนเกียรติกษของเจ้าผู้ครองนครในเขตล้านนา ในจังหวัดน่านพบว่า มีวงกลองคุ่มเพียง 1 วงที่ได้รับการฟื้นฟูให้สืบสานประเพณี การตีกลองคุ่มที่วัดน้ำลาด ตำบลนาปัง อำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน วงกลองคุ่ม ประกอบไปด้วยกลองต้อม กลองคุ่ม ฆ้องโหม่ง-กลองคุ่ม กลองอ้อย และแฉ 1 แฉ กลองคุ่มได้สูญหายไปจากเมืองน่านถึง 80 ปี และได้รับการฟื้นฟูให้ใช้บรรเลงในวาระสำคัญโอกาสต่าง ๆ ของจังหวัดน่าน เช่น การถวายเกียรติกษในงานรับเสด็จพระราชดำเนินสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงงานในจังหวัดน่าน เป็นต้น

ภาพที่ 2.128 วงกลองคุ่ม จังหวัดน่าน
ที่มา: กลองคุ่มพระเจ้าน่าน (2565)

4) การตีกลองบูชา

การตีกลองบูชาเป็นพุทธบูชาของชาวเมืองน่านและชาวล้านนา แทบทุกวัดในจังหวัดน่านมีหอกกลองบูชา กลองบูชาจะตีโดยพระสงฆ์และฆราวาสผู้ชายเท่านั้น บนหอกกลองอาจมีการเคลื่อนย้ายกลองบูชาลงจากหอกกลองเพื่อทำการแสดงในโอกาสพิเศษ ทั้งนี้ประเพณีการตีกลองบูชานั้นใช้ในพิธีกรรมทางศาสนาเฉพาะวันโกน เพื่อเป็นการบูชาพระพุทธรูป พระธรรม พระสงฆ์ และเพื่อเป็นสัญญาณบอกให้ทราบว่ารุ่งขึ้นเป็นวันพระ ปัจจุบันมีการเปิดสอนการตีกลองบูชาในวัด ในหมู่บ้าน และในโรงเรียน การตีกลองบูชาได้รับการสนับสนุนอย่างเข้มแข็งและได้รับความสนใจจากเยาวชนเป็นอย่างดี ดังตัวอย่างคณะเยาวชนที่เข้าร่วมคณะกลองบูชาในการประกวดแข่งขันตีกลองบูชา ซึ่งจัดขึ้นโดยกิจกรรมวิชาการท่าวังผาสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่นครั้งที่ 12 จัดโดยโรงเรียนท่าวังผาพิทยาคม ในครั้งนั้นมีคณะกลองบูชาเยาวชนเข้าร่วมประกวดมากถึง 13 คณะ เมื่อวันที่ 20 มกราคม พ.ศ. 2557 ซึ่งคัดมาจาก 20 หมู่บ้านเพื่อเข้าร่วมกิจกรรมของโรงเรียนท่าวังผาพิทยาคม จังหวัดน่าน ซึ่งได้จัดขึ้นเป็นโครงการส่งเสริมให้เยาวชนในพื้นที่ฝึกตีกลองบูชาอย่างต่อเนื่องเป็นเวลา 14 ปี (นงนุช วงศ์วิเศษ, สัมภาษณ์ 14 เมษายน 2561) ส่งผลให้เกิดการตื่นตัวและตระหนักในคุณค่าของศิลปวัฒนธรรม เกิดการเรียนรู้ของเยาวชนอย่างเข้มแข็งและมีเวทีการแสดงออกในชุมชนอย่างสม่ำเสมอ

ภาพที่ 2.129 การแข่งขันตีกลองบูชา ในกิจกรรมวิชาการทำวังผาสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่น
โรงเรียนท่าวังผาพิทยาคม จังหวัดน่าน
ที่มา: Niyomsin Sunthorn (2560)

5) ดนตรีประกอบการพ่อนหางนกกุง

แต่เดิมการพ่อนหางนกกุงอนุญาตให้พ่อนได้เฉพาะผู้ที่สืบทอดเชื้อสายมาจากเจ้าผู้ครองนคร การพ่อนหางนกกุง ใช้ในขบวนแห่ของเจ้าผู้ครองนครที่กำลังเดินทางไปประกอบกิจสำคัญทางศาสนา และพิธีการบ้านเมือง ผู้พ่อนหางนกกุงทำหน้าที่ปิดเป่าสิ่งอับมงคลให้พ้นออกจากเส้นทาง อีกทั้งคอยกั้นประชาชนที่มาเฝ้าระหว่างทางมิให้ล้ำเข้ามาในเส้นทาง การพ่อนหางนกกุงพบในหลายจังหวัดทางภาคเหนือของประเทศไทย แต่ในจังหวัดน่านพบว่าใช้กลองตบซ้องประกอบการพ่อนหางนกกุงเป็นการเฉพาะ (ญาณ สองเมืองแก่น, สัมภาษณ์, 18 สิงหาคม 2555) ปัจจุบันมีเยาวชนในจังหวัดน่าน สนใจการพ่อนหางนกกุง และทายาทของเจ้าผู้ครองนครอนุโลมให้ฝึกหัดได้เพื่อสืบสานประเพณีของจังหวัดน่าน

6) ดนตรีขับไถลื้อ

ขับไถลื้อ เป็นการบรรเลงปีไถลื้อประกอบการขับของชาวไถลื้อที่อพยพมาจากสิบสองปันนา และตั้งรกรากในจังหวัดน่าน ศิลปินที่มีความสามารถในการขับและเป่าปีไถลื้อ พบในอำเภอท่าวังผา และอำเภอเฉลิมพระเกียรติ ศิลปินอาวุโสเหล่านี้มีโอกาสดำเนินเพลงไว้ให้กับเยาวชนไม่มากนัก เนื่องจากภาษาที่ใช้เป็นภาษาไถลื้อ ซึ่งไม่ได้ใช้เป็นภาษาพูดในกลุ่มเยาวชนรุ่นใหม่ อีกทั้งเยาวชนรุ่นใหม่ให้ความสนใจกับการเรียนศิลปะประเภทอื่นมากกว่า ทำนองการขับไถลื้อและการเป่าปีไถลื้อต้องอาศัยความชำนาญและความเข้าใจของการผูกทำนองทั้งสองเข้าไว้ด้วยกัน ต้องอาศัยเวลาและประสบการณ์ในการศึกษา ซึมซับวัฒนธรรมดนตรีชนิดนี้อย่างลึกซึ้ง รวมทั้งวิธีการสร้างปีไถลื้อ

ที่ใกล้สูญหายไปควรค่าแก่การศึกษา และการจดบันทึกไว้ ศิลปินที่สำคัญทางด้านขับไพล้อ 3 ท่าน คือ พ่อครูผัด เทพเสน อำเภอกำแพงแสน (ปัจจุบันถึงแก่กรรมแล้ว) พ่อครูแก้ว สุทธิไวยาหาร อำเภอมะนัง และพ่อครูชอน อินต๊ะแสน อำเภอกำแพงแสน

7) ดนตรีประกอบการฟ้อนล่องน่าน

ฟ้อนล่องน่าน เป็นคำที่ใช้เรียกชื่อฟ้อนพื้นเมืองของชาวน่าน หรือ “ล่องน่าน” เป็นสำคัญ แต่เดิมผู้ฟ้อนจะเป็นเพศชายเท่านั้น เพราะในสมัยก่อนเพศหญิงจะไม่ได้รับอนุญาตให้ขึ้นบนเรือแข่ง ฟ้อนชนิดนี้มักจะมีฟ้อนประกอบกับวงกลองล่องน่าน ซึ่งมีจังหวะช้า เยือกเย็น ทำให้ผู้ฟ้อนสามารถอวดลีลาการฟ้อนได้อย่างเต็มที่ จึงเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า “ฟ้อนลายงาม” เจ้ามหาพรหมสุรธาตาทา เป็นอีกผู้หนึ่งที่สามารถฟ้อนล่องน่านได้อย่างสง่างาม

เมื่อครั้งสมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้าบริพัตรสุขุมพันธุ์ กรมหลวงนครสวรรค์วรพินิต เสด็จตรวจราชการเมืองน่าน เมื่อปี พ.ศ. 2460 ทางเมืองน่านได้จัดแข่งขันเรือยาวให้ทอดพระเนตร เจ้ามหาพรหมสุรธาตาทา ได้ลงไปฟ้อนล่องน่านในเรือลำที่ชนะเลิศ สมัยต่อมาผู้หญิงได้รับอนุญาตให้ฟ้อนบนเรือแข่งได้ และเรียกว่า “ฟ้อนล่องน่าน” ตามอาการที่ฟ้อนล่องตามลำน้ำน่าน การฟ้อนประเภทนี้ ถือเอาวงกลองเป็นสำคัญ การฟ้อนล่องน่านมี 2 ประเภท ได้แก่

ฟ้อนล่องน่านแบบดั้งเดิม เป็นการฟ้อนที่คลี่คลายมาจาก “ฟ้อนเจิง” หรือฟ้อนลายงามของผู้ชายบนเรือแข่ง การฟ้อนล่องน่านแบบดั้งเดิมจะไม่มีกร้าวเท้า หรือถ้ามีก็จะมีกริ้วเท้าแต่เพียงเล็กน้อยเท่านั้น จะไม่มีการจับมืออย่างการรำตามแบบนาฏศิลป์ไทย เพียงแต่กรีดกรายนิ้ว แต่พองามเท่านั้น

ฟ้อนล่องน่านที่ได้รับอิทธิพลมาจากภายนอก ซึ่งได้รับอิทธิพลมาจากการฟ้อนเล็บของทางเชียงใหม่ และการรำตามแบบนาฏศิลป์ไทย บางหมู่บ้านและบางสถานศึกษาจึงมีการนำท่าฟ้อนเหล่านี้เข้ามาผสมผสานกับท่าฟ้อนล่องน่านแบบดั้งเดิม รวมถึงมีการหมุนตัวเป็นรูปครึ่งวงกลมตามอย่างฟ้อนเล็บ ประกอบกับดนตรีชุดวงกลองล่องน่าน

ท่าฟ้อนล่องน่านตามแบบดั้งเดิม ประกอบด้วย 9 ท่า ดังนี้ ท่าไหว้ระดับอก ท่าไหว้ระดับหน้าผาก ท่าบิดบัวบาน ท่าผาลาด ท่าปลาเสียมหาด ท่าเกี่ยวเกล้า ท่าบัวบาน ท่าธงชัย และท่าไหว้ระดับอก (ศูนย์ข้อมูลกลางทางวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม, 2556)

ภาพที่ 2.130 จำลองการฟ้อนล่องน่าน บ้านนาเตา อำเภอท่าวังผา จังหวัดน่าน
ที่มา: Pinterest (2556)

2.4.4 ทำนองเพลงพื้นเมืองน่าน

จากหนังสือดนตรีจังหวัดน่าน ได้บันทึกเรื่องราวที่เกี่ยวกับทำนองเพลงพื้นเมืองน่าน โดยมีรายละเอียดดังนี้ (ดนตรีจังหวัดน่าน, 2562: 68-72)

1) ทำนองดาต่าน

ทำนองดาต่านเป็นทำนองที่ใช้ขึ้นต้นสำหรับการขับซอ ใช้สำหรับขับบทไหว้ครู เป็นทำนองตั้งต้นในการแสดง ทำนองดาต่านมีความสำคัญเป็นอันดับแรกสำหรับผู้เริ่มต้นหัดขอ และมีความสำคัญในฐานะบทเพลงประจำขอล่องน่าน รัฐสินธุ์ ชมสูง (2559: 75) ได้อธิบายความสำคัญของทำนองดาต่านไว้ดังนี้ว่า

ทำนองดาต่าน ดาดเหนือ หรือดาดเมืองน่าน เป็นทำนองที่ต้องซอก่อนทำนองซออื่น ๆ ในการขับขอล่องน่าน ไม่ว่าจะไปขับซอที่ไหนงานอะไร เป็นทำนองแรกที่ขาดเสียไม่ได้ใช้สำหรับการเกริ่นขึ้นไหว้ครู ทำนองดาต่านนั้นไม่ทราบแน่ชัด ว่าผู้ใดเป็นผู้แต่ง ใช้เสียงที่อ่อนหวาน แต่หนักแน่น ลื่นไหล จึงมักนิยมใช้ในการเล่าเรื่องบรรยาย บรรยากาศในงานหรือเรียกกันในภาษาพื้นบ้านว่า “ฮ่ำปอย” (รัฐสินธุ์ ชมสูง, 2559: 75)

ข้อกำหนดในการบันทึกโน้ต

กำหนดใช้สัญลักษณ์ในการบันทึกโน้ตดังนี้

โด	แทนสัญลักษณ์	ด
เร	แทนสัญลักษณ์	ร
มี	แทนสัญลักษณ์	ม
ฟา	แทนสัญลักษณ์	ฟ
ซอล	แทนสัญลักษณ์	ซ
ลา	แทนสัญลักษณ์	ล
ที	แทนสัญลักษณ์	ท
โน้ตเสียงสูง	แทนสัญลักษณ์	จุดบนตัวโน้ต
โน้ตเสียงต่ำ	แทนสัญลักษณ์	จุดล่างตัวโน้ต
สละ	แทนสัญลักษณ์	

ทำนองดาคน่าน

--- ด	ร ม ร ช	ล ช ม ช	- ล ช ด	--- ร	ด ร ฟ ช	- ฟ ล ช	- ช ร ฟ
--- ร	ด ร ฟ ช	ฟ ล ช	- ช ร ฟ	--- ช	ล ช ด ร	-- ฟ ด	- ร ฟ ช
----	- ล ช ม	-- ร ด	- ร ม ช	-- ล ด	-- ล ช	- ล ม ช	- ล ช ด
--- ร	ด ร ฟ ช	- ฟ ล ช	- ด ร ม	-- ร ด	-- ร ม	- ช - ร	ด ล - ด

บันทึกเมื่อวันที่ 3 สิงหาคม 2555 ณ บ้านพ่อครูคำผาย นุ่บิง บ้านหัวนา อำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน

2) ทำนองลับแลง

คำว่า “ลับแลง” หมายถึง เวลาพลบค่ำ เหลือเพียงแสงตะวันรำไร ทำนองลับแลง แสดงถึงความอาลัยอาวรณ์ ครุ่นคิดถึงสิ่งที่ผ่านไป ทำนองผันเสียงขึ้นลงตั้งแต่ขึ้นต้นวรรคแรก โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเริ่มต้นในวรรคที่ 2 หรือห้องที่ 5 ของบรรทัดแรก ซึ่งใช้คู่เสียงขึ้นคู่ 7 คือ “เสียงโด “ผันขึ้นไป “เสียงที” ซึ่งไม่พบในทำนองอื่น ๆ ถือเป็นลักษณะเฉพาะของทำนองลับแลง ลักษณะการใช้คู่เสียงเช่นนี้จะพบในทุกวรรค ๆ ละ 1 ครั้ง ตั้งแต่วรรคที่ 2 ไปจนกระทั่งวรรคองสุดท้ายก่อนลงจบเพลง ดังที่ได้แสดงวงกลมล้อมรอบขึ้นคู่เสียงดังกล่าวในทำนองลับแลง อย่างไรก็ตามทำนองที่บันทึกไว้นี้เป็นเพียงเค้าโครงของทำนองเท่านั้น อาจมีการตกแต่งทำนองเพิ่มเติมทำให้การใช้ขึ้นเสียงคู่ 7 เปลี่ยนไปตามทำนองการตกแต่งของผู้บรรเลงได้

ทำนองลับแลง

----	- ช ท ด	- ช ท ด	- ช ท ด	-- ม ฟ	ช ด ท ช	-- ท ด	- ด ม ฟ
------	---------	---------	---------	--------	---------	--------	---------

----	ม ด ท ช	-- ท ด	- ด ม ฟ	-- ท ด	- ม - ฟ	- ม - ด	- ม ฟ ช
------	---------	--------	---------	--------	---------	---------	---------

----	- ท ด ฟ	- ม - ด	- ม ฟ ช	----	- ท ด ฟ	- ม - ช	- ฟ ม ด
------	---------	---------	---------	------	---------	---------	---------

- ม ฟ ช	- ด ท ช	-- ท ด	- ด ม ฟ	- ม - ช	- ฟ - ร	- ฟ - ร	ด ท - ด
---------	---------	--------	---------	---------	---------	---------	---------

กลับต้นใช้ 4 ห้องข้างล่างแทน 4 ห้องแรกของบรรทัดที่ 1

- ม ช ร	- ม ช ล	- ม ช ล	- ม ช ร
---------	---------	---------	---------

บันทึกเมื่อวันที่ 6 สิงหาคม 2555 ณ บ้านพ่อครูคำผาย นุปีง บ้านหัวนา อำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน

3) ทำนองปิ่นฝ้าย

ทำนองปิ่นฝ้ายเป็นทำนองสั้น ๆ คั้นหู และนิยมแพร่หลายทั่วไป ทำนองปิ่นฝ้าย ประพันธ์โดยพ่อครูไชยลังกา เครือเสน ในราวปี พ.ศ. 2540 เพื่อใช้ขับซอเล่าเรื่องการเตรียมฝ้าย ทุกขั้นตอนตั้งแต่เริ่มต้นปลูกฝ้าย เก็บฝ้าย ปั่นฝ้าย และนำฝ้ายออกขายเป็นสินค้าเพื่อหาเลี้ยงชีพ สะท้อนภาพชีวิตความเป็นอยู่ของชาวน่านที่นิยมปลูกฝ้ายและปั่นฝ้ายไว้ในครัวเรือน อีกทั้งทอผ้าฝ้ายเป็นอาชีพหลักเพื่อใช้เป็นเครื่องนุ่งห่ม

ทำนองปิ่นฝ้ายเป็นทำนองที่ไพเราะ อ่อนหวาน สั้น กระชับและสนุกสนาน มีทำนองสร้อย ที่ชวนให้ติดตามฟังบทซอต่อเนื่องไป รัฐสินธุ์ ชมสูง (2559: 40) ได้บันทึกประวัติของทำนองปิ่นฝ้าย จากการสัมภาษณ์พ่อครูอรุณศิลป์ ดวงมูล ไว้ดังนี้ว่า

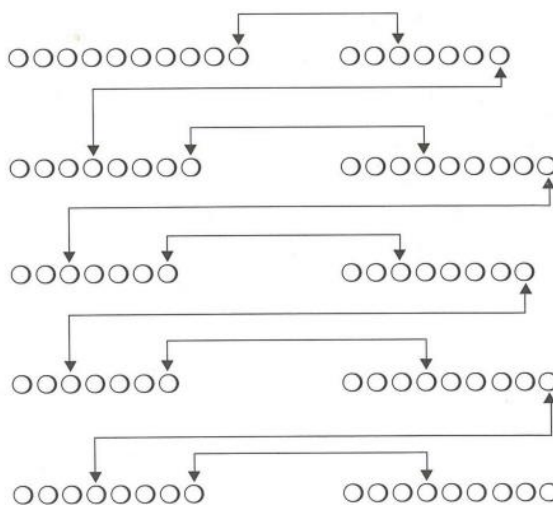
เพลงที่เป็นต้นกำเนิดนั้นเป็นเพลงโบราณมีชื่อว่า “เพลงซักใบ หรือเพลงตะลุ่มโป่งยาว” โดยพ่อครูไชยลังกา เครือเสน ครั้งเมื่อท่านยังอายุได้ประมาณ 33-34 ปี ได้นำเพลงดังกล่าว มาดัดแปลงตัดทอนให้สั้นลง เพื่อให้เข้ากับการขับซอที่มีทำนองสั้นง่าย ๆ เล่นซ้ำกลับไปมาได้สะดวก แล้วจึงแต่งบทขับซอปิ่นฝ้ายเป็นครั้งแรกโดยแสดงลำดับวิธี การเตรียมตั้งแต่ต้นจนสำเร็จการทอ เป็นกลอนเพลงเพราะมีความหมายดี และนำออกมาขับซอ ประกอบการพ่อนทำกิริยาท่าทาง ของวิธีการปั่นฝ้ายจนเป็นที่ชื่นชอบของผู้ชมไปแสดงที่ไหนผู้คนก็มักจะขอให้ซอปิ่นฝ้าย จนทำให้ทุก คณะต้องมีการขับซอปิ่นฝ้าย และการพ่อนประกอบจึงเป็นสาเหตุให้ทำนองการขับซอดังกล่าว แพร่หลายอย่างรวดเร็ว (รัฐสินธุ์ ชมสูง, 2559: 40)

3.1) โฉมทำนองปี่ฉ้าย

----	---ด	---ร	ฟ ล ช ฟ	---ช	ล ช ฟ ร	-ช-ฟ	-ร-ด
----	-ล-ด	--รํํ	-ล-ช	----	-ล-ดํ	--รํํ	-ล-ช
---ช	-ฟ-ร	-ช-ฟ	-ร-ด				

บันทึกเมื่อวันที่ 3 สิงหาคม 2555 ณ บ้านพ่อครูคำผาย นุปีง บ้านหัวนา อำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน

3.2) ฉันทลักษณ์บทซอทำนองปี่ฉ้าย

ภาพที่ 2.131 ฉันทลักษณ์บทซอทำนองปี่ฉ้าย

ที่มา: ซอพื้นบ้านศิลปะการขับขานล้านนา, 2548: 23

4) ทำนองล่องน่าน

ทำนองล่องน่าน เป็นทำนองที่ไพเราะจับใจอีกทำนองหนึ่งในท้องถิ่นจังหวัดน่านถือว่าเป็นทำนองซอที่ได้รับความนิยมสูงสุดในจังหวัดน่าน การซอของจังหวัดน่าน เป็นการซอเข้าซึ่งกับสะล้อ สำหรับการซอของเชียงใหม่ ลำพูน และเชียงราย ได้นำเอาซอทำนองล่องน่านนี้มาดัดแปลงเข้ากับปี่จุม ทำให้การซอจะออกมาในลักษณะเสียงสูง ทำให้ฟังชัดเจนขึ้น ซอทำนองล่องน่านนี้ อาจารย์ประจักษ์ กาวี ศิลปินซอเมืองน่าน ได้เขียนประวัติเอาไว้ใน หนังสือวัฒนธรรมพื้นบ้านของจังหวัดน่านเอาไว้ว่า มีพญาการเมืองได้ย้ายเมืองวรรณคร (เมืองปัว หรืออำเภอปัวปัจจุบัน) มาตั้งเมืองใหม่ ณ จังหวัดน่านในปัจจุบัน การย้ายเมืองในครั้งนั้นพญาการเมืองได้จัดสร้างแพขึ้นทั้งหมด 7 แพด้วยกัน เพื่อเตรียมการขนย้ายไพร่ฟ้าประชาราษฎร์ และแพที่ 7 นั้นเป็นแพบรรทุกคณะดนตรีสะล้อ ซอ ปี่น ช่างซอ ในสมัยนั้นตามประวัติเล่าสืบกันต่อมา มีนามว่า “ปู่คำมา ย่าคำมี” ซึ่งได้ขออำลาบ้านเกิดเมืองนอนที่เคยอยู่มาตั้งแต่เล็กแต่น้อย และตลอดทางที่ล่องแพมานั้นได้ขอ

บรรยายสภาพภูมิศาสตร์ ป่าไม้ ดอกไม้ สิ่ง que พบเห็นบนสองฝั่งของลำน้ำน่าน คือ นั่งชอบบนแพล่องมาจากน้ำน่าน กลายเป็นที่มาของทำนองซอนี้ว่า “ทำนองซอล่องน่าน”

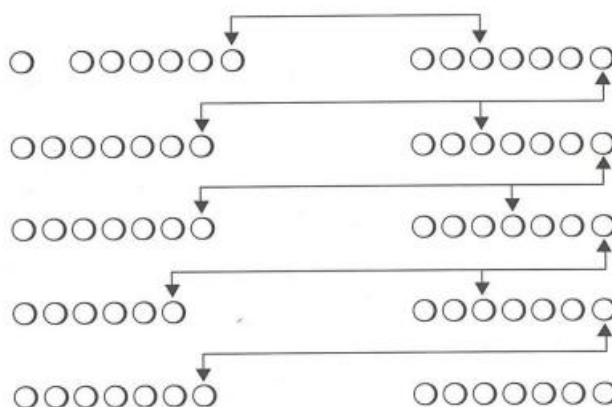
ทำนองล่องน่าน มีชื่อเรียกอีกชื่อหนึ่งว่า “ทำนองพระล่อ” ที่เรียกว่าทำนองพระล่อ เนื่องจากการใช้ทำนองนี้ มาขับซอเรื่องพระล่อ ที่มีสองพี่น้องพระเพื่อน พระแพงหลงรักในพระสิริโฉมอันงดงามของพระล่อ และต่อมาพระราชชายาเจ้าดารารัศมีได้ทรงให้ท้าวสุนทรพจนกิจ กวีประจำคุ้มรจนาบทซอเรื่อง “น้อยใจยา” โดยใช้ทำนองนี้เป็นทำนองซอ จึงเรียกทำนองนี้ว่า “ทำนองน้อยใจยา” (ซอพื้นบ้านศิลปะการขับขานล้านนา, 2548: 22-25)

4.1) โฉดทำนองล่องน่าน

----	--- ซ	----	- มซล	-- ซด	- รรมซ	----	----
--- ม	-- ซล	-- มซ	-- รรม	--- ม	-- ลซ	-- มซ	- ลชม
--- ร	- ด - ม	- ด - ร	- ม - ซ	--- ล	- ซ - ล	-- ซด	- ร - ม
-- -รม	ซลชม	- มชม	ซดรม	----	- ดรม	- มชม	ซดรม
----	รดรม	ซลชม	ซดรม				

--- ล	-- มซ	--- ซ	-- รรม	-- ร	- ด - ม	--- ดร	-- มซ
--- ม	-- ลซ	-- มซ	-- รรม	-- รรม	ชมรด	- รรม	ด - ลด
--- ด	-- ลด	-ดรม	รดลด	รดลซ	มซลด	ซดรม	ซล - ด

4.2) ฉันทลักษณ์บทซอทำนองล่องน่าน

ภาพที่ 2.132 ฉันทลักษณ์บทซอทำนองล่องน่าน จากบทละครเรื่อง น้อยใจยา

ที่มา: ซอพื้นบ้านศิลปะการขับขานล้านนา, 2548: 22

จากที่กล่าวมาข้างต้น คณะผู้วิจัยสรุปได้ว่า ดนตรีจังหวัดน่าน สามารถจำแนกได้เป็น 2 กลุ่ม คือ 1) ดนตรีพื้นเมืองน่าน หมายถึง ดนตรีที่เป็นเอกลักษณ์ของเมืองน่าน หรือดนตรีที่นิยมบรรเลงกันในกลุ่มชนเขตพื้นที่ราบ เช่น สะล้อก๊อบ (สะล้อเมืองน่าน) ปินเมืองน่าน กลองปูจา วงสะล้อ ซอ ปิน วงป่าดเมือง ดนตรีประกอบการฟ้อนล่องน่าน ฟ้อนหางนกยูง ทำนองที่นิยมบรรเลงกันทั่วไปในจังหวัดน่านประกอบด้วย ทำนองล่องน่าน ทำนองดาดน่าน ทำนองปิ่นฝ้าย และทำนองลับแลง 2) ดนตรีชาติพันธุ์ หมายถึง ดนตรีที่เป็นเอกลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ ในจังหวัดน่าน เช่น ปี่ห์ พิ เปรี๊ห์ หรืออัลเปรี๊ห์ เป็นเครื่องดนตรีชาติพันธุ์ลัวะ (ถิ่น) นิยมบรรเลงกันเพื่อความเพลิดเพลินเมื่อครั้งออกหาของป่า และเป็นดนตรีประกอบพิธีกรรมของชาวลัวะ (ถิ่น) ในจังหวัดน่าน

2.5 ดนตรีร่วมสมัย

ดนตรีร่วมสมัย (Contemporary music) (อ้างอิงใน วารสารวิจัยราชภัฏเชียงใหม่, 2563) คือ การผสมผสานเสียงดนตรีที่เกิดในช่วงเวลาต่างสมัยกัน เช่น ดนตรีในอดีตผสมผสานกลมกลืนเข้ากับ ดนตรีของยุคปัจจุบัน ด้วยวิธีการดังกล่าว ทุกยุคสมัยของมนุษย์ จึงมีการสร้างสรรค์ดนตรีร่วมสมัยขึ้นได้เสมอ เช่น การผสมวงเครื่องสายไทยเข้ากับเสียงเปียโนและแอคคอร์ดียัน ก็เป็นดนตรีร่วมสมัย เกิดในสมัยรัชกาลที่ 6 ซึ่งยังเป็นที่ยอมรับมาจนทุกวันนี้ ความเป็นดนตรีร่วมสมัย จึงคล้ายคลึง การใช้แตรงวงขนาดใหญ่ คือ วงโยธวาทิตบรรเลงเพลงไทย ประเภทเพลงสามชั้น เพลงตับ เพลงเถา ก็เรียกได้ว่าเป็นดนตรีร่วมสมัย ในปัจจุบันดนตรีร่วมสมัยนอกจากจะใช้เครื่องดนตรีต่างชาติพันธุ์ หรือเครื่องดนตรีไฟฟ้าเข้ามาประสมด้วยแล้ว เพลงที่แต่งขึ้นใหม่ยังมีจังหวะลีลาการใช้ภาษา ที่ผสมผสานรูปลักษณ์ต่างยุคสมัยเข้าด้วยกันอีกด้วย

บุญช่วย โสวัตร (2539: 24) ได้กล่าวไว้ว่า “ดนตรีร่วมสมัย” หมายถึง ดนตรีที่สร้างขึ้นโดยคนในยุคปัจจุบัน เป็นแนวความคิดสมัยใหม่ที่ไม่เคยซ้ำกับอดีต มีการสร้างความแปลกในเรื่ององค์ความรู้ใหม่ให้ปรากฏแก่สังคม

ละเอียด เหราปัตย์ (2522: ออนไลน์) กล่าวว่า ดนตรีในสมัยดึกดำบรรพ์มีส่วนเกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวันของมนุษย์มากกว่าในสมัยปัจจุบัน เป็นการแสดงออกถึงจิตวิทยา สังคม ศาสนา สิ่งสักการบูชา และภาษา เพลงทุกเพลงในสมัยดั้งเดิมจะต้องมีความหมายทั้งสิ้น การจะเข้าใจในเพลงนั้น ๆ อย่างถูกต้องแท้จริงจะต้องไปศึกษาจากชาวพื้นเมืองที่เป็นเจ้าของบทเพลงนั้น ดนตรีสมัยดึกดำบรรพ์มีหน้าที่ 2 ประการสำคัญ คือ (1) ก่อให้เกิดความตื่นเต้น เร้าใจ (2) ทำให้เกิดความผ่อนคลาย ความสุข ต่อมาในอารยธรรมโบราณ (Ancient Civilization) ความเจริญของโลกมีอยู่ในภูมิภาคตะวันออก ชาติที่มีความเจริญทางด้านศิลปวัฒนธรรม เช่น จีน ไทย อินเดีย ฯลฯ และภูมิภาคยุโรปตะวันออก เช่น อียิปต์ ชูเมอร์ บาบิโลเนียน จูเดีย และกรีก ดนตรีทั้งในเอเชียและยุโรปตะวันออก ได้เริ่มมีวิวัฒนาการขึ้น โดยมีการคิดค้นบันไดเสียงเพื่อแบ่งแยก จักรระบบเสียง

เป็นของแต่ละชนชาติขึ้นมา เอกลักษณ์นี้ยังคงมีร่องรอยอยู่ในยุคปัจจุบัน เช่น บันไดเสียงเพนทาโทนิค (Pentatonic Scale) ก็ยังคงมีใช้กันในดนตรีภูมิภาคเอเชีย แต่มีความแตกต่างกันไปในสำเนียง และการจัดระบบเสียง ดนตรีกรีกโบราณ เป็นมรดกทางวัฒนธรรมดนตรีของดนตรีตะวันตกที่ยิ่งใหญ่ คือ เมื่อประมาณ 1000 ปีก่อนคริสตกาล มีการคิดค้นการแบ่งระบบเสียงอย่างชัดเจนด้วยแนวคิดทาง วิทยาศาสตร์ โดยนักปราชญ์กรีก คือ พิธาโกรัส และมีการคิดเรื่องเครื่องดนตรีประกอบการร้อง มีการใช้เทคนิคการประพันธ์เพลงโดยใช้ Mode ซึ่งมีที่มาจากระบบเตตราคอร์ด (Tetrachord) ก่อให้เกิดบันไดเสียงโบราณต่าง ๆ เป็นปัจจัยพื้นฐานของการดนตรีในยุคต่อ ๆ มา จากความเชื่อ ในเรื่องคริสตศาสนา ก็ให้เกิดยุคทางดนตรีที่สำคัญ คือ ยุคเพลงสวด (Plainsong)

วิโรจน์ เอี่ยมสุข (2521: 118-119) ได้กล่าวไว้ว่า “ดนตรีร่วมสมัย” จะเป็นสิ่งที่เต็มไปด้วย สีสันท่วงท่าที่ประหลาด และน่าพิศวงเป็นอย่างยิ่ง หลังจากที่ได้มีการเลิกใช้ศูนย์เสียง (Tonality) เมื่อประมาณต้นศตวรรษนี้ ดนตรีได้มีวิวัฒนาการเปลี่ยนแปลงโฉมหน้าลักษณะอย่างรุนแรง รวดเร็วมาโดยตลอด ผิดกับสมัยใดทั้งสิ้น ด้วยเหตุนี้เอง เราจึงอาจแบ่งดนตรีสมัยใหม่นี้ออกได้เป็น 2 ยุค โดยนับตั้งแต่ปลายสมัยของ Sechonberg เป็นต้นไป ยุคของดนตรีสมัยใหม่ (Modren Music) เริ่มตั้งแต่ก่อนสงครามโลกครั้งที่ 2 โดยมีคีตกวี เช่น Stravinsky Schonberg Weber และ Barlok เป็นต้น จะเห็นได้ว่า ดนตรีร่วมสมัยมีความแตกต่างไปจาก Baroquc Classic และ Romantic จุดใหญ่ ๆ ก็คือการมีอิสระในการเลือกระบบหรือแนวทางในการประพันธ์แบบต่าง ๆ ได้เอง คีตกวีปัจจุบันอาจเรียกระบบการจัดอันดับ (Serialism) ซึ่งหมายถึง การจัดโน้ตทั้ง 12 ตัว ความสั้นยาวของโน้ต (เสียง) และความค้อยดังเข้าเป็นอันดับที่แน่นอนในแต่ละองค์ประกอบ หรือจะแต่งแบบอิสระ ไม่ต้องใช้ระบบใด ๆ ก็ได้ โดยประดิษฐ์แนวทางของตนเองขึ้นมาใหม่ เขาอาจจะแต่งแบบอาศัยโอกาส (Aleatory Music) ซึ่งเป็นระบบที่ปล่อยบางสิ่งบางอย่างให้ หลวมพอที่นักดนตรีจะใช้จินตนาการ และความเข้าใจของตนเองในการเล่นอย่างอิสระ หรือดนตรีคอมพิวเตอร์ ดนตรีอิเล็กทรอนิกส์และดนตรีชนิดอื่น ๆ ที่มีความสำคัญมีได้อยู่ที่ตัวโน้ต แต่อยู่ที่สีสันหรือเนื้อหาของเนื้อสัมผัส (Texture) ซึ่งในกรณี นั้นผู้ฟังควรจะรู้จักฟังให้ถูกจุด หรือเจตนาารมณ์ของผู้แต่งเพราะถ้าฟังแบบเพลงสมัยก่อนจะไม่ได้อรรรถอะไรเลย

ศักดิ์ชัย หิรัญรักษ์ (2547: ออนไลน์) ให้ความเห็นว่า เมื่อเราหันมาพิจารณาว่า ดนตรีถูกสร้าง ขึ้นมาทำไม จะพบว่าดนตรีถูกสร้างขึ้นมารับใช้มนุษย์ในหลายบทบาทหลายหน้าที่ และหน้าที่หนึ่งที่ ดนตรีถูกสร้างขึ้นมาก็เพื่อนำเสนอในรูปแบบของอารมณ์ ความรู้สึก งานศิลปะช่วยให้มนุษย์สามารถ แสดงออก ถ่ายทอดความรู้สึก ความนึกคิด และดนตรีก็เป็นศิลปะชั้นสูงสุดที่อยู่ในรูปของนามธรรม อันไร้ขอบเขตข้อจำกัดที่มนุษย์ได้สร้างขึ้นมา ยุคสมัยต่าง ๆ เป็นตัวแบ่งเหตุการณ์ต่าง ๆ บนโลก โดยเริ่มต้นตั้งแต่สมัยดึกดำบรรพ์ สมัยอารยธรรมโบราณ สมัยต้นและกลางคริสต์ศตวรรษ สมัยบาโรค

สมัยคลาสสิก สมัยโรมันติก และสมัยปัจจุบัน การดนตรีในยุคต่าง ๆ ก็มีเอกลักษณ์เฉพาะตัวที่สามารถบ่งบอกได้ว่ามาจากยุคใดและมีบทบาทอย่างไร

จากที่กล่าวมาข้างต้นคณะผู้วิจัยสรุปได้ว่า ดนตรีร่วมสมัยมีจุดกำเนิดตั้งแต่สมัยดึกดำบรรพ์ สมัยอารยธรรมโบราณ สมัยต้นและกลางคริสต์ศตวรรษ สมัยบาโรค สมัยคลาสสิก สมัยโรมันติก และสมัยปัจจุบัน ในสมัยปัจจุบันได้มีการนำเอาดนตรีที่เป็นอารยธรรมโบราณ เกิดขึ้นในช่วงยุคสมัยต่าง ๆ มาผสมผสานกันไว้ได้อย่างกลมกลืน เช่น การนำเอาเอาออร์แกน ซึ่งเป็นเครื่องดนตรีตะวันตก ผสานผสานเข้ากับวงเครื่องสายไทย จึงนิยมเรียกกันต่อมาว่า “วงเครื่องสายผสมออร์แกน” อีกทั้งสิ่งที่ได้กล่าวมาในข้างต้น ยังเป็นบรรทัดฐานที่ก่อให้เกิดการสร้างสรรคผลงานทางด้านดนตรีในยุคปัจจุบัน

2.6 แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

2.6.1 แนวคิดและทฤษฎีด้านการวิจัย

จรัส สุวรรณเวลา (อ้างถึงใน ชาญณรงค์ พรุ่งโรจน์, 2548: 36) การวิจัยจะต้องเป็นผลผลิตของสมองมนุษย์ที่ใช้ข้อมูลที่ได้เก็บรวบรวมมาเป็นหลักฐานในการวิเคราะห์ด้วยวิจารณญาณ และเหตุผลแล้ว สังเคราะห์ด้วยความคิดสร้างสรรค์ จึงเกิดเป็นข้อสรุปที่เป็นความรู้

จุมพล สวัสดิยากร (อ้างถึงใน ชาญณรงค์ พรุ่งโรจน์, 2548: 36) การวิจัย หมายถึง การสำรวจ วิเคราะห์ ทดลองอย่างมีระบบ และเป็นขั้นตอนด้วยอุปกรณ์หรือวิธีที่พิเศษเกี่ยวกับธรรมชาติ สิ่งมีชีวิต ปรากฏการณ์ธรรมชาติ ตลอดจนสิ่งที่มีมนุษย์ได้สร้างสรรค์ขึ้นมาด้วยความรู้หรือประสบการณ์ เพื่อเสนอความรู้ใหม่ เพื่อสุขภาพอนามัย เพื่อความผาสุก และความเจริญก้าวหน้าของมนุษยชาติ

ธวัชชัย วรพงศธร (2540: 5) การวิจัย หมายถึง การศึกษาค้นคว้าข้อเท็จจริงในปัญหาที่สงสัยภายในขอบเขตที่กำหนดไว้โดยใช้วิธีการทางวิทยาศาสตร์

ประคอง กรรณสูต (อ้างถึงใน ชาญณรงค์ พรุ่งโรจน์, 2548: 36) การวิจัยเป็นกระบวนการศึกษา ค้นคว้าหาความรู้และข้อเท็จจริงโดยอาศัยวิธีการ ทางวิทยาศาสตร์ในการวิเคราะห์ปัญหาอย่างมีระบบ ยึดหลักการสรุปที่ใช้ข้อเท็จจริงและ ตรรกวิทยาเป็นแนวทางแสดงความสัมพันธ์ ระหว่างความคิดที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้ได้คำตอบที่ถูกต้องมากที่สุด

สำนักงานคณะกรรมการการวิจัยแห่งชาติ (2547: 45) การวิจัย หมายถึง การศึกษาค้นคว้า วิเคราะห์หรือทดลองอย่างมีระบบ โดยอาศัยอุปกรณ์หรือวิธีการ เพื่อค้นหาข้อเท็จ หรือค้นหาหลักการสำหรับนำไปใช้ตั้งกฎ ทฤษฎีหรือแนวทางปฏิบัติ

Burns & Glove (1997: 3) การวิจัย หมายถึง การใช้ความรู้ที่มีอยู่เดิมมาเป็นพื้นฐานสำหรับการค้นคว้าองค์ความรู้ใหม่โดยใช้วิธีการค้นคว้าอย่างเป็นระบบ มีกระบวนการทดสอบสมมติฐานที่มีความน่าเชื่อถือ เพื่อให้องค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากการศึกษาวิจัย ตรงตามข้อเท็จจริง และนำไปใช้ประโยชน์ได้

Kerlinger (1986: 10) การวิจัย หมายถึง การศึกษาปรากฏการณ์ต่าง ๆ โดยใช้กระบวนการทางวิทยาศาสตร์ และใช้ข้อเชิงประจักษ์ในทุกขั้นตอนของกระบวนการวิจัย มีการทดสอบสมมติฐาน และมีแนวคิดหรือทฤษฎีสันับสนุนสมมติฐานที่ทดสอบ

จากที่กล่าวมาข้างต้น คณะผู้วิจัยสรุปได้ว่า การวิจัย คือ การศึกษาค้นคว้าหาความรู้ที่น่าเชื่อถือโดยผ่านกระบวนการสำรวจ การวิเคราะห์ สังเคราะห์ ทดลองอย่างเป็นขั้นตอน ตลอดจนสิ่งที่มนุษย์ได้สร้างสรรค์ขึ้นมาด้วยความรู้ หรือประสบการณ์ และสามารถพิสูจน์ข้อเท็จจริงได้

2.6.2 แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวกับความคิดสร้างสรรค์

แนวคิดเกี่ยวกับความคิดสร้างสรรค์ของนักจิตวิทยาที่ได้กล่าวถึงทฤษฎีของความคิดสร้างสรรค์ โดยแบ่งเป็นกลุ่มใหญ่ ๆ ได้ 4 กลุ่ม ดังนี้

1. ทฤษฎีความคิดสร้างสรรค์เชิงจิตวิเคราะห์ นักจิตวิทยาทางจิตวิเคราะห์หลายคน เช่น ฟรอยด์และคริส ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับการเกิดความคิดสร้างสรรค์ว่า ความคิดสร้างสรรค์เป็นผลมาจากความขัดแย้งภายในจิตใต้สำนึก ระหว่างแรงขับทางเพศ (Libido) กับความรู้สึกรับผิดชอบทางสังคม (Social conscience) ส่วนคูโบและรัก ซึ่งเป็นนักจิตวิทยาแนวใหม่ กล่าวว่าความคิดสร้างสรรค์นั้นเกิดขึ้นระหว่างการรู้สึกับจิตใต้สำนึก ซึ่งอยู่ในขอบเขตของจิตส่วนที่เรียกว่า “จิตก่อนสำนึก”

2. ทฤษฎีความคิดสร้างสรรค์เชิงพฤติกรรมนิยม นักจิตวิทยาในกลุ่มนี้มีแนวความคิดเกี่ยวกับเรื่องความคิดสร้างสรรค์ว่า เป็นพฤติกรรมที่เกิดจากการเรียนรู้โดยเน้นที่ความสำคัญของการเสริมแรงการตอบสนองที่ถูกต้องกับสิ่งเร้าเฉพาะหรือสถานการณ์ นอกจากนี้ยังเน้นความสัมพันธ์ทางปัญญา คือ การโยงความสัมพันธ์จากสิ่งเร้าหนึ่งไปยังสิ่งเร้าต่าง ๆ ทำให้เกิดความคิดใหม่หรือสิ่งใหม่เกิดขึ้น ๆ

3. ทฤษฎีความคิดสร้างสรรค์เชิงมานุษยนิยม นักจิตวิทยาในกลุ่มนี้มีแนวคิดว่าความคิดสร้างสรรค์เป็นสิ่งที่มนุษย์มีติดตัวมาตั้งแต่เกิด ผู้ที่สามารถนำความคิดสร้างสรรค์ออกมาใช้ได้คือผู้ที่มีสัจการแห่งตน คือ รู้จักตนเอง พอใจตนเอง และใช้ตนเองเต็มตามศักยภาพของตนมนุษย์จะสามารถแสดงความคิดสร้างสรรค์ของตนเองมาได้อย่างเต็มที่นั้น ขึ้นอยู่กับการสร้างสภาวะหรือบรรยากาศที่เอื้ออำนวย ได้กล่าวถึงบรรยากาศที่สำคัญในการสร้างสรรค์ว่า ประกอบด้วยความปลอดภัยในเชิงจิตวิทยา ความมั่นคงของจิตใจ ความปรารถนาที่จะเล่นความคิด และการเปิดกว้างที่จะรับประสบการณ์ใหม่

4. ทฤษฎีอูต้า (AUTA) ทฤษฎีนี้เป็นรูปแบบของการพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ให้เกิดขึ้นในตัวบุคคลโดยมีแนวคิดว่าความคิดสร้างสรรค์นั้นมีอยู่ในมนุษย์ทุกคนและสามารถพัฒนาให้สูงขึ้นได้ การพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ตามรูปแบบอูต้า ประกอบด้วย

- การตระหนัก (Awareness) คือ ตระหนักถึงความสำคัญของความคิดสร้างสรรค์ที่มีต่อตนเองสังคม ทั้งในปัจจุบันและอนาคต และตระหนักถึงความคิดสร้างสรรค์ที่มีอยู่ในตนเองด้วย

- ความเข้าใจ (Understanding) คือ มีความรู้ ความเข้าใจอย่างลึกซึ้งในเรื่องราวต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับความคิดสร้างสรรค์

- เทคนิควิธี (Techniques) คือ การรู้เทคนิคในการพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ทั้งที่เป็นเทคนิคส่วนบุคคล และเทคนิคที่เป็นมาตรฐาน ๆ

- การตระหนักในความจริงของสิ่งต่าง ๆ (Actualization) คือ การรู้จักหรือตระหนักในตนเอง พอใจในตนเอง และพยายามใช้ตนเองและพยายามใช้ตนเองเต็มศักยภาพ รวมทั้งการเปิดกว้างรับประสบการณ์ต่าง ๆ โดยมีการปรับตัวได้อย่างเหมาะสม การตระหนักถึงเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน การผลิตผลงานด้วยตนเองและมีความคิดที่ยืดหยุ่นเข้ากับทุกรูปแบบของชีวิต

องค์ประกอบทั้ง 4 นี้ จะผลักดันให้บุคคลสามารถดึงศักยภาพเชิงสร้างสรรค์ของตนเองออกมาใช้ได้ จากทฤษฎีความคิดสร้างสรรค์ที่กล่าวมาแล้วทั้งหมด จะเห็นว่าความคิดสร้างสรรค์เป็นทักษะที่มีในตัวบุคคลทุกคน และสามารถที่จะพัฒนาให้สูงขึ้นได้โดยอาศัยการเรียนรู้และบรรยากาศที่เอื้ออำนวย (กรมวิชาการ, 2544: 6-7)

จระกฤตย์ โพธิ์ระหงส์ (2555: ออนไลน์) การสร้างสรรค์ คือ ความสามารถของมนุษย์ที่จะคิดแก้ปัญหาและพัฒนาจนสามารถประดิษฐ์ผลิตผลใหม่ ๆ การคิดริเริ่มในสิ่งแปลกใหม่ เพื่อสนองความต้องการของตนเองและสังคม ดังนั้น การริเริ่มสร้างสรรค์จึงเป็นการกระทำที่ก้าวหน้าแปลกจากเดิม ดีขึ้น งดงามยิ่งขึ้น หรือมีคุณค่ายิ่งขึ้น

ชาญณรงค์ พรุ่งโรจน์ (2548: 46) ความคิดสร้างสรรค์ประกอบด้วยลักษณะความคิดอื่น ๆ ด้วย มิใช่เพียงแต่ความคิดริเริ่มก็จัดเป็นลักษณะสำคัญที่ทำให้เกิดการเริ่มต้นขึ้น แต่ความสำเร็จของการสร้างสรรค์ ก็จำต้องอาศัยลักษณะความคิดอื่น ๆ ประกอบด้วย และจากทฤษฎีโครงสร้างทางสติปัญญาของกิลฟอร์ด (Guilford: 1968) ได้อธิบายความคิดสร้างสรรค์ว่าเป็นความสามารถทางสมองที่คิดได้กว้างไกลหลายทิศทาง ซึ่งประกอบด้วย

- (1) ความคิดริเริ่ม (Originality)
- (2) ความคิดคล่องแคล่ว (Fluency)
- (3) ความยืดหยุ่นในการคิด (flexibility)
- (4) ความละเอียดลออ (Elaboration)

Drevdahl (อ้างถึงใน ชาญณรงค์ พรุ่งโรจน์, 2548: 44) ให้ความหมายว่า ความคิดสร้างสรรค์เป็นความสามารถของบุคคลในการคิดสร้างสรรค์สิ่งแปลกใหม่ โดยอาจจะเกิดจากการเชื่อมโยงความรู้ต่าง ๆ ที่ได้จากประสบการณ์เข้ากับสถานการณ์ใหม่ ๆ

Guilford (อ้างถึงใน ชาญณรงค์ พรุ่งโรจน์, 2548: 44) อธิบายว่าความคิดสร้างสรรค์เป็นลักษณะความคิดกว้างไกล หลายนัย หลายนุม หลายทิศทาง ซึ่งจะนำไปสู่กระบวนการคิดประดิษฐ์สิ่งแปลกใหม่ และการค้นพบวิธีการแก้ปัญหาได้สำเร็จอีกด้วย

Spearman (อ้างถึงใน ชาญณรงค์ พรุ่งโรจน์, 2548: 45) ความคิดสร้างสรรค์เป็นกระบวนการของการกระทำเพื่อให้ได้ผลผลิตใหม่ ๆ ทางความคิด ซึ่งจะเกิดจากความคิดจินตนาการมากกว่าการใช้เหตุผล

จากที่กล่าวมาข้างต้น คณะผู้วิจัยสรุปได้ว่า ความคิดสร้างสรรค์ เป็นความสามารถพิเศษทางปัญญาของมนุษย์ในการสร้างสรรค์ผลงานสิ่งแปลกใหม่ที่แตกต่างไปจากเดิม เพื่อนำความรู้ไปสู่สิ่งใหม่ ๆ และนำเสนอในรูปของผลผลิตทางศิลปะ วรรณคดี วิทยาศาสตร์ หรือเป็นเพียงกระบวนการหรือวิธีการเท่านั้นก็ได้

2.6.4 แนวคิดและทฤษฎีทางวัฒนธรรม

งามพิศ สัตย์สงวน (2534: 27-32) ได้กล่าวถึง ไทเลอร์ ได้เริ่มนิยามมโนภาพวัฒนธรรมในยุคเมื่อ ค.ศ. 1871 และต่อมา โครเบอร์ และ คลักก์โคลน ได้ศึกษาคำนิยามทั้งหมดออกเป็น 6 ประเภทดังนี้

(1) การนิยามวัฒนธรรมในเชิงพรรณนา

คือการให้รายชื่อส่วนต่าง ๆ ของวัฒนธรรม เช่น ความรู้ ความเชื่อ ศาสนา กฎหมาย ประเพณีและจริยธรรม เป็นต้น มักเน้นตอนท้ายว่าวัฒนธรรมได้มาโดยการเรียนรู้ในฐานะที่เป็นสมาชิกสังคมและวัฒนธรรมเป็นสิ่งที่มืออยู่ร่วมกันในกลุ่มคนกลุ่มต่าง ๆ

(2) การนิยามวัฒนธรรมในเชิงประวัติศาสตร์

เป็นงานเน้นให้เห็นว่าวัฒนธรรมไม่ใช่ผลของการถ่ายทอดทางกรรมพันธุ์ เช่น สีตา สีเส้นผม แต่เป็นการถ่ายทอดทางสังคมเช่นศาสนาภาษา

(3) การนิยามวัฒนธรรมในเชิงบรรทัดฐาน

เป็นการนิยามวัฒนธรรมในความหมายของบรรทัดฐาน กฎเกณฑ์ ข้อบังคับต่าง ๆ วิถีชีวิตของมนุษย์ แบบแผนของความคิดการกระทำความรู้สึก จารีตการกระทำของปัจเจกชน ลักษณะเด่นของวัฒนธรรมที่ว่าวัฒนธรรมเป็นสิ่งที่มืออยู่ร่วมกันในกลุ่มคนจำนวนหนึ่ง

(4) การนิยามวัฒนธรรมเชิงจิตวิทยา

เป็นกลุ่มที่นิยามวัฒนธรรม ในความหมายของการปรับตัวหรือแก้ปัญหาพื้นฐานเน้นตรงเทคนิควิธีการและหนทางต่างๆ ที่มนุษย์ใช้เพื่อปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อม

(5) การนิยามวัฒนธรรมในเชิงโครงสร้าง

เน้นวัฒนธรรมว่าเป็นแบบพฤติกรรมที่เกิดจากการเรียนรู้และผลที่ได้จากการเรียนรู้ รวมการจัดระเบียบหรือการทำหน้าที่ของวัฒนธรรมเพื่อสนองความต้องการของสมาชิกในสังคม

(6) การนิยามวัฒนธรรมเชิงประวัติความเป็นมา

เน้นวัฒนธรรมเป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นและมนุษย์ต้องปรับตัวให้เข้ากับสิ่งเหล่านั้น ทำให้วัฒนธรรมมีขึ้นได้และคงอยู่ได้ต่อไป กลุ่มนี้นิยามวัฒนธรรมเหมือนกลุ่มที่มองวัฒนธรรมว่า คือมรดกทางสังคมและเน้นการถ่ายทอดทางสังคม

เพลินคีลป์ อุดม, ศราวุธ นิสกุล และอภิรักษ์ สุขสุแพทย์ (อ้างถึงใน กฤติยาภรณ์ มงคลคุณ, บงกช นามกร และอรุณี ภูมิไธล, 2564: 40) ได้กล่าวถึง วัฒนธรรมของมนุษย์เริ่มแรกมีลักษณะง่าย ๆ เช่น ในการทำมาหากิน เมื่อหิวก็ออกล่าสัตว์หรือเก็บของป่า โดยอาศัยมือและกำลังกายเพื่อจับสัตว์หรือเก็บผลไม้ ต่อมาจึงค่อย ๆ รู้จักเครื่องมือและเทคนิคในการทำมาหากิน เครื่องมือชิ้นแรกของมนุษย์ คือ ก้อนหิน ใช้สำหรับทุบสัตว์ ตัดหรือขุดรากไม้ ก้อนหินที่ใช้ในระยะแรก ๆ คงจะไม่ได้ทำให้แหลม เก็บก้อนหินที่ได้มาในลักษณะอย่างไรก็ใช้อย่างนั้น ต่อมาคงด้วยเหตุบังเอิญพบว่าก้อนหินมีความแหลมมีคุณภาพมากกว่า ภายหลังจึงเลือกก้อนหินในลักษณะนั้น และต่อมาก็สามารถกะเทาะหินให้มีความแหลมเพื่อใช้เป็นเครื่องมือที่ใช้ในการล่าสัตว์และเก็บของป่า จากนั้นค่อย ๆ พัฒนาขึ้นจากการใช้ก้อนหินประกบกับมือ (Hand ax) ค่อย ๆ พัฒนาให้เป็นขวาน หอก ธนู ฯลฯ วัฒนธรรมด้านอื่น ๆ คงใช้อุปกรณ์ที่เรียกว่า ลากเลื่อน (Sled) หรืออุปกรณ์ที่มีส่วนสำหรับวางสิ่งของและมีส่วนสำหรับลาก เปรียบเทียบได้จากการเล่นลากเลื่อนของเด็ก ๆ โดยใช้ก้านไม้ของต้นหมากที่แห้งและหล่นลงมา เด็กก็จะเอามาให้เพื่อนนั่งบนก้านหมาก ตนเองก็จะจับส่วนที่ก้านไม้และผลัดกันลากระยะต่อ ๆ มา ยานพาหนะค่อย ๆ พัฒนาไปเป็นยานพาหนะที่มีล้อเป็นเกวียนใช้ลากสัตว์ ต่อมาก็พัฒนาเป็นรถม้า รถยนต์ ฯลฯ มนุษย์สร้างวัฒนธรรมขึ้นมาเพื่อครอบคลุมสภาพแวดล้อมทั้งสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ และสภาพแวดล้อมทางสังคม เพื่อก่อให้เกิดผลดีต่อการดำรงชีวิต และวัฒนธรรมที่มนุษย์สร้างขึ้นมานั้น ย่อมมาจากความคิดและความสร้างสรรค์อันเกิดจากประสบการณ์และปัญญาความรู้

จากที่กล่าวมาข้างต้น คณะผู้วิจัยสรุปได้ว่า วัฒนธรรมเป็นวิถีชีวิตของมนุษย์ที่เกิดจากระบบความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ มนุษย์กับสังคม และมนุษย์กับธรรมชาติ วัฒนธรรมมีทั้งสาระและรูปแบบที่เป็นระบบความคิด วิธีการ โครงสร้างของสังคม สถาบัน ตลอดจนแบบแผนและทุกสิ่งทุกอย่างที่มนุษย์สร้างขึ้น

2.6.5 แนวคิดและทฤษฎีมานุษยวิทยา

จูลี จูละเกศ (2516: 1) ได้ให้ความหมายของมานุษยวิทยาว่า มุ่งศึกษาเกี่ยวกับเรื่องราวของมนุษย์ ตลอดจนบรรดาผลงานทั้งหลายที่มนุษย์ได้สร้างสรรค์ขึ้น เพื่อประโยชน์ในการเข้าใจเรื่องราวของมนุษย์ได้กว้างขวางขึ้น และมีหลักเกณฑ์ยิ่งขึ้น

ไท่ นนทจันทร์ (2534: 1-2) กล่าวว่าไว้ว่า มานุษยวิทยาเป็นสาขาหนึ่งในสังคมศาสตร์ ในภาษาอังกฤษใช้คำว่า Anthropology มาจากภาษากรีก 2 คำรวมคือ Anthropos แปลว่า มนุษย์ และคำว่า Logos แปลว่า ความรู้ วิชานี้ครอบคลุมถึงเนื้อหาเกี่ยวกับตัวมนุษย์และสิ่ง ที่มนุษย์ได้สร้างขึ้นทั้งหมด

วิทย์ พิณคันเงิน (2515: 21) กล่าวว่า หากพิจารณาตามรากศัพท์ของคำว่า anthropology แล้วจะได้ 2 คำ คือ anthropos มนุษย์ และ logia วิทยาหรือศึกษารวมความว่าเป็นศาสตร์ที่เกี่ยวกับการศึกษาเรื่องของมนุษย์ พจนานุกรมศัพท์สังคมวิทยาอังกฤษ-ไทย (2524: 21) ได้ให้ความหมายของมานุษยวิทยาไว้ว่า มานุษยวิทยาเป็นทั้งวิทยาศาสตร์ธรรมชาติและสังคมศาสตร์ แต่เดิมวิชานี้มักจะศึกษาเฉพาะมนุษย์และวัฒนธรรมยุคก่อนประวัติศาสตร์ หรือวัฒนธรรมที่ไม่เป็นอารยธรรมยุคก่อนประวัติศาสตร์ หรือวัฒนธรรมแบบดั้งเดิมกับได้สนใจเฉพาะมนุษย์ และวัฒนธรรมที่ไม่เป็นอารยธรรมแบบตะวันตก แต่ในระยะหลัง ๆ นี้ ได้มีแนวโน้มที่จะขยายขอบเขตของมานุษยวิทยาไปรวมศึกษาเรื่องวัฒนธรรมของทวีปอเมริกาและยุโรปปัจจุบันมากยิ่งขึ้น

Haviland (อ้างถึงใน กฤติยาภรณ์ มงคลคุณ, บงกช นามกร และอรุณี ภูมิไธล, 2564: 41) ให้ความหมายเกี่ยวกับมานุษยวิทยาว่า คือ การศึกษาเรื่องมานุษยชาติเพื่อหาข้อสรุปที่เป็นประโยชน์เกี่ยวกับมนุษย์ และพฤติกรรมของมนุษย์ และเพื่อให้มีความเข้าใจที่ปราศจากอคติถึงความแตกต่างของมนุษย์

จากที่กล่าวมาข้างต้น คณะผู้วิจัยสรุปได้ว่า มานุษยวิทยา คือ ศาสตร์ที่ศึกษาเกี่ยวกับมนุษย์ทั้งในเรื่องความเป็นมาของมนุษย์และผลงานทั้งหลายที่มนุษย์สร้างขึ้น จากอดีตมาจนถึงปัจจุบัน เพื่อประโยชน์ต่อความเข้าใจในเรื่องราวต่าง ๆ ของมนุษย์

2.6.6 แนวคิดและทฤษฎีทางมานุษยวิทยาดนตรี

ชิษณุพงศ์ อินทร์แก้ว (2563: 138) มานุษยวิทยาดนตรี เป็นวิชาที่เข้ามาในไทยไม่นาน แต่ในยุโรปและอเมริกาได้เกิดแนวทางการศึกษารูปแบบนี้มาอย่างยาวนานมากกว่าร้อยปี ซึ่งได้พัฒนาระเบียบวิธีการคิดมาเรื่อย ๆ มานุษยวิทยาดนตรีทำหน้าที่ศึกษาดนตรีในฐานะวัฒนธรรมของมนุษย์อย่างจริงจัง เก็บข้อมูลอย่างจริงจัง โดยที่นำหลักวิชาการด้านอื่นมาช่วยในการค้นคว้า ตรวจสอบ บันทึก และให้ความหมายเกี่ยวกับความสัมพันธ์ของวัฒนธรรมดนตรีกับมนุษย์มากมาย วิชานี้ถูกนำเข้ามาใช้ในสถาบันการศึกษาของไทย หลักจากที่วิชาการด้านดนตรีวิทยา (Musicology) และมานุษยวิทยา (Anthropology)

สงกรานต์ สมจันทร์ (2563: 124) ดนตรีวิทยา (Musicology) หมายถึง “วิทยาแห่งดนตรี” กล่าวคือ หลักความรู้หรือแก่นสาระทางวิชาการทางดนตรี คำแปลและความหมายภาษาไทยนี้ถอดมาจากภาษาอังกฤษ คือ music หมายถึง ดนตรี และ logy หมายถึง วิทยาการศึกษาดนตรีอย่างเป็นทางการนี้เป็นอิทธิพลจากยุคเรืองปัญญา (Age of Enlightenment) ในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 18 อันเป็นยุคที่เกิดความเจริญรุ่งเรืองทางวิทยาศาสตร์ เกิดความเป็นเหตุเป็นผลขึ้นในสังคมหลังถูกครอบงำด้วยรัฐศาสนาและการเมืองดนตรีก็ได้รับอิทธิพลความเป็นวิทยาศาสตร์นี้ จากเดิมที่ดนตรีมุ่งเน้นการปฏิบัติและสำแดงทางอารมณ์ ถูกยกฐานะให้กลายเป็นศาสตร์หนึ่ง เกิดสถาบันการศึกษาทางดนตรีตลอดจนแปลงความรู้ทางดนตรีให้เป็นทฤษฎีต่าง ๆ

ศรัณย์ นักรบ (อ้างถึงใน กฤติยาภรณ์ มงคลคุณ, บงกช นามกร และอรุณี ภูมิไถล, 2564: 41) กล่าวว่า ดนตรีชาติพันธุ์ เป็นศาสตร์ที่เกิดขึ้นใหม่ ซึ่งได้พัฒนามาจากการศึกษาในเชิงดนตรีวิทยาเปรียบเทียบ อันเนื่องมาจากชาวตะวันตกได้พบเห็นวัฒนธรรมดนตรีชาติอื่น ซึ่งชาวตะวันตกไม่เคยพบเห็นมาก่อน จึงเกิดความสนใจกระตือรือร้น วันที่จะศึกษาส่งผลให้มันักวิชาการดนตรีชาวตะวันตกเกิดขึ้นมากมาย

อานันท์ นาคคง (อ้างถึงใน ชิชณพงค์ อินทร์แก้ว, 2563: 139) กล่าวว่า การศึกษาดนตรีวิทยาเป็นการศึกษาเปรียบเทียบ เช่น เปรียบเทียบความสัมพันธ์ระหว่างดนตรีกับจิตใจมนุษย์เป็นอย่างไรธรรมชาติของเสียงดนตรีและระบบการเทียบเสียงดนตรีเป็นอย่างไร ทำการจำแนกแจกแจงเครื่องดนตรี วิเคราะห์ดนตรีที่มาจากวัฒนธรรมมุขปาฐะ โดยมีครูใหญ่ที่มีอิทธิพลมากในวิชานี้ อาทิ คาร์ลสตุมป์ (Carl Stumpf) และเอริค ฟอน ฮอร์นบอสเทล (Erich Von Hornbostel) เมื่อการศึกษาดนตรีนอกกลุ่มวัฒนธรรมดนตรีตะวันตกได้พัฒนาไปสู่การศึกษาดนตรีกลุ่มชาติพันธุ์หรือการศึกษาดนตรีในระบบมุขปาฐะ ก็ได้เกิดสาขาวิชาที่ถูกบัญญัติศัพท์ในช่วงการล่าอาณานิคมว่า “Ethnomusicology”

โดยผนวกกระบวนการเข้าถึงความรู้ทางดนตรีตามมานุษยวิทยา สังคมวิทยา จิตวิทยา และความรู้ความสามารถทางดุริยางควิทยาเข้าไป เพราะในการศึกษาดนตรีของมนุษย์นั้น ต้องทำความเข้าใจในวัฒนธรรม วิถีชีวิตที่มนุษย์อยู่ร่วมกันในสังคม และที่สำคัญก็คือตัวมนุษย์เอง อาจจะเรียกได้ว่ามานุษยวิทยาดนตรีคือประตู หนึ่งในการศึกษามนุษย์ เข้าใจมนุษย์ผ่านปรากฏการณ์ดนตรีผ่านเสียงเพลง รูปแบบเนื้อหา ผ่านวัฒนธรรมความเชื่อ ผ่านการสืบทอดและการเปลี่ยนแปลงผ่านการผลิตและการใช้งาน

จากที่กล่าวมาข้างต้นคณะผู้วิจัยสรุปได้ว่า มานุษยวิทยาดนตรีวิทยาเป็นการศึกษาเกี่ยวกับความสัมพันธ์ของวัฒนธรรมดนตรีในสังคมตะวันตก และมนุษย์ เพราะเชื่อว่าในแต่ละวัฒนธรรมมนุษย์จะมีประเพณีทางดนตรีในแบบของตัวเอง

2.6.7 แนวคิดและทฤษฎีการประพันธ์เพลง

ฉันทนา เอี่ยมสกุล นักรบ (อ้างถึงใน กฤติยาภรณ์ มงคลคุณ, บงกช นามกร และอรุณี ภูมิไถล, 2564: 41) ได้กล่าวว่า การกำหนดดนตรีประกอบการแสดง ผู้ออกแบบจะต้องกำหนดแนวความคิด และขอบเขตของการประพันธ์เพลงโดยละเอียดให้กับผู้เชี่ยวชาญทางด้านดนตรี ซึ่งจะมีความรู้ ความสามารถ และความชำนาญที่แตกต่างกันตามสำเนียงเพลงนั้น ๆ และการประพันธ์เพลงจะต้องมีความหมายที่ถูกต้องตามวัตถุประสงค์ มีความสอดคล้องกลมกลืนกับทำนองตามเจตนารมณ์ของผู้ออกแบบ การสร้างสรรค์ทำนองเพลงจึงเป็นองค์ประกอบที่สำคัญอย่างยิ่ง ที่ช่วยสนับสนุนให้การออกแบบทำนองนั้น มีความสวยงาม และสมบูรณ์หากได้ทำนองเพลงที่ผู้ประพันธ์เพลงมีจินตนาการร่วม หรือสอดคล้องกับความต้องการของผู้ออกแบบทำนองผลงานนั้นก็จะประสบความสำเร็จดังวัตถุประสงค์ของผู้สร้างสรรค์

ฐิระพล น้อยนิศย์ (อ้างใน เพลินศิลป์ อุดม, ศราวุธ นิสกุล และอภิวัฒน์ สุขสุแพทย์) ได้กล่าวถึง “Con” แปลว่าการรวมหรือร่วม สมาสกับคำว่า “temporary” เป็น “contemporary” หมายถึง เกี่ยวกับสมัยเดียวกัน สิ่งที่เกี่ยวข้องกัน สิ่งที่อยู่ในยุคเดียวกัน เกิดพร้อมกัน เกี่ยวกับยุคเดียวกัน เกี่ยวกับสมัยปัจจุบัน ฉะนั้น ศิลปะในโลกนี้สามารถผสมผสานกันได้ ซึ่งเป็นมุมมองของนักดนตรีที่จะหลอมรวมร่วมวิธีการคิดประดิษฐ์กันอย่างไร แล้วให้เกิดเป็นดนตรีมิติใหม่ได้ อรรถรสแห่งยุคดนตรีที่กล่าวมานี้เรียกอีกอย่างว่า “ดนตรีสร้างสรรค์ หรือ ศิลปะสร้างสรรค์

การประพันธ์เพลงร่วมสมัย เรียกว่า “Contemporary” เป็นชื่อยุคหนึ่งของดนตรีตะวันตก สันนิษฐานว่ามีรากฐานมาจากหลายยุคดนตรี อันได้แก่ ก่อนยุคกลาง (Middle Ages) ยุคเรอเนซองส์ (Renaissance Period) ยุคบาโรค (Baroque Period) ยุคคลาสสิก (Classic Period) ยุคโรแมนติก (Romantic Period) ยุคอิมเพรสชันนิสติก (Impressionistic Period หรือ Impressionism) แล้วนำมาพัฒนาการปรับปรุงเกิดเป็นดนตรีอีกรูปแบบหนึ่ง โดยประมาณศตวรรษที่ 20 มีนักดนตรีผู้มีทักษะสูงหลายประเทศต่างคิดประดิษฐ์งานดนตรี ด้วยการปรับปรุงผสมผสานจนเกิดเป็นศิลปะอย่างหลากหลายอุดมการณ์จนเป็นที่นิยมในเวลาต่อมา และยังคงกล่าวต่อไปว่า ดนตรีร่วมสมัยเป็นการผสมผสานงานดนตรีที่เกิดจากสติปัญญาโดยมวลมนุษยโลก แล้วนำมาพัฒนาเป็นศิลปะร่วมสมัยจำแนกได้เป็นวิธีการผสมผสานดนตรี ดังนี้

- Asia meet Asia เป็นการผสมผสานระหว่างดนตรีตะวันออกกับดนตรีตะวันออก
- Europe meet Europe เป็นการผสมผสานระหว่างดนตรีตะวันตกกับดนตรีตะวันตก
- Asia meet Europe เป็นการผสมผสานระหว่างดนตรีตะวันออกกับดนตรีตะวันตก

อมรรมาศ มุกตาม่วง (2561: 51-52) ได้กล่าวว่า Michael Miller ได้ให้ความหมายของการประพันธ์เพลง คือ ศิลปะแห่งการสร้างสรรค์งานดนตรี ซึ่งสามารถเป็นได้ทั้งประเภทเครื่องดนตรี หรือการขับร้องที่มาในรูปแบบต่างๆ เช่น งานที่มีความสั้นกระชับอย่างดนตรีประกอบโฆษณา หรือขนาดความยาวเช่น ดนตรีโอเปร่า ทั้งนี้ยังอาจมีลักษณะเพื่อส่งเสริมทางการตลาด รูปแบบงานดนตรีแบบสมัยนิยม รูปแบบดนตรีคลาสสิก และดนตรีคลาสสิกร่วมสมัย เป็นต้น

ดังนั้นการประพันธ์เพลง (Composition) นัยหนึ่งจึงหมายความถึงการสร้างเพลงหรือดนตรี ซึ่งได้มีการออกแบบอย่างตั้งใจ โดยจะยังคงมีการทบทวนและปรับแก้ไขจนกว่าจะออกมาเป็นผลงานที่สมบูรณ์ตามความต้องการของผู้ประพันธ์ และมีความหมาย ซึ่งแตกต่างจากการด้นสด (Improvisation) ในกลุ่มดนตรีป๊อป แจ๊ส ซึ่งเกิดจากการสร้างสรรค์และบรรเลงโน้ตอย่างฉับพลันโดยมุ่งเน้นอารมณ์ของดนตรีในขณะนั้นร่วมกันระหว่างนักดนตรีในวง

นอกจากนี้ การประพันธ์เพลง มักมาพร้อมกับความคิดสร้างสรรค์ ดังที่ Margaret Boden ได้กล่าวถึง มีที่มาของความคิดสร้างสรรค์ที่พบในวัยเด็กนั้น มีเหตุมาจาก 2 ส่วน คือ ได้รับจากจิตใต้สำนึก หรือความคิดสร้างสรรค์ที่ติดตัวมาในแต่ละบุคคล (psychology creativity) และความคิดสร้างสรรค์ที่เกิดขึ้นในภายหลัง (historical creativity) (Margaret A. Boden, 2004)

จากที่กล่าวมาข้างต้น คณะผู้วิจัยสรุปได้ว่า การประพันธ์เพลงเป็นการสร้างเพลงซึ่งได้มีการออกแบบเพลงอย่างตั้งใจ โดยยังคงมีการทบทวนและปรับแก้ไขจนกว่าจะเป็นผลงานเพลงที่สมบูรณ์ตามความต้องการของผู้ประพันธ์เพลง และการประพันธ์เพลงนั้นจะต้องมาพร้อมกับความคิดสร้างสรรค์ซึ่งได้รับจากจิตใต้สำนึกหรือความคิดสร้างสรรค์ที่ติดตัวมาของผู้ประพันธ์เพลง และความคิดสร้างสรรค์ที่เกิดขึ้นในภายหลัง

2.7 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

กิจชัย ส่องเนตร (2544: บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัย เรื่อง กระบวนการเรียนรู้ดนตรีพื้นบ้านวงสะล้อ ซอ พิณ ของครูศิลปิน ในอำเภอเมือง จังหวัดน่าน ผลการวิจัยพบว่า ครูศิลปินที่ดำเนินการเกี่ยวกับกระบวนการเรียนรู้ มี 2 ยุค คือ ยุคในอดีต คือ พ่อครูไชยลังกา เครือเสน พ่อครูคำผาย นุปีง และศิลปินอิสระในท้องถิ่น ในยุคปัจจุบันส่วนใหญ่คือ ครูศิลปินที่เป็นศิษย์ของครูทั้ง 2 ท่าน และศิลปินอิสระ ดำเนินการถ่ายทอดกระบวนการเรียนรู้ในสถานศึกษานอกระบบโรงเรียน และแบบพื้นบ้าน ซึ่งเป็นวิธีการเรียนรู้ของดนตรีพื้นบ้าน รูปแบบการสอนมี 2 แบบคือ รูปแบบที่ 1 กระบวนการเรียนรู้แบบในระบบและนอกระบบ ครูศิลปินเป็นผู้เดินทางไปสอนให้ผู้เรียนตามสถานที่ต่าง ๆ การเรียนรู้โดยครูสอนสาธิต ฝึกเลียนแบบ ทำซ้ำ มีการกำหนดเวลาเรียนที่แน่นอน เรียนรู้ระยะสั้น ๆ สาระการเรียนรู้เป็นเพลงบรรเลงและการขับขอมในระดับเบื้องต้น สำหรับการสร้างประสบการณ์โดยการแสดงในโรงเรียน ชุมชนและท้องถิ่น การวัดผลและประเมินผล โดยการสังเกต

และการปฏิบัติตามที่กำหนด การแบ่งกลุ่ม การทดสอบและการซักถาม รูปแบบที่ 2 ได้แก่ กระบวนการเรียนรู้แบบพื้นบ้าน มีวิธีการเรียนรู้แบบมุขปาฐะ โดยการใช้ตา ดู หู ฟัง ใจ คิด มือ เล่น รวม แล้วเรียกว่า "การเรียนรู้" ผู้เรียนติดตามครูไปแสดงดนตรีพื้นบ้านตามสถานที่ต่าง ๆ ในงานประเพณี พิธีกรรม เทศบาลของท้องถิ่น ผู้เรียนศึกษาค้นพบความรู้ด้วยตนเอง จากการสังเกต เลียนแบบ ท่องจำ ฝึกปฏิบัติเครื่องดนตรีจากของจริง การสร้างประสบการณ์ในวงซอพื้นบ้าน วงสะล้อ ซอ ปีน การวัดผลและประเมินผลโดยการสังเกตพฤติกรรม การเข้าร่วมกิจกรรมทางสังคมท้องถิ่น

ขวัญชัย ชะยูเต็น และภัทระ คมขำ (2560: บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัย เรื่อง วิธีการประพันธ์ เพลงที่ได้รับแรงบันดาลใจจากจังหวัดน่าน ผลการวิจัยพบว่า การประพันธ์เพลงที่เกี่ยวข้องกับ จังหวัดน่านของรองศาสตราจารย์ปรกรณ์ รอดช้างเผื่อน มีต้นกำเนิดจากการที่ได้เดินทางไปเก็บข้อมูล วัฒนธรรมทางดนตรีในจังหวัดน่านของคณาจารย์สาขาวิชาดุริยางค์ไทย ภาควิชาดุริยางคศิลป์ คณะ ศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2552 รองศาสตราจารย์ปรกรณ์ รอดช้างเผื่อน ได้เห็นว่าวัฒนธรรมดนตรีของชาวจังหวัดน่านเป็นเอกลักษณ์ที่ถูกสร้างขึ้น เป็นวัฒนธรรมเฉพาะตัว รวมไปถึงทรัพยากรธรรมชาติต่าง ๆ ที่มีเฉพาะในจังหวัดน่าน เป็นแรงบันดาลใจในการประพันธ์เพลงที่นำเพลงพื้นเมืองเฉพาะตัวของจังหวัดน่านมาผนวกกับ วัฒนธรรมดนตรีไทยแบบราชสำนัก จวบจนถึงปัจจุบันได้ประพันธ์เพลงไปแล้วทั้งสิ้น 6 บทเพลง ได้แก่ เพลงระบำน้ำสวด เพลงโหมโรงฟ้า่าน เพลงระบำสุกษาน่าน เพลงระบำชมพูภูคา เพลงฟ้า่าน เกา และเพลงสุกษาน่าน เกา ผู้วิจัยพบวิธีที่ใช้ในการประพันธ์เพลงที่เกี่ยวข้องกับจังหวัดน่านทั้งหมด 6 วิธี คือ ใช้ทำนองเพลงไทยมาเป็นเพลงต้นราก, ใช้ทำนองเพลงพื้นเมืองจังหวัดน่านเป็นเพลงต้นราก, ใช้วิธียกเอื้องลูกตกแล้วตกแต่งทำนองขึ้นใหม่, เปลี่ยนหรือโยกย้ายลูกตกให้ไปอยู่ในตำแหน่งใหม่ แต่ยังคงอยู่ในเพลงต้นรากเดิม, เปลี่ยนหรือโยกย้ายบันไดเสียงในทำนองเพลงเดียวกัน และประพันธ์ขึ้นตามจินตนาการโดยไม่อิงต้นรากใด ๆ ทั้งสิ้น

ณัฐวัฒน์ มั่นไทนทอง, ปิยาภา คชาศักดิ์, พัทธภรณ์ ทูเรียน และพิมพ์ชนก สุวรรณศิริ (2556: บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัย เรื่อง วงซอล่องน่าน คณะซอแก้วเจริญศิลป์ บ้านสมุน ตำบลคูใต้ อำเภอมือ จังหวัดน่าน ผลจากการวิจัยพบว่า วงซอล่องน่าน คณะซอแก้วเจริญศิลป์ บ้านสมุน ตำบลคูใต้ อำเภอมือ จังหวัดน่าน ก่อตั้งขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2549 โดยนายทศพล บุรวัฒน์ และมีสมาชิก ทั้งหมด 8 คน มีโอกาสได้บรรเลงในงานต่าง ๆ จนได้รับความนิยมในจังหวัดน่าน วงซอล่องน่าน คณะซอแก้วเจริญศิลป์ใช้เพลงในการบรรเลงแบ่งได้ 3 ประเภท คือ งานมงคล จะเริ่มต้นบรรเลงด้วย เพลงพ็อน เช่น เพลงปั่นฝ้าย เพลงซอพม่า และจบลงด้วยเพลงลา เช่น เพลงอ้อหรือตำรายา เป็นต้น งานอวมงคล จะบรรเลงเพลงปราสาทไหว ในพิธีแห่ศพ ซึ่งจะไม่มีการพ็อนและการขับซอ และประเภทงานพิธีกรรมจะบรรเลงเพลงเช่นเดียวกับงานมงคล การแต่งกายของวงซอล่องน่าน ยังคงรักษาเอกลักษณ์ของจังหวัดน่าน คือ เสื้อน้ำไหล ส่วนเครื่องดนตรีจะมีลักษณะเฉพาะของ

จังหวัดน่าน คือ สะล้อก๊อบ และปิ่น ที่ใช้ประกอบกับการฟ้อนเงี้ยวที่มีลีลาท่าทางอ่อนช้อยคล้ายกับ กีฬายิมนาสติก เพื่อดึงดูดความสนใจและให้ความเพลิดเพลินความสนุกสนานแก่ผู้ชม

จากการวิจัยเรื่อง วงซอล่องน่าน คณะช่อแก้วเจริญศิลป์ บ้านสมุน ตำบลคูใต้ อำเภอเมือง จังหวัดน่าน เป็นการสืบทอดการบรรเลงตามแบบแผนตั้งแต่ดั้งเดิม และควรค่าแก่การอนุรักษ์ เพื่อให้ชนรุ่นหลังได้เรียนรู้คุณค่าของวงซอล่องน่านสืบไป

ธีรชีพ ไกรธีราษฎร์, ธีรพงศ์ พุทธิขาว, นรินทร์ อินทะชาติ, สุภเนตร ศรีวัง และโอปอ ตันติวิวัฒน์ (2548: บทคัดย่อ) ได้จัดทำการศึกษา เรื่อง ดนตรีอีสานร่วมสมัย ผลการวิจัยพบว่า ดนตรีอีสานร่วมสมัย เป็นการศึกษาเชิงสร้างสรรค์ที่คณะผู้ศึกษาเล็งเห็นประโยชน์จากการสร้างสรรค์ แนวเพลงอีสาน ให้มีความแปลกใหม่โดยการนำเครื่องดนตรีพื้นบ้านเฉพาะที่มีอยู่ในเขตอีสานเหนือ มาพัฒนาแนวประสานของทำนอง รูปแบบการบรรเลง และรูปแบบของวงที่บรรเลง เพื่อเป็นการ เผยแพร่ดนตรีพื้นบ้านอีสานสู่ระดับสากลในอนาคต โดยการนำลาย (เพลง) ดนตรีพื้นบ้านอีสาน และเพลงสากล มาเรียบเรียงใหม่ โดยจัดเรียบเรียงเป็น 3 อารมณ์ของบทเพลง คือ อารมณ์ ของความเป็นพื้นบ้านอีสาน อารมณ์ที่สอง คืออารมณ์ของพื้นบ้านอีสานผสมกับสากล และอารมณ์ ที่สามคืออารมณ์ของความเป็นสากล แล้วนำเครื่องดนตรีพื้นบ้านอีสานมาบรรเลง ร่วมกับดนตรี ตะวันตก โดยได้ศึกษา แนวคิดในการจัดทำจากท่านผู้เชี่ยวชาญด้านการจัดทำดนตรีร่วมสมัย คือ ดร.ปัญญา รุ่งเรือง และ Mr. Todd Lavelle (ทอดด์ ทองดี)

ธรรมณูญ จิตตรีบุตร (2543: บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัย เรื่อง “ปี่ห์” ดนตรีของชนเผ่าลัวะ บ้านเตี้ย ตำบลภูคา อำเภอปัว จังหวัดน่าน ผลจากการวิจัยพบว่า ชนเผ่าลัวะเป็นกลุ่มคนที่อาศัยอยู่บริเวณจังหวัดน่านของประเทศไทย มีประเพณีความเชื่อและพิธีกรรมที่เป็นเอกลักษณ์ ของตนเองคือ พิธี “โสด” โดย “ปี่ห์” เป็นเครื่องดนตรีที่ใช้ในการบรรเลงประกอบพิธีโสด และมีความสำคัญมากต่อวิถีชีวิตของชนเผ่าลัวะ เครื่องดนตรีชนิดนี้เป็นเครื่องดนตรีที่ใช้บรรเลง เป็นกลุ่มใหญ่ ๆ จึงเสมือนว่าเป็นศูนย์รวมของชาวบ้านในการถ่ายทอดความรู้สึทางวัฒนธรรม ลักษณะทางกายภาพของ “ปี่ห์” เป็นเครื่องดนตรีที่ผลิตจากไม้ไผ่ชนิดหนึ่งที่เรียกว่า “ไม้เฮี้ยะ” มีทั้งหมด 10 ชุด แต่ละชุดมีเสียงที่ตายตัวแตกต่างกันด้านลักษณะเฉพาะทางดนตรีของ “ปี่ห์” พบว่าเป็นเพลงที่มีรูปแบบเดียว มีลักษณะการบรรเลงที่เข้าไปเข้ามา ส่วนใหญ่แล้วเพลงที่บรรเลงโดย “ปี่ห์” ใช้กระสวนจังหวะที่เหมือนกันและใกล้เคียงกัน ด้านการเคลื่อนที่ของทำนองมีลักษณะ คือ ทำนองแบบซ้ำตัวโน้ต แบบสลับฟันปลา แบบขาลงและขาขึ้น แบบขาขึ้นและขาลง และแบบขาลง

นิรุตร์ แก้วหล้า (2563: บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัยเรื่อง วัฒนธรรมดนตรีชาติพันธุ์สู่การสร้างสรรค์ดนตรีร่วมสมัย กรณีศึกษากลุ่มชาติพันธุ์ ม้ง ลีซู ลาหู่ ดาระอั้ง ปกาเกอญอ ผลวิจัยพบว่า ผู้วิจัยสร้างสรรค์ดนตรีร่วมสมัย โดยการผสมผสานระหว่างดนตรีกลุ่มชาติพันธุ์และดนตรีตะวันตกให้เกิดเป็นงานร่วมสมัย โดยวิธีการเรียบเรียงดนตรี (Arranging) ผสมผสานจังหวะของแต่ละบทเพลงกลุ่มชาติพันธุ์ มีการตัดต่อแก้ไข (Edit) เสียงจากงานภาคสนามเพื่อให้ความลงตัวและสมบูรณ์มากที่สุด

การสร้างสรรค์ดนตรีร่วมสมัยนี้ใช้กระบวนการทางการเรียบเรียงดนตรี ออกแบบการเคลื่อนที่คอร์ดให้เหมาะสมของแต่ละเพลง (Chord progression) การออกแบบสังคีตลักษณ์ (Form) ของแต่ละบทเพลงที่เป็นลักษณะเฉพาะของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ การออกแบบบันไดเสียง (Scale) หรือกลุ่มเสียงสำคัญ (Mode) ของแต่ละบทเพลงตามเสียงสำคัญจากงานภาคสนาม

บุญลอย จันทรวง (2546: บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัย เรื่อง ดนตรีชาวเขาเผ่าม้ง ตำบลสบเป็ด อำเภอท่าวังผา จังหวัดน่าน ผลการวิจัยพบว่า (1) ชาวเขาเผ่าม้งยังคงรักษาความเป็นวัฒนธรรมของพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับงานศพ ความเชื่อถือต่าง ๆ ในเรื่องของจิตวิญญาณ และขั้นตอนในการปฏิบัติไว้อย่างชัดเจน และให้ความสำคัญกับพิธีกรรมเป็นอย่างมาก (2) การวิเคราะห์ดนตรีที่ใช้ประกอบในพิธีกรรมงานศพ ผลการวิจัยพบว่าเครื่องดนตรีที่ใช้ในการดำเนิน ทำนองคือ “เกล้ง” มีความสำคัญในการเป็นผู้นำในพิธีงานศพ ดนตรีอยู่ในตระกูลเครื่องลมที่มีระบบการเทียบเสียง 5 เสียง มีส่วนประกอบ 3 ส่วน คือ เต้าเกล้ง ท่อเสียง 6 ท่อ และลิ้นซึ่งใช้วัสดุ และเครื่องมือที่สามารถหาได้ง่ายในท้องถิ่นจากธรรมชาติ บทเพลงของดนตรีม้งเป็นเพลงที่มีโครงสร้างของเพลงมีท่อนเพลงหลายท่อนไม่มีการวนซ้ำไปมา มีองค์ประกอบดนตรีครบถ้วน ทั้งทำนองเพลงการประสานเสียงและจังหวะ นักดนตรีมีอิสระในการสร้างเสียงสูงต่ำ แตกต่างจากทำนองเดิม โดยเกิดจากการควบคุมลมหายใจ ซึ่งเป็นลักษณะพิเศษที่เป็นเอกลักษณ์ในบทเพลง ส่วนเครื่องดนตรีประกอบได้แก่ จั้ว เป็นการบรรเลงในแนวเดียวตลอดในทุกบทเพลง ซึ่งมีลักษณะและส่วนจังหวะที่ปรากฏให้เห็นในบทเพลงทั้งหมดมีอยู่ลักษณะเดียว (3) วัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องดนตรี ได้มีการสืบทอดกันมาช้านานไม่สามารถยืนยันได้ว่าเกิดขึ้น ในยุคใด สมัยใด บทเพลงใช้บรรเลงประกอบพิธีกรรมงานศพเป็นส่วนใหญ่ โดยชาวม้งถือว่า ดนตรีกับพิธีกรรมงานศพเป็นสิ่งที่ควบคู่กันอย่างแยกไม่ออก ดนตรีและพิธีกรรมงานศพถือว่ามีความสำคัญที่สุดของชาวม้ง ดนตรีชาวเขาเผ่าม้งได้สะท้อนสภาพวัฒนธรรมของชาวเขาเผ่าม้ง ความสำคัญของดนตรีชาวเขาเผ่าม้งมีบทบาทและความสำคัญมากสำหรับพิธีกรรม โดยเฉพาะพิธีกรรมงานศพ

เพชรดา เทียมพยุหะ (2557: บทคัดย่อ) ได้จัดทำการวิจัย เรื่อง การศึกษาดนตรีร่วมสมัย: กรณีศึกษา วงกำไล ผลการวิจัยพบว่า วงกำไลเป็นดนตรีร่วมสมัยเป็นดนตรีประเภทหนึ่งที่เราพบเห็นได้ในปัจจุบันดนตรีร่วมสมัยมีวิวัฒนาการของดนตรีมาจากดนตรีไทยเดิมในระยะต่อมาได้มีการพัฒนาดนตรีไทย โดยนำเครื่องดนตรีทางตะวันตกเข้ามาผสมอารยธรรมตะวันตกเข้ามามีบทบาทสำคัญมากในสมัยรัชกาลพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 3) จากนั้นมีบทบาทมากขึ้นจนทำให้คนไทยสามารถ นิยมดนตรีสากลได้ วงดนตรีร่วมสมัยที่เกิดขึ้นในยุคแรกคือ วงฟองน้ำ วงกังสดาล วงบอยไทย หลังจากนั้นได้เกิดวงดนตรีร่วมสมัยในลักษณะเดียวกันคือ วงกำไล ที่เป็นวงผู้หญิงล้วน วงแรกของประเทศไทย ก่อตั้งโดยคุณชัยยุทธ โตสง่า ศิลปินผู้มีชื่อเสียงทางด้านดนตรีไทย การก่อตั้งวงกำไลมีแนวคิดมาจากวงดนตรีร่วมสมัยจากประเทศจีนคือ วง “12 Girls Band” (Twelve Girls Band) ซึ่งเป็นวงดนตรีที่มีชื่อเสียงและได้รับความนิยมในประเทศจีน วงกำไลมีชื่อวงที่สามารถสื่อความหมายได้ 2 ทางคือ 1) แสดงความหมายถึงชื่อเครื่องประดับสำหรับสวมข้อมือหรือข้อเท้าทำด้วยเงินหรือทอง และ 2) แสดงความหมายถึงการมีกำไร การมีผลที่ได้เกินต้นทุน เป็นต้น ผู้ก่อตั้ง วงกำไลกำหนดให้ มีสมาชิก 9 คนเรียกว่า “นพรัตน์” หมายถึง “แก้ว 9 สี” แต่ปัจจุบันมีสมาชิกจำนวน 8 คน เอกลักษณะของวงกำไลที่ปรากฏให้เห็น ได้แก่ รูปแบบการบรรเลงเครื่องดนตรี รูปแบบการวาง เครื่องดนตรี ตำแหน่งการจัดวงดนตรี วิธีการบรรเลงเครื่องดนตรี ระดับเสียง ในการบรรเลง ชุดการแสดง รูปแบบการแสดงของเพลง Field

เพียงพิน ปลอดโปร่ง, บุญเหลือ ใจมโน และสนม ครุฑเมือง (2563: บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัย เรื่อง บทขับซอพื้นเมืองกลุ่มชาติพันธุ์ไท: การศึกษาเปรียบเทียบบทขับซอพื้นเมืองล้านนากับบทขับซอพื้นเมืองเชียงตุง ผลการวิจัยพบว่า (1) บทขับซอพื้นเมืองที่พบในล้านนามี 10 ทำนอง บทขับซอพื้นเมืองที่พบในเชียงตุงมี 5 ทำนอง (2) การเปรียบเทียบลักษณะคำประพันธ์ในบทขับซอล้านนาและเชียงตุง พบว่า มีลักษณะคำประพันธ์ที่เหมือนกัน 5 ทำนอง 5 เรื่อง และการเปรียบเทียบด้านเนื้อหาบทขับซอ พบว่า มีเนื้อหาเหมือนกัน 1 ทำนอง 1 เรื่อง และมีเนื้อหาที่แตกต่างกัน 4 ทำนอง 4 เรื่อง และ (3) การเปรียบเทียบการใช้ถ้อยคำและสำนวนโวหารในบทขับซอ พบว่า มีการใช้ถ้อยคำและสำนวนโวหารเหมือนกัน 1 ทำนอง 1 เรื่อง มีการใช้ถ้อยคำและสำนวนโวหารแตกต่างกัน จำนวน 4 ทำนอง 4 เรื่อง

วาริการ์ เขียวสด (2556: บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัย เรื่อง การศึกษาชอภาคเหนือ กรณีศึกษา เพลงของภาคเหนือกรณีศึกษาแม่ครูจำปา แสนพรม ผลการวิจัยพบว่า เพลงชอภาคเหนือกรณีศึกษาแม่ครูจำปา แสนพรม แม่ครูจำปา แสนพรม เป็นช่างซอ เกิดที่จังหวัดเชียงราย และได้ศึกษา เพลงชอมาจากพ่อครูทั้งสามคนได้แก่ (1) พ่อครูปั้นแก้ว คำน้อย (2) พ่อครูศรีทวน สอนน้อย (3) พ่อครูคำผาย นุปีง (ศิลปินแห่งชาติ สาขาศิลปะการแสดงพื้นบ้านประจำปี พ.ศ. 2538) และปัจจุบันได้ย้ายมาอยู่ ที่กรุงเทพมหานคร โดยได้รับงานทั่วไปในการแสดงเกี่ยวกับการขับซอของ

ภาคเหนือ และยังสามารถจัดตั้งและเป็นครูสอนอยู่ที่โรงเรียนสืบสานวัฒนธรรมล้านนา แม่ครูจำปา แสนพรม ยังได้เผยแพร่วัฒนธรรมภาคเหนือให้กับสถาบันการศึกษาต่าง ๆ และองค์กรต่าง ๆ อีกด้วย ผู้วิจัยยังได้พบว่า จากการศึกษาประวัติเพลงซอ และทำนองเพลงซอ เพลงซอมีมาตั้งแต่สมัยใดไม่ทราบได้ แต่สันนิษฐานว่ามีมาพร้อมกับการเกิดดินแดนล้านนา และเพลงซอมีมาก่อนที่จะมีการสร้างบพทกลอน บทประพันธ์ต่าง ๆ และทำนองเพลง ศึกษาการแต่งกายของช่างซอ มักจะเป็นการแต่งกายของพื้นเมืองล้านนา ดนตรีที่ใช้ จะมีหลัก ๆ จะมีสองชนิดคือ ปี่จุมซึ่งเป็นของชาวล้านนาตะวันตก และซึ่งเป็นของชาวล้านนาตะวันออก ทำนองเพลงซอมีจำนวนทั้งหมด 10 ทำนอง (1) ทำนองตั้งเซียงใหม่ (2) ทำนองซอจะปู (3) ทำนองซอละม้าย (4) ทำนองซออื้อ (5) ทำนองซอเงี้ยว (6) ทำนองซอพม่า (7) ทำนองซอยืน (8) ทำนองซอพระลอ (9) ทำนองซอปั้นฝ้าย (10) ทำนองซอดาดน่าน และผู้วิจัยได้ศึกษา วิเคราะห์ลักษณะคำประพันธ์และทำนองซอของทำนองซอล่องน่าน ซึ่งเป็นทำนองของชาวล้านนาตะวันออก แต่คนล้านนาตะวันตกนำมาร้อง จึงมีความพิเศษที่สำเนียงภาษาที่แปลกออกไป และเรียกทำนองซอนี้ว่าทำนองซอน่านกายหรือลับแลง

สุรพล วิรุฬห์รักษ์ (2555: บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัย เรื่อง การวิจัยสร้างสรรค์ ผลการวิจัยพบว่า การวิจัยสร้างสรรค์ หรือการวิจัยเชิงสร้างสรรค์ หรือ creative research เป็นศัพท์ใหม่ที่ใช้เรียกการค้นคว้า และการอธิบายทางวิชาการในการประกอบสร้างผลงานศิลปกรรม สาขาทัศนศิลป์และนาฏศิลป์ สำนักงานการอุดมศึกษาให้ความสำคัญเทียบเท่ากับผลงานวิจัยทั่วไป แต่การอธิบายกระบวนการประกอบสร้างตั้งแต่ต้นจนจบให้เห็นเป็นองค์ความรู้ เพื่อเทียบเคียงกับคำอธิบายกระบวนการทำงานวิจัยนั้น ยังไม่มีประสิทธิภาพเพียงพอสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติก็ประสงค์จะให้ทุนสนับสนุนการวิจัยประเภทนี้ จึงแต่งตั้งคณะกรรมการแสวงหาและพัฒนา รูปแบบมาตรฐาน ดังกล่าวเพื่อใช้เป็นเกณฑ์ในการให้ทุนและการตรวจรับงานผู้เขียนบทความ ซึ่งเป็นกรรมการฯ จึงเสนอความคิดต่อที่ประชุมนี้เพื่อทำประชาพิจารณ์ โดยผู้เขียนพัฒนารูปแบบมาจากคำอธิบายกระบวนการออกแบบแล้วแบ่งเป็น 7 ลำดับ ดังนี้ (1) การกำหนดแนวคิด (2) การออกแบบร่าง (3) การพัฒนาแบบ (4) การประกอบสร้าง (5) การเก็บรายละเอียด (6) การนำเสนอผลงาน (7) การประเมินผล ทั้ง 7 ขั้นตอนนี้ย่อมมีรายละเอียดต่างกันไปในแต่ละผลงาน

องอาจ อินทนิเวศ (2565: บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัย เรื่อง ขับลื้อ ผลการวิจัยพบว่าการศึกษารวบรวมข้อมูลมรดกภูมิปัญญาทางดนตรีของกลุ่มชาติพันธุ์ไตลื้อ เพื่อขึ้นทะเบียนเป็นมรดกของภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม สาขาศิลปการแสดง นั้นเป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้กระบวนการภาคสนาม ร่วมกับคนในชุมชน มีคณะทำงานร่วมในทุกชุมชนที่เก็บข้อมูล ใช้ระเบียบวิธีวิจัยทางมานุษยดนตรีวิทยา (Ethnomusicology) เป็นแนวทางหลักในการดำเนินงาน มีการจัดการ เสวนากลุ่มย่อยภายในชุมชน เสวนาใหญ่ในระดับจังหวัด เพื่อสร้างจิตสำนึกรักภักดี ในภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของตน จากนั้นมีการตรวจสอบข้อมูลเพื่อความถูกต้องโดยชุมชนที่เกี่ยวข้อง

จากการรวบรวมข้อมูล พบว่า “ขับลื้อ” คือ การขับร้องเพลงชนิดหนึ่งของชาวไตลื้อ ที่ต้องใช้ไหวพริบในการคิดบทร้องทันทีทันใด หรือนำเอาเรื่องราวในพระพุทธศาสนา เรื่องราวของการเล่าเรื่องประเพณีวัฒนธรรมดั้งเดิมของชาวไตลื้อในรอบปี วิถีการดำเนินชีวิต หรือกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการทำมาหากิน ทั้งนี้ การขับลื้อจะขับร้องร่วมกับเครื่องดนตรีประเภทเป่า หรือที่เรียกว่า “เป่าลื้อ” อีก 1 เล่า ประวัติความเป็นมาของการขับลื้อ เป็นเรื่องราวการบอกเล่าสืบต่อกันมาเป็นตำนานเรื่อง การขับลื้อเพื่อขับไล่ผี โดยเชื่อว่าการขับลื้อนี้ มีการต้นกำเนิดมาไม่น้อยกว่าร้อยปี และพบเห็นการแสดงการขับลื้อมานานตั้งแต่บรรพบุรุษ เมื่อครั้งอาศัยอยู่ที่สิบสองปันนา หรือเมืองยอง ขับเล่นกันเป็นเรื่องธรรมดา เมื่อมีกิจกรรมงานสำคัญ ในหมู่บ้าน ช่างขับเหล่านี้จะได้รับเชิญไปขับแสดงความยินดี หรือขับเพื่อสร้างความรื่นเริง ในหมู่บ้านเสมอ การขับลื้อ ถึงแม้ว่า จะเป็นการขับที่มีการคิดเนื้อร้องโดยฉับพลัน มีการใช้หลักการสัมผัสของคำร้อง จะเป็นไปอย่างไม่ตายตัว บทคำ หรือคำขับ เป็นคำประพันธ์ที่คล้ายกับ “ร้อย” ใช้บรรยายเรื่องราวให้คล้องตามบังคับสัมผัสต่าง ๆ กันไปทุกวรรค ไม่กำหนด สั้นยาว ขึ้นอยู่กับเนื้อความที่แต่ง ไม่มีการกำหนดกฎเกณฑ์ไว้ว่าจะต้องมีกี่วรรค มีกี่คำ แต่ลักษณะของการส่งสัมผัสจะส่งคำท้ายวรรคต้นไปยังคำหนึ่งคำใดในวรรคต่อไป คำขับจะไพเราะด้วยถ้อยคำที่นำมาเรียบเรียง ไม่มีบังคับเอก โท อันใด ลักษณะทางทำนองของการขับลื้อ ถือเป็นองค์ประกอบสำคัญยิ่งในการขับลื้อ โดยทำนองหลักอยู่ที่ทำนองขับ ส่วนเสียงเป่าจะช่วยในการยึดระดับเสียงทำนอง จากนั้นจะสามารถเปลี่ยนเนื้อร้องไปได้เสมอ ๆ หรือที่นิยม เรียกว่า “ร้อยเนื้อทำนองเดียว” ในการจำแนกลักษณะการขับลื้อที่พบในปัจจุบัน จำแนกโดยสำเนียงภาษาการขับของช่างขับ และท่วงทีความกระชับของทำนอง ซึ่งหากฟังโดยทั่วไปอาจไม่สามารถแยกแยะได้เนื่องจากโน้ตหลักของทำนองคล้ายกัน หากสังเกตจากภาษา และรูปแบบการเอื้อนคำแล้ว จะพบว่าแตกต่างกันทั้งกลุ่ม ออกเป็น 3 กลุ่มด้วยกัน คือ (1) กลุ่มสำเนียงสิบสองปันนา พบที่บ้านท่าข้าม อำเภอเวียงแก่น

จังหวัดเชียงราย ลักษณะการขับในสำเนียงสิบสองปันนาที่โดดเด่นและสังเกตได้ชัดเจน คือ คำขึ้นต้นของการขับจะขึ้นต้นด้วยคำว่า “เออ เฮ้ย นอ ..” และทำนองการขับจะมีลีลาท่วงทำนองที่ซ้ำกว่าขับแบบเมืองยอง มีลักษณะทำนองตรงกับบันไดเสียงเสียงจี ฮาร์โมนิค ไมเนอร์ (2) กลุ่มสำเนียงยอง กลุ่มสำเนียงยอง เป็นกลุ่มที่พบได้ส่วนใหญ่ ถือเป็นสำเนียงที่พบเห็นได้ทั่วไป จะขึ้นต้นการขับด้วยคำว่า “...เจ้าเฮ้ยเจ้า..เฮ้ย...” ท่วงทำนองมีลีลากระชับสนุกสนาน มีลักษณะทำนองเสียงแบบ ครึ่งเสียง (Chromatic scale) โดยมีโน้ตหลักเสียงที่ 1 และมีเสียงข้างเคียงทั้งต่ำและสูงอย่างละครึ่งเสียงเป็นหลัก และมีเสียงที่เชื่อมกับบางประโยคเกิดขึ้น และ (3) กลุ่มสำเนียงประยุกต์ กลุ่มสำเนียงประยุกต์เป็นกลุ่มที่เกิดขึ้นใหม่ เป็นการพัฒนาตัดแปลงมารูปแบบการขับมาจากสำเนียงยอง แต่ลีลาจังหวะจะอ่อนช้อย มีลูกเอื้อนของคำ และจังหวะที่ซ้ำกว่าสำเนียงยอง กลุ่มสำเนียงประยุกต์นี้ พบที่กลุ่มช่างขับลืออำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา มีลักษณะทำนองตรงกับบันไดเสียงเอ เพนตาโทนิค ไมเนอร์

เครื่องดนตรีที่ใช้บรรเลงประกอบการขับลือ คือ “ลือ” ซึ่งเป็นเครื่องดนตรีโบราณที่เกิดขึ้นมาพร้อม ๆ กับการขับลือ ไม่มีหลักฐานแสดงถึงที่มาอย่างชัดเจน แต่สันนิษฐานได้ว่าปี่ลือเป็นเครื่องดนตรีที่มีประวัติความเป็นมาควบคู่กับการขับลือตั้งแต่อดีตจวบจนปัจจุบัน ปี่ลือหากเครื่องมีขนาดใหญ่ จะให้เสียงที่ทุ้มต่ำ แต่หากมีขนาดเล็กเสียงจะสูง แหลมใส ดังนั้น เสียงของแต่ละเลาจะมีความเหมาะสมกับช่างขับบางคน ระบบเสียงของปี่สามารถสรุปได้ว่า ระดับเสียงของลือจะไม่คงที่ตายตัวในเรื่องของค่าความถี่ ปี่แต่ละเลาสามารถมีระดับเสียงแตกต่างกันได้ แต่จะขึ้นอยู่กับความสัมพันธ์ของเสียงร้องของผู้ขับแต่ละคน ซึ่งเป็นหน้าที่ของช่างปี่ที่แสวงหา หรือเตรียมเองในเรื่องของระดับเสียงพิจารณาเห็นว่า โดยทั่วไปทำนองจะใช้เสียงไม่มาก เสียงหลักประมาณ 3-4 เสียง และเสียงที่เกี่ยวข้องประมาณ 1-2 เสียง

สถานะภาพของช่างขับ และนักดนตรีชาติพันธุ์ไตลือในปัจจุบัน กลับกลายเป็นเพียงการแสดงทางศิลปวัฒนธรรมให้ผู้คนที่สนใจได้ชมการแสดงในงานที่จัดขึ้นโดยหน่วยงานของรัฐเท่านั้น ปัจจัยคุกคาม ทำให้สถานการณ์ในปัจจุบันเกิดภาวะวิกฤติ และเสี่ยงต่อการสูญหายขององค์ความรู้ทางวัฒนธรรมที่สั่งสมมาแต่บรรพบุรุษ จนทำให้อาจเกิดปัญหาต่อการสืบทอดต่อคนในรุ่นต่อ ๆ ไป ได้แก่ ความเปลี่ยนแปลงทางสังคม สภาพแวดล้อม สภาพเศรษฐกิจที่เข้ามามีผลต่อการดำรงชีวิต รวมทั้งความสะดวกสบายทันสมัย

ศิลปะการแสดงการขับลือเป็นศิลปะการแสดงด้านดนตรีที่ทรงคุณค่าเหมาะสมแก่การขึ้นทะเบียนเป็นมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติ ซึ่งมีเหตุผลประกอบ ดังนี้ (1) ขับลือ เป็นศิลปะการแสดงที่มีการสืบทอดมาตั้งแต่บรรพบุรุษ (2) เป็นศิลปะการแสดงที่ยังคงมีการแสดงอยู่แต่เสี่ยงต่อการสูญหาย (3) เป็นศิลปะการแสดงที่บ่งบอกถึงอัตลักษณ์ของกลุ่มชาติไตลื้อได้อย่างชัดเจน (4) เป็นศิลปะการแสดงที่เป็นแหล่งองค์ความรู้ให้กับชุมชน และ (5) เป็นศิลปะการแสดงที่สามารถสร้างเป็นหลักทฤษฎีดนตรีของไตลื้อได้

แนวทางการส่งเสริมให้ขับลือ: เป็นมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติ เพื่อให้เกิดประโยชน์ทางวัฒนธรรมแก่เยาวชนในอนาคตที่จะเติบโตเป็นกำลังสำคัญของชาติต่อไป โดยมีข้อเสนอแนะ คือ (1) จัดสรรงบประมาณสนับสนุน (2) จัดทำศูนย์การเรียนรู้ด้านการขับลือ เสริมสร้างความรู้ เพื่อผลิตครูสอนการขับลือ (3) เผยแพร่ให้เยาวชนได้รับรู้อย่างทั่วถึง (4) บันทึกภาษาให้เหมือนที่สุด และ (5) บทขับลือควรมีการปรับให้เข้าใจได้ง่ายมากยิ่งขึ้น เช่น แทรกภาษาทันสมัย กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน เริ่มตั้งแต่การเตรียมทีมงานผู้ช่วยเก็บข้อมูล ก่อนลงพื้นที่ การเข้าพื้นที่เพื่อชี้แจงวัตถุประสงค์การทำงาน การสร้างทีมงานในพื้นที่เพื่อประสาน ประชาชนชุมชน การเสวนากลุ่มย่อยในหมู่บ้าน และการตรวจสอบข้อมูลร่วมกันในชุมชน

การเกิดจิตสำนึก และความเปลี่ยนแปลงในชุมชน พบความเปลี่ยนแปลงของสังคมในชุมชน รวมทั้งความตื่นตัวของชุมชน คือ (1) ชุมชนเกิดความหวงแหนวัฒนธรรมการขับลือ (2) ชุมชนมีความเข้าใจ และมีความรู้ด้านภูมิปัญญาการขับลือเพิ่มขึ้น และ (3) เกิดความตื่นตัวในการรักษาวัฒนธรรมด้านอื่น ๆ

การปรับกระบวนการให้ได้ตามเป้าหมายถือเป็นกระบวนการที่คณะผู้วิจัย และทีมวิจัยในชุมชนต้องปรึกษาหารือกันเสมอ ต้องเผื่อเวลาทำงานในภาคสนามมากขึ้น เนื่องจากในสถานการณ์จริง อาจเกิดปัญหาทั่วไปที่ไม่อาจคาดคิดได้ ดังนั้นคณะผู้วิจัยควรเตรียมเวลา หรือเตรียมรับมือการปรับกระบวนการทำงานให้สามารถยืดหยุ่นได้ตลอดเวลา

3.3 การเก็บรวบรวมข้อมูล

คณะผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าข้อมูลจากเอกสาร หนังสือ งานวิจัย และการสัมภาษณ์ ดังนี้

3.3.1 ศึกษาข้อมูลจากเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

- 1) หนังสือเรื่อง ดนตรีจังหวัดน่าน 2561 ของ รองศาสตราจารย์ ดร.พรประพิตร เผ่าสวัสดิ์
- 2) หนังสือเรื่อง เล่าเรื่องวรรณคดี 2549 ของ องค์การบริหารส่วนจังหวัดน่าน
- 3) หนังสือเรื่อง การวิจัยทางศิลปะ 2548 ของ ชาญณรงค์ พรุ่งโรจน์
- 4) หนังสือเรื่อง หลักมานุษยวิทยา 2534 ของ รองศาสตราจารย์ ดร.งามพิศ สัตย์สงวน
- 5) หนังสือเรื่อง สุนทรียศาสตร์ หลักปรัชญาศิลปะ ทฤษฎีทัศนศิลป์ ศิลปวิจารณ์ 2555 ของ กำจร สุนพงษ์ศรี
- 6) หนังสือเรื่อง สุนทรียศาสตร์เบื้องต้น 2546 ของ ผู้ช่วยศาสตราจารย์มน พิสุทธิรัตนานนท์
- 7) หนังสือเรื่อง ลัวะน่าน ตำนานแห่งขุนเขา 2563 ของ ศูนย์น่านศึกษา หออัตลักษณ์นครน่าน วิทยาลัยชุมชนน่าน
- 8) แผ่นพับชื่นมฤคาน ของ วิทยาลัยชุมชนน่าน สถาบันจัดการความรู้พื้นถิ่นน่าน
- 9) แผ่นพับพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติน่าน ของ กรมศิลปากร กระทรวงวัฒนธรรม
- 10) เอกสารดนตรีสละอ ซอ ปิ่นน่าน ของ วิทยาลัยชุมชนน่าน สถาบันจัดการความรู้พื้นถิ่นน่าน
- 11) ซอพื้นบ้าน ศิลปะการขับขานล้านนา ของ ชมรมสืบสารตำนานปี่ซอ
- 12) เอกสารศูนย์ ภูฟ้าพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริ สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ตำบลภูฟ้า อำเภอป่าเมี่ยง จังหวัดน่าน
- 13) ศิลปินพินธ์ เรื่อง วงซอท้องถิ่นน่าน คณะซอแก้วเจริญศิลป์ บ้านสมุน ตำบลคูใต้ อำเภอเมือง จังหวัดน่าน คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี
- 14) ศิลปินพินธ์ เรื่อง การสร้างสรรค์บทเพลง “ไต้ร่มสถาบัน” คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี
- 15) ศิลปินพินธ์ เรื่อง การสร้างสรรค์บทเพลง “วิถีชีวิตหมู่บ้านไร่แผ่นดิน” ตำบลบางชัน อำเภอขลุง จังหวัดจันทบุรี คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี

3.3.2 รวบรวมข้อมูลจากแหล่งสืบค้นอิเล็กทรอนิกส์

- 1) <https://www.facebook.com/2099951063626623/photos/a.2099986063623123/2305347066420354/?type=3>
- 2) <https://www.thaiquote.org/content/235184>
- 3) <https://www.mgsonline.com/celebonline/detail/9570000144564>
- 4) https://www.3armyarearta.com/armyisoc3/aisoc5.htm?fbclid=IwAR0IZdAXNNJ87_z_8OXFVpahyEFOMKNcPlpnnkIQnvTPcP-BW9s3lripCfg
- 5) https://www.pantip.com/topic/35878905?fbclid=IwAR0IZdAXNNJ87_z_8OXF VpahyEFOMKNcPlpnnkIQnvTPcP-BW9s3lripCfg
- 6) <https://www.rdpb.go.th/th/Projects/โครงการที่สำคัญ-c38/โครงการรฎฟ้าพัฒนา-ตำบลรฎฟ้า-อำเภอบ่อเกลือ-จังหวัดน-v7423?fbclid=IwAR1Qg4eKvhV7bpiCJ850-KXJ9R-X1pz7j2SiP3qK01ldsIlYPXmyM2cHHPo>
- 7) http://km.rdpb.go.th/Project/View/4598?fbclid=IwAR1eawdhn3t2GN_k34UNDYyv7t0LuAc3wuLwS-T9HuOQWKIVNj2lt7nZLfo
- 8) <http://km.rdpb.go.th/Project/View/4597>
- 9) https://www.rid.go.th/royalproject/index.php?option=com_content&view=article&id=333:2009-06-12-04-09-39&catid=16:2009-05-04-06-40-17&Itemid=4
- 10) https://www.rid.go.th/royalproject/index.php?option=com_content&view=article&id=56%3A2009-05-15-04-42-03&catid=16%3A2009-05-04-06-40-17&Itemid=4
- 11) https://www.rid.go.th/royalproject/index.php?option=com_content&view=article&catid=16%3A2009-05-04-06-40-17&id=143%3A2009-05-25-05-51-45&Itemid=4
- 12) <http://km.rdpb.go.th/Project/View/4613>
- 13) <http://km.rdpb.go.th/Project/View/4617>
- 14) <http://km.rdpb.go.th/Project/View/4659>
- 15) https://www4.fisheries.go.th/local/index.php/main/view_activities/1321/35648
- 16) https://www.setsocialimpact.com/Article/Detail/49676?fbclid=IwAR3OCZtCp8vtIT_sWYJEV4ND4XyJrKwJIDP1RAJGpz8JtmGtxUJGzVLyW

- 17) <http://www.nan.go.th/about-article/2/>
- 18) <https://nantourism.go.th/attraction.php>
- 19) <https://www.sanook.com/travel/1416605/>
- 20) <https://rojjang.com/tag/ถนนเส้นทางหมายเลข-1081/>
- 21) <https://rojjang.com/ที่เที่ยวน่าน>
- 22) <https://mgronline.com/smes/detail/9550000105824>
- 23) https://www.matichon.co.th/prachachuen/prachachuenscoop/news_1105854
- 24) <https://www.sanook.com/horoscope/127389/>
- 25) https://www.tpa.or.th/writer/read_this_book_topic.php?bookID=3697&pageid=1&read=true&count=true
- 26) <https://www.facebook.com/Sirisilver.real/>
- 27) <https://ตลาดเกษตรกรออนไลน์.com/p/839/ส้มสีทองเมืองน่าน.html>
- 28) <https://mgronline.com/smes/detail/9550000112384>
- 29) <https://farm.co.th/มะเข้่น/>
- 30) <https://identitynan.com/archives/841>
- 31) <https://m.facebook.com/1617951871784146/photos/a.1618183221761011/2998654777047175/>
- 32) <https://mgronline.com/local/detail/9540000081248>
- 33) <https://www.facebook.com/photo.php?fbid=144383061683380&set=pb.100083350593808.-2207520000.&type=3>
- 34) https://www.facebook.com/photo/?fbid=1003261056455845&set=pcb.1003329036449047&locale=th_TH
- 35) <https://www.sacit.or.th/th/detail/2018-08-16-14-36-11>
- 36) <https://www.okmd.or.th/upload/pdf/2560/KC/fiddle.pdf>
- 37) http://tkapp.tkpark.or.th/stocks/content/developer1/thaimusic/58_kruimuang/web/detail.html
- 38) <https://som3737np.wordpress.com/เกราะ/>

- 39) <https://www.facebook.com/photo/?fbid=448988073953661&set=a.448988050620330>
- 40) <https://www.youtube.com/watch?v=EktGQCdjp5Y>
- 41) <https://www.pinterest.com/pin/253186810274696590/>
- 42) <http://tkapp.tkpark.or.th/category.php?category=37&parent=37>
- 43) https://www.baanjomyut.com/library_4/thailand_instruments/04_3.html
- 44) <https://sites.google.com/site/is275556/1-phu-cad-tha/1-8prawati-khiybxrd>
- 45) <https://www.geyemusic.net/ระฆังราว/>
- 46) https://metchs.blogspot.com/2013/01/blog-post_9933.html
- 47) <https://aoao555.wordpress.com/การสร้างสรรคกับงานศิลปะ/>
- 48) https://www.desymphony.org/ทิมปานี-เบื่องหลังที่ยิ/?fbclid=IwAR26GqSimVRgQ7FyaUATr3lt_7z9fkJU6mO9Cu4IDXTrxpXU2IEtk0e2Gwk
- 49) https://2022110n.wordpress.com/2016/02/02/ประวัติขลุ่ยเพียงออ/?fbclid=IwAR1yrfqHn6nFaEGvXBbeSSIW6czj4nfb63wVzLht6S_-nRkdaiLHjxLjcFQ

3.3.3 รวบรวมข้อมูลจากการลงภาคสนาม

- 1) สัมภาษณ์ นายนิเวศ วงษ์บุญมีเดช ผู้อำนวยการโครงการศูนย์ภูฟ้าพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริ จังหวัดน่าน
- 2) สัมภาษณ์ นายสิทธิรัช ธิติกุลเกษมศักดิ์ ตำแหน่ง ผู้จัดการหออัตลักษณ์นครน่านวิทยาลัยชุมชนน่าน
- 3) สัมภาษณ์ นายคมสันต์ ชันทะสอน ตำแหน่ง ครูชำนาญการพิเศษ โรงเรียนบัวอำเภอบัว จังหวัดน่าน
- 4) สัมภาษณ์ นายอนุวัฒน์ แสนคำแพ อดีตผู้ใหญ่บ้านค้ำฮ้อ หมู่ที่ 3 ตำบลปากกลางอำเภอบัว จังหวัดน่าน
- 5) ติดต่อประสานงานสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดน่าน กระทรวงวัฒนธรรม
- 6) ติดต่อประสานงานสำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดจังหวัดน่าน
- 7) ลงพื้นที่เก็บข้อมูลจังหวัดน่าน ได้แก่ พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติน่าน หอศิลป์ริมน่าน วัดภูมินทร์ วัดมิ่งเมือง วัดหนองบัว และหมู่บ้านไทลื้อ เป็นต้น

คณะผู้วิจัยมีขั้นตอนการรวบรวมข้อมูลในการลงภาคสนาม ดังนี้

- 1) ประชุมวางแผนการดำเนินงาน ในการเข้าสัมภาษณ์
- 2) ติดต่อประสานงานกับนายนิเวศ วงษ์บุญมีเดช นายสิทธิธัช ธิติกุลเกษมศักดิ์ นายคมสันต์ ชันทะสอน นายอนุวัฒน์ แสนคำแพ เพื่อทำการสัมภาษณ์เกี่ยวกับศิลปวัฒนธรรม นาฏกรรมดนตรี วิถีชีวิต ภูมิปัญญา ประวัติความเป็นมา และชาติพันธุ์ในจังหวัดน่าน
- 3) เตรียมอุปกรณ์และเครื่องมือ เพื่อรวบรวมข้อมูลในการสัมภาษณ์
- 4) ลงภาคสนามเพื่อทำการสัมภาษณ์ ได้แก่ หออัตลักษณ์นครน่าน เลขที่ 50 ถนนยันตรกิจโกศล ตำบลคูใต้ อำเภอเมืองน่าน จังหวัดน่าน โรงเรียนปัว เลขที่ 266 ตำบลปัว อำเภอปัว จังหวัดน่าน บ้านค้ำฮ่อ หมู่ที่ 3 ตำบลปากกลาง อำเภอปัว จังหวัดน่าน เลขที่ 155 หมู่ 3 ตำบลภูฟ้า อำเภอบ่อเกลือ จังหวัดน่าน

3.3.4 รวบรวมข้อมูลจากแหล่งค้นคว้าวิชาการ

- 1) สำนักหอสมุดแห่งชาติ
- 2) สำนักงานวิทยบริการและเทคโนโลยีสารสนเทศ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี

3.4 การวิเคราะห์ข้อมูล

คณะผู้วิจัยได้ดำเนินการจัดประเภทของข้อมูลและดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลดังนี้

- 1) ศึกษาพระราชกรณียกิจสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี
- 2) ศึกษาบริบททางสังคมของจังหวัดน่าน
- 3) ศึกษาขนานนาฏกรรมและดนตรีจังหวัดน่าน
- 4) ประพันธ์บทร้องและทำนองเพลงฮ่อมงน้อย **ปู่ดล**
- 5) วิเคราะห์โครงสร้างและอารมณ์เพลงฮ่อมงน้อย **ปู่ดล**

ตารางที่ 3.1 แผนการดำเนินการจัดทำศิลปนิพนธ์เรื่อง การสร้างสรรค์บทเพลง “ฮัมธงน้อย” ชู่อดฉัฐ

การวางแผนงาน ระยะเวลา	พ.ย.	ธ.ค.	ม.ค.	ก.พ.	มี.ค.	เม.ย.	พ.ค.	มิ.ย.	ก.ค.	ส.ค.	ก.ย.	ต.ค.	
	2565	2565	2566	2566	2566	2566	2566	2566	2566	2566	2566	2566	
1. ศึกษาและรวบรวมเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	←————→												
2. เขียนโครงร่างศิลปนิพนธ์	←————→												
3. เสนอโครงร่างศิลปนิพนธ์					←————→								
4. แก้ไขโครงร่างศิลปนิพนธ์					←————→								
5. เก็บข้อมูลภาคสนาม		←————→											
6. ประพันธ์บทร้องและทำนองเพลง “ฮัมธงน้อย” ชู่อดฉัฐ				←————→									
7. ตรวจสอบบทร้องและทำนองเพลงโดยคณะกรรมการศิลปนิพนธ์						←————→							
8. ปรับแก้ไขตามข้อเสนอแนะของคณะกรรมการศิลปนิพนธ์						←————→							
9. ถ่ายทอดความรู้ให้กับนักศึกษาปริญญาตรีชั้นปีที่ 1-3 สาขาวิชาดนตรีคีตศิลป์ไทยศึกษา ภาควิชา นาฏดุริยางคศิลป์ คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี					←————→								
10. ฝึกซ้อมการแสดง								←————→					
11. สอบป้องกันศิลปนิพนธ์											←————→		
12. จัดแสดงผลงาน												←————→	
13. จัดทำรูปเล่มศิลปนิพนธ์												←————→	

บทที่ 4

ผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การสร้างสรรค์บทเพลง “ฮ่มธงน้อย” ชู่อดลื้อ คณะผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้า ข้อมูลหนังสือ การสัมภาษณ์ และงานวิจัย ที่ผ่านการตรวจสอบคุณภาพมาทำการวิเคราะห์ เชิงบรรยายตามวัตถุประสงค์ของงานวิจัย ซึ่งได้นำเสนอการวิเคราะห์ไว้ 3 ประเด็น ดังนี้

4.1 บริบททางสังคมของจังหวัดน่าน

4.2 ประพันธ์บทร้องและทำนองเพลง “ฮ่มธงน้อย” ชู่อดลื้อ

4.3 วิเคราะห์อารมณ์เพลงของบทเพลง “ฮ่มธงน้อย” ชู่อดลื้อ

4.1 บริบททางสังคมของจังหวัดน่าน

4.1.1 วิถีชีวิตของชาวน่าน

วิถีชีวิตเป็นแบบแผนในการสร้างสรรค์ศิลปวัฒนธรรม ประเพณี นาฏกรรมดนตรี และภูมิปัญญาซึ่งเป็นอัตลักษณ์ประจำท้องถิ่น เนื่องด้วยนครรัฐน่านแต่ดั้งเดิมมีการสั่งสมอารยธรรม มาเนิ่นนานกว่า 700 ปี มีการเจริญสัมพันธ์ไมตรีอันแน่นแฟ้นกับอาณาจักรต่าง ๆ อาทิ อาณาจักรสุโขทัย อาณาจักรล้านช้าง (หลวงพระบาง) อาณาจักรล้านนา และอาณาจักรรัตนโกสินทร์ อีกทั้งสภาพภูมิศาสตร์ของจังหวัดน่านส่วนใหญ่ เป็นพื้นที่ภูเขาสูงชัน สลับซับซ้อนไปด้วยป่าไม้ที่มีอยู่ เป็นจำนวนมาก จึงส่งผลทำให้การดำเนินชีวิต การประกอบอาชีพ ถิ่นที่อยู่อาศัยของชาวน่านในเขต พื้นที่สูงชัน และในเขตพื้นที่ราบ ต่างมีวัฒนธรรมที่แสดงออกถึงวิถีชีวิตภูมิปัญญาที่สืบทอดกันมาแต่ อดีต ซึ่งมีความเกี่ยวเนื่องกับภูเขา ป่าไม้ และแม่น้ำ ปัจจัยเหล่านี้เป็นมูลเหตุสำคัญต่อวิถีภูมิปัญญา ความเชื่อ ความศรัทธาอันเนื่องมาจากป่าเขาลำเนาไพรเป็นส่วนใหญ่ อาทิ การนับถือผีปู่ผีย่า ผีป่าเขา ผีขุนน้ำ (ต้นน้ำ) ของชาวไทยวนที่เชื่อกันว่าผีปู่ย่าจะช่วยปกป้องรักษาให้ลูกหลานพ้นจากภัยอันตราย ผีป่าเขา ผีขุนน้ำจะอำนวยให้ป่าเขาลำเนาไพรอุดมสมบูรณ์ มีน้ำกิน น้ำใช้ตลอดปี การนับถือผีฟ้า พญาแถนของชาวไทยวน (ลาวพวน) ที่เชื่อกันว่าผีฟ้าผีแถน จะช่วยปกป้องรักษา และทำให้ฟ้าฝนตกต้องตามฤดูกาล ดังคำกล่าวที่ว่า “ผีแถนรักษาฟ้า ผีปู่ย่ารักษาคน” การทำปลุกข้าวไร่ของชาวลัวะ (ถิ่น) เนื่องจากพื้นที่จังหวัดน่านส่วนใหญ่เป็นพื้นที่สูงชัน จึงส่งผลทำให้ วิถีชีวิตของลัวะ (ถิ่น) จนก่อเกิดเป็นภูมิปัญญาการประกอบสัมมาอาชีพ โดยการปลูกข้าวบนพื้นที่ ภูเขาสูงชันหรือเรียกว่า “ข้าวไร่” ซึ่งอาศัยน้ำฝนเป็นตัวหล่อเลี้ยงเมล็ดพันธุ์ข้าวให้เจริญเติบโต การทอผ้าฝ้ายที่มีลวดลายเป็นเอกลักษณ์ของชาวลื้อ ชาวลื้อเมืองน่านมีกรรมวิธีในการทอผ้าฝ้าย

ที่สืบทอดกันมาแต่อดีต จนกลายเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ต้องตาต้องใจด้วยลวดลายอันละเอียดลออ เช่น ผ้าซิ่นลายน้ำไหล ผ้าตาดหลวง (ตุงไทลื้อ)

จังหวัดน่านมีพื้นที่ 12,163.04 ตารางกิโลเมตร แบ่งการปกครองออกเป็น 15 อำเภอ 99 ตำบล 893 หมู่บ้าน บริเวณพื้นที่ส่วนใหญ่ของจังหวัดน่าน เป็นเทือกเขาสลับซับซ้อน มีประชากรประมาณ 478,227 คน ซึ่งแบ่งออกเป็นกลุ่มชนบนพื้นที่ราบ ได้แก่ กาว ไทลื้อ ไทพวน ไทยวน (คนเมือง) กลุ่มชนบนพื้นที่สูง ได้แก่ ลัวะ (ถิ่น) ขมุ ม้ง เมี่ยน และมลาบรี อาศัยอยู่ร่วมกันตามอารยธรรมลำน่านที่แยกแขนงออกเป็นลำธารสายเล็ก ๆ แต่คงความเป็นเอกลักษณ์ด้านวิถีชีวิต ภูมิปัญญา และศิลปวัฒนธรรม

จากที่กล่าวมาข้างต้น แสดงให้เห็นถึงเอกลักษณ์ อัตลักษณ์อันโดดเด่น และทรงคุณค่าของอารยธรรมพื้นเมืองน่าน สู่การดำเนินชีวิต หรือที่เรียกกันว่า “วิถีชีวิต” ซึ่งความแตกต่างในการดำเนินชีพของแต่ละกลุ่มชนเป็นมูลเหตุอันก่อให้เกิดภูมิปัญญาท้องถิ่น ที่สะท้อนถึงความงดงาม อาทิ เครื่องแต่งกายของชาวม้ง ที่เน้นการปกคลุมดลวยสวยงาม และประดับด้วยเครื่องเงินอันล้ำค่า และเครื่องใช้ในจังหวัดน่านปัจจุบัน เครื่องมือ เครื่องใช้เพื่ออำนวยความสะดวกให้แก่ตนเอง ครอบครัว และกลุ่มชน อาทิ หัตถกรรมไม้ไผ่ เครื่องจักสาน เครื่องนุ่งห่ม “ความเชื่อ ความศรัทธา” ก่อให้เกิดประเพณี พิธีกรรม “ดุริยะ นาฏกรรม” ก่อให้เกิดการละเล่นรื่นรมย์ และประกอบพิธีกรรม อย่างไรก็ตาม เมื่อนำสิ่งเหล่านี้มาหล่อหลอมรวมกันแล้ว จึงเป็นคุณค่าอันเปี่ยมไปด้วยจิตวิญญาณที่เชิดชูความโดดเด่น อันเป็นเอกลักษณ์แห่งดินแดนล้านนาตะวันออก หรือเมืองนันทบุรีศรีนครน่านในปัจจุบัน

ภาพที่ 4.1 หัตถกรรม และอุปกรณ์ เครื่องมือในการทอผ้าฝ้าย ซึ่งเป็นผ้าพื้นเมืองน่าน

ที่มา: ศรีณญพงษ์ อินจืด และคณะ 15 พฤศจิกายน 2565

4.1.2 วัฒนธรรมประเพณีที่สำคัญของชาวน่าน

อารยธรรมที่สั่งสมกันมาเนิ่นนานกว่า 700 ปี อันเป็นบ่อเกิดแห่งความงดงามทางวัฒนธรรมของจังหวัดน่าน เนื่องด้วยจังหวัดน่านมีความหลากหลายของกลุ่มชาติพันธุ์ อาทิ ลัว (ถิ่น) ขมุ ม้ง เมี่ยน มลาบรี กาว ไทลื้อ ไทพวน ไทยวน (คนเมือง) เมื่อนำความหลากหลายอันทรงคุณค่าเหล่านี้มาหล่อหลอมรวมกัน เกิดเป็นวัฒนธรรมธรรมประเพณีที่สำคัญของจังหวัดน่าน ดังนี้

1) ประเพณีแข่งเรือเมืองน่าน

ประเพณีแข่งเรือเป็นประเพณีที่สืบทอดกันมาแต่โบราณ ตามความเชื่อเรือที่เข้าแข่งทุกลำ จะใช้ไม้ซุงขนาดใหญ่ ขุดเป็นเรือทั้งลำ เอกลักษณะโดดเด่นของเรือแข่งเมืองน่าน คือ หัวเรือแกะเป็นรูปพญานาค ชูคอสง่างาม หางเรือเป็นหางพญานาคองสูง ด้วยชาวน่านเชื่อกันว่าบรรพบุรุษของตนคือ เจ้าขุนนุ่น ขุนพอง เกิดจากไข่พญานาคเป็นสัญลักษณ์แห่งความอุดมสมบูรณ์ การต่อเรือแข่งเป็นรูปพญานาคจึงถือเป็นการบูชาบุญคุณพญานาคผู้เป็นเจ้าแห่งน้ำน่าน และบรรพบุรุษของชาวเมืองน่าน

ต่อมาใน พ.ศ. 2479 ปัจจุบันประเพณีแข่งเรือเมืองน่านได้จัดขึ้นในช่วงงานทอดกฐินพระราชทาน ซึ่งตรงกับช่วงเดือนตุลาคม หรือเดือนพฤศจิกายนของทุกปี โดยถือเอาวันเปิดสนามแข่งเรือตามวันถวายสลากภัตวัดพระธาตุช้างค้ำวรวิหาร

ประเพณีแข่งเรือเมืองน่าน จึงเป็นประเพณีคู่บ้านคู่เมืองน่านมาอย่างยาวนาน ต่อมาภายหลังทางจังหวัดน่านได้ผนวกรวมสมโภชงานช้างค้ำอันเป็นสมบัติล้ำค่าคู่บ้านคู่เมืองของจังหวัดน่านเข้าไปด้วย

ภาพที่ 4.2 ประเพณีแข่งเรือเมืองน่าน

ที่มา: เล่าเรื่องวรรณกรรม, 2549: 141

2) ประเพณีไหว้พระธาตุ

เมืองน่าน ถือเป็นหนึ่งในดินแดนล้านนาที่พระพุทธศาสนาเผยแผ่เข้ามาถึงเป็นเวลาช้านาน ในเขตเมืองเก่า ทั้งในตัวเมืองน่านและที่อำเภอปัว (เมืองวรรณคร ซึ่งเป็นเมืองเก่าของจังหวัดน่าน) จะมีพระธาตุตั้งอยู่บนเนินเขาเด่นเป็นสง่า ในรอบหนึ่งปีจะมีงานประเพณีบูชาพระธาตุสำคัญ ได้แก่ งานนมัสการพระธาตุเบ็งสกัด ในวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 4 เหนือ ตรงกับช่วงเดือนมกราคม งานประเพณี หกเป็ง (ไหว้สามมหาธาตุแช่แห้ง) ในวันเพ็ญเดือน 6 เหนือ ตรงกับช่วงเดือนกุมภาพันธ์ถึงเดือนมีนาคม มีการจุดบั้งไฟถวายเป็นพุทธบูชา งานประเพณีนมัสการพระธาตุเขาน้อย ในวันเพ็ญเดือน 8 เหนือ ตรงกับช่วงเดือนพฤษภาคม

ภาพที่ 4.3 ประเพณีหกเป็ง (ไหว้สามมหาธาตุแช่แห้ง)

ที่มา: NNT สำนักข่าว กรมประชาสัมพันธ์ (2563)

3) เทศกาลส้มสีทองเมืองน่าน (งานกาชาดและของดีเมืองน่าน)

จัดขึ้นในช่วงเดือนธันวาคมของทุกปี “ส้มสีทอง” เป็นผลผลิตทางการเกษตรที่มีชื่อเสียงของจังหวัดน่าน ส้มสีทองจะมีเปลือกสีเหลืองทองสวยงาม และรสชาติหวานหอมอร่อย เนื่องจากอิทธิพลของดินและสภาพภูมิอากาศ เป็นเหตุทำให้สาร “คาร์ทีนอยพิคเมนต์” ในเปลือกส้มเปลี่ยนจากสีเขียวเป็นสีทอง

เทศกาลส้มสีทองเมืองน่าน (งานกาชาดและของดีน่าน) มีกิจกรรมที่น่าสนใจ อาทิ การประกวดขบวนรถส้มสีทอง การออกร้านนิทรรศการ การจำหน่ายสินค้าหัตถกรรมของดีประจำอำเภอ และสินค้าจากเขตพิเศษเชียงฮ่อน-หงษา สปป.ลาว และการแสดงมหรสพพื้นเมืองน่าน

ภาพที่ 4.4 เทศกาลส้มสีทองเมืองน่าน (งานกาชาดและของดีเมืองน่าน)
ที่มา: เสน่ห์น่านวันนี้ (2560)

จากที่กล่าวมาข้างต้น คณะผู้วิจัยสามารถสรุปได้ว่า ความมั่งคั่งของวัฒนธรรมประเพณีในจังหวัดน่าน เกิดจากการหล่อหลอมปัจจัยหลายอย่างเข้าด้วยกัน จนเกิดประเพณีและวัฒนธรรมที่มีเอกลักษณ์ อันสื่อให้เห็นถึงการถ่ายทอดวัฒนธรรมประเพณีจากรุ่นสู่รุ่น ความเชื่อ ความศรัทธา ศาสนา และวิถีชีวิตของชาวน่าน ไม่ว่าจะเป็ประเพณีแข่งเรือเมืองน่าน ประเพณีไหว้พระธาตุ เทศกาลส้มสีทองเมืองน่าน (งานกาชาดและของดีเมืองน่าน) และยังมีประเพณีอื่น ๆ อีกมากมายที่ชาวน่านร่วมกันอนุรักษ์ไว้ ซึ่งประเพณีและวัฒนธรรมของชาวน่านเหล่านี้แฝงไปด้วยอัตลักษณ์ ความมั่งคั่งทางวัฒนธรรมล้ำน่าน อันเป็มนมต์เสน่ห์ที่ชวนให้หลงใหล และยังสื่อให้เห็นถึงความสามัคคีกลมเกลียวของชาวน่าน นำไปสู่การอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสันติสุข

4.1.3 วัฒนธรรมดนตรีพื้นเมืองน่าน

อารยธรรมท้องถิ่นที่สั่งสมมานานกว่า 700 ปี ก่อเกิดงานศิลปะที่แยกออกเป็นแขนงต่าง ๆ อันมีความเกี่ยวเนื่องกับวิถีชีวิต ภูมิปัญญาดั้งเดิมของชาวน่าน ที่ส่งผลต่อการสรรค์สร้าง ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นจังหวัดน่าน ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความเชื่อ ความศรัทธาเป็นส่วนใหญ่ อาทิ การสรรค์สร้างงานศิลปะเพื่อถวายแด่พระพุทธศาสนา ในรูปแบบภาพจิตรกรรมฝาผนัง การหล่อพระพุทธรูป เครื่องสักการะล้านนา อีกทั้งยังมีการสรรค์สร้างนาฏดุริยศิลป์ท้องถิ่นน่าน ที่แสดงให้เห็นถึงประวัติความเป็นมา อาทิ การขับชอพรรณนาถึงบรรยากาศการย้ายเมืองจาก เมืองวรนครมายังเวียงภูเพียงแช่แห้ง โดยการขบวนเรือที่ไหลล่องตามลำน้ำน่าน ตลอดระยะทางเกิด ความเจ็บเหงา และหวนคะนึงถึงบ้านเกิดเมืองนอน จึงได้ตีตีป็น สีสะล้อ ขับชอบรรยายถึงบรรยากาศ เพื่อให้คลายจากความเหงา จึงเป็นที่มาของ “ทำนองล่องน่าน” อีกทั้งยังมีการพ่อนรำประกอบกับ ดนตรี และมีชื่อเรียกว่า “พ่อนล่องน่าน” และเมื่อพระอาทิตย์ใกล้จะลาลับ เป็นสัญญาณที่ จำต้องลาจาก จึงได้บรรเลงทำนองที่เรียกว่า “ทำนองลับแลง” ซึ่งหมายถึงการรำลา ประดุจดัง พระอาทิตย์ที่จะต้องลลับเพื่อเป็นสัญญาณแห่งการผันแปรเข้าสู่ห้วงราตรี แสดงให้เห็นถึงอัตลักษณ์ ของกลุ่มชาติพันธุ์ อาทิ เปรี่ะห์ ถูกสร้างสรรค์โดยภูมิปัญญาของ กลุ่มชาติพันธุ์ลัวะ (ถิ่น) จังหวัดน่าน ใช้ตีประกอบการละเล่นในงานรื่นเริง และใช้ตีประกอบพิธีกรรมของชาวลัวะ (ถิ่น) แสดงให้เห็นถึง ภูมิปัญญาท้องถิ่นน่าน อาทิ การสร้างสรรค์เครื่องดนตรีประจำท้องถิ่นจังหวัดน่าน และขนานนามว่า “สะล้อก๊อบ หรือสะล้อเมืองน่าน” มีลักษณะแตกต่างจากสะล้อเชียงใหม่ คำว่า “ก๊อบ” หมายถึง นม สะล้อก๊อบ (สะล้อเมืองน่าน) จึงมีลักษณะเด่นคือเป็นสะล้อที่มีนมคั่นอยู่ตามตำแหน่งเสียง “ป็นเมืองน่าน” มีลักษณะคล้ายคลึงกับซิ่งเชียงใหม่ และคล้ายคลึงกับพิณของภาคอีสาน เป็นเครื่องดนตรีประเภทดีด มีสี่ 4 สาย ขนาดเดียว แตกต่างกับซิ่งของเชียงใหม่ ซึ่งมี 3 ขนาด คือ ซิ่งหลวง ซิ่งกลาง ซิ่งน้อย แสดงถึงความเชื่อในพระพุทธศาสนา อาทิ การตีกลองบูชา เพื่อถวาย หรือสักการบูชาแด่พระพุทธศาสนา ในงานมงคลต่าง ๆ การพ่อนเมือง หรือพ่อนล่องน่าน นำหน้าขบวนแห่ต่าง ๆ ศิลปวัฒนธรรมเหล่านี้เป็นสมบัติอันล้ำค่าที่อยู่เคียงคู่กับผืนแผ่นดินน่าน เป็นเอกลักษณ์อันโดดเด่น อันชวนให้ผู้มาเยือนต้องหลงใหล อีกทั้งยังเป็นมนต์เสน่ห์ที่ต้องพระหฤทัย สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี พระองค์ท่าน ทรงใช้ทรัพย์ส่วนพระองค์ สร้างพระตำหนักยังบริเวณริมแม่น้ำน่าน ตำบลคูใต้อำเภอเมือง จังหวัดน่าน และพระราชทานนาม “พระตำหนักงน้อย” และพระองค์ท่านทรงมีพระราชดำรัส ที่นำมาซึ่งความปลาบปลื้มปิติ และน้อมสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณอันหาที่สุดมิได้ “รักเมืองน่าน น่านคือบ้านหลังที่สอง และขอให้ชาวน่านรักษาวัฒนธรรมแบบนี้ไปนาน ๆ”

ภาพที่ 4.5 สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี พระผู้ทรงสืบสาน ส่งเสริม และอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมพื้นเมืองน่าน
ที่มา: ศรีณญพงศ์ อินจืด และคณะ 2 เมษายน 2566

จากที่กล่าวมาข้างต้น คณะผู้วิจัยสามารถสรุปได้ว่า จังหวัดน่าน ตั้งอยู่ทางภาคเหนือของประเทศไทย อยู่ทางภาคตะวันออกของจังหวัดในภาคเหนือ หรือที่เรียกกันว่า “อารยธรรมล้านน่าน หรืออารยธรรมล้านนาตะวันออก” ตามจารึกพงศาวดารเมืองน่าน ประวัติศาสตร์น่านได้เริ่มต้นขึ้นอย่างชัดเจน เมื่อราวพุทธศตวรรษที่ 18 สถาปนามิสาครเป็นพื้นที่เขตภูเขาสูงชั้น อุดมไปด้วยทรัพยากรธรรมชาติ อีกทั้งยังมีวิถีชีวิต ภูมิปัญญา จารีตประเพณี และศิลปวัฒนธรรมที่โดดเด่นและเป็นเอกลักษณ์ที่สามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติมาเที่ยวยังสถานที่ท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม และสถานที่ท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติ ในเขตพื้นที่จังหวัดน่าน

4.2 การประพันธ์บทร้องและทำนองเพลง “ฮ่มธงน้อย” ภู่อลนั้ง

4.2.1 การประพันธ์บทร้อง

คณะผู้วิจัยได้ประพันธ์บทร้องโดยการนำทำนองล่องน่าน มาเป็นแบบแผน โดยยึดเอาฉันทลักษณ์ของทำนองล่องน่าน มาดัดแปลงเพื่อให้เข้ากับทำนองที่คณะผู้วิจัยได้ประพันธ์ขึ้น อีกทั้งยังได้นำรูปแบบฉันทลักษณ์ทำนองขับทุ้มหลวงพระบางมาดัดแปลงและเรียบเรียงใหม่เพื่อให้เข้ากับทำนองที่ประพันธ์ขึ้น ทั้งนี้ยังมีการนำคำขวัญประจำจังหวัดน่าน และบทร้องที่เป็นการละเล่น ร้องตามเสียงเปรี๊ยะของชาวลัวะ (ถิ่น) มาผสมผสานอยู่ในบทประพันธ์ ซึ่งมีแสดงให้เห็นถึงความมั่งคั่งตามบริบททางสังคมของจังหวัดน่าน ความหลากหลายของกลุ่มชาติพันธุ์ในจังหวัดน่าน การท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติ การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ใต้ร่มพระบารมี

สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ซึ่งคณะผู้วิจัยได้แบ่งบทร้องออกเป็น 3 ช่วง ดังนี้

ช่วงที่ 1 แก่เห้านันทบุรี สื่อถึงบริบททางสังคมของจังหวัดน่าน ความอุดมสมบูรณ์ของธรรมชาติ ศิลปวัฒนธรรม วิถีชีวิต และกลุ่มชาติพันธุ์ในจังหวัดน่าน

ช่วงที่ 2 ใช้การเดี่ยวยสละล้อก็อบสื่อถึงความโศกเศร้าเสียใจต่อการสูญเสียแหล่งป่าซึ่งเป็นเสมือนแหล่งชีวิต มนุษย์กับป่าต้องพึ่งพาอาศัยกัน เมื่อสิ้นป่าแล้วมนุษย์ก็เหมือนสิ้นใจ ดังพระราชดำรัส สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี “คนอยู่ร่วมกับป่า”

ช่วงที่ 3 แม่ไม้พัฒนา สื่อถึงสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เมื่อครั้งพระองค์ท่านเสด็จพระราชดำเนินมาจังหวัดน่าน พระองค์ท่านทรงประกอบพระราชกรณียกิจงานนันทนาการ พระราชทานโครงการภูฟ้าพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริ เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของชาวน่านและโครงการ “รักษูป่าน่าน” เพื่อฟื้นฟูและแก้ไขปัญหาความเสื่อมโทรมของป่าน่านให้กลับมาอุดมสมบูรณ์ดังเดิม และทรงส่งเสริมภูมิปัญญา งานหัตถกรรม งานฝีมือต่าง ๆ อันเป็นเอกลักษณ์พื้นเมืองน่าน

ช่วงที่ 4 ชื่นจิ่ว “ฮ่มธงน้อย” สื่อถึงชาวน่านต่างร่วมใจเทิดไท้พระบารมี สุขเกษมเปรมปรีดี ไตร่ตรมพระบารมีสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี พระองค์ท่านทรงส่งเสริม และอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม นาฏกรรม ดนตรีจังหวัดน่าน อีกทั้งพระองค์ท่านทรงส่งเสริมการท่องเที่ยวในจังหวัดน่าน ทั้งเชิงธรรมชาติ และเชิงวัฒนธรรม สมดังพระสมัญญานาม “วิศิษฏ์ศิลปิน”

บทร้อง

การสร้างสรรค์บทเพลง “ฮ่มธงน้อย” ๒๕๖๕

ช่วงที่ 1 เก้าเห้ง้านนทบุรี

- เกริน คำขวัญประจำจังหวัดน่าน

แข่งเรือลือเลื่อง เมืองงาช้างดำ จิตรกรรมวัดภูมินทร์ แดนดินส้มสีทอง เรืองรอง
พระธาตุแช่แห้ง

- กลอนดัดแปลงจากทำนองดาคน่าน

ด้าวแดนเขตชั้นไพโรพรรณพวงนา

เบื่องบูรพาล้านนาชาติรี

อารยธรรมน่านนที

ศิลปะดนตรีวิถีประชา

ชาติพันธุ์ลือเลื่องภูมิผญา

สืบมาบ่เสื่อมสูญ

ครบครันบริบูรณ์จำรูญเฝ้าพงศ์

- ร้องภาษาชาติพันธุ์ลัวะ (ถิ่น)

กุงกุงกั้งนะชิกุงกั้ง

กุงกุงกั้งนะชิกุงกั้งฮู้

ช่วงที่ 2 ประชาชีฮ้ำให้

ใช้การเดียวสล้อก็อบสื่อถึงความโศกเศร้าเสียใจต่อการสูญเสียแหล่งป่าซึ่งเป็นเสมือนแหล่ง
ชีวิต มนุษย์กับป่าต้องพึ่งพาอาศัยกัน เมื่อสิ้นป่าแล้วมนุษย์ก็เหมือนสิ้นใจ ดังพระราชดำรัส สมเด็จพระ
พระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี “คนอยู่ร่วมกับป่า”

ช่วงที่ 3 แม่ไต้พัฒนา

- กลอนดัดแปลงจากทำนองล่องน่าน

ขบวนเสด็จพระราชดำเนิน

ปวงประชาสรรเสริญแซ่ซ้องพระบุญญา

พระราชทานโครงการไฟฟ้า

ทรงพัฒนาคุณค่าชีวิต

พระเสโทราตรดรณี

ฉ่าชื่นฤตินันทบุรีพารา

รักษ่าน่านโครงการประทานมา

คืนชีวิตพวงนาขึ้นชีวาประชาชี

ผ้าซิ่นงามลายน้ำไหล

งามวิไลเครื่องเงินรุจิรา

พระสงเสริมภูมิผญา

ตกแต่งกายฝ้าน่านนันทบุรี

ช่วงที่ 4 ซิ่นจิวา “ฮ่มธงน้อย”

- กลอนตัดแปลงจากทำนองขับทุ้มหลวงพระบาง

กราบบาทให้ข้าขอน้อมไหว้สมเด็จพระกนิษฐาฯ

พระเทพรัตนราชสุดาฯ แม่ต้นบุญฟ้าแผ่ปารมี

คำร่ำมา “ฮักเมืองน่านนันทบุรี

ตำหนักธงน้อยแห่งนี้ ประดุจบ้านหลังที่สอง”

ปิ่น สะล้อ ซอ กลอง ลำนำแซ่ซ้องดวงใจผองประชา

ทรงอุปถัมภ์หัตถกรรม การศึกษา

การท่องเที่ยวงามตา ถนนลอยฟ้า บ่อเกลืองามสม

ชาน่านภิรมย์เกษมสุขสมใต้ “ฮ่มธงน้อย”

*เจ้าดอกเอย (เจ้าดอกเอย)

เจ้าดอกเอย (เอ้ยละว้า) เจ้าดอกชมพู่ภูคา

พระบารมีปกเกล้าประชา

พระพุทธานาคินฯ ฮักษา

ศูนย์รวมใจผองน่านพารา

พระกนิษฐาฯ ทรงพระเจริญ

งามดอยวาว เสมอดาว ดอยภูคา

ตระการตาที่ขุนสถาน

ถนนคนเดินเพลิดเพลินเบิกบาน

หอศิลป์ริมน่าน “วิศิษฐศิลป์น่าน”

1) ฉันทลักษณ์บทร้อง การสร้างสรรค์บทเพลง “ฮ่มธงน้อย” ^{๒๕๖๕}

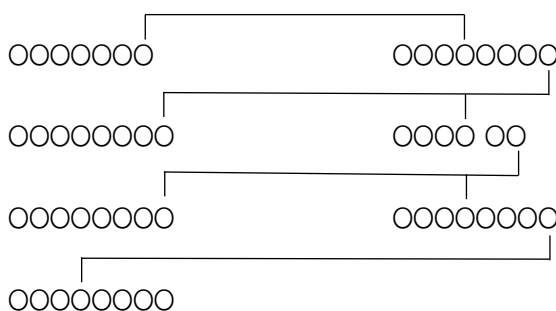
การประพันธ์บทร้อง การสร้างสรรค์บทเพลง “ฮ่มธงน้อย” ใช้รูปแบบการประพันธ์ 3 ลักษณะ คือ

- การประพันธ์แบบทำนองดาดน่าน ลักษณะเด่น คือ ใช้เป็นบทนำ เป็นทำนองที่ต้องบรรเลงก่อนการแสดงขอ เป็นการเกริ่นเพื่อให้ทราบว่า จะเริ่มทำการแสดงแล้ว อีกทั้งยังเป็นทำนองที่มีลักษณะคำประพันธ์ที่เกิดจากภูมิปัญญาชาวบ้าน จึงมิได้กำหนดแบบแผนที่ตายตัว เพียงแต่ทำอย่างไรให้เกิดสุนทรียะ และไพเราะเท่านั้น

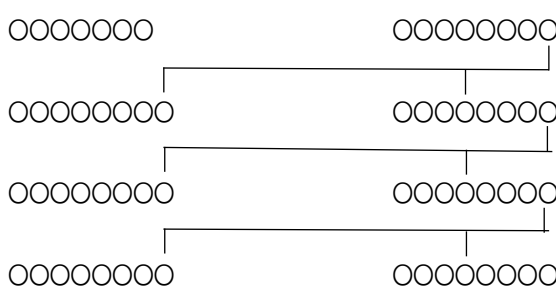
- การประพันธ์แบบทำนองล่องน่าน ลักษณะเด่น คือ เป็นการพรรณนาในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง มีการสัมผัสคำทั้งในระหว่างวรรค ระหว่างบาท และระหว่างบท หรืออาจจะไม่สัมผัสคำกันก็ได้ เนื่องจากทำนองล่องน่าน สันนิษฐานว่าเกิดขึ้นเมื่อครั้งย้ายเมืองในสมัยพญาการเมือง โดยได้จัดตั้งขบวนเรือ และอพยพไพร่ฟ้าประชาราษฎร์ล่องเรือตามลำน้ำน่าน ไปสู่ยังที่ตั้งของเมืองใหม่ (เวียงภูเพียงแช่แห้ง) ระหว่างทางเกิดความเจ็บเหงาจึงได้นำเอาเครื่องดนตรีที่ติดตัวมาร่วมกันบรรเลงและขับร้อง ต่อมาจึงเรียกทำนองนี้ว่า “ทำนองล่องน่าน” ดังนั้น ลักษณะคำประพันธ์ทำนองล่องน่านจึงไม่ได้กำหนดแบบแผนที่ตายตัวดังเช่นกลอนสุภาพ

- การประพันธ์โดยดัดแปลงทำนองขับทุ้มหลวงพระบาง ลักษณะเด่น คือ เป็นทำนองเชิงปฏิพากย์ มีการร้องโต้ตอบ มีอิสระในการสัมผัสคำ ทั้งนี้คณะผู้วิจัยได้ดัดแปลงการประพันธ์ขึ้นโดยมีเพียง บทร้อง ไม่มีการร้องโต้ตอบ

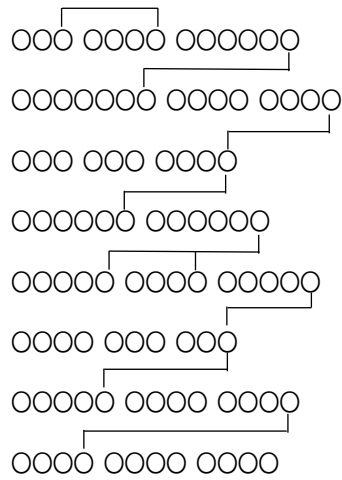
การประพันธ์แบบทำนองดาต่านาน

การประพันธ์แบบทำนองล่องน่าน

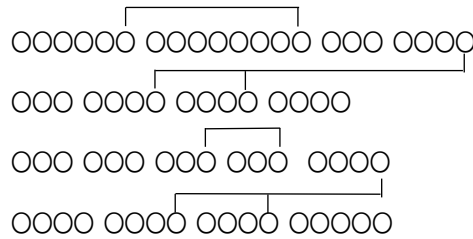

การประพันธ์แบบทำนองขับทุ้มหลวงพระบาง

*เจ้าดอกเอ๋ย (0000)

เจ้าดอกเอ๋ย (0000)

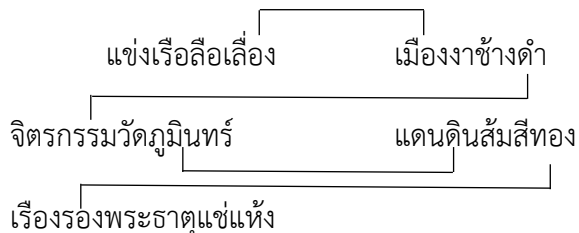

การประพันธ์บทร้องเพลง “ฮ่มธงน้อย” ^{๒๕๓๕} ยึดรูปแบบการประพันธ์ของทำนอง ดาดน่าน ทำนองล่องน่าน และทำนองขับทุ้มหลวงพระบางมาดัดแปลงเพื่อให้เข้ากับทำนองของ บทเพลงที่ได้ประพันธ์ขึ้นใหม่ เพราะในบทร้องต้องการใช้ภาษาที่มีสำเนียงพื้นถิ่นภาคเหนือ (ภาษาพื้นเมืองน่าน) และภาษาของกลุ่มชาติพันธุ์ในจังหวัดน่านมาผสมผสานกัน เนื่องมาจาก ไม่สามารถสัมผัสในรูปแบบของฉันทลักษณ์กลอนต่าง ๆ ได้ จึงมีการนำเอาทำนองดาดน่าน ทำนองล่องน่าน และทำนองขับทุ้มหลวงพระบาง ซึ่งเป็นทำนองพื้นบ้านมาดัดแปลง อาทิ นำเอา บางช่วงของทำนองมาสอดแทรกเข้ากับทำนองของบทเพลงที่ได้ประพันธ์ขึ้นใหม่ เพื่อให้เข้ากับ รูปแบบของการประพันธ์

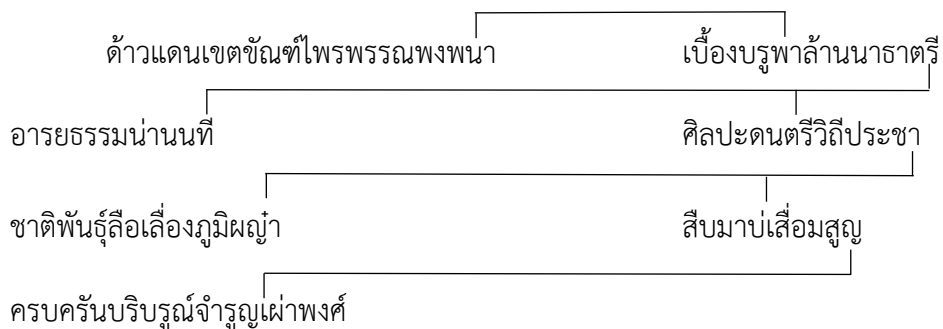
2) คำสัมผัสในแต่ละบท

ช่วงที่ 1 เก้าเห้งงำนั้นทบุรี

- เกริ่น คำขวัญประจำจังหวัดน่าน

- กลอนทำนองคาน่าน

- ร้องภาษาชาติพันธุ์ลัวะ (ถิ่น)

คำประพันธ์ที่เป็นภาษากลุ่มชาติพันธุ์ลัวะ (ถิ่น) ในจังหวัดน่าน คณะผู้วิจัยได้ดัดแปลงมาจากการละเล่นของกลุ่มชาติพันธุ์ลัวะ (ถิ่น) ที่มีการขับร้องเลียนเสียงเครื่องดนตรี “เปรี๊ยะ” ซึ่งเป็นเครื่องดนตรีประจำกลุ่มชาติพันธุ์ลัวะ (ถิ่น) จังหวัดน่าน

กุงกุงกั้งนะซิกุงกุงกั้ง

กุงกุงกั้งนะซิกุงกุงฮิ้ว

ช่วงที่ 2 ประชาชีฮ้ำไห้

ใช้การเดี๋ยวล้อก้อบสื่อถึงความโศกเศร้าเสียใจต่อการสูญเสียแหล่งป่าซึ่งเป็นเสมือนแหล่งชีวิต มนุษย์กับป่าต้องพึ่งพาอาศัยกัน เมื่อสิ้นป่าแล้วมนุษย์ก็เหมือนสิ้นใจ ดังพระราชดำรัส สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี “คนอยู่ร่วมกับป่า”

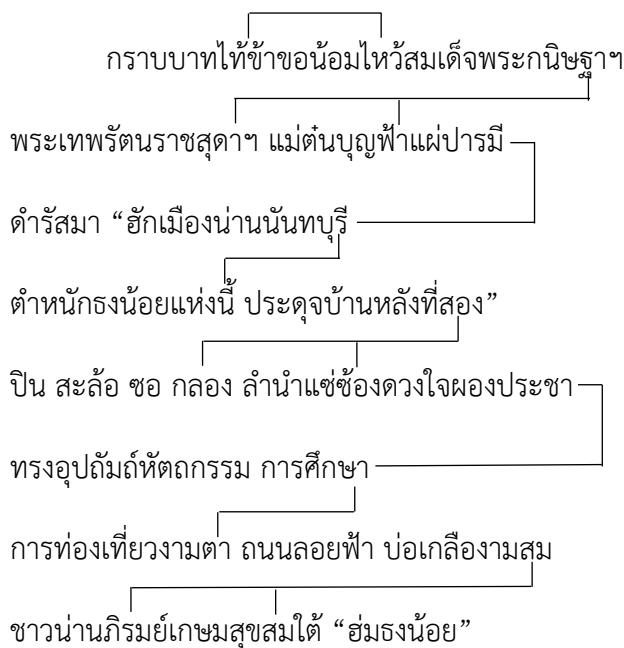
ช่วงที่ 3 แม่ทัพพัฒนา

- กลอนทำนองล่องน่าน

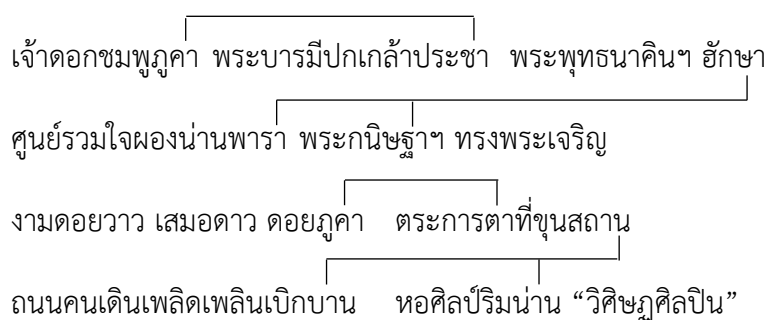
ช่วงที่ 4 ซิ่นจิวา “ฮ่มธงน้อย”

- กลอนทำนองขับท่อมหลวงพระบาง

*เจ้าดอกเอย (เจ้าดอกเอย)

เจ้าดอกเอย (เอ้ยละว้า)

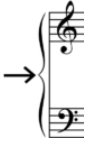

3) สัญลักษณ์การบันทึกโน้ต

คณะผู้วิจัยได้กำหนดสัญลักษณ์ในการบันทึกโน้ตเครื่องดนตรีประเภทเครื่องดนตรีพื้นเมือง น่าน เครื่องดนตรีชาติพันธุ์ และเครื่องดนตรีไทย โดยใช้การบันทึกเป็นพยัญชนะ ดังนี้

ด	แทนเสียง	โด	ซ	แทนเสียง	ซอล
ร	แทนเสียง	เร	ล	แทนเสียง	ลา
ม	แทนเสียง	มี	ท	แทนเสียง	ที
ฟ	แทนเสียง	ฟา	ดี	แทนเสียง	โดสูง
รี	แทนเสียง	เรสูง	มี	แทนเสียง	มีสูง

ส่วนการบันทึกโน้ตเครื่องดนตรีสากล คณะผู้วิจัยได้กำหนดสัญลักษณ์ในการบันทึกโน้ตโน้ตทางดนตรีสากล ดังนี้

	แทน	ถ้าหัวของกุญแจอยู่ที่เส้นบรรทัดใด เส้นนั้นจะถูกกำหนดให้เป็นโน้ตตัว ซอล
	แทน	ถ้าหัวของกุญแจอยู่ที่เส้นบรรทัดใด เส้นนั้นจะถูกกำหนดให้เป็นโน้ตตัว ฟา
	แทน	ให้โน้ตตัวดำมีค่าเป็น 1 จังหวะ และมี 4 จังหวะใน 1 ห้อง
	แทน	โน้ตตัวบนบรรทัดห้าเส้นเชื่อมต่อกันอยู่และควรเล่นด้วยกัน
	แทน	โน้ตตัวกลม
	แทน	โน้ตตัวขาว

- แทน โน้ตตัวดำ
- หรือเมื่อมี 2 ตัวติดกันจะเขียน แทน โน้ตเชบิต 1 ชั้น
- หรือเมื่อมี 2 ตัวติดกันจะเขียน แทน โน้ตเชบิต 2 ชั้น
- แทน ตัวหยุดเทียบเท่าโน้ตตัวกลม
- แทน ตัวหยุดเทียบเท่าโน้ตตัวขาว
- แทน ตัวหยุดเทียบเท่าโน้ตตัวดำ
- แทน ตัวหยุดเทียบเท่าโน้ตเชบิต 1 ชั้น
- แทน ตัวหยุดเทียบเท่าโน้ตเชบิต 2 ชั้น
- แทน โน้ตที่ต้องเล่นให้ต่ำลงมาครึ่งเสียง
- แทน เล่นโน้ตให้สั้นลงกว่าโน้ตปกติ
- แทน พักตามจำนวนบาร์ที่กำหนด
- แทน สิ้นสุดการบรรเลง

ส่วนการบันทึกโน้ตเครื่องประกอบจังหวะ คณะผู้วิจัยได้ใช้คำและสัญลักษณ์ในการแทนเสียง ดังนี้

ป่ง, โป้่ง, โป๊ะ	แทนเสียง กลองป่งโป้่ง
เต่ง, ถึ้ง	แทนเสียง กลองเต่งถึ้ง
ฉิ่ง-ฉับ	แทนเสียง ฉิ่ง
ส่วง	แทนเสียง ฉาบใหญ่
โหม้ง-หมุย	แทนเสียง ฆ้องโหม้ง
ก๊อก	แทนเสียง เกราะไม้
*	แทนเสียง ระฆังราว
#	แทนเสียง ฉฉ
o	แทนเสียงทิมปานี
/	แทนเสียงขลุ่ยนก
∪ บนตัวโน้ต	แทนการบรรเลงแบบสะบัด

4.2.2 การประพันธ์ทำนอง

1) การสร้างสรรค์บทเพลง “ฮ่อมธงน้อย” ^{๒๕๐๑} คณะผู้วิจัยได้ปรับระดับเสียงของเครื่องดนตรีที่ใช้ในการบรรเลงทำนองอันประกอบไปด้วย เครื่องดนตรีพื้นเมืองน่าน เครื่องดนตรีชาติพันธุ์ในจังหวัดน่าน และเครื่องดนตรีไทยให้เข้ากับเครื่องดนตรีสากล โดยปรับระดับเสียงเป็น คีย์ C เครื่องดนตรีพื้นเมืองน่าน ได้แก่ สะล้อ ก้อบ ปินเมืองน่าน เครื่องดนตรีชาติพันธุ์ในจังหวัดน่าน ได้แก่ เปรี๊ยะห์ เครื่องดนตรีไทย ได้แก่ ซ้องวงใหญ่ ขลุ่ยเพียงออ นอกจากนี้เครื่องดนตรีร่วมสมัย ได้แก่ ขลุ่ยน้ำเต้า ใช้ระดับเสียงเป็นคีย์ C เช่นเดียวกัน

ช่วงที่ 1 เก้าเหง้านันทบุรี

เกริ่น สะล้อ ร้องเดี่ยว

----	--- ซ	- ด - ด	--- ด	--- ซ	----	- ซ - ซ	- ล - ซ
----	- ม ม ซ	-- - ซ	- ม - ม	----	----	- ร - ร	- ม ด ร
----	- ร - ร	- ม - ซ	- ร - ด				

ริ้ว

- ม ร ด	--- ร	--- ม	- ซ - ร	- ม - ซ	- ร - ม	- ซ - ล	ด ซ ล ด
--- ด	--- ร	--- ม	--- ซ	--- ล	--- ซ	--- ม	ซ ร ม ด
--- ด	----	----	----				

สร้อย เปรี๊ยะห์ตัวที่ 1

--- ซ	- ม - ซ	-- ด ซ	- ม - ซ	--- ซ	- ซ - ซ	- ซ ล ซ	- ม - ซ
-------	---------	--------	---------	-------	---------	---------	---------

เปรี๊ยะห์ตัวที่ 2

--- ร	- ท - ร	-- ม ร	- ท - ร	--- ร	- ร - ร	- ร ม ร	- ท - ร
-------	---------	--------	---------	-------	---------	---------	---------

ร้องเดี่ยว

--- ด	- ร ม ซ	- ล ด ล	ซ ล ด ซ	--- ด	- ร ม ซ	- ม ซ ม	- ม ร ด
--- ล	ด ม ร ด	--- ล	-- ม ซ	--- ม	ซ ม ร ด	-- ซ ด	-- ร ม
--- ล	ด ม ร ด	- ด - ร	- ม - ซ	----	- ม ซ ล	-- ด ล	ซ ม - ซ
- ม ร ม	ซ ม ร ด	- ร ม ร	ด ล - ด				

สร้อยตัด เปรี่ะห์ตัวที่ 1

--- ช	- ม - ช	-- ด ช	- ม - ช	--- ช	- ช - ช	- ช ล ช	- ม - ช
-------	---------	--------	---------	-------	---------	---------	---------

เปรีะห์ตัวที่ 2

--- ร	- ท - ร	-- ม ร	- ท - ร	--- ร	- ร - ร	- ร ม ร	- ท - ร
-------	---------	--------	---------	-------	---------	---------	---------

----	- ม - ร	----	ด ร ม ช	--- ม	-- ล ช	--- ช	-- ร ม
--- ล	-- ช ล	-- ด ม	-- ด ร	-- ม ร	ด ร ม ด	- ด - ล	ช ล ด ช
--- ด	ร ม ฟ ช	--- ล	-- ด ม	- ด ร ม	ช ม ร ด	- ร ม ร	ด ล - ด

สร้อย เปรี่ะห์ตัวที่ 1

--- ช	- ม - ช	-- ด ช	- ม - ช	--- ช	- ม - ช	- ช ล ช	- ม - ช
--- ช	- ม - ช	-- ด ช	- ม - ช	--- ช	- ช - ช	- ช ล ช	- ม - ช

เปรีะห์ตัวที่ 2

--- ร	- ท - ร	-- ม ร	- ท - ร	--- ร	- ท - ร	- ร ม ร	- ท - ร
--- ร	- ท - ร	-- ม ร	- ท - ร	--- ร	- ร - ร	- ร ม ร	- ท - ร

ช่วงที่ 2 ประชาชี้อำให้

สะล้อ เดี่ยว จังหะพิเศษ

----	--- ร	--- ด	----	- ช - ท	- ด - ร	- ชู - ช	- ท - ดทช
----	- ด - ร	-- ด ท	- ช ท ด	--- ม	ฟ ม - พล	- ทู - ด	- ม - พ
--- ช	- ด ท ช	- ด - รฟ	- ช - ท	- ด - รฟ	- ช - ท	- ด - -	----
--- ม	- พ - ม	- พ - ช	----				

ช่วงที่ 3 แม่ให้พัฒนา

จังหวะอัตราสองชั้น

----	คํม ซล	ดล ซม	ร ม ซ ร	----	ดรม - ซล	ดล ซม	ร ม ด ร
- ม ร ซ	- ม ร ม	ซ ม ร ด	ร ด ซ ล	- ม ร ซ	- ม ร ม	ซ ม ร ม	ซ ล ซ ล

ร้องเดี่ยว

----	คํม ซล	คํล ซม	ร ม ซ ร	----	คํม ซล	-- ซม	ร ม ด ร
- ม ร ม	ซ ม ร ม	ซ ม ร ม	ซ ล ซ ล	----	- ม ร ม	ซ ม ร ด	ร ด ซ ล
----	คํม ซล	-- คํล	ซ ม ร ซ	----ม	- ม ร ม	ซ ม ร ม	ซ ล ซ ล
----	คํม ซล	คํล ซม	ร ม ซ ร	----	คํม ซล	-- ซม	ร ม ด ร
- ม ร ม	ซ ม ร ม	ซ ม ร ม	ซ ล ซ ล	----	- ม ร ม	ซ ม ร ด	ร ด ซ ล
----	คํม ซล	-- คํล	ซ ม ด ร	- ม ร ม	ซ ม ร ม	ซ ม ร ม	ซ ล ซ ล

จังหวะอัตราสองชั้น

ร้องคู่

--- ล	-- คํซ	--- ม	-- ซํร	--- ล	-- คํซ	-- ซม	- ซม ร
--- ล	-- ม ซ	--- ซ	-- ด ร	- ด - ล	- ด - ด	- ด ร ม	ซ ม ร ด
----	- ล คํซ	----	- ม ซ ร	----	- ล คํซ	---	- ม ด ร
----	- ล ม ซ	----	- ม ด ร	-- ด ล	- ด - ด	- ด ร ม	ซ ม ร ด
----	คํล คํซ	ล ซ ล ม	ร ม ด ร	- ม ร ซ	- ม ร ม	ซ ม ร ม	ซ ล ซ ล

ช่วงที่ 4 ขึ้นจ๊ว “ฮ่มรงน้อย”

จั้งหะฮั้ตราสองชั้น

----	----	---ม	---ช	----	คั้ลชม	--ด ร	-ม-ช
----	----	-มชล	ชม-ร	-มช ร	มรดล	-ด-ม	--รด

ร็องคู้

----	----	---ม	---ช	----	คั้ลชม	--ด ร	-ม-ช
----	----	-มชล	ชม-ร	-มช ร	มรดล	-ด-ม	--รด
----	----	---ม	--ชคั้	----	-ลชม	--รด	ร ม-ร
----	----	---ด	---ม	----	-ด-ม	--ด ร	-ม-ช
----	----	-มชล	ชม-ร	-มช ร	มรดล	-ด-ม	--รด
----	----	---ม	-ชลคั้	----	-ลชม	--รด	ร ม-ร
----	----	---ด	---ม	----	-ด-ม	--ด ร	-ม-ช
----	----	-มชล	ชม-ร	-มช ร	มรดล	-ด-ม	--รด
----	----	-ชั้-ด	---ร	----	----	-ล-ฟ	ชล-ช
----	ดลชฟ	--ชฟ	-ม-ร	-ชั้--	-มรด	----	ร มด ร
----	ช มชช	--มช	--มร	----	ช ม-ช	--ลช	--มร
----	-ม-ช	-มลช	-ม-ร	-ม-ร	-ด-ล	--ด ม	--รด
----	-ลรด	-ลรด	-ลชล	----	ลช-ล	--ด ม	--ด ร
----	ช มชช	--ลช	-ม-ร	-ม-ร	-ด-ล	มด ร ม	--รด
----	-ลรด	-ลรด	-ลชล	----	-ลรด	-ลรด	-รลด
----	-ลรด	-ลรด	-ลชล	----	-ลรด	-ลรด	-รลด

จั้งหะฮั้ตราชั้นเดียว

(----	ช มช ร	ม รดล	ชลดช	----	ช มช ร	ม ร มด	ม รช ม
----	ชลด ร	-ร มร	-ร มช	-ล-ช	-ม-ช	ดลชฟ	ชด ร ม
--มร	ดล-ด	ช-ดล	ชม-ช	ร-มร	ดล-ด	ช---	ดชลด)

ลงจบ

----	---ช	--ลช	-มรด	----ล	-ด-ช	-ฟ-ม	-ร-ด
------	------	------	------	-------	------	------	------

2) โครงสร้างของทำนองเพลง

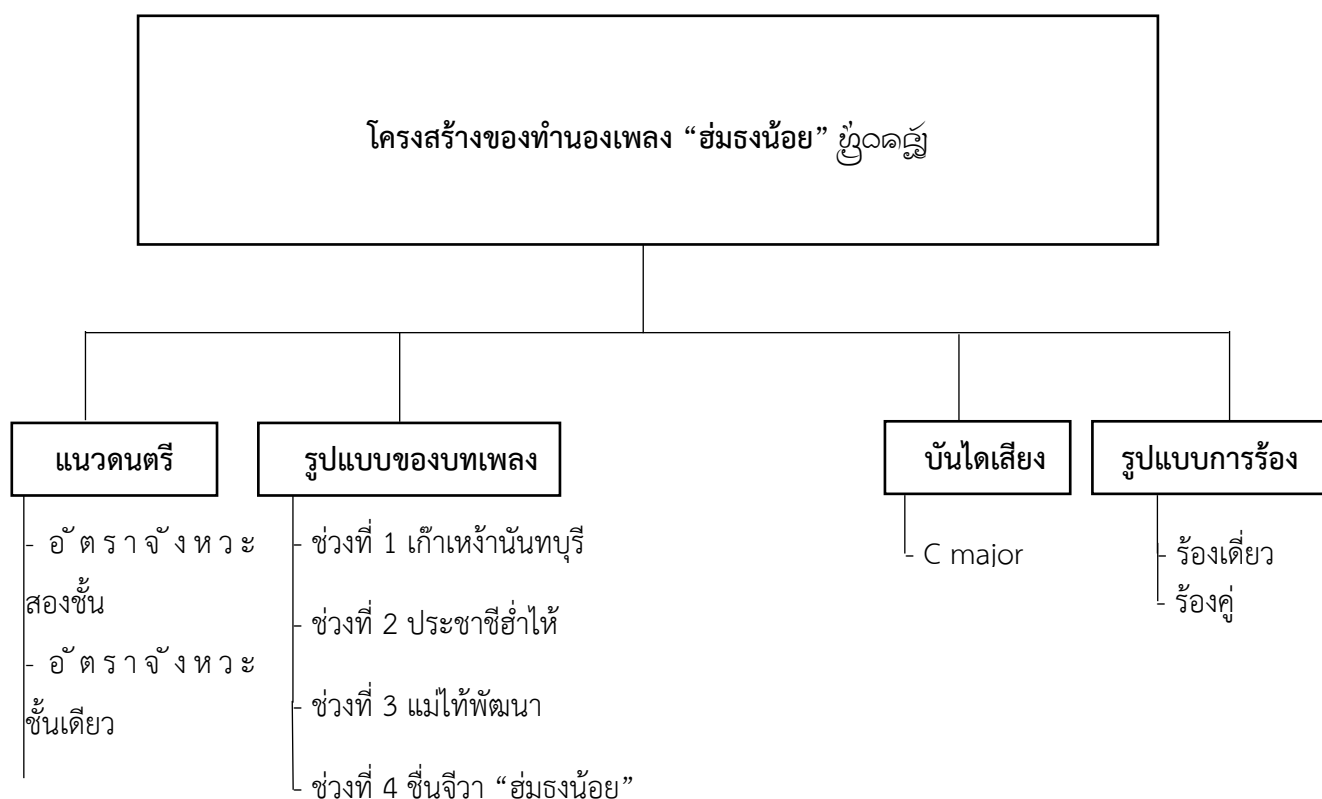
คณะผู้วิจัยได้ประพันธ์ทำนองเพลง “ฮ่อมธงน้อย” ชู้ดลฉู้ โดยกำหนดโครงสร้างของทำนองเพลง ดังนี้

ช่วงที่ 1 เก้าเห้ง้านันทบุรี บรรเลงโดยสอดแทรกทำนองดาต่านานในอัตราจังหวะสองชั้น

ช่วงที่ 2 ประชาชี้อ้าไห้ บรรเลงโดยใช้สละล้อก็อบเดี่ยว ไม่มีเครื่องประกอบจังหวะ

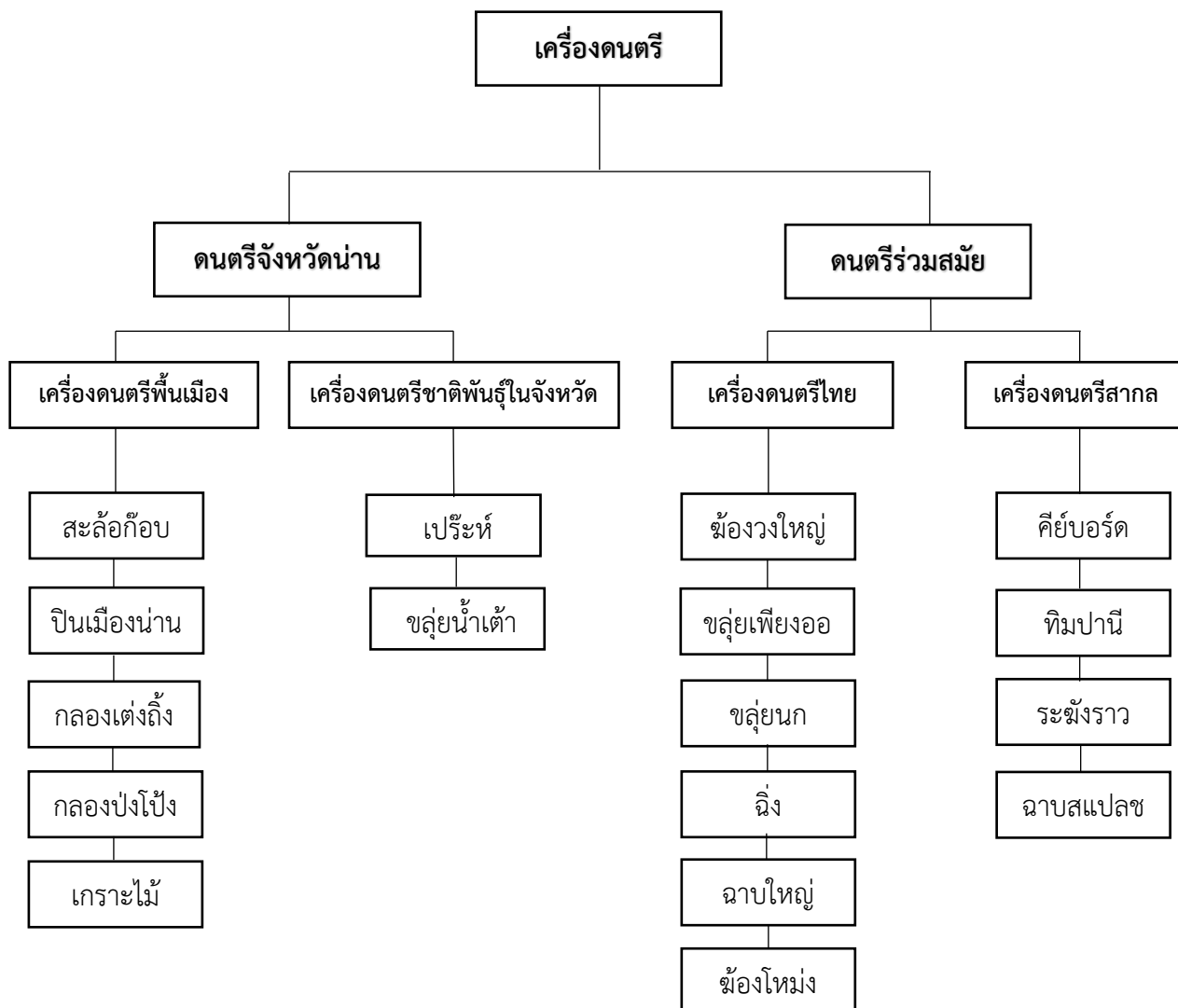
ช่วงที่ 3 แม่ไก่พัฒนา บรรเลงโดยสอดแทรกทำนองล่องน่านในอัตราจังหวะสองชั้น

ช่วงที่ 4 ซิ่นจิวา “ฮ่อมธงน้อย” บรรเลงโดยดัดแปลงทำนองขับท่อมหลวงพระบางในอัตราจังหวะสองชั้น และชั้นเดียว

ภาพที่ 4.6 แผนผังโครงสร้างทำนองเพลง “ฮ่อมธงน้อย” ชู้ดลฉู้

ที่มา: รินรดา ศรีละมุล และคณะ 4 สิงหาคม 2566

ภาพที่ 4.7 แผนผังเครื่องดนตรี

ที่มา: รินรดา ศรีละมูล และคณะ 4 สิงหาคม 2566

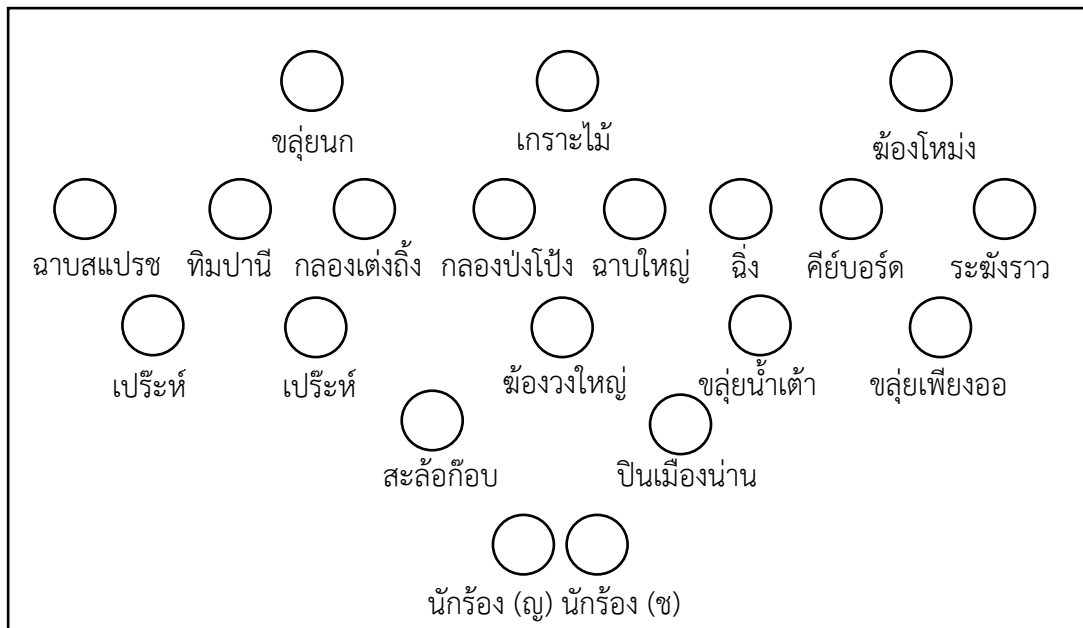
3) รูปแบบของวงดนตรีที่ใช้ในการบรรเลงบทเพลง “ฮ่มรงน้อย” ชู่อดฉู้

วงดนตรีที่ใช้ในการบรรเลงบทเพลง “ฮ่มรงน้อย” ชู่อดฉู้ บรรเลงในรูปแบบดนตรีร่วมสมัย โดยการนำเอาดนตรีพื้นเมืองน่าน ดนตรีชาติพันธุ์ในจังหวัดน่าน ดนตรีไทย และดนตรีสากล เครื่องดนตรีพื้นเมืองน่าน ได้แก่ สะล้อก๊อบ ปินเมืองน่าน กลองเต่งถึง กลองป๋องโป่ง เกราะไม้ และเครื่องดนตรีชาติพันธุ์ในจังหวัดน่าน ได้แก่ เปรี๊ยะห์ เครื่องดนตรีไทย ได้แก่ ฆ้องวงใหญ่ ขลุ่ยเพียงออ ขลุ่ยน้ำเต้า ขลุ่ยนก ฉิ่ง ฉาบใหญ่ ฆ้องโหม่ง เครื่องดนตรีสากล ได้แก่ คีย์บอร์ด ทิมปานี ระฆังราว ฉาบสแปลซ ในการผสมวงดนตรีดังกล่าวไม่ได้ยึดตามหลักจารีตของการผสมวงดนตรีไทย ทั้งนี้จะพิจารณาตามความเหมาะสมและความกลมกลืนของเสียงดนตรี คือ เครื่องดนตรีสากลจะอยู่ในตำแหน่งด้านหลัง เครื่องดนตรีไทยอยู่ตรงกลาง เครื่องดนตรีพื้นเมืองน่านและเครื่องดนตรีชาติพันธุ์ในจังหวัดน่านจะอยู่ด้านหน้า

ภาพที่ 4.8 วงดนตรีที่ใช้บรรเลงการสร้างสรรค์บทเพลง “ฮ่มรงน้อย” ชู่อดฉู้

ที่มา: ศรัณยูพงศ์ อินจืด และคณะ 18 ตุลาคม 2566

ภาพที่ 4.9 แผนผังวงดนตรีที่ใช้บรรเลงการสร้างสรรค์บทเพลง “ฮ่มธงน้อย” ผู้ดูแล

ที่มา: เลิศฤทัย เสาะแสวง และคณะ 4 สิงหาคม 2566

4.1 เครื่องดนตรีที่ใช้ในการบรรเลงช่วงที่ 1 เก้าเห่ง้านันทบุรี

สะล้อก๊อบ

ปิ่นเมืองน่าน

ขลุ่ยเพียงออ

ขลุ่ยน้ำเต้า

ขลุ่ยนก

เปรี๊ยะห์

เกราะไม้

ฆ้องวงใหญ่

กลองเต่งถึง

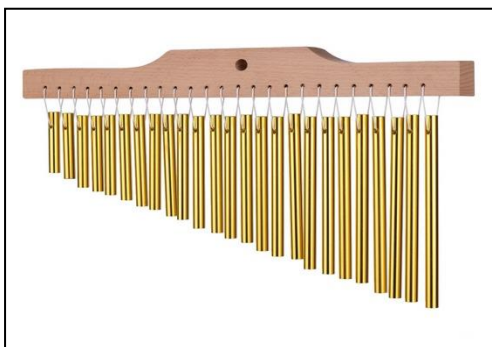
ฉาบใหญ่

ฆ้องโหม่ง

ฉาบสแปรช

ระฆังราว

คีย์บอร์ด

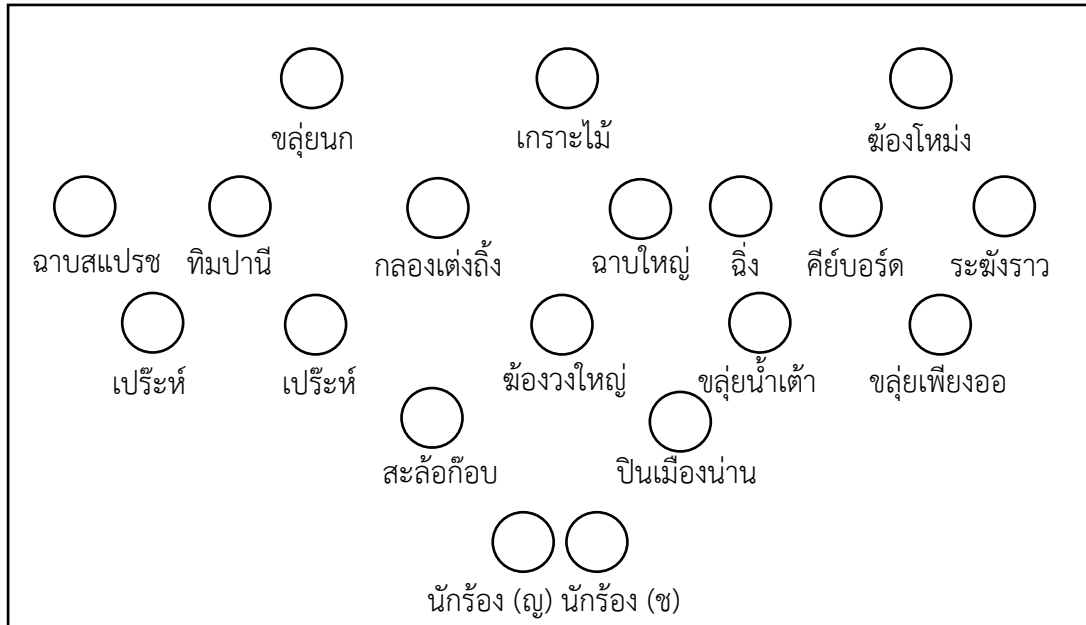
ทิมปานี

ฉิ่ง

ภาพที่ 4.10 เครื่องดนตรีที่ใช้ในการบรรเลงช่วงที่ 1 แก้วเห้านันทบุรี
ที่มา: เลิศฤทัย เสาะแสวง และคณะ 4 สิงหาคม 2566

รูปแบบการจัดตั้งวงดนตรีในการบรรเลงช่วงที่ 1 แก้วแห้วนนทบุรี

ภาพที่ 4.11 แผนผังการจัดตั้งวงดนตรีในการบรรเลงช่วงที่ 1 แก้วแห้วนนทบุรี

ที่มา: เลิศฤทัย เสาะแสวง และคณะ 4 สิงหาคม 2566

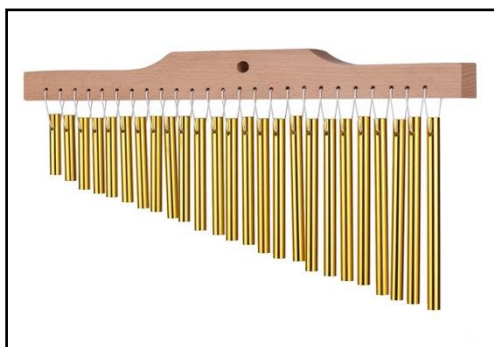
4.2 เครื่องดนตรีที่ใช้ในการบรรเลงช่วงที่ 2 ประชาธิปไตย

สะล้อก้อบ

ฆ้องโหม่ง

ระฆังราว

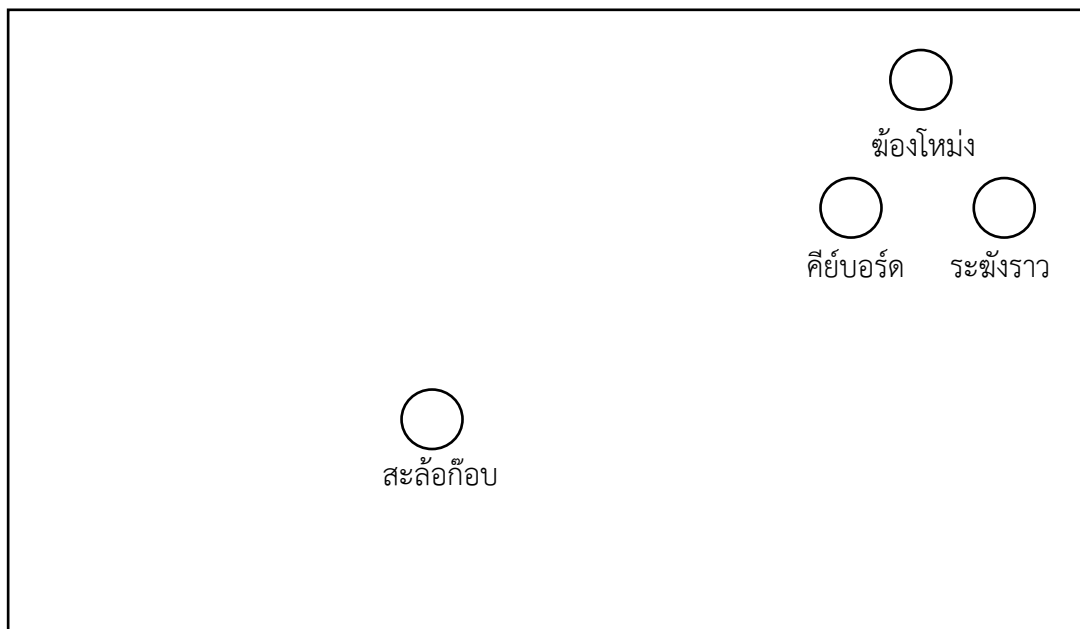

คีย์บอร์ด

ภาพที่ 4.12 เครื่องดนตรีที่ใช้ในการบรรเลงช่วงที่ 2 ประชาธิปไตย

ที่มา: เลิศฤทัย เสาะแสวง 4 สิงหาคม 2566

รูปแบบการจัดตั้งวงดนตรีในการบรรเลงช่วงที่ 2 ประชาธิปไตย

ภาพที่ 4.13 แผนผังการจัดตั้งวงดนตรีในการบรรเลงช่วงที่ 2 ประชาธิปไตย

ที่มา: เลิศฤทัย เสาะแสวง 4 สิงหาคม 2566

4.3 เครื่องดนตรีที่ใช้ในการบรรเลงช่วงที่ 3 แม่ไก่พัฒนา

สะล้อก๊อบ

ปิ่นเมืองน่าน

ขลุ่ยเพียงออ

กลองเต่งถึง

ซ้องวงใหญ่

ฉาบใหญ่

ฆ้องโหม่ง

คีย์บอร์ด

ทิมปานี

ฉาบสแปรช

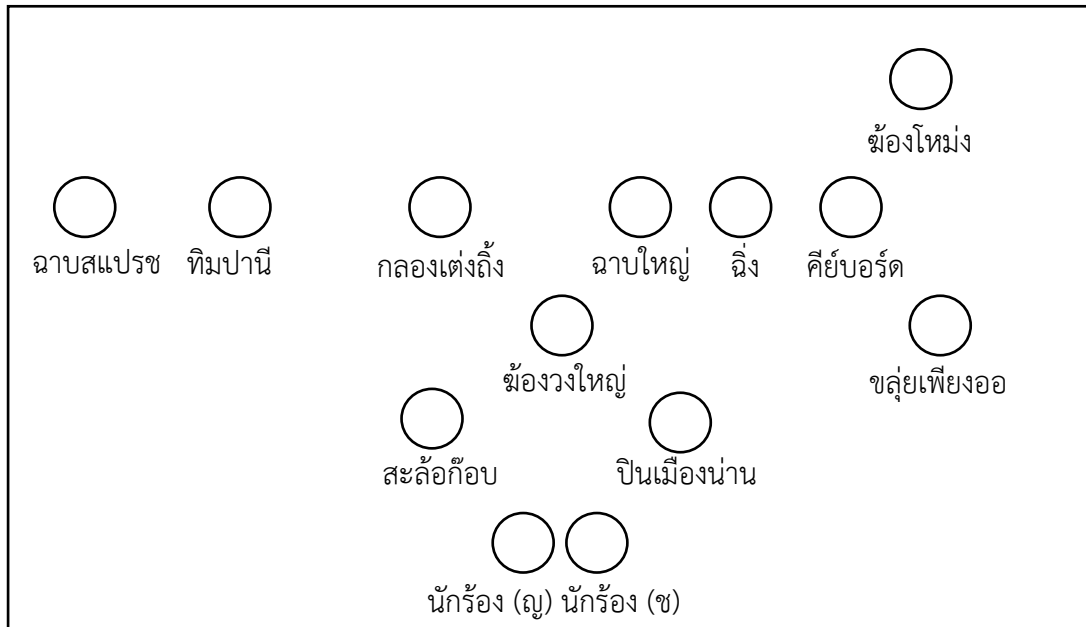

ฉิ่ง

ภาพที่ 4.14 เครื่องดนตรีที่ใช้ในการบรรเลงช่วงที่ 3 แม่ไก่พัฒนา

ที่มา: เลิศฤทัย เสาะแสวง และคณะ 4 สิงหาคม 2566

รูปแบบการจัดตั้งวงดนตรีในการบรรเลงช่วงที่ 3 แม่ไก่พัฒนา

ภาพที่ 4.15 แผนผังการจัดตั้งวงดนตรีในการบรรเลงช่วงที่ 3 แม่ไก่พัฒนา

ที่มา: เลิศฤทัย เสาะแสวง และคณะ 4 สิงหาคม 2566

4.4 เครื่องดนตรีที่ใช้ในการบรรเลงช่วงที่ 4 ซีนจิวา “ฮ่มรงน้อย” ภู่อลญ์

สะล้อก้อบ

ปิ่นเมืองน่าน

ขลุ่ยเพียงออ

ขลุ่ยน้ำเต้า

ฆ้องวงใหญ่

กลองป่องป่อง

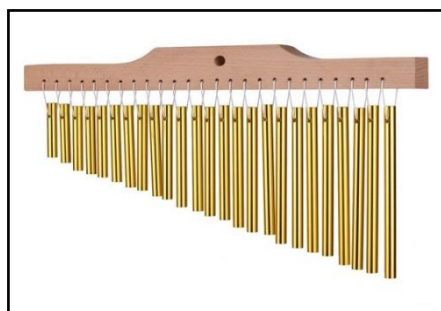
ฉิ่ง

ฉิ่งโหม่ง

ฉาบใหญ่

ระฆังราว

ทิมปานี

ฉาบสแปรช

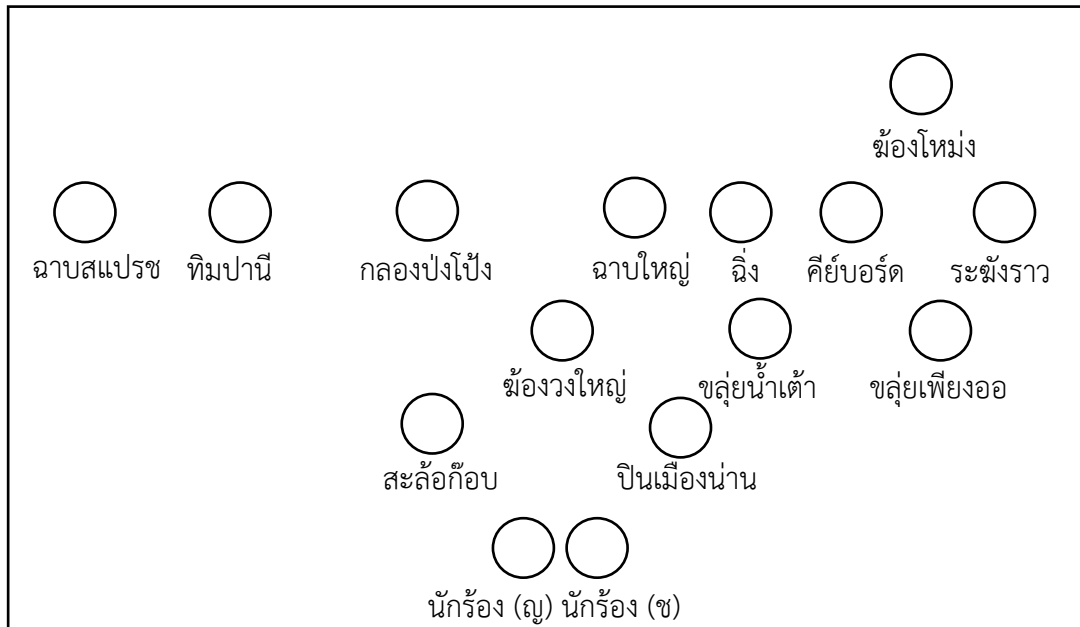

คีย์บอร์ด

ภาพที่ 4.16 เครื่องดนตรีที่ใช้ในการบรรเลงช่วงที่ 4 ซีนจีวา “ฮ่อมธงน้อย” ชู๊ดดล้วย

ที่มา: เลิศฤทัย เสาะแสวง และคณะ 4 สิงหาคม 2566

รูปแบบการจัดตั้งวงดนตรีในการบรรเลงช่วงที่ 4 ซีนีจิวา “ฮ่อมธงน้อย” ฆ้องหลวง

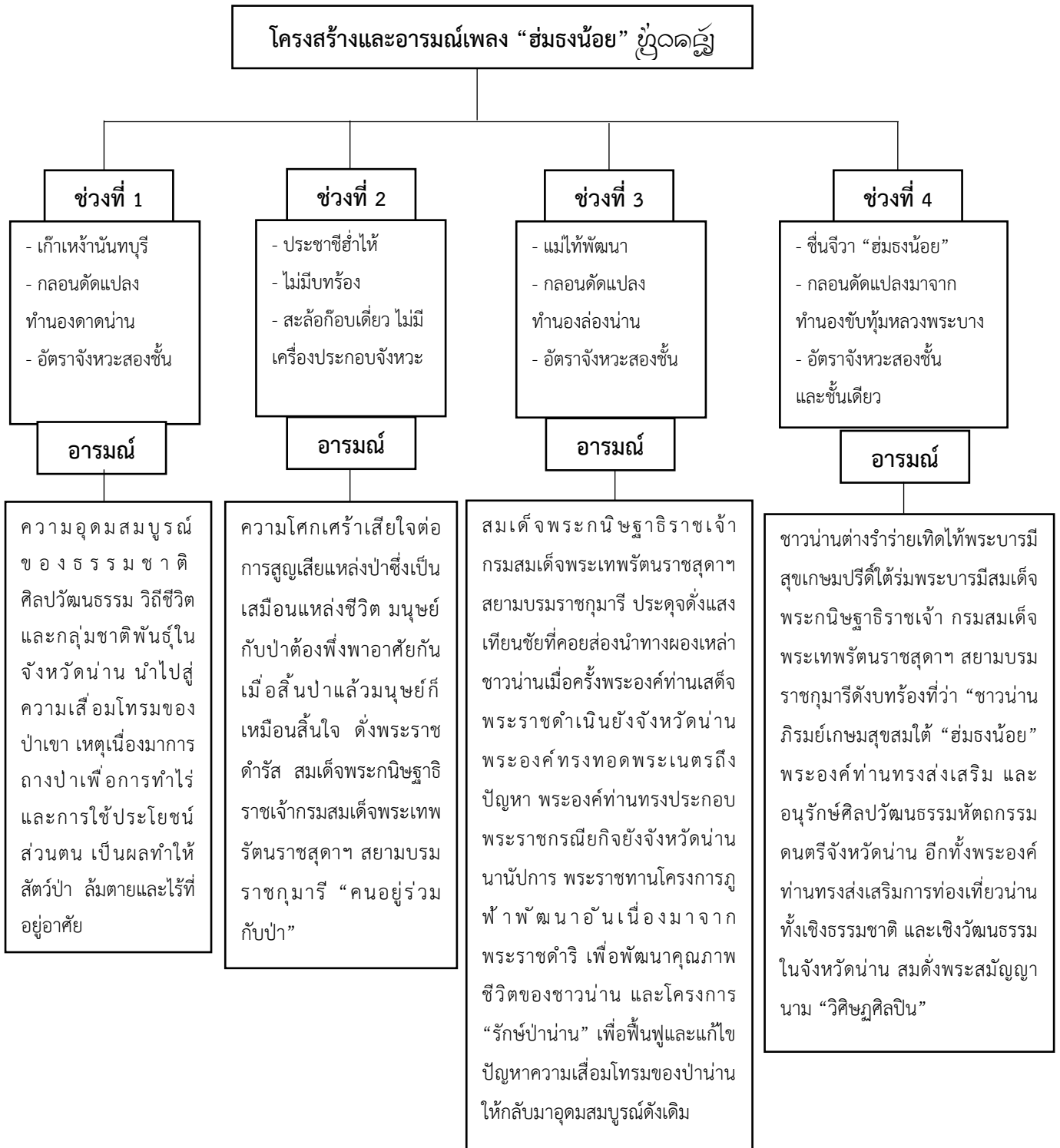

ภาพที่ 4.17 แผนผังการจัดตั้งวงดนตรีในการบรรเลงช่วงที่ 4 ซีนีจิวา “ฮ่อมธงน้อย” ฆ้องหลวง

ที่มา: เลิศฤทัย เสาะแสวง และคณะ 4 สิงหาคม 2566

จากที่กล่าวมาข้างต้นสรุปได้ว่า การประพันธ์บทร้องและทำนองเพลง การสร้างสรรค์บทเพลง “ฮ่อมธงน้อย” ฆ้องหลวง มีการประพันธ์ที่ดัดแปลงมาจากรูปแบบทำนองดาต่าน ทำนองล่องน่าน และทำนองขับท่อมหลวงพระบางซึ่งมีเนื้อหาเกี่ยวกับอารยธรรมพื้นเมืองน่าน กลุ่มชาติพันธุ์ในจังหวัดน่าน วิถีชีวิตภูมิปัญญา วัฒนธรรมประเพณี นาฏกรรมและดนตรี ได้ร่วมพระบารมีสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้ากรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี บทร้องจะแบ่งออกเป็น 3 ช่วง ลักษณะการขับร้องในการสร้างสรรค์บทเพลง “ฮ่อมธงน้อย” ฆ้องหลวง จะเป็นการร้องคลอไปกับทำนองเพลง ทั้งร้องเดี่ยวและร้องคู่ ตามความเหมาะสม โดยภาษาที่ใช้เป็น ภาษาพื้นเมืองน่านและภาษาชาติพันธุ์ในจังหวัดน่าน

4.3 วิเคราะห์อารมณ์เพลงของบทเพลง “ฮ่มรงน้อย” ชู้ดลฉู้

ภาพที่ 4.18 แผนผังโครงสร้างอารมณ์เพลง “ฮ่มรงน้อย” ชู้ดลฉู้

ที่มา: รินรดา ศรีละมุล และคณะ 5 สิงหาคม 2566

ดังนั้นรูปแบบของการสร้างสรรค์บทเพลง “ฮ่อมงน้อย” ๒๐๑๖ ซึ่งแบ่งออกเป็น 4 ช่วง ดังนี้

4.3.1 ช่วงที่ 1 เก้าเห้งง้านนทบุรี

ช่วงที่ 1 จะเป็นการเริ่มต้นด้วยการเกริ่นด้วยบทร้องคำขวัญประจำจังหวัดน่าน โดยมีคีย์บอร์ด สะล้อก็อบคลอไปกับคำร้อง อีกทั้งยังมีเสียงขลุ่ยนก เสียงระฆังราว สอดแทรกเพื่อสื่ออารมณ์ถึงความเป็นธรรมชาติ ป่าเขาลำเนาไพร ความอุดมสมบูรณ์อันโดดเด่นของจังหวัดน่าน ในปัจจุบัน จากนั้นคณะผู้วิจัยได้สร้างสรรค์ทำนองที่เรียกกันตามศัพท์คีตดนตรีไทยว่า “ร้ว” เพื่อสื่ออารมณ์ถึงการย้อนเรื่องราวเล่าความเป็นมาของเมืองน่านแต่อดีต ที่มีความเชื่อ ความศรัทธา อันเกิดเป็น “วัฒนธรรม ประเพณี” นาฏยะ ดนตรี อันเกิดเป็น “การละเล่นรื่นเริง และประกอบ พิธีกรรม” ที่สืบทอดมาแต่อดีตตามกลุ่มชาติพันธุ์ อันมีความเกี่ยวเนื่องมาจากธรรมชาติเป็นหลัก แต่เมื่อเริ่มรู้จักกรรมวิธีการดำเนินชีวิตที่ก้าวหน้าขึ้น สภาพป่าเขาลำเนาไพรกลับเริ่มเสื่อมโทรมจนเกิด เปิดมลพิษที่ทำลายชีวิตของมนุษย์เอง คณะผู้วิจัยได้นำเอาทำนองพื้นเมืองน่านที่เรียกว่า “ทำนองล่องน่าน” มาสอดแทรกผสมผสานกับทำนองที่ได้ประพันธ์ขึ้นใหม่

1) บทร้อง ช่วงที่ 1 เก้าเห้งง้านนทบุรี

-เกริ่น คำขวัญประจำจังหวัดน่าน

แข่งเรือลือเลื่อง

เมืองงาช้างดำ

จิตรกรรมวัดภูมินทร์

แดนดินส้มสีทอง

เรื่องรองพระธาตุแช่แห้ง

ด้าวแดนเขตขัณฑ์ไพรพรรณพงพนา

เบื่องบรูพาล้านนาชาติรี

อารยธรรมน่านนที

ศิลปะดนตรีวิถีประชา

ชาติพันธุ์ลือเลื่องภูมิผญา

สืบมาบ่เสื่อมสูญ

ครบครันบริบูรณ์จำรูญเฝ้าพงศ์

กุงกุงกั้งนะชิกุงกั้ง

กุงกุงกั้งนะชิกุงกั้งฮิ้ว

2) ทำนองเพลง ช่วงที่ 1 เก้าเห้ง้านั้นทบุรี

บรรทัดที่ 1

บทร้อง

----	---แข่ง	- เรือ - ลือ	---เลื่อง	----	----	- เมือง - งา	- จ้าง - ดำ
------	---------	--------------	-----------	------	------	--------------	-------------

สะลือก็อบ

----	---ซ	- ด - ด	---ซ	----	----	- ซู่ - ซู่	- ลี่ - ซู่
------	------	---------	------	------	------	-------------	-------------

คีย์บอร์ด

ซ้องใหม่่ง

--- หมู่ย	----	----	----	----	----	----	----
-----------	------	------	------	------	------	------	------

เกราะไม้

----	----	--- ก๊อก	--- ก๊อก	- ก๊อก - ก๊อก	- ก๊อก - ก๊อก	- ก๊อก ก๊อก ก๊อก	ก๊อก ก๊อก ก๊อก ก๊อก
------	------	----------	----------	---------------	---------------	------------------	---------------------

ระซังราว

----	--- *	----	----	----	----	----	----
------	-------	------	------	------	------	------	------

ขลุ่ยนก

----	--- /	-- //	-- / -	--- /	- ///	- / - /	- ///
------	-------	-------	--------	-------	-------	---------	-------

บรรทัดที่ 2

บทร้อง

----	- จิตรกรรม	- วัต - ฏ	--- มินทร์	----	----	- แดน - ดิน	- สัมสีทอง
------	------------	-----------	------------	------	------	-------------	------------

สะล้อกีบ

----	- ม - ม	- ซ - ซ	- ม - ม	----	----	- ร - ร	- ม ด ร
------	---------	---------	---------	------	------	---------	---------

คีย์บอร์ด

เกราะไม้

----	--- ก๊อก	--- ก๊อก	- ก๊อก - ก๊อก	- ก๊อก - ก๊อก	- ก๊อก - ก๊อก	- ก๊อก ก๊อก ก๊อก	ก๊อก ก๊อก ก๊อก ก๊อก
------	----------	----------	---------------	---------------	---------------	------------------	---------------------

ระฆังราว

----	----	----	----	----	----	----	----
------	------	------	------	------	------	------	------

ขลุ่ยนก

- ///	- / - /	- - //	- - / -	- - - /	- ///	- / - /	- ///
-------	---------	--------	---------	---------	-------	---------	-------

บรรทัดที่ 3

บทร้อง

----	- เรือง - รong	- พระ - ชาติ	- แช่ - แห้ง
------	----------------	--------------	--------------

สะล้อกีบ

----	- ร - ร	- ม - ซ	- ร - ด
------	---------	---------	---------

คีย์บอร์ด

ซ้องโหม่ง

----	----	----	--- หมู่
------	------	------	----------

เกราะไม้

--- ก๊อก	- ก๊อก - ก๊อก	- ก๊อก - ก๊อก	- ก๊อก ก๊อก ก๊อก
----------	---------------	---------------	------------------

ระฆังราว

----	----	----	--- *
------	------	------	-------

ขลุ่ยนก

- / - /	- / - /	- / / /	--- /
---------	---------	---------	-------

บรรทัดที่ 6

สะล้อก๊อบ

--- ต้ม	-----	-----	-----
---------	-------	-------	-------

ปิ่นเมืองน่าน

--- ต้ม	-----	-----	-----
---------	-------	-------	-------

ขลุ่ยเพียงออ

--- ต้ม	-----	-----	-----
---------	-------	-------	-------

คีย์บอร์ด

กลองเต่งถึง

- - เต่งถึง	-----	-----	-----
-------------	-------	-------	-------

ฉาบใหญ่

--- สว่าง	-----	-----	-----
-----------	-------	-------	-------

ฆ้องโหม่ง

--- หมู่ย	-----	-----	-----
-----------	-------	-------	-------

ระฆังราว

--- *	-----	-----	-----
-------	-------	-------	-------

บรรทัดที่ 7

เปรี๊ยะห์ 1

--- ซ	- ม - ซ	-- ด ซ	- ม - ซ	--- ซ	- ม - ซ	- ซ ล ซ	- ม - ซ
-------	---------	--------	---------	-------	---------	---------	---------

เปรี๊ยะห์ 2

--- ร	- ท- ร	-- ม ร	- ท - ร	--- ร	- ท - ร	- ร ม ร	- ท - ร
-------	--------	--------	---------	-------	---------	---------	---------

ห้องวงใหญ่

--- ซ	--- ซ	--- ซ	--- ซ	--- ซ	--- ซ	- ซ ล ซ	--- ซ
--- ซ	- ม - ซ	-- ด ซ	- ม - ซ	--- ซ	- ม - ซ	- ซ - ซ	- ม - ซ

คีย์บอร์ด

เกราะไม้

--- ก๊อก	--- ก๊อก	--- ก๊อก	--- ก๊อก	--- ก๊อก	--- ก๊อก	--- ก๊อก	--- ก๊อก
----------	----------	----------	----------	----------	----------	----------	----------

ระฆังราว

--- *	----	----	----	--- *	----	----	----
-------	------	------	------	-------	------	------	------

ขลุ่ยนก

--- /	- / - /	-- //	-- / -	--- /	- ///	- / - /	- ///
-------	---------	-------	--------	-------	-------	---------	-------

บรรทัดที่ 8

เปรี๊ยะห์ 1

--- ซ	- ม - ซ	-- ด ซ	- ม - ซ	--- ซ	- ซ - ซ	- ซ ล ซ	- ม - ซ
-------	---------	--------	---------	-------	---------	---------	---------

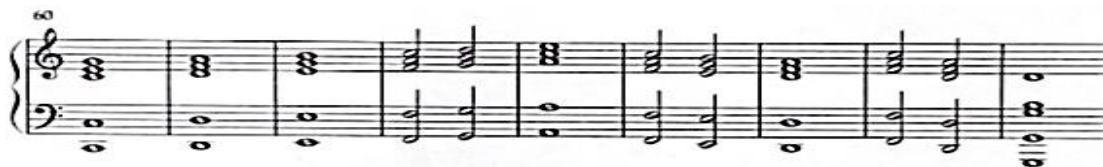
เปรี๊ยะห์ 2

--- ร	- ท- ร	-- ม ร	- ท - ร	--- ร	- ร - ร	- ร ม ร	- ท - ร
-------	--------	--------	---------	-------	---------	---------	---------

ห้องวงใหญ่

--- ซ	--- ซ	--- ซ	--- ซ	--- ซ	- ซ - ซ	- ซ - ซ	--- ซ
--- ซ	- ม - ซ	-- ด ซ	- ม - ซ	--- ซ	- ซ - ซ	- ซ ล ซ	- ม - ซ

คีย์บอร์ด

เกราะไม้

--- ก๊อก	--- ก๊อก	--- ก๊อก	--- ก๊อก	--- ก๊อก	--- ก๊อก	--- ก๊อก	--- ก๊อก
----------	----------	----------	----------	----------	----------	----------	----------

ระฆังราว

--- *	----	----	----	--- *	----	----	----
-------	------	------	------	-------	------	------	------

ขลุ่ยนก

--- /	- / - /	-- //	-- / -	--- /	- / / /	- / - /	- / / /
-------	---------	-------	--------	-------	---------	---------	---------

บรรทัดที่ 9

บทร้อง

--- ต้าว	- แคนเซตชันซ์	- ไพร-พรรณ	- พงพนา	--- เบื้อง	- บุรพา	- ล้าน-นา	- ธา-ตรี
----------	---------------	------------	---------	------------	---------	-----------	----------

สล้อก๊อบ

--- ด	- ร ม ชี่	- ล ด ล	ช ล ด ช	--- ด	- ร ม ชี่	- ม ช ม	- ม ร ด
-------	-----------	---------	---------	-------	-----------	---------	---------

ปิ่นเมืองน่าน

--- ด	- ร ม ชี่	- ล ด ล	ช ล ด ช	--- ด	- ร ม ชี่	- ม ช ม	- ม ร ด
-------	-----------	---------	---------	-------	-----------	---------	---------

ขลุ่ยน้ำเต้า

--- ด	- ร ม ชี่	- ล ด ล	ช ล ด ช	--- ด	- ร ม ชี่	- ม ช ม	- ม ร ด
-------	-----------	---------	---------	-------	-----------	---------	---------

คีย์บอร์ด

กลองเต่งถึง

- ถึงถึงถึง	- เต่ง - ถึง	- ถึง - เต่ง	- ถึงเต่งถึง	- ถึงถึงถึง	- เต่ง - ถึง	- ถึง - เต่ง	- ถึงเต่งถึง
-------------	--------------	--------------	--------------	-------------	--------------	--------------	--------------

ฉิ่ง

--- ฉิ่ง	--- ฉับ	--- ฉิ่ง	--- ฉับ	--- ฉิ่ง	--- ฉับ	--- ฉิ่ง	--- ฉับ
----------	---------	----------	---------	----------	---------	----------	---------

ฉาบใหญ่

--- ส่วง	----	--- ส่วง	----	--- ส่วง	----	--- ส่วง	----
----------	------	----------	------	----------	------	----------	------

ฆ้องโหม่ง

----	--- โหม่ง	----	--- หมุย	----	--- โหม่ง	----	--- หมุย
------	-----------	------	----------	------	-----------	------	----------

บรรทัดที่ 10

บทร้อง

--- อา	-รยธรรม	-- -น่าน	-- นที	--- ศิลป	ละปะดนตรี	-- วิถี	-- ประชา
--------	---------	----------	--------	----------	-----------	---------	----------

สล้อก๊อบ

--- ล	ด ม ร ด	--- ล	-- ม ช้	--- ม	ช้ ม ร ด	-- ซ ด	-- ร ม
-------	---------	-------	---------	-------	----------	--------	--------

ปิ่นเมืองน่าน

--- ล	ด ม ร ด	--- ล	-- ม ช้	--- ม	ช้ ม ร ด	-- ซ ด	-- ร ม
-------	---------	-------	---------	-------	----------	--------	--------

ขลุ่ยน้ำเต้า

--- ล	ด ม ร ด	--- ล	-- ม ช้	--- ม	ช้ ม ร ด	-- ซ ด	-- ร ม
-------	---------	-------	---------	-------	----------	--------	--------

คีย์บอร์ด

กลองเต่งถึง

- ถึงถึงถึง	- เต่ง - ถึง	- ถึง - เต่ง	- ถึงเต่งถึง	- ถึงถึงถึง	- เต่ง - ถึง	- ถึง - เต่ง	- ถึงเต่งถึง
-------------	--------------	--------------	--------------	-------------	--------------	--------------	--------------

ฉิ่ง

--- ฉิ่ง	--- ฉับ	--- ฉิ่ง	--- ฉับ	--- ฉิ่ง	--- ฉับ	--- ฉิ่ง	--- ฉับ
----------	---------	----------	---------	----------	---------	----------	---------

ฉาบใหญ่

--- สว่าง	----	--- สว่าง	----	--- สว่าง	----	--- สว่าง	----
-----------	------	-----------	------	-----------	------	-----------	------

ฆ้องโหม่ง

----	--- โหม่ง	----	--- หมุย	----	--- โหม่ง	----	--- หมุย
------	-----------	------	----------	------	-----------	------	----------

บรรทัดที่ 11

บทร้อง

--- ขาดิ	ดิพันธุ้สื่อเสื่อง	--- ภูมิ	- - ญ่า	-----	- สีบ-มา	--- ปู่	-เสื่อม-สุญ
----------	--------------------	----------	---------	-------	----------	---------	-------------

สล้อก้อบ

--- ล	ด ม ร ด	- ด - ร	- ม - ไซ้	-----	- ม ซ ล	-- ด ล	ซ ม - ไซ้
-------	---------	---------	-----------	-------	---------	--------	-----------

ปิ่นเมืองน่าน

--- ล	ด ม ร ด	- ด - ร	- ม - ไซ้	-----	- ม ซ ล	-- ด ล	ซ ม - ไซ้
-------	---------	---------	-----------	-------	---------	--------	-----------

ขลุ่ยน้ำเต้า

--- ล	ด ม ร ด	- ด - ร	- ม - ไซ้	-----	- ม ซ ล	-- ด ล	ซ ม - ไซ้
-------	---------	---------	-----------	-------	---------	--------	-----------

คีย์บอร์ด

กลองเต่งถึง

- ถึงถึงถึง	- เต่ง - ถึง	- ถึง - เต่ง	- ถึงเต่งถึง	- ถึงถึงถึง	- เต่ง - ถึง	- ถึง - เต่ง	- ถึงเต่งถึง
-------------	--------------	--------------	--------------	-------------	--------------	--------------	--------------

ฉิ่ง

--- ฉิ่ง	--- ฉับ	--- ฉิ่ง	--- ฉับ	--- ฉิ่ง	--- ฉับ	--- ฉิ่ง	--- ฉับ
----------	---------	----------	---------	----------	---------	----------	---------

ฉาบใหญ่

--- ส่วง	-----	--- ส่วง	-----	--- ส่วง	-----	--- ส่วง	-----
----------	-------	----------	-------	----------	-------	----------	-------

ฆ้องโหม่ง

-----	--- โหม่ง	-----	--- หมุ่ย	-----	--- โหม่ง	-----	--- หมุ่ย
-------	-----------	-------	-----------	-------	-----------	-------	-----------

บรรทัดที่ 12

บทร้อง

- ครบ-ครัน	-ปรีบูรณ์	- จำ-รูญ	-แผ้ว-พงค์
------------	-----------	----------	------------

สล้อก๊อบ

- ม ร ม	ซึ ม ร ด	- ร ม ร	ด ล - ด
---------	----------	---------	---------

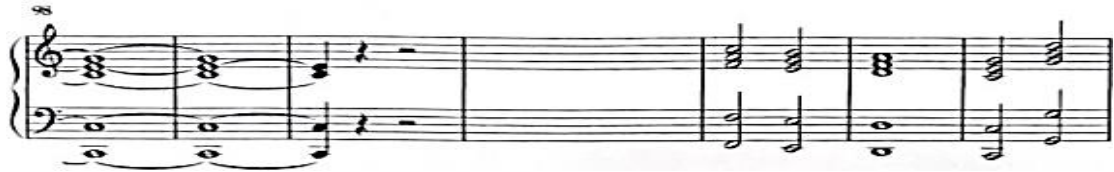
ปิ่นเมืองน่าน

- ม ร ม	ซึ ม ร ด	- ร ม ร	ด ล - ด
---------	----------	---------	---------

ขลุ่ยน้ำเต้า

- ม ร ม	ซึ ม ร ด	- ร ม ร	ด ล - ด
---------	----------	---------	---------

คีย์บอร์ด

กลองเต่งถึง

- ถึงถึงถึง	- เต่ง - ถึง	- ถึง - เต่ง	- ถึงเต่งถึง
-------------	--------------	--------------	--------------

ฉิ่ง

--- ฉิ่ง	--- ฉับ	--- ฉิ่ง	--- ฉับ
----------	---------	----------	---------

ฉาบใหญ่

--- ส่วง	-----	--- ส่วง	-----
----------	-------	----------	-------

ฆ้องโหม่ง

-----	--- โหม่ง	-----	--- หมุย
-------	-----------	-------	----------

บรรทัดที่ 14

สะล้อก๊อบ

----	- ม - ร	-----	ด ร ม ซี่	--- ม	-- ล ซ	--- ซี่	-- ร ม
------	---------	-------	-----------	-------	--------	---------	--------

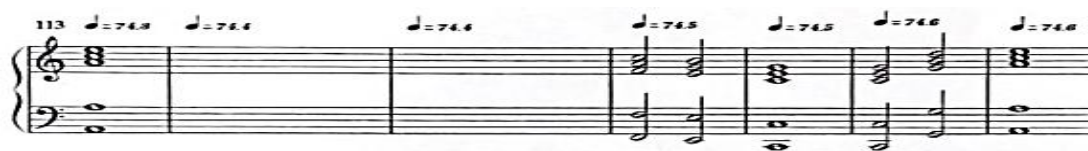
ปิ่นเมืองน่าน

----	- ม - ร	-----	ด ร ม ซี่	--- ม	-- ล ซ	--- ซี่	-- ร ม
------	---------	-------	-----------	-------	--------	---------	--------

ขลุ่ยน้ำเต้า

----	- ม - ร	-----	ด ร ม ซี่	--- ม	-- ล ซ	--- ซี่	-- ร ม
------	---------	-------	-----------	-------	--------	---------	--------

คีย์บอร์ด

กลองเต่งถึง

- ถึงถึงถึง	- เต่ง - ถึง	- ถึง - เต่ง	- ถึงเต่งถึง	- ถึงถึงถึง	- เต่ง - ถึง	- ถึง - เต่ง	- ถึงเต่งถึง
-------------	--------------	--------------	--------------	-------------	--------------	--------------	--------------

ฉิ่ง

--- ฉิ่ง	--- ฉับ	--- ฉิ่ง	--- ฉับ	--- ฉิ่ง	--- ฉับ	--- ฉิ่ง	--- ฉับ
----------	---------	----------	---------	----------	---------	----------	---------

ฉาบใหญ่

--- สว่าง	-----	--- สว่าง	-----	--- สว่าง	-----	--- สว่าง	-----
-----------	-------	-----------	-------	-----------	-------	-----------	-------

ฆ้องโหม่ง

----	--- โหม่ง	-----	--- หม่วย	-----	--- โหม่ง	-----	--- หม่วย
------	-----------	-------	-----------	-------	-----------	-------	-----------

บรรทัดที่ 15

สะล้อก๊อบ

---	ล	-- ซ	ล	-- ด	ม	-- ด	ร	-- ม	ร	ด	ร	ม	ด	- ด	- ล	ซ	ล	ด	ซ
-----	---	------	---	------	---	------	---	------	---	---	---	---	---	-----	-----	---	---	---	---

ปิ่นเมืองน่าน

---	ล	-- ซ	ล	-- ด	ม	-- ด	ร	-- ม	ร	ด	ร	ม	ด	- ด	- ล	ซ	ล	ด	ซ
-----	---	------	---	------	---	------	---	------	---	---	---	---	---	-----	-----	---	---	---	---

ขลุ่ยน้ำเต้า

---	ล	-- ซ	ล	-- ด	ม	-- ด	ร	-- ม	ร	ด	ร	ม	ด	- ด	- ล	ซ	ล	ด	ซ
-----	---	------	---	------	---	------	---	------	---	---	---	---	---	-----	-----	---	---	---	---

คีย์บอร์ด

กลองเต่งถึง

-	ถึงถึงถึง	-	เต่ง	-	ถึง	-	ถึง	-	เต่ง	-	ถึงเต่งถึง	-	ถึงถึงถึง	-	เต่ง	-	ถึง	-	ถึง	-	เต่ง	-	ถึงเต่งถึง
---	-----------	---	------	---	-----	---	-----	---	------	---	------------	---	-----------	---	------	---	-----	---	-----	---	------	---	------------

ฉิ่ง

---	ฉิ่ง	---	ฉับ	---	ฉิ่ง	---	ฉับ	---	ฉิ่ง	---	ฉับ	---	ฉิ่ง	---	ฉับ
-----	------	-----	-----	-----	------	-----	-----	-----	------	-----	-----	-----	------	-----	-----

ฉาบใหญ่

---	สว่าง	----	---	สว่าง	----	---	สว่าง	----	---	สว่าง	----
-----	-------	------	-----	-------	------	-----	-------	------	-----	-------	------

ฆ้องโหม่ง

----	---	โหม่ง	----	---	หมุย	----	---	โหม่ง	----	---	หมุย
------	-----	-------	------	-----	------	------	-----	-------	------	-----	------

บรรทัดที่ 16

สะล้อก๊อบ

--- ด	ร ม ฟ ชี่	--- ล	ด ร ต ม	- ด้รม	ซึ่ ม ร ด	- ร ม ร	ด ล - ด
-------	-----------	-------	---------	--------	-----------	---------	---------

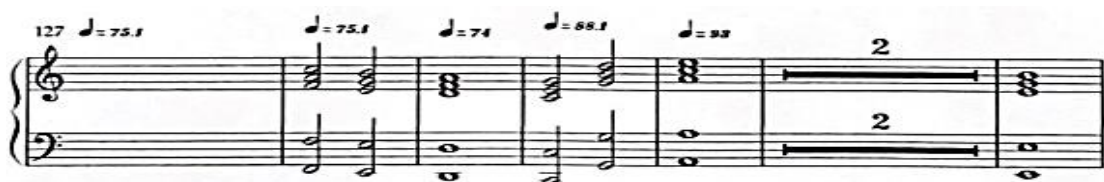
ปิ่นเมืองน่าน

--- ด	ร ม ฟ ชี่	--- ล	ด ร ต ม	- ด้รม	ซึ่ ม ร ด	- ร ม ร	ด ล - ด
-------	-----------	-------	---------	--------	-----------	---------	---------

ขลุ่ยน้ำเต้า

--- ด	ร ม ฟ ชี่	--- ล	ด ร ต ม	- ด้รม	ซึ่ ม ร ด	- ร ม ร	ด ล - ด
-------	-----------	-------	---------	--------	-----------	---------	---------

คีย์บอร์ด

กลองเต่งถึง

- ถึงถึงถึง	- เต่ง - ถึง	- ถึง - เต่ง	- ถึงเต่งถึง	- ถึงถึงถึง	- เต่ง - ถึง	- ถึง - เต่ง	- ถึงเต่งถึง
-------------	--------------	--------------	--------------	-------------	--------------	--------------	--------------

ฉิ่ง

--- ฉิ่ง	--- ฉับ	--- ฉิ่ง	--- ฉับ	--- ฉิ่ง	--- ฉับ	--- ฉิ่ง	--- ฉับ
----------	---------	----------	---------	----------	---------	----------	---------

ฉาบใหญ่

--- ส่วง	----	--- ส่วง	----	--- ส่วง	----	--- ส่วง	----
----------	------	----------	------	----------	------	----------	------

ฆ้องโหม่ง

----	--- โหม่ง	----	--- หม่วย	----	--- โหม่ง	----	--- หม่วย
------	-----------	------	-----------	------	-----------	------	-----------

4.3.2 ช่วงที่ 2 ประชาชี้อ้าให้

ช่วงที่ 2 จะเป็นการบรรเลงโดยไม่มีบทร้อง ใช้สะล้อก๊อบเดี่ยว เพื่อสื่อถึงอารมณ์ ความโศกเศร้าเสียใจ ต่อการสูญเสียป่าเขาลำเนาไพรอันเปรียบได้ดังครอบครัว บ้านเรือน ญาติสนิทมิตรสหาย แหล่งใช้ทำมาหากิน โดยมีคีย์บอร์ดเป็นตัวย่นจังหวะตามลูกตกของท่วงทำนอง และมีระฆังราวคลอไปตามจังหวะของบทเพลง

1) ทำนองเพลง ช่วงที่ 2 ประชาชี้อ้าให้

บรรทัดที่ 1

สะล้อก๊อบ

----	--- ร	--- ด	----	- ช - ท	- ด - ร	- ชู - ชู	- ท - ดทช
------	-------	-------	------	---------	---------	-----------	-----------

คีย์บอร์ด

ฆ้องโหม่ง

----	----	--- หมู่ย	----	----	----	----	----
------	------	-----------	------	------	------	------	------

ระฆังราว

----	--- *	----	----	----	----	----	----
------	-------	------	------	------	------	------	------

บรรทัดที่ 2

สะล้อก๊อบ

----	- ด - ร	-- ดท	- ช ท ด	--- ม	พม - พล	- ท - ด	- ม - ฟ
------	---------	-------	---------	-------	---------	---------	---------

คีย์บอร์ด

บรรทัดที่ 3

สะล้อก๊อบ

---	ช	- ดทซ์	- ด - รฟ	- ซ - ท	- ด - รฟ	- ซ - ท	---	ด	----
-----	---	--------	----------	---------	----------	---------	-----	---	------

คีย์บอร์ด

บรรทัดที่ 4

สะล้อก๊อบ

---	ม	- ฟ - ม	- ฟ - ซ	----
-----	---	---------	---------	------

คีย์บอร์ด

ซ็องโหม่ง

----	----	---	หมุย	----
------	------	-----	------	------

ระซังราว

----	----	---	*	----
------	------	-----	---	------

4.3.3 ช่วงที่ 3 แม่ให้พัฒนา

ช่วงที่ 3 หลังจากประชาชนได้รับความทุกข์ยากลำบากเหลือ สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี พระผู้ทรงเป็นดั่งแสงเทียนชัยที่คอยส่องหนูน นำทางผองช้วน่านในยามมืดมนไร้แสงสว่าง คณะผู้วิจัยได้นำเอาปิ่นเมืองน่าน เป็นตัวนำทำนอง ขึ้นก่อนเพื่อสื่ออารมณ์ถึงการเสด็จพระราชดำเนินประกอบพระราชกรณียกิจ ณ จังหวัดน่าน ของสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี หลังจากนั้น สล้อก็อบ ขลุ่ยเพียงออ คีย์บอร์ด และเครื่องประกอบจังหวะรับพร้อมกัน เพื่อสื่ออารมณ์ถึงพระเสโท ราชตรดขจัดภัยพาล ความทุกข์ยากจนหมดสิ้นไปจากผองชนช้วน่าน ดังบทร้องที่ว่า “พระเสโทราชตรด ธรณี ฉ่าขึ้นฤตินันทบุรีพารา” พระองค์ท่านเสด็จมาประกอบพระราชกรณียกิจนานปีการ อันนำมาซึ่งความผาสุกของปวงชนช้วน่าน ทรงส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม ประเพณี ทัศนกรรม ดนตรีพื้นเมืองน่านสู่การท่องเที่ยวยกระดับโลก โดยคณะผู้วิจัยได้เพิ่มอัตราจังหวะให้เร็วขึ้น เพื่อสื่ออารมณ์ถึงการกระตุ้น การส่งเสริมทัศนศิลป์ถิ่นน่านออกสู่สากล อีกทั้งคณะผู้วิจัยได้นำเอา ทำนองพื้นเมืองน่านที่เรียกว่า “ทำนองลับแลง” สอดแทรกผสมผสานในทำนองที่ได้ประพันธ์ขึ้นใหม่

1) บทร้อง ช่วงที่ 3 แม่ให้พัฒนา

ขบวนเสด็จพระราชดำเนิน	ปวงประชาสรรเสริญแซ่ซ้องพระบุญญา
พระราชทานโครงการภูฟ้าฯ	ทรงพัฒนาคุณค่าชีวิต
พระเสโทราชตรดธรณี	ฉ่าขึ้นฤตินันทบุรีพารา
รักษูป่านานโครงการประทานมา	คืนชีวิตพวงพานาขึ้นชีวาประชาชี
ผ้าซิ่นงามลายน้ำไหล	งามวิไลเครื่องเงินรุจิรา
พระส่งเสริมภูมิปัญญา	ตกแต่งกายฝ้าน่านนันทบุรี

2) ทำนองเพลง ช่วงที่ 3 แม่ไก่พัฒนา

บรรทัดที่ 1

ปิ่นเมืองน่าน

----	ด ม ช ล	ด ล ช ม	ร ม ช ร	-----	ดรัม-ซ ล	- ช - ม	ร ม ด ร
------	---------	---------	---------	-------	----------	---------	---------

สะล้อก๊อบ

----	-----	-----	-----	-----	ดรัม-ช ล	ด ล ช ม	ร ม ด ร
------	-------	-------	-------	-------	----------	---------	---------

ขลุ่ยเพียงออ

----	-----	-----	-----	-----	ดรัม-ช ล	ด ล ช ม	ร ม ด ร
------	-------	-------	-------	-------	----------	---------	---------

คีย์บอร์ด

กลองเต่งถึง

----	-----	-----	-----	- ถึงถึงถึง	- เต่ง - ถึง	- ถึง - เต่ง	- ถึงเต่งถึง
------	-------	-------	-------	-------------	--------------	--------------	--------------

ฉิ่ง

----	-----	-----	-----	-----	-----	--- ฉิ่ง	--- ฉับ
------	-------	-------	-------	-------	-------	----------	---------

ฉาบใหญ่

----	-----	-----	-----	-----	-----	--- สว่าง	-----
------	-------	-------	-------	-------	-------	-----------	-------

ฆ้องโหม่ง

----	-----	-----	-----	-----	--- โหม่ง	-----	--- หมุย
------	-------	-------	-------	-------	-----------	-------	----------

บรรทัดที่ 2

ปิ่นเมืองน่าน

- ม ร ชี่	- ม ร ม	ชี่ ม ร ด	ร ด ช ล	- ม ร ชี่	- ม ร ม	ชี่ ม ร ม	ชี่ ลี่ ชี่ ลี่
-----------	---------	-----------	---------	-----------	---------	-----------	-----------------

สะล้อก๊อบ

- ม ร ชี่	- ม ร ม	ชี่ ม ร ด	ร ด ช ล	- ม ร ชี่	- ม ร ม	ชี่ ม ร ม	ชี่ ลี่ ชี่ ลี่
-----------	---------	-----------	---------	-----------	---------	-----------	-----------------

ขลุ่ยเพียงออ

- ม ร ช	- ม ร ม	ช ม ร ด	ร ด ช ล	- ม ร ช	- ม ร ม	ช ม ร ม	ช ล ช ล
---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------

คีย์บอร์ด

กลองเต่งถึง

- ถึงถึงถึง	- เต่ง - ถึง	- ถึง - เต่ง	- ถึงเต่งถึง	- ถึงถึงถึง	- เต่ง - ถึง	- ถึง - เต่ง	- ถึงเต่งถึง
-------------	--------------	--------------	--------------	-------------	--------------	--------------	--------------

ฉิ่ง

--- ฉิ่ง	--- ฉับ	--- ฉิ่ง	--- ฉับ	--- ฉิ่ง	--- ฉับ	--- ฉิ่ง	--- ฉับ
----------	---------	----------	---------	----------	---------	----------	---------

ฉาบใหญ่

--- สว่าง	----	--- สว่าง	----	--- สว่าง	----	- สว่าง --	สว่างสว่าง - สว่าง
-----------	------	-----------	------	-----------	------	------------	--------------------

ฆ้องโหม่ง

----	--- โหม่ง	----	--- หมุย	----	--- โหม่ง	----	--- หมุย
------	-----------	------	----------	------	-----------	------	----------

ฉาบสแปรช

----	----	----	----	----	--- #	----	----
------	------	------	------	------	-------	------	------

ทิมปานี

----	----	----	----	----	--- ○	----	----
------	------	------	------	------	-------	------	------

บรรทัดที่ 3

บทร้อง

----	ขบวนเสด็จ	--พระราช	-ชะดำเนิน	----	- ฮ่าฮ่าฮ่า	-- ฮ่าฮ่า	(ฮ่าฮ่าฮ่า)
------	-----------	----------	-----------	------	-------------	-----------	-------------

ปิ่นเมืองน่าน

----	ด ม ช ล	ด ี ล ช ม	ร ม ช ี ร	----	----	----	----
------	---------	-----------	-----------	------	------	------	------

สะล้อก๊อบ

----	ด ม ช ล	ด ี ล ช ม	ร ม ช ร	----	----	----	----
------	---------	-----------	---------	------	------	------	------

ขลุ่ยเพียงออ

----	ด ม ช ล	ด ี ล ช ม	ร ม ช ร	----	----	----	----
------	---------	-----------	---------	------	------	------	------

ฆ้องวงใหญ่

----	----	----	----	----	--ช ล	--ช ม	-ม-ร
----	----	----	----	----	-ม-ม	----	ร-ด ล

คีย์บอร์ด

กลองเต่งถึง

- ถึงถึงถึง	- เต่ง - ถึง	- ถึง - เต่ง	- ถึงเต่งถึง	- ถึงถึงถึง	- เต่ง - ถึง	- ถึง - เต่ง	- ถึงเต่งถึง
-------------	--------------	--------------	--------------	-------------	--------------	--------------	--------------

ฉิ่ง

--- ฉิ่ง	--- ฉับ	--- ฉิ่ง	--- ฉับ	--- ฉิ่ง	--- ฉับ	--- ฉิ่ง	--- ฉับ
----------	---------	----------	---------	----------	---------	----------	---------

ฉาบใหญ่

--- ส่วง	----	--- ส่วง	----	--- ส่วง	----	--- ส่วง	----
----------	------	----------	------	----------	------	----------	------

ฆ้องโหม่ง

----	--- โหม่ง	----	--- หมุย	----	--- โหม่ง	----	--- หมุย
------	-----------	------	----------	------	-----------	------	----------

บรรทัดที่ 4

บทร้อง

-ปวงพระชา	สรรระเสริญ	- แซ่ - ซ้อง	-พระบุญญา	-----	-----	-----	-----
-----------	------------	--------------	-----------	-------	-------	-------	-------

ปิ่นเมืองน่าน

- ม ร ม	ซั ม ร ม	ซั ม ร ม	ซั ลั ซั ลั	-----	-----	-----	-----
---------	----------	----------	-------------	-------	-------	-------	-------

สะล้อก๊อบ

- ม ร ม	ซั ม ร ม	ซั ม ร ม	ซ ล ซ ล	-----	-----	-----	-----
---------	----------	----------	---------	-------	-------	-------	-------

ขลุ่ยเพียงออ

- ม ร ม	ซ ม ร ม	ซ ม ร ม	ซ ล ซ ล	-----	-----	-----	-----
---------	---------	---------	---------	-------	-------	-------	-------

ฆ้องวงใหญ่

-----	-----	-----	-----	-----	- ม - ม	ซ ม - -	- - ซ ล
-----	-----	-----	-----	-----	- - ร -	- - ร ด	ร ด - ด

คีย์บอร์ด

กลองเต่งถึง

- ถึงถึงถึง	- เต่ง - ถึง	- ถึง - เต่ง	- ถึงเต่งถึง	- ถึงถึงถึง	- เต่ง - ถึง	- ถึง - เต่ง	- ถึงเต่งถึง
-------------	--------------	--------------	--------------	-------------	--------------	--------------	--------------

ฉิ่ง

--- ฉิ่ง	--- ฉับ	--- ฉิ่ง	--- ฉับ	--- ฉิ่ง	--- ฉับ	--- ฉิ่ง	--- ฉับ
----------	---------	----------	---------	----------	---------	----------	---------

ฉาบใหญ่

--- ส่วง	-----	--- ส่วง	-----	--- ส่วง	-----	--- ส่วง	-----
----------	-------	----------	-------	----------	-------	----------	-------

ฆ้องโหม่ง

-----	--- โหม่ง	-----	--- หมุย	-----	--- โหม่ง	-----	--- หมุย
-------	-----------	-------	----------	-------	-----------	-------	----------

บรรทัดที่ 5

บทร้อง

----	พระราชทาน	--โครงการ	- ฎ - ฟ้าฯ	--- ทรง	- พัฒนา	- คุณ - ค่า	-- ชีวี
------	-----------	-----------	------------	---------	---------	-------------	---------

ปิ่นเมืองน่าน

----	ด ม ช ล	-- ดั ล	ช ม ร ช	--- ม	- ม ร ม	ช ม ร ม	ช ล ช ล
------	---------	---------	---------	-------	---------	---------	---------

สะล้อก๊อบ

----	ด ม ช ล	-- ดั ล	ช ม ร ช	--- ม	- ม ร ม	ช ม ร ม	ช ล ช ล
------	---------	---------	---------	-------	---------	---------	---------

ขลุ่ยเพียงออ

----	ด ม ช ล	-- ดั ล	ช ม ร ช	--- ม	- ม ร ม	ช ม ร ม	ช ล ช ล
------	---------	---------	---------	-------	---------	---------	---------

คีย์บอร์ด

กลองเต่งถึง

- ถึงถึงถึง	- เต่ง - ถึง	- ถึง - เต่ง	- ถึงเต่งถึง	- ถึงถึงถึง	- เต่ง - ถึง	- ถึง - เต่ง	- ถึงเต่งถึง
-------------	--------------	--------------	--------------	-------------	--------------	--------------	--------------

ฉิ่ง

--- ฉิ่ง	--- ฉับ	--- ฉิ่ง	--- ฉับ	--- ฉิ่ง	--- ฉับ	--- ฉิ่ง	--- ฉับ
----------	---------	----------	---------	----------	---------	----------	---------

ฉาบใหญ่

--- ส่วง	----	--- ส่วง	----	--- ส่วง	----	- ส่วง - -	สว่างสว่าง - ส่วง
----------	------	----------	------	----------	------	------------	-------------------

ฆ้องโหม่ง

----	--- โหม่ง	----	--- หมุย	----	--- โหม่ง	----	--- หมุย
------	-----------	------	----------	------	-----------	------	----------

บรรทัดที่ 6

บทร้อง

----	- พระเสโท	-- ราตรด	- ธรณี	----	- ฮ่าฮ่าฮ่า	-- ฮ่าฮ่า	(ฮ่าฮ่าฮ่า)
------	-----------	----------	--------	------	-------------	-----------	-------------

ปิ่นเมืองน่าน

----	ด ม ช ล	ด ี ล ช ม	ร ม ช ี ร	----	----	----	----
------	---------	-----------	-----------	------	------	------	------

สะล้อก๊อบ

----	ด ี ม ช ล	ด ี ล ช ม	ร ม ช ี ร	----	----	----	----
------	-----------	-----------	-----------	------	------	------	------

ขลุ่ยเพียงออ

----	ด ี ม ช ล	ด ี ล ช ม	ร ม ช ี ร	----	----	----	----
------	-----------	-----------	-----------	------	------	------	------

ฆ้องวงใหญ่

----	----	----	----	----	-- ช ล	-- ช ม	- ม - ร
----	----	----	----	----	- ม - ม	----	ร - ด ล

คีย์บอร์ด

กลองเต่งถึง

- ถึงถึงถึง	- เต่ง - ถึง	- ถึง - เต่ง	- ถึงเต่งถึง	- ถึงถึงถึง	- เต่ง - ถึง	- ถึง - เต่ง	- ถึงเต่งถึง
-------------	--------------	--------------	--------------	-------------	--------------	--------------	--------------

ฉิ่ง

--- ฉิ่ง	--- ฉับ	--- ฉิ่ง	--- ฉับ	--- ฉิ่ง	--- ฉับ	--- ฉิ่ง	--- ฉับ
----------	---------	----------	---------	----------	---------	----------	---------

ฉาบใหญ่

--- ส่วง	----	--- ส่วง	----	--- ส่วง	----	--- ส่วง	----
----------	------	----------	------	----------	------	----------	------

ฆ้องโหม่ง

----	--- โหม่ง	----	--- หมุย	----	--- โหม่ง	----	--- หมุย
------	-----------	------	----------	------	-----------	------	----------

บรรทัดที่ 7

บทร้อง

- ฉ่า - ขึ้น	-- ฤดี	นันทบุรี	- พา - รา	-----	-----	-----	-----
--------------	--------	----------	-----------	-------	-------	-------	-------

ปิ่นเมืองน่าน

- ม ร ม	ซ ม ร ม	ซ ม ร ม	ซ ล ์ ซ ล ์	-----	-----	-----	-----
---------	---------	---------	-------------	-------	-------	-------	-------

สะล้อก๊อบ

- ม ร ม	ซ ม ร ม	ซ ม ร ม	ซ ล ซ ล	-----	-----	-----	-----
---------	---------	---------	---------	-------	-------	-------	-------

ขลุ่ยเพียงออ

- ม ร ม	ซ ม ร ม	ซ ม ร ม	ซ ล ซ ล	-----	-----	-----	-----
---------	---------	---------	---------	-------	-------	-------	-------

ฆ้องวงใหญ่

-----	-----	-----	-----	-----	- ม - ม	ซ ม --	-- ซ ล
-----	-----	-----	-----	-----	-- ร -	-- ร ด	ร ด - ด

คีย์บอร์ด

กลองเต่งถึง

- ถึงถึงถึง	- เต่ง - ถึง	- ถึง - เต่ง	- ถึงเต่งถึง	- ถึงถึงถึง	- เต่ง - ถึง	- ถึง - เต่ง	- ถึงเต่งถึง
-------------	--------------	--------------	--------------	-------------	--------------	--------------	--------------

ฉิ่ง

--- ฉิ่ง	--- ฉับ	--- ฉิ่ง	--- ฉับ	--- ฉิ่ง	--- ฉับ	--- ฉิ่ง	--- ฉับ
----------	---------	----------	---------	----------	---------	----------	---------

ฉาบใหญ่

--- ส่วง	-----	--- ส่วง	-----	--- ส่วง	-----	--- ส่วง	-----
----------	-------	----------	-------	----------	-------	----------	-------

ฆ้องโหม่ง

-----	--- โหม่ง	-----	--- หมุย	-----	--- โหม่ง	-----	--- หมุย
-------	-----------	-------	----------	-------	-----------	-------	----------

บรรทัดที่ 8

บทร้อง

----	-รักษ์ปานาน	--โครงการ	-ประทานมา	- คีนชีวิต	- พงพนา	-ขึ้นชีวา	-ประชาชี
------	-------------	-----------	-----------	------------	---------	-----------	----------

ป็นเมืองน่าน

----	ด ม ซ ล	-- ดัล	ซ ม ด ร	- ม ร ม	ซ ม ร ม	ซ ม ร ม	ซ ล ซ ล
------	---------	--------	---------	---------	---------	---------	---------

สะลือก็อบ

----	ด ม ซ ล	-- ดัล	ซ ม ด ร	- ม ร ม	ซ ม ร ม	ซ ม ร ม	ซ ล ซ ล
------	---------	--------	---------	---------	---------	---------	---------

ขลุ่ยเพียงออ

----	ด ม ซ ล	-- ดัล	ซ ม ด ร	- ม ร ม	ซ ม ร ม	ซ ม ร ม	ซ ล ซ ล
------	---------	--------	---------	---------	---------	---------	---------

คีย์บอร์ด

กลองเต่งถึง

- ถึงถึงถึง	- เต่ง - ถึง	- ถึง - เต่ง	- ถึงเต่งถึง	- ถึงถึงถึง	- เต่ง - ถึง	- ถึง - เต่ง	- ถึงเต่งถึง
-------------	--------------	--------------	--------------	-------------	--------------	--------------	--------------

ฉิ่ง

--- ฉิ่ง	--- ฉับ	--- ฉิ่ง	--- ฉับ	--- ฉิ่ง	--- ฉับ	--- ฉิ่ง	--- ฉับ
----------	---------	----------	---------	----------	---------	----------	---------

ฉาบใหญ่

--- ส่วง	----	--- ส่วง	----	--- ส่วง	----	- ส่วง - -	ส่วงส่วง - ส่วง
----------	------	----------	------	----------	------	------------	-----------------

ฆ้องโหม่ง

----	--- โหม่ง	----	--- หมุย	----	--- โหม่ง	----	--- หมุย
------	-----------	------	----------	------	-----------	------	----------

ฉาบสแปรช

----	----	----	----	----	--- #	----	----
------	------	------	------	------	-------	------	------

ทิมปานี

----	----	----	----	----	--- ○	----	----
------	------	------	------	------	-------	------	------

บรรทัดที่ 9

บทร้อง

----	----	----	----	--- ผ้า	-- ชื่นงาม	--- ลาย	-- น้ำไหล
------	------	------	------	---------	------------	---------	-----------

ปิ่นเมืองน่าน

----	----	----	----	--- ลี	-- ดิ ชู	--- ม	-- ชู ร
------	------	------	------	--------	----------	-------	---------

สะล้อก๊อบ

----	----	----	----	--- ล	-- ด ช	--- ม	-- ชู ร
------	------	------	------	-------	--------	-------	---------

ขลุ่ยเพียงออ

----	----	----	----	--- ล	-- ดิ ชู	--- ม	-- ชู ร
------	------	------	------	-------	----------	-------	---------

ฆ้องวงใหญ่

----	----	----	----	----	-- ดิ -	----	-- ชู -
----	----	----	----	--- ล	--- ช	--- ม	--- ร

คีย์บอร์ด

กลองเต่งถึง

- ถึงถึงถึง	- เต่ง - ถึง	- ถึง - เต่ง	- ถึงเต่งถึง	- ถึงถึงถึง	- เต่ง - ถึง	- ถึง - เต่ง	- ถึงเต่งถึง
-------------	--------------	--------------	--------------	-------------	--------------	--------------	--------------

ฉิ่ง

--- ฉิ่ง	--- ฉับ	--- ฉิ่ง	--- ฉับ	--- ฉิ่ง	--- ฉับ	--- ฉิ่ง	--- ฉับ
----------	---------	----------	---------	----------	---------	----------	---------

ฉาบใหญ่

--- สว่าง	----	--- สว่าง	----	--- สว่าง	----	--- สว่าง	----
-----------	------	-----------	------	-----------	------	-----------	------

ฆ้องโหม่ง

----	--- โหม่ง	----	--- หมุย	----	--- โหม่ง	----	--- หมุย
------	-----------	------	----------	------	-----------	------	----------

บรรทัดที่ 10

บทร้อง

--- งาม	-- วิไล	--เครื่องเงิน	- รุจิรา	--- พระ	-- ส่งเสริม	--- ภูมิ	-- พญา
---------	---------	---------------	----------	---------	-------------	----------	--------

ปิ่นเมืองน่าน

--- ลี	-- ดิ ชี	-- ชี ม	- ชี ม ร	--- ลี	-- ม ชี	--- ชี	-- ด ร
--------	----------	---------	----------	--------	---------	--------	--------

สะล้อก๊อบ

--- ล	-- ด ช	-- ช ม	- ชี ม ร	--- ล	-- ม ชี	--- ชี	-- ด ร
-------	--------	--------	----------	-------	---------	--------	--------

ขลุ่ยเพียงออ

--- ล	-- ดิ ช	-- ช ม	- ชี ม ร	--- ล	-- ม ช	--- ช	-- ด ร
-------	---------	--------	----------	-------	--------	-------	--------

ฆ้องวงใหญ่

----	-- ดิ -	-- ช -	- ชี ม -	--- ล	--- ช	--- ช	--- ร
--- ล	--- ช	--- ม	--- ร	----	-- ม -	----	-- ด -

คีย์บอร์ด

กลองเต่งถึง

- ถึงถึงถึง	- เต่ง - ถึง	- ถึง - เต่ง	- ถึงเต่งถึง	- ถึงถึงถึง	- เต่ง - ถึง	- ถึง - เต่ง	- ถึงเต่งถึง
-------------	--------------	--------------	--------------	-------------	--------------	--------------	--------------

ฉิ่ง

--- ฉิ่ง	--- ฉับ	--- ฉิ่ง	--- ฉับ	--- ฉิ่ง	--- ฉับ	--- ฉิ่ง	--- ฉับ
----------	---------	----------	---------	----------	---------	----------	---------

ฉาบใหญ่

--- สว่าง	----	--- สว่าง	----	--- สว่าง	----	--- สว่าง	----
-----------	------	-----------	------	-----------	------	-----------	------

ฆ้องโหม่ง

----	--- โหม่ง	----	--- หมุย	----	--- โหม่ง	----	--- หมุย
------	-----------	------	----------	------	-----------	------	----------

บรรทัดที่ 11

บทร้อง

- ตก - แต่ง	- กา - ยา	- ผ้า - น่าน	นันทบุรี	-----	-----	-----	-----
-------------	-----------	--------------	----------	-------	-------	-------	-------

ปิ่นเมืองน่าน

- ด - ล	- ด - ด	ช ด ร ม	ช ม ร ด	-----	- ลัด ี่	-----	- ม ี่ ร
---------	---------	---------	---------	-------	----------	-------	----------

สะล้อก๊อบ

- ด - ล	- ด - ด	- ด ร ม	ี่ ม ร ด	-----	- ลัด ี่	-----	- ม ี่ ร
---------	---------	---------	----------	-------	----------	-------	----------

ขลุ่ยเพียงออ

- ด - ล	- ด - ด	- ด ร ม	ช ม ร ด	-----	- ลัด ี่	-----	- ม ี่ ร
---------	---------	---------	---------	-------	----------	-------	----------

ฆ้องวงใหญ่

- ด - -	- ด - ด	- - ร ม	ช ม - -	-----	- - ดี่ -	-----	- - ช -
- - - ล	- - - ช	- ด - -	- - ร ด	-----	- ล - ช	-----	- ม - ร

คีย์บอร์ด

กลองเต่งถึง

- ถึงถึงถึง	- แต่ง - ถึง	- ถึง - แต่ง	- ถึงแต่งถึง	- ถึงถึงถึง	- แต่ง - ถึง	- ถึง - แต่ง	- ถึงแต่งถึง
-------------	--------------	--------------	--------------	-------------	--------------	--------------	--------------

ฉิ่ง

--- ฉิ่ง	--- ฉับ	--- ฉิ่ง	--- ฉับ	--- ฉิ่ง	--- ฉับ	--- ฉิ่ง	--- ฉับ
----------	---------	----------	---------	----------	---------	----------	---------

ฉาบใหญ่

--- สว่าง	-----	- สว่าง - -	สว่างสว่าง - สว่าง	--- สว่าง	-----	--- สว่าง	-----
-----------	-------	-------------	--------------------	-----------	-------	-----------	-------

ฆ้องโหม่ง

-----	--- โหม่ง	-----	--- หมุย	-----	--- โหม่ง	-----	--- หมุย
-------	-----------	-------	----------	-------	-----------	-------	----------

ฉาบสแปรช

-----	-----	-----	--- #	-----	-----	-----	-----
-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------

ทิมปานี

-----	-----	-----	--- ๐	-----	-----	-----	-----
-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------

บรรทัดที่ 12

ปิ่นเมืองน่าน

----	- ล ดํ ๗	---	- ม ด ร	----	- ล ม ๗	----	- ม ด ร
------	----------	-----	---------	------	---------	------	---------

สะล้อก๊อบ

----	- ล ดํ ๗	---	- ม ด ร	----	- ล ม ๗	----	- ม ด ร
------	----------	-----	---------	------	---------	------	---------

ขลุ่ยเพียงออ

----	- ล ดํ ๗	---	- ม ด ร	----	- ลํ ๗ ๗	----	- ม ด ร
------	----------	-----	---------	------	----------	------	---------

ฆ้องวงใหญ่

----	-- ดํ -	---	-- ด -	----	-- ม -	----	-- ด -
----	- ล - ๗	---	- ม - ร	----	- ล - ๗	----	- ม - ร

คีย์บอร์ด

กลองเต่งถึง

- ถึงถึงถึง	- เต่ง - ถึง	- ถึง - เต่ง	- ถึงเต่งถึง	- ถึงถึงถึง	- เต่ง - ถึง	- ถึง - เต่ง	- ถึงเต่งถึง
-------------	--------------	--------------	--------------	-------------	--------------	--------------	--------------

ฉิ่ง

--- ฉิ่ง	--- ฉับ	--- ฉิ่ง	--- ฉับ	--- ฉิ่ง	--- ฉับ	--- ฉิ่ง	--- ฉับ
----------	---------	----------	---------	----------	---------	----------	---------

ฉาบใหญ่

--- สว่าง	----	--- สว่าง	----	--- สว่าง	----	--- สว่าง	----
-----------	------	-----------	------	-----------	------	-----------	------

ฆ้องโหม่ง

----	--- โหม่ง	----	--- หมุย	----	--- โหม่ง	----	--- หมุย
------	-----------	------	----------	------	-----------	------	----------

บรรทัดที่ 13

ปิ่นเมืองน่าน

- - ด ล	- ด - ด	ซ ด ร ม	ซ ม ร ด	- - - -	ดํ ลํ ดํ ซํ	ลํ ซํ ลํ ม	ร ม ด ร
---------	---------	---------	---------	---------	-------------	------------	---------

สะล้อก๊อบ

- - ด ล	- ด - ด	- ด ร ม	ซํ ม ร ด	- - - -	ด ล ด ซ	ล ซ ล ม	ร ม ด ร
---------	---------	---------	----------	---------	---------	---------	---------

ขลุ่ยเพียงออ

- - ด ล	- ด - ด	- ด ร ม	ซ ม ร ด	- - - -	ดํ ลํ ดํ ซ	ล ซ ล ม	ร ม ด ร
---------	---------	---------	---------	---------	------------	---------	---------

ฆ้องวงใหญ่

- - ด -	- ด - ด	- - ร ม	ซ ม - -	- - - -	ดํ - ดํ -	ล - ล -	- ม - ร
- - - ล	- - - ล	- ด - -	- - ร ด	- - - -	- ล - ซ	- ซ - ม	ร - ด -

คีย์บอร์ด

กลองเต่งถึง

- ถึงถึงถึง	- เต่ง - ถึง	- ถึง - เต่ง	- ถึงเต่งถึง	- ถึงถึงถึง	- เต่ง - ถึง	- ถึง - เต่ง	- ถึงเต่งถึง
-------------	--------------	--------------	--------------	-------------	--------------	--------------	--------------

ฉิ่ง

- - - ฉิ่ง	- - - ฉับ	- - - ฉิ่ง	- - - ฉับ	- - - ฉิ่ง	- - - ฉับ	- - - ฉิ่ง	- - - ฉับ
------------	-----------	------------	-----------	------------	-----------	------------	-----------

ฉาบใหญ่

- - - สว่าง	- - - -	- สว่าง - -	สว่างสว่าง - สว่าง	- - - สว่าง	- - - -	- - - สว่าง	- - - -
-------------	---------	-------------	--------------------	-------------	---------	-------------	---------

ฆ้องโหม่ง

- - - -	- - - โหม่ง	- - - -	- - - หมุย	- - - -	- - - โหม่ง	- - - -	- - - หมุย
---------	-------------	---------	------------	---------	-------------	---------	------------

ฉาบสแปรช

- - - -	- - - -#	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -
---------	----------	---------	---------	---------	---------	---------	---------

ทิมปานี

- - - -	- - - ○	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -
---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------

บรรทัดที่ 14

ปิ่นเมืองน่าน

- ม ร ช	- ม ร ม	ช ม ร ม	ช ล ช ล
---------	---------	---------	---------

สะล้อก๊อบ

- ม ร ช	- ม ร ม	ช ม ร ม	ช ล ช ล
---------	---------	---------	---------

ขลุ่ยเพียงออ

- ม ร ช	- ม ร ม	ช ม ร ม	ช ล ช ล
---------	---------	---------	---------

ฆ้องวงใหญ่

- ม - ช	- ม - ม	ช ม - -	ช ล - ล
- - ร -	- - ร -	- - ร ม	- - ช -

คีย์บอร์ด

กลองเต่งถึง

- ถึงถึงถึง	- เต่ง - ถึง	- ถึง - เต่ง	- ถึงเต่งถึง
-------------	--------------	--------------	--------------

ฉิ่ง

--- ฉิ่ง	--- ฉับ	--- ฉิ่ง	--- ฉับ
----------	---------	----------	---------

ฉาบใหญ่

--- ส่วง	----	- ส่วง - -	ส่วงส่วง - ส่วง
----------	------	------------	-----------------

ฆ้องโหม่ง

----	--- โหม่ง	----	--- หมุ่ย
------	-----------	------	-----------

ระฆังราว

----	--- #	----	----
------	-------	------	------

ฉาบสแปรช

----	--- o	----	----
------	-------	------	------

ทิมปานี

4.3.4 ช่วงที่ 4 ชื่นจีวา “ฮ่มธงน้อย”

ช่วงที่ 4 เป็นช่วงแห่งการสรรเสริญเทิดพระบารมีสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี พระผู้ทรงฟื้นฟูป่าเขาลำเนาไพร พัฒนาคุณภาพชีวิตความเป็นอยู่ของมวลชนชาวน่าน ด้วยพระปณิธานตามรอยพระยุคลบาทสมเด็จพระบรมชนกนาถ ด้วยโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริฯ นานัปการ คณะผู้วิจัยได้นำทำนองขับท่อมหลวงพระบาง มาเรียบเรียง และใช้กลองปั้งปั้ง ฉาบใหญ่ และคีย์บอร์ดเน้นเสียงให้ดังขึ้น เพื่อสื่อถึงอารมณ์ความปิติ และสรรเสริญแซ่ซ้องพระบารมีสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี พระผู้ทรงสืบสาน ส่งเสริม อนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม นาฏกรรม ดนตรี หัตถกรรม ประเพณี และการท่องเที่ยววนานสู่สากล ดังพระราชดำรัสว่า “รักเมืองน่าน น่านคือบ้านหลังที่สอง และขอให้ชาวน่านรักษาวัฒนธรรมแบบนี้ไปนาน ๆ” ซึ่งคณะผู้วิจัยได้นำพระราชดำรัสของพระองค์ ท่าน สอดแทรกสร้างสรรค์ไว้ในบทประพันธ์ และกล่าวถึงความผาสุกสุขสันต์ผองชาวน่านดังบทร้องที่ว่า “ชาวน่านภิรมย์เกษมสุขสมใต้ฮ่มธงน้อย” หลังจากบรรเลงคลอร้องในอัตราจังหวะสองชั้น จบแล้ว จะลดหลั่นอัตราจังหวะเป็นชั้นเดียว และทอดลงจบด้วยอัตราจังหวะสองชั้นดังเดิม

1) บทร้อง ช่วงที่ 4 ชื่นจีวา “ฮ่มธงน้อย”

กราบบาทให้ข้าขอน้อมไหว้สมเด็จพระกนิษฐาฯ

พระเทพรัตนราชสุดาฯ แม่ต้นบุญฟ้าแม่ปารมี

ดำรัสมา “ฮักเมืองน่านนันทบุรี

ตำหนักธงน้อยแห่งนี้ ประดุจบ้านหลังที่สอง”

ปิ่น สะล้อ ซอ กลอง ลำนำแซ่ซ้องดวงใจผองประชา

ทรงอุปถัมภ์หัตถกรรม การศึกษา

การท่องเที่ยวงามตา ถนนลอยฟ้า บ่อเกลืองามสม

ชาวน่านภิรมย์เกษมสุขสมใต้ “ฮ่มธงน้อย”

*เจ้าดอกเอ๋ย เจ้าดอกดอกเอ๋ย (เอ๋ยละว้า) เจ้าดอกชมพูภูคา

พระบารมีปกเกล้าประชา

พระพุทธานาคินฯ อักขา

ศูนย์รวมใจผองน่านพารา

พระกนิษฐาฯ ทรงพระเจริญ

งามดอยวาว เสมอดาว ดอยภูคา

ตระการตาที่ขุนสถาน

ถนนคนเดินเพลินเพลินเบิกบาน

หอศิลป์ริม่าน “วิศิษฎ์ศิลป์น่าน”

2) ทำนองเพลง ช่วงที่ 4 ขึ้นจ๊ว “ฮ่มธงน้อย”

บรรทัดที่ 1

ขลุ่ยน้ำเต้า

----	-----	--- ม	--- ซ	ซ ---	ดํ ๓ ม	-- ด ร	- ม - ซ
------	-------	-------	-------	-------	--------	--------	---------

คีย์บอร์ด

กลองป่งโป่ง

- ป่ง - โปะะ	- ป่ง - ป่ง	-- ป่ง โปะ่ง	- ป่ง - โปะ่ง	โปะ่ง ---	--- โปะ่ง	-----	--- โปะ่ง
--------------	-------------	--------------	---------------	-----------	-----------	-------	-----------

ฉิ่ง

--- ฉิ่ง	--- ฉับ	--- ฉิ่ง	--- ฉับ	--- ฉิ่ง	--- ฉับ	--- ฉิ่ง	--- ฉับ
----------	---------	----------	---------	----------	---------	----------	---------

ฉาบใหญ่

----	-----	-----	--- ส้วง	ส้วง ---	--- ส้วง	-----	-- ส้วง ส้วง
------	-------	-------	----------	----------	----------	-------	--------------

บรรทัดที่ 2

ขลุ่ยน้ำเต้า

ม ---	ซ ซ - ซ	- ม ซ ๓	ซ ม - ร	- ม ซ ร	ม ร ด ๓	- ด - ม	-- ร ด
-------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	--------

คีย์บอร์ด

----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----
------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------

กลองป่งโป่ง

โปะ่ง ---	โปะ่ง โปะ่ง - โปะ่ง	-----	--- โปะ่ง	-----	--- โปะ่ง	-----	--- โปะ่ง
-----------	---------------------	-------	-----------	-------	-----------	-------	-----------

ฉิ่ง

--- ฉิ่ง	--- ฉับ	--- ฉิ่ง	--- ฉับ	--- ฉิ่ง	--- ฉับ	--- ฉิ่ง	--- ฉับ
----------	---------	----------	---------	----------	---------	----------	---------

ฉาบใหญ่

ส้วง ---	ส้วง ส้วง - ส้วง	-----	--- ส้วง	-----	--- ส้วง	-----	--- ส้วง
----------	------------------	-------	----------	-------	----------	-------	----------

ฉาบสแปรช

----	-----	-----	--- #	-----	-----	-----	-----
------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------

ทิมปานี

----	-----	-----	--- ๐	-----	-----	-----	--- ๐
------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------

บรรทัดที่ 3

บทร้อง

----	----	--- กราบ	--- บาทไ้	-- ข้าขอ	- น้อม -ไหว้	สมเด็จพระกะ	- นิษ - ฐา
------	------	----------	-----------	----------	--------------	-------------	------------

ขลุ่ยน้ำเต้า

ด ---	ด ด - ด	--- ม	--- ซ	----	ดํ ี ล ช ม	-- ด ร	- ม - ซ
-------	---------	-------	-------	------	------------	--------	---------

สะล้อก็อบ

----	----	--- ม	--- ซ	----	ด ล ช ม	-- ด ร	- ม - ซ
------	------	-------	-------	------	---------	--------	---------

ปิ่นเมืองน่าน

----	----	--- ม	--- ซ	----	ดํ ี ล ช ม	-- ด ร	- ม - ซ
------	------	-------	-------	------	------------	--------	---------

คีย์บอร์ด

กลองป่งปั้ง

ปั้ง ---	เซ่ง เซ่ง - เซ่ง	----	---	- ป่ง - ป๊ะ	- ป่ง - ป่ง	-- ป่ง ปั้ง	- ป่ง - ปั้ง
----------	------------------	------	-----	-------------	-------------	-------------	--------------

ฉาบใหญ่

สว่าง ---	สว่าง สว่าง - สว่าง	----	----	----	----	----	----
-----------	---------------------	------	------	------	------	------	------

ฉิ่ง

----	----	----	----	--- ฉิ่ง	--- ฉับ	--- ฉิ่ง	--- ฉับ
------	------	------	------	----------	---------	----------	---------

ฆ้องโหม่ง

----	----	----	----	----	--- โหม่ง	----	--- หมุย
------	------	------	------	------	-----------	------	----------

ทิมปานี

○ ---	○○○	----	----	----	----	----	----
-------	-----	------	------	------	------	------	------

บรรทัดที่ 4

บทร้อง

----	----	พระเทพรัตน์	ราช-สุดา	-- แม่ต้น	- บุญ - ฟ้า	- แผ่ - ปา	- ระ - มี
------	------	-------------	----------	-----------	-------------	------------	-----------

ขลุ่ยน้ำเต้า

----	----	- ม ซ ล	ซ ม - ร	- ม ซ ร์	ม ร ด ล	- ด - ม	-- ร ด
------	------	---------	---------	----------	---------	---------	--------

สะล้อก๊อบ

----	----	- ม - ลี่	ซ ม - ร	- ม ซ ร์	ม ร ด ล	- ด - ม	-- ร ด
------	------	-----------	---------	----------	---------	---------	--------

ปิ่นเมืองน่าน

----	----	- ม ซ ี่	ซ ม - ร	- ม ซ ร์	ม ร ด ล	- ด - ม	-- ร ด
------	------	----------	---------	----------	---------	---------	--------

คีย์บอร์ด

กลองป๋องป๋อง

- ป่ง - โปะะ	- ป่ง - ป่ง	-- ป่ง โป่ง	- ป่ง - โป่ง	- ป่ง - โปะะ	- ป่ง - ป่ง	-- ป่ง โป่ง	- ป่ง - โป่ง
--------------	-------------	-------------	--------------	--------------	-------------	-------------	--------------

ฉาบใหญ่

----	- ส่วง - ส่วง	- ส่วง - ส่วง	- ส่วง - ส่วง	----	- ส่วง - ส่วง	- ส่วง - ส่วง	- ส่วง - ส่วง
------	---------------	---------------	---------------	------	---------------	---------------	---------------

ฉิ่ง

--- ฉิ่ง	--- ฉับ	--- ฉิ่ง	--- ฉับ	--- ฉิ่ง	--- ฉับ	--- ฉิ่ง	--- ฉับ
----------	---------	----------	---------	----------	---------	----------	---------

ฆ้องโหม่ง

----	--- โหม่ง	----	--- หมุย	----	--- โหม่ง	----	--- หมุย
------	-----------	------	----------	------	-----------	------	----------

บรรทัดที่ 5

บทร้อง

----	----	--- คำ	-- รัศมา	----	-ฮักเมืองน่าน	-- นันทะ	-- บุรี
------	------	--------	----------	------	---------------	----------	---------

ขลุ่ยน้ำเต้า

----	----	--- ม	-- ซ ดั	----	- ล ช ม	-- ร ด	ร ม - ร
------	------	-------	---------	------	---------	--------	---------

สะล้อก๊อบ

----	----	--- ม	-- ซ ด	----	- ล ช ม	-- ร ด	ร ม - ร
------	------	-------	--------	------	---------	--------	---------

ปิ่นเมืองน่าน

----	----	--- ม	- ซ ลั ดั	----	- ลั ช ม	-- ร ด	ร ม - ร
------	------	-------	-----------	------	----------	--------	---------

คีย์บอร์ด

243

กลองป่งปิ้ง

- ป่ง - โปะะ	- ป่ง - ป่ง	-- ป่ง ปิ้ง	- ป่ง - โปะะ	- ป่ง - โปะะ	- ป่ง - ป่ง	-- ป่ง ปิ้ง	- ป่ง - โปะะ
--------------	-------------	-------------	--------------	--------------	-------------	-------------	--------------

ฉาบใหญ่

----	- ส่วง - ส่วง	- ส่วง - ส่วง	- ส่วง - ส่วง	----	- ส่วง - ส่วง	- ส่วง - ส่วง	- ส่วง - ส่วง
------	---------------	---------------	---------------	------	---------------	---------------	---------------

ฉิ่ง

--- ฉิ่ง	--- ฉับ	--- ฉิ่ง	--- ฉับ	--- ฉิ่ง	--- ฉับ	--- ฉิ่ง	--- ฉับ
----------	---------	----------	---------	----------	---------	----------	---------

ฆ้องโหม่ง

----	--- โหม่ง	----	--- หมุย	----	--- โหม่ง	----	--- หมุย
------	-----------	------	----------	------	-----------	------	----------

บรรทัดที่ 6

บทร้อง

----	----	ตำหนักงน้อย	-- แห่งนี้	----	- ประคอง-บ้าน	--- หลัง	-- ที่สอง
------	------	-------------	------------	------	---------------	----------	-----------

ขลุ่ยน้ำเต้า

----	----	--- ด	--- ม	----	- ด - ม	-- ด ร	- ม - ซี่
------	------	-------	-------	------	---------	--------	-----------

สะล้อก๊อบ

----	----	--- ด	--- ม	----	- ด - ม	-- ด ร	- ม - ซี่
------	------	-------	-------	------	---------	--------	-----------

ปิ่นเมืองน่าน

----	----	--- ด	--- ม	----	- ด - ม	-- ด ร	- ม - ซี่
------	------	-------	-------	------	---------	--------	-----------

คีย์บอร์ด

กลองป่งปึง

- ป่ง - โปะะ	- ป่ง - ป่ง	-- ป่ง โปะัง	- ป่ง - โปะัง	- ป่ง - โปะะ	- ป่ง - ป่ง	-- ป่ง โปะัง	- ป่ง - โปะัง
--------------	-------------	--------------	---------------	--------------	-------------	--------------	---------------

ฉาบใหญ่

----	- ส่วง - ส่วง	- ส่วง - ส่วง	- ส่วง - ส่วง	----	- ส่วง - ส่วง	- ส่วง - ส่วง	- ส่วง - ส่วง
------	---------------	---------------	---------------	------	---------------	---------------	---------------

ฉิ่ง

--- ฉิ่ง	--- ฉับ	--- ฉิ่ง	--- ฉับ	--- ฉิ่ง	--- ฉับ	--- ฉิ่ง	--- ฉับ
----------	---------	----------	---------	----------	---------	----------	---------

ฆ้องโหม่ง

----	--- โหม่ง	----	--- หม่วย	----	--- โหม่ง	----	--- หม่วย
------	-----------	------	-----------	------	-----------	------	-----------

บรรทัดที่ 7

บทร้อง

----	----	- ปินสะล้อ	-- ซอกกลอง	- ล้า - น้ำ	- แะ - ซ้อง	ดวงใจ - ผอง	-- ประชา
------	------	------------	------------	-------------	-------------	-------------	----------

ขลุ่ยน้ำเต้า

----	----	- ม ซ ล	ซ ม -ร	- ม ซ ร์	ม ร ด ล	- ด - ม	-- ร ด
------	------	---------	--------	----------	---------	---------	--------

สะล้อก๊อบ

----	----	- ม - ซ	- ม -ร	- ม ซ ร์	ม ร ด ล	- ด - ม	-- ร ด
------	------	---------	--------	----------	---------	---------	--------

ปิ่นเมืองน่าน

----	----	- ม ซ ล	ซ ม -ร	- ม ซ ร์	ม ร ด ล	- ด - ม	-- ร ด
------	------	---------	--------	----------	---------	---------	--------

คีย์บอร์ด

กลองปั้ง

- ปัง - โปะะ	- ปัง - ปัง	-- ปัง โป้ง	- ปัง - โป้ง	- ปัง - โปะะ	- ปัง - ปัง	-- ปัง โป้ง	- ปัง - โป้ง
--------------	-------------	-------------	--------------	--------------	-------------	-------------	--------------

ฉาบใหญ่

----	- ส่วง - ส่วง	- ส่วง - ส่วง	- ส่วง - ส่วง	----	- ส่วง - ส่วง	- ส่วง - ส่วง	- ส่วง - ส่วง
------	---------------	---------------	---------------	------	---------------	---------------	---------------

ฉิ่ง

--- ฉิ่ง	--- ฉับ	--- ฉิ่ง	--- ฉับ	--- ฉิ่ง	--- ฉับ	--- ฉิ่ง	--- ฉับ
----------	---------	----------	---------	----------	---------	----------	---------

ฉาบสแปรช

----	----	----	----	----	----	----	---- #
------	------	------	------	------	------	------	--------

ทิมปานี

----	----	----	----	----	----	----	---- ○
------	------	------	------	------	------	------	--------

ซ้องโหม่ง

----	--- โหม้ง	----	--- หมุ่ย	----	--- โหม้ง	----	--- หมุ่ย
------	-----------	------	-----------	------	-----------	------	-----------

บรรทัดที่ 8

บทร้อง

----	-----	--- ทรง	- อุปถัมภ์	-----	- ทัตถกรรม	--- การ	- ศีก - ษา
------	-------	---------	------------	-------	------------	---------	------------

ขลุ่ยน้ำเต้า

----	-----	--- ม	- ซ ล ดั	-----	- ล ช ม	-- ร ด	ร ม - ร
------	-------	-------	----------	-------	---------	--------	---------

สะล้อก๊อบ

----	-----	--- ม	- ซ ล ด	-----	- ล ช ม	-- ร ด	ร ม - ร
------	-------	-------	---------	-------	---------	--------	---------

ปิ่นเมืองน่าน

----	-----	--- ม	- ซ ล ดั	-----	- ลั ช ม	-- ร ด	ร ม - ร
------	-------	-------	----------	-------	----------	--------	---------

คีย์บอร์ด

211

กลองป่งป้าง

- ป่ง - โปะะ	- ป่ง - ป่ง	-- ป่ง ป้าง	- ป่ง - โปะะ	- ป่ง - โปะะ	- ป่ง - ป่ง	-- ป่ง ป้าง	- ป่ง - โปะะ
--------------	-------------	-------------	--------------	--------------	-------------	-------------	--------------

ฉาบใหญ่

----	- ส่วง - ส่วง	- ส่วง - ส่วง	- ส่วง - ส่วง	----	- ส่วง - ส่วง	- ส่วง - ส่วง	- ส่วง - ส่วง
------	---------------	---------------	---------------	------	---------------	---------------	---------------

ฉิ่ง

--- ฉิ่ง	--- ฉับ	--- ฉิ่ง	--- ฉับ	--- ฉิ่ง	--- ฉับ	--- ฉิ่ง	--- ฉับ
----------	---------	----------	---------	----------	---------	----------	---------

ฆ้องโหม่ง

----	--- โหม่ง	-----	--- หมุย	----	--- โหม่ง	-----	--- หมุย
------	-----------	-------	----------	------	-----------	-------	----------

บรรทัดที่ 9

บทร้อง

----	-----	-การทอ้งเที่ยว	-- งามตา	-----	ถนนลอยฟ้า	-- ป่อเกลือ	-งาม - สม
------	-------	----------------	----------	-------	-----------	-------------	-----------

ขลุ่ยน้ำเต้า

----	-----	--- ด	--- ม	-----	- ด - ม	-- ดร	- ม - ซู่
------	-------	-------	-------	-------	---------	-------	-----------

สะล้อก๊อบ

----	-----	--- ด	--- ม	-----	- ด - ม	-- ดร	- ม - ซู่
------	-------	-------	-------	-------	---------	-------	-----------

ปิ่นเมืองน่าน

----	-----	--- ด	--- ม	-----	- ด - ม	-- ดร	- ม - ซู่
------	-------	-------	-------	-------	---------	-------	-----------

คีย์บอร์ด

216

กลองป่งปิ้ง

- ป่ง - โปะะ	- ป่ง - ป่ง	-- ป่ง ปิ้ง	- ป่ง - โปะะ	- ป่ง - โปะะ	- ป่ง - ป่ง	-- ป่ง ปิ้ง	- ป่ง - โปะะ
--------------	-------------	-------------	--------------	--------------	-------------	-------------	--------------

ฉาบใหญ่

----	- ส่วง - ส่วง	- ส่วง - ส่วง	- ส่วง - ส่วง	----	- ส่วง - ส่วง	- ส่วง - ส่วง	- ส่วง - ส่วง
------	---------------	---------------	---------------	------	---------------	---------------	---------------

ฉิ่ง

--- ฉิ่ง	--- ฉับ	--- ฉิ่ง	--- ฉับ	--- ฉิ่ง	--- ฉับ	--- ฉิ่ง	--- ฉับ
----------	---------	----------	---------	----------	---------	----------	---------

ฆ้องโหม่ง

----	--- โหม่ง	-----	--- หมุย	----	--- โหม่ง	-----	--- หมุย
------	-----------	-------	----------	------	-----------	-------	----------

บรรทัดที่ 10

บทร้อง

----	-----	- ชาว - น่าน	-- ภีรมย์	-- เกษม	- สุข - สม	- ใต้ - ฮ่อม	-- ฆน้อย
------	-------	--------------	-----------	---------	------------	--------------	----------

ขลุ่ยน้ำเต้า

----	-----	- ม ซ ล	ซ ม -ร	- ม ซ ร์	ม ร ด ล	- ด - ม	-- ร ด
------	-------	---------	--------	----------	---------	---------	--------

สะล้อก๊อบ

----	-----	- ม - ซ ี่	- ม -ร	- ม ซ ี่ ร	ม ร ด ล	- ด - ม	-- ร ด
------	-------	------------	--------	------------	---------	---------	--------

ปิ่นเมืองน่าน

----	-----	- ม ซ ี่ ล ี่	ซ ี่ ม -ร	- ม ซ ี่ ร	ม ร ด ล	- ด - ม	-- ร ด
------	-------	---------------	-----------	------------	---------	---------	--------

คีย์บอร์ด

221 $\text{♩} = 189.5$

กลองป่งป้าง

- ป่ง - โปะะ	- ป่ง - ป่ง	-- ป่ง โปะัง	- ป่ง - โปะัง	- ป่ง - โปะะ	- ป่ง - ป่ง	-- ป่ง โปะัง	- ป่ง - โปะัง
--------------	-------------	--------------	---------------	--------------	-------------	--------------	---------------

ฉาบใหญ่

----	- ส่วง - ส่วง	- ส่วง - ส่วง	- ส่วง - ส่วง	----	- ส่วง - ส่วง	- ส่วง - ส่วง	- ส่วง - ส่วง
------	---------------	---------------	---------------	------	---------------	---------------	---------------

ฉิ่ง

--- ฉิ่ง	--- ฉับ	--- ฉิ่ง	--- ฉับ	--- ฉิ่ง	--- ฉับ	--- ฉิ่ง	--- ฉับ
----------	---------	----------	---------	----------	---------	----------	---------

ฆ้องโหม่ง

----	--- โหม่ง	-----	--- หมุย	----	--- โหม่ง	-----	--- หมุย
------	-----------	-------	----------	------	-----------	-------	----------

บรรทัดที่ 11

บทร้อง

----	----	- เจ้า - ดอก	--- เอย	(- เจ้า - ดอก	--- เอย)	- เจ้า - ดอก	- ดอก - เอย
------	------	--------------	---------	---------------	----------	--------------	-------------

ขลุ่ยน้ำเต้า

----	----	- ซี่ - ด	--- ร	----	----	- ลี่ - ฟ	ซี่ ลี่ - ซี่
------	------	-----------	-------	------	------	-----------	---------------

สะล้อก๊อบ

----	----	- ซี่ - ด	--- ร	----	----	- ลี่ - ฟ	ซี่ ลี่ - ซี่
------	------	-----------	-------	------	------	-----------	---------------

ปิ่นเมืองน่าน

----	----	- ซี่ - ด	--- ร	----	----	- ลี่ - ฟ	ซี่ ลี่ - ซี่
------	------	-----------	-------	------	------	-----------	---------------

คีย์บอร์ด

227

กลองป่องป่อง

- ป่อง - โปะะ	- ป่อง - ป่อง	-- ป่อง โปะะ	- ป่อง - โปะะ	- ป่อง - โปะะ	- ป่อง - ป่อง	-- ป่อง โปะะ	- ป่อง - โปะะ
---------------	---------------	--------------	---------------	---------------	---------------	--------------	---------------

ฉาบใหญ่

----	- ส่วง - ส่วง	- ส่วง - ส่วง	- ส่วง - ส่วง	----	- ส่วง - ส่วง	- ส่วง - ส่วง	- ส่วง - ส่วง
------	---------------	---------------	---------------	------	---------------	---------------	---------------

ฉิ่ง

--- ฉิ่ง	--- ฉับ	--- ฉิ่ง	--- ฉับ	--- ฉิ่ง	--- ฉับ	--- ฉิ่ง	--- ฉับ
----------	---------	----------	---------	----------	---------	----------	---------

ฉาบสแปรช

----	----	--- #	----	----	----	----	----
------	------	-------	------	------	------	------	------

ทิมปานี

----	----	--- ○	----	----	----	----	----
------	------	-------	------	------	------	------	------

ฆ้องโหม่ง

----	--- โหม่ง	----	--- หมุย	----	--- โหม่ง	----	--- หมุย
------	-----------	------	----------	------	-----------	------	----------

บรรทัดที่ 12

บทร้อง

----	เฮ้อเฮ้อเฮ้อเฮ้อ	-- เฮ้อเฮ้อ	- เอ็ง - เอย	- เอ้ยละว่า	-- เจ้าดอก	----	ชมพูกุคา
------	------------------	-------------	--------------	-------------	------------	------	----------

ขลุ่ยน้ำเต้า

----	ดัล ชัฟ	-- ชัฟ	- ม - ร	- ชั --	- ม ร ด	----	ร ม ด ร
------	---------	--------	---------	---------	---------	------	---------

สะล้อก๊อบ

----	ดัล ชฟ	-- ชัฟ	- ม - ร	- ชั --	- ม ร ด	----	ร ม ด ร
------	--------	--------	---------	---------	---------	------	---------

ปิ่นเมืองน่าน

----	ดัล ชัฟ	-- ชัฟ	- ม - ร	- ชั --	- ม ร ด	----	ร ม ด ร
------	---------	--------	---------	---------	---------	------	---------

คีย์บอร์ด

232

กลองป่งปิ้ง

- ป่ง - โปะะ	- ป่ง - ป่ง	-- ป่ง ปิ้ง	- ป่ง - โปะะ	- ป่ง - โปะะ	- ป่ง - ป่ง	-- ป่ง ปิ้ง	- ป่ง - โปะะ
--------------	-------------	-------------	--------------	--------------	-------------	-------------	--------------

ฉาบใหญ่

----	- ส่วง - ส่วง	- ส่วง - ส่วง	- ส่วง - ส่วง	----	- ส่วง - ส่วง	- ส่วง - ส่วง	- ส่วง - ส่วง
------	---------------	---------------	---------------	------	---------------	---------------	---------------

ฉิ่ง

--- ฉิ่ง	--- ฉับ	--- ฉิ่ง	--- ฉับ	--- ฉิ่ง	--- ฉับ	--- ฉิ่ง	--- ฉับ
----------	---------	----------	---------	----------	---------	----------	---------

ฆ้องโหม่ง

----	--- โหม่ง	----	--- หมุย	----	--- โหม่ง	----	--- หมุย
------	-----------	------	----------	------	-----------	------	----------

บรรทัดที่ 13

บทร้อง

----	พระบารมี	-- ปกเกล้า	-- ประชา	----	พระพุท-ธะ	-- นาคินฯ	-- อักขา
------	----------	------------	----------	------	-----------	-----------	----------

ขลุ่ยน้ำเต้า

----	ซุ่ม ซุ่ม	-- ม ซุ่ม	-- ม ร	----	ซุ่ม - ซุ่ม	-- ลุ่ม	-- ม ร
------	-----------	-----------	--------	------	-------------	---------	--------

สะล้อก๊อบ

----	ซุ่ม ซุ่ม	-- ม ซุ่ม	-- ม ร	----	ซุ่ม - ซุ่ม	-- ลุ่ม	-- ม ร
------	-----------	-----------	--------	------	-------------	---------	--------

ปิ่นเมืองน่าน

----	ซุ่ม ซุ่ม	-- ม ซุ่ม	-- ม ร	----	ซุ่ม - ซุ่ม	-- ลุ่ม	-- ม ร
------	-----------	-----------	--------	------	-------------	---------	--------

คีย์บอร์ด

237

กลองป่งปิ้ง

- ป่ง - โปะะ	- ป่ง - ป่ง	-- ป่ง ปิ้ง	- ป่ง - โปะะ	- ป่ง - โปะะ	- ป่ง - ป่ง	-- ป่ง ปิ้ง	- ป่ง - โปะะ
--------------	-------------	-------------	--------------	--------------	-------------	-------------	--------------

ฉาบใหญ่

----	- ส่วง - ส่วง	- ส่วง - ส่วง	- ส่วง - ส่วง	----	- ส่วง - ส่วง	- ส่วง - ส่วง	- ส่วง - ส่วง
------	---------------	---------------	---------------	------	---------------	---------------	---------------

ฉิ่ง

--- ฉิ่ง	--- ฉับ	--- ฉิ่ง	--- ฉับ	--- ฉิ่ง	--- ฉับ	--- ฉิ่ง	--- ฉับ
----------	---------	----------	---------	----------	---------	----------	---------

ฆ้องโหม่ง

----	--- โหม่ง	----	--- หมุย	----	--- โหม่ง	----	--- หมุย
------	-----------	------	----------	------	-----------	------	----------

บรรทัดที่ 14

บทร้อง

----	- ศูนย์รวมใจ	-- ฟองน่าน	-- พารา	-- พระกะ	-- นิษฐา	- ทรง - พระ	-- เจริญ
------	--------------	------------	---------	----------	----------	-------------	----------

ขลุ่ยน้ำเต้า

----	- ม - ซี่	- ม ลี่ ซี่	- ม - ร	- ม - ร	- ด - ล	-- ด ม	-- ร ด
------	-----------	-------------	---------	---------	---------	--------	--------

สะล้อก๊อบ

----	- ม - ซี่	- ม ลี่ ซี่	- ม - ร	- ม - ร	- ด - ล	-- ด ม	-- ร ด
------	-----------	-------------	---------	---------	---------	--------	--------

ปิ่นเมืองน่าน

----	- ม - ซี่	- ม ลี่ ซี่	- ม - ร	- ม - ร	- ด - ล	ม ด ร ม	-- ร ด
------	-----------	-------------	---------	---------	---------	---------	--------

คีย์บอร์ด

กลองป่งปิ้ง

- ป่ง - โปะะ	- ป่ง - ป่ง	-- ป่ง ปิ้ง	- ป่ง - โปะะ	- ป่ง - โปะะ	- ป่ง - ป่ง	-- ป่ง ปิ้ง	- ป่ง - โปะะ
--------------	-------------	-------------	--------------	--------------	-------------	-------------	--------------

ฉาบใหญ่

----	- ส่วง - ส่วง	- ส่วง - ส่วง	- ส่วง - ส่วง	----	- ส่วง - ส่วง	- ส่วง - ส่วง	- ส่วง - ส่วง
------	---------------	---------------	---------------	------	---------------	---------------	---------------

ฉิ่ง

--- ฉิ่ง	--- ฉับ	--- ฉิ่ง	--- ฉับ	--- ฉิ่ง	--- ฉับ	--- ฉิ่ง	--- ฉับ
----------	---------	----------	---------	----------	---------	----------	---------

ฆ้องโหม่ง

----	--- โหม่ง	----	--- หมุย	----	--- โหม่ง	----	--- หมุย
------	-----------	------	----------	------	-----------	------	----------

บรรทัดที่ 15

บทร้อง

----	- งามดอยยาว	- เสมอดาว	- ดอยภูคา	----	- ตระการตา	-- ที่ขุน	-- สถาน
------	-------------	-----------	-----------	------	------------	-----------	---------

ขลุ่ยน้ำเต้า

----	- ล ร ด	- ล ร ด	- ล ช ล	----	ล ช - ล	-- ด ม	-- ด ร
------	---------	---------	---------	------	---------	--------	--------

สะล้อก๊อบ

----	- ล ร ด	- ล ร ด	- ล ช ล	----	ล ช - ล	-- ด ม	-- ด ร
------	---------	---------	---------	------	---------	--------	--------

ปิ่นเมืองน่าน

----	- ลํ ร์ ตํ	- ลํ ร์ ตํ	- ลํ ร์ ลํ	----	ลํ ร์ - ลํ	-- ด ม	-- ด ร
------	------------	------------	------------	------	------------	--------	--------

คีย์บอร์ด

206

กลองป่งโป่ง

- ป่ง - โปะะ	- ป่ง - ป่ง	-- ป่ง โปะ่ง	- ป่ง - โปะ่ง	- ป่ง - โปะะ	- ป่ง - ป่ง	-- ป่ง โปะ่ง	- ป่ง - โปะ่ง
--------------	-------------	--------------	---------------	--------------	-------------	--------------	---------------

ฉาบใหญ่

----	- ส่วง - ส่วง	- ส่วง - ส่วง	- ส่วง - ส่วง	----	- ส่วง - ส่วง	- ส่วง - ส่วง	- ส่วง - ส่วง
------	---------------	---------------	---------------	------	---------------	---------------	---------------

ฉิ่ง

--- ฉิ่ง	--- ฉับ	--- ฉิ่ง	--- ฉับ	--- ฉิ่ง	--- ฉับ	--- ฉิ่ง	--- ฉับ
----------	---------	----------	---------	----------	---------	----------	---------

ฆ้องโหม่ง

----	--- โหม่ง	----	--- หมุย	----	--- โหม่ง	----	--- หมุย
------	-----------	------	----------	------	-----------	------	----------

ฉาบสแปรช

----	--- #	----	----	----	----	----	----
------	-------	------	------	------	------	------	------

ทิมปานี

----	--- ○	----	----	----	----	----	----
------	-------	------	------	------	------	------	------

บรรทัดที่ 17

ขลุ่ยน้ำเต้า

----	- ล ร ด	- ล ร ด	- ล ช ล	----	- ล ร ด	- ล ร ด	- ร ล ด
------	---------	---------	---------	------	---------	---------	---------

สะล้อก๊อบ

----	- ล ร ด	- ล ร ด	- ล ช ล	----	- ล ร ด	- ล ร ด	- ร ล ด
------	---------	---------	---------	------	---------	---------	---------

ปิ่นเมืองน่าน

----	- ล รั ด	- ล รั ด	- ล ช ล	----	- ล รั ด	- ล รั ด	- ร รั ด
------	----------	----------	---------	------	----------	----------	----------

คีย์บอร์ด

216

กลองป๋อง

- ป่ง - โปะะ	- ป่ง - ป่ง	-- ป่ง โปะะ	- ป่ง - โปะะ	- ป่ง - โปะะ	- ป่ง - ป่ง	-- ป่ง โปะะ	- ป่ง - โปะะ
--------------	-------------	-------------	--------------	--------------	-------------	-------------	--------------

ฉาบใหญ่

----	- ส่วง - ส่วง	- ส่วง - ส่วง	- ส่วง - ส่วง	----	- ส่วง - ส่วง	- ส่วง - ส่วง	- ส่วง - ส่วง
------	---------------	---------------	---------------	------	---------------	---------------	---------------

ฉิ่ง

--- ฉิ่ง	--- ฉับ	--- ฉิ่ง	--- ฉับ	--- ฉิ่ง	--- ฉับ	--- ฉิ่ง	--- ฉับ
----------	---------	----------	---------	----------	---------	----------	---------

ฆ้องโหม่ง

----	--- โหม่ง	----	--- หมุ่ย	----	--- โหม่ง	----	--- หมุ่ย
------	-----------	------	-----------	------	-----------	------	-----------

ฉาบสแปรช

----	----	----	--- #	----	----	----	----
------	------	------	-------	------	------	------	------

ทิมปานี

----	----	----	--- ๐	----	----	----	----
------	------	------	-------	------	------	------	------

บรรทัดที่ 18

ขลุ่ยน้ำเต้า

----	- ล ร ด	- ล ร ด	- ล ช ล	----	- ล ร ด	- ล ร ด	- ร ล ด
------	---------	---------	---------	------	---------	---------	---------

สะล้อก๊อบ

----	- ล ร ด	- ล ร ด	- ล ช ล	----	- ล ร ด	- ล ร ด	- ร ล ด
------	---------	---------	---------	------	---------	---------	---------

ปิ่นเมืองน่าน

----	- ล ร ี ต	- ล ร ี ต	- ล ช ล	----	- ล ี ร ี ต	- ล ี ร ี ต	- ร ี ล ี ต
------	-----------	-----------	---------	------	-------------	-------------	-------------

คีย์บอร์ด

221 $\text{♩} = 189.5$

กลองป่งป๋อง

- ป่ง - โป๊ะ	- ป่ง - ป่ง	-- ป่ง ป๋อง	- ป่ง - ป๋อง	- ป่ง - โป๊ะ	- ป่ง - ป่ง	-- ป่ง ป๋อง	- ป่ง - ป๋อง
--------------	-------------	-------------	--------------	--------------	-------------	-------------	--------------

ฉาบใหญ่

----	- ส่วง - ส่วง	- ส่วง - ส่วง	- ส่วง - ส่วง	----	- ส่วง - ส่วง	- ส่วง - ส่วง	- ส่วง - ส่วง
------	---------------	---------------	---------------	------	---------------	---------------	---------------

ฉิ่ง

--- ฉิ่ง	--- ฉับ	--- ฉิ่ง	--- ฉับ	--- ฉิ่ง	--- ฉับ	--- ฉิ่ง	--- ฉับ
----------	---------	----------	---------	----------	---------	----------	---------

ฆ้องโหม่ง

----	--- โหม่ง	----	--- หมุย	----	--- โหม่ง	----	--- หมุย
------	-----------	------	----------	------	-----------	------	----------

บรรทัดที่ 19

สะล้อก๊อบ

- ด ด -	ซุ่ม ซุ่ม	ม ร ด ล	ซ ล ด ซ	- ซ ซ -	-----	-----	-----
---------	-----------	---------	---------	---------	-------	-------	-------

ปิ่นเมืองน่าน

- ด ด -	-----	-----	-----	- ซุ่ม ซุ่ม	ซุ่ม ซุ่ม	ม ร ม ด	ม ร ซุ่ม
---------	-------	-------	-------	-------------	-----------	---------	----------

ขลุ่ยเพียงออ

- ด ด -	-----	-----	-----	- ซ ซ -	-----	-----	-----
---------	-------	-------	-------	---------	-------	-------	-------

ฆ้องวงใหญ่

- ด ด -	-----	-----	-----	- ซ ซ -	-----	-----	-----
- ด ด -	-----	-----	-----	- ซ ซ -	-----	-----	-----

คีย์บอร์ด

กลองปี่พัง

- ปังปัง -	ปัง ปัง - ปัง	-- ปี่ะ -	ปัง ปัง - ปัง	- ปังปัง -	ปัง ปัง - ปัง	-- ปี่ะ -	ปัง ปัง - ปัง
------------	---------------	-----------	---------------	------------	---------------	-----------	---------------

ฉาบใหญ่

-----	-----	-----	-----	- สว่างสว่าง -	-----	-----	-----
-------	-------	-------	-------	----------------	-------	-------	-------

ฉิ่ง

- ฉิ่ง - ฉับ	- ฉิ่ง - ฉับ	- ฉิ่ง - ฉับ	- ฉิ่ง - ฉับ	- ฉิ่งฉับ -	- ฉิ่ง - ฉับ	- ฉิ่ง - ฉับ	- ฉิ่ง - ฉับ
--------------	--------------	--------------	--------------	-------------	--------------	--------------	--------------

บรรทัดที่ 20

สะล้อก๊อบ

- ม ม -	ช ล ด ร	- ร ม ร	- ร ม ช	-- ล ช	- ม - ช	ด ล ช ฟ	ช ด ร ม
---------	---------	---------	---------	--------	---------	---------	---------

ปิ่นเมืองน่าน

- ม ม -	ช ล ด ร	- ร ม ร	- ร ม ช	-- ล ช	- ม - ช	ด ล ช ฟ	ช ด ร ม
---------	---------	---------	---------	--------	---------	---------	---------

ขลุ่ยเพียงออ

- ม ม -	ช ล ด ร	- ร ม ร	- ร ม ช	-- ล ช	- ม - ช	ด ล ช ฟ	ช ด ร ม
---------	---------	---------	---------	--------	---------	---------	---------

ฆ้องวงใหญ่

- ม ม -	-- ด ร	-- ม -	-- ม ช	-- ล -	--- ช	ด ล --	ช - ร ม
- ม ม -	ช ล --	- ร - ร	- ร --	--- ช	- ม --	-- ช ฟ	- ด --

คีย์บอร์ด

กลองปี่พาทย์

- ปี่ - ปี่ -	ปี่ - ปี่ -	-- ปี่ -	ปี่ - ปี่ -	- ปี่ - ปี่ -	ปี่ - ปี่ -	-- ปี่ -	ปี่ - ปี่ -
---------------	-------------	----------	-------------	---------------	-------------	----------	-------------

ฉาบใหญ่

- สว่างสว่าง -	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----
----------------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------

ฉิ่ง

- ฉิ่งฉับ -	- ฉิ่ง - ฉับ	- ฉิ่ง - ฉับ	- ฉิ่ง - ฉับ	- ฉิ่ง - ฉับ	- ฉิ่ง - ฉับ	- ฉิ่ง - ฉับ	- ฉิ่ง - ฉับ
-------------	--------------	--------------	--------------	--------------	--------------	--------------	--------------

ฆ้องโหม่ง

--- โหม่ง	--- หมุ่ม	--- โหม่ง	--- หมุ่ม	--- โหม่ง	--- หมุ่ม	--- โหม่ง	--- หมุ่ม
-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------

บรรทัดที่ 21

สะล้อก๊อบ

-- ม ร	ด ล - ด	ซ - ด ล	ซ ม - ซึ	ร - ม ร	ด ล - ด	ซ - - -	ด ซ ล ด
--------	---------	---------	----------	---------	---------	---------	---------

ปิ่นเมืองน่าน

-- ม ร	ด ล - ด	ซ - ด ล	ซ ม - ซึ	ร - ม ร	ด ล - ด	ซ - - -	ด ซ ล ด
--------	---------	---------	----------	---------	---------	---------	---------

ขลุ่ยเพียงออ

-- ม ร	ด ล - ด	ซ - ด ล	ซ ม - ซึ	ร - ม ร	ด ล - ด	ซ - - -	ด ซ ล ด
--------	---------	---------	----------	---------	---------	---------	---------

ฆ้องวงใหญ่

-- ม ร	- - - ด	- - ด ล	- - - ซ	-- ม ร	- - - ด	- - - -	ด - ล ด
- - - -	ด ล - -	ซ - - -	ซ ม - -	ร - - -	ด ล - -	ซ - - -	- ซ - ด

คีย์บอร์ด

กลองปี่พาทย์

-- โปะะ -	ป่ง โปะง - โปะง	-- โปะะ -	ป่ง โปะง - โปะง	- โปะง โปะง -	ป่ง โปะง - โปะง	-- โปะะ -	ป่ง โปะง - โปะง
-----------	-----------------	-----------	-----------------	---------------	-----------------	-----------	-----------------

ฉาบใหญ่

- - - -	- - - ส่วง	ส่วง - - -	- - - ส่วง	ส่วง - - -	- - - ส่วง	ส่วง - - -	- - - -
---------	------------	------------	------------	------------	------------	------------	---------

ฉิ่ง

- ฉิ่ง - ฉับ	- ฉิ่ง - ฉับ	- ฉิ่ง - ฉับ	- ฉิ่ง - ฉับ	- ฉิ่ง - ฉับ	- ฉิ่ง - ฉับ	- ฉิ่ง - ฉับ	- ฉิ่ง - ฉับ
--------------	--------------	--------------	--------------	--------------	--------------	--------------	--------------

ฆ้องโหม่ง

- - - โหม้ง	- - - หมุย	- - - โหม้ง	- - - หมุย	- - - โหม้ง	- - - หมุย	- - - โหม้ง	- - - หมุย
-------------	------------	-------------	------------	-------------	------------	-------------	------------

บรรทัดที่ 22

สะล้อก๊อบ

- ด ด -	-----	-----	-----	- ซุ ซุ -	-----	-----	-----
---------	-------	-------	-------	-----------	-------	-------	-------

ปิ่นเมืองน่าน

- ดั ดั -	-----	-----	-----	- ซุ ซุ -	-----	-----	-----
-----------	-------	-------	-------	-----------	-------	-------	-------

ขลุ่ยเพียงออ

- ด ด -	ซุ่ม ซุ่ม	ม ร ด ล	ซ ล ด ซ	- ซุ ซุ -	-----	-----	-----
---------	-----------	---------	---------	-----------	-------	-------	-------

ฆ้องวงใหญ่

- ด ด -	-----	-----	-----	- ซุ ซุ -	ซุ - ซุ -	ม - ม -	ม - ซุ -
- ด ดุ -	-----	-----	-----	- ซุ ซุ -	- ม - ร	- ร - ด	- ร - ม

คีย์บอร์ด

กลองป่งโป่ง

- โป่งโป่ง -	ป่ง โป่ง - โป่ง	-- โป๊ะ -	ป่ง โป่ง - โป่ง	- โป่งโป่ง -	ป่ง โป่ง - โป่ง	-- โป๊ะ -	ป่ง โป่ง - โป่ง
--------------	-----------------	-----------	-----------------	--------------	-----------------	-----------	-----------------

ฉาบใหญ่

- ส่วง ส่วง -	-----	-----	-----	- ส่วง ส่วง -	-----	-----	-----
---------------	-------	-------	-------	---------------	-------	-------	-------

ฉิ่ง

- ฉิ่ง - ฉับ	- ฉิ่ง - ฉับ	- ฉิ่ง - ฉับ	- ฉิ่ง - ฉับ	- ฉิ่ง - ฉับ	- ฉิ่ง - ฉับ	- ฉิ่ง - ฉับ	- ฉิ่ง - ฉับ
--------------	--------------	--------------	--------------	--------------	--------------	--------------	--------------

ฆ้องโหม่ง

--- โหม้ง	--- หมุ่ม	--- โหม้ง	--- หมุ่ม	--- โหม้ง	--- หมุ่ม	--- โหม้ง	--- หมุ่ม
-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------

จากที่กล่าวมาข้างต้น คณะผู้วิจัยสามารถสรุปได้ว่า การสร้างสรรค์บทเพลง “ฮ่อมธงน้อย” **ชูฉฉฉ** บทร้องและทำนองเพลงเป็นการบอกเล่าเรื่องราวจังหวัดน่านใต้ร่วมพระบารมี สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ชัตติยานารีผู้มีพระมหากรุณาธิคุณอนเอนอนันต์ต่อปวงชนชาวน่าน ทั้งการพัฒนาคุณภาพชีวิตให้อยู่ดี กินดี มีกิน มีใช้ อย่างพอเพียง การฟื้นฟูสภาพทรัพยากรป่าไม้ให้กลับมาอุดมสมบูรณ์ดังเดิมด้วยโครงการ อันเนื่องมาจากพระราชดำริฯ การอนุรักษ์ ส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม นาฏกรรมดนตรี ขนบธรรมเนียม ประเพณี และการท่องเที่ยวน่านออกสู่ระดับสากล สมดังพระสมัญญานาม “วิศิษฐุศิลป์” ซึ่งทำนอง และบทร้องจะสื่อถึงจังหวัดน่านใน โดยการเกริ่นด้วยคำขวัญประจำจังหวัดน่าน จากนั้นจึงย้อนเล่า เรื่องราวความเป็นมาของจังหวัดน่านแต่อดีตที่มีความเกี่ยวข้องกับป่าเขาเป็นหลัก จนนำไปสู่ การทำลายป่าเขาลำเนาไพรด้วยมือของมนุษย์เอง จนเกิดเป็นความสูญเสียดังคำกล่าวที่ว่า “สิ้นป่าก็เหมือนสิ้นใจ” ด้วยสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี พระผู้ทรงปรีชาสามารถ ทอดพระเนตรถึงปัญหา นำไปสู่การพัฒนาฟื้นฟู ได้อย่างทันท่วงที ชาวน่านทั่วธานีจึงได้มีกิน มีใช้ สุขกาย สำราญใจ ใต้ร่มพระบารมีและร่วมกัน แห่ช่องสุดดีพระเกียรติ สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี พระผู้ทรงเป็นร่มโพธิ์ร่มไทร ทรงเป็นดังศูนย์รวมใจของชาวน่าน ดังบทร้องที่ว่า “ชาวน่านภิรมย์เกษมสุขสมใต้ฮ่อมธงน้อย” ซึ่งรูปแบบการบรรเลงจะใช้การบรรเลงแบบคลอริ่ง เป็นหลัก ผสมผสานกับการบรรเลงแบบ Solo โดยใช้วงดนตรีแบบร่วมสมัย อันได้แก่ เครื่องดนตรี พื้นเมืองน่าน เครื่องดนตรีชาติพันธุ์ในจังหวัดน่าน เครื่องดนตรีไทย และเครื่องดนตรีสากล ตั้งระดับเสียงเครื่องดำเนินทำนองให้ตรงกับคีย์ C ของระดับเสียงดนตรีสากล นอกจากนี้ยัง บูรณาการเชิงอนุรักษ์ศิลป์ โดยการนำเอาทำนองพื้นถิ่นหรือทำนองพื้นเมืองน่าน อาทิ ทำนอง ดาดน่าน ทำนองล่องน่าน ทำนองลับแลง และการเรียบเรียงทำนองขับท่อมหลวงพระบาง ซึ่งแสดงถึง ความสัมพันธ์ประดุจตั้งบ้านที่เมืองน่านระหว่างเมืองน่านและเมืองหลวงพระบางที่มีความคล้ายคลึง ทางด้านศิลปวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี และมีความสัมพันธ์อันดีมาแต่โบราณ ผสมผสานกับ การนำทำนอง ภาษา บทร้องและเครื่องดนตรีชาติพันธุ์ลัวะ (ถิ่น) จังหวัดน่าน มาดัดแปลงให้เข้ากับ ทำนองของบทเพลง เพื่อให้ผู้ฟังได้เข้าถึงเรื่องราวที่คณะผู้วิจัยได้สร้างสรรค์ได้อย่างลึกซึ้ง ทราบถึง อารยธรรมและเอกลักษณ์พื้นเมืองน่าน และน้อมสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณ สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ผ่านการสร้างสรรค์บทเพลงที่มีชื่อว่า “ฮ่อมธงน้อย” **ชูฉฉฉ**

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัย

จากการวิจัยในหัวข้อเรื่อง การสร้างสรรค์บทเพลง “ฮ่อมธงน้อย” ชู่อดลื้อ คณะผู้วิจัย ได้ทำการวิจัยเชิงสร้างสรรค์ เพื่อศึกษาบริบททางสังคมของจังหวัดน่าน เพื่อประพันธ์บทร้อง และทำนองเพลง “ฮ่อมธงน้อย” ชู่อดลื้อ และเพื่อวิเคราะห์อารมณ์เพลงของบทเพลง “ฮ่อมธงน้อย” ชู่อดลื้อ ซึ่งสามารถสรุปผลการวิจัยได้ดังนี้

5.1 สรุปผลการวิจัย

จังหวัดน่าน ตั้งอยู่ทางภาคเหนือของประเทศไทย อยู่ทางภาคตะวันออกเฉียงของจังหวัด ในภาคเหนือ หรือที่เรียกกันว่า “อารยธรรมล้านน่าน หรืออารยธรรมล้านนาตะวันออก” ตามจารึกพงศาวดารเมืองน่าน สถาปนามิศาสตร์เป็นพื้นที่เขตภูเขาสูงชัน อุดมไปด้วย ทรัพยากรธรรมชาติ อีกทั้งยังมีวิถีชีวิต ภูมิปัญญา จารีตประเพณี และศิลปวัฒนธรรมที่โดดเด่น และเป็นเอกลักษณ์ที่สามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติมาเที่ยวยังสถานที่ท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม และสถานที่ท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติ ในเขตพื้นที่จังหวัดน่าน

การสร้างสรรค์บทเพลง “ฮ่อมธงน้อย” ชู่อดลื้อ ประกอบไปด้วยบทร้องที่ผสมผสาน ภาษาไทยกลาง ภาษาพื้นเมืองน่าน และภาษากลุ่มชาติพันธุ์ลัวะ (ถิ่น) ทำนองเพลง บรรเลงในรูปแบบ วงดนตรีร่วมสมัย ซึ่งผสมผสานระหว่างเครื่องพื้นเมืองน่าน เครื่องดนตรีกลุ่มชาติพันธุ์ในจังหวัดน่าน เครื่องดนตรีไทย และเครื่องดนตรีสากล โดยแบ่งออกเป็น 4 ช่วง ดังรายละเอียดต่อไปนี้

ช่วงที่ 1 แก่แห่งนั้นทบุรี เป็นการเริ่มต้นด้วยการเกริ่นด้วยบทร้องคำขวัญประจำจังหวัดน่าน โดยมีดนตรีคลอไปกับคำร้อง สอดแทรกเสียงขลุ่ยนก เสียงระฆังราว เพื่อสื่ออารมณ์ถึง ความเป็นธรรมชาติ ความอุดมสมบูรณ์อันโดดเด่นของจังหวัดน่าน จากนั้นได้สร้างสรรค์ทำนอง ที่เรียกตามศัพท์สังคีตดนตรีไทยว่า “ราว” เพื่อสื่ออารมณ์ถึงการย้อนเรื่องราวเล่าความเป็นมา ของเมืองน่านแต่อดีต ที่มีความเชื่อ ความศรัทธา อันเกิดเป็น “วัฒนธรรม ประเพณี” นาฎยะ ดนตรี อันเกิดเป็น “การละเล่นรื่นเริง และประกอบพิธีกรรม” ของกลุ่มชาติพันธุ์ ในจังหวัดน่าน อันนำไปสู่ปัญหาความเสื่อมโทรมของทรัพยากรป่าไม้ สัตว์ป่าไร้ที่อยู่อาศัย และก่อให้เกิดมลพิษที่ทำลายชีวิตของมนุษย์

ช่วงที่ 2 ประชาชนให้ จะเป็นการบรรเลงโดยไม่มีบทร้อง ใช้สล้อก๊อบเดี่ยว เพื่อสื่อถึงอารมณ์ความโศกเศร้าเสียใจต่อการสูญเสียป่าเขาลำเนาไพรอันเปรียบได้ดั่งบ้านเรือน และแหล่งทำมาหากิน โดยมีคีย์บอร์ดเป็นตัวยืนจังหวะตามลูกตกของท่วงทำนอง และมีระฆังราวคลอไปตามจังหวะของบทเพลง

ช่วงที่ 3 แม่ให้พัฒนา ในช่วงนี้ จะใช้เครื่องดนตรีพื้นเมืองนาน เครื่องดนตรีไทย และเครื่องดนตรีสากลผสมผสานกันโดยสอดแทรกทำนองล่องน่านในอัตราจังหวะสองชั้น บทร้องจะกล่าวถึง การเสด็จพระราชดำเนินประกอบพระราชกรณียกิจของสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี พระผู้จัดความทุกข์ยากลำบากเข็ญของปวงชนชาวน่าน พระผู้ทรงเป็นแสงเทียนชัย ส่องนำทางผองชาวน่านในยามมืดมนไร้แสงสว่าง ดังบทร้องที่สื่อถึงอารมณ์ถึงความปลาบปลื้มปิติ ประดุจตั้งน้ำทิพย์ชโลมใจว่า “พระเสโทราตรดรรชนี ฉ่ำชื่นฤตินันทบุรีพารา” อีกทั้งยังทรงส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม ประเพณี ทัศนกรรม ดนตรีพื้นเมืองน่านสู่การท่องเที่ยวระดับโลก และส่งเสริมทัศนศิลป์ถิ่นน่านออกสู่สากล

ช่วงที่ 4 ซิ่นจิวา “ฮ่มธงน้อย” ได้ดัดแปลงทำนองขับท่อมหลวงพระบางในอัตราจังหวะสองชั้น บทร้องกล่าวถึงการสรรเสริญเทิดพระบารมีสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เพื่อสื่อถึงอารมณ์น้อมสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณอันหาที่สุดมิได้ ทรงฟื้นฟูป่าเขาลำเนาไพร พัฒนาคุณภาพชีวิตความเป็นอยู่ของมวลชนชาวน่านด้วยโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริฯ ความปลื้มปิติและสรรเสริญแด่ช่องพระบารมี และเร่งช่วงทำเพลงเหลืออัตราจังหวะชั้นเดียว เพื่อสื่ออารมณ์ความผาสุกผองชาวน่าน และทอดลงจบด้วยอัตราจังหวะสองชั้น

การประพันธ์บทร้องและทำนองเพลง คณะผู้วิจัยได้ประพันธ์บทร้องโดยการนำทำนองดาดน่าน ทำนองล่องน่าน มาเป็นแบบแผน โดยดัดแปลงเพื่อให้เข้ากับทำนองที่คณะผู้วิจัยได้ประพันธ์ขึ้น อีกทั้งยังได้นำรูปแบบฉันทลักษณ์ทำนองขับท่อมหลวงพระบางมาดัดแปลงและเรียบเรียงใหม่เพื่อให้เข้ากับทำนองที่ประพันธ์ขึ้น ทั้งนี้ยังมีการนำคำขวัญประจำจังหวัดน่าน และบทร้องที่เป็นการละเล่น ร้องตามเสียงเปรี๊ยะของชาวลัวะ (ถิ่น) มาผสมผสานอยู่ในบทประพันธ์ ซึ่งมีแสดงให้เห็นถึงความงดงามตามบริบททางสังคมของจังหวัดน่าน ความหลากหลายของกลุ่มชาติพันธุ์ในจังหวัดน่าน การท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติ การท่องเที่ยว เชิงวัฒนธรรม ใต้ร่มพระบารมี สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ด้านการสร้างสรรค์ทำนองเพลง “ฮ่มธงน้อย” ๒๕๖๕ คณะผู้วิจัยได้ปรับ ระดับเสียงของเครื่องดนตรีที่ใช้ในการบรรเลงทำนองอันประกอบไปด้วย เครื่องดนตรีพื้นเมืองน่าน เครื่องดนตรีชาติพันธุ์

ในจังหวัดน่าน และเครื่องดนตรีไทยให้เข้ากับเครื่องดนตรีสากล โดยปรับระดับเสียงเป็น คีย์ C เครื่องดนตรีพื้นเมืองน่าน ได้แก่ สะล้อก๊อบ ปิ่นเมืองน่าน เครื่องดนตรีชาติพันธุ์ในจังหวัดน่าน ได้แก่ เปรี๊ยะห์ เครื่องดนตรีไทย ได้แก่ ข้องวงใหญ่ ขลุ่ยเพียงออ นอกจากนี้เครื่องดนตรีร่วมสมัย ได้แก่ ขลุ่ยน้ำเต้า ใช้ระดับเสียงเป็นคีย์ C เช่นเดียวกัน

การวิเคราะห์อารมณ์เพลง บทเพลง “ฮ่มธงน้อย” ชู่อดลัญญ์ คณะผู้วิจัยได้บูรณาการเชิงอนุรักษ์ศิลป์ โดยการนำเอาทำนองพื้นถิ่นหรือทำนองพื้นเมืองน่าน อาทิ ทำนองดาดน่าน ทำนองล่องน่าน ทำนองลับแลง และการเรียบเรียงทำนองขับทุ้มหลวงพระบาง ซึ่งแสดงถึงความสัมพันธ์ประดุจตั้งบ้านพี่ เมืองน้องระหว่างเมืองน่านและเมืองหลวงพระบางที่มีความคล้ายคลึงทางด้านศิลปวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี และมีความสัมพันธ์อันดีมาแต่โบราณ ผสมผสานกับการนำทำนอง ภาษา บทร้องและเครื่องดนตรีชาติพันธุ์ลัวะ (ถิ่น) จังหวัดน่าน มาดัดแปลงให้เข้ากับทำนองของบทเพลง เพื่อให้ผู้ฟังได้เข้าถึงเรื่องราวที่คณะผู้วิจัยได้สร้างสรรค์ได้อย่างลึกซึ้ง ทราบถึงอารยธรรม และเอกลักษณ์พื้นเมืองน่าน และน้อมสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ผ่านการสร้างสรรค์บทเพลงที่มีชื่อว่า “ฮ่มธงน้อย” ชู่อดลัญญ์

5.2 อภิปรายผล

การสร้างสรรค์บทเพลง “ฮ่มธงน้อย” ชู่อดลัญญ์ เป็นผลงานสร้างสรรค์ที่คณะผู้วิจัยได้เห็นถึงจังหวัดน่าน ดินแดนล้านนาตะวันออก ที่มีประวัติความเป็นมายาวนานเกินกว่ากึ่งสหัสวรรษที่พร้อมพรั่งไปด้วยวิถีชีวิต ภูมิปัญญา ศิลปวัฒนธรรม ประเพณี นาฏกรรมดนตรี และความหลากหลายของกลุ่มชาติพันธุ์ ใต้ร่มพระบารมีสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี พระผู้ทรงฟื้นฟู สืบสาน ส่งเสริม และอนุรักษ์ศาสตร์ศิลป์พื้นถิ่นล้านนาออกสู่สากล อันส่งผลต่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม และการท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติในจังหวัดน่าน

จากข้อมูลที่กล่าวมา คณะผู้วิจัยน้อมสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณอันหาที่สุดมิได้ สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ที่มีต่อปวงชนชาวน่าน คณะผู้วิจัยมีแนวคิดน้อมนำเอา “พระตำหนักธงน้อย” ซึ่งเปรียบได้ตั้งศูนย์ใจและร่มโพธิ์ทองผองชาวน่าน ประสมเข้ากับคำว่า “ฮ่ม” หมายถึง ร่มเงา เมื่อนำมารวมกันจึงเป็นที่มาของการสร้างสรรค์บทเพลงที่มีชื่อว่า “ฮ่มธงน้อย” ชู่อดลัญญ์ ประพันธ์บทร้องและทำนองเพลงออกมาในรูปแบบวงดนตรีร่วมสมัย โดยเชิดชูทำนองพื้นเมืองน่าน อาทิ ทำนองดาดน่าน ทำนองล่องน่าน

ทำนองลับแลง เครื่องดนตรีพื้นเมืองน่าน อาทิ สะล้อก๊อบ ปิ่นเมืองน่าน เครื่องดนตรีชาติพันธุ์ ในจังหวัดน่าน อาทิ เปรี๊ยะ มาเป็นหลัก และได้นำเอาเครื่องดนตรีไทย เครื่องดนตรีสากล มาผสมผสาน เพื่อให้ก้าวทันต่อยุคสมัย และเป็นตัวช่วยในการสื่ออารมณ์ของบทเพลง “ฮ่มธงน้อย” ชู่อลลู่ ตามแนวและทฤษฎีที่เกี่ยวกับความคิดสร้างสรรค์ แนวคิดและทฤษฎีดนตรีร่วมสมัย ชาญณรงค์ พรุ่งโรจน์ (2548: 46) ความคิดสร้างสรรค์ประกอบด้วยลักษณะความคิดอื่น ๆ ด้วย มิใช่เพียงแต่ความคิดริเริ่มก็จัดเป็นลักษณะสำคัญที่ทำให้เกิดการเริ่มต้นขึ้น แต่ความสำเร็จของการ สร้างสรรค์ ก็จำต้องอาศัยลักษณะความคิดอื่น ๆ บุญช่วย โสวัตร (2539: 24) ได้กล่าวไว้ว่า “ดนตรีร่วมสมัย” หมายถึง ดนตรีที่สร้างขึ้นโดยคนในยุคปัจจุบัน เป็นแนวความคิดสมัยใหม่ ที่ไม่เคยซ้ำกับอดีต มีการสร้างความแปลกในเรื่ององค์ความรู้ใหม่ให้ปรากฏแก่สังคม ดังนั้น การริเริ่มสร้างสรรค์ จึงเป็นการกระทำที่ก้าวหน้าแปลกจากเดิม ดีขึ้น งดงามยิ่งขึ้นหรือมีคุณค่ายิ่งขึ้น

5.3 ข้อเสนอแนะ

จากการที่คณะผู้วิจัยได้จัดทำศิลปนิพนธ์เล่มนี้จนสำเร็จออกมาเป็นรูปเล่ม คณะผู้วิจัยได้ ประสบกับปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ จึงได้ร่วมกันตั้งเป้าหมาย และได้ยึดหลักพระบรมราโชวาท พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ว่า “การดำรงชีวิตที่ดีจะต้องปรับปรุงตัวตลอดเวลา การปรับปรุงตัวจะต้องมีความเพียรและความอดทน เป็นที่ตั้ง ถ้าคนเราไม่หมั่นเพียร ไม่มีความอดทน ก็อาจจะท้อใจไปโดยง่าย เมื่อท้อใจไปแล้ว ไม่มีทาง ที่จะมีชีวิตเจริญรุ่งเรืองแน่ ๆ” พระราชดำรัส พระราชทานแก่ครูและนักเรียน โรงเรียนจิตรลดา วันที่ 27 มีนาคม พ.ศ. 2523 ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้คณะผู้วิจัยสามารถแก้ไขปัญหา และอุปสรรค ต่าง ๆ จนนำไปสู่ความสำเร็จในครั้งนี้ ดังนั้น คณะผู้วิจัยจึงขอเสนอแนะแนวทางให้กับผู้ที่ต้องการ ศึกษาเพิ่มเติม หรือนำไปต่อยอดในการทำศิลปนิพนธ์ในครั้งต่อไป ดังนี้

5.3.1 ข้อเสนอแนะที่ได้จากการวิจัย

- 1) คณะผู้วิจัยต้องศึกษาข้อมูลเบื้องต้น เพื่อนำไปเป็นความรู้พื้นฐาน และความพร้อมในการลงพื้นที่เพื่อหาข้อมูลเพิ่มเติม อันมีความเกี่ยวข้องกับศิลปนิพนธ์ให้ได้มากที่สุด
- 2) เนื่องจากเครื่องดนตรีบางส่วนเป็นเครื่องดนตรีพื้นเมือง ทำให้ความพร้อม ทางด้านเครื่องดนตรีที่มีอยู่ไม่เอื้ออำนวยต่องานศิลปนิพนธ์ในครั้งนี้ คณะผู้วิจัยจึงได้แก้ไขปัญหาดังกล่าวโดยการหาข้อมูล ราคา แหล่งซื้อขายเครื่องดนตรีพื้นเมืองที่ต้องการนำมาใช้ในงานศิลปนิพนธ์ โดยการใช้ทรัพย์สินส่วนตัวของคณะผู้วิจัย เพื่อให้ผลงานศิลปนิพนธ์ในครั้งนี้ออกมาในรูปแบบ สมบูรณ์ที่สุด

3) การสร้างสรรค์บทเพลง “ฮ่อมงน้อย” ฆຸ່ວລູງ ถือเป็นเกียรติและความภาคภูมิใจของคณะผู้วิจัย และข้อมูลที่น่ามาใช้ค่อนข้างมีความละเอียด เนื่องด้วยการสร้างสรรค์ผลงานศิลปนิพนธ์ในครั้งนี้ เป็นการเล่าเรื่องราวจังหวัดน่าน ได้ร่วมพระบรมมหาราชวังสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ขัตติยนารีผู้มีพระมหากรุณาธิคุณอันหาที่สุดมิได้ ต่อผืนแผ่นดินไทย สมดังพระสมัญญานาม อันจารึกไว้ว่า “วิศิษฏ์ศิลปิน” หมายถึง พระอัจฉริยภาพและทรงพระปรีชาสามารถในศิลปะหลายสาขา ทรงมีคุณูปการต่อเหล่าศิลปิน และศิลปวัฒนธรรมของชาติ และยังทรงเป็นเมธีทางด้านวัฒนธรรม คือทรงเป็นปราชญ์ที่มีความรอบรู้ในวัฒนธรรมด้านต่าง ๆ

5.3.2 ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

1) จังหวัดน่านมีเครื่องดนตรีพื้นเมืองที่น่าศึกษาค้นคว้าข้อมูลในด้านวิธีการบรรเลง ได้แก่ ปินเมืองน่าน สะล้อก๊อบ (สะล้อเมืองน่าน) และปี่แน เป็นต้น

2) ควรศึกษาวัฒนธรรมด้านดนตรีจังหวัดน่านที่น่าสนใจเพิ่มเติม เช่น ดนตรีประกอบพิธีกรรม อาทิ การตีกลองปฐจา ในพิธีถวายกฐิน ผ้าป่า สลากภัต ดนตรีชาติพันธุ์ในจังหวัดน่าน อาทิ “กรุ่ง” เครื่องดนตรีประจำกลุ่มชาติพันธุ์ขมุ จังหวัดน่าน ขับไทลื้อ ดนตรีประจำกลุ่มชาติพันธุ์ไทลื้อ จังหวัดน่าน

บรรณานุกรม

1. เอกสารและงานวิจัย

- กรมศิลปากร กระทรวงวัฒนธรรม. (ม.ป.ป.). **พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติน่าน**. [แผ่นพับ]. ม.ป.ท.: ม.ป.พ.
- กฤติยาภรณ์ มงคลคุณ, บงกช นามกร และอรุณี ภูมิไถล. (2564). **การสร้างสรรค์บทเพลง “วิถีชีวิตหมู่บ้านไร่แผ่นดิน” ตำบลบางชัน อำเภอลอง จังหวัดจันทบุรี**. ศิลปินพันธ์ ศษ.บ., มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี, ปทุมธานี.
- กำจร สุนพงษ์ศรี. (2555). **สุนทรียศาสตร์ หลักปรัชญาศิลปะ ทฤษฎีทัศนศิลป์ ศิลปวิจารณ์**. ม.ป.ท.: บริษัทแอกทีฟ พรินท์ จำกัด.
- งามพิศ สัตย์สงวน. (2534). **หลักมานุษยวิทยา**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: เจ้าพระยาการพิมพ์.
- ชมรมสืบสารตำนานปี่ซอ. (ม.ป.ป.). **ซอพื้นบ้าน ศิลปะการขับขานล้านนา**. [สำเนาเอกสาร]. ม.ป.ท.: ม.ป.พ
- ชาญณรงค์ พรุ่งโรจน์. (2528). **การวิจัยทางศิลปะ**. พิมพ์ครั้งที่ 2. ม.ป.ท.: บริษัทด้านสุทธาการพิมพ์ จำกัด.
- ณัฐวัฒน์ มั่นไทรทอง, ปิยาภา คชาศักดิ์, พัชราภรณ์ ทูเรียน และพิมพ์ชนก สุวรรณศิริ. (2560). **วงซอท้องถิ่น คณะซอแก้วเจริญศิลป์ บ้านสมุน ตำบลคูใต้ อำเภอมือง จังหวัดน่าน**. ศิลปินพันธ์ ศษ.บ., มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี, ปทุมธานี.
- ธนวัฒน์ หอมหวาน, ภาคภูมิ พานแก้ว และสุที ขวัญแก้ว. (2563). **การสร้างสรรค์บทเพลง “ไต้ร่มสถาบัน”**. ศิลปินพันธ์ ศษ.บ., มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี, ปทุมธานี.
- พรประพิตร เผ่าสวัสดิ์. (2561). **ดนตรีจังหวัดน่าน**. กรุงเทพฯ: คัลเลอร์ไอเดีย อินโนเวชั่น.
- มโน พิสุทธิรัตนานนท์. (2546). **สุนทรียศาสตร์เบื้องต้น**. ม.ป.ท.: ม.ป.พ.
- วิทยาลัยชุมชนน่าน สถาบันจัดการความรู้พื้นถิ่นน่าน. (ม.ป.ป.). **ซิ่นมัดก่าน**. [แผ่นพับ]. ม.ป.ท.: ม.ป.พ.
- วิทยาลัยชุมชนน่าน สถาบันจัดการความรู้พื้นถิ่นน่าน. (ม.ป.ป.). **ดนตรีสะล้อ ซอ ปีน่าน**. [สำเนาเอกสาร]. ม.ป.ท.: ม.ป.พ.
- ศูนย์น่านศึกษาหออัตลักษณ์นครน่าน วิทยาลัยชุมชนน่าน. (2563). **ลัวะน่าน ตำนานแห่งขุนเขา**. น่าน: หจก. อิงค์เบอร์รี่.

ศูนย์ภูฟ้าพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริฯ. (ม.ป.ป.). ศูนย์ภูฟ้าพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริ สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ตำบลภูฟ้า อำเภอบ่อเกลือ จังหวัดน่าน. [สำเนาเอกสาร]. ม.ป.ท.: ม.ป.พ.

องค์การบริหารส่วนจังหวัดน่าน. (2549). เล่าเรื่องวรรณคร. ม.ป.ท.: บริษัท อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด มหาชน.

2. สืบจากแหล่งสืบค้นอิเล็กทรอนิกส์

กรมการประมง. (2561), ดอกชมพูภูคา. [เว็บไซต์]. สืบค้นจาก https://www4.fisheries.go.th/local/index.php/main/view_activities/1321/35648

กรมชลประทาน. (2552), โครงการจัดหาแหล่งน้ำช่วยเหลือราษฎรบ้านสบปิ่นในพื้นที่อพยพ. [เว็บไซต์]. สืบค้นจาก https://www.rid.go.th/royalproject/index.php?option=com_content&view=article&catid=16%3A2009-05-04-06-40-17&id=143%3A2009-05-25-05-51-45&Itemid=4

กรมชลประทาน. (2552), โครงการแหล่งน้ำอันเนื่องมาจากพระราชดำริ. [เว็บไซต์]. สืบค้นจาก https://www.rid.go.th/royalproject/index.php?option=com_content&view=article&id=56%3A2009-05-15-04-42-03&catid=16%3A2009-05-04-06-40-17&Itemid=4

กล่องความรู้กินได้. (มปป.), สลัดก๊อบ. [เว็บไซต์]. สืบค้นจาก <https://www.okmd.or.th/upload/pdf/2560/KC/fiddle.pdf>

กล่องคุณพระเจ้าน่าน (2565.), วงกลองคุณ. [เว็บไซต์]. สืบค้นจาก https://web.facebook.com/photo/?fbid=448988073953661&set=a.%20448988050&_rdc=1&_rdr

ครูจระกฤตย์ โพธิ์ระหงส์. (2555.), ประเภทความคิดสร้างสรรค์. [เว็บไซต์]. สืบค้นจาก <https://aoao555.wordpress.com/การสร้างสรรค์กับงานศิลปะ/>

ตลาดการเกษตรออนไลน์. (มปป.), ส้มสีทองเมืองน่าน. [เว็บไซต์]. สืบค้นจาก <https://ตลาดการเกษตรออนไลน์.com/p/839/ส้มสีทองเมืองน่าน.html>

ตะลอนทัวร์ OTOP. (2555.), “ไก” สหรัยน้ำจืด ของดีโอท็อปเมืองน่าน. [เว็บไซต์]. สืบค้นจาก <https://mgronline.com/smes/detail/9550000112384>

- ไต้ลื้อ/ไตลื้อ Tai Lue. (2559.), **การแต่งกายชุดไต้ลื้อ**. [เว็บไซต์]. สืบค้นจาก
https://www.facebook.com/photo/?fbid=1003261056455845&set=pcb.1003329036449047&locale=th_TH
- น่านระดับเงิน:มีเก็บเงินปลายทาง. (2562), **เครื่องประดับเงินของจังหวัดน่าน**. [เว็บไซต์]. สืบค้นจาก
<https://www.facebook.com/Sirisilver.real/>
- บ้านจอมยุทธ. (มปป.), **ขลุ่ยนก**. [เว็บไซต์]. สืบค้นจาก
https://www.baanjomyut.com/library_4/thailand_instruments/04_3.html
- ฝาแฝด สตูดิโอ (2560.), **ติ๊กต็อกปูจา-ยุวชน คปภ.โรงเรียนท่าวังผาวิทยาคม**. [เว็บไซต์]. สืบค้นจาก
<https://www.youtube.com/watch?v=EktGQCdjp5Y>
- ภาษาศาสตร์และวัฒนธรรมจีน (2556.), **ขลุ่ยน้ำเต้า**. [เว็บไซต์]. สืบค้นจาก
https://metchs.blogspot.com/2013/01/blog-post_9933.html
- โลกดนตรี (มปป.), **ฉาบเล็ก**. [เว็บไซต์]. สืบค้นจาก
<https://som3737np.wordpress.com/ฉาบเล็ก/>
- โลกดนตรี. (มปป.), **เกราะ**. [เว็บไซต์]. สืบค้นจาก
<https://som3737np.wordpress.com/เกราะ/>
- ศูนย์น่านศึกษา. (2563.), **ชนเผ่าเมี่ยน**. [เว็บไซต์]. สืบค้นจาก
<https://www.sacit.or.th/th/detail/2018-08-16-14-36-11>
- ศูนย์น่านศึกษา. (2563.), **ชาติพันธุ์**. [เว็บไซต์]. สืบค้นจาก
<https://identitynan.com/archives/841>
- สำนักงาน กปร. (2555), **โครงการ โครงการอนุรักษ์และส่งเสริมการปลูกหวายและไผ่จังหวัดน่าน**. [เว็บไซต์]. สืบค้นจาก
<http://km.rdpb.go.th/Project/View/4617>
- สำนักงาน กปร. (2555), **โครงการพัฒนาคุณภาพชีวิตราษฎรและฟื้นฟูป่าต้นน้ำลำธารบ้านห้วยหวายตามพระราชดำริ**. [เว็บไซต์]. สืบค้นจาก
<http://km.rdpb.go.th/Project/View/4613>
- สำนักงาน กปร. (2555), **โครงการพัฒนาป่าไม้และสิ่งแวดล้อมบ้านสบปิ่น ตามพระราชดำริ**. [เว็บไซต์]. สืบค้นจาก
<http://km.rdpb.go.th/Project/View/4659>
- สำนักงาน กปร. (มปป.), **โครงการจัดหาน้ำภูฟ้าพัฒนา**. [เว็บไซต์]. สืบค้นจาก
<http://km.rdpb.go.th/Project/View/4597>

- สำนักงาน กปร. (มปป.), **โครงการ ปรับปรุงระบบส่งน้ำฝั่งขวาฝายน้ำอวน.** [เว็บไซต์]. สืบค้นจาก
http://km.rdpb.go.th/Project/View/4598?fbclid=IwAR1eawdhn3t2GN_
- สำนักงาน กปร. (มปป.), **โครงการกู่ฟ้าพัฒนา.** [เว็บไซต์]. สืบค้นจาก
<https://www.rdpb.go.th/th/Projects/โครงการที่สำคัญ-c38/โครงการกู่ฟ้าพัฒนา-ตำบลกู่ฟ้า-อำเภอบ่อเกลือ-จังหวัดน่าน-v7423?fbclid=IwAR1Qg4eKvhV7bpiCJ850-KXj9R-X1pz7j2SiP3qK01ldsIYPXmyM2cHHPo>
- สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดน่าน. (มปป.), **แหล่งท่องเที่ยวสำคัญของจังหวัดน่าน.** [เว็บไซต์]. สืบค้นจาก
<https://nantourism.go.th/attraction.php>
- หรอยจิง. (มปป.), **ถนนเส้นทางหมายเลข 1081 โค้งหมายเลข 3 จังหวัดน่าน.** [เว็บไซต์]. สืบค้นจาก
<https://rojjang.com/tag/ถนนเส้นทางหมายเลข-1081/>
- หรอยจิง. (มปป.), **สถานที่ท่องเที่ยวน่าน.** [เว็บไซต์]. สืบค้นจาก
<https://rojjang.com/ที่เที่ยวน่าน>
- ArtEye View. (2557.), **พระพุทธรูปหินทราย.** [เว็บไซต์]. สืบค้นจาก
<https://www.mgronline.com/celebonline/detail/9570000144564>
- Fram.co.th. (2562.), **มะแข่น (มะแขว่น) เครื่องเทศขึ้นชื่อของชาวล้านนา.** [เว็บไซต์]. สืบค้นจาก
<https://farm.co.th/มะแข่น/>
- Hug Sin Nan. (2562), **สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงฉลองพระองค์ด้วยผ้าพื้นเมืองน่าน.** [เว็บไซต์]. สืบค้นจาก
<https://www.facebook.com/2099951063626623/photos/a.2099986063623123/2305347066420354/?type=3>
- MGR ONLINE. (2554.), **“ชนเผ่ามลาบรี” เมืองน่าน.** [เว็บไซต์]. สืบค้นจาก
<https://mgronline.com/local/detail/9540000081248>
- Nkauj Hmoob Vaj (2565.), **การแต่งกายชุดม้ง.** [เว็บไซต์]. สืบค้นจาก
<https://www.facebook.com/photo.php?fbid=144383061683380&set=pb.100083350593808.-2207520000.&type=3>
- Pantip (2559.), **พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ทรงเสด็จพระราชดำเนินไปยังจังหวัดน่าน** [เว็บไซต์]. สืบค้นจาก
https://pantip.com/topic/35878905?fbclid=IwAR0IZdAXNNJ87_%20z_
- Pinterest. (มปป.), **ภาพจำลอง การพ่อน่องน่าน.** [เว็บไซต์]. สืบค้นจาก
<https://www.pinterest.com/pin/253186810274696590/>

- Sanook. (2562), ถนนลอยฟ้า 1256 ปีว-บ่อเกลือ. [เว็บไซต์]. สืบค้นจาก
<https://www.sanook.com/travel/1416605/>
- Sanook. (2565), กระจิบรักบันลือโลก "ปู้ม่านยาม่าน" มงคลล้านนา ณ วัดภูมินทร์. [เว็บไซต์].
 สืบค้นจาก
<https://www.sanook.com/horoscope/127389/>
- Set social impact. (มปป.), โครงการรักษ์ป่า่านาน. [เว็บไซต์]. สืบค้นจาก
https://www.setsocialimpact.com/Article/Detail/49676?fbclid=IwAR3OCZtCp8vtIT_sWYJEV4ND4XyJrKwJIDP1RAJCgpz8JtmGtxUJGzvLYw
- Thai Quote. (2563), พระตำหนักทรงน้อย” บ้านของสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี. [เว็บไซต์]. สืบค้นจาก
<https://www.thaiquote.org/content/235184>
- TK park. (มปป.), เครื่องดนตรีพื้นเมืองน่าน. [เว็บไซต์]. สืบค้นจาก
<http://tkapp.tkpark.or.th/category.php?category=37&parent=37>
- 2022110n. (2559.), ประวัติขลุ่ยเพียงออ. [เว็บไซต์]. สืบค้นจาก
https://2022110n.wordpress.com/2016/02/02/ประวัติขลุ่ยเพียงออ/?fbclid=IwAR1yrfqHn6nFaEGvXBbeSSLW6czj4nfb63wVzLht6S_-nRkdaiLHjxLjcFQ

3. สัมภาษณ์

- นายนิเวศ วงษ์บุญมีเดช, (2565, 17 พฤศจิกายน), ผู้อำนวยการโครงการศูนย์ภูฟ้าพัฒนา
 อันเนื่องมาจากพระราชดำริฯ จังหวัดน่าน [บทสัมภาษณ์]
- นายสิทธิธิช ธิติกุลเกษมศักดิ์, (2565, 16 พฤศจิกายน), ตำแหน่ง ผู้จัดการหออัตลักษณ์นครน่าน
 วิทยาลัยชุมชนน่าน [บทสัมภาษณ์]
- นายคมสันต์ ชันทะสอน, (2565, 16 พฤศจิกายน), ตำแหน่ง ครูชำนาญการพิเศษ โรงเรียนปัว
 อำเภอปัว จังหวัดน่าน [บทสัมภาษณ์]
- นายอนุวัฒน์ แสนคำแพ, (2565, 16 พฤศจิกายน), อดีตผู้ใหญ่บ้านค้ำฮ้อ หมู่ที่ 3 ตำบลปากกลาง
 อำเภอปัว จังหวัดน่าน [บทสัมภาษณ์]

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

โน้ตสากล การสร้างสรรค์บทเพลง “ซ่มธงน้อย” ชู่อคฉั

Piano

ฮ่อมธงน้อย

♩ = 78

Pn.

9

18

28

10

10

45

Piano

44

Musical notation for measures 44-51. The system consists of a grand staff with a treble clef on the upper staff and a bass clef on the lower staff. The music features a complex texture with many beamed notes and chords, creating a dense, rhythmic accompaniment.

52

Musical notation for measures 52-59. The system continues the complex texture from the previous system, with dense beamed notes and chords in both staves.

60

Musical notation for measures 60-68. The system continues the complex texture, with dense beamed notes and chords in both staves.

69 $\text{♩} = 78$

Musical notation for measures 69-77. The system continues the complex texture, with dense beamed notes and chords in both staves. A fermata is placed over the final measure of this system.

80 $\text{♩} = 68$

Musical notation for measures 80-88. The system continues the complex texture, with dense beamed notes and chords in both staves. A fermata is placed over the final measure of this system.

90

Musical notation for measures 90-97. The system continues the complex texture, with dense beamed notes and chords in both staves. A fermata is placed over the final measure of this system.

Piano

98

Musical score for measures 98-104. Measure 98 has a fermata. Measures 99-104 show a sequence of chords in the right hand and single notes in the left hand.

105 ♯ = 71 ♯ = 74 ♯ = 74.1 ♯ = 74.1 ♯ = 74.2 ♯ = 74.2 ♯ = 74.3

Musical score for measures 105-112. Measures 105-112 show a sequence of chords in the right hand and single notes in the left hand.

113 ♯ = 74.4 ♯ = 74.4 ♯ = 74.4 ♯ = 74.5 ♯ = 74.5 ♯ = 74.6 ♯ = 74.6

Musical score for measures 113-119. Measures 113-119 show a sequence of chords in the right hand and single notes in the left hand.

120 ♯ = 74.7 ♯ = 74.8 ♯ = 74.8 ♯ = 74.8 ♯ = 74.9 ♯ = 75 ♯ = 75

Musical score for measures 120-126. Measures 120-126 show a sequence of chords in the right hand and single notes in the left hand.

127 ♯ = 75.1 ♯ = 75.1 ♯ = 74 ♯ = 88.1 ♯ = 93

Musical score for measures 127-134. Measures 127-134 show a sequence of chords in the right hand and single notes in the left hand. Measures 133-134 have a fermata with a '2' above and below the staff.

135

Musical score for measures 135-141. Measures 135-141 show a sequence of chords in the right hand and single notes in the left hand.

Piano

144 $\text{♩} = 110.4$

Musical score for measures 144-152. The right hand features a complex, rhythmic pattern of chords and single notes, while the left hand plays a steady bass line of quarter notes.

153

Musical score for measures 153-160. The right hand continues with complex chords and some rests, while the left hand maintains a consistent quarter-note bass line.

161

Musical score for measures 161-165. The right hand shows a more active melodic line with eighth notes and chords, and the left hand continues with quarter notes.

166

Musical score for measures 166-170. The right hand features a series of chords with eighth-note movement, and the left hand continues with quarter notes.

171

Musical score for measures 171-175. The right hand continues with a pattern of chords and eighth notes, while the left hand plays quarter notes.

176

Musical score for measures 176-180. The right hand features a series of chords with eighth-note movement, and the left hand continues with quarter notes.

Piano

181

Measures 181-185: The right hand plays a series of chords, each followed by a quarter rest. The left hand plays a steady eighth-note bass line.

186

Measures 186-190: Similar to the previous system, but the left hand's bass line includes some chords and rests.

191

Measures 191-195: Continuation of the musical texture with consistent chordal accompaniment and bass line.

196

Measures 196-200: The right hand introduces some chords with accidentals (flats) in the upper voice.

201

Measures 201-205: Further development of the chordal accompaniment with more complex voicings.

206

Measures 206-210: Final system on the page, showing the continuation of the piano accompaniment.

Piano

211

216

221

♩ = 125 ♩ = 133.5 ♩ = 149

25

25

250

♩ = 123.9 ♩ = 107.9 ♩ = 83 ♩ = 24.2

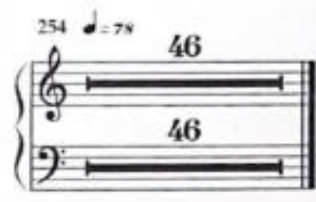

254

♩ = 78

46

46

Timpani

ฮ่อมธงน้อย

Timpani score for the piece "ฮ่อมธงน้อย". The score is written in bass clef with a 4/4 time signature. It consists of several staves of music, including rests and melodic lines. The tempo is marked as $\text{♩} = 78$ at the beginning and $\text{♩} = 71$ later in the piece. The score includes measures 8, 11, 22, 26, 33, 46, 109, 113, 117, and 121. The music features various rhythmic patterns, including eighth and sixteenth notes, and rests. There are also some unusual markings, such as a vertical line with a bracket and a circled '3' under a group of notes.

Tempo: $\text{♩} = 78$

Measures: 8, 11, 22, 26, 33, 46, 109, 113, 117, 121

Tempo: $\text{♩} = 71$

Tempo: $\text{♩} = 74.1$, $\text{♩} = 74.2$, $\text{♩} = 74.3$, $\text{♩} = 74.4$, $\text{♩} = 74.5$, $\text{♩} = 74.6$, $\text{♩} = 74.7$, $\text{♩} = 74.8$, $\text{♩} = 74.9$

Timpani

125 $\text{♩} = 75$ $\text{♩} = 75$ $\text{♩} = 75.1$ $\text{♩} = 75.1$

129 $\text{♩} = 74$ $\text{♩} = 88.1$ $\text{♩} = 93$ 8 6

148 $\text{♩} = 110.4$ 2

156

163 6 10

183 10 22

219 $\text{♩} = 125$ $\text{♩} = 138.5$ $\text{♩} = 143$

226

232

238

Timpani

244

249

129.9

85

107.9

24.2

78

46

Cymbal

ฮ่อมธงน้อย

Cymbal

8 13

26 46 ♯=78

80 ♯=68 26 ♯=71 ♯=74 ♯=74.1 ♯=74.1 ♯=74.2

111 ♯=74.2 ♯=74.3 ♯=74.3 ♯=74.4

115 ♯=74.4 ♯=74.5 ♯=74.5 ♯=74.6

119 ♯=74.6 ♯=74.7 ♯=74.8 ♯=74.8

123 ♯=74.9 ♯=74.9 ♯=75 ♯=75

127 ♯=75.1 ♯=75.1 ♯=74 ♯=88.1 ♯=88

133 7 5

149 ♯=110.4 7

Cymbal

162 5

173 9 9

195 21 2

223 ♯ = 125 ♯ = 133.5 ♯ = 143 25 ♯ = 123.9 ♯ = 107.9

252 ♯ = 85 ♯ = 24.2 ♯ = 78 46

Detailed description: The image shows a musical score for a Cymbal part, consisting of five staves of music in bass clef. The first staff (measures 162-172) contains a melodic line with a 5-measure rest. The second staff (measures 173-194) contains a melodic line with two 9-measure rests. The third staff (measures 195-222) contains a melodic line with a 21-measure rest and a 2-measure rest. The fourth staff (measures 223-251) contains a melodic line with a 25-measure rest and a 2-measure rest. The fifth staff (measures 252-301) contains a melodic line with a 46-measure rest. Above the rests, there are numerical values representing durations in seconds, such as 125, 133.5, 143, 123.9, 107.9, 85, 24.2, and 78. The score ends with a double bar line.

String Instrument

ฮ่มองน้อย

String Instrument $\text{♩} = 78$

6

12

18

27

45

53

String Instrument

61

70

82

90

98

109

115

String Instrument

Musical score for String Instrument, measures 121-177. The score is written on a single staff with a treble clef. The tempo markings are: 121 $\bullet = 74.8$, 127 $\bullet = 75.1$, 134 $\bullet = 74$, 143 $\bullet = 88.1$, 152 $\bullet = 99$, 159 $\bullet = 110.4$. The score includes various rhythmic values, including eighth and sixteenth notes, and rests. A double bar line with the number 2 is present at the end of measure 152. The score is divided into systems of two staves each, with the upper staff containing the melodic line and the lower staff containing the accompaniment.

String Instrument

186

Musical staff for measures 186-194. The staff contains a sequence of notes with various rests and phrasing marks. The notes are primarily quarter and eighth notes, with some slurs and ties. The bass clef is used throughout.

195

Musical staff for measures 195-203. The staff continues the sequence of notes with various rests and phrasing marks. The notes are primarily quarter and eighth notes, with some slurs and ties. The bass clef is used throughout.

204

Musical staff for measures 204-212. The staff continues the sequence of notes with various rests and phrasing marks. The notes are primarily quarter and eighth notes, with some slurs and ties. The bass clef is used throughout.

213

Musical staff for measures 213-220. The staff continues the sequence of notes with various rests and phrasing marks. The notes are primarily quarter and eighth notes, with some slurs and ties. The bass clef is used throughout.

221

Musical staff for measures 221-227. The staff continues the sequence of notes with various rests and phrasing marks. The notes are primarily quarter and eighth notes, with some slurs and ties. The bass clef is used throughout. Above the staff, there are tempo markings: ♩ = 125, ♩ = 109.5, and ♩ = 149.

228

Musical staff for measures 228-234. The staff continues the sequence of notes with various rests and phrasing marks. The notes are primarily quarter and eighth notes, with some slurs and ties. The bass clef is used throughout.

235

Musical staff for measures 235-240. The staff continues the sequence of notes with various rests and phrasing marks. The notes are primarily quarter and eighth notes, with some slurs and ties. The bass clef is used throughout.

241

Musical staff for measures 241-247. The staff continues the sequence of notes with various rests and phrasing marks. The notes are primarily quarter and eighth notes, with some slurs and ties. The bass clef is used throughout.

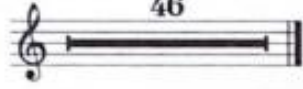
248

Musical staff for measures 248-254. The staff continues the sequence of notes with various rests and phrasing marks. The notes are primarily quarter and eighth notes, with some slurs and ties. The bass clef is used throughout. Above the staff, there are tempo markings: ♩ = 128.9, ♩ = 107.9, ♩ = 85, and ♩ = 24.2.

String Instrument

254 ♩ = 78

46

A musical staff with a treble clef. A single whole note is written on the staff. The number '46' is positioned above the note. Above the staff, the text '254 ♩ = 78' is written, indicating a tempo of 78 beats per minute for a 254-measure piece.

ภาคผนวก ข
หนังสือราชการ

ที่ อว 0649.09/2469.1

คณะศิลปกรรมศาสตร์
มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี
ตำบลคลองหก อำเภอธัญบุรี
จังหวัดปทุมธานี 12110

9 พฤศจิกายน 2565

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ในการสัมภาษณ์ข้อมูลงานวิจัย

เรียน ผู้อำนวยการโครงการศูนย์กีฬาพัฒนา อันเนื่องมาจากพระราชดำริฯ จังหวัดน่าน

ด้วยคณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี โดยภาควิชานาฏดุริยางคศิลป์ ได้จัดการเรียนการสอนในรายวิชา 07-221-312 โครงร่างศิลปนิพนธ์ ให้กับนักศึกษาปริญญาตรีชั้นปีที่ 3 สาขาวิชาดนตรีคีตศิลป์ไทยศึกษา เพื่อให้นักศึกษาได้เรียนรู้หลักการทำงานวิจัยซึ่งเป็นแนวทาง ในการทำศิลปนิพนธ์ โดยนักศึกษาได้ทำงานวิจัยเรื่อง การสร้างสรรค์บทเพลง “ฮ่มรงน้อย” ^{ผู้ดูแล} คณะผู้วิจัย ประกอบด้วย นางสาวปุณยิศา อ่อนสมสวย นางสาวรินรดา ศรีละมุล นางสาวเลิศฤทัย เสาะแสวง และนายศรัณณพงษ์ อินจืด

ในการนี้ คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี ขอความอนุเคราะห์ ในการสัมภาษณ์ข้อมูลประกอบงานวิจัยเกี่ยวกับบริบททางสังคมของจังหวัดน่าน ดนตรีจังหวัดน่าน โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ในระหว่างวันที่ 14-17 พฤศจิกายน 2565 โดยนายศรัณณพงษ์ อินจืด เบอร์โทรศัพท์ 065 431 4819 ผู้วิจัยเป็นผู้ประสานงาน และอาจารย์บรรทม น่วมศิริ อาจารย์ที่ปรึกษา เบอร์โทรศัพท์ 064 963 9859

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณา คณะศิลปกรรมศาสตร์หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านเป็นอย่างดี และขอขอบพระคุณมา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(ศาสตราจารย์ ดร.สมพร จูรี)

คณบดีคณะศิลปกรรมศาสตร์

สำนักงานภาควิชานาฏดุริยางคศิลป์

โทรศัพท์ ๐ ๒๕๕๙ ๔๕๘๑

โทรสาร ๐ ๒๕๕๙ ๔๕๘๐

ที่ อว 0649.09/2469.1

คณะศิลปกรรมศาสตร์
มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี
ตำบลคลองหก อำเภอธัญบุรี
จังหวัดปทุมธานี 12110

9 พฤศจิกายน 2565

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์ในการสัมภาษณ์ข้อมูลงานวิจัย

เรียน นายอนุวัฒน์ แสนคำแพ อดีตผู้ใหญ่บ้านค้ำอ้อ หมู่ที่ 3 ตำบลปากกลาง อำเภอปัว จังหวัดน่าน

ด้วยคณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี โดยภาควิชานาฏดุริยางคศิลป์ ได้จัดการเรียนการสอนในรายวิชา 07-221-312 โครงร่างศิลปนิพนธ์ ให้กับนักศึกษาปริญญาตรีชั้นปีที่ 3 สาขาวิชาดนตรีคีตศิลป์ไทยศึกษา เพื่อให้นักศึกษาได้เรียนรู้หลักการทำงานวิจัยซึ่งจะเป็นแนวทาง ในการทำศิลปนิพนธ์ โดยนักศึกษาได้ทำงานวิจัยเรื่อง การสร้างสรรค์บทเพลง “ฮ่มงน้อย” ^{ฮ่อมน้อย} คณะผู้วิจัย ประกอบด้วย นางสาวปญญาศู อ่อนสมสวย นางสาวรินรดา ศรีละมุล นางสาวเลิศฤทัย เสาะแสวง และนายศรัณณพงศ์ อินจืด

ในการนี้ คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี ขอบความอนุเคราะห์ ในการสัมภาษณ์ข้อมูลประกอบงานวิจัยเกี่ยวกับบริบททางสังคมของจังหวัดน่าน คนตรีจังหวัดน่าน โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ในระหว่างวันที่ 14-17 พฤศจิกายน 2565 โดยนายศรัณณพงษ์ อินจืด เบอร์โทรศัพท์ 065 431 4819 ผู้วิจัยเป็นผู้ประสานงาน และอาจารย์บรรทม น่วมศิริ อาจารย์ที่ปรึกษา เบอร์โทรศัพท์ 064 963 9859

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณา คณะศิลปกรรมศาสตร์หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านเป็นอย่างดี และขอขอบพระคุณมา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(ศาสตราจารย์ ดร.สมพร จูรี)
คณบดีคณะศิลปกรรมศาสตร์

สำนักงานภาควิชานาฏดุริยางคศิลป์
โทรศัพท์ ๐ ๒๕๔๔ ๔๕๘๑
โทรสาร ๐ ๒๕๔๔ ๔๕๘๐

ที่ อว 0649.09/2469.1

คณะศิลปกรรมศาสตร์
มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี
ตำบลคลองหก อำเภอธัญบุรี
จังหวัดปทุมธานี 12110

9 พฤศจิกายน 2565

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์ในการสัมภาษณ์ข้อมูลงานวิจัย

เรียน นายคมสันต์ ชันทะสอน ตำแหน่ง ครูชำนาญการพิเศษ โรงเรียนปัว อำเภอปัว จังหวัดน่าน

ด้วยคณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี โดยภาควิชานาฏดุริยางคศิลป์ ได้จัดการเรียนการสอนในรายวิชา 07-221-312 โครงร่างศิลปนิพนธ์ ให้กับนักศึกษาปริญญาตรีชั้นปีที่ 3 สาขาวิชาดนตรีคีตศิลป์ไทยศึกษา เพื่อให้นักศึกษาได้เรียนรู้หลักการทำงานวิจัยซึ่งจะเป็นแนวทาง ในการทำศิลปนิพนธ์ โดยนักศึกษาได้ทำงานวิจัยเรื่อง การสร้างสรรค์บทเพลง “ฮ่มธงน้อย” ๒๐๑๘ คณะผู้วิจัยประกอบด้วย นางสาวปญญา อ่อนสมสวย นางสาวรินรดา ศรีละมุล นางสาวเลิศฤทัย เสาะแสวง และนายศรัณณพงศ์ อินจืด

ในการนี้ คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี ขอบความอนุเคราะห์ ในการสัมภาษณ์ข้อมูลประกอบงานวิจัยเกี่ยวกับบริบททางสังคมของจังหวัดน่าน ดนตรีจังหวัดน่าน โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ในระหว่างวันที่ 14-17 พฤศจิกายน 2565 โดยนายศรัณณพงศ์ อินจืด เบอร์โทรศัพท์ 065 431 4819 ผู้วิจัยเป็นผู้ประสานงาน และอาจารย์บรรทม น่วมศิริ อาจารย์ที่ปรึกษา เบอร์โทรศัพท์ 064 963 9859

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณา คณะศิลปกรรมศาสตร์หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านเป็นอย่างดี และขอขอบพระคุณมา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(ศาสตราจารย์ ดร.สมพร ชูรี)

คณบดีคณะศิลปกรรมศาสตร์

สำนักงานภาควิชานาฏดุริยางคศิลป์

โทรศัพท์ ๐ ๒๕๔๙ ๔๕๘๑

โทรสาร ๐ ๒๕๔๙ ๔๕๘๐

ที่ อว 0649.09/2469.1

คณะศิลปกรรมศาสตร์
มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี
ตำบลคลองหก อำเภอธัญบุรี
จังหวัดปทุมธานี 12110

9 พฤศจิกายน 2565

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์ในการสัมภาษณ์ข้อมูลงานวิจัย

เรียน ผู้อำนวยการหออดัลักษณ์นครน่าน วิทยาลัยชุมชนน่าน

ด้วยคณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี โดยภาควิชานาฏดุริยางคศิลป์ ได้จัดการเรียนการสอนในรายวิชา 07-221-312 โครงร่างศิลปนิพนธ์ ให้กับนักศึกษาปริญญาตรีชั้นปีที่ 3 สาขาวิชาดนตรีคีตศิลป์ไทยศึกษา เพื่อให้นักศึกษาได้เรียนรู้หลักการดำเนินงานวิจัยซึ่งจะเป็นแนวทาง ในการทำศิลปนิพนธ์ โดยนักศึกษาได้ทำงานวิจัยเรื่อง การสร้างสรรค์บทเพลง “ฮ่มธงน้อย” (ฮ่อมดง) คณะผู้วิจัย ประกอบด้วย นางสาวปญญา อ่อนสมสวย นางสาวรินรดา ศรีละมุล นางสาวเลิศฤทัย เสาะแสวง และนายศรีณพพงศ์ อินจืด

ในการนี้ คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี ขอบความอนุเคราะห์ ในการสัมภาษณ์ข้อมูลประกอบงานวิจัยเกี่ยวกับบริบททางสังคมของจังหวัดน่าน ดนตรีจังหวัดน่าน โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ในระหว่างวันที่ 14-17 พฤศจิกายน 2565 โดยนายศรีณพพงศ์ อินจืด เบอร์โทรศัพท์ 065 431 4819 ผู้วิจัยเป็นผู้ประสานงาน และอาจารย์บรรทม น่วมศิริ อาจารย์ที่ปรึกษา เบอร์โทรศัพท์ 064 963 9859

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณา คณะศิลปกรรมศาสตร์หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านเป็นอย่างดี และขอขอบพระคุณมา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(ศาสตราจารย์ ดร.สมพร ฐรี)

คณบดีคณะศิลปกรรมศาสตร์

สำนักงานภาควิชานาฏดุริยางคศิลป์
โทรศัพท์ ๐ ๒๕๔๔ ๔๕๘๑
โทรสาร ๐ ๒๕๔๔ ๔๕๘๐

ภาคผนวก ค

ภาพกิจกรรม

เสนอหัวข้อศิลปนิพนธ์
วันที่ 30 กันยายน 2565

สัมภาษณ์ นายสิทธิรัช ธิติกุลเกษมศักดิ์
 ตำแหน่งผู้จัดการหออัตลักษณ์นครน่าน วิทยาลัยชุมชนน่าน
 วันที่ 14 พฤศจิกายน 2565

สัมภาษณ์ นายคมสันต์ ชันทะสอน
ตำแหน่ง ครูชำนาญการพิเศษ โรงเรียนปัว อำเภอปัว จังหวัดน่าน
วันที่ 15 พฤศจิกายน 2565

สัมภาษณ์ นายอนุวัฒน์ แสนคำแพ
ตำแหน่ง อดีตผู้ใหญ่บ้านค้ำฮ้อ หมู่ที่ 3 ตำบลปากกลาง อำเภอบัว จังหวัดน่าน
วันที่ 15 พฤศจิกายน 2565

สัมภาษณ์ นายนิเวศ วงษ์บุญมีเดช

ตำแหน่ง ผู้อำนวยการโครงการศูนย์กีฬาพัฒนา อันเนื่องมาจากพระราชดำริฯ จังหวัดน่าน

วันที่ 17 พฤศจิกายน 2565

การสอบโครงร่างศิลปนิพนธ์

วันที่ 5 เมษายน 2566

การสอบป้องกันศิลปนิพนธ์

วันที่ 5 ตุลาคม 2566

บรรยากาศการบันทึกเสียง

วันที่ 8 ตุลาคม 2566

บรรยากาศการบันทึกเสียง

วันที่ 8 ตุลาคม 2566

บรรยากาศถ่ายภาพโปสเตอร์

วันที่ 9 ตุลาคม 2566

บรรยากาศถ่ายภาพโปสเตอร์

วันที่ 9 ตุลาคม 2566

บรรยากาศการฝึกซ้อม

วันที่ 11 ตุลาคม 2566

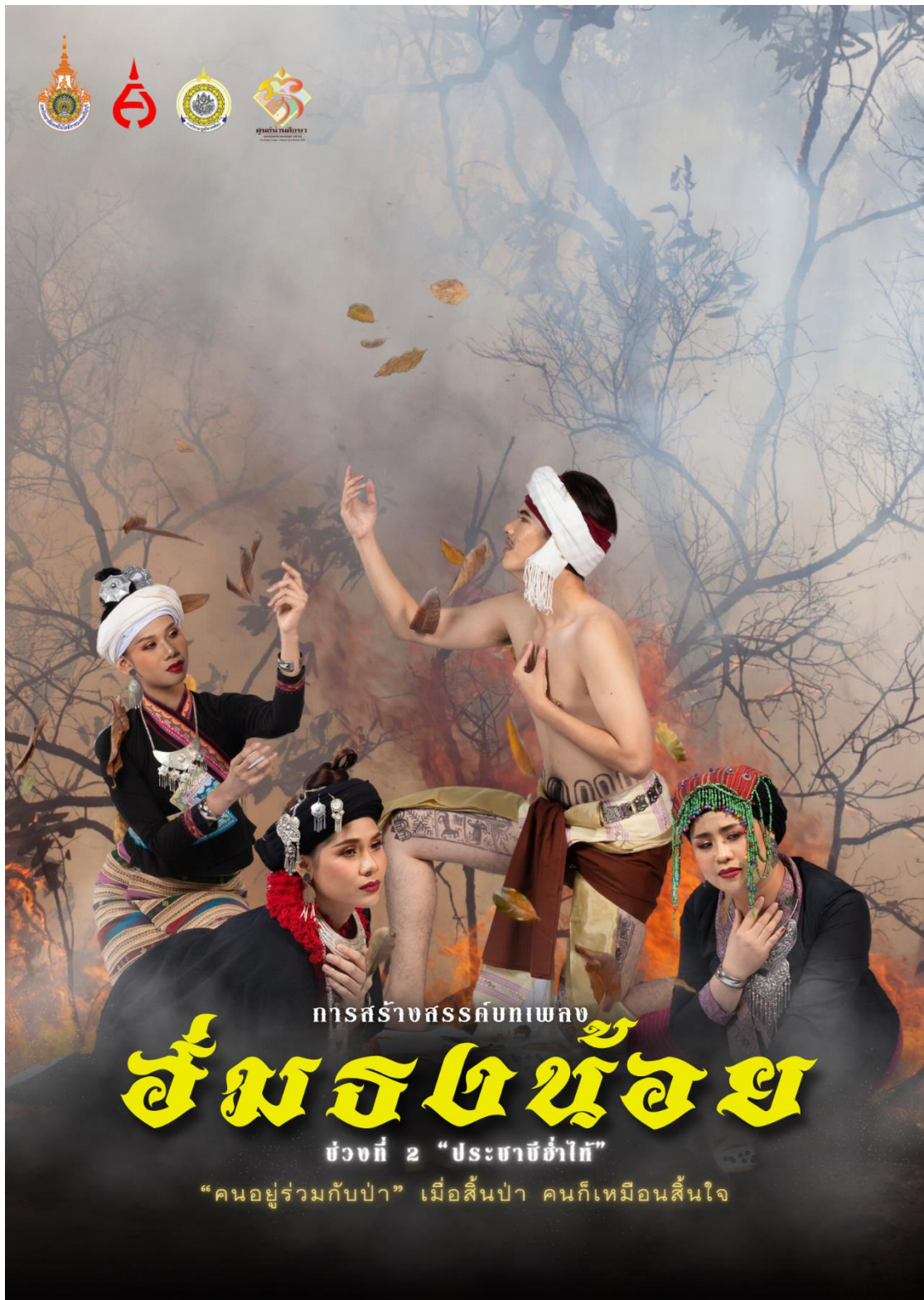
บรรยากาศการฝึกซ้อม
วันที่ 12 ตุลาคม 2566

ภาพโปสเตอร์นิทรรศการศิลปนิพนธ์ การสร้างสรรคับทเพลง “อ้อมอึ้งน้อย” ฐู่ดลฐู่

ภาพโปสเตอร์แนะนำศิลปินพินธ์ การสร้างสรรค์บทเพลง “ซ่มธงน้อย” ชู่อลลู่
ช่วงที่ 1 เก้าเห่ง้านนทบุรี

ภาพโปสเตอร์แนะนำศิลปินพินธ์ การสร้างสรรค์บทเพลง “ซ่มธ๒ซ๒ย” ชู๋ดลลั้ง
ช่วงที่ 2 ประชาชีอำไต้

ภาพโปสเตอร์แนะนำศิลปินพินธ์ การสร้างสรรค์บทเพลง "ซ่มธ๒นั๒ย" ชู๒ดล๒

ช่วงที่ 3 แม่ไต้พัฒนา

ภาพโปสเตอร์แนะนำศิลปินพินธ์ การสร้างสรรค์บทเพลง “สามช่าน้อย” ชู่อลลัญ

ช่วงที่ 4 ขึ้นจิวา “สามช่าน้อย” ชู่อลลัญ

สุจิตร์โครงการแสดงผลงานการอนุรักษ์ทางด้านนาฏศิลป์และดนตรี นักศึกษาชั้นปีที่ 4

ปีการศึกษา 2566

การสร้างสรรค์บทเพลง “ฮ่มรงน้อย”

หัวข้อศิลปนิพนธ์	การสร้างสรรค์บทเพลง “ฮ่มรงน้อย”
ชื่อผู้วิจัย	ปัญญิตา อ่อนสมสวย รินรดา ศรีละมุล เลิศฤทัย เสาะแสวง ศรัณญพงศ์ อินจ้อย
ปริญญา	ศึกษาศาสตรบัณฑิต
สาขาวิชา	ดนตรีคีตศิลป์ไทยศึกษา
ปีการศึกษา	๒๕๖๖

สื่อบัตรโครงการแสดงผลงานการอนุรักษ์ทางด้านนาฏศิลป์และดนตรี นักศึกษาชั้นปีที่ 4

ปีการศึกษา 2566

การแสดงผลงานการอนุรักษ์ทางด้านนาฏศิลป์และดนตรี นักศึกษาชั้นปีที่ 4
ปีการศึกษา 2566
วันที่ 18 ตุลาคม 2566

การแสดงผลงานการอนุรักษ์ทางด้านนาฏศิลป์และดนตรี นักศึกษาชั้นปีที่ 4

ปีการศึกษา 2566

วันที่ 18 ตุลาคม 2566

การแสดงผลงานการอนุรักษ์ทางด้านนาฏศิลป์และดนตรี นักศึกษาชั้นปีที่ 4
ปีการศึกษา 2566
วันที่ 18 ตุลาคม 2566

บรรยากาศโครงการแสดงผลงานการอนุรักษ์ทางด้านนาฏศิลป์และดนตรี นักศึกษาชั้นปีที่ 4

ปีการศึกษา 2566

วันที่ 18 ตุลาคม 2566

บรรยากาศโครงการแสดงผลงานการอนุรักษ์ทางด้านนาฏศิลป์และดนตรี นักเรียนชั้นปีที่ 4

ปีการศึกษา 2566

วันที่ 18 ตุลาคม 2566

บรรยากาศโครงการแสดงผลงานการอนุรักษ์ทางด้านนาฏศิลป์และดนตรี นักศึกษาชั้นปีที่ 4

ปีการศึกษา 2566

วันที่ 18 ตุลาคม 2566

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ-นามสกุล นางสาวปุกัญญา อ่อนสมสวย
 วัน เดือน ปีเกิด 13 กรกฎาคม พ.ศ. 2544
 ที่อยู่ บ้านเลขที่ 16/1 หมู่ 10 ตำบลไผ่รอบ อำเภอโพธิ์ประทับช้าง จังหวัดพิจิตร
 รหัสไปรษณีย์ 66190
 โทรศัพท์ 06-2896-6467 อีเมล punyisa66467@gmail.com

ประวัติการศึกษา

ระดับอุดมศึกษา	มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี
ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย	วิทยาลัยนาฏศิลปสุโขทัย
ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น	โรงเรียนวัดหนองหลวง
ระดับประถมศึกษาปีที่ 4-6	โรงเรียนวัดหนองหลวง
ระดับประถมศึกษาปีที่ 1-3	โรงเรียนวัดหนองหลวง

รางวัลเกียรติยศ

- 2563 ได้รับรางวัลเหรียญทอง เดี่ยวชอด้วง ในการประกวดเดี่ยวเครื่องดนตรีไทย และขับร้องระดับชาติ “เสริมสร้างประสบการณ์ สืบสานสังคีตศิลป์ไทย”
- 2565 ได้รับทุนนาฏดุริยางคศิลป์ไทย “มูลนิธิศาลาเฉลิมกรุง”
- 2565 ได้ผ่านเข้ารอบคัดเลือก 10 ทีมสุดท้าย ประเภทดนตรีพื้นบ้านภาคกลาง ในการประกวดดนตรีและการแสดงพื้นบ้าน พุทธศักราช 2565 “รวมศิลป์ แผ่นดินสยาม” เทิดพระเกียรติสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี
- 2566 โฉ่ประกาศเกียรติคุณ ดำรงตำแหน่ง ประธานฝ่ายศิลปวัฒนธรรม สโมสรนักศึกษาคณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี ประจำปีการศึกษา 2565
- 2566 รางวัลรองชนะเลิศอันดับที่ 2 รวมศิลป์ พื้นบ้าน ภาคเหนือ การประกวดดนตรีและการแสดงพื้นบ้าน ถ้วยพระราชทานสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี พุทธศักราช 2566 “รวมศิลป์ แผ่นดินสยาม”

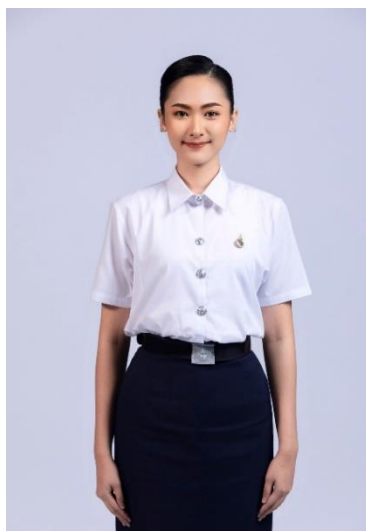

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ-นามสกุล	นางสาวรินรดา ศรีละมุล	
วัน เดือน ปีเกิด	17 มิถุนายน พ.ศ. 2544	
ที่อยู่	บ้านเลขที่ 302/11 หมู่ 11 ตำบลบางพลีใหญ่ อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ รหัสไปรษณีย์ 10540	
โทรศัพท์	06-1725-3777	อีเมล rinrada17497@gmail.com
ประวัติการศึกษา		
ระดับอุดมศึกษา	มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี	
ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย	โรงเรียนพูลเจริญวิทยาคม	
ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น	วิทยาลัยนาฏศิลป์ สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์	
ระดับประถมศึกษาปีที่ 4-6	โรงเรียนวัดบางพลีใหญ่ใน	
ระดับประถมศึกษาปีที่ 1-3	โรงเรียนวัดบางพลีใหญ่ใน	

รางวัลเกียรติยศ

- 2565 ได้ผ่านเข้ารอบคัดเลือก 10 ทีมสุดท้าย ประเภทดนตรีพื้นบ้านภาคกลาง ในการประกวดดนตรีและการแสดงพื้นบ้าน พุทธศักราช 2565 “รวมศิลป์ แผ่นดินสยาม” เสด็จพระเกียรติสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี
- 2566 รางวัลรองชนะเลิศอันดับที่ 2 รวมศิลป์พื้นบ้าน ภาคเหนือ การประกวดดนตรีและการแสดงพื้นบ้าน ถ้วยพระราชทานสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี พุทธศักราช 2566 “รวมศิลป์ แผ่นดินสยาม”

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ-นามสกุล	นางสาวเลิศฤทัย เสาะแสวง	
วัน เดือน ปีเกิด	27 กันยายน พ.ศ. 2544	
ที่อยู่	บ้านเลขที่ 12/18 หมู่ 11 ตำบลคลองห้า อำเภอกลองหลวง จังหวัดปทุมธานี รหัสไปรษณีย์ 12120	
โทรศัพท์	09-8491-5269	อีเมล loetruthai@gmail.com
ประวัติการศึกษา		
ระดับอุดมศึกษา	มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี	
ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย	โรงเรียนสามโคก องค์การบริหารส่วนจังหวัดปทุมธานี	
ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น	โรงเรียนสามโคก องค์การบริหารส่วนจังหวัดปทุมธานี	
ระดับประถมศึกษาปีที่ 4-6	โรงเรียนบางซวดอนุสรณ์	
ระดับประถมศึกษาปีที่ 1-3	โรงเรียนบางซวดอนุสรณ์	

รางวัลเกียรติยศ

- 2565 ได้ผ่านเข้ารอบคัดเลือก 10 ทีมสุดท้าย ประเภทดนตรีพื้นบ้านภาคกลาง ในการประกวดดนตรีและการแสดงพื้นบ้าน พุทธศักราช 2565 “รวมศิลป์ แผ่นดินสยาม” เสด็จพระเกียรติสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี
- 2566 รางวัลรองชนะเลิศอันดับที่ 2 รวมศิลป์พื้นบ้าน ภาคเหนือ การประกวดดนตรีและการแสดงพื้นบ้าน ถ้วยพระราชทานสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี พุทธศักราช 2566 “รวมศิลป์ แผ่นดินสยาม”
- 2566 พุทธการศึกษามูลนิธิที่มีผลการศึกษาดี ประจำปี 2566 สำนักงานทรัพย์สินพระมหากษัตริย์

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ-นามสกุล นายศรัณญพงศ์ อินจืด
 วัน เดือน ปีเกิด 30 เมษายน พ.ศ. 2544
 ที่อยู่ บ้านเลขที่ 34 หมู่ 10 ตำบลปึงหลวง อำเภอนาหมื่น จังหวัดน่าน
 รหัสไปรษณีย์ 55180
 โทรศัพท์ 06-5431-4819 อีเมล Spid.3044@gmail.com

ประวัติการศึกษา

ระดับอุดมศึกษา	มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี
ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย	โรงเรียนเมืองลีประชาสามัคคี
ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น	โรงเรียนเมืองลีประชาสามัคคี
ระดับประถมศึกษาปีที่ 4-6	โรงเรียนบ้านปึงหลวง
ระดับประถมศึกษาปีที่ 1-3	โรงเรียนบ้านปึงหลวง

รางวัลเกียรติยศ

- 2565 ได้ผ่านเข้ารอบคัดเลือก 10 ทีมสุดท้าย ประเภทดนตรีพื้นบ้านภาคกลาง ในการประกวดดนตรีและการแสดงพื้นบ้าน พุทธศักราช 2565 “รวมศิลป์ แผ่นดินสยาม” เทิดพระเกียรติสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี
- 2565 ได้ผ่านเข้ารอบคัดเลือก 10 ทีมสุดท้าย ประเภทการแสดงพื้นบ้านภาคเหนือ ในการประกวดดนตรีและการแสดงพื้นบ้าน พุทธศักราช 2565 “รวมศิลป์ แผ่นดินสยาม” เทิดพระเกียรติสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี
- 2565 ทุนสร้างสรรค์ผลงาน ศูนย์ศิลปะเชิดชูพลเมืองดีแห่งประเทศไทย
- 2565 ทุนเพชรราชมงคล
- 2566 ทุนศึกษาดูงานแหล่งเรียนรู้ด้านศิลปวัฒนธรรม ประเทศมาเลเซีย ท่านดาโต๊ะอับดุล ฟาตাহ์ บินฮัจญี อัลดุลجالาล บุตรบุญธรรม ในองค์ประโหมสุหรี แห่งรัฐเปอร์ลิส ประเทศมาเลเซีย
- 2566 โล่ประกาศเกียรติคุณ ดำรงตำแหน่ง อุปนายกที่ 2 สโมสรนักศึกษา คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี ประจำปีการศึกษา 2565
- 2566 รางวัลรองชนะเลิศอันดับที่ 2 รวมศิลป์ พื้นบ้าน ภาคเหนือ การประกวดดนตรีและการแสดงพื้นบ้าน ถ้วยพระราชทานสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี พุทธศักราช 2566 “รวมศิลป์ แผ่นดินสยาม”